BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
13 G
12

— 23

SVMMVLA CAIETANI.

REVERENDISS. DN. THOMAE DE VIO CAIETANI,

Cardinalis S. XISTI, perquàm docta, reſoluta ac compendioſa de peccatis Summula.

Additis (vt vocant) Summarijs, & copioſo rerum præcipuarum INDICE.

Omnia multò quàm antehac caſtigatiora.

VITTORIO EMANUELE BIBLIOTECA IN ROMA

VENETIIS,
Apud Franciſcum, Gaſparem Bindonum, & fratres.
M D LXXI.

INDEX EORVM QVAE IN HAC SVMMVLA TRACTANTVR, iuxta ordinem literarum.

ABORSVS quando ſit peccatum, & quando inducat irregularitatem.
Abſolutio a peccatis a parte formæ.
Abſolutio a parte abſoluētis.
Abſolutionis impedimenta.
Abſolutio ab excommunicatione.
Abſolutio ab excommunicatione ex parte poteſtatis abſolutoriæ.
Abſolutio ab excommunicatione minore.
Acceptio perſonarum.
Acedia.
Adulatio.
Adulterium.
Aduocati & pcuratoris octo iniquitates.
Alchimia quando ſit peccatum.
Ambitio.
Apoſtaſia.
Arrogantia.
Aſſaſſinus.
Aſtrorum obſeruatio.
Aſtutia.
Auaritia.
Audacia.
Aruſpicium.
Augurium.
Auſpicium.

B

BEllum.
Beneficium eccleſiaſticū.
Beſtialitas.
Blaſphemia.

C

CAlumnia.
Caſus reſeruati.
Chorearum peccatum.
Clericorum peccata.
Cogitationis peccata.
Colluſio.
Columbarium habere quomodo & quando liceat.
Communio ſacramentalis.
Concubinatus.
Concuſſionis crimen.
Cōfeſſionis ſacramētalis 15. conditiones.
Confeſſio quando ſit iteranda.
Confeſſoris quinque conditiones.

Cõfirmationis ſacramentũ, quod chriſma dicitur.
Coniuratio.
Conſcientia.
Contemptus peccatum.
Contemptus cauſa peccati.
Contritionis quinque conſideranda.
Contumacia.
Contumelia.
Conuitium.
Correctionis qua ſubditi a ſuperioribus corrigi debẽt, omiſſio.
Correctionis fraternæ omiſſio.
Crudelitas.
Curioſitas.

D

Decimarũ ſolutionis omiſſio.
Defenſio manualis dupliciter redditur illicita.
Delectatio moroſa.
Deriſio ſeu irriſio.
Deſperatio.
Detractio.
Detrahere ſibiipſi.
Deſperationis de fide, dubitãdo de ueritate fidei peccatum.
Diſcordia.
Diſpẽſationis in lege ſiue uoto, & ſimilibus peccatum.
Diuinatio.
Doctore fieri, aut facere notabiliter inſufficientem.
Dolus.
Duellum.

E

Ebrietas.
Electio Eccleſiaſticis paſtoris.
Electio ſecularis officialis.
Eleemoſynam non facere in duobus caſibus eſt peccatum.
Emere rẽ minoris iuſto pretio.
Emere iura aliena bonorum temporalium.
Emptio quot modis ſit illicita.
Emulatio.
Epiſcopi peccata peculiaria.
Erubeſcentia.
Euagatio mentis.
Excommunicationis notitia in quibus ſit confeſſori neceſſaria.

Caſus excommunicationis. Et primo contra hæreticos.

In hæreticos & fautores eorum &c. cap. 1
In dominos temporales circa negotium inquiſitionis contra hæreticos deficientes.

tes. cap.2.
In inquiſitores contra hæreticos non procedentes, uel falſo hæreſim imponentes. cap.3
In inquiſitores & uicarios ipſorum, uel epiſcoporum, ſeu capitulorum, ſede uacante pecuniam illicite extorquentes &c. cap.4
In fraticellos ſeu biſcos, ſeu beghinos. cap.5
In mulieres ſtatum beghinatus, aſſumptum ſectantes &c.

Contra ſchiſmaticos.

In pertinaciter ſe ab obediẽtia Rom. Pont. ſubtrahentes. cap.7
In præſumptuoſe tenentes ꝙ ordinationes ab Octauiano & Guidone factæ ſint ratæ &c. cap.8
In eum qui de tertiæ partis cardinalium nominatione confiſus, Papæ ſibi nomen uſurpat &c. cap.9

Contra manum uiolentam.

In eos qui in clericum uel monachum manus uiolentas inijciunt. cap.10
In eũ qui Cardinales hoſtiliter fuerit inſecutus uel p. cuſſerit, aut ceperit &c. cap. 11
In iniurioſe Pontificem percutientes &c. cap.12
In offendentes Romipetas. cap. 13
In eos qui ad Apoſtolicam ſedem uenientes uel recedentes ab eadem, capiant, ſpoliant, & detinent &c. cap. 14
In eos qui ad Roma. cur. ſuper ſuis cauſis recurrentes &c. offendunt. cap. 15
In eum qui aliquem Chriſtianum per aſſaſſinos interfecerit, uel interfici mãdauerit. &c. cap.16
In eos qui terras Rom. Eccle. offendunt. cap.17
In latrones maritimos. cap. 18
In eos qui ſedem Apoſtol. in ſuis uictualibus offendũt. cap. 19
In eos qui contra Chriſtianum principatum opem ferũt inimicis crucis Chriſti. cap.20
In effractores ut ſpoliatores locorum ſacrorum. cap. 21
In incendiarios. cap.22
In eos qui naufragorum chriſtianorum bona rapiunt. cap. 23

Contra offendentes Apoſtolicam ſedem.

In Cardinales in electione Papæ ſimoniã committentes. cap. 24
In appellantes ad futurum cõcilium. cap. 25
In literarum Apoſtolicarum falſarios &c. cap. 26
In offendẽtes Apoſtolicã ſedem tam in ſuis ſuorũq; literis, proceſſibus, & executionibus, quam in iuriſdictionum, fructuũ, redituũ, & prouẽtuũ uacantiũ uſurpatione. cap. 27
In impugnantes literas electi in Papam antequam coronetur. cap. 28
In inhibentes ne ſine ipſorum aut principiũ beneplacito mandent executioni literæ Apoſtolicæ. cap. 29
In offendentes Apoſtolicam ſedem in cognitione cauſarum. cap. 30

Contra offendentes eccleſiaſticam libertatem.

In eos qui Eccleſiaſticã libertatem poſt ſtatuta ſeu conſuedines offendũt. cap. 31
In eos qui repręſalias aduerſus perſonas Eccleſiaſticas concedunt. cap. 32
In eos qui compellunt perſonas Eccleſiaſticas ad ſubmittẽdum Eccleſias bona immobilia, ſeu iura ipſarũ laicis &c. cap. 33
In offendẽtes perſonas eccleſiaſticas, pro eo quod eum pro quo rogabantur, eligere noluerunt. cap. 34
In eos qui litigãtes in foro eccleſiaſtico impediũt. ca. 35
In grauantes illos qui in ipſos aut alios ſententiam excommunicationis, ſuſpenſionis, uel interdicti protulerunt. cap. 36
In dominos temporales ſubditis inhibentes ne perſonis eccleſiaſticis uendant, emant, coquant, molant &c. cap. 37
In offendẽtes eccleſiaſticam libertatem in eccleſiarum uacantium bonis. cap. 38
In offendentes eandẽ quantum ad exemptionem a pedagiis & guidagijs. cap. 39
In offendẽtes eandem quantum ad immunitatẽ a collectis ac exactionibus, & uſurpantes iuriſdictionem Prælatorum. cap. 40
In offendẽtes eandem, quantum ad actum abſoluendi ſeu reuocandi pœnas excommunicationis, ſuſpenſionis, uel interdicti. c. 41

In

In offendẽtes eandem in claiuũ officio, claudentiũ diuinum cultum excõmunicatis & interdictis. cap.42
In offendentes eandẽ in certo caſu ſequeſtri. cap.43
In eos qui monialium &c. uiſitatores in ſuo officio impediunt. cap.44
In ſepelientes in loco ſacro hæreticos &c. cap.45
In eos qui in cœmeteriis tpe interdicti quoſcunq; in caſibus non conceſſis, aut excõicatos publice &c. ſepelire præſumunt. cap.46
In eos qui in gradibus prohibitis aut cum monialibus, aut in religione, uel ſacris conſtituti matrimoniũ cõtrahunt &c. cap.47
In ſimplices religioſos, qui decimas Eccleſijs debitas uſurpare præſumunt &c. cap. 48
In religioſos & clericos ſeculares ſepulturæ libertatem tollere conantes. cap.49
In religioſos & presbyteros, ac alios clericos perſonatus habentes, qui leges & medicinam modo prohibito audiunt. cap.50
In communitatũ officiales, quibuſdã ſuis ſtatutis uſuram fouentes. cap.51
In clericos minores Epiſcopis uſurariã prauitatem in terris ſuis fouẽtes. cap.52
In eos qui urbis Romæ dignitates ſeu officio uſurpant. cap.53
In dominum alioſq; rectores & officiales ciuitatis, in qua Rom. Pont. electio celebranda eſt ſibi iniuncta diligenter non adimplentes &c. cap.54
In mittentes ſcripturam uel nuntium Cardinalibus in conclaui exiſtentibus, uel alicui ipſorum ſecrete loquentes. cap.55
In religioſos mendicantes, immoderate habitacula acquirentes uel dimittẽtes. cap. 56
In ſcienter communicantes in crimine crimino ſo cũ nominatim excommunicato, ei conſilium impendendo, auxilium, uel fauorem. cap.57
In clericos qui excommunicatos a Papa recipiunt ad diuina. cap.58
In eos q ad hoc ut iudex perſonaliter uadat ad mulierẽ pro teſtimonio fictionem ſeu fraudẽ cõmittunt. c.59
In eos qui per conſeruatores iudicialem uexationẽ procurant. cap.60
In religioſos temere habitũ

ſuum dimittentes, uel ad quæuis ſtudia ſine debita licentia accedentes, & in doctores qui religioſos ha bitu ſuo dimiſſo, leges uel medicinam audientes ſcië ter docere, aut in ſcholis ſuis retinere pſumūt. c.61
In ſimplices monachos & ca nonicos regulares, ad curias principium ut damnis aliquod inferant ſuis Prælatis, aut monaſterio ſe cō ferentes. cap.62
In monachos infra ſepta mo naſterij ſine licētia Abbatum ſuorum arma tenentes. cap.63
In religioſos parochiale offi ciū circa extremā unctionē &c.uſurpantes. ca.64
In religioſos qui ad retrahē dū debitores a ſolutione decimarum aliqua profer re præſumūnt. ca.65
In religioſos negligētes primo circa debitas Eccleſijs decimas, & prẹſumptuoſe poſtea prædicātes. ca.66
In religioſos interdictum quod ſeruat matrix Eccleſia nō ſeruantes. cap. 67
In eū qui in ciuitate ſeu diœce ſi ubi ſunt populi diuerſarū linguarum habētes ſub una fide uarios ritus, uſurpat prẹſulatum. c.68
In contemnentē ſe prẹſentare quamprimū commode pōt ei a quo ceſſante periculo uel impedimento ab ſolui debeat &c. ca. 69
In eos qui corpora defunctorū ad alia loca trāsferenda exenterare, incidere &c. prẹſumunt. cap.70
In eos qui in terris ſuis noua pedagia imponūt, uel pro hibita exigunt. ca.71
In dantes & recipientes in ſi monia ordinis, uel benefi cij.&c. cap.72
In ſingulares perſonas aliqd ex pacto dantes aut recipientes pro ingreſſu religionis. cap.73
In religioſos mēdicātes ad a liquē monaſticū ordinem (Chartuſi. excepto) abſq; ſedis apoſtolicæ licentia ſpeciali conuolātes. ca.74
In eos qui bona eccleſiaſtica alienāt, & illos qui ipſa alienata recipiunt. ca.75
In ſacerdotem officiū uiceco mitis aut præpoſiti ſecularis habentem &c. cap.76
In cōfeſſores qui in duodecim caſibus a Xiſto quarto reſeruatis, & generaliter in caſibus Cœnæ dñi aliquem abſoluere, aut quatuor excepta uota commutare attentant. ca.77

In eos qui aſſerunt tenentes beatam uirginé ab originali peccato fuiſſe præſeruatam, hæreſim, aut peccatum mortale incurrere, & econuerſo, &c. ca. 78
In impedientes legatos uel nuntios Apoſtolicos ne recipiantur, & faciant ea ad quæ miſſi ſunt. cap. 79
In uocatos ad dirigédum moniales non abſtinentes ab his unde oriri uel nutriri poſſit diſcordia in electionibus faciendis. ca. 80
In eos qui ordini Prædicatorum, aut Minorum, iniuriam in ſeptem caſibus faciunt. cap. 81
In cardinales reuelantes aliquid in conſiſtorio geſtű, aut dictum a Papa uetitum reuelari. eo. ca.
In impreſſores librorum ſine debita licentia imprimentes. eod. cap.
In eos qui falſa miracula, aut incerta, uel prophetias incertas prædicant: ſeu Epiſcopis aut ſuis ſuperioribus detrahere præſumũt. eo. cap.
Quæ ſunt uetita excommunicato.
De peccatis participantium cum excommunicatis.
Excommunicatio minor.

F

Falſarius tam monetæ, menſurarum, & ponderũ, quã ſcripturarum &c.
Famam propriam falſo ereptam negligere.
Feſtos dies uiolare.
Filij peccata.
Fornicatio.
Fraus.
Furtum.

G

Gloriæ humanę appetitus.
Gula.

H

Habitus debiti omiſſio uel occultatio.
Haſtiludium.
Hæreſis.
Hiſtrionatus.
Homicidium.
Horarum canonicarum omiſſio.
Hypocriſis.

I

Iactantia.
Idololatria.
Ieiunii Eccleſiaſtici omiſſio.
Ignorantiæ peccatum.

Imaginum

Imaginum pure aſtronomicarum uſus.
Immunditia.
Immunitas Eccleſiaſtica.
Impedimenta matrimonij.
Impietas.
Impudicitia.
Incantatio.
Incendiarius.
Inceſtus.
Inconſideratio agibilium humanorum.
Inconſtantia.
Incontinentia.
Indignatio.
Infidelitas Chriſtianæ fidei oppoſita.
Infidelium conuerſationem habere.
Infidelitas ut eſt uiolatio promiſſionis.
Ingratitudo.
Inhumanitas.
Iniuſtitia.
Inobedientia.
Inquietudo mentis.
Inſenſibilitas.
Inſipientia.
Interdicti Eccleſiaſtici uiolatio.
Interrogationes pœnitentiũ a confeſſoribus ſecundum ordinem decem præceptorum.
Intimiditas qua homo non timet pericula uitę &c. qñ, ubi, cur, & ſicut oportet.
Intruſio.
Inuidia.
Ira.
Ironia.
Irregularitas.
Iudaizare.
Iudæorum conuerſatio.
Iudicis peccata.
Iudicium temerarium de animo ſeu intentione proximi.
Iurare.

L

LAruarum uſus.
Latrocinium.
Lenocinium.
Lex iniuſta.
Libellus famoſus.
Literarum alienarum ſigillatarum apertio inuito domino.
Litigium.
Litigare in iudicio pro temporalibus rebus ſibi iuſte debitis peccatum eſt quadrupliciter.
Ludere ex duplici capite eſt peccatum.
Luxuria.

M

MAgiſtrorum peccata.
Maledictio qua quis imprecatur alicui malum.

Maleficium.
Maleficium alio maleficio ſol uere.
Malitia.
Matrimonium quantum ad peccata quæ in illius contractu & uſu occurrunt.
Medici peccata.
Mendacium.
Mercatura.
Meretricium.
Militum peccata.
Minari.
Miſſæ celebratio.
Mollities.
Monachorum & monialium peccata.
Mulieris peccata.
Murmuratio.
Mutilatio.

N

Necromantia.
Nemeſis.
Notariorum peccata.
Nuptiaru m peccata.

O

Obſtinatio.
Otium ſeu otioſum.
Odium boni.
Odii effectus ſeu ſigna prohibita.
Officiorum ſecularium uenalitas.
Opinio tripliciter inuenitur illicita.
Opinione uti ut regula operum interiorum & exteriorum.
Oratio ex intentione ſine attentione.
Ordinantium & ordinandorum peccata.
Organorum uſus.
Ornatus exterioris peccatũ.
Oſculum beneuolentiæ & libidinis.

P

Peccatum mortale & ueniale.
Pedagium illicitum.
Pœnam ſubire ſtatutam quãdo quis teneatur abſque alia declaratione iudicis.
Percuſſio qua proximus uerberatur.
Perfidia.
Periculo peccandi ſe exponere quando ſit peccatum.
Periurium triplex.
Permiſſio.
Permutatio.
Pertinacia.
Pignus accipere tripliciter redditur illicitum.
Pigritia.
Pirata.
Placere hominibus.
Pollutio qua ſemen humanum

num funditur quando ſit peccatum.
Præcepti trāſgreſſio quale & quantum peccatum ſit.
Præcipitatio.
Prædicatorum peccata.
Prælatorum peccata.
Præſcriptio.
Præſumptio.
Præuaricatio.
Procuratorum crimina.
Prodigalitas.
Promiſſionis uiolatio.
Proxeneta.
Puſillanimitas.

R

Rapina.
Raptus.
Religioſorum peccata.
Repræſaliarum iniquitas.
Reſtitutionis octo capitum cōſideratio, ſcilicet quis, quid, quantum, cui, ubi, quando, quomodo, & quo ordine.
Rixa.

S

Sacrilegium.
Sagittarij ars ſeu officium.
Satisfactio ſacramentalis.
Scandalum.
Schiſma.
Scrupuloſorum medicinæ.
Scurrilitas Seditio.
Simonia.
Simulatio.
Societas mercaturæ ſeu artificij dupliciter reddit illicita.
Sodomia.
Somniorum obſeruatio.
Sors triplex.
Sortilegium.
Spectacula impudica, crudelia aut irreligioſa.
Sponſorum per uerba de futuro triplicia peccata.
Stuprum.
Superbia.
Superſtitio qua circa diuinū cultum erratur.
Superſtitio obſeruationum quadruplex.
Suſpenſio qua homo excluditur ab executione ordinis uel officij Eccleſiaſtica.
Suſpicio qua ex leuibus indiciis malū de proximo opinamur.
Suſurratio.

T

Temeritas.
Tentatio Dei.
Teſtimonium falſum.
Timor peccatum.
Tyrannis.
Torneamentum.

Vecti-

V

Vectigalia quot modis iniqua.
Venatio quando ſit peccatum.
Venditio quibus modis ſit peccatum.
Vindicatio.
Virginum conſecratio, quomodo reddatur illicita.
Viſitatio qua epiſcopi ſeu p̄lati uiſitāt gregem ſuum.
Vnctionis extremę contemptus.
Voti uiolatio. Et agitur primo de uoto ex parte materię. Secundo ex parte uouentis. Tertio ex parte impedimentorum occurrentium. Quarto ex parte irritationis, diſpenſationis, & commutationis.
Vſura hoc eſt lucrum ex mutuo. Et agit de duplici uſura: ſcilicet exteriori & mentali.
Ad uſuram accipere.
De mediatoribus in peccato uſuræ.
De participantibus cum uſurarijs in uſu rerum uſurarij.
De dominis tẽporalibus componẽtibus cum uſurarijs, ut uſuras impune facere poſſint.
De monte Genuenſi.

Explicit Tabula.

CLEMENTI VII. PONT. MAX. THOMAS DE VIO CAIETANVS, CARDINALIS S. XISTI S.

INdulto corporis imbecillitati Clemens VII. Pont. Max. poſt tot commentationũ laborem, anni unius otio: adieci animum ut humilibus iuxta Apoſtolicum præceptum conſentiendo, opem minus doctis confeſſoribus ferrem. Aegrè ferunt ſiquidem nonnulli editas Summas: quòd dum externa innumera immiſcent, opiniones multiplicant, diſputationes producunt, propria tuentur, alios oppugnant: uexatus tot doctoribus lector, confuſus, perplexus, aut certè inanis relinquitur. Quocirca rogatus à multis, Summulam colligere decreui de peccatis, Alphabetico ordine, poſthabitis non ſolùm diſputationibus ac opinionibus proprÿs & alienis, ſed etiam doctoribus omnibus tacitis: ut nullus æmulatione aliqua à ueritatis ſequela retrahatur. Et quãuis hic, ſicut & ubique, nullam mihi autoritatem tribui uelim, ſed rationi uel autoritati quæ affertur: (& propterea nihil abſque appoſita ratione, niſi fortè omnino manifeſtum aliàs eſſet, afferam, ut docti librare poſſint quæ dicuntur: minus autem capaces

a doctoribus diſcendi occaſionem habeat, & uel ſic rationum uires percipiant) beatitudinis tamen tuæ iudicio, ut par eſt, omnia ſubiicio. Suſcipe itaque humaniſſime Pater exiguum ſerui tui opuſculum, ut qui unica inter Chriſtianos principes pacis & reformationis Eccleſiæ es ſpes, laborantibus quoque inter obſcura peccatorum, ſplendor cenſura fias. Felix vale.

REPERTORIVM ALPHABETICVM, QVO SENTENTIAE IN HOC TRACTATV ſparſæ faciliter allegantur.

Ablatio rei cuiuſcunque inuito domino peccatum eſt. car. 256.
Aborſus diuerſimode committi dicitur, & quam pœnam inducant. 1
Abſolutio a peccato incēdiarij Papæ reſeruatur. 139
Abſolutio peccatorum ſacramentum pœnitentiæ concernens debet eſſe formalis: & hoc tam ex parte abſoluenti, quam abſoluendi. 1
Abſolutio pœnitentialis plura ex parte abſoluētis præſupponit. 4
Abſolutio nonnullis circunſtantijs indebitis impedit tam ex parte abſoluētis q̃ abſoluendi. 7
Abſolutio excommunicationis tria præſupponit. 10
Accipere ad uſuram an & qñ ſit prohibitum. 439
Actus uindicationis quādoq; uirtuoſus, quandoq; uitioſus eſſe poteſt 420
Actus exterior præcipue ornatus an & quando uertatur in peccatum. 337
Actus permutationis poteſt tribus concurrentibus eſſe uitioſus. 349
Actus aliquis quare dicatur mortalis, uel peccatū mortale. 339
Actus inconſtantiæ uitioſi ſunt & damnabiles. 273
Aduocatus poteſt octo modis in officio peccare 18
Adulationis peccatum tripliciter committit, eſtq; humanæ fragilitati ualde nocinum. 16
Adulterium ſemper eſt peccatum & multa inducere poteſt incommoda. 17
Alchimia quando ſit uitioſa, & quando non. 19
Ambitio quandoq; in mortale, quandoque in ueniale peccatum imputatur. 20
Animi mollities uitioſa eſt & puſillanimitati attribuitur. 350
Aperiens literas alienas inuito domino peccat. 301
Apoſtaſia tripliciter conſideratur, & an ſemper excommunicationē induxit. 20

Apo-

Apoſtolicæ ſedis nuntios quominus ſuum exequantur officium impedientes excommunicationi ſubiiciuntur. 214
Appellantes a ſentẽtia, ordinatione uel mandato ſummi Pontificis excommunicantur. 142
Arrogantia quandoque uenialis, quandoque mortalis eſt. 21
Ars ſagitarij an & quando ſit illicita. 383
Aſſaſſinus nomen quid ſignificet. 22
Aſtutia quo caſu uertatur in peccatum uel mortale uel ueniale. 23
Auaritia diuerſimode conſideranda. 24
Audaces an & quare dicantur uitioſi. ibid.
Autoritatem, iuriſditionem uel qualitercunque ſedis Apoſtolicæ dominum offendentes anathema incurrunt. 146

B

Beghinarum ſtatus ſuſpectus tribus mediis excommunicationi ſubiacet. 117
Bellum quando dicatur iuſtũ uel iniuſtum, 25
Beneficium Eccleſiaſticũ indebite procurans ſi indebite intrudatur, ſibi damnationem incurrit. 292
Beneficia Eccleſiaſtica appetere & procurare. 30
Beneficia Eccleſiaſtica ſemper ſunt dignioribus & ſufficientioribus cõferenda. 36
Beneficij ſequeſtrationé poſt ſententiam contra poſſeſſorem promulgatam impedientes excommunicantur 168
Beſtialitas in moribus agnoſcitur: beſtialis enim homo non percipit quæ Dei ſunt 37
Blaſphemia Deũ habens pro obiecto ſemper eſt peccatum mortale ibidem
Bona eccleſiaſtica alienans & alienata recipiens excommunicatur. 209
Bonorum Eccleſiaſticorũ dilapidatores, & ſede uacante priuilegiis Eccleſiaſticis abutentes excommunicantur 115

C

Capita octo in materia reſtitutionis conſideranda. 362
Capitá tria circa ſimoniã examinanda. 390
Cambium quadrupliciter cõ-

ſiderandum. 39
Cardinalibus in conclaui exiſtentibus literas uel nuntium mittentes excommunicantur. 184
Caſus multi ſpeciales ſunt a confeſſoribus in materia reſtitutionis non negligendi. 379
Caſuum reſeruatio ſuos gradus obtinet. 39
Cauſas ab Apoſtolica ſede cognoſcendas in aliam curiã transferens &c. 149
Ceremoniarum ſuperſtitioſa obſeruatio peccatum eſt 295
Cenſuræ Eccleſiaſticæ executorẽ damnificantes excòmunicantur 159
Chriſtiani naufragantes non debent ſpoliari, ſub pœna excommunicationis 140
Chriſtianum per aſſaſſinum interficere aut interficiendum curare, &c. 133
Chriſtianorum cum Iudæis conuerſatio prohibita eſt 295
Chorea quibus caſibus licita ſit aut illicita 40
Circunſtantiæ quinque in canonicarum horarum celebrationis omiſſione conſiderandę 247
Clauium beneficium uel officium Eccleſiaſticis conceſſum turbantes &c. 167
Clerici excõmunicatum ſciẽter in ſuis negotiis uel officiis recipientes excommunicantur 188
Clerici Epiſcopis minores uſuras in ſuis locis ſuſtinentes excommunicati ſunt 179
Clerici in multis differre debent a laicis, quibus deficientibus peccatum committunt 41
Coitus carnalis inter conſanguineos cõmiſſis &c. 272
Columbarium quo caſu licite teneatur 45
Compellens Eccleſiaſticũ ſecum ſuis bonis temporali Domino ſubmittere excommunicatur. 156
Communicans ſcienter cum nominatim excommunicato excõmunicationis pondus ſibi acquirit. 186
Communicatio cum excommunicatis quibus caſibus ſit omnino illicita. 222
Concubitus ſoluti cum ſoluta ſemper eſt peccatum 235
Confeſſor qualiter interrogare debeat 290
Confeſſores qualitèr ſe habere debeant 284
Conditiones quatuor ex parte uouentis in actu confeſſionis examinandæ 425
Coniuratio ſeu cõſpiratio uitioſa eſt 74

Cõſcientia licet erronea ſem per obligat ibidem
Conſecratio uirginum quandoque eſt illicita 420
Conſideranda tria circa literarum ſigillatarum furtiuã pertionem 302
Conſuetudo in feſtorũ obſeruatione ſeruanda eſt 235
Contemptus extremæ unctionis peccatum eſt 422
Cõtemptus in moralibus dupliciter eſt conſiderandus 75
Contemnens auditum uerbi Dei infidelis dicitur, & peccator mortalis 275
Cõtentio uerbalis quãdo ſit uitioſa. 77
Cõtentio contra proximum qua quis nequiret proximum inuadit, peccatũ eſt mortale 382
Contractus matrimonij poteſt ex ſeptem capitibus dici uitioſus 309
Cõtritio peccatorũ quæ præſupponat. 78
Contumax poteſt excommunicari 80
Cõtumelia quando ſit peccatum mortale ibidem
Conuitium duplicem importat iniuriam ibid.
Corporalis indecentia reſpectu ſtatus poteſt in peccatum uerti. 263
Correctio fraterna eſt de neceſſitate 82
Correctionẽ debitam omittens grauiter peccat 83
Crimen incendiarii uoluntarie commiſſum mortale eſt, & ciuili pœna mulctandum 272
Crimen concuſſionis reſpectu officiarij ſemper eſt mortale 50
Criminis falſa impoſitio ſemper eſt peccatum mortale 38
Crudelitas exceſſiua peccatũ cauſat 83
Crudelitatem in humana corpora exercens præcipue chriſtiana excommunicatur 202
cultus diuinus debet omni ſuperſtitione carere 405
Curioſitas diuerſorũ obiectorum reſpectu dici poteſt uitioſa 84

D

Debitores decimarum ab earũ ſolutione retrahentes excõicantur 196
Decimas uſurpantes aut detinẽtes excommunicati cenſentur 174
Decimarum ſolutio pernicioſa ſacrilegiũ reputatur 84
Defenſio manualis immoderata uitioſa eſt, moderata permiſſa ibid.

Delectatio debet eſſe diſcreta:& ſi modum excedat,uitioſa eſt & damnabilis 85
Dæmonis inuocatio manifeſta quæ propriȩ incantatio dicitur, peccatum eſt grauiſſimum 270
Deriſio in proximum uerſa, quéadmodum diuerſimode fieri poteſt,ita diuerſimode damnanda eſt. 90
Deſperatio eſt obiectũ fidei damnabilis eſt 91
Detractionis uitium in quo differat a murmuratione 329
Deum tentans grauiter peccat 409
Diſcordia diuerſimode ſumi poteſt 93
Diſcordiam in actu electionis ſeminãtes uel nutrientes excommunicantur 214
Diſpenſatio nõ debet eſſe leuis,nec abſque cauſa rationabili 94
Diſputans de fide tanquam in ea dubius & hæſitans mortaliter peccat 93
Diuinatio ſuperſtitioſa eſt & Chriſtianæ religioni aduerſa 24
Diuinum officium deuote & attente & integre celebrãdum eſt. 248
Diuinum officium quocunq; in loco priuatim celebrari permittitur: publice autem iura iubent in Eccleſia tantum 251
Diuinatio inquantum diabolico innitens auxilio, peccatum mortale eſt 95
Doctorari non poteſt quis inſufficiens abſque peccato. 96
Doli executio proximo nociua, uitioſa eſt & damnabilis 97
Dñi temporalis uel ꝑuinciarum rectores qua de cauſa ſunt excõmunicandi 113
Duellum nõ poteſt licite,uel iuſte induci. 97

E

EBrietas,quando ſit peccatum mortale 98
Eccleſiarum uacantiũ bona uſurpantes excõicantur 162
Eccleſiaſtici qua ratione poſſint licite organis in ſuis eccleſiis uti 336
Eccleſiaſtici an & quando adpedagia ſoluenda teneantur,uel non 165
Eleemoſyna duobus caſibus eſt neceſſario non omittẽda. 102
Electi in ſummum Pontificẽ literas impugnans excommunicatur. 148
Eligendus in Prælatũ Eccleſiaſticũ duabus debet pollere uirtutibus. 100

Emptio debet eſſe diſcreta, & modo debito exercenda. 103
Emptio multis ex cauſis dicitur illicita. 104
Epiſcopum iniurioſe tractantes, aut iniuriantibus opē præſtantes, tanquā ſacrilegi in uinculum incidunt excommunicationis. 128
Epiſcoporum peccata peculiaria quæ ſint. 106
Exaltans ſeipſum ſupra id qđ eſt, ſuperbiæ peccatum incurrit. 403
Excommunicatio minor diuerſimode conſideratur. 223
Excommunicatio poteſt diuerſimode incurri, ultra canones conſideranda. 217
Excommunicatio minor quę incommoda inducat. 224
Excommunicatio in materię abſolutionis qualiter ſit cō ſideranda. 13
Excommunicatio diuiditur in maiorem & minorem, & multipliciter eſt tam reſpectu excommunicantis quam excommunicati & abſoluentis conſideranda. 109
Excommunicato plura ſunt illicita, a quibus non abſtinens peccatum excommunicationis aggrauatur. 218
Exponere ſe periculo corporis uel animæ an ſit licitum. 342

F

FAlſæ uocis ſignificatio cū intentione fallendi, peccatum eſt. 325
Falſum in iudicio teſtimoniū proferēs grauiſſime delinquit. 410
Famam proximi qualitercunque deturpans, mortaliter peccat. 91
Feſta populo Chriſtiano indita quæ ſint. 234
Feſtis diebus bellum exercere an ſit peccatum. 30
Filius poteſt tripliciter in parentes peccare. 235
Fraus an ſemper inducat in peccatum. 236
Fraudem committens quatenus iudex pro teſtimonio mulierem adeat perſonaliter excōmunicationem incurrit. 189

G

GRatia Dei curantur ſcrupuloſi. 389
Gratias pro acceptis beneficiis non referens aut referre contemnens peccatum incurrit ingratitudinis. 276

Grauiſſimum peccatum committitur in libelli famoſi emiſſione. 301
Gula quid dicatur, & an ſemper ſit peccatum. 239

H

HAeretici diuerſimode a canoniſtis conſiderantur. 111
Hæreticos in loco ſacro ſepeliens ipſo facto excommunicatur. 169
Hiſtrionatus exercitium an & quando ſit peccatum. 242
Homo piger & puſillanimis poteſt in uaria delicta cadere. 350
Hominis occiſio accidentalis dupliciter conſiderari põt ad hoc ut in peccatũ occidentem inducat. 245
Hominibus placere niti an ſit uitioſum. 351
Horę canonicæ ſunt iuxta Eccleſiæ propriæ ritum celeblandæ. 248

I

IDololatrię crimen pluſquã mortale dicitur. 254
Ieiunium quibus perſonis inexcuſabiliter ſit obligatorium. 257
Ieiunii neceſſitas tria includit neceſſaria. 254
Ignorantia quo caſu uertatur in peccatum. 262
Immunitas Eccleſiaſtica multis modis offenditur. 264
Impœnitens in actu abſolutionis excommunicationis, denuo excommunicationis uinculo regrauatur. 201
Impius in parentes uel alios quoſcunque, uitioſus, eſt & peccator. 268
Imprudentiæ peccatum ex inconſideratione inductum negligentiæ poteſt attribui, quapropter damnabile eſt. 272
Inanis gloriæ appetitus an ſemper in peccatum inducat. 238
Inducentes aliquem ad eligẽdum apud ſe ſepulturam, uel ad hoc uouendum uel promittendum ſentẽtiam incurrunt excommunicationis. 175
Infamiam propriæ perſonæ non impediens peccat in ſeipſum & crudelis dicitur. 225
Ingreſſum religionis emẽtes aut pro ea aliquid recipiẽtes excommunicationis incurrunt exitium. 206
Inhumanus dicitur qui ſeipſũ nimis contemnit, & in hoc peccare poteſt. 277

Iniuriam ordini Prædicatorum uel Minorem inferentes quibuſdam caſibus excommunicantur. 215
Iniuſtitia ſemper eſt peccatũ mortale. 278
Inquiſitores hæreticæ prauitatis duplici de cauſa excõmunicationem ratione officij ſui poſſunt incurrere. 114
Inſipientia inquantum oppoſitum eſt ſapientiæ, cauſat peccatum. 280
Interdictum matris Eccleſiæ non ſeruantes excommunicationis uinculo obligantur. 198
Interdicti tempore terrã ſanctam indignis aperientes excommunicantur. 170
Ira quando fit permiſſa, & qñ prohibita. 292
Irregularis non ſemper dicĩt peccator ſed pœnam ferre peccati. 294
Iudex poteſt dupliciter in iudicijs offendere. 296
Iudicans leuiter & per ſuſpicionem peccato ſubiacet. 408
Iura dies ieiuniorum ſtatuerunt & conſuetudo. 256
Iuramentum comminatoriũ quando periurium inducat. 347
Iuramentum falſum ſemper eſt peccatum mortale. 343
Iuramento licito duo crimina contrariatur. 298
Iuriſdictionem Prælatorum Eccleſiaſticorum iniuſte uſurpantes, uel eos collectis uel tributis onerantes, excommunicationis nexu, ꝑmuntur. 164

L

Latrones unde ſortiantur de nominationem. 300
Lenones dicuntur perſonę infames & deteſtabiles ratione peccati. ibid.
Libertatis Eccleſiaſticæ uiolatio ſuper peccatum eſt. 263
Libertatem abſoluendi uel pœnas excommunicationis uel interdicti reuocandi a Prælatis Eccleſiaſticis ui uel metu corrumpentes, excommunicationis morbo feriuntur. 166
Literas Apoſtolicas falſificantes, uel aliter quam ſunt exponentes uinculo tenentur excommunicationis. 144
Literarum Apoſtolicarũ exequutionem impediens excommunicatur 148
Litigans iudicialiter pro temporalib. quadrupliciter peccare poteſt. 203.

Litigantes in curia Romana non ſunt ſpoliandi, nec aliqualiter impediendi, ſub pœna excommunicationis. 132
Litigioſus duplex peccatũ incurrere poteſt. 303
Loci ſacri fractor ſeu ſpoliator pœnam excommunicationis incurrit. 138
Lucrum ex mutuo an ſemper ſit iniquum. 432
Lucrum uſurarium duo præſupponit ad hoc ut licitum reddatur. ibid.
Ludus ad uirium oſtentationem ex quo ſequi poſſit mortis exitiũ, prohibitus eſt. 411
Ludus dupliciter conſideratur. 304
Luxuria conſideratur reſpectu uenerearum ſuperfluitatum, quæ duplex eſſe poteſt. 305

M

Magiſtri ſcholarum tripliciter peccare poſſunt. 305
Maleficij crimen qualiter cõmittatur. 308
Malitioſus quis dicatur, & qñ malitia ſit uitioſa. 309
Mali alicuius actũ permittere aliquando ſit licitum. 348
Malum alicui imprecans agit contra charitatem, & peccat. 306
Mandata Papalia contemnentes uel in eis fraudẽ committentes excommunicantur. 183
Manus uiolentas in clericum inijciens excommunicatur. 121
Materia uoti diuerſis reſpectibus eſt cõſiderãda. 423
Mediator inter negotiatores poteſt iniquitatem multipliciter committere. 350
Medicus poteſt multipliciter in ſua practica peccare 322
Membri mutilatio poteſt eſſe licita & illicita, reſpectu diuerſorum caſuum. 329
Mendacium & ſimulatio æquiparantur. 398
Mendicãs non poteſt abſque cenſura excommunicationis ad alium ordinem ſine ſpeciali ſedis Apoſtolica diſpoſitione tranſmutare. 208.
Mens humana debet ab inquietudine uacare, ne ſolicitudine nimia labatur in peccatum rationẽ omittens. 279
Mentis diſtractio uel euagatio ſecundum apprehenſionum naturam eſt iudicanda 108
Mercãtia ſolius lucri grã exercitata uituperabilis eſt 324

Mere-

Meretricium ſemper eſt peccatum ibi.
Mercimonialis ſocietas duobus eſt illicita 398
Miles poteſt tripliciter peccare 325
Miniſter communionis ſacramentalis multis poteſt inuolui peccatis 49
Modus eſt in reſtitutionibus obſeruandus 373
Monachi & moniales poſſunt multipliciter in ſuo ſtatu delinquere 327
Monachi in ſuis clauſtris abſque abbatis licentia arma tenentes excommnnicantur 194
Mutatio habitus debiti & cōuenientis uitioſa eſt; niſi cauſa rationabilis interueniat 239

N

NOtanda in materia uectigalium 414
Notarius poteſt ſuum officium exercēdo diuerſimode peccare 330

O

OBlocutio per quam amicitia uel pax interrūpitur, peccatum eſt 408
Obſeruatio ſomniorū diuerſis reſpectibus redditur illicita 399
Obſeruatio aſtrorum an & quando ſit uitioſa 22
Obſeruationū ſuperſtitio poteſt eſſe quadruplex 406
Odire bonum, peccatum eſt in ſpiritum ſanctum, & omnino rationi & naturæ contrarium 332
Officium proprium corrumpens præuaricator eſt iuſtitiæ 358
Officia ſeu dignitates urbis Romæ uſurpantes excommunicationis onere premuntur 181
Officiales ſtatuta in fomentum uſuræ condentes excōmunicationis nodo uinciuntur 178
Officij parochialis uſurpatio excommunicationis pœnā meretur 195
Opinionis uſus quandoque licitus qñque illicitus 334
Opus ultra ſuam facultatem aggrediens tanquam præſumptuoſus maximum incurrit uitium. 357
Oratio perfecta præſupponit attentionem: & aliter ſine attentione irreuerētię uitium eſt. 335
Ordinādi uel ordinati in Eccleſiaſticis dignitatib. multipliciter offendere poſſunt. 336
Ordinatiōes ab hæreſiarchis

inditas approbantes uel recipientes excommunicationis uinculo innodantur 119
Ordo debet in reſtitutionibus obſeruari 374
Oſculum poteſt eſſe honeſtũ una cauſa, & uitioſum altera 339
Otioſitas periculoſa eſt, quia uitiorum nutritiua 332

P

PAgas certas montis Genuenſis emere an ſit uſura 441
Participatio cum excommunicatis quibus caſibus impune permittatur 220
Peccatum ſtupri quod dicatur, & ꝙ ſemper eſt mortale 403
Peccatum ſodomiticum grauiſſimum eſt 399
Peccatum quare dicatur ueniale, in quo differrat a mortali 340
Peccatum ſortilegij grauiſſimum eſt & hæreſis ſimile 401
Peccatum indignationis filia eſt ſuperbiæ, & ideo mortale dici poteſt. 274
Peccatum mollities diuerſimode conſiderandum 327
Peccatũ inſenſibilitatis qualiter committatur. 280
Peccatum prȩſumptionis grauiſſimum eſt. 358
Peccatum inobedientiæ dupliciter incurritur. 278
Peccatum inuidiȩ tam a Deo quam ab hominibus damnatur 292
Peccatum hypocriſis dupliciter incurritur 252
Peccatum iactantiæ ſex circunſtantiis quale ſit agnoſci poteſt. 253
Peccatum impudicitiæ diuerſis actibus committi poteſt. 269
Peccatum infidelitatis quibus modis cõmittatur. 241
Peccatum homicidij dupliciter poteſt incurri. 242
Peccatum an poſſit in haſtiludio committi. 240
Peccatum acediæ dupliciter conſideratur. 15
Peccatum colluſiõis qualiter committatur. 44
Peccatum falſi multipliciter committi poteſt. 225
Peccato pertinaciter inhærens tanquam obſtinatus damnationis iter ambulat. 331
Peccata mulieris peculiaria multa ſunt & diuerſa 327
Peccata multa poſſunt in miſſarum celebratione committi. 326
Peccata mentalia quinq; modis committuntur. 43

Pedagia prohibita uel inſolita ab incolis ſuis exigentes, excommunicationis mucrone ueniunt feriendi. 204
Periculum uitæ propriæ non timens peccatum poteſt incurrere oppoſitum rationi 291
Periuriū promiſſorium duobus poteſt committi temporibus 344
Perſequentes eum qui rogatus aliquem in aliquam dignitatem Eccleſiaſticā eligere, & non eligit excommunicationé incurrit. 157
Perſonarum acceptio quando ſit uitioſa. 14
Piratæ & curſores aut prædones maritimi anathematizantur. 135
Pollutio dupliciter conſideranda. 351
Prҿceps in ſuis actibus periculo ruinæ ſe exponit. 355
Prædicatores in quibus communiter delinquant ibid.
Prædicatores ab officio prædicationis ob negligentiā in confeſſionis reſpectu decimarū fol. commiſſam ſuſpenſi excommunicantur, ſi negligentia non purgata prædictum officium reaſſumpſerint, 197
Prҿdomarin⁹ grauiſſimo peccatorū uinculo tenetur 250
Prælati poſſunt peccare ſuum gregem uiſitando. 422
Prælationis nomen indebite ſibi aſſumens uel uſurpans: & ſub illius prætextu falſum ſeminans excommunicatus eſt. 120
Prælatos Eccleſ. hoſtiliter inſequētes, anathematis uinculo innodantur. 127
Prҿſcriptio quandoque licita quandoque illicita. 357
Præſulatus officium uſurpans excommunicatur. 200
Proceſſus foro Eccleſiaſtico competentes nō poteſt abſque excōmunicationis cenſura impediri. 158
Promiſſum non obſeruans an ſemper peccatum committat. 341

Q

QVantitas in materia reſtitutionis cōſideranda. 368

R

RApina differt a raptu: in eo quod raptus reſpicit perſonam, rapina uero rem. 360
Religioſus temere ſuæ religionis habitum dimittens uel mutans excommunicatus habetur. 190

Reli-

Religioſi communiter ſolent in tribus offendere & peccare. 361
Religioſi principũ curias ob ſui ſtatus uel religionis perſecutionẽ inſequentes excommunicationis catena tenentur. 193
Religioſi uel religioſæ matrimonium contrahentes excommunicationis uinculo innodantur, ſimiliter qui in gradibus prohibitis. 172
Religioſi ſumptuoſa loca acquirere uel eis conſtituta deſerere ſub anathematis pœna prohibentur. 185
Religioſi clauſtrum exeuntes phyſicam uel leges audiãt, excommunicantur. 176
Repræſalia ſpẽs eſt belli particularis, & in ea poteſt frequenter iniquitas committit. 361
Repręſalias concedentes uel extendentes in pręiudicium Eccleſiæ, excommunicationis baculo feriuntur 156
Res proprias ſuperflue diſſipans & prodigaliter conſumens uiam ſequitur perditionis. 350
Rei alienæ iniuſta detentio rapina eſt, & peccatum iniuſtitiæ. 360
Rempub. tyrannice occupans peccato tenetur grauiſſimo. 411
Romani pontificis electiones præter ſimoniacam impedientes, ipſo facto excommunicationem incurrunt. 141
Romanæ curiæ inobedientes uinculum excommunicationis indubitanter incurrunt 118
Romanam curiam petentes, aut ab ea recedentes ſub pœna excommunicationis impediri, uel qualitercunque moleſtari prohibentur 131
Romipetas qualitercunq; mutilantes uel perſequentes excommunicantur. 130
Reſtitutio cui ſit facienda. 369
Reſtitutio ubi fieri dẽat. 370
Reſtitutio non debet differri, ſed citius quo fieri poſſit incipienda. 371
Reſtitutionis caſus quaſi infiniti ſunt. 377
Reſtitutionis faciẽda duplex eſt ratio. 362
Reſtitutionis effectus eſt circa quidditatem conſiderãdus. 368

S

SAcerdos ſecularia exequens officia excõmunicatus habetur. 210

Sacer-

Sacerdos a caſibus per ſedé apoſtolicam ſpiritaliter reſeruatis abſoluens excommunicatur. 211
Sacramentum confirmationis contemnens peccat. 74
Sacramentalis cõmunio quatuor præſupponit ex parte ſumentis. 45
Sacramentalis confeſſio multas ex parte confitẽtis præſupponit conditiones. 51
Sacramentalis confeſſio multis de cauſis tam ex parte confeſſoris quam confeſſi uenit iteranda. 64
Sacramentalis confeſſio quare ex parte confeſſoris ſit iteranda. 67
Sacramentalis cõfeſſor quas debeat habere conditiones. 68
Sacrilegii crimen tripliciter conſideratur. 382
Sarracenis arma uel alia Chriſtianitati nocitura deferẽtes excommunicantur. 137
Satisfactio ſacramentalis an poſſit per alium adimpleri. 385
Satisfactio ut pars pœnitentiæ diuerſimode eſt conſideranda. 385
Schiſmatis crimen dupliciter incurritur. 387
Scurræ infames dicuntur & uitioſi. 390
Sectarum æmulatores uel opinionum ſæpe reprehenſibiles habẽtur. 334
Secularia officia uendere uel emere turpe eſt, & pernicioſum. 333
Seditioſi unitatem bonã diſſoluentes peccato mortali ſe obligant. 390
Sententiæ uel opinioni propriæ pertinaciter inhærẽs peccare poteſt. 349
Sermo indiſcretus poteſt in peccatum inducere proferentem. 263
Seruitia uel obſequia cõmunia perſonis Eccleſiaſticis exhiberi impediẽtes, anatemate mulctantur. 161
Simoniaci in beneficiorum collatione uel adoptione indubitanter ſunt excommunicati. 205
Solicitudinem ſalutis cõtemnẽs peccatum incurrit grauiſſimum. 330
Sors dæmonũ ſocietati innixa ſemper damnabilis eſt. 400
Spectaculũ diuerſis modis, & cauſis prohibetur. 402
Spõſalia tripliciter poſſunt eſſe uitioſa. ibid.
Statuta obſeruare ſub pœna, an ſit obligatorium. 340
Statuta uel conſuetudines cõtra Eccleſiæ libertatem cõdentes excõicantur. 151

Superſtitioſa imaginum obſeruatio damnabilis eſt. 262
Suſpectus de hereſi tribus cõcurrentibus excommunicationem incurrit. 116
Suſpenſio a diuinis officiis non ſemper eſt peccatum, ſed pœna peccati. 407

T

Temeritas dupliciter cõſiderari poteſt. 409
Temeritas in iudicis cuitanda eſt, & poteſt uerti in peccatum. 298
Tempus qualiter ſit in horarum canonicarum celebratione cõſiderandum. 250
Terras & poſſeſſiones eccleſiæ Romanæ impugnantes excommunicantur. 134
Timor poteſt multipliciter peccatum effici. 410
Tranſgreſſio cuiuslibet præcepti liciti, & honeſti, peccatum eſt. 352
Triſtitia de alterius bono uel proſperitate damnabilis eſt & proprie uocatur nemeſis. 330

V

Vectigal poteſt diuerſis reſpectibus dici iniquum. 412
Venationis uſus an & quando peccatum inducat. 417
Vendito poteſt multis reſpectibus eſſe uitioſa. 418
Verberatio proximi dupliciter conſideratur. 341
Verecundia poteſt in bonam & in malam partem interpretari. 108
Vitium ironię quod dicat, & an ſemper uertatur in peccatum. 293
Vitium concubinatus deteſtandum, & quare. 50
Vitium ſcãdali dupliciter cõmittitur. 386
Victualia uel alia Romanæ curiæ neceſſaria ſolicitantes non ſunt ſub anathematis pœna impediendi. 136
Vinculum ad ieiuniũ aſtringens quale ſit. 261
Vindicatio ſemper eſt peccatum, & quid de mina. 325
Violatio interdicti eccleſiaſtici ſemper eſt prohibita. 280
Violatio uotorum ſemper dãnabilis eſt. 422
Violatio feſtorum in honorem Dei ſanctificatorum uitioſa eſt, & punibilis. 225
Virginem Mariam aſſerẽtes originali macula fuiſſe cõtaminatam excommunicationis onere præmuntur.

tur. 212
Viſitatores monialium aut canonicarum, non ſunt ſub excommunicationis pœna impediendi. 169
Voti diſpenſatio ſeu irritatio cui competat. 430
Votorum omisſio quandoque uitioſa, quandoque non. 428
Vſura mentalis dupliciter cõſideranda. 437
Vſura implicite commiſſa diuerſimode conſideranda. 436
Vſurpatio iudicialis uexationis per conſeruatores multam meretur excommunicationis. 189
Vſus necromantiæ quo dæmoni, inuocatur auxilium omnino prohibitus eſt. 329
Vſus laruarũ quibus mediis reddatur illicitus. 299
Vſus matrimonialis coniugij multipliciter uitiari poteſt. 317

FINIS REPERTORII ALPHABETICI.

ERRORES.

Pagina 1.linea 7.tcun, lege, tunc. pag.23.lin.32. c. lege, &. ibid.lin. 37. ſte, lege, eſt. pag.41. lin. 38. xercere, lege, exercere. pag.56.lin.35.dimidã, lege, dimidiandã. pag. 82.lin.10.correction &em: lege, correctionem: &. ibid. lin.36.tepiditaae, lege, tepiditate. pag. 90.lin.20.cognitationibus delectabilis, lege, cogitationibus delectabilibus. ibid.lin.30.damnande, lege, damnanda. pag.91.lin. 7.comparerem, lege, comparere. pag.94.lin.18. uel excuſationis habet induratio, lege, uel excuſationis iudica, quantum culpæ uel excuſationis habet induratio. pag. 100.lin.34.& 35.claritas, lege, charitas. pag.104. lin.6. expectant, ucnidtur, lege, expectans, uenditur. pag.134. lin.25.impuniſſum, lege, impunis ſum. pag.183.lin.22. punit, lege, ponit. pag.185.lin.25. potſiæ, lege, poſitæ. pag.230. lin.32.colore, lege, colere. pag.232.lin.26.Nec eſſitans, lege, Neceſſitas. pag.235.lin.6.ſutoia, lege, ſu toria. pag. 2.7 lin.34. tenere, lege, tenetur. pag.312.li. 24.aſibus, lege, caſibus. pag.317 lin.20. peccati, lege pec catis. pag.358.lin.20. uenia, lege, ueniam. pag.369.lin. 31. eſt in iudex, lege, eſt iudex. pag.379. lin.34. bonus ha be-, lege, bonus habetur. pag.391. lin.23. licitis uenalis aut ratio maioris precij: lege, Eſt licite uenalis aut ratio ne maioris pretij. ibid.lin.24.puræ: lege, purè. pag.392. lin. 10. quacunq;: lege, quæcunq;. pag.446. lin.1. Ergo ex: lege, Ergo Rex. pag.560.lin.23. comeſſario, lege, cõ meſſatio. pag.571.lin.24.licens: lege, licent. pag.574. lin.7, die:quia ambulate quia:nõ. lege, die ambulare: quia non. pag.577. lin.18. ſiue, lege, ſine. pag.578.lin. 14. ita qui, lege, itaque. pag.578.lin.25.redigat: lege, redigar.

PECCATORVM SVMMVLA THOMAE DE VIO CAIETANI

CARDINALIS S. XISTI.

ABORSVS DIVERSIMODE COMmitti dicitur, & quam pœnam inducat.

ABorsvs uoluntarius, eſt peccatum homicidij: perfecti quidem, ſi fœtus erat animatus anima rationali. Et incurritur propterea irregularitas: quia occiditur tunc qui uere eſt homo. Imperfecti uero, ſi fœtus adhuc non erat animatus anima rationali: quia tc unocciditur homo: non qui eſt, ſed qui generabatur, qui non eſt adhuc actualiter homo. Et eſt peccatum mortale: quia quantum in ſe eſt, ad hoc tendit, vt tollat vitam hominis iam inchoatam. Non tamen incurritur irregularitas homicidij, quia non eſt adhuc actualiter homo qui occiditur.

ABSOLVTIO PECCATORVM SAcramentum pœnitentiæ concernentium debet eſſe formalis, & hoc ex parte tam abſoluentis, quam abſoluendi.

ABsolvtio a peccatis quæ in ſacraměto pœnitentiæ fit, eſt forma ſacramenti pœnitětiæ. Et conſiſtit (vt in Concilio Floren. ſub Eugenio quarto legitur) in his verbis, Ego te abſoluo. Ait enim, forma huius ſacramenti, ſunt uerba abſolutionis, quæ ſacerdos profert quum dicit. Ego te abſoluo.

Vbi circa neceſſitatem, ſcito non eſſe de neceſſitate formæ illud pronomen, ego: ſicut etiam non eſt de neceſſitate in forma baptiſmi: quoniam ſubintelligitur in ly abſoluo.

Et licet ad formam abſolutionis ſufficiat dicere, Abſolue te: decet tamen quædam antecedentia & conſequentia apponere dicendo, Dominus noſter Ieſus Chriſtus te abſoluat: & ego autoritate ipſius te abſoluo a peccatis tuis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritusſancti. Amen. Paſsio Domini noſtri Ieſu Chriſti, & merita beatæ Mariæ ſemper uirginis, & omniũ ſanctorum, & quicquid boni feceris, & mali ſuſtinueris, ſint tibi in remisſionem peccatorum tuorum in augmentum gratiæ, & præmium uitæ æternæ. Amen.

Circa mutationem ſcito, quòd ſi mutatio fieret, ita quòd loco pronominis te, poneretur pronomen uos, cauſa honoris (puta ſi audiens confesſionem Epiſcopi uel Regis, dicat, Ego abſoluo uos: & ſimiliter ſi Epiſcopus aſſuetus loqui in numero plurali in prima perſona, audiens confesſionem alicuius diceret, Nos abſoluimus te) in utroque caſu & ſimilibus non fit ſine peccato huiuſmodi mutatio: quia receditur a uerbis per eccleſiam determinatis in forma huius ſacramenti. Abſolutio tamen facta tenet, quoniam ex accommodatione uſus idem ſignificatur per huiuſmodi uerba, quod ſignificatur per formam ſacramenti, Abſoluo te.

Circa appoſitionem conditionalem, aduerte tripliciter poſſe conditionaliter proferri formam abſolutionis. Primo, reſpectu conditionis præteritæ: ut ſi confeſſor dubitat ſe protuliſſe uerba abſolutionis, & dicat, Si non es abſolutus, ego abſoluo te. Et huiuſmodi conditionalis abſolutio in caſu dubii ex ſuo genere non eſt illicita: ſicut nec baptiſmus in dubio ſic datus: illicitus eſt. Secundo, referendo ad conditionem futuram, puta ſi diceret confeſſor, Si reſtitueris, aut ſi feceris talem pœnitentiam aut aliquid huiuſmodi, abſoluo te. Et huiuſmodi conditionalis abſolutio cum intentione præciſa nil aliud faciendi niſi quod dicit, nil ualet quia non eſt in poteſtate confeſſoris miniſtrantis ſacramentum, conferre nunc ſacramentum, & ſuſpendere illius effectum in aliud tempus implendæ conditionis. Sacrilegus ergo eſt abuſus iſte formæ ſacramentalis: fit enim iniuria ſacramento, dum perficitur modo excludente fructum ſacramenti ex indebita intentione miniſtrantis. Et eadem ratione non poteſt ſacramentalis abſolutio impendi ſub ratihabitione: quoniam quod ſub ratihabi

tionis ſpe ſit, quanuis uoce tunc fiat, re tamen ut pendens ſit, ita ut poſsit & ratificari & irritari. Conſtat autem non eſſe in poteſtate abſoluentis conferre nunc ſacramentum, & ſuſpendere effectum illius in tempus futuræ ratificationis, & exponere diſcrimini ut nullum ſit ſi irritetur. Tertio, ſi referatur ad conditionem præſentem, puta ſi uere promittis reſtituere, aut præſentare te ſuperiori abſoluo te. Et huiuſmodi conditionalis abſolutio cum præciſa ſimiliter intentione ſi fiat, facta tenet, ſtante tunc conditione. Errat tamen ſacerdos ſic faciens, quia præſumit ſub forma dubia tradere quod Chriſtus mandauit ſub forma certa miniſtrari. De nullo enim magis debet curare abſoluens, quam de contritione & ſatisfactione pœnitentis: & tamen Eccleſia abſq; conditione aliqua credit pœnitenti dicenti ſe contritum, & habere propoſitum ſatisfaciendi, & abſolutionis beneficium impartitur abſque conditionali nota. Vnde exterminanda eſt huiuſmodi ſuperſtitio ab Eccleſia Dei, intantum quod ſi alicui commiſſa ſit a ſuperiori poteſtas abſoluendi a caſibus reſeruatis ſub aliqua conditione (puta concedo tibi facultatem abſoluendi ab homicidio, ſi abſoluendus fecerit talem pœnitentiam, puta peregrinationis, aut tantæ eleemoſynæ &c.) debet confeſſor non conditionaliter, ſed ſimpliciter & abſolute, abſoluere pœnitentem præceptantem talem pœnitentiam, quia nulla commiſsio poteſt alterare formam ſacramenti.

Circa reiteratione abſolutionis nota, quod poteſt iterari ſuper omnino eadem peccata, ſed non poteſt iterari ſuper oĩno eadem confesſionem: quia ſuper eandem materiã proximam nullius ſacramenti, forma iterabilis eſt ſine iniuria ſacramenti: quia ipſa iteratio atteſtatur inſufficientiæ prioris formæ: ſi enim prima ut ſufficiens haberetur, non iteraretur. Ac per hoc quum confesſio teneat locum proximum materiæ in ſacramento pœnitentiæ (ut in eodem Concilio Floren. habetur) niſi multiplicetur confesſio, non poteſt multiplicari abſolutio. Et quia poteſt homo plures confiteri eadem peccata, poteſt quoque pluries ab eiſdem abſolui.

ABSOLVTIO POENITENTIALIS plura ex parte abſoluentis præſupponit quibus deficientibus inanis efficitur.

ABSOLVTIO a peccatis ex parte abſoluentis, exigit, ut abſoluens miniſter ſit ſacramenti, pęnitentiæ, ac per hoc ſit ſacerdos habens autoritatem abſoluendi, uel ordinariam, uel ex commisſione ſuperioris: ut in eodem Floren. Concil. ſub Eugen. quarto habetur.

Vbi circa neceſſitatem aduerte, non ſufficere adminiſtrandum ſacramentum pęnitentiæ eſſe ſacerdotem, ſed ultra ſacerdotalem poteſtatem requiri autoritatem aliam. Et hoc eſt quod communiter dici ſolet, quod ſcilicet requiritur duplex poteſtas, uidelicet & ordinis & iuriſdictionis. Poteſtas enim ordinis habetur ex ſacerdotio: poteſtas autem iuriſdictionis habetur uel ex officio paſtorali, uel ex commisſione eius, qui eſt paſtor pœnitentis. Intantum autem utraque iſta poteſtas requiritur, ut ſi altera deſit, abſolutio ſacramentalis ſit nulla propter defectum miniſtri, ita quod ſi non ſacerdos abſoluit a peccatis, nihil fit: & ſimiliter ſi ſacerdos abſoluit eum qui ſibi ſubditus nullo modo eſt, nihil fit.

Circa modos, quibus ſacerdos habet poteſtatem iuriſdictionis in foro pœnitentiali, aduerte quòd ultra duos manifeſtos modos ex parte autoritatis prælocatæ in ipſo abſoluente (ſcilicet uel ex officio ordinario, ut eſt Epiſcopatus & parochia: uel ex commisſione, ut alii a Papa uel Epiſcopis, uel Curatis, uel eorum Officialibus aut Vicariis ſolitis committere audientiam confesſionum habentes autoritatem audiendi confesſiones) inueniuntur quinque alii modi ſeu caſus quibus ſacerdos ſortitur ſubditum: ita quod poteſt pœnitentem ſacramentaliter abſoluere a peccatis: & ſunt, necesſitas, libertas, facultas, licentia, & conſuetudo. Declaro ſingula.

Neceſſitas duplex eſt: ſcilicet uel ratione mortis, uel ratione communionis. Quando in articulo mortis deficit confeſſor, poteſt quilibet ſacerdos illum abſoluere ab omnibus ſuis peccatis ſibi confesſis, ut habetur in cap. Paſtoralis de offic. ordin. Quando uero imminet alicui necesſitas communicandi, & deficit ei confeſſor, non poteſt propterea abſolui a quo-

libet ſacerdote: quia neceſsitas celebrandi miſſam, quæ maius quid importat quam neceſsitas communicandi, non habet hoc priuilegium, ſed dimittit conſtitutum in tali neceſsitate intra terminos non habentium copiam confeſſoris.

Libertas in propoſito ſignificat non ſubiectionem alicui particulari, ut proprio ſacerdoti. Et tripliciter inuenitur. Vel quia perſona nulli ſubditur, ut perſona Papæ: & propterea cui ſe ſubiicit, ille poteſt ipſum abſoluere a peccatis. Vel ratione ſtatus, quia ſcilicet nunquam in eodem loco permanent; ac per hoc nulli particulari miniſtro ſacramenti pœnitentiæ ſubduntur, quum non ſit maior ratio quòd ſubiiciantur uni magis quam alteri, ut ſunt uagabundi, qui ſcilicet uel nullibi habitant, ſed uagantur, uel licet alicubi domicilium cum uxore & filiis habeant, communiter tamen ſunt in continuo motu, ita quod etiam in Paſchate extra inueniri conſueuerunt: hi enim perinde ac uagabundi quo ad ſacramenta pœnitentiæ & euchariſtiæ cenſentur, & abſolui a quolibet confeſſore poſſunt. Vel ratione materiæ, quia ſcilicet in tali materia nulli eſt ſubiectus confeſſori: ut contingit in peccatis uenialibus, quia nullus tenetur illi confiteri, ac per hoc nulli propter illa confeſſori ſubditur a iure: & ideo quilibet poteſt a quolibet ſacerdote de peccatis uenialibus ſacramentaliter abſolui.

Facultas eligendi confeſſorem a iure conceſſa eſt Epiſcopis, & tam inferioribus quàm ſuperioribus, prælatis exemptis: ut in ca. Ne pro dilatione. de pœn. & remiſ. & conceditur multis ex ſpeciali gratia a ſummo Pontifice in confeſsionalibus propterea non eſt dubium hos poſſe abſolui a quo maluerint ſacerdote.

Licentia dupliciter datur. Vel explicite: quum curatus in communi dicit populo. Quilibet uadat ad confitendum cui uult: aut ſpecialiter alicui dicit, Confitearis cui uis, & hoc nihil aliud eſt, quam dare licentiam eligendi ſibi confeſſorem. Vel implicite. Et hoc contingit primo licentiando ſubditos ad peregrinandum. In hac enim peregrinationis licentia, implicite claudi creditur licentia confitendi: quia confeſsio comes eſſe debet uiatorum. Et hoc intelligo cum duabus limitationibus. Altera eſt, quo ad confeſsiones, & communiones neceſſarias, ut Paſchales, aut ſolitas, quo ad eos qui ſæpe con-

ſueuerunt confiteri & communicare aut celebrare. Et hæc limitatio intelligitur amplectendo tutiorem partem. Quia enim iſta licentia a Doctoribus potius quam a iure proficiſci uidetur, timeo illam extendere ultra ſolita tanquam præcogitata. Altera, quo ad confeſſores, qui ſcilicet in locis illis confeſſores ſunt aliorum huiuſmodi enim implicita licentia non uidetur amplianda, ut faciat uiatores melioris conditionis quam incolas, ut ſcilicet poſſint ſibi eligere in confeſſorem quem uelint: ſed ſufficit quod prouideat uiatoribus quum extra ſunt, ut poſſint tanquam incolæ confiteri & communicare. Vnde & in iure prouidetur de miniſtro euchariſtiæ pro peregrinis proculdubio licentiatis a ſuis curatis: ut patet in cap. Presbyter de celeb. miſ. Secundo, ſciendo & tacendo: ut quum Epiſcopus ſcit conſuetum eſſe, ut canonici ſeu curati ſui inuicem ſe abſoluant, & tacet. Quanuis enim nulla conſuetudine introduci poſſit, ut quis poſſit ſibi eligere confeſſorem (ut dicitur in cap. Si Epiſcopus de pœni. & remiſ. in 6.) ex hoc tamen quod Epiſcopus ſcit & tacet, tenetur prouidere illis de confeſſore: & tacita Epiſcopalis licentia, robur dat abſolutionibus, & conſuetudo non concurrit niſi ut teſtis licentiæ implicitæ. Et ob huiuſmodi implicitam licentiam, uiatores ſine licentia curati poſſunt in Paſchate confiteri & communicare ubi ſe inuenerint, ſicut licentiati: ſi & ubi curatus conſueuit ſcrutari quis parochianus defuerit pœnitentiæ & communioni, & uiatorum dicentium ſe ubi ſe inuenerunt, confeſſos fuiſſe & communicaſſe, factum probare: atteſtatur ſiquidem huiuſmodi conſuetudo implicitæ licentiæ, & piæ menti curati, qua uoluit implicite ſuos confiteri & communicari extra in caſu quo feſta Paſchalia contingeret extra peragere. Memini alias me legiſſe, Eugenium quartum concesſiſſe ſeu declaraſſe uiuæ uocis oraculo, uiatores ubi ſe inuenerint in Paſchate, cenſendos tanquam adeptos incolatum quo ad ſacramenta pęnitentiæ & euchariſtiæ: & ſecundum hoc non eſt opus in Paſchate huiuſmodi interpretatiua licentia, ſed poſſunt tunc ab illis confeſſoribus a quibus incolæ abſoluuntur, abſolui etiam a caſibus Epiſcopalibus, prout Epiſcopus loci diſponit. In reliquis autem omnibus ſupradictis licentiis explicite uel implicite ab Epiſcopis ſeu curatis, non ap-

probo poſſe licentiatos abſolui a caſibus reſeruatis Epiſcopo: quia hoc eſt contra iuris diſpoſitionem in 6. de pœnit. & remiſ. cap. Si Epiſcopus ubi dicitur, quod Epiſcopo dante licentiam alicui quod confiteatur, non propterea concedit caſus reſeruatos. Si ergo licentia explicata non comprehendit caſus reſeruatos, multo minus licentia implicita ad illos ſe extendit. Conſuetudo non eligendi confeſſorem, ſed habendi curam animarum præſcripta, operatur, ut tam Cardinales curam habeant familiæ ſuæ, & de eorum licentia ſui familiares confiteri poſſint cui uelint, quam quicunque alii huiuſmodi curam habentes poſſint ſimiliter abſolutionis beneficium per ſe uel alium ſuis impartiri: poteſt enim huiuſmodi iuriſdictio non minus quam aliæ haberi ex præſcripta conſuetudine.

ABSOLVTIO NONNVLLIS CIRCVNſtantiis indebitis impeditur, tam ex parte abſoluentis quam abſoluendi.

ABSOLVTIONIS impedimenta multa ſunt. Et ideo aduertendum eſt poſſe illam impediri uel ex parte abſoluentis, uel ex parte abſoluendi. Impedit autem ex parte abſoluentis Eccleſiaſtica cenſura, non quæcunque, ſed irritans iudicis ſententiam: ita ut quandiu reliqua geſta per cōfeſſorem tenent, abſolutio ualeat. Et propterea licet excommunicatio aut ſuſpenſio, ſi confeſſor ſit excommunicatus aut ſuſpenſus, annullet abſolutionem abſolute loquendo: quia tamen aliqui ſunt caſus, in quibus geſta per confeſſorem ſic innodatum tenent: ideo ſcito quod ex iure communi ſecundum communem ſententiam (ex l. Barbarius. ff. de offi. præt.) tenent geſta per huiuſmodi iudicem, vbi duo ſimul concurrunt, ſcilicet communis error facti, & titulus. verbi gratia: ſi ſacerdos excommunicatus datus eſt ab Epiſcopo in curatū, & communiter non habetur ille pro excommunicato, propter hoc quia neſcitur illum eſſe excommunicatū, geſta omnia per ipſum tenent. Concurrunt enim ibi ambo ſimul, ſcilicet titulus publici officij, quia inſtitutus eſt ab Epiſcopo: & cōmunis error facti, quia neſcitur ipſum eſſe excommunicatū. Et hinc

habes, ꝙ abſolutus a legitimo alias confeſſore habente impedimentum occultum, ꝙ ſi ſciretur, impediret abſolutionem, eſt vere abſolutus & coram Deo & coram Eccleſia.

Ex Extrauaganti vero Concilij Cōſtantien. conſenſu utētium comprobata, in foro pœnitentiali tenent geſta per confeſſores irretitos, quibuſcunq; Eccleſiaſticis cenſuris etiā non occultis, niſi in duobus caſibus, ſcilicet propter notoriā percuſſionem clerici, uel propter publicam nominatim denuntiationem. Nam ibi conceditur receptio ſacramentorum ab excommunicatis miniſtris, niſi altero dictorū modorum fuerint excōmunicati, & hoc in fauorem animarū & innocentū, non in releuamen ipſorum excōmunicatorū. Licet enim ipſi miniſtri excōmunicati abſoluentes damnationē incurrant: pœnitentes tamen abſolutionis beneficium conſequuntur. Et hoc quantum ad fructum abſolutionis ſpectat, intellige, ſi & quando pœnitens excuſatur a peccato inducendi confeſſorem excommunicatum ad ſacramenti miniſtrationem, nam non licet ſibi inducere illum ad peccandum. Impeditur autem ex duplici capite, ſcilicet ab intrinſeco ex ſacrilegio ſimulatæ vel dimidiate vel impœnitentis cōfeſſionis, hoc eſt ſi quis ſimulat ſe confiteri, quia tunc deeſt confeſſio: ſimulata enim confeſſio, non eſt confeſſio. Et ſimiliter ſi quis ex uerecundia, aut alias irrationabili cauſa aduertenter dimidiat confeſſionem, quia tunc non proponitur peccatum ut remiſſibile: nam impium eſt a Deo & eius ſacramento dimidiam ſperare ueniam. Et eadem ratione ſi quis impœnitentem ex intentione proponit ſeipſum, quia ut non abſolubilem miniſtro Chriſti ſe præſentat: abſolui enim nequit quē non pœnitet. Et propterea irrita eſt in his caſibus abſolutio ex parte pœnitentis. Ab extrinſeco uero impeditur abſolutio ex parte abſoluēdi. ſi pœnitens ſit excōmunicatus maiori, uel minori excōmunicatione, nam commune eſt utriq; excōmunicationi, excludere a paſſiua participatione ſacramentorū. Nec hoc eſt uertendum in dubium. Vnde grauiter errant cōfeſſores abſoluentes prius a peccatis, & remittentes abſoluendos poſtea ab excommunicatione. eſt enim hoc cōtra diſpoſitionē iuris cōmunis, expreſſe dicēte textu, de ſenſ. excom. cap. a nobis eſt ſæpe. ꝙ licet reputetur aliquis per ſigna pœnitentię abſolutus à Deo, quia

quia tamen apud Eccleſiam adhuc abſolutus, non eſt cõmunicandum ei non eſt in diuinis: & multo minus impendẽda ſunt ei ſacramenta a quibus principaliter eſt excluſus. Nec excuſari poteſt hoc factum propter dictam Extrauagantem Concilij Cõſtantien. quoniã ibi expreſſe dicitur, excommunicatos in nullo ſubleuari ob dictam gratiam: multum autem ſubleuarentur, ſi participes eſſe poſſent ſacramentorũ ante abſolutionem. Non ergo poteſt abſolui aliquis a peccatis, antequam abſoluatur ab excommunicatione tam maiori quam minori.

Vtrum autem ſi de facto fiat contrarium, abſolutio facta teneat, alia quæſtio eſt, multa enim fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent.

Et dicenda ſunt ad hanc quæſtionem tria. Primum, quod abſolutio a peccatis, de facto ab excommunicato ſuſcepta, nõ tenet quantum ad præſentem fructum: quia ipſo actu ſuſcipiẽdi abſolutionem, obicem abſolutioni ponit excõmunicatus. nam per actũ iſtũ ingerit ſe paſſiue ſacramento a quo excluſus perſeuerat, quamdiu eſt excommunicatus: & ſacrilegium committit, contaminando quantum in ſe eſt ſacramentũ pœnitentiæ. Licet enim excommunicatus poſſit initiare ſacramentum pœnitentiæ, exercẽdo actus qui ſunt ſacramenti materia, conterendo, confitendo, & ſatisfaciendo, & non poteſt tamen perfectioni ſacramenti (quæ in forma abſolutionis cõſiſtit) ſe immiſcere, quoniam a ſacramento eſt excluſus, non autem a ſacramenti materia. Quia igitur excommunicatus ipſo actu ſuſcipiendi abſolutionem cõtra abſolutionem pugnat, conſequens eſt, ut non abſoluatur a peccatis ſuis. Secundum eſt, quod per accidens in aliquo caſu huiuſmodi abſolutio facta tenet quantum ad præſentem fructum, quando ſcilicet excommunicatus vere pœnitens, ob ignorantiam iuris uel facti non qualemcunq;, ſed excuſantem eum, abſolutionem a peccatis ſuſcipit: quia ſacramentum gratiam confert omni adulto offerenti ſe non ponendo obicem: conſtat: autem huiuſmodi pœnitentem non ponere obicem, ex hoc quod ponitur ipſum laborare ignorantia excuſante a ſacrilegio, quod excommunicatus ſacramentum ſuſcipiens incurrit. Et propterea quanuis teneatur iſte quærere & obtinere abſolutionem ab excommunicatione, nec poſſit interim immiſcere ſe diuinis nõ tenetur

netur tamē ad hoc ut iterum abſoluatur a peccatis: & hoc propter efficaciam ſuſcepti ſacramenti. ut dictum eſt iteratio enim ſacramenti non niſi propter effectum ſacramenti fieri debet. Et hinc habes, vnde multorum timoratas conſcientias cōſolari poſsis in multis ſingularibus caſibus, qui prudentiæ confeſſoris relinquuntur examinandi, & iudicandi ſecūdum prædictā duo, ſcilicet quod fuerit uere pœnitens, & laborās ignorantia aut obliuione excuſante ipſum. Tertium eſt, quod abſolute loquendo, abſolutio ſacramentalis impenſa excommunicato ualet: quia licet huiuſmodi abſolutio ſit iure prohibita & illicita, nullo tamen iure ſancitum inuenitur, quod ſit nulla. excommunicatus enim eſt excluſus a ſacramentis, quantū ad hoc quod non poteſt licite ſuſcipere ſacramenta; non autē quantum ad hoc, quod ſuſcipit, ſuſceptum ſit nullum. Si enim excommunicatus ſuſciperet ſacramentum ordinis, confirmationis, matrimonij, aut extremæ vnctionis, non propterea irritum eſſet ſacramentum ſuſceptum. Pari ergo ratione non eſt irritum ſacramentum pœnitentiæ ab excommunicato ſuſceptum. Et ſimiliter quia excommunicati participatio in diuinis, dicendo horas canonicas in choro cum aliis, nō eſt irrita (ſatisfecit enim præcepto de perſoluendo horas) conſequens eſt, ut ſacramenti participatio non ſit irrita. Et licet huiuſmodi abſolutio in aliquo non habeat effectum tunc propter indiſpoſitionem recipientis perſeuerātis in peccato mortali, habebit tamen effectum recedente peccato: & hoc propter uim ſacramenti, iuxta doctri. Auguſ.

EXCOMMVNICATIONIS ABSOlūtio tria præſupponit, quibus non exiſtentibus nec ſequitur abſolutio.

ABSOLVTIO ab excommunicatione, quantum ad confeſſores ſpectat, ex parte formæ, tria habet conſideranda. Primo, ſubſtantiam. Secundo, annexa. Tertio, modum connexionis. Et quo ad primum ſcito, quod nulla habet determinata uerba, poteſt enim dicere abſoluens, & Abſoluo te, & Benedico te, & ſimilia: debet tamen ſecundum Eccleſiæ conſuetudinem dicere, Abſoluo te, &c. Quo ad ſecundum ſci

to quod ſolennis abſolutionis forma multa requirit, quorum aliqua requiruntur ſemper: ut aliquis pſalmus pœnitentialis cum precibus,& uerſiculis,& oratione. Aliqua uero requirũtur quandoque,& quandoque non;ut uerberatio,dum hęc dicuntur,omittitur enim in mulieribus & in locis publicis. Non enim decet mulieres uerberari quum confitentur: ſimiliter nec quoſcunque alios in publico ſecrete confitentes. Similiter iuramentum de parendo mandatis eccleſiæ uel abſoluentis,in quibuſdam tantum caſibus requiritur. Et ſimile eſt de emenda iudicum:iuramentum enim illud in magnis tantum criminibus locum habet:emendam autem(hoc eſt ſufficientē ſatisfactionem)quando pro notoria offenſa in aliquem excōmunicatus quis eſt,præſtare ante abſolutionem tenetur: & ſimiliter ubi expenſarum aut damni ratio habetur. Et ſi ſatisfacere nequit,tenetur dare idoneam cautionem, hoc eſt pignoratitiam uel fideiuſſoriam. At ſi nec horũ aliquod poteſt, det occaſionem iuratoriam ſatisfaciendi, quum poterit.

Et hæc oportet confeſſorem ſcire, non ſolum propter communes qui poſſunt accidere caſus, ſed propter euitandas cenſuras Xiſti quarti,quum contingit in mortis articulo abſoluere a caſibus reſeruatis, in cœna Domini &c. ut intelligat terminos & ſciat ſecundum hæc ſe regulare. Igitur ſolenniter abſoluturus excommunicatum, præmiſſo aliquo horum ſi opus eſt,aut præmiſſis omnibus, ſi omnia requiri contingit, dicat confeſſor unum pſalmum pœnitentialem cum Gloria patri, Kyrie ter,& Pater noſter,& quatuor uerſiculis: ſcilicet Saluũ fac,Nihil proficiat,Eſto ei: &,Domine exaudi: & orationē, Deus cui proprium,mutando ly delictorum, in ly excommunicationis,& poſtea abſoluat,dicens, Ego abſoluo te a uinculo excommunicationis,& reſtituo communioni fidelium, & poſtea mandet ei,quod mandaturus eſt.

Quo ad tertium,diſtinguendum eſt de annexis. Nam annexorum quædam ſunt ceremonialia,ut orationes:quædam iudicialia,ut cautiones. Et de ceremonialibus quidem conſtat, quod ſunt annexa ut debita ſeruari, non tamen ut ſubſtantialia. Et propterea ſi is cui commiſſum eſt ut abſoluat in forma Eccleſiæ aliquem excommunicatum ſine ceremonialibus abſoluat, peccat quidem abſoluens ſine rationabili cauſa ceremonialia

monialia omittens, abſolutio tamen ualet: quia ceremonialia intelliguntur, tam inſtitui quam committi, ut ceremonialia, hoc eſt ut debita ſeruari: non autem ut neceſſaria ad ſubſtantiam abſolutionis.

De iudicialibus uero tria dicimus. Primum, quod regulariter ſunt annexa ut neceſſaria neceſſitate iuſtitiæ, ita quod non poſſunt omitti ſine iniuria: quia in præiudicium Eccleſiæ ſeu partis huiuſmodi omiſſio uergit. Secundum, quod iudicialia dupliciter inueniuntur annexa abſolutioni. Primo, ex ſolo debito iuris communis, ut quia agitur de intereſſe tertij, cui eſt ſatisfaciendum, uel aliquid ſimile. Et ſic per abuſum ſuæ poteſtatis ordinarius potens abſoluere abſoluat, tenet abſolutio facta, quamuis male & iniuſte facta: quia abſolutio tūc fit contra ius tertij, & non contra ius conſtitutionis: ut habes in cap. Venerabilibus. de ſent. excom. in vj. Secundo ex debito illius canonis, ut canon ille dat certum modum ſeu excipit ita quod niſi concurrente tali conditione ſeu obſeruatione impendatur abſolutio. Et hoc multipliciter contingit. Vel per uerba negatiua potentiæ actiuæ: ut ſi dicatur, quod non poſſit abſoluere ante ſatisfactionem. Vel per uerba negatiua potentiæ imperſonaliter: ut ſi dicatur, quod non poteſt impendi abſolutio ante ſatisfactionem. Et in his duobus modis etiā uerba ipſa canonis teſtantur limitatam eſſe potentiam ordinarij, ac per hoc irritam eſſe abſolutionem ſi aliter fiat. Vel per uerba negatiua potentiæ paſſiuæ tantum: ut ſi dicatur quod qui inciderit in tale quid, non poſſit abſolui niſi ſatisfaciat. Vel per uerba negatiua non potentiæ, ſed actionis, ut dicatur: nullatenus abſoluatur ante ſatisfactionem, ſeu niſi ſatisfecerit. Et in his duobus & ſimilibus modis ambigua uidetur quæſtio. Ex uerbis quidem, quia non limitatur per illa poteſtas ordinaria: ac per hoc uidetur relinqui locus abuſui poteſtatis ad illicitam abſolutionem. Ex ratione uero, quia poteſtas ordinaria uidetur potius regulari, ſtatuendo ſibi regulam ſecundum quam abſoluere debeat, quam limitari, ne facile ordinariæ poteſtati derogetur. Oppoſitum autem ſuadet textus allegatus ex vi. dicens, Abſolutio tenet, licet forſitan ſit iniuſta: quoniā etſi contrarius litigatoris, non tamen contrarius conſtitutionis abſoluit. Vnde uidetur uniuerſalis regula haberi duplex.

Prima eſt, quod abſolutio contra ius tertij & non conſtitutionis,tenet. Secunda eſt,quod abſolutio contra ius conſtitutionis non tenet. Et quia hæc eſt tutior & textui conformior uia, ideo hanc ſequendam puto. Et propterea in ſingulis canonibus excommunicationum conſideret abſolutor conditionem ibi ſtatutam,ut ſeruetur circa iudicialia, & ſeruet illam ne erret, aut diſcrimini ſe committat. Tertium,quod in duobus caſibus obſeruatio iudicialium eſt adeo manifeſte annexa abſolutioni,ut abſolutio,ſine illis irrita ſit & inanis. Primus eſt, quando ius ſeu decretum explicite irritat abſolutionem ſine his,ut fecit Sixtus quartus in Extrauag. Et ſi Dominici gregis dicens. Et aliter impenſa abſolutio non ualeat. Secundus eſt,quando ab homine alicui committitur poteſtas abſoluendi, cum uerbis conditionalibus uel æquipollentibus de huiuſmodi cautionibus habendis:talis enim commiſſarius ſi excundo fines mandati abſoluat,nihil facit.

EXCOMMVNICATIO IN MATERIA abſolutionis qualiter ſit conſideranda.

ABSOLVTIO ab excommunicatione quantum ad confeſſores ſpectat ex parte poteſtatis abſolutoriæ, diſtinctione eget. Diſcernendum eſt enim in primis,an illa excommunicatio ſit lata a iure,uel ab homine. Vocatur autem a iure,quæcunque a perpetuo ſtatuto lata eſt,a quocunque ſtatutum illud ſit, & ſiue contineatur in iure cõmuni, ſiue in extrauaganti,ſiue in legibus ſynodalibus uel ſpecialibus. Quæ uero ab homine eſt, non eſt perpetua,ſed ſpirat cum autore. Et ſi eſt a iure,diſcernendum eſt,an ſit reſeruata eius abſolutio,& cui:& tunc non poteſt confeſſor ab illa abſoluere, niſi de gratia ſpeciali fuerit conceſſum. Si uero non eſt reſeruata, certum eſt poſſe confeſſorem autoritate. Epiſcopi ab illa abſoluere, ſi Epiſcopus conceſſerit omnes caſus ſibi reſeruatos. Si autem eſt ab homine(ſiue ſit generalis,ut quum excommunicatur quicunque ſciuerit uel feceritt ale quid:ſiue ſingularis,ut quum excommunicatur ſortes)reſeruata regulariter eſt illius abſolutio latori, durante illius iuriſdictione: unde ſine eius uel ipſius ſuperioris gratia nõ poteſt abſolui. Et ſcito hic

religioſum præſumentem de facto abſoluere ab excommunicatione lata a iure, incurrere excommunicationem: ut habetur infra in cenſuris.

At excommunicatione vero minore quilibet confeſſor, nõ autẽ quilibet ſacerdos, poteſt abſoluere. Primum horũ patet ex cap. Nuper de ſent. excom. Secundum vero manifeſtatur, quia excommunicatio minor eſt vinculum Eccleſiaſticum, & propterea exigit in abſoluente facultatem Eccleſiaſticæ iuriſdictionis: purus autem ſacerdos habet ſola poteſtatẽ ordinis: & ideo non poteſt abſoluere a vinculo Eccleſiaſticæ excommunicationis minoris. Vnde licet quilibet poſſit ſe ſubdere cuicunque ſacerdoti pro abſolutione venialiũ, non tamen poteſt ſubdere ſe cuiq; ſacerdoti pro abſolutione ab excommunicatione minore: quia ad venialia remittenda ſufficit ex parte abſoluẽtis poteſtas ordinis quæ eſt in quolibet ſacerdote: quia ipſa ſubiectio operatur iuriſdictionem talium quantum ad poteſtatem ordinis. Ad abſoluendum autem excõmunicationis vinculum requiritur poteſtas iuriſdictionis Eccleſiaſticæ, quę non conuenit ſacerdoti, ex hoc quod vnus ſubdit ſe illi, ſed ab Eccleſiaſtica pendet autoritate.

Abſoluere demum a uinculo ſuſpenſionis uel interdicti, ſi quando confeſſori committitur, poteſt uti huiuſmodi uerbis, Ego abſoluo te a uinculo ſuſpenſionis, &c. Nulla enim ſunt determinata verba pro huiuſmodi forma.

PERSONARVM ACCEPTIO QVANdo ſit uitioſa. Et quòd in tribus poteſt eſſe pernicioſa.

ACCEPTIO perſonarum eſt peccatũ, quia tollit æqualitatem iuſtitiæ. Eſt autem peccatum mortale, quando eſt pernicioſa. Frequenter uero eſt pernicioſa in tribus, hoc eſt in diſtributione communium bonorum, & beneficiorum Eccleſiaſticorũ, & in iudicijs. Quum enim cõmunia regni vel ciuitatis officia, dignitates, ſeu honores diſtribuũtur ita quod amicitiæ, vel cõſanguinitatis vel factionis, aut alterius imper tinẽtis ratio pręfert minus dignos, ruit cõmune bonũ. Nec minus ruina Eccleſiæ manifeſta eſt, quum in beneficijs ac di-

gnitatibus Eccleſiaſticis minus digni præferuntur: quia amici ſeu familiares uel cõiuncti aut ſeruitores, &c. ſunt vniuerſum quoque humanum genus grauiſſime offendit, ex eo ꝙ actor aut reus in iudicijs in iure præfertur, quia potẽs, aut diues, aut amicus, &c. Peccatum hoc non ſolum animæ mors eſt, ſed ad reſtitutionem obligat iuxta reſtitutionem regulas: pro quãto iniuſte impẽdit dignum ſeu digniorem: & præter hoc tenetur acceptor perſonæ de damnis conſequentibus huiuſmodi promotiones ſeu iniurias.

PECCATVM ACEDIAE DVPLICIter conſideratur. Et quod bona ſpiritalia ſint bifariam diſtinguenda.

ACEDIA dupliciter ſumitur: vel communiter, vt eſt nomen commune ad multas peccatorum ſpecies: vel proprie, vt eſt ſpeciale peccatum. Et communiter quidem ſumpta, ſignificat triſtitiam de ſpiritali bono: proprie autem ſumpta, ſignificat triſtitiam de ſpiritali bono diuino, hoc eſt ad charitatem pertinente.

Ad quorum clarificationem diſtingue bona ſpiritalia. Et vide primo ſpiritale bonum diuinum cõſiſtere in amicitia inter Deum & hominem: ac per hoc in idem velle, & idẽ nolle cũ Deo in cõuerſari cum Deo, in conuiuere & colloqui cũ Deo, & huiuſmodi. Et propterea quũ quis eſt intantũ elongatus ab amore cœleſtis patris & patriæ, vt cum audit aut cogitat ſtatutum ſibi eſſe, vt ſit ciuis ſanctorum & domeſticus Dei, &c. de hoc triſtatur, tunc peccat proprie peccato acediæ. Et ſi cũ conſenſu rationis eſt huiuſmodi triſtitia, peccatũ eſt mortale grauiſſimum, propinquum odio Dei. Si vero de hoc nõ triſtatur ſecundum affectum, ſed ſecundum effectum, quia parũ de huiuſmodi amicitiæ bono curat, negligẽs adipiſci illam, quia vacat delectabilibus humanis peccatũ acediæ non incurrit: ſicut nec plus amãs carnalia quam Deũ, incurrit peccatũ odij Dei.

Vide deinde bonum ſpiritale cuiuſque uirtutis cõſiſtere in actibus & exercitatione illius. verbi gratia: bonum ſpiritale iuſtitiæ in voluntate reddente ius vnicuique: temperantię in voluntate moderate vtente delectabilibus ſecundum ſenſum, &

ſic de alijs. Et propterea quum quis cogitat reddendum eſſe ius, aut abſtinendum ab immoderatis delectabilibus, aut aliquo huiuſmodi, & de hoc triſtatur, peccat quidem, quia triſtatur de bono virtutis. Et eſt peccatum hoc acediæ communiter dictæ: quia huiuſmodi triſtitia ſpectat ad vitium contrarium illi virtuti de cuius bono triſtitia eſt: puta ad iniuſtitiã, vel ad intemperantiam, & ſic de aliis. Et eſt huiuſmodi triſtitia peccatum mortale, ſi eſt de bono virtutis neceſſario ad ſalutem, & cum conſenſu rationis. Si autem ſine conſenſu rationis eſt, de quocunque bono ſit, peccatũ veniale conſtat eſſe: & ſimiliter ſi eſt de bono non neceſſario ad ſalutem, puta de liberalitate ad quam non tenetur, de ueritate iocoſa. vel officioſa tantum: quia ſicut deliberate refutare hæc, non eſt peccatum mortale: ita nec deliberate triſtari de his. Nam delectationes, & triſtitiæ ſunt bonæ vel malæ moraliter, ſicut electiones: & propterea ſi deliberatæ refutationes non ſunt peccata mortalia, nec triſtitiæ ſunt mortalia peccata.

Ex his habes, quod quum quis triſtatur de ieiunio, oratione, feſtorum obſeruatione, & huiuſmodi, & propter huiuſmodi triſtitiam negligit ieiunare, orare, aut feſta ſeruare, peccat peccato acediæ: nõ vt eſt ſpeciale peccatũ, ſed acediæ communiter dictæ, quæ non trahit peccatum in aliam ſpeciem.

ADVLATIONIS PECCATVM TRIpliciter committitur: eſtq; humanæ fragilitati ualde nociuum.

ADVLATIO eſt peccatum, quia eſt exceſsiua laus ſeu complacentia verbis vel factis in communi conuerſatione. Et tripliciter poteſt eſſe peccatum mortale. Primo, ratione materiæ laudatæ? vt ſi quis laudet aliquem de actu qui eſt peccatum mortale. Vel ratione finis, vt ſi quis laudet aliquem ad hoc vt noceat illi corporaliter, vel ſpiritualiter. Vel ratione occaſionis, vt quum quis laudando ſit alteri præter intentionem ſuam occaſio peccandi mortaliter.

Et primi duo modi, quia ſunt manifeſte cõtra charitatem, ſunt inexcuſabiles. Tertius antem cum grano ſalis intelligendus eſt, menſurando occaſionem peccandi an ſit data vel accepta,

cepta, & an ſit cognitum & cogitatum a laudante, quod is qui laudatur, ex huiuſmodi laude ruere ſolitus ſit in mortale peccatum, & rurſus an ex debito, an ſponte laudans laudet. In ijs enim quæ ſunt ex ſuo genere recta & præter intentionem operantis alius ruit, non modicam hæc faciunt differentiam, vt in materia de ſcandalo declarabitur. Quum enim aliquis debet ex officio aliquem de bono aliquo opere laudare, etiã ſi ſciat laudatum in ſuperbiam mortalem ſe elaturum, non tenetur propterea deſiſtere a debito officio: poteſt tamen & debet deponere huiuſmodi ſcientiam de futura ruina illius, quia duodecim horæ ſunt diei, & poteſt in inſtanti homo illuminari, & mutari a diuina miſericordia.

Eſt autem adulatio peccatum valde graue, & propter nocumenta maxima quæ affert humano generi (hinc enim facile, vt Hiero. ait, mẽtes hominum corrumpuntur: & ad ea quæ laudantur, quanuis criminoſa accenduntur & aſſueſcunt, intantum vt mala non ſolum deſinant haberi vt turpia, ſed habentur vt bona, & laude, honore, ac præmio digna: quo quid peius?) & propter exceſſum diuinæ offenſæ: iuxta illud, Quoniam laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ, & iniquus benedicitur, exacerbauit Dominum peccator. Eſt autem peccatum veniale, quando vel laudatur aliquis de malis venialibus, vel de bonis, ſola complacendi intentione, abſque ruina, vel etiam ob aliquam vtilitatem conſequendam vel non impediendam: vt de ſe patet.

ADVLTERIVM SEMPER EST PECcatum & multa inducere poteſt incommoda.

ADVLTERIVM quantum ad crimen, eſt manifeſte peccatum mortale: quantum vero ad damnificationem conſideratione eget. Duplex enim habet, quanuis non ſemper, annexum damnum alienum, vel ſucceſſoris, vel hoſpitalis. Nam ſi proles ex adulterio ſuſcepta marito matris ſuccedit, vel ab eo dotatur, damnificantur hæredes legitimi. Et propterea vterque adulter, quia damni huius cauſa exiſtit, tenetur ſecundum vires ad ſatisfactionem: aut manifeſte, ſi negotium id patitur: aut ſub aliquo velamine, donando læſis per interpo

ſitam perſonam, aut per ſe quod poteſt. Verum circa huiuſmodi manifeſtationis negotium duo penſanda ſunt: ſcilicet periculum & ſpes. Si enim periculum ex manifeſtando adulterio imminet, occulte ſatisfiat ut melius poteſt: & reliquum diuinę miſericordiæ reſeruetur: iuxta cap. Officijs. de pœnit. & remiſ. quia ſicut ceſſante iudiciaria coactione nõ tenetur homo perdere vitam aut libertatem, vt ſatisfaciat debito pecuniario: ita nec tenetur perdere famam aut vitam in propoſito, vbi de ſola pecuniaria re agitur. Ceſſante autem periculo & vitæ, & famæ, & huiuſmodi, ſi nõ poteſt aliter ſatisfieri, ſpes fructus futuri ex manifeſtatione adulterij pẽſanda eſt: puta ſi ſperatur, ꝙ maritus poſtquam ſciet prolem non eſſe ſuam, dotabit illam, aut hæredem inſtituet: aut ſi ſperaretur, ꝙ proles audiens, propterea ingredietur monaſterium, aut aliquod aliud remedium proueniet. Nam ſi fructus nullus ſperatur, quia de iure nec maritus nec proles tenetur matri adulteræ credere in huiuſmodi, vana eſſet manifeſtatio adulterij.

Quo ad hoſpitalium vero damnificationem, duo conſideranda ſunt. Primum, ꝙ nullum peccatum eſt prolem exponere vt in hoſpitali alatur, ad occultãdum huiuſmodi adulteria, hæc enim eſt vna ex rationibus, quare loca hæc pia inſtituuntur. Secundum, ꝙ ſi pater aut mater prolis nõ eſt indigens, debet & ſatisfacere hoſpitali (quia bona huiuſmodi hoſpitalium non in diuitum, ſed pauperum adminiculum ſunt & quantum cõſumitur a non pauperibus, tantum indigentibus adimitur) & prouidere proli, vt bene inſtituatur, tenentur enim parentes non ſolum alere & veſtire, ſed inſtruere per ſe, vel alios prolem propriam.

ADVOCATVS POTEST OCTO modis in officio peccare.

ADVOCATI, & procuratoris iniquitates ſunt octo. Prima eſt, aſſumere cauſam iniuſtam defendendam, ita ꝙ nouit eſſe iniuſtam. Nec excuſatur ſi non ad vincendum, ſed aut ad differendum, aut ad concordandum, ſeu pacta aliqua incunda hoc facit. quoniam hæc omnia conſtat eſſe iniqua. Et ſimiliter non excuſatur, ſi iniquam cauſam in principali ha-

bens,

bens, vexat aduerſarium aſſumẽdo aliquod caput iuſtũ: vt ſub hac iuſtitia gradiendo, principale iuſtũ impediat, aut differat, aut etiã peruertat: oportet enim nõ ſolũ mediũ, ſed finẽ eſſe non iniquũ. Sed heu apud mundanos bonus aduocatus eſt, qui de mala cauſa facit bonam. Secunda eſt, nolle, aut negligere ſcrutari merita cauſæ aſſumẽdæ, ſed qualiſcunq; ſit, aſſumere illam tuendam: quia hoc eſt non curare an id quod facit, ſit iuſtum vel iniuſtum: quod eſt manifeſte contra charitatem.

Tertia eſt, proſequi cauſam iniuſtam, quam à principio putauit iuſtã: quia huiuſmodi proſequutio iniqua eſt, vtpote iniuriã inferẽs aduerſario, debet enim deſerere cauſam, & monere partem vt cedat ſeu prouideat ſibi.

Quarta eſt, negligere ſtudere, ſiue ſcrutari merita cauſæ, & adhibere debita remedia: ignorantia enim tũc tantum ipſum excuſat, quando & quod debuit, nõ omiſit. Quinta eſt, tacere iniquitatẽ propoſitæ cauſæ ſuo clientulo, qui putat ſe rationẽ fouere. Semper autem credendũ eſt putarẽ clientulũ ſe fouere iuſtã cauſam, niſi conſtet oppoſitũ: quia quilibet præſumitur bonus &c. Huiuſmodi enim taciturnitas, doloſa eſt & iniurioſa clientulo & aduerſario. Sexta eſt, docere clientẽ proponere aut dicere falſum, aut doloſe, & huiuſmodi. Septima eſt exigere a clientulo plus quam debet. Et in his omnibus caſibus interuenit peccatum mortale manifeſte, quia contra iuſtitiam charitatemq; fit, niſi imperfectio actus ſeu nocumenti excuſet a mortali, ſicut in mortalibus cæteris imperfectio excuſare a mortali non dubitatur. Octaua eſt, nolle aut negligere aduocare in cauſa iuſta pauperis: quũ ipſe aduocatus poſſit, nec appareat alius qui aduocet, & ſine eius adiutorio, pauper opprimi creditur. In huiuſmodi enim caſu tenetur ipſe aduocare ſeu procurare, ſicut medicus medicare, ſi in ſimili periculo eſſet pauperis ſanitas.

ALCHIMIA QVANDO FIT uitioſa, & quando non.

ALCHIMISTARVM ars non eſt illicita ſine fraude, quia nihil repugnans recte rationi habet ſecundũ ſe. Licet multi abutantur ea, aut imprudenter nouis compoſitioni-

bus ſe occupent, aut fatue facultates in fumum conuertat. Nec peccatũ eſt, vendere rem per Alchimiam factam pro re quæ eſt: ſicut cæteras res quocunque artificio factas, licitũ eſt vendere pro his quæ in veritate ſunt. Iniquum autem eſſet vendere illam pro re quæ apparet, & non eſt, quoniam hoc eſt decipere proximum.

AMBITIO QVANDOQVE IN MORtale, quandoque in ueniale peccatum imputatur.

AMBITIO, hoc eſt inordinatus appetitus honoris, eſt manifeſte peccatum. Non eſt autẽ mortale peccatũ, niſi vel ex parte rei in qua appetitur honor: puta ſi quis vult honorari ob crimen aliquod. Vel ex parte finis, ut ſi conſtituatur in honore vltimus finis, puta ſi ob conſequendum honorẽ non curat quis offendere Deum mortaliter, puta quia uult haberi ut Deus, vel præferri aliis quibus non eſt præferendus in diſtributione communium dignitatum: vel vult ob honorem quod quodcunq; aliud mortale: uel ecõtra honor deſideratur ad ſcelus aliquod perpetrandum, puta ad tyrannidem.

APOSTASIA TRIPLICITER conſideratur, & an ſemper excommunicationem inducat.

APOSTASIA eſt triplex: a fide, a religione, ab ordine. Et prima quidem manifeſte peior eſt hæreſi, vtpote excedens ipſam, totaliter tollendo fidem. Et ideo ſubduntur pro culdubio apoſtatę a fide, excommunicationi & reliquis pœnis hæreticorum. Apoſtatæ autem a religione, & excommunicati ſunt ob habitus dimiſſionẽ, & in damnationis ſtatu perſeuerant, etiam ſi ab excõmunicatione abſoluantur, donec ad religionem regrediantur: quoniã talis ſtatus directe contrariatur religionis ſtatui, ad quẽ conſtat de neceſsitate ſalutis teneri rẽligioſum ęx ſuo ſolenni voto. Tertia vero Apoſtaſia tunc proprie incurritur, quum ab ordine ſacro quis retrocedit, ad ſecularem rediens ſtatum: quod conſtat ſine mortali peccato non fieri ob contemptum iuris canonici & voti, & ipſius ordinis ſacri, ex ſuo nomine manifeſte mancipantis hominem ad ſacri miniſterij ſtatum. Quum autẽ aliquis non ex contemptu, a mi-

noribus

noribus ordinibus ſeu prima tonſura recedit, abijciens vitā & habitum clericalem, non proprie apoſtata dicitur, quia nō eſt apoſtata: quia nō retrocedit a ſtatu firmiter mācipante diuinis ſed quaſi ambulatorio, ex indulgentia canonum. Et ſi ex rationabili cauſa id facit (puta quia cogitur ducere viduā in vxorē, vel aliquid repugnans clericatui perficere) non peccat: quia nullus errat dū rectā rationē ſequitur. Si vero ex humana fragilitate id facit, veniale peccatum incurrit propter ſuam incōſtantiam. Nec huiuſmodi peccatū efficitur mortale, ex eo ꝙ deſeritur Eccleſiaſticum beneficium ſimul cū minoribus ordinibus: quia nec ex canonici iuris, nec ex voti alicuis uinculo, nec ex natura operis habet huiuſmodi retroceſſio unde ſit pernicioſa. Iura ſi quidem hoc permittunt, ſecundum indulgentiam, votum nullum eſt. Et ſi ex natura operis actus eſſet contra charitatem, nunquam poſſet quis licite a clericatu & beneficio recedere, ſicut nunquam licet mentiri. Imo plus ſequitur quod non poſſet hoc abſque offenſa Dei mortali fieri, vt de ſe patet.

ARROGANTIA QVANDOQVE venialis, quandoque mortalis eſt.

ARROGANTIA, qua ſibi quis quod ſupra ſe eſt, tribuit (ſiue illud pertineat ad ſcientiam, ſiue ad potentiam, ſiue ad bonam voluntatem, ſiue ad autoritatem) peccatum eſt, quia contra rectam rationem eſt. Sed mortale non eſt, niſi vel id quod ſibi uſurpat, ſit contra diuinam reuerentiam: ut, Rex Tiri, Deus ego ſum. Aut contra proximum: ut tyrannis, uel finis ultimus in huiuſmodi illatione ponat: quod ex eo apparet, quod paratus eſt ob illam non curare de diuinis aut Eccleſiæ præceptis. Vel in deſpectione conſiſtat aliorum ſicut Phariſæus. Non ſum ſicut cæteri hominum: uelut etiam hic Publicanus. Licet hoc ad ſecundum modum poſſit reduci: quia ex affectu arrogantis quanuis non ex parte rei, uſurpatur ſuperioritas deſpectiua proximi. Eſt ergo arrogantia mortalis, uel ex parte arrogatæ rei, contra Deum, aut proximum: uel ex parte finis in huiuſmodi elatione conſtitui, uel ex parte affectus intorquentis arrogantiam contra alios. Eſt

BIBLIOTECA NAZ. ... VITTORIO EMANUELE

autem frequenter uenialis arrogantia; dum abſque præiudicio proximi æſtimat quis ſe plus ſcientiæ, aut bonitatis, aut autoritatis habere, quã habeat &c. Nec inter leuia peccata computandum eſt, quum quis ſe æſtimat meliorem quam ſit: quoniam & ſpecies eſt ſuperbiæ (de qua ſcriptum eſt, Et mundabor a delicto maximo) & obicem ponit ſtudio ad gradiendũ iuxta menſuram ſuam in uia Dei: ſicut quum quis æſtimat ſe doctum, non curat diſcere.

ASSASSINVS NOMEN quid ſignificet.

ASSASSINVS nomẽ eſt æquiuocum, eſt enim nomen proprium quorundam infidelium, qui facile inducebantur ad occidendos Chriſtianos. Et contra non ipſos, vtpote infideles, ſed contra mandantes per ipſos aliquem Chriſtianum occidi, Innocen. iiij. in Concil. Lugd. excommunicationem promulgauit: ut habes in vj. de homicidio. Pro humani. Eſt etiam nomen uitij, pro quãto apud quoſdam iuriſtas, ſeu uulgariter dicuntur aſſaſſini, qui pro pecunia occidunt hominem, ad alicuius inſtantiam. Et hi non comprehenduntur ſub cenſura dicta, quanuis digni ſint morte & temporali & æterna: quia conditor canonis de primis tantum loquitur, ut facile deduci poteſt, & ex eo quod ſine additione aliqua illos nominat (ut pote tunc temporis notos) & meminit eorum domini, & ex eo quod meminit opprobrij Chriſtianæ dignitatis, & nullius pretij ſeu mercedis.

OBSERVATIO ASTRORVM an & quando ſit uitioſa.

ASTRORVM obſeruatio ad natiuitates hoĩum & occurrẽtia humana, tripliciter peccato ſubijci poteſt. Primo, ſi ea quæ fidei Chriſtianæ myſteria ſunt, tanquam ſubſint cœleſtibus cauſis habeantur. Secundo, ſi futura contingẽtia quærantur, ſeu habeantur ut certa ex cœleſtibus cauſis. Tertio, ſi electiones ſuas quis ſubijciat cœleſtibus cauſis ut legi illarum ita quod uitam ſuam actioneſque ſuas regulet ſecundum cœlos. Et quodlibet horum trium eſt ex ſuo genere peccatũ mortale: quia primum eſt contra ſpiritalitatem Chriſtianæ religionis

gionis quæ ſuper cœlos eſt, immutare potens etiam ipſos cœlorum curſus: iuxta id quod ſcriptum eſt, Confeſſio eius ſuper cœlum & terram: & experientia teſtata eſt. ſecundum uero eſt contra ueritatem doctrinæ Chriſtianæ, & liberi arbitrij, quo domini ſumus noſtrorum operum. Tertium eſt contra dignitatem gratiæ diuinæ legis, ac humanæ mentis, qua ſuper omnia corporalia ſumus cõſtituti. Et ſicut erraremus ſubijciendo nos paſsionibus iræ, odij, ſpei, timoris, ita quod haberemus impetus paſſionum pro lege: ita uilificamus nos, ſi inclinationes cœlorũ habemus pro lege: corpora enim ſunt, & per modum paſſionum inclinant nos. Si quis autem cœleſtium influxuum cauſas ut inclinatiuas ad ea quæ ex corporibus pendent humana, ſuſcipiat: nec errat, nec peccat: ita quod ex conſideratione aſtrorũ timere, cauere, audere &c. aliquid quatenus ex corporibus pendet, nullum peccatum eſt, ſeruato moderamine coniecturæ: ut ſ. homo, non pro certo, ſed coniectura habeat quicquid ex cœlo dicitur circa humanas actiones: non ex ratione, quia caremus ſcientia aſtrorum: ſed quia non ſubijciuntur actiones humanæ cœlo, niſi per indirectam inclinationem, hoc eſt niſi pro quanto pendent a corporibus. Secundum hæc igitur iudicare potes eos, qui aſtrologorum iudicia ſequuntur circa humana. De aſtrorum autem iudicijs circa corporales effectus (puta ſanitatis, uel infirmitatis, fertilitatis, uel ſterilitatis, pluuiæ, uel ſiccitatis) nulla eſt quæſtio, quia hæc abſque peccato fiunt: quoniam effectus quæruntur, & reducuntur in ſuas cauſas naturales.

ASTVTIA QVO CASV VERTAtur in peccatum uel mortale uel ueniale.

ASTVTIA (hoc eſt progreſſus per ſimulatas, doloſas, ac fraudulentas uias ad effectum ſeu finem aliquem) eſt manifeſte peccatum. Et iuxta ſubiectam materiam inuenitur uel mortale uel ueniale peccatum, ſi enim nociua eſt proximo inter mortalia computatur, ſicut & mendacium pernicioſum ſi autem contra charitatem non militat, ſed officioſa tantum eſt, inter uenialia computatur.

AVARITIA DIVERSIMODE conſideranda.

AVARITIA dupliciter ſumitur. Vel ut opponitur iuſtitiæ, & ſic ſignificat iniuſtam uoluntatem accipiendi, ſeu retinendi alienum: & eſt manifeſte peccatum mortale. Et iuxta hunc ſenſum, uſurarios, fures, latrones, negotiatores, fraudulentos &c. auaros dicimus. Vel ut contrariatur liberalitati: & ſic ſignificat inordinatum appetitum pecuniæ: & ſic cõmuniter eſt peccatum ueniale. Iuxta hunc ſi quidem ſenſum auari uocantur tenaces, & parci in dando, de quibus dicitur, quod auaro deeſt tam quod habet, quam quod non habet. Et ſimiliter qui tota die ac nocte in anguſtiis aut laboribus ſunt, ut acquirant quibus non egent. Dico autem communiter, quia tantus poſſet eſſe affectus ad acquirendum aut retinendum, quòd eſſet peccatum mortale: puta ſi actualiter præponeret acquiſitionem aut retentionem ſaluti animæ ſuæ, non curando propterea tranſgredi Dei aut Eccleſiæ præcepta. Simpliciter autem & abſolute non eſt peccatum mortale ex ſuo genere, quia non eſt contra, ſed præter charitatem.

AVDACES AN ET QVARE dicantur uitioſi.

AVDACIA nomen eſt paſſionis animalis, ſicut & ira & timor. Et iuxta hunc ſenſum dicitur, quod fortitudo eſt circa timores & audacias. Sed tranſlatum eſt audaciæ nomen ad uitium oppoſitum fortitudinis uirtuti per exceſſum. Iuxta quem ſenſum audaces reprehendimus, qui ſcilicet immoderatę audent. Et ſi pura eſt, communiter eſt peccatum ueniale: ſicut immoderata iracundia, & immoderatus timor: quia non contrariantur charitati, ſed a recta exorbitant rationis regula.

DIVINATIO SVPERSTITIOSA eſt & Chriſtianæ religioni aduerſa.

ARVSPICIVM, Augurium, Auſpicium, tria hæc, pro diuinationibus ſuperſtitioſis ſumpta Chriſtianæ religioni aduerſantur, utpote ad ſacrilegas artes diuinatorias,

quibus

quibus idolatræ utebatur, ſpectantia: & propterea conſtat eſſe non ſolum contra charitatem, ſed quodammodo contra fidem. Differentia tamen inter hæc eſt, quòd Aruſpicium iniquitatem ſuam ſonat, pro quanto a ſacrificio ſeu ara non recedit. Augurium autem & Auſpicium ſi ſine damnatis artibus fiant, capiendo coniecturam futuri euentus ab audito garritu, aut inſpecto motu auium &c. quandoq; tolerari poſſunt: uel ut non mala, ſi debite adſint circunſtantiæ: puta quòd ex his non ſumatur niſi ſuſcipio ſeu coniectura, & de his tantum ad quæ cœleſtia corpora poſſunt ſe extendere: & quòd ſicut in cæteris ſuſpicionibus prudenter ſe habet homo, ita & in iſtis. Vel ut uenialia: ſi aliqua circunſtantia deſit: puta quia nimis credit aut timet propter huiuſmodi ſigna. Qui autem his ſignis adeo deditus eſt, ut pro lege ſuorum operum habeat huiuſmodi ſigna, ſine cauſa Chriſtianus eſt.

BELLVM QVANDO DICATVR IVſtum, uel iniuſtum, licitum uel illicitum.

BELLVM iniuſtum, ex propria ratione conſtat eſſe peccatum mortale. Circa quod primo uidendæ ſunt conditiones ex quibus bellum eſt iniuſtum. Et quia ad iuſtum bellum tria exiguntur, (ſcilicet primo iuſta cauſa bellandi: ſecundo autoritas indicendi bellum: tertio recta intentio) ideo bellum tripliciter contingit inueniri iniuſtum: uel ex defectu autoritatis in capite, uel ex defectu rectitudinis in intentione: quicunq; ſi quidem horum defectuum acciderit, bellum redditur iniquum. Et quidem de iuſta cauſa Aug. dicit xxiij. q. ij. Dominus noſter. Iuſta bella ſolent definiri quibus ulciſcuntur iniurias: ſi gens uel ciuitas plectenda eſt quæ uel uindicare neglexerit quod a ſuis improbe factum eſt, uel reddere quod per iniuriam ablatum eſt. De autoritate uero principum, xxiij. q. j. quid culpatur idem dicit: Ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc poſcit, ut ſuſcipiendi belli autoritas atque conſilium penes principes ſit. De rectitudine autem intentionis idem dicit ibidem: Nocendi cupiditas, ulciſcendi, crudelitas, implacabilis animus, feritas bellandi, libido dominandi, & ſi qua ſunt ſimilia. Hæc ſunt quæ in bellis iure culpantur.

Tu-

Tu autem confeſſor, qui iuſtam cauſam belli certa ratione inuenire nequis, fide dignis credere potes. Principis autem nomine in propoſito intellige rempublicam perfectam: hoc eſt Papam, Imperatorē, Regem, dominium liberum, hoc eſt quod ſuperiorem non habet, ſed eſt uelut princeps. Intentionem quoque malam, uitioſum reddere bellum ſecūdum alias conditiones iuſtum intellige: ſicut latronis quoque iuſta punitio uitioſa redditur, ſi ex odio iuſtitia exerceatur, peccatur enim ex praua intentione in opere iuſto. Et ideo ſola pœnitentia aboletur. nec eſt opus reſtitutione: quoniam læſus latro uel debellatus, eſt iuſte læſus in nulloque iniuſte damnificatus, quanuis ex parte animi iuſtitiam exercentis malitia affuerit, in ſuæ animæ damnationem nolens iuſtum iuſte efficere.

Cauſa vero iuſta aut autoritas ſi defuerit in bello, non bellum, ſed inuaſio de facto, cædes, rapinaq; eſt. Secūdo de militantibus in bello dubio conſiderandum eſt, dicēdo ꝙ bello iuſto opem ferre, nullum peccatum eſſe cōſtat, ſi certū eſt eſſe iuſtum. Si vero certum non eſt, ſubditi principis indicentis bellum excuſantur, obedientes domino ſuo: dicente Aug. xxiij. q. j. quid culpatur. uir iuſtus ſi forte etiam ſub rege & homine ſacrilego militet, recte poteſt illo iubente bellare, ſi quod ſibi iubetur, uel non eſſe contra Dei præceptum certum eſt, uel utrum ſit, certum non eſt: ita ut fortaſſe reum faciat Regem iniquitas imperandi: innocentem autem militem oſtendat ordo ſeruiendi. Excuſatur ergo ſubditus in bello, de quo neſcit an ſit iuſtum, ratione obedientiæ: ſicut etiam excuſatur miniſter iudicis occidens damnatum per ſententiam, ſi non continet errorem manifeſtum. Et uniuerſalis ratio quare obedientia in dubiis excuſat eſt: quia non eſt ſubditorum diſcutere conſilia definitioneſq; dominorum ſuorum: ſed præſumenda ſunt iuſta, niſi manifeſtam contineant iniquitatem. Non ſubditi autem non excuſantur. Nec excludo a ſubditis milites illos mercenarios, qui ſub continuis ſtipēdijs Regis alicuius degunt, tam pacis quam belli tempore: hi ſiquidem tanquam ſubditi habendi ſunt. Sicut miniſtri conducti ad exequutionem iuſtitiæ, non oportet eſſe ſubditos, ſic quòd ſint inde oriundi: ſed ſat eſt, quod inueniantur conducti ad officium iuſtitiæ, ad hoc ut excuſentur, ſi contingat ignoranter exequi iniuſtam ſententiam.

Fac ergo confeſſor differentiam inter extraneos, qui tempore dubij belli inueniuntur prius ſtipendiati ad bellica exercitia talis Regis abſolute, & illos qui tunc conducuntur. Nam primi reputantur tanquam conducti ad iuſti belli miniſterium: & ordo ſeruiendi quo ſubeſſe Regi noſcuntur, facit ut non ſit eorum diſcutere adamuſſim iuſtitiam belli. Secundi autem ſimiles ſunt illis qui ſub dubio iudice conduci uellent: quos conſtat non tute exponere ſe periculo iuſtitiæ exercendæ. Qui autem ſiue ſubditi ſiue non ſubditi, audito belli nomine non curantes de belli iuſtitia, ad pecuniæ ſonitum currunt: extra conſcientiæ ſcrupulos ſunt: manifeſte enim ſunt in ſtatu damnationis æternæ donec reſipiſcant, ſicut qui currũt ad clades & prædas, non ſoliciti de iuſto uel iniuſto. Tertio de reuocatione belli ſoluenda eſt quæſtio illa: an poſt inchoatum bellum hoſte iniquo offerente ſatis facere, teneatur habẽs iuſtum bellum deſiſtere a bello. Dicimus ſi quidem diſtinguendo tres ſtatus belli, ſcilicet principium medium, & quaſi finem (quòd in principio belli, hoc eſt poſtquam bellum eſt indictum, congregatum, &c. ante tamen conflictum) ex quo uindictæ negotium adhuc eſt integrum, tenetur princeps admittere ſatisfactionem, & reuocare bellum. Et ratio eſt, quia bellare non eſt uoluntatis, ſed neceſſitatis, ut Aug. dicit. 23. q. 1. noli. In propoſito autem ceſſat neceſſitas belli ex eo quod offertur ſatisfactio, re adhuc exiſtẽte integra. Sed eſto ſanus lector & intellige hęc de ſatisfactione plena hoc eſt nõ ſolum, iniurię ſeu rerũ, ſed ſumptum & damnorũ &c. Poſtquam autem ſemi præliatum eſt, & mortes hominũ hincinde interceſſerunt, non tenetur habens iuſtum bellum reuocare bellum, propterea quia hoſtis nunc offert ſatisfacere. Et ratio eſt, quia habens iuſtum bellum, gerit perſona iudicis criminaliter procedẽtis. Et quod gerat perſonam iudicis, patet ex eo quod prælium iuſtum eſt actus uindicatiuæ iuſtitiæ: quæ proprie eſt uirtus principis ſeu iudicis. non enim eſt priuatæ perſonæ opus uindicare. ſcriptũ eſt enim, Mihi uindictam. Quod uero criminaliter procedentis: patet ex eo quod procedit ad cædem, ad ſeruitutemque perſonarum, & damnum rerũ: hæc enim omnia iuſtum bellum infert, quamuis hodie a ſeruitute inter Chriſtianos abſtineatur. Manifeſtatur quoque idem,

quod

quod habens iuſtum bellum, non eſt pars, ſed ex ipſa ratiõne neceſſitante ad bellum efficitur iudex hoſtium ſuorum, ex eo ꝙ eadẽratione poteſt princeps in perturbatores ſuæ reipublicæ intraneos & extraneos vti gladio propria autoritate: ſcilicet ex ratione perfectæ reipublicæ. Non enim eſt perfecta reſpublica, cui deeſt poteſtas uindicatiua iuſtitia mediante, ſiue cõtra perturbatores reipublicæ intrinſecos, ſiue contra perturbatores extrinſeco. Et niſi ſic ſit, quſi par in parẽ nõ habeat imperiũ, bella oĩa iniuſta eſſent niſi defenſiua. Quia igitur habens iuſtum bellum, gerit perſonam iudicis procedentis ſecũdum uindicatiuam iuſtitiam aduerſus extraneos perturbatores reipubl. & in medio belli iam effectus eſt dominus cauſæ. non exiſtente amplius integro negotio uindictæ, poteſt (niſi miſericordia uti uelit) proſequi bellum, & uindicatiuam exercere iuſtitiam gladio bellico. Sibi autẽ hoſtis imputet, quod reduxit ſe ad eum ſtatum, in quo iuſtitia uindicatiua poteſt ab alienis contra ſe exerceri. fuit enim in poteſtate ſua offerre prius ſatisfactionem. Et ſi contra hoc inſtetur, quod continuatio belli in hoc caſu non eſſet neceſſitatis, ſed uoluntatis: quoniam interrupta eſt neceſſitas bellandi ex noua oblatione ſatisfactionis: reſpondetur, quod huiuſmodi noua oblatio ſatisfactionis non habet uim interrumpendi neceſſitatem belli iam ſemiacti: quia non amplius ſpectat ad habentes iniuſtum bellum, ſatisfacere: ſed ſpectat ad eos ſatiſpati ſecundum iudicium habentis iuſtum contra eos bellum. Ex eo nanque quod ipſimet habentes iniuſti belli cauſam, noluerũt quum poſſent & deberent ſatisfacere, ſed bellum committere, translati ſunt a iure rationis rectæ de ordine ſatisfaciendi in ordinem ſatiſpatiendi a iuſto bello: & propterea ex rectę rationis dictamine, non ex parte reorum, ſed ex parte iuſtitiam uindicantiam exercentium pendet, an uindicta continuanda ſit gladio bellico, ſubiiciendo ſibi hoſtes & terram eorum (quod eſt facere hoſtes ſatiſpati) an uia reſtitutionis ſeu ſatisfactionis. Eadem ergo neceſſitate qua cœptum eſt bellum, continuari poteſt, ſi principi uidetur expedire: quia neceſſitas illa non eſt interrupta reſpectu cœpti belli contra nolentes ſatisfacere in ſtatu ſatisfactorio. Licet enim mutata ſit uoluntas reorum, & uelint poſtea ſatifacere, quia tamen non ſunt amplius in ſtatu ſatis factorio,

ctorio, ſed uoluntarie ſubiecerunt ſe ſtatui ſatiſpaſſorio (ut ſic loqui liceat) ideo perſeuerat prima neceſſitas & autoritas debellandi: ſicut apud dominum perſeuerat poſt habitum ſeruum pro debita pecunia autoritas retinendi ſeruum, quantumcunque ille uellet ſoluere quod debebat. Et hinc patet, quod multo magis ex arbitrio principis iuſte bellantis pendet continuatio belli, quum bellum eſt quaſi in fine licet offerant hoſtes ſatisfacere.

Quarto, de damnis ex bello illatis ſcito quatuor. Primo, quod damna omnia ex iuſto bello illata non ſolum repugnantibus, ſed cuilibet membro reipub. contra quam eſt iuſtum bellum, abſque peccato ſunt: nec ad reſtitutionem tenentur qui intulerunt, etiam ſi innocentes contingat per accidens damnificari, uerbi gratia: ſi ciuitas aliqua ex iuſto bello in prædam daretur, liceret cuiuſque ciuis bona diripere, licet aliquis eorum forte eſſet innocens: quia ſententia iuſtitiæ bellicæ non tenetur diſcutere, an aliqua pars reipublicæ ſibi iniuſte hoſtis, ſit innocens: quia præſumitur tota hoſtis, & totam habet pro hoſte: & propterea totam damnat ac diripit. Et per ſe loquendo, ille iuſte accipit, quamuis aliquis innocens per accidens iniuſte patiatur: quæ enim ſunt per accidens, extra regulas ſunt: ſecus autem eſſet, ſi ex intentione ageretur contra innocentem. Notanter autem nominaui membra illius reipublicæ: quoniam perſonæ Eccleſiaſticæ, quæ non ſunt partes populi, non iuſte diriperentur. Vbi ſecundum prætereundum non eſt, quaſdam perſonas eſſe a iure canonico exemptas a damnis bellicis: quas habes extra de pace & treuga. capit. Innouamus. ubi dicitur, Innouamus ut presbyteri. monachi, conuerſi, peregrini, mercatores, ruſtici euntes uel redeuntes, & animalia quibus arant & ſemina portant ad agrum, ſecuritate congrua lætentur. Et xxiiij. quæſtio. iij. capitulo. Paternarum. explicantur etiam oratores. Quos canones rationabiles ac ſanctos quantum ad id quod poſitiui iuris continent, an abuſus deleuerit, neſcio. Verum per mercatores intelligo non negotiatores qui ibi reſident, ſed illos qui hoſpitantur aut tranſeunt: quoniam mercatores incolas non uideo melioris eſſe conditionis, quam artifices. Tertium eſt, quod bello exiſtente iniuſto

tenentur omnes de damnis illati:: niſi ex ignorantia legitima excuſentur: quæ tamen non excuſat a reſtitutione ablatarum rerum apud ſe manentium, poſtquam competum eſt fuiſſe bellum iniuſtum. Quartum eſt, quod ſiue iniuſtum ſit bellum, debent ſeruare bellatores regulam Ioannis baptiſtæ illis datam: ſcilicet, Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & eſtote contenti ſtipendiis ueſtris. Peccant ſi quidem mortaliter, opprimendo ruſticos, & hoſpitantes ad diſcretionem, imo ad deſtructionem, & alia huiuſmodi latrocinia committendo. Nec excuſantur, quia non datur eis ſtipendium: quoniam ex hoc ruſticorum & ciuium res non obligantur illis. Nec diſſimulatio aut autoritas capitanei aut principis excuſat, niſi in pœnam ruſticis aut ciuibus iuſte inflictam hoc fieret: quoniam princeps debet ex prouentibus quos totus ſtatus proportionaliter tribuit, militibus ſtipendia ſufficienter tribuere: & non debent iſti particulares uexari. Lex enim iniuſta eſt ex forma, quæ non ſecundum proportionem grauat populum. Si tamen probata conſuetudo obtinuit, ut ligna & paleas militibus hoſpites gratis tribuant, non damno: quaſi enim ſorte quadam contingit ob hoc quaſdam terras ſeu uillas præ aliis grauari.

DIEBVS FESTIS BELLVM EXERCERE an ſit peccatum.

BELLVM exercere in diebus feſtis abſq; neceſſitate peccatum eſt, propter inquietudinem diuertentem a ſanctificatione feſtorum. Non tamen eſt mortale peccatum ſi diuina non omittantur, puta Miſſa: quia non eſt opus ſeruile. Et ſimile eſt iudicium de aliis diebus, quibus prohibitum eſt a ſacris canonibus prœliari ſcilicet in aduentu & quadrageſima &c. ut in cap. Treugas extra de treug. & pace. ſi tamen iura hæc ſubſiſterent: nam abrogata per non uſum dicuntur.

ECCLESIASTICA BENEFICIA APPETERE & procurare quando licitum ſit uel non.

BENEFICIVM Eccleſiaſticum conſiderandum eſt primo quo ad ingreſſum, tam de appetitu quam de procuratione.

ratione. Appetere ſi quidem Eccleſiaſticum beneficium, ſiue curatum ſiue abſque cura, nullum ex ſuo genere peccatum eſt: quoniam huiuſmodi obiectum eſt intra ordinem appetibiliũ recta ratione: & propterea Apoſtolus abſolute dixit: Qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. Peccatum autem contingit ex defectu alicuius circunſtantiæ requiſitæ: puta quis, cur quomodo &c. Et quoniam frequentiſſime ſecundum primam circunſtantiam in huiuſmodi appetitu peccatur: ideo Apoſtolus ſtatim ſubdit de circunſtantia quis apponendo conditiones requiſitas ex parte perſonæ ad rectum appetitũ Epiſcopatus dicens: Oportet autem Epiſcopum eſſe irreprehenſibilem &c. Et quoniam peccata ex parte circunſtantiarum facile parere poſſunt applicanti ad ſubiectam materiam: nos ad ſpecialia deſcendendo dicimus, quòd beneficium plene curatum (quale eſt Epiſcopatus) tunc tantum ex parte perſonæ licite appetitur, quando appetens nouit ſe habere conditiones requiſitas ad Epiſcopum: & ſimiliter non plene curatum (quale parochia eſt) quum quis habet conditiones requiſitas ad presbyterũ parochialẽ: & ſic de aliis. Et hoc cõcurrẽtibus etiã ex parte perſonæ aliis circũſtantiis cõparatiuis debitis. Vbi ſcito, ꝙ perſonã appetens debet ſeipſam menſurare per reſpectũ ad tria, ſcilicet ad regimen animarum, ne præſumptuoſe ad artem artium relatum ſe inueniat: & ad oues quibus paſcendis uacaturus eſt, ut tantum diſtet uita ſua ab illis, quantum uita paſtoris a grege: & ad alios quibus tribui poteſt aut debet tale beneficiũ, ne ſe dignioribus aut æque dignis anteponat. Et hic tertius reſpectus habet locũ etiã in appetitu bѐneficiorũ ſine cura. debet enim ſe cũdũ rectã rationem appetitũ ſic moderari, ut abſq; uitio acceptionis perſonarum appetat ſibi prouideri de beneficio in communi uel hoc. De circunſtantia quoq; finis, aduertendum eſt, ne beneficiũ appetatur propter finẽ malũ: puta delicatã & opulẽtã aut ſplendidã uitã ex Chriſti patrimonio &c. & ſic de aliis circũſtantiis. Diſcernere autem inter peccatum mortale & ueniale inde ordinato appetitu beneficii, non eſt difficile, pręſertim ſi beneficiũ eſt curatum, & maxime ſi eſt perfecte curatũ: nam ſi appetens paruifacit commenſurare ſeipſum ad artem artium (hoc eſt curam animarũ) & alias cõ-

menſurationes

menſurationes poſt ponit ob appetitum beneficii, proculdubio mortale peccatum incurritur: quia contra charitatem ouium Chriſti appetitur ſi beneficium eſt curatum, & contra iuſtitiam diſtributiuam ſaltem appetitur, ſi beneficium non eſt curatum. Intellige lector quæ dico: nam ſi quis appetit ſimplici intentione beneficium communiter aut ſine cura, non cogitans de dignioribus ſe, non peccat: quia ſubintelligitur, quod appetat habere licite, in hoc autem quod eſt habere licite, includitur quod detur ſibi ſine Dei offenſa. Et ſimiliter ſi quis cogitat de dignioribus ſe, & non intendit illos impedire, ſed pro ſeipſo procurare ut habeat licite, non peccat eadem ratione, poteſt enim contingere ut ſuperior ſancte det illi qui minus dignus uidetur, & eſt abſolute propter aliquas circunſtantias ſingulares tunc occurrentes, efficientes vt dignior pro nunc poſtponendus ſit.

Beneficium autem quodcunq; pro ſe petere aut procurare eiuſdem moris eſt, cuius eſt appetere illud. Et propterea quando appetere eſt damnabile, petere quoque damnabile eſt. Eget tamen aliqua circunſtantia petere, qua non eget appetere: quia eſt actus exterior qui poteſt ſcandalizare, & propterea eget maiori rectitudine. Et ſcias, quod a doctoribus petere regimen animarum, ideo damnatur: quia uix poſſibile eſt ut homo integri ſenſus, & rectæ mentis, reputet ſeipſum habere ſupradictos tres reſpectus perſonales, ſine quibus petere ſimpliciter & abſolute, eſt præſumptuoſum, ac per hoc indignum reddit petentem. Dico autem ſimpliciter & abſolute; quia tam appetere quam petere ſecundum quid (hoc eſt ſi ſuperiori uidetur expediens, cognoſcendo ſe indignum, cum tremore committendo negotium Deo pro honore Dei, & ſalute Eccleſiæ) non eſt pernicioſum, quamuis ſit ueniale, niſi charitas moueat: quoniam hoc non eſt petere. ſed offerre ſe ſic opus eſt. Et ſi charitas uere mouet, meritorium eſt: ſicut Eſaias, Ecce ego: mitte me: & Martinus, Domine ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, non recuſo laborem. Memento quoque non uerſari in magno periculo, qui indigens & idoneus cum tremore &c. ſe offert petendo ſecundum quid beneficiũ uacans cum cura animarum imperfecte, puta parochiam: quia cura animarum proprie & plene ſolius Epiſcopi eſt. In cuius ſignum

ſignũ & ſolus ſponſus eſt Eccleſiæ, & non pōt Eccleſiam deſe rere eũdo ad religionẽ. Reliqui. n. ſunt adiutores Epiſcopi ad curam aĩarum. Contingit aũt (& utinã nõ ſæpe appetentibus & petentibus beneficia, procuratio ſimoniaca per munus a lingua uel ab obſequio: de quibus inferius patebit, quum de ſimonia dicetur. Beneficium Eccleſiaſticum ſecundo conſiderandum quo ad progreſſum eſt, & quãtũ ad ſeruitiũ perſonale, & quantum ad prouentus. In beneficio ſiquidem de iure requirẽte reſidentiam, peccatum eſt ſine rationabili cauſa non reſidere. Et ſi beneficium eſt curatnm, non reſidere abſque rationabili cauſa, peccatum cõiter mortale eſt: pro quãto damnum infert aĩarum: niſi pp imperfectionem actus excuſetur a mortali: infert enim contrarium naturali iuſtitiæ qua tenetur ipſemet ex ſuſcepto officio gerere ouiũ Chriſti curã: q̃ regulariter ſine reſidẽtia nõ pōt haberi ut debet, quũ ẽt pſentes & ſolicite ſtudẽtes circa animas, uix regnãt ut tenent̃. Iniuſtitia. n. ex ſuo genere mortale peccatũ eſt: quãuis ꝓpter imperfectionẽ actus ſit quãdoq; uenialis. Eſt ẽt cõtra debitã charitatem Chriſto. Nã amor eius nõ eſt apud eũ, q paruipẽdit q̃ maxima ſunt Chriſti: ſalutẽ ſcilicet animarũ ſibi cõmiſſarum. Etenim experiẽtia teſtatur, quam male ſe habeãt in ſp iritalibus & in temporalibus Eccleſiæ Chriſtianæ propter abſentiam paſtorum. Antiquum prouerbium eſt, tam quod oculus Domini impugnat equum, quam optimum fimum veſtigia Domini Excuſare tamen poteſt abſentiam ſine rationabili cauſa a mortali imperfectio actus, vel propter paruitatem temporis, uel ꝓpter paruitatẽ dãni: & ſi qd eſt huiuſmodi. Peccatũ quoque eſt, beneficij Eccleſiaſtici ꝓuentus male expẽdere, ut patet. Mortale aũt eſt, ſi eo ꝙ ſuperfluit neceſſitati naturæ & pſonę, mala diſpẽſatoris fide abutit̃: ut ſi ĩde ditat ꝓpinquos, aut in pompis & luxibus exponit, & alia huiuſmodi exorbitantia, & enormia facit: quia non Dominus, ſed diſpenſator eſt Eccleſiaſticorum prouentuum: & debet primo ſui, deinde Eccleſiæ, & proprinquorũ, & in aliorum indigentiũ curam gerere: nõ ut diuites alij fiant, ſed ne indigeant. Beneficium Eccleſiaſticum tertio, quo ad multiplicationem conſiderandum eſt. quando eſt peccatum, & quantũ. Ad quod diſcernendũ noſſe oportet, ꝙ multiplicare in uno beneficio, nõ eſt ex ſuo genere pec-

re peccatum:quia ſi eſſet ex ſe peccatum, nulla unquam ratione liceret habere plura beneficia. Neque eſt ex ſuo genere bonum aut indifferens mortaliter: quia ſonat quandam diſſonantiam, ſcilicet plura ſtipendia dari uni. Regulare quippe eſt, ut unum uni detur. Sed eſt de genere nociuorum, quæ ex adiuncta ratione poſſunt honeſtari, ſicut percutere hominem, quod nec ex ſe peccatum, nec bonum, nec indifferens mortaliter eſt, ſed ſonat malum hominis quod poteſt ex adiuncta iuſtitia propter bonum publicum, &c. honeſtari. Accipere ſi quidem plura beneficia, ſonat quid nociuum Eccleſiæ, & diminuendo miniſtros cultus diuini, & occupando quod multorum deberet eſſe, & animarum quandoque curam debitam impediendo: hæc enim nocumenta conſtat ex pluralitate beneficiorum inferri ſanctæ Eccleſiæ. Poſſet tamen talis neceſſitas aut ratio ſuperuenire, quæ aut tolleret huiuſmodi nocumenta, aut efficeret non eſſe inconuenientia: & ſic redderet pluralitatem beneficiorum licitam. Et hæc ratio maximæ ex parte Eccleſiarum penſanda eſt: non enim propter bonum perſonæ, ſed propter bonum Eccleſiarum tolluntur huiuſmodi inconuenientia.

Mortale autem peccatum in huiuſmodi pluralitate interuenit, quando non propter rationabilem cauſam obtinet quis multa beneficia incompatibilia: & unus quidem occupat loca multorum: alij autem eſuriunt &c. quia huiuſmodi pluralitas eſt iniuſta contra æqualitatem iuſtitiæ diſtributiuæ. Nec excuſatur peccatum mortale propter diſpenſationem Papæ ſine rationabili cauſa: qm̃ diſpenſatio Papæ cadit ſuper ius poſitiuum, & non ſuper ius diuinum aut mortale: pluralitas autẽ beneficiorum ſine rationabili cauſa, eſt contra ius diuinum, & mortale, quo communia Eccleſiæ bona diſtribui iuſte debent partibus Eccleſiæ. Nec obſtat, quod beneficiola plura dicũtur licite dari uni: quoniã in omni genere propter imperfectionẽ actus minima excuſantur. Beneficiũ ſi quidem adeo tenue q̃ non ſufficit ad ſuſtentandum miniſtrum, nõ eſt beneficiũ niſi imperfecte: quoniam non poteſt ſana ratione inſtitui, ut unũ ſit in unius ſtipendium. Et propterea de his minimis ſit ut melius fieri poteſt, quouſq; miniſter habeat ſufficientes unde uiuat: quoniam propter miniſtros ſunt beneficia, & nõ econtra.

Siſte tamen hic confeſſor pedem, circa iudicium illius qui iam cum diſpenſatione ſine rationabili tamen cauſa habuit & poſſedit plura incompatibilia, ne præceps neges abſolutioné: oportet enim diſcernere, an iſte teneatur de neceſſitate ſalutis renunciare reliqua reſeruato ſibi uno, quod non facile eſt quando beneficijs bene prouidetur per uicarios.

Vbi ſcito, duo eſſe in hoc potiſſimum penſanda. Primũ eſt damnum Eccleſiarum. Secundum eſt inæqualitas diſtributorum beneficiorum. Et quidem damnum Eccleſiarum quantũ ad temporalia, & reparationem opportunam, ſiue templi, ſiue paramentorum, &c. & numerum miniſtrorum diuini cultus, & ipſum diuinum cultum, & miniſtrationem ſacramentorum, facile cognoſci poteſt: quoniam hæc ſubiacent ſenſibus. Sed quantum ad curam animarum, ſi beneficia ſunt curata, oportet hominem non ſeipſum fallere: quia quum iſte det operam rei illicitæ, ſcilicet conſeruationi plurium incompatibilium abſque rationabili cauſa, non excuſatur ex illa cauſa illicita a reſidendo, ad uacandum curæ animarum: ac per hoc ſibi imputatur corã Deo etiam leuis culpa in damno animarũ. Et propterea etſi poſſibile eſt, difficile tamen ac rarum uidetur, quod abſque notabili damno Eccleſiarum huiuſmodi pluralitas continuetur. Et qñ ſic accidit, neganda eſſet abſolutio: qm̃ notabilis danni Eccleſiæ conſeruatio uoluntaria, abſque rationabili cauſa, non eſt abſque peccato mortali. Ex parte autem iniquæ diſtributionis aduertendum eſt, quod non eſt idem iudicium de diſtributione quando fit & poſt factum. nam quando fit, clarum eſt iniuriam fieri dignioribus qui poſtponunt: & peccatũ iniuſtitiæ diſtributiuæ committi. Poſtquam añt diſtributio licet mala facta eſt, & Epiſcopatus datus eſt minus digno, non periclitatur amplius diſtributio, ſed res diſtributa, puta Epiſcopatus. In cuius ſignum cõſtat nõ teneri iſtũ minus dignũ ad renunciandũ Epiſcopatum: ſed ad bene regendũ, &c.

Ex hoc autẽ quod non ad diſtributioné, ſed ad beneficia diſtributa ſpectan dum eſt poſt factum, penſanda ueniunt tria. Primo, damnũ Eccleſiarum quas habet: de quo dãno iam diximus. Secũdo, damnũ clericorum bene meritorũ in illis partibus ubi ſunt hæc beneficia: qui deberent ex his beneficiis & honorari, & paſci. Tertio, ſcandalũ bonorũ uirorũ, qui uidet

huiuſmodi exorbitantes diſtributiones conſeruari ab his qui in formam gregis Chriſtiani dati ſunt. inde enim alij ſimilia audent, & ſic in præceps ruit Eccleſia Chriſti. Et propterea qui hæc paruipendit, quia ſic communiter a tot fit, & quia forte Papa diſſipando diſpenſauit, non eſſet abſoluendus: ut abſque alia probatione clare patet, Qui uero hæc æſtimat, prouideat opere & ueritate, ut hæc mala non ſint: alioquin tepidus eſt & euomendus.

BENEFICIA ECCLESIASTICA SEMper ſunt dignioribus & magis ſufficientibus conferenda.

BENEFICIVM demum Eccleſiaſticum, non ſolum idoneo & digno, ſed etiam ita ut dignior non poſtponatur, conferri debet ſecundum Deum & conſcientiam, quamuis ſecundum iura ſufficiat eligere dignum. Et ratio eſt, quia uitiũ acceptionis eſt perſonarum poſtponere digniorem, nunc hic, & ſecundum cæteras circunſtantias. Et hoc intellige, quando collator libere habet in ſua poteſtate prouiſionem, nam ubi ſola confirmatio electi aut præſentati a patrono ſpectat ad eũ, ſufficit quod detur digno: quoniam ex hoc ipſo quod electus aut præſentatus eſt, tanq̃ dignior habetur. Et ſimiliter quum renuntiatur beneficium in fauorem alicuius, ſufficit collatori quod ille ſit dignus: quoniam æquitas præfert aliis illum tunc pro ſic uacante beneficio. In cuius ſignum nullus conqueritur, quando per uiam renunciationis digno confertur beneficiũ, quantumcunque digniori conferendum fuiſſet, ſi alia uia uacaſſet. Et hęc omnia intellige de beneficio formaliter: hoc eſt quatenus eſt beneficium honoris, & prouentus bonorum temporalium: nam ſic ad regulas diſtributionis communium bonorum reducitur. Dico autem hoc quia ſi ad principale ſecundum ueritatem in beneficio inuentum (hoc eſt officium paſcẽdi, miniſtrandi diuina, perſoluendi &c. ſpectetur) non eſſet diſtributio bonorum, ſed malorum, hoc eſt onerum. Et ſufficeret eligere dignũ: quoniã ceſſat ibi ratio acceptionis perſonarum, quamqua in bonis dignior poſtponitur.

Conferre autem pueris Eccleſiaſtica beneficia, exiſtẽtibus

aliis adultis idoneis,non ſolum inexcuſabile, ſed intolerabile uidetur:tum quia pueri ſunt ſolum idonei in ſpe,adulti autem in re:tum quia officium diuinum deuote & ſtudioſe perſolue re nequeunt:quum nec humana officia ualeant exercere, niſi ut pueri,& tamen beneficiatorum nullus excuſatur ab officio diuino.Nec eſt uerum, quod ſecundum iura canonica conce-dantur beneficia pueris,imo expreſſe hoc reprehenditur. ex-tra de præben.cap.ſuper inordinata. Et ſi alicubi ſunt ordina tæ aliquæ præbendæ pro pueris,uide illorum ſtatuta: & ut pu to inuenies,quod non ſunt beneficia Eccleſiaſtica, ſed quædã prouiſiones ad ſuſtentandos & alendos pueros in ſeruitio Ec-cleſiaſtico. Vnde non tenentur tales ad officium diuinum: ſed ad id ad quod ſunt quaſi conducti.

BESTIALITAS IN MORIBVS COGNO-ſcitur beſtialis enim homo non percipit quæ Dei ſunt.

BESTIALITAS in mortalibus,eſt genus uitij pluſquam humani. Et multis materiis communis eſt,in quibus ef-ficitur homo ſicut beſtia,uel in conuerſando, uel in comeden do,uel in coitu,uel in ꝑſequendo ſeu occidendo. Et cõſtat pro pter ea ſemper eſſe peccatum, ſi tamen mentis compos ſit. Et communiter eſt mortaliſſimum propter imperfectionem a-ctus:ut ſi quis ambulet manibus & pedibus. Beſtialitas. n. hæc uenialis eſt,turpiſſima tamen,niſi ioci gratia fiat.

BLASPHEMIA DEVM HABENS PRO obiecto,ſemper eſt peccatum mortale.

BLASPHEMIA peccatum mortale grauiſſimũ eſt: quia eſt contra Deum. Et conſiſtit in dicendo aliquid, quod Deo non conuenit: puta Deum eſſe iniuſtum. Vel negando aliquid quod Deo conuenit: puta Deum non curare de no-ſtris. Vel attribuendo quod Deo ſoli conuenit creaturæ: puta quod diabolus eſt omnipotens: aut quod fatum regit o-mnia. Vel Deo aut ſanctis iniuriã irrogando: puta maledictus ſit &c. Et ad hũc modũ reducit blaſphemia irrogantiũ iniuris

Deo aut ſanctis, dum indignati reſonant membra eorum pu denda: ſiue quæ habent, ſiue quæ non habent. Et ſcias, quod licet blaſphemia multos habeat gradus (dum grauior eſt contra Deum, quam contra beatam Virginem: & hæc grauior quam contra ſanctos: & rurſus grauior eſt quæ ex affectu deteſtatiuo Dei aut ſanctorum, quam quæ ex paſſione extranea aut mala conſuetudine: quaſi non ſit uirilis animi, qui loquitur ſine blaſphemia, ut uidetur apud multos inoleuiſſe) omnes tamen ſunt eiuſdem ſpeciei. Nec unquam excuſatur quis à mortali, ſi ſit mentis compos, niſi inaduertentia eſſet in cauſa: hoc eſt ſi ex lapſu linguæ protulit uerbum blaſphemum, non aduertendo ſenſum uerborum: ita quod ſi aduertiſſet, certus eſt quod non dixiſſet, tunc enim fuit blaſphemia non formaliter, ſed materialiter tantum. Scito quoq;, quod dicere ad ſanguinem Dei uel ad corpus Dei: ſiue inuocando per modum iniuriantis: ſiue reſonando in rixa aut turbatione contra aliquem, non eſt blaſphemia quoniam poſtquam uerbum caro factum eſt, Deus habet & corpus & ſanguinem, & non dicitur per modum iniuriantis, quamuis irreuerenter, quum ſecundo modo dicitur. Et propterea peccatum eſt graue, non tamen mortale quia non contra, ſed præter Deum eſt, & tanto grauius, quanto frequentius.

CRIMINIS FALSA IMPOSITIO SEMper eſt peccatum mortale.

CALVMNIA (hoc eſt falſa, & malitioſa impoſitio criminis) peccatum in proximum: quod non ſola pœnitentia abſoluitur, ſed oportet ſatisfacere offenſo proximo. Si autem ex errore imponit quis falſo alicui crimen: calumniæ quidem uitium formaliter non incurrit, ſed materialiter: & tenetur tam ad pœnitentiam peccati, quam ad ſatisfaciendum offenſo & læſo: quoniam in culpa fuit errando. Non enim debebat aſſertius proferre id, in quo erraſſe ſe poſtea competit: & incautus præcepſque fuit aſſerendo illud quod non conſtat eſſe uerum, in præiudicium præſertim proximi.

CAMBIVM QVADRVPLICITER CONſiderandum.

CAMBIORVM genera ſunt quatuor. Quædam uera & realia, quibus moneta in uno loco ac tempore recipitur, & alio loco ac tempore redditur, prout in loco redditionis tēpore reſtitutionis marca auri ualet. Et in his nullum eſt peccatum, ceſſante omni dolo & fraude. Veruntamē quū hęc ad prolixius tempus fiunt aut protrahūtur, ut ex diſtantiori tpe plus lucri habeatur, ad uſuram declinant, quia cum temporis quo pecunia occupata tenetur, ratio habetur: ad eum uſuræ modū digreditur quo tempus uendi dicitur. Quædam uero ſunt nō uera, ſed palliata, & ſolo nomine cambia: quibus indigens Romæ pecunia, accipit pecuniam reſtituendam nō Lugduni, ſed Romæ iuxta ualorem cambiorum Lugduni in ſequenti feria: ſeu quouis alio modo fictio cambij fiat. Et hæc ſunt manifeſte iniqua: quum uere ſit ibi contractus mutui cum tali intereſſe.

Quædam uero ſunt quibus pecunia Romæ data per literas cambij ſoluitur alibi. Et hęc ſunt licita, ſi ſeruato ſolito, moderato tamen lucro numulariorum fiunt. Quædam demum ſunt cambia ad minutum: puta quum pro ducato dantur decem argentei, aut econtra. Et in his moderatum quoque lucrum non damnatur: iuxta diuerſarum patriarum conſuetudinem.

CASVVM RESERVATIO SVOS GRAdus obtinet.

CASVS reſeruati ſedi apoſtolicæ clari ſunt. Nam ſunt ſoli, quos Eccleſiaſtica cenſura (hoc eſt excommunicatio) reſeruat apoſtolicæ ſedi, quos infra habes in uerbo, Excommunicatio.

Caſus uero reſeruati Epiſcopo ambigui ſunt. Et propterea ſequendo regulam, dimitte incertum, & tene certum. Et niſi priuilegiatus in hoc ſis, conforma te in qualibet diœceſi cōſuetudini, ſeu ſtatuto illius Eccleſiæ, quoniam conſuetudo dat & tollit iuriſdictionem in huiuſmodi.

Et ſcito quod ſi excommunicatus ob ſimoniā, uer. gra. obti-

nuit a Papa abſolutionem ab excommunicatione, poterit confeſſor ſimplex ipſum abſoluere a peccato ſimoniæ: quia ex quo ratio reſeruationis ceſſat, conſequens eſt ut ipſa reſeruatio annexi peccati ceſſet. Et ſimiliter ſi quis ſemel abſolutus eſt a reſeruatis, quamuis inefficaciter quo ad ſalutem animæ ſuæ (puta quia incōtrite) poteſt poſtea iterum confitendo a ſimplici confeſſore abſolui etiam ab illis reſeruatis: quia ex quo ſemel beneficium abſolutionis conceſſum & executioni mandatum eſt legitime in foro Eccleſiæ, rationabile eſt ut non habeatur amplius pro reſeruato: utpote ſemel cognitum & iudicatum ante tribunal, cui erat reſeruatum.

CHOREA QVIBVS CASIBVS LICITA aut illicita ſit.

CHOREARVM peccatum caute conſiderandum eſt: quoniam choreas ducere ex ſuo genere non eſt peccatum. Nam ſi ex ſuo genere eſſet peccatum ſemper, formaliter loquendo eſſet peccatum, quod conſtat eſſe falſum, nam in nuptiis & publicis lætitiis licitæ ſunt choreæ.

Quia igitur choreis peccatum non ineſt per ſe, ſed per accidens, non ſunt damnandæ choreæ: ſed accidentia mala quæ a malis abutentibus bono immiſcentur. Et quoniā infinita poſſunt uni accidere, extra rationem ſcientificæ doctrinæ eſt de accidentibus docere.

Propter inſtructionem tamen puſillorum ſcito, quod ex tēpore (puta die feſto) chorea nō fit mortalis: quia nō eſt opus ſeruile: imo imprudenter arcentur a choreis ruſtici feſtis diebus chorizare aſſueti: qui niſi occuparentur choreis, uacarent otio & malis machinationibus perturbatiuis reipublicæ. Et ſimile eſt de ſimilibus iudicium.

Ex frequentia quoque chorea non fit mortalis, ut patet: ſicut nec frequentia conuiuij facit illud mortale.

Ex periculo uero prouocationis ad libidinem, unuſquiſque ſeipſum menſuret, & uideat ſi exponit ſe periculo. Ego ex genere actus periculum non cognoſco: quoniam actus choreæ non eſt libidinis, ſed lætitiæ. Et propterea ſi ex qualitate perſonæ periculū alicui īminet, prouideat ſibi ſicut debet cauere

ibi ab aſpectu mulieris,ſi ex aſpectu ſibi cognoſcit imminere periculum.Ex actibus deinde leuitatis,qui quandoque ibi im miſcentur (dum aliquis intorquet digitos mulieris cum qua choream duxit) non plus quam ueniale peccatum incurritur. Et ſimile eſt iudicium de multis uanæ lætitiæ actibus & uerbis, ſi contingit choreis immiſceri. Ex praua autem intentione (puta ad inceſtum aut adulterium prouocandi) & ſimiliter ex impudicitiis,non ſolum choreas:ſed eleemoſynas & Ecclesiaſtica officia conſtat eſſe peccata mortalia . Conclude ergo choreas non eſſe ex ſe malas:licet ſæpe afferant peccata uenialia vanitatis.

CLERICI IN MVLTIS DIFFERRE DEbent a laicis,quibus deficientibus peccatur.

CLERICORVM peccata ſpecialia ex tranſgreſſione iuris poſitiui,ſunt tot,ut uix numerati queant. Tenentur ſiquidem quod ad habitum deferre raſuram,hoc eſt clericam: & tonſurã,hoc eſt non nutrire comã, & non nutrire barbã: & deferre habitum clericalem clauſum deſuper, non nimia breuitate aut longitudine notabilem,abſq; pallio diffibulato: abſtinere a uiridis & rubri coloris ueſtibus & caligis.Caligę quoque ſcaccatæ,& ueſtis uirgata ſeu partita,manicæ, ſotulariaq; conſuritia,ephitogium, inſula linea, fibulæ, corrigiæ aureæ uel argenteæ,annulli,niſi quibus ex dignitate conuenit, frena,ſellæ,pectoralia calcaria ue aurata eis inhibentur.

Quo ad artes, Artes macellariorum ſeu carnificum, tabernariorum,ioculatorum,ſeu hiſtrionum,goliardorum & buffonum,& chirurgicorum, ab eis tolluntur.

Quo ad officia,Officia ſecularia, & ſpecialiter iudicis cauſa ſanguinis, præpoſiti baliſtarijs,præpoſiti officialis ſeu miniſtri ſub dño tẽporali,tabellionis ſeu notarij, & aduocati ſeu procuratoris in placitis ſecularibus,niſi in quibuſdam caſib.

Quo ad actiones,Arma portare,ad tabernam ire niſi in itinere,aues,caneſque ſequi ad uenandum,accipitres, caneſque pro uenatione habere,conducere a ſecularibus agros,ad aleas uel taxillos ludere , ludis huiuſmodi intereſſe , negotiationes, hoc eſt mercantias commerciaque ſecularia xercere.

habitare

habitare demum cum mulieribus(niſi matre,ſorore & amita) clericis eſt prohibitum.Mandatur quoque eiſdem,ut benedictionem menſæ præponant,& gratiarum Deo actionibus terminent,lectione ſemper interiecta conuiuio, & ut uinum ſibi temperent.

Verum horum & huiuſmodi tranſgreſſio: ſi temeritas, ſi contumacia,ſi contemptus deſit, non eſt peccatum mortale iudicio meo,quantum ex præcepto poſitiui iuris pendet. Quod ideo adiunxi,quia non loquor de peccato,quo res Eccleſiaſticæ male conſumuntur, nec de peccato ſcandali & mali exempli,nec de auaritia,inani gloria,aut luxuria, & ſimilibus immiſtis, nec de peccatis quibus ſe irregulares reddunt conſtituti in ſacris ex actu prohibito, aut excommunicationem quicunque clerici incurrerent. Reddo rationem eorum quæ dixi, & primo de ſpectantibus ad habitum clericalem. nam clerici nõ plus arcentur a iure ad habitum clericalem, quam religioſi ad habitum ſuæ religionis:ſed religioſus non arcetur, niſi temere dimittat ſuum habitum,ut patet. ergo clericus niſi temere ea quæ ſui ſunt habitus tranſgrediatur, non eſt pœnæ mortis animæ ſubiectus. Et ſcito quod in habitu clericali tanquam ſubſtantiale eſt clerica:reliqua ſunt concomitantia.

Nec obſtat dictis ꝙ excõicandus ſit,ſi quis ex clericis comã relaxauerit:quoniã non incurrit pœnã excõicationis, nõ dico latæ ſed ferendæ ſententiæ,niſi monitus cõtumax fuerit: quoniã quicquid ſit de rigore iuris, æquitatis tñ ratio habet, ut nõ ſit excõicandus niſi præmonitus a iudice ſuo. Tũ ne quaſi ex improuiſo tanta taliſq; pœna inferatur pro iis quæ nõ ſunt ex ſuo genere criminoſa: tũ propter tantã multitudinẽ impune ſolitã hæc tranſgredi ita ut nõ pro magno peccato tranſgreſſio reputetur,quæ ex ſuo genere mala non eſt, ſed ex poſitiuo iure, excõicatio enim nõ niſi ꝑ magno crimine inferẽda eſt. Et propterea non incurrit,iudicio meo, mortale peccatũ ante contẽptũ ſeu contumaciam. Et propter hanc rationẽ(quia ſcilicet pœnæ graues,grauiores ac grauiſſimæ in iure appoſitæ, exceptis excõicationibus latæ ſententiæ, aut ſunt tales ut ſine peccato mortali incurri poſſint, aut ſi ſine peccato mortali incurri nõ poſſunt,exigere uidẽtur monitionẽ, ut hoc niſi in cõtumacẽ ferãtur)extẽdi iudiciũ meũ ad omnia clericis prohibita,&

ta,& dixi quod ſi deſit temeritas,contemptus, & contumacia, non uideo ex ui præcepti peccatum mortale, Non dubito tamen multa interuenire grauia peccata uenialia in huiuſmodi tranſgreſſionibus ex leuibus cauſis aut paſſionibus humanis, non curantibus prælatis obuiare & opponere ſe murum pro iure ſeruando. Non putes tñ inter grauia computandum, ſi clericus beneficiatus, aut in ſacris, comam paululum infra aures attingentem portat, quia aliter quaſi derideretur, aut quia ſic conſuetum eſt ibi: aut quia habet collum longum, & minus quam decet, appareret: aut propter aliquam aliam a ratione non alienam, quamuis inſufficientem cauſam, nullum enim, aut leue in huiuſmodi peccatum eſt, ubi monſtrat ille facto, etſi non ad unguem, reuereri tamen ac ſeruare iura. Qui autem putat omnia præcepta obligare ad mortale, eget lumine, quo uideat nec naturalis, nec diuini, nec humani iuris præcepta omnia ad mortale obligare: ſed ea ſola quorum tranſgreſſio contra charitatem eſt. Et hæc ſint pro timoratis conſcientiis dicta.

PECCATA MENTALIA QVINQVE MOdis committuntur.

COGITATIONIS peccata quinq; modis inueniuntur. Primo, dum mens uana aliqua cogitatione occupatur. Et eſt peccatum ueniale, ut patet. Secundo quum conſentitur abſolute in peccatum aliquod perpetrandum, aut placet perpetratum. Et tunc conſtat eſſe mortale, ſi peccatum patratum aut patrandum eſt mortale, & ſimiliter eſſe ueniale, ſi peccatum faciendum aut factũ eſt ueniale. Tertio, quando conditionaliter conſentitur in peccatũ: puta ſi abſq; infamia, periculo &c. poſſem furarer, aut raperẽ mille aureos: aut ſi poſſem uolare occiderem talem &c. & ſi de aliis conditonalibus. Et interuenit peccatũ in iſtis conſenſibus conditionatis tam mortale quã ueniale, ſicut in conſenſu abſolute: hoc eſt quod ſi operatio in conſequente ſignificata, in quã cõditionaliter cõſentitur, eſt peccatũ mortale: cõſenſus ille cõditionatis eſt quoq; peccatũ mortale: & ſi eſt peccatũ ueniale, cõſenſus quoq; erit uenialis. Et ratio eſt: quia licet cõditionalis nihil ponat in eſſe, ponit

ſe, ponit tamen in appetitu rationali (qualis eſt uoluntas) affectum colendi peccatum illud. Nec impedimentum peccato affert uoluntas non peccandi, ſed conditio non exiſtens. Nec refert an conditio interpoſita ſit poſſibilis uel impoſſibilis: non minus enim peccat mortaliter qui uellet deſtruere Paradiſum ſi poſſet, quam qui abſolute cupit Paradiſi deſtructionem, Excuſarentur autem a mortali huiuſmodi conditionales conſenſus, ſi conditio interpoſita tolleret ab actione uolita rationem peccati: puta ſi quis diceret, Ego, ſi non eſſet peccatum, occiderem, raperem &c. uel ſi Deus præciperet, occiderem &c. quia tunc uoluntatis conſenſus freno rationis a peccato retrahitur.

Quarto, quando conſentitur conditionaliter in opus nõ malũ, ſed ſibi illicitũ propter ſuum ſtatum aut uerũ: puta ſi religioſus appetat ducere uxorẽ ſi eſſet liber: & ſimiliter quum quis poſt uotũ ieiunij uellet nõ ieiunare ſi eſſet liber, & ſic de aliis. In huiuſmodi enim peccatũ ueníale cõiter interuenit propter remiſſam uoluntatem ab inchoato bono. Et ad hunc peccandi modum ſpectat, quum quis conſentit, ꝙ ſi ingreſſus eſſet religioné, non ingrederetur: ex quo tamen profeſſus eſt, intendit ſeruare eam: manifeſte ſi quidem apparet remiſſio uoluntatis a feruore prius habito: quia tamen cõſenſus infra limites liberi tẽporis conſiſtit, mortale peccatum non interuenit. Et ſcito omnes conditionales ſecundum hũc modum, & multo magis ſecundum præcedentẽ modũ, eſſe opera & tentationes fatuas & diabolicas. nam diabolicum eſt, quẽquam in tentationẽ ſe, aut alium præcipitare, ſi eſſet, ſi fuiſſet facerem, dicerem &c. ad nihil enim hæc ducunt, niſi ad peccatum.

Quinto, quando incogitãdo interuenit delectatio moroſa De qua uide infra in uerbo, delectatio.

PECCATVM COLLVSIONIS QVALIter committatur.

COLLVSIO (hoc eſt inter actorem & reum latens & fraudulenta conuentio) eſt manifeſte peccatũ in utroq; quia uterq; colludens fraudi conſentit. Et eſt peccatum mortale pro quanto inique contra debitam tendit iuſtitiam.

COLVMBARIVM QVI LICITE teneant.

COLVMBARIVM habere, uel contra municipalia ſtatuta diſponentia certã terræ menſuram oportere ibi habere eum qui columbarium tenet, uel ubi ſtatutum nullũ eſt contra eorum qui damnificantur querelas, peccatum eſt, niſi ex cõſuetudine aut præſcriptione legitima ius hoc habeat. Et a mortali peccato non excuſatur, ſi notabile infert damnũ alteri quod prudentiæ quæ circa ſingularia uerſatur, relinquitur iudicandum, attento loco, paſtu, multitudine, &c.

SACRAMENTALIS COMMVNIO QVAtuor præſupponit, ex parte ſumentis.

COMMVNIO qua ſacramentum Euchariſtiæ ſumitur, ex parte ſumentis exigit quatuor, ſine quibus peccat cõmunicans. Primum eſt, ut ſit mundus a peccato mortali hoc eſt ut ſecundum ſuam conſcientiam, præmiſſa diligenti contritione & confeſſione credat ſe mundum a peccato mortali. Et ſine contritione quidem mortalis peccati cogniti communicans peccat mortaliter: quia indigne ſumit, ac per hoc reus eſt corporis Domini. inquit enim Apoſto. Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat qui enim manducat indigne, reus erit corporis Domini.

Sine confeſſione autem, ſi rationabilis ſubeſt cauſa non confitendi, excuſatur communicans: quia præceptum de confeſſione præmittenda communioni non eſt de iure diuino, nec de iure poſitiuo: quum nullibi inueniatur, niſi ſemel in anno. Si autem commoditas adeſt confitendi, & habens conſcientiam peccati mortalis differre uult confeſſionẽ, & nihilo minus cõicare, quia oportet ipſum cum aliis cõmunicare, aut oportet ipſum celebrare, peccare uidetur ualde grauiter: quia minus digne uoluntarius accedit, vtpote ad Eccleſiaſticę unionis ſacramentũ ſine Eccleſiaſtica recõciliatione abſq; rationabili excuſatione accedẽs. Nõ damno tñ ipſum peccati mortalis propter rationẽ dictam. Secundũ eſt, ut ſit ieiunus ieiunio naturæ: hoc eſt ꝙ a media nocte nihil ſumpſerit per modum

cibi

cibi uel potu ita quod non ſolum debet eſſe ieiunus a cibo & potu communi, ſed ab omnibus etiam medicinalibus quæ per os ſumuntur.

Si autem ſciens & aduertens aliquis non ieiunus communi cauerit, mortis articulo duntaxat excepto mortaliter peccat, ut communiter tenetur. Dixi autem ſciens, non propter ignorantiam iuris de ieiunio communicandi, quum hoc ab omnibus ſciatur, ſed propter ignorantiam qua fallitur aliquis putans ſe eſſe ieiunum, quum uere non ſit ieiunus. Contingit enim aliquos bonos uiros credere, quòd ſumpta aliqua re aromatica (puta cinnamomo, uel nuce muſcata, uel aliquo eiuſmodi) non ſit fractam ieiunium, propterea forte quia non frangitur ex his ieiunium Eccleſiæ. Imo a fide dignis accepi quendam bonum ſacerdotem multo tempore pro reuerentia ſacramenti præaccepiſſe nucem muſcatam, ut bonum odorem ſtomachi Euchariſtiæ prepararet. Sciebat ille quod oportebat ieiunum communicare, ſed neſciebat ſe non eſſe ieiunum poſt ſumptam nucem muſchatam pro reuerentia ſacramenti, neſciens diſtinguere inter ieiunium Eccleſiæ, & ieiunium naturæ. Excuſatur ille a peccato mortali contra ius poſitiuum, quia plus neſciebat, in ſua ſimplicitate gradiens, & arbitrans ſe ſcire quod omnes ſciunt, ſcilicet ꝙ ieiuni tantum debent communicare: & propterea non erat ſolicitus de fuganda ignorantia illa. Dixi aduertens: quia ſi contingat aliquem ſcientem omnia, poſt ſyrupum ſumptum communicare, non recolendo de ſumpta potione, excuſatur a mortali uiolatione iuris poſitiui, nõ enim uoluntarie cõmunicauit nõ ieiunus, qui ex obliuione huiuſmodi cõmunicauit. Nec ſunt tã arcte poſitiui iuris uincula interpretãda, ut in uoluntarias, & quas nullo pacto ſciens & prudẽs uir bonæ conſciẽtiæ ageret operationes, imputemus ad mortem æternam ex obliuione aut ſimplicitate tranſgrediendi materialiter tantũ ius poſitiuum, ut in utroque caſu & ſimilibus cõtingit. Dixi quoq; per modũ cibi aut potus, aut differentiam eorum quæ trahuntur ſeu deſcendunt ad ſtomachum per modum ſaliuæ, ut ſunt reliquiæ cibi inter dentes remanentes, & alia huiuſmodi. Hæc enim non uiolant ieiunium naturæ, ſicut nec ſaliua.

Tertium eſt, tempus. De quo tria dicenda occurrunt: ſcilicet

cet quantum ad ætatem, quantum ad mortis articulum. Aetas peccatis ſi non communicet, eſt quum ad annos diſcretionis peruenerit, ut patet in cap. omnis utriuſq; ſexus de pœni. & remiſ. Et habetur communiter pro peccato mortali huiuſmodi omiſſio. Aduerte tamen hic, quod conſuetudo optima legum interpres, diſtinguit inter annum diſcretionis ad confitendum, & annum diſcretionis ad communicandum: quaſi ad confitendũ quælibet diſcretio ſufficiat, ad communicandũ autem exigatur diſcretio deuota & reuerentialis. Nam parentes curam puerorum & puellarum gerentes, ad confitendum paruulos decem annorum cogunt, ad communionem autem communiter non mittunt niſi poſt plures annos. Et licet præceptum Eccleſiæ ad ipſos pueros dirigatur: quia tamen ætas illa mediis parentibus iuris præcepta ſuſcipit, ideo pueri qui ex parentum iudicio annum diſcretionis determinandum expectant quo ad communionem, non ſunt rei pręcepti uiolati, ſi non communicant etiam in quartodecimo aut quintodecimo anno. inferiora enim per media, diuina prouidentia gubernat, & gubernanda diſpoſuit. Deberet tamen puer, ſi tantæ prudentiæ eſt, deberent & parentes eius quum dubitant confeſſorem pueri conſulere, ſi uidetur ei quòd ad communionem ſit diſcretus. Excuſantur quoq; parentes a uiolatione Eccleſiaſtici præcepti, ſi ob reuerentiam ſacramenti ſeruant conſuetudinem patriæ, ubi conſueuerunt tardius pueri ad communionem admitti, quia uidentur non debitam reuerentiam deuotionemq; habere. Et ratio excuſans eſt: quia lex iſta quo ad hoc non eſt ibi conſenſu utentium comprobata, & prælati ſciunt, & non reprehendunt. Tenetur igitur omnis utriuſq; ſexus quum ad annos diſcretionis peruenerit, communicare ſemel in anno, hoc eſt in paſcha. Et quãtum ad hoc præceptum ſpectat, intelligitur paſca durare duobus hebdomadis, ut Eugenius quartus declarauit: ita quod communicans in hebdomada ſancta, uel in hebdomada paſchæ, aut in dominica immediate ſequente, ſatisfacit præceptó Eccleſiæ. Poteſt tamen de cõſilio proprij ſacerdotis, ex rationabili cauſa differre ad tempus aliquos huiuſmodi communionem, ut in Decretali patet. Omiſſio autem cõmunionis paſchalis, peccatum mortale eſt propter Eccleſiæ præceptum cõtemptum.

Vtrum autem mortis articulo teneatur fidelis quiſque communicare in dubium non eſt uertendum: quoniam conſuetudo Eccleſię hoc mandat & proculdubio peccat, quia ſine rationabili cauſa abſque viatico recedit. Si tamen contemptus deſit, nō video rationem peccati mortalis in huiuſmodi omiſſione, ex quo paſchalem communionem impleuit. Nec video etiam rationem dubitandi de peccato mortali: quoniam viaticum vt ſic non eſt neceſſitatis ſacramentum ex Eccleſię præcepto, quia non inuenitur, aut ex natura viatici, quum ſine illo pœnitentia ſufficiat, ſicut ſine extrema vnctione. eſt enim neceſſarium viaticum ſicut equus ad iter, & non ſicut nauis ad tranſeundum mare. Quartum eſt, reuerentia & deuotio. Ereuerentia quidem conſideranda ac ſeruanda eſt, ut nec poſt pollutionem nocturnam, nec poſt coitum coniugalem communicet quis illo die. Nam niſi ex rationabili cauſa eodem die aliquis communicaret, peccaret, uenialiter tamen: quia non debitam exhiberet ſacramento reuerentiam. Et multo magis peccant, qui poſt continuata peccata mortalia hodie conteruntur, & confitentur, & cras communicant. Parum ſiquidem curare ſe monſtrant de diſponenda mente ad tantum ſacramentum, qui quaſi repente de aſſueta cibatione animi ex mundo & carne, in unionem Chriſti per modum cibi præſumunt accedere, quaſi ſpiritalis guſtus ſtatim ſit acquiſitus ab eis: non tamen peccant mortaliter. Simili quoque peccato inuoluuntur, qui ommittunt contritionem uenialium, ex quibus actualis feruor ſeu deuotio impeditur: quia non ſe parant ut debent ad hoc ſacramentum. Reuerentia quoq; corporalis adeſſe debet: ut ſcilicet genu flexus communicet qui non celebrat, & poſtea non ſtatim expuat, nec ſtatim comedat. Deuotio uero actualis exigitur quo ad aliquid de neceſſitate ſcilicet quo ad appetitum huiuſmodi ſacramenti, oportet enim uel tunc appetere, uel prius appetiuiſſe ſuſcipientem hoc ſacramentum. Dico autem prius appetiuiſſe, propter ſuperuenientem ægritudinem: puta dementiam, aut phreneſim, aut inſenſibilitatem, cum periculo mortis. nam mentis compotes debent actualiter appetere. Et hæc dicimus quo ad Eccleſiam. Coram Deo autem tenentur mentis compotes ad deuotionem actualem, non per ſolam uoluntatem

te communicandi, ſed per meditationem & uoluntatem paſcē di animam ſuam de Chriſto: hoc eſt de morte Chriſti, de uita Chriſti, de imitatione Chriſti, de humilitate, patientia, conſtantia, charitate &c. Chriſti: quia ſi deuotio actualis non procuratur, non ſeparat homo quantum in ſe eſt, ad hoc ſacramentum ut debet: quia non ſe parat ad actualiter maſtificandum ſpiritali maſticatione cibum animæ, qui corpus Chriſti eſt.

MINISTER COMMVNIONIS SACRAmentalis multis poteſt inuolui peccatis.

COMMVNIO ex parte miniſtri multis poteſt peccatis inuolui. Et primo, ſi ipſe qui dat ſacramentum, non ſit ſacerdos curatus. aut ab eo uel ſuperiore licentiam habens. Oportet enim niſi neceſſitatis articulo urgente (in quo diaconus de licentia Epiſcopi uel presbyteri ſupplere poteſt: ut habetur diſt. xciij. in capit. in præſente, & ſine licentia, illis abſentibus: ut in cap. diacones. eadem xciij. diſtin.) miniſtrantem eſſe ſacerdotem: ut in c. peruenit. de conſec. diſt. ij. & curam illius habentem, uel de illius licentia: ut in clem. religioſi, de priuileg. Communicans autem alienum parochianum, peccat, ius uiolans. niſi ſub ratihabitionis ſpe hoc faciat. Et ſi religioſus eſt, excommunicatus eſſet: de quo tamen ut infra inter excommunicationes habes, ſentias. An autem a ſeipſo extra ſacrificium Miſſæ liceat ſacerdoti ſumere Euchariſtiam, licet ſancitum legiſſe non meminetim, puto in neceſſitatis articulo licere, ut ſi ſacerdos ſit peſte laborans, ubi alij timent ei appropinquare, qui tamen ei deferrent corpus Chriſti ad locum propinquum. Secundo, ſi ubi non eſt conſuetum, præſumit dare Euchariſtiam ſub utraque ſpecie peccaret ſiquidem & mortaliter, ratione contemptiuæ præſumptionis. Tertio, ſi pueris ante diſcretionis annos, aut a natiuitate amentibus, aut indignis, ut ſunt excommunicati, interdicti, in publico peccato exiſtentes (quales ſunt meretrices, lenones, in concubinatu morantes, publici uſurari, pugnantes in duello, & alij huiuſmodi) Euchariſtiam tribuat ſciens. Infantes enim, & nati amentes non ſunt digni: quia nunquam fuit in eis deuo

no: & propterea peccatum interueniret. & niſi ſic fieret q̧ a contemptu tam explicite quàm implicite excuſaretur, mortale eſſet. In reliquis uero dictis peccatum mortale manifeſte interuenit, conſentiendo & cooperando ut Euchariſtia ab indignis ſumatur, imo ſanctum dando canibus. Quarto, ſi Euchariſtiam det in loco interdicto: quia contra prohibitionem Eccleſiæ. Aduerte tamen, quòd quandocunque, & ubicunque, & quibuſcunque poteſt dari ſacramentum pœnitentiæ, poteſt etiam dari ſi in articulo mortis eſt, uiaticum: quia pro eodem computari decernit ius de pœnit. & remiſ. cap. quod in te. Debet tamen prius prouideri ſcandalo, ut ſcilicet publicetur cum opere dimiſſum concubinatum, aut uſuram &c. alioquin ſcandali peccato offendit populum ſacerdos dans euchariſtiam.

Quinto, ſi det irreuerentiam exhibentibus ſacramento, ut ſint phrenetici, expuentes &c. eſſet enim ſacrilegii peccatum, & ſibi, non illi extra ſe conſtituto imputandum.

Sexto, ſi infirmus uiaticum, & iis quibus debet ſacramentum hoc miniſtrare omiſit: raro enim hæc abſque peccato eueniunt negligentiæ.

VITIVM CONCVBINATVS DETEſtandum, & quare.

CONCVBINATVS non ſolum includit peccatum mortale fornicationis, ſed addit ſtatum peccati mortalis. Et propterea ad ſui ueram pœnitentiam exigit non ſolum omiſſionem actus carnalis, ſed receſſum a tali ſtatu.

CRIMEN CONCVSSIONIS RESPECTV officiarij ſemper eſt mortale.

CONCVSSIONIS crimen (quo quis habens poteſtatem uel officium, pecuniam accipit ad iudicandum aut decernendum, quo magis uel minus faciat quod debet uel per minas cogit aliquem ad faciendum uel non faciendum) eſt manifeſte mortale peccatum contra iuſtitiam.

SACRAMENTALIS CONFESSIO multas ex parte confitentis præſupponit conditiones.

CONFESSIO ſacramentalis, ex parte confitentis poteſt defectibus ſubiacere: quoniam multas exigit conditiones, quæ his uerſibus continetur.

Sit ſimplex, humilis confeſſio, pura fidelis.
Atque frequens, nuda diſcreta, libens, uerecunda,
Integra, ſecreta lachrymabilis accelerata.
Fortis & accuſans, & ſit parere parata.

Quas quoniam libellus iſta propter confeſſionem ſit, declarare intendimus.

Prima ergo cōditio eſt ut confeſſio ſit ſimplex, hoc eſt nō compoſita. Eſſet autem compoſita, quando arteficioſe narrantur commiſſa: ita ut uera quidem dicantur, ſed ea arte ut uel non ponderentur a confeſſore, uel delectent ſuauitate uanæ eloquentiæ: hoc enim manifeſtum peccatum contineret.

Secunda, humilis: quantum ad intellectum, recognoſcendo ſe miſerum peccatorem, & indignum uenia quantum ad affectum, affectando per ſubiectionem qua confitendo ſe ſubiecit confeſſori, ſubiiceret ſeipſum intus diuino iudicio, non in furore, ſed in iuſtitia Ieſu Chriſti crucifixi propter nos quantum ad linguam in modo etiam loquendi, ut exponat ſua peccata, ut reus cum reuerentia & tremore quaſi coram Chriſto, quantum ad actus exteriores, ut genu flexus omnis utriuſque ſexus, & capite (ſi ſanitas patitur) diſcooperto uir confiteatur ob reuerentiam Chriſti & ſacramenti. Omiſſio ſi quidem cuiuſcunque honoris ſine peccato non eſt: niſi cauſa rationabilis ab exterioribus excuſet reuerentiis.

Tertia, pura: hoc eſt non miſta in pertinentibus ad peccata propria: peccat enim ſaltem peccato uaniloquij, qui alia immiſcet, ultra irreuerentiam quam ex huiuſmodi admiſtione exhibet tanto miſterio. Et magis debet eſſe pura ab admiſtione alienorum peccatorum, ſi propria poſſunt ſine alienis ſufficienter exprimi. Quod ſi aliter fieri nequit, & confeſſor uir eſt bonus (ita quod nulla ſit ſuſpicio futuræ infamię aut cuiuſcunque periculi) explicari poteſt. Vbi autem pericu-

lum famæ alienæ uel alterius mali timeretur, confeſſor alter adeundus eſt, qui confitentem non noſcat: aut ipſe confitens ob uolutus ſeu transformatus uadat ad confeſſorem qui ex uoce eum non diſcernat & tacito ſuo nomine dicat, Ego peccator potens confiteri, ubi dico meam culpam &c. Non enim tenetur pęnitens manifeſtare ſeipſum quis eſt, niſi quantum ad ea quæ ſunt neceſſaria ad ſacramentum hoc: ad quod non oportet ſcire quo nomine uocatur, nec ubi habitat, nec ſi eſt coniugatus, ſi contra matrimonium non offendit, nec de qua patria aut parochia eſt, niſi ut ſciatur ſi poteſt hic confeſſor illum audire & abſoluere. Et ad hoc ſufficit ut pœnitens dicat, uel quod ipſe poteſt ſibi eligere confeſſorem, uel quod habet licentiam a ſuo ſuperiore, uel quod ſcit quod poteſt ipſum abſoluere ſicut illos de illa diœceſi ſeu parochia, ſi curatus eſt confeſſor. Quod ſi nihil horum fieri poſſet, utendum eſſet regula de non habente copiam confeſſoris quo ad illam circunſtantiam: quia confeſſio cum aliena iactura non debet eſſe: & poteſt confitendo omnia peccata & illud abſque illa circunſtantia abſolui. Et hoc dico, ſi differri non poteſt confesſio: puta quia oportet communicare aut celebrare, iuxta dicenda inferius in decima conditione.

Quarta, fidelis: hoc eſt uerax. Mentiri ſi quidem in confesſione per ſe (hoc eſt de pertinentibus ad confesſionem) eſt peccatum mortale: quia eſt mendacium perniciosũm: quia eſt mendacium in iudicio, non qualicunq;, ſed ſacramentali. Et licet peius ſit mentiri de aliquo mortali, tamen mentiri quoq; de ueniali, perniciosũm eſt. Et hoc intellige cum grano ſalis: ſcilicet ſuppoſito quod pœnitens ſubiiciat ſe confesſioni quo ad illa uenialia: quoniam ex hoc ipſo quod pœnitens aſſumit ueniale illud ut materiam confesſionis, facit illius confesſionem materiam ſacramenti & iudicij, ac per hoc tenetur facere illum confitendi actum ueracem, alioquin iniuriam infert ſacramento & iudici tollens quantum in ſe eſt, utriuſq; ueracitatem: quod conſtat eſſe mortale. Si cut ſi prædicator aſſumat ut materiam prædicationis aliquod miraculum, uel aliquod geſtum alicuius uiri ſancti, mortaliter peccat ſi mentiatur: quanuis geſtum illud ſeu miraculum

non ſpectet ſecundum ſe ad prædicationis neceſſitatem. Ex hoc.n. ipſo ꝙ aſſumitur ut materia prædicationis, naſcitur, ut mendacium de illo in actu prædicandi ſit pernicioſum: quia quantum in ſe eſt, eneruat ueracitatem prædicationis. Vnde ſi pœnitens confitendo mentitur ſe commiſiſſe aliquod ueniale, peccat mortaliter, quia mentitur in iudicio, & propterea iniuriã facit iudici, & in propoſito, Chriſti uices gerẽti. Si autem pœnitens non intendat confiteri niſi de peccatis mortalibus, & interrogatus a confeſſore de aliquo ueniali, negando mentitur, ea ratione quia non uult de illo peccato confiteri, peccat quidẽ, ſed non mortaliter, quia non mẽtitur de pertinẽtibus ad iudiciũ, ac per hoc nõ mẽtitur in iudicio. Et ſimiliter ſi intẽderet confiteri de illo, & præ uerecundia negaret mutãs uolũtatẽ cõfitẽdi de illo, utpote quia nõ tenetur de illo cõfiteri, nõ mẽtiretur in iudicio. Memẽto tamen cõfeſsionis iudicio non ſubdi quæcũque impertinẽtia ſunt ad peccata: & propterea de impertinẽtibus mẽtiri in cõfeſsione, nõ eſt pernicioſum. Ad ueracitatẽ quoq; cõfeſsionis ſpectat, ut peccata quorũ quis plenam memoriã nõ habet, ſed pro dubiis habet, ut dubia confiteatur, non ut certa aſſerat, nec quaſi nulla omittat, ſed talem ſe narret ore, qualis eſt in corde: puta, uidetur mihi ꝙ in tale quid conſenſerim, non tamen ſum certus. Aduerte hic, ꝙ quum mentiri requirat non ſolum falſam uocis ſignificationem, ſed etiã intentionẽ fallendi: ſi perſona conficiens putat ſe bene facere, falſo accuſet ſe commiſiſſe aliquod ueniale, uel affirmet aliquam circunſtantiam, uel aliquod peccatum dubium pro certo, non ea ratione ut mentiatur, aut ut fallat confeſſorem, ſed tanquam putans ſe eligere tutiorem partem uolendo ſe facere reum etiam ſi non eſſet reus, errat quidem & peccat: quia a recta diſcedit ratione: quia tamen non dicit mendacium, ſed falſum, nõ peccat mortaliter, ſed uenialiter: utpote indiſcrete ſe accuſans.

Quinta, frequẽs: hoc eſt ut ꝗ frequẽter cadit, frequẽter cõfiteatur. Et eſt medicina hæc ualde cõſeruatiua in hominis in timore Dei. Nõ inuenio tamẽ præceptũ de maiore frequentia ꝙ̃ ſemel in anno: ſi tamen poteſt dici frequentia. Et licet præceptum per ſe non inueniatur: interroget tamen ſeipſum quilibet Chriſtianus, quantũ detrimenti in anima patitur ex

tam rara confeſſione, quod euitaret ſi frequenter cōfiteretur: & inde percipiet ſi per accidens(hoc eſt propter tollendas occaſiones obliuionum peccatorum, & infirmitatum, ſeu conſuetudinum in peccando)debeat frequentius confiteri. Confiteri autem frequenter eadem peccata, & laudabile & uituperabile quandoque eſt. Nam ex ſcrupuloſa, & inquieta phantaſia cadere in conſcientiam iterandæ & reiterandæ pluries confeſſionis, uituperabile eſt: quoniam procuranda eſt pax animæ & conſcientiæ, quæ cum huiuſmodi iterationibus non ſtat. Et quando hoc accidit in ueritate, deberet talis poſtquā ſemel ita confeſſus eſt & abſolutus, ut tam ipſe quam confeſſor doctus ſufficientem iudicet confeſſionem, quieſcere: & ſi poſtea ſcrupulus aliquis occurrit de aliquo tanquam a non confeſſo, ſi ſibi uidetur quod fuerit confeſſus, quieſcat, & non amplius confiteatur. Nec propter exponit ſe iſte periculo, quia non eſt certus ſe eſſe confeſſum: quoniam hoc reputandum eſt huic bono uiro infirmo ut certum, quod apud alium eſſet opinio. Eſt enim paſsio hæc, infirmitas corporalis tollens ſeu impediens pro tunc firmitatem iudicij: & timor & motus phantaſiæ intantum operantur, ut niſi quieſcat, conſurgent tot ambigua, ut nunquam uideatur confeſſus. Cuius ſignum eſt, & quod idem centies confitentur, & quod iſti ſemper in dubium redeunt confeſſionis: quum forte diligentius cæteris confeſſi fuerint. Nec eſt in poteſtate talis, retinere motum phantaſiæ, niſi in principio comprimatur: unde ſequuntur pericula corporis & animæ ad tollendum uel impediendum utriuſque bona. Dixi autem in ueritate, propter perſonas iterantes confeſſiones, non quod in ueritate ſcrupuloſæ ſint, ſed quia nunquam in ueritate confitentur, ita quod ſemper confitentur, & nunquam ſunt confeſſæ: tanquam dæmones ſemper pœnitentes, & nunquam ſe corrigentes. Confiteri autem ex deuotione pluries eadem peccata cum conſcientia quieta, ſiue moleſtia confeſſorum, non conterendo in hoc tempus in alijs magis piis aut utilibus expendendum, & breuiter ſeruatis prudentiæ conditionibus, laudabile eſt. Sexta nuda: hoc eſt non ueſtita coloribus aut iocis cooperientibus grauitatem peccati: & multo minus obſcurantibus peccatum: ut uel non percipiatur(hoc enim eſſet non confiteri)

ſiteri) uel minus conſideretur grauitas aut turpitudo peccati. Ad cuius oppoſitum recta tendit confeſſio, expectando iuſtum iudicium a Chriſti uices gerente, proptérea manifeſte peccatur. Septima, diſcreta: hoc eſt prudens. Et quantum ad uerba: ut honeſtis uocabulis explicet ſuo peccata. Et quantum ad circunſtantias: ut nõ niſi neceſſarias in peccatis carnis explicet, ſi ſcit diſcernere neceſſarias a non neceſſariis. Et quantum ad modum narrandi, ut quis ſimul exprimi poſſunt, non diuiſim dicantur, aut econtra uerbi gratia, poteſt dici, Commiſi furtum decies: non dicatur. Semel furatus ſum, & deinde iterum furatus ſum, & poſt commiſi unum aliud furtum &c. Hoc eſt enim indiſcrete confiteri, & tædio afficere confeſſorem, & propterea ut diſcreta ſit confeſſio, debet confeſſurus præmeditari & præordinare quomodo dicet, & quæ ſimul, & quæ diuiſim &c. Et quantum ad quærendum idoneum confeſſorem: nõ enim tute quiſq; ſe poteſt credere cuilibet confeſſori occurrenti: quoniam multa apparet multitudo confeſſorum ignorãtium &c. ſed debet quærere idoneũ ſcientia & autoritate, & bonum. hoc eſt qui credatur eſſe in Dei gratia. De quibus confeſſoris cõditionibus infra erit ſermo. Niſi enim diſcreta fuerit confeſſio, conſtat peccatum ſaltem imprudentiæ incurri. Octaua, libens: hoc eſt non ex metu pœnæ, ſed ex amore ſanitatis animæ: ſic enim proprie uoluntaria eſt confeſſio. Et quia timor introducit charitatem, ſicut ſeta filum: ad minorem ſpectat deuotionẽ, præparationem ſeu diſpoſitionẽ, ꝙ aliquis male libenter confitetur: ex quo tamen uincit ſeipſum & confitetur, ſufficit ad ſalutem imperfectorũ. Nona, uerecunda: hoc eſt erubeſcens apud ſemet ipſum pœnitẽtẽ, dũ non ſolum ad memoriam, ſed uerba, reuocatur turpitudo fœditaſq; propriæ animę. Erubeſcens quoque apud confeſſorem, hoc eſt non quaſi iactando, non quaſi narrando hiſtoriam, ſed æſtimando turpitudinem peccatorũ ſuorum confiteatur per modum erubeſcentis propriam turpitudinem. Verecundia autem proprie dicta (hoc eſt timor opprobrij, id eſt defectuoſum inde haberi a confeſſore) paſſio concomitans eſt: quæ ex Dei gratia imputatur ad partem ſatisfactionis, ſi pro Dei amore amplectendo ſuperatur.

Decima, integra: quantũ ad peccata mortalia, alias nõ cõ-

feſſa tam certa quam dubia, & eorũ circunſtantias neceſſarias. Confeſſio enim non integra non eſt confeſſio, quæ eſt materia ſacramenti pœnitentiæ, ſed confeſſionis ſimulatio: quia ex propria ratione repugnat ſacramenti formæ, hoc eſt abſolutioni. Impium eſt enim a Deo dimidiam ſperare ueniam. Dupliciter autem contingit confeſſionem non eſſe integram: uel per ſe, uel per accidens. Tunc eſt confeſſio per ſe non integra, quando ex intentione, ſeu uoluntarie dimidiatur, & ſic truncata confeſſio non ualet: imo eſt nouum peccatum mortale ſacrilegij contra ſacramentum pœnitentiæ. Tunc autem confeſſio eſt non integra per accidens, quando non uoluntarie dimidiatur, puta, quia per obliuionem relinquitur aliquod quod neceſſario fuiſſet confitendum: & confeſſio ſic non integra, ualet: quoniam eſt per ſe & formaliter integra, & per accidens ac materialiter dimidiata: actus autem iudicandi ſunt formaliter & per ſe & non per accidens & materialiter. Opus eſt autem hic non paruo ſenſu ad diſcernendum in ſingularibus ſi per ſe aut per accidens confeſſio ab integritate recedat: quia multipliciter utrunque euenire poteſt. Dimidiatur ſi quidem confeſſio per ſe & formaliter uel directe, ut quum intendit confitens facere aliquod neceſſarium: ſiue hoc occaſionem habeat ex uerecundia, ſiue ex puſillanimitate, ſiue ex quacunque alia illicita cauſa. Vel indirecte: ut quum confitens negligit diſcutere conſcientiam ſuã, paruifaciens in ſuo affectu, aut ualde notabiliter in affectu, ſi aliquid neceſſarium confeſsioni omittatur. Tunc enim redit actus in naturam ſuæ formæ, & perinde eſt ac ſi formaliter fuiſſet intentus: quia ſicut actus uirtuoſus eſt non ſolum qui centrum attingit, ſed etiam qui prope centrum: ita non ſolum uitioſus eſt qui directe intendit formam uitij: ſed qui prope illam ex obliquo tendit. Clare ſi quidem liquet, quod qui tam parum curat de integritate confeſsionis, ut uel in affectu paruifaciat ſi non ſit integra, uel in effectu, hoc eſt in actu diſcutiendi ita ſe habeat, ac ſi paruifaceret integritatem (hoc enim eſt ualde notabiliter in effectu) tendit ad dimidã confeſsionem, tanquam per ſe & formaliter dimidians. & propterea utroq; modo dimidatio eſt pernicioſa, & facit confeſſionem non ualere. Dimidiatur quoq; per accidẽs & materia-

liter

liter tantum confeſsio, uel ex obliuione, uel ex inſufficien-te diſcuſsione, quanuis diligenter (ſiue hoc contingat ex ignorantia iuris, ſiue facti: & breuiter quomodocunq; contingat præter intentionem confitentis, facta iuxta conditionem ſuā diligentia: ita ut uere credat ſe diligenter confiteri. Nam tūc conſtat confeſsionem non eſſe per ſe dimidiatam, nec ex propinquo affectu ad formam dimidiate reduci) uel quia ordinarius confeſſor ſuperior non audit niſi confeſsionem caſuum reſeruatornm. Confeſsio ſi quidem illa qua quis habens multa mortalia, confitetur Epiſcopo uel eius uicario unum mortale reſeruatū, eſt confeſsio non integra, ac per accidens & materialiter: quia non ex uoluntate pœnitentis pronenit non integritas, ſed ex parte talis confeſſoris reſeruantis, &c. Et propterea huiuſmodi confeſsio quamuis non integra, ſancta eſt: ſic nanque ſanctæ matris Eccleſiæ uſus habet, nec oportet ſapere plus quam oportet, ſed ſapere ad ſobrietatem. Caue autem ne erres, dicendo abſolutionem illam quam intendit Epiſcopus huiuſmodi peccato non eſſe ſacramentalem. Ex hoc nanq; q confeſsio illa partialis eſt ſacramentalis (quod patet, & ex eo quod ſigillum cōfeſsionis illius eſt ſacramentale, poteſt enim Epiſcopus ſicut quilibet confeſſor, iurare ſe nihil ſcire, & ex eo quod aliter pœnitentes eſſent deluſi: quia non intendunt niſi confiteri, nec tenentur niſi confeſsione ſacramentali ire ad Epiſcopum) conſequens neceſſario eſt, ut abſolutio quoq; ſit ſacramentalis: nec eſt hoc uertendum in dubium.

Nota, diligenter hic ex hoc uſu Eccleſiæ haberi miranda ſcilicet quod aliqua confeſsio non integra aduertenter, eſt ſalutaris: & quod aliquod peccatum eſt quandoque bis confitendum, quia pœnitens debet proprio ſacerdoti, non ſacerdotibus, omnia ſua peccata integre confiteri, de pœniten. & remiſsion. omnis utriuſque ſexus. & nihilominus tenetur confiteri reſeruatum peccatum Epiſcopo, ſi non confert autoritatem proprio ſacerdoti, utrunque autem horum definit eſſe mirabile, conſiderantibus utrunque euenire per accidens. Confeſsio nanque ſuapte natura debet eſſe integra, ac per hoc uni ſacerdoti: alioquin non eſſet confeſsio, ſed confeſsiones, ſed quoniā per accidens eſt, q ſacerdos iſte cui hic confitetur, non habet poteſtatē abſoluendi ipſum ab omnibus

quæ

quæ commiſit, ideo per accidens & peccatum reſeruatū huic confeſſum, reconfitendum eſt Epiſcopo: & confeſſio, partialis euenit ſalutifera. Vltra prædictos autē tres modos quibus confeſſio per accidens non integra inuenitur, quartus quoque eſt quo ēt per accidens non integra admittitur confeſſio: quum quis non poteſt explicite confiteri peccatum ſuum abſq; reuelatione confeſſionis, uel abſq; periculo famæ, uel uitæ alienæ. Tunc enim aut differat confeſſionem uſquequo confeſſor habeatur abſque huiuſmodi ſequelis (quoniam perinde ſe habet ac ſi non haberet copiam confeſſoris: quia non reputatur confeſſor, qui non poteſt omnia audire) aut ſi opus fuerit, cō fiteatur cum reliquis explicite, illud ſeu illam circunſtantiam implicite, cū animo confitendi explicite de hoc, quum copia confeſſoris ad hoc idonei erit. Et tūc confeſſio iſta eſſet non integra per accidens: qa non ex intentione pœnitentis, ſed ex carentia cōfeſſoris integri. Hāc doctrinā ego nō approbarē, niſi uiderem in ſupradicto Eccleſiæ uſu confeſſionem non integram per accidens quandoque admitti, & rationem ſufragari: quia eſt per accidens non integra: meliuſque uidetur prouideri conſcientiis communicantiū ſi ſic confiteantur, quam ſi communicent dilata tota confeſſione.

Mementote hic ponere in practicam ea quę diximus in tertia conditione confeſsionis de occultato habitu, ſi fieri poteſt, antequam præcipites ſententiam, quod deficit confeſſor integre potens omnia audire.

Vndecima, ſecreta: excluſione internuntij, epiſtolæ, & teſtis. Ex eo enim quod confeſſio ſit ſacerdoti in perſona Dei, excluduntur teſtes. ex eo uero quod ſacramentalis tam actio q̄ paſſio perſonalis eſt, excluduntur tam epiſtolæ quam internūtij. Monſtrat aūt hoc ueritas formæ ſacramentalis quum dicit, Abſoluo te: nam ly te, demonſtrat præſentem perſonam: ſicut in conſecratione Euchariſtiæ ly hoc demonſtrat contentum ſub præſenti hoſtia. & propterea non poteſt quis ſacramentū pœnitentiæ per procuratorem ſuſcipere, nec per ſcripturam: ſicut non poteſt baptizari quis per procuratorem, nec per ſcripturam. Verum aduerte hic perſpicaciter duo. Primo, quo ad confeſſionem per interpretem, quod licet in caſu quo non propria lingua intelligitur, poſſit fieri confeſsio per interpretem

non

non tamen tenetur aliquis ad hunc modum confitendi: quia non tenetur niſi ſacerdoti confiteri per ſeipſum: & tanto minus, quanto interpres quum non ſe teneat ex parte ſacerdotis cui ut Deo peccata reuelant, ſed ex parte pœnitentis, ex cuius ore loquitur, non tenetur ſigillo confeſsionis proprie dicto, ſed ſigillo fidelitatis tenere ſecreta confitentis peccata. Secundo quo ad ſcripturam, quod licet mutus non ualens ſignis confiteri, poſsit per ſcripturam pœnitentialiter manifeſtare ſua peccata, non tamen tenetur ad hunc modum confitendi: quia ſcriptura ex ſui natura eſt publica: confeſsio autem ex ſui natura eſt ſecreta. Et ſi fiat pœnitentialiter, debet pœnitens tenere ſcripturam in manibus ſuis, & non tradere in libertatem confeſſoris, ut ſic minus habeat de publico. Habere autem peccata ſcripta ad ſuccurrendum memoriæ confitentis, & ex ſcripturæ lectione confiteri, laudabile eſt adminiculum humanæ memoriæ ad integre confitendum. Abſolutio autem nullo pacto poteſt fieri in ſcriptis tantum. & fiat, ſiue in præſentia, ſiue in abſentia, nulla eſt: ſicut ſi uerba formæ Euchariſtiæ aut baptiſmi in ſcriptis propoſita ſint, nihil operantur ad ſacramentum.

Expedit autem aduertere, quod mutus a natiuitate confiteri tenetur per nutus & ſigna, ut melius poteſt. Is autem qui poſtea factus eſt mutus, ſi ſcit legere, tenetur confiteri modo quo poteſt. Poteſt autem ſine periculo ullo publici ſigni confiteri hoc modo, ut habeat unum folium, in quo ſint a quocunque ſcripta nomina omnium ſpecierum peccatorum mortalium, & circūſtantiarum neceſſariarum, & unum aliud in quo ſint numeri: & rurſus habeat aliquas ſchedulas: in una contineatur, commiſit. in alia, æſtimo ſeu credo: in alia, dubito: in alia, non recordor. Et ſic poſſet complete confiteri, monſtrando digito in folio peccatum de quo remordet ipſum conſcientia, & ſimiliter eius circunſtantiam, & ſimiliter numerum. & ſi eſt numerus non certus, ſed æſtimatus, poteſt ſimul monſtrando numerum monſtrare ſchedulam, æſtimo. Et iuxta hunc modum etiam ſi inter loquendum ſubito moreretur, nulla poteſt ſequi manifeſtatio cuiuſque peccati, ut clare patet. Et propterea non excuſaretur a præcepto confitendi mutus negligens ſic. uel alio modo confiteri, ſi per nutus impo-

tens eſt cōfeſſionem perficere integram. Duodecima, lachrymabilis: hoc eſt contrita: hoc eſt cum diſplicentia omniū peccatorum mortalium commiſſorum ſupra omne odibile, & cū propoſito uitandi omne peccatum mortale ſupra omne uitabile. Has enim duas conditiones exigit contritio humana: alioquin contritio non eſt. Verum quia de contritione in ordine ad confeſſionem præſens eſt doctrina, ſcito multipliciter admitti confeſſionem pro lachrymabili. In primo gradu lachrymarum ſunt confitentes cum uera contritione: hoc eſt humana, formata charitate, imitantes illum qui ait. Dixi, confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. & illam de qua dictum eſt: Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. In ſecundo gradu ſunt confitentes uerè contriti contritione humana: qui ſicut nihil ſibi conſcij ſunt, ita nec olei in propriis uaſis ſunt conſcij, exeuntes obuiam ſponſo & ſponſæ. Et hos credimus fieri de attritis contritos contritione formata uirtute clauiū: ita quod ſi contingit hos confiteri informes, abſoluti tamen formati regulariter ſunt. In tertio gradu ſunt confitentes cū attritione quidem laudabili, contritione autem ambigua. Et hi ſunt tam illi qui dicunt diſplicere ſibi offenſas patratas in Deum, & intendere in futurum cauere a peccatis mortalibus ſecundum poſſe ſuum, quam illi qui ita ſe habent ad Deum cōfitendo, ſicut ſe habent ad homines maiores offenſas quū petunt ueniam, dicentes, Diſplicet mihi quod te offendi, amplius te non offendam, parce mihi. Vtrique enim dolent de præterito, & intendunt uitarem futurum. Sed quoniam poteſt animus eorum dupliciter eſſe affectus (uel ita ut uirtualiter intendant peccata uitare ſupra omne uitabile, & ſimiliter quod uirtualiter diſpliceat eis mortale commiſſum ſupra omne odibile: uel ita ut uirtualiter non ſe extendat ad hæc quia nec dilectio Dei acquiſita ſeu humana tantum dominatur in corde, ut præponat uere Dei amorem & obedientiam omnibus delectabilibus, honorabilibus, & utilibus) ideo dubia eſt horum contritio. Nam ſi primo modo ſunt affecti, eſſent contritione ſaltem humana: ſi uero ſecundo modo, non eſſent etiam humana contritione contriti. Vtrorunque tamen confeſſio ab Eccleſia ut lachrymabilis admittitur: non audeo

tamen dicere, quod ultimo modo diſpoſiti regulariter fiant uirtute clauium de attritis contriti. Non ſunt autem pœnitentes in tentationem præcipitandi a confeſſore nimis zelante, & imprudenter inueſtigante an diſpliceant ſibi, commiſſa ſupra omne odibile in particulari, puta mortem, paupertatem &c. aut ſi intendit uitare mortalia ſupra omne uitabile: puta direptionem, occiſionem &c. multos enim huiuſmodi interrogatio induceret in tentationem. Sed ſi dubitat rationabiliter de tenui diſplicentia uel propoſito uitandi, declaret ſibi quid importat peccatum mortale, ſcilicet refutare Deum pro ultimo fine: quod quantum ad factum, licet non quantum ad affectum, perinde eſt ut refutare Deum pro Deo, ac proinde uideat quod ſi dixiſſet Regi, Nolo in te Regem, quantum eſſet dolendum & cauendum, ſi ſemel impetraret ueniam, & quam fortiter & firmiter proponeret ſe omnem ſuam diligentiam adhibiturum, ut in futurum non incideret in tantum exceſſum. ita in propoſito compareat coram Deo petēdo ueniā, dolendo quod toties Deum refurauit pro ultimo fine, ac pro Deo (quia ex ſua deitate eſt ultimus finis omnium & ciuium cœleſtium) & proponat non ſe facturum ſimilem iniuriā Deo. Et hortetur eum ad amorem Dei ſuper omnia, & ꝙ ex amore huiuſmodi debeat dolere de præterito, & proponere uitationem de futuro, ſciptū eſt enim, quod charitas operit multitudinem peccatorum.

Et ſic accendet cor pœnitentis, & non ponet in periculum tentationis. In quarto gradu ſunt confitentes cum attritione ſola, quia eorum contritio incerta eſt: quibus ſcilicet diſplicēt peccata præterita, & uellent uitare futura peccata, ſed in ueritate hoc non uolunt. habent ſiquidem uelleitatem uitādi futura, ſed non habent uoluntatem deliberatam ad uitandum futura peccata. Tales ſunt uſurarij, aut alias tenentes alienum, qui nolunt reſtituere, & ſimiliter omnes in concubinatu exiſtentes: & piratæ qui nolunt ſtatum illum deſerere, & uniuerſaliter qui non ſunt parati intentione & propoſito uere deliberato deſerere peccare mortaliter.

Horum confeſſio admittitur ab Eccleſia, ſed non ad abſolutionem tales. n. non ſunt abſoluendi: ut patet extra de pœ. & re. c. ꝙ quidā. ſed ſunt crebris & ſalubribus monitus ad pœnitentiam

tentiam ueram inducendi. Tertiadecima, accelerat: hoc eſt poſt commiſſum mortale non dilata, ſi commoditas confiten di adeſt. Et ſic intellecta hæc conditio, quantum ad exequutionem confeſſionis, conſilij eſt, non præcepti quantum autem ad propoſitum confitendi, periculi eſt, ne ſubito præoccupatus morte non habeat ſpatium pœnitendi. Et quantum ad uitationem huius periculi, ſeu quantum ad receſſum a ſtatu peccati mortalis, tenetur homo ſtatim habere propoſitum confitendi: non autem quantum ad uitandum nouum peccatum mortale: hoc eſt, ſi homo uult aſſequi receſſum a peccato mortali, & a periculo moriendi ſine pœnitentia, tenetur neceſſario ad ſtatim habendum propoſitum confitendi, &c. ſi tamen poſt commiſſum mortale hoc non proponit, non propterea peccat de nouo mortaliter. Et ratio dictorum eſt: quia præceptum tam de confeſſione quam de illius propoſito, eſt præceptum affirmatiuum: præcepta autem affirmatiua obligant quidem ſemper, ſed non ad ſemper, ſed pro loco & tempore: hoc eſt tempore neceſſitatis. Et propterea ſi articulus neceſſitatis non occurrit, ſufficit ad ſalutem ſemel in anno confiteri, iuxta Eccleſiæ determinationem: ita quod nunquam contemnat confiteri, proponat autem quando neceſſitas exiget, hoc eſt quando tenetur, confiteri. De quo uide infra de contritionis tempore.

Tempus autem neceſſitatis reſpectu actualis confeſſionis neſcio aliud quam tempus periculi mortis ex diuino iure, & ſemel in anno ex determinatione Eccleſię. Adminiſtrandum autem ſacramenta ſine nouo peccato mortali, eademq; ſuſcipienda, & alia eiuſmodi quæ mundam exigunt conſcientiam, contritionem alia eiuſmodi quæ mundum exigunt conſcientiam, contritionem ſufficere conſtat, dicente Apoſtolo de ſupremo ſacramento, Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat. & nullo diuini aut humani iuris uinculo ad confeſſionem cogente ſub præcepto peccati mortalis apparente. Quartadecima foris: hoc eſt ſuperans timorem retrahentem a confitendo & explicando peccata. Et licet timor debeat ita ſuperari, ut pœnitens audeat per ſemetipſum peccata ſua dicere: ſi tamen fortitudo tanta eſt, ut uel per ſemetipſum dicendo, uel interroganti confeſſori reſpondendo, om-

nia confiteri deliberet, & opere compleat, ſufficiens fortitudo eſt: quia timor nō dominatur in animo ad dimidiandam confeſſionem. Et licet perſona aliqua nunquam auderet dicere aliqua peccata, niſi interrogata: ex quo tamen intendit, non complere confeſſionem niſi explicatis omnibus, & tantum facere ut interrogetur ita & taliter quod dicet omnia, ſufficienter fortis eſt ut mulier. Si autem potius ſacrilegium dimidiæ confeſſionis mauult incurrere quam explicare peccata, quia confeſſor abſq; interrogatione de illis concludit confeſſionem & abſolutionem impendit, æternæ damnationis mortem incurrit ex ſua timiditate. Quintadecima, accuſans, hoc eſt ſibi ipſi imputans peccata, non cœlo, non diabolo, non mundo, non carni, non ſociis, non complexioni &c. Similiter accuſans ſe, non excuſans. nam circunſtantias aggrauantes debet explicare, excuſantes autem debet tacere, imperfectionis ſi quidem eſt has deferre: criminis autem non parui eſt, reiicere iniquitatem ſuam in alias cauſas. Sextadecima ac ultima eſt, parere parata hoc eſt, quòd pœnitens ſit paratus ad ſatisfactionem pro peccatis ſuis debitam iuxta arbitrium confeſſoris, alioquin ſacramentum pœnitentiæ imperfectum eſſet, carens tertia ſui parte, quæ eſt ſatisfactio. Intellige autem hanc conditionem appoſitam ſecūdum communem pęnitentium curſum, communiter enim confitentes de mortalibus ueniunt non ut qui ſatisfecerint, ſed ſatisfacturi de ſuis peccatis. Si conſtaret enim aliquem ſatisfeciſſe, ſufficeret ei quòd ſecundum præparationem animi eſſet ſic diſpoſitus, quod eſt parere paratus ſi debet ſatisfacere, & hoc includitur in hoc, quòd dicitur parere paratus ad ſatisfactionem debitam. Si quis autem tam parum diſpoſitus eſt ad pœnitentiam, ut nullam uelit acceptare a ſe agendam in hac uita ſatisfactionem, ſed abſolui petit remittendus ad pœnam purgatorij: abſolui poteſt, tanquam parere paratus per ſatisfactionem purgatorii, ne deſperatus in infernum ſe præcipitet a quo non multum diſtare uidetur, qui in huiuſmodi pertinacia perſiſtit. Et tunc confeſſor abſolueret a peccatis, & non ligaret ad pœnam, ſed ligatum ad pœnā relinqueret foro acerrimo diuinæ iuſtitiæ puniendum temporaliter. Nec ſacramentum pœnitentiæ eſſet omnino perfectum ſecundum ſuæ

materiæ partes integrales: quia ſacramenta omnia ad præſentem uitam ſpectant, in qua ſatisfactio ualde manca eſſet. Hic tamen defectus non annullaret ſacramentum: quia eſſentialia ſaluarentur.

CONFESSIO SACRAMENTALIS MVLtis de cauſis tam ex parte confeſſoris quam ex parte confeſſi uenit iteranda.

CONFESSIO iteranda conſiderari debet, uel ex parte pœnitentis, uel ex parte confeſſoris. Et quia in confitente quatuor inueniuntur (ſcilicet contritio, confeſſio, ſatisfactio, & habilitas ad ſacramentum) ideo ſigillatim pertranſire hæc oportet, ut clarior ſit doctrina.

Contritio igitur ex duobus integratur: ſcilicet ex diſplicentia præteritorũ, & propoſito vitandi futura. Si totaliter deficeret contritio, eſſet ſine dubio iteranda confeſſio: quia nec confeſſio eſſet, ſed confeſſionis ſimulatio, vbi totaliter contritio deficeret. Impoſſibile ſiquidem eſt, vt confiteatur quis ſine aliqua diſplicentia peccati. nam qui confitetur, proponit ſuum peccatum vt malum proprium quo deſiderat carere: & quantum apetit exonerari, tantum ſibi diſplicet peccati onus. Qui autem ſolum narrandi gratia confiteretur, non niſi æquiuoce confiteretur. Confeſſio enim ſacramentalis, deteſtatiua eſt peccatorum confitentis. Quod ſi attritio pro parte inuenitur (puta quia diſplicet offendiſſe Deum, ſed nõ habet propoſitum vitãdi futura, quamuis hebeat velleitatem puta non habet animum reſtituendi aliena, non habet animũ relinquendi concubinã, quamuis uellet non offendere Deũ) ex tali defectu contritionis pœnitentia redditur non vera: vt patet de pœ. & re. cap. quod quidam. & abſolutio neganda eſt. Et proculcubio ſacrilegium committit tam confeſſor talem abſoluens, quam pœnitens abſolutionem ſuſcipiens: quia iniuriam inferunt ſacramento pœnitentię. Et quoniam talis ſic confitens, ſicut in ſuæ attritionis defectu proponit ſe Deo vt impœnitentem (quia vt perſeuerantem in peccati mortalis ſtatu ſcienter & aduertenter) ita Eccleſię clauibus proponit ſe ſimiliter vt impenitentem, explicando ſuum animum non deſerendi ſtatum peccati mortalis: ideo

confeſſio

confeſſio huiuſmodi eſt iudicio meo iteranda de neceſſitate quantumcunque integrauerit:nõ quia fuit informis, ſed quia per ſe fuit contra formam ſacramenti. Nam ſciens & prudens propoſuit ſe ut inabſolubilem. Si demum contritio ambas partes habet:ſcilicet diſplicentiam præteritorum, & propoſitum uitandi futura, ſed imperfecte (puta ſic ſe habet ac ſi hominem offenſum placaret:puta,parce præteritis, de cætero non te offendam) ex huiuſmodi imperfectionibus contritionis non eſt iteranda confesſio: quia perfecta contritio etſi exigitur ad deletionem peccati apud Deum, non tamen exigitur ad deletionem peccati apud forum pœnitentiale Eccleſiæ, poteſt enim noſtra uera confesſio eſſe informis: Et niſi poſſet eſſe informis, nullus eſſet certus ſe eſſe uere cõfeſſum: & oportet hominem ſemper de iteranda cõfesſione ſolicitare & nunquã cõfesſioni finẽ imponere:quod Eccleſiæ aures pias offendit. Ruſus niſi cõfesſio poſſet eſſe informis, oporteret probare hanc exceptionem ſacramenti pœnitentiæ, ꝙ ſolũ inter ſacramenta nõ poteſt eſſe informe: nam reliqua omnia ſacramẽta poſſunt eſſe uera & informia ſimul, ut patet diſcurrẽdo per ſingula. Poteſt igitur ſacramentũ pœnitẽtiæ uerũ eſſe & informe ſimul. Ex cõfesſionis autẽ unico tantũ defectu redditur confesſio neceſſario iteranda:ſcilicet ſi non eſt integra. Et hoc etiã intelligitur ſi per ſe & formaliter (hoc eſt ſi uoluntarie) non eſt integra ex parte confitentis:ut ſuperius declaratũ eſt. Contingit autem hoc (ut etiam prædictum eſt) dupliciter: uel quum cõfitens ex uerecundia &c. tacet aliquid neceſſario dicendum:uel quum tam craſſe cogitat de confitendis, omittat ea quæ communiter omnes confitentur: puta ſi non habet animum abſtinendi a mortalibus, quod etiam minimæ mulierculæ explicare ſolent, hęc enim & ſimilia reducunt confeſſionem dimidiam materialiter,ad dimidiam formaliter, propter propinquitatem animi ad incuriã de integritate confeſſionis. Ex ſatisfactionis autem defectu,nullum ſcio caſum quo rite confeſſus & abſolutus teneatur neceſſario confesſionem iterare. Nam ſi ſatisfactionem a confeſſore impoſitam, in peccato mortali perficit, non propterea iterare tenetur confeſſionem: quoniam ſine pœnitentia ſunt dona Dei: ut dicitur ad Roman. xj. Et ſi ſatisfactio informis non ua-

let ut ſatisfaciat Deo, ſufficit tamen Eccleſiæ, non minus quã confeſſio informis. Si quoque ſatisfactionis iniunctæ penitus eſt oblitus, non propterea tenetur iterare confeſſionem. Tum quia ſine pœnitentia ſunt dona Dei. Tum quia poteſt commutari, æſtimando quod ſatisfactio oblita non excedebat tria pſalteria, aut annum ieiunii, aut eleemoſynam centum ducatorum, & huiuſmodi. Tum quia pœnitens non tenetur ad peragendam iniunctam ſatisfactionem, niſi ut ſatisfaciat ſoluendo temporalem pœnam a ſe debitam, iam taxatam, & acceptatam: & propterea ſi omittat illam abſque contemptu. nihil aliud, niſi peccatum omiſſionis incurrit, & in reatu temporalis pœnæ non ſolutæ perſeuerat. Ex nullo autem horum conſtat ſequi quod debeat iterare confeſsionem, ſed quod debeat pœnitentiam delicti agere, & ſatisfacere illam uel æquiualentem ſoluendo pœnam. Ex inhabilitate demum confitentis ad ſuſceptionem ſacramenti, propter Eccleſiaſticas cenſuras (quia ſcilicet eſt excommunicatus ſiue maiore ſiue minore excommunicatione, utraque ſi quidem excludit a paſſiua participatione ſacramentorum) impediti ſacramentum poteſt dupliciter intelligi. Primo, ut ſacramentum nullum ſit. Et iuxta hunc ſenſum non uerificatur: quoniam ſicut cætera ſacramenta ab excommunicatis ſumpta, ſunt uera ſacramẽta: ita & ſacramentum pœnitentiæ. Secundo, ut ſacramentũ in iudicium ſibi ſumatur. Et hic eſt ſenſus uerus: quia excommunicatus ab omnibus excluditur ſacramentis, & nullum ſacramentum ab excommunicato ſuſcipitur abſq; ſacrilegij crimine. Et quoniam alia eſt quæſtio, an excommunicatus illicite & indigne immiſceat ſe ſacramentis: & alia quæſtio, an excommunicatus ſuſcipiat uerum ſacramentum, quodcũq; ſit illud: & ueritas noſtri propoſiti ex ſecunda pendet quæſtione: ideo ſi uerum ſacramentum pœnitẽtiæ ſuſcipitur ab excommunicato non habet excommunicatio unde cogat ad ſacramenti pœnitentiæ iterationem. ſi autem ſacramentũ ab excommunicatione annullaretur, oporteret ſacramentum iterari. Ex iure autem excommunicationem annullare ſuſcepta ſacramenta, non habetur: quum tamen multa excommunicatis ſint inhibita, ꝙ facta ſunt irrita: ut acquirere beneficia, eligi &c. Unde conſequens eſt ut excommunicati confeſsio integra, ſi ſubſequuta

eſt de

eſt de facto abſolutio ſacramentalis, non ſit neceſſario iteranda: ſicut nõ eſt iteranda perſolutio horarum canonicarũ, quas excommunicatus exoluit cum alijs ſolenniter, in Eccleſia, & tamen a participatione aliorum qui medietatem dixerunt, erat per excommunicationem excluſus: & ſicut non eſt iterandum ſacramentum matrimonij quod excommunicatus cõtraxit, & ſicut non eſt iterandum ſacramentum extremæ unctionis quod excommunicatus ſumpſit.

CONFESSIO SACRAMENTALIS QVARE ex parte confeſſoris iteranda.

EX PARTE autem confeſſoris iteranda confeſsio propter defectum poteſtatis, ut ſcientiæ, uel uoluntatis eſt: quoniam hæc omnia ad perfectionem ſacramenti exiguntur. Et de poteſtate quidem conſtat ſecundum iura, quod ſi deficit confeſſori poteſtas ordinis, quia non eſt ſacerdos: aut poteſtas iuriſdictionis, quia nec ordinariam nec delegatam iuriſdictionem quouis modo habet. aut uſus poteſtatis, quia eſt excommunicatus maiore excommunicatione, aut ſuſpenſus ab huiuſmodi uſu, confeſsio iteranda eſt: quia abſolutio nulla fuit. Et ideo ſacramentum nullum fuit: quia defuit ipſius forma, quæ eſt abſolutio. Memento tamen hic ſupradictorum de abſolutione: ſcilicet quando geſta tenent ratione publici officij propter communem errorem facti cũ titulo: quia tunc tenet etiam abſolutio ſacramentalis, niſi deficeret poteſtas ordinis: quia poteſtas iſta non poteſt ſuppleri a iure poſitiuo: hodie quoque propter conſtitutionem Concilij Conſtantien. ſub Martino v. non eſt iteranda confeſsio abſolutorum ab excommunicato, &c. niſi fuiſſet denuntiatus, aut propter notoriam percuſsionem clerici excommunicatus: quia Canon ille concedit receptionem ſacramentorum ab excommunicato, non reuelando excommunicatum. Conſtat autem quod abſolutio non eſt in fauorem abſoluentis, ſed abſoluti. Si uero confeſſori poteſtas defuit abſoluendi a ſolis caſibus aliquibus reſeruatis, de quibus pœnitens ei eſt confeſſus, & de facto abſolutus ab eodem, quando ſibi conſtabit hic confeſſoris error, non tenetur ite-

rare confeſsionem totam, ſed confiteri de illis reſeruatis tantum, ſicut ſi tunc fuiſſet miſſus ad Epiſcopum pro abſolutione illorum.

Ex defectu uero ſcientiæ, quando confeſsio eſt iteranda uel non itetanda, relinquo prudentis arbitrio, ut ſingularibus, conditionibus pœnitentis & confeſſoris penſatis, iudicet ſi cōfeſsio ſit iteranda. Hoc autem dico, quia ad ſacramentum hoc ſufficit, ut ſacerdos intelligat quæ cōfitetur pœnitens, eſſe peccata & mortalia quo ad communia, & iudicet iſtum eſſe abſoluendum: & ſciat abſoluere, &c. Sed reſpectu iſtius uel illius pœnitentis, poteſt tāta eſſe ignorantia, ut ipſemet pœnitēs cognoſcat ſe nō cōfeſſum. Et poteſt eſſe ſine ſcientia, tāta practica, ut fuerit ſufficientior multis doctis cōfeſſoribus. Ex parte demū uoluntatis, ſi finxit abſoluere, & non abſoluit: aut ſi non erat tunc mētis compos (quia deficiente ei uſu liberi arbitrij) aut quia noluit abſoluere, confeſsionem iterare oportet: quia ſine uera abſolutione ſacramentum nullum eſt. Memento inter omnia hæc, quod quando oportet iterare coufeſsionem, ſi eidē confeſſori perſona cōfitetur, nō oportet iterare particulariter replicando, ſed ſufficit dicere, Dico meam culpā de illis omnibus quæ alias dixi Pa. v. & pœnitentiā taxatā ab eodem in memoriam reuocare ſaltem modo ſuperius explicato: ut ſic confeſſio olim facta perficiatur, & continuetur cum noua contritione, ſatisfactione, & forma ſacramenti.

CONFESSOR SACRAMENTALIS QVAS debet habere conditiones.

CONFESSOR debet habere quinque conditiones poteſtatem, ſcientiam, prudentiam, bonitatē, ſigillum. Et de poteſtate quidem tam ordinis quam iuriſdictionis dictum eſt & paulo ante, & in uerbo, Abſolutio, De ſcientia autem, in cap. omnis utriuſque ſexus, de pœnitē. & re. dicitur. Sit diſcretus & cautus, ut more periti medici ſuperinfundat uinum & oleum uulneribus ſauciati: diligenter inquirens & peccatoris & peccati circunſtantias, quibus prudenter intelligat quale debeat ei præbere cōſilium, & cuiuſmodi remedium adhibere, diuerſis experimentis utendo ad ſaluandum ægrotum.

Vnde

Vnde euidentet apparet, confeſſorẽ oportere habere ſcientiam inquiſitiuam de circunſtantijs peccatoris & peccati, & ſcientiam medicatiuam animæ ægrotæ. Et prima quidẽ ſcientia neceſſaria eſt ſimpliciter confeſſori ad cognoſcendum & iudicandum: quod conſtat eſſe officium confeſſoris, quum uere & proprie ſit iudex in foro pœnitentiali. Secunda autem ſcientia requiritur ad confeſſorem, quatenus ſe habet ut medicus animæ. Et quia hoc non conuenit confeſſori niſi metaphorice nec totaliter niſi ſit paſtor: ideo iſta ſecunda ſcientia minus requiritur quam prima. Oportet ergo ſecundum ſacros Canones confeſſorem habere tantam ſcientiam, ut ſciat circunſtantias peccatoris & peccati: ſiue hæc ſciat Latine, ſiue uulgariter. Et quoniam inter circunſtantias peccatoris & peccati conſtat computari, ſi excommunicatus eſt peccator, & ſi tenetur ad reſtitutionem, & ſi eſt in ſtatu perſeuerandi in peccato mortali, & ſi quid alius eſt ſimile, & ſi peccatum eſt reſeruatum ſuperiori, & ſi confitens eſt ſibi ſubditus quo ad hoc ideo ſcire prima tria horum tenetur quilibet confeſſor: quartum uero (ſcilicet caſus reſeruatos) quilibet impotens abſoluere a reſeruatis: quintum antem quilibet qui non uniuerſalis totius mundi confeſſor eſt, Et ſi confeſſor hæc neſcit, & alias eſt idoneus: antequam audiat pœnitentem, prædicat ei ut liquidet ſe cum doctis, ſi incidit in aliquam excommunicationem, & quod det ſibi notitiam caſuum ibi reſeruatorum, &c. Sine autem hac prima ſcientia neſcio excuſare a peccato mortali audientem confeſſiones, niſi per accidens: puta quis pœnitens ſupplet ſcientia, aut practica, aut cõſcientia: quia ſcitur eſſe perſonam ſine huiuſmodi laqueis. Hanc autem ſcientiam non ita intelligo exigi, ut omnia peccata, & excommunicationes, & circunſtantias in promptu habeat, ſed ꝙ ſciat ſic, ut audiendo confeſſionem, ſciat dubitare de excommunicatione, de reſeruatione, de ſtatu, de reſtitutione, &c. ut habito conſilio uel recurſu ad librum ſciat iudicare. Ratio autem neceſſitatis huius ſciẽtiæ eſt: quia ſine illa officium iudicis exercet, cæcus cæco ducatum præbens: & non niſi a caſu recte iudicabit. Secunda autẽ ſcientia debet ſe extẽdere ad minus, ad hoc, ut ſciat oleo diuinæ miſericordiæ uel uino diuinæ iuſtitiæ impœnitentem emollire, deſperatũ

 erigere,

erigere, puſillanimen confortare, aut remittere ad meliorẽ cõ feſſorem, & breuiter in remedijs neceſſarijs ad ſalutem, aut ꝑ ſeipſum ſciat prouidere, aut remittere ad alium meliorem ſeu doctiorem, uel ſaltem ſciat ſeipſum exonerare dicẽs. Fili q̃re alium confeſſorem pro ſalute tua: quia ego non poſſum meæ conſcientiæ ſatisfacere de caſibus tuis. Tertium neceſſarium confeſſori, eſt prudentia: qua poſt admiſſum pœnitentem pro ſubdito, hortetur ut dicat, ut ſciat peccata de quibus ipſum cõ ſcientia remordet, & præcipue grauiora: permittatq; dicere et craſſiſſimo modo: ut uel ſic ipſe confeſſor ſciat, quibus eſt in uolutus peccatis ille pœnitẽs, & de quibus interrogaturus eſt. Deinde iterroget prudenter circa propoſita, & ſi quæ alia ue riſimiliter putat aut dubitat omiſſa: de reliquis nõ interroget. Interrogando autẽ non ſit moleſtus, nimis exacte quęrens nu merum æſtimatum: non ſit ſcandaloſus ſibi aut pœnitenti nimis quærens circunſtantias uenereorum. Hoc nanq; ultra pec catum ſuperfluitatis, eſt præcipitare ſe aut pœnitentem in ten tationem, Nimis autem quæritur, quando habita peccati ſpecie adhuc quæritur. uerbi gratia: ſi mulier confitetur ſe cogni tã extra vas naturale, ſufficit, & non quæratur in qua parte cor poris: imo inſtruatur ut omnes uices quibus extra naturalę uas eſt cognita, ſimul adunet: & non aliter explicando dicat, Peccaui extra toties. nec ad plus tenetur.

Et ſi peccatum eſt mollitiei uoluntariæ, non quæratur quo modo, & ſic de alijs. Nec excuſent ſe confeſſores ſuper ignorantia aut deſolatione pœnitentis: quoniam ſic declaretur pœ nitenti, ꝙ ſufficit dicere ſpeciẽ, & ꝙ non expedit dicere, nec ad memoriã reuocare huiuſmodi obſcęnos modos, ſed doleat de offenſa Dei, fugatur ignorantia, & aduenit conſolatio.

Et quod de his dixi, intellige de reliquis ſuperfluis. Debet quoque eſſe prudens in uocabulis, ut non nominet turpiter q̃ turpe eſt audire: ut ſi de modo naturalis uſus cõiugij inſtruẽ dus eſt pœnitens, poteſt dicere quod eſt, ut mulier faciem habeat uerſus cœlum, & uir uerſus terram: & ſic intelliget, ſi oppoſito modo fuerit, aut ſi ſpatulas habuit mulier ad uirum. Et ſic honeſtis uocabulis, quando oportet, inſtruat pœnitentem confiteri, & ſeipſum interrogare. Et hæc ſint dicta cauſa exẽpli. Multa opus eſt confeſſori prudentia circa media, quibus

pœnitentem inducere debet ad duo potiſſime: ſcilicet ad diſplicentiam maximam offenſarum Dei, & ad propoſitū firmū mutandi uitam: ita quod amplius non offendat Deum mortaliter. Et ad primum quidem ex parte ipſius Dei ſummi, optimi, creatoris, redemptoris, benefactoris, gubernatoris &c. expedit procedere. Ad ſecundū uero, excidendo cauſas quare cecidit: puta malam ſocietatem, frequentationem talis loci &c. proponendo quoque periculum mortis repentinæ, grauitatem ingratitudinis in recidiuo, exempla de terra ſæpe compluta & infructuoſa, ad Hebr. vi. & ſimilia. His enim duobus debet precipue confeſſor ſtudere: quoniam omnis fructus eſt, ut auferatur peccatum: & melius eſt audire duos bene, quam uiginti perfunctoriæ. Sic demum prudens circa ſatisfactionem imponendam: ut commenſurata ſit pœnitenti magis quā peccatis. Declaret quidem quanta peccatis ſuis debetur, imponatur fructuoſa, exhortetur ad reliquam per ſeipſum exſoluendam. Nec laudo imponentes breuiſſimam ſatisfactionem, tunc explendam, quaſi ſolam ſacramentalem, teſtis ſiquidem eſt huiuſmodi actio animi minime pœnitentis, minimæ reuerſionis ad Deum, cuius oppoſitum ſupponere debet confeſſor: imo talibus eſt differenda communio. ut interim in operibus miſericordiæ exerceantur. Non cognoſco hanc prudentiam eſſe, ſed cautelam non ſecundum uirtutem. Non eſt forum pœnitentiæ foro mercium adſimilandum. Non ſunt confeſſores ut mercatores, ut diſpendium patiantur ſi ad forum non concurritur. Non eget Chriſtus noſtris imprudentiis. Quartum ad confeſſorem requiſitū ē bonitas: ut ſcilicet ſit ſine peccato mortali: hoc eſt, ut nullū habeat mortale peccatum, de quo nō ſit contritus formaliter uel uirtualiter. Nam ſi quis in peccato mortali exiſtens, miniſtraret ſacramentum pœnitentiæ, incurreret crimē ſacrilegii: quoniam indigne tractat ſacramentum: & quantum in ſe eſt, polluit ſacramentum ſua iniquitate. Et ideo qui accedit ad audiendas confeſſiones, debet prius probare ſeipſum, ſaltem in generali: dicendo uere ſuam culpam de omnibus commiſſis, cum uero propoſito amplius non peccandi mortaliter, & ſatisfaciendi Deo, &c. ſic & contritus miniſtret ſacramentū. Quintum confeſſori neceſſarium, eſt ſigillum confeſſionis:

hoc eſt debitum efficax ſacramẽtandi confeſſionẽ auditã. Reuelans enim confeſſionem, mortaliter peccat: qui ſacrilegii iniuriam infert ſacramento: ex cuius natura eſt, ut confeſſor nihil ſciat ut homo. Vbi ſcito ſigillum confeſſionis obligare ita ad ſecretum, ut nullo præcepto, nullo metu, nulla ui excuſari poſſit: imo poteſt iurare ſe nihil ſcire, ſi de alicuius peccato quod in confeſſione tantum ſcit, interrogetur. Et ſi interrogatus fuerit, an in confeſſione ſciat talem furtum feciſſe, poteſt libere iurare. Ego nihil ſcio: ſed non addat in cõfeſſione, nec tenetur reſpondendo addere, nec reſpondere ſecundum mentem interrogantis. Et nota quod ſi ego ſciam cum toto populo Magdalenam concubinam: & Magdalena mihi confeſſa ſit de peccatis ſuis, & ſpecialiter de concubinatu ſuo: ſi ego poſtea dixero, Magdalena confeſſa eſt mihi peccata ſua, non reuelo confeſſionem: quia confeſſio non fit niſi de peccatis. Sed ſi dixero, Magdalena confeſſa eſt mihi de concubinatu ſuo, iã reuelo confeſſionem: quia concubinatus ut cognitus per cõfeſſionem, manifeſtatur. & ſimile eſt de uſurarijs, & de aliis peccatis. Et propterea confeſſor, cum audire eum contingit confeſſiones publicorum peccatorum, licentiam petat a pœnitente loquendi de iſtis publicis, ad dicendum quod iſte confeſſus eſt de tali peccato, & reliquit illud, & petit ueniam de ſcandalo, & mandat reſtitui, &c. poteſt tamen ſine omni licentia dicere, Ego audiui confeſſionem iſtius: rite confeſſus eſt: abſolutionis beneficium impendi. hæc enim bona generalia poteſt dicere. Sed ſi non abſoluit, & oporteat reſpondere interrogantibus, debet diceret, Ego feci officium meum, uel aliquid huiuſmodi. Si tamen diceret, Ego illum non abſolui, non eſſet de iuris rigore reuelator confeſſionis: quia iſta negatio nullum manifeſtat peccatum confitentis: quia poteſt ex pluribus cauſis prouenire. Ex parte quidẽ confeſsionis: puta quia confeſsio non eſt completa: ut contingit in producentibus unam confeſsionem per multos dies, & ex alijs cauſis. Ex parte uero confeſſoris: quia noluit abſoluere: ut contingit ijs qui proprij capitis ſunt. Ex parte quoque pœnitentis: quia pœnitenti non ſatiſfacit confeſſor, & ex pluribus alijs cauſis. Quia tamen ſuſpicio non irrationabilis, impœnitentiæ confitentis ex his uerbis quandoq; generatur: non eſt dicendum. Ego illũ

non ab-

non abſolui:ſed, Ego feci officium meum. Nullo aũt modo excuſari poſſet, ſi diceret cauſam:puta, non abſolui, quia nõ uult reſtituere:quia eſt impœnitẽs ſeu obſtinatus:quia nõ uult relinquere cõcubinã. Hoc enim manifeſte cõfesſionẽ reuelat. Curatus autẽ quũ ad cõmunicandũ concubinarios, uſurarios, & huiuſmodi uocatur, nõ petat a cõfeſſore ſi eſt abſolutus:ſed etiã ſi ipſemet illius cõfesſionẽ audiſſet, & nõ abſoluiſſet, habeat ſe tanq̃ ſi nihil in cõfesſione ſciret:& dicat, Quia iſte hactenus fuit & eſt, quantum apparet in tali peccato publico:& peccatum publicum debet publica pœnitentia apud homines purgari propter ſcandalum:ideo niſi publice conſtet te uel illum reliquiſſe peccatum, nolo cõmunionem dare, nec ad Eccleſiaſticam ſepulturam admittere. Et ſic abſq; hoc quod ipſe reuelet confeſſionẽ, negabit cõmunionẽ, &c. iuſte & ſancte. Si quoq; diceret, ego nõ poſſum, aut potui ipſum abſoluere, quia nõ uideo pœnitẽtiã publicã de peccato publici cõcubinatus, apoſtaſiæ, uſuræ, &c. non reuelat cõfeſſionẽ:quia nihil dicit quod ſciat per confeſſionem:ſed ꝙ tam ipſe q̃ alij uident, ſcilicet non pœnitere publice de peccato publico: quũ debeat publica pęnitentia præcedere abſolutionem ſi peccatum eſt publicum:ita quod ſaltem debet pęnitens publice ſatisfacere publico Eccleſiæ ſcandalo, docendo publice ꝙ reliquit concubinam, ꝙ reſtituit, quod &c. Aliud quippe eſt dicere, Iſte non facit aut fecit pœnitentiam publice, & aliud eſt dicere, Iſte non uult pęnitere, iſte eſt obduratus in peccato ſuo. Hoc enim confeſſor per confeſſionem ſcit:quia ille dixit confitendo. Ego nolo relinquere ſtatum meum malum. Illud uero cõfeſſor uidet ſicut cæteri:& ideo hoc tacendum, & illud dicendũ eſt. Extẽditur autẽ confeſſionis ſigillũ non ſolũ ad occultandũ peccata in confeſſione audita, quatenus ſunt peccata illius qui cõfeſſus eſt: ſed etiam ad occultandum omnia in cõfeſſione audita, quatenus per illorum aliquid poſſet percipi, uel in ſuſpitionem duci peccatum aliquod illius qui confeſſus eſt.

Et obligatur confeſſio ſigillo confesſionis, ſiue abſoluerit: ſiue non:quoniam peccata ſunt ei dicta, non ut homini, ſed ut Deo:ſiue ſubſequuta fuerit abſolutio, ſiue non.

Sed ſi nõ in ſacramẽtali cõfesſione, ſed ſecretũ cõmittẽdo dicatur alicui, Hoc tibi dico in pœnitentia ſeu ſub ſigillo cõfesſionis

feſsionis:non propterea obligat ibi ſigillum confeſſionis: quoniam ſigillum confeſſionis non poteſt inueniri ſine ſacramentali confeſſione: quoniam non eſt humanæ autoritatis, ſed ſolius diuinæ inſtitutionis uinculum ſacramentale. Et ſcito quòd huiuſmodi ſecreta extra ſacramentalem confeſſionem dicta ſub ſigillo &c. ſi audiens non acceptat ſe recipere ſub ſigillo, non tenetur: ſi uero acceptat, tenetur ex promiſſione ſua iuxta aliorum iura ſecretorum, minus quam ſi iuraſſet tenere ſecretum: quia iuramentum eſt maius uinculum quam promiſſio aſſimilandi ſigillum confeſſionis.

SACRAMENTVM CONFIRMATIONIS contemnens peccat.

CONFIRMATIONIS ſacramentum (quod Chriſma uocatur) negligens accipere, peccat: quia debet eſſe ſibi ſolicitus de ſacramento communi omnibus Chriſtianis ad robur fidei a Chriſto inſtituto: non peccat tamen mortaliter, ſi deſit conemptus: quia ſacramentum hoc nec eſt neceſſitatis abſolute, nec ex exactione Eccleſiæ.

CONIVRATIO SEV CONSPIRATIO uitioſa.

CONIVRATIO, quæ & conſpiratio dicitur (qua plures fide ſibi inuicem præſtita conueniunt ad malum aliquod patrandum, uel ad ſe tuendum contra publicam poteſtatem, uel ad non parendum in aliquo) communiter eſt peccatum mortale & ſcandaloſum: quia communiter eſt contra bonum publicum uel alicuius priuati: licet rarius hoc uideatur accidere.

CONSCIENTIA LICET ERRONEA obligat.

CONSCIENTIA etiam erronea obligat, in tantum quod ſi conſcientia alicuius haberet, quod ſpuere in Eccleſia, eſſet peccatum mortale, & tamen contra perſeuerantem talem conſcientiam ſpueret in Eccleſia, peccaret mortaliter: quia quantum in ſe eſt, conſentiret in peccatum mortale formaliter.

maliter. Et ſimiliter ſi conſcientia dictat, quod eſt ueniale, & tamen facit, peccat uenialiter: quia quantum eſt ex parte ſui, conſentit in peccatum ueniale formaliter. Deponat autem huiuſmodi erroneam conſcientiam, ex ſe uel aliorum conſilio: & ſic libere operetur ut alij operantur.

CONTEMPTVS IN MORALIBVS DVpliciter conſiderandus.

CONTEMPTVS dupliciter in moralibus ſumitur. Primo ut eſt peccatum, qua ſcilicet aliquis ſpernit proximum. Et ut eſt cauſa peccati, prout dicitur unus peccare ex contemptu, alius ex infirmitate, alius ex ignorantia. Et primo quidem modo ſi proprie & formaliter intelligatur, eſt peccatum mortale ex ſuo genere: quia eſt actus iniurioſus proximo, lædens quantum in ſe eſt, notabiliter proximum. Contemnere enim proximum, importat affectum deprimentem proximum a ſua æſtimabilitate: opponitur ſi quidem contemptus proximi, æſtimationi illius. Et quantum bonum eſt homini ęſtimari, tantum malum ei infert contemni. Conſtat autem hominem a multorum conſequutione bonorum impediri ex hoc ꝙ deſpicitur, & multum ſe ſentire offenſum quicunque ſentit ſe deſpici, teſtantur hoc iræ, rixæ, pugnæ, ſchiſmata, bella, & innumera mala quæ homo committit ex hoc ꝙ deſpici non ſuffert. Quia igitur notabilis proximo irrogatur iniuria, ex hoc ꝙ deſpicitur, patet quod contemptus proximi eſt peccatum mortale, formaliter loquendo, hoc eſt ex intentione contemnendi, nullus enim formaliter contemnit proximũ niſi qui ſpernit proximũ ut ſpernat proximum ſicut nullus detrahit formaliter, niſi qui detrahit ut detrahat: & nullus cõtumeliã formaliter dicit, niſi qui dicit, ut contumelietur, & ſic de aliis. Qui uero deſpicit proximum nõ ut ſpernat, materialiter tãtũ cõtẽnit. Nec peccat mortaliter, niſi notabiliter offendatur proximus, tũc enim reddit actus in naturam ſuæ formæ: ſicut in detractione & ſimilibus accidit. Eſt quoq; proximi cõtẽptus peccatũ ueniale propter imperfectionẽ actus, uel ex parte imperfecti actus ſpernẽdi, ut cõtingit in primis motibus, uel ex parte rei in qua ſpernitur, quia minima eſt: quia parum pro nihilo reputatur. Et ſi paulũ ſubſiſtes,

uidebis peccatum hoc materialiter ſumptum ualde commune eſſe humano generi:utpote a ſuperbia procedens,a qua niſi ſpeciali priuilegio nullus expers uidetur.

Contemptus auté ſecundo modo (hoc eſt ut connumeratur ſpecialis cauſa peccati, diſtincta cõtra infirmitatem &c.) eſt nolle ſubiici cui oportet ſubiici. Et hoc quoque formaliter intellectum, ex ſuo genere peccatum mortale eſt:peccatum quidem,quia contra rectã rationé eſt:mortale vero,quia cõtra dilectionem Dei uel proximi eſt,nolle ſubiici cui oportet ſubiici.Nam contra dilectioné Dei eſt nolle ſubiici Deo, ſeu præceptis,& mãdatis, & cõſiliis eius quibus oportet ſubiici:& cõtra dilectioné proximi eſt, ſi oportet illi ſubiici, nolle ei hoc debitum exhibere, quod eſt ſubiici illi. Et propterea ex cõtẽptu peccare,formaliter loquẽdo,eſt peccare mortaliter, Vnde dicere verbum otioſum ex cõtẽptu, eſt mortale peccatum. Imo nolle ſequi conſilia Chriſti (puta nolle ingredi religioné ex cõtẽptu conſilii Chriſti!) eſt peccatũ mortale, hoc enim nihil aliud eſt, q̃ nolle ſubiici Chriſti cõſiliis ut cõſiliis:ꝙ tñ eſt de neceſſitate ſalutis, quãuis admittere cõſilia Chriſti,ſit nõ neceſſitatis, ſed perfectionis. Et dicere uerbũ otioſum ex cõtẽptu,eſt dicere uerbũ otioſum, ut faciat cõtra legé Dei, quæ inhibet uerbũ otioſum.Hæc auté maxima peccata raro accidũt,niſi peſſime diſpoſitis ſeu habituatis,intãtũ ut ex odio legũ & legiſlatorũ operẽtur: cõtẽptus enim formaliter contra ſuperioritaté legis uel legiſlatoris directe tendit.

Aduerte hic duas diſtinctiones.Prima eſt inter conſolationé & ſubiectioné. Propter quã puella indignata parata ex ſe ueſtire puerum, quæ dicente matre, Indue puerum, non uult ueſtire illum,ne mater habeat conſolationem de bene induto puero:non peccat ex contemptu, ſed ex indignatione, nec indignatio ducit illam ad contemptu: quia illa non eligit non ſubici,ſed non conſolari.Nec præterit mandatum ut non obediat, ſed ut non conſoletur. Et ſimile eſt de ſimilibus iudicium.Secunda eſt inter contemptum ſimpliciter, uel ſecundum quid.Propter quam ſubditus qui dicente Prælato,claude hoſtium,utrum non faciat uerbum Prælati, in hoc tamen minimo, paratus abſolute obedire, omittit claudere oſtium, non peccat mortaliter:quia non contemnit ſimpliciter,ſed ſe
cundum

cundũ quid mandatũ Prælati: hoc eſt,quia nõ præterit illius mandatũ ut faciat contra illius mandatũ abſolute, ſed cũ hac additione in minimo: ita ꝙ ly minimum, minuit ratione mã dati,ac per hoc minuit rationem contemptus: ut tanquã imperfectus actus non ſit cõtemptus ſimpliciter, ac per hoc nec peccatum mortale. Et ex hoc capite uerificatur,quod peccare uenialiter ex contemptu infra limites uenialis, non eſt pecca tũ mortale: hoc enim eſt ex contẽptu ſecundum quid peccare uenialiter. Quum enim ſimpliciter & abſolute quis cõtemnit mandatum, non modificat illud ex minimo opere. Et econtra quum quis ex hoc ꝙ de minimo agitur in contemptum tendit,non ruit in contemptum, ſed ſuſtentatur affectus a minimo tanquam non contemnat: ſicut in minimo furto ſuſtentatur accipiens occulte minimum tanquam non furetur.

CONTENTIO VERBALIS QVANDO uitioſa.

CONTENTIO ut eſt nomen peccati, ſignificat pugnam loquutionis nõ ſecũdũ rationẽ,uel quantũ ad modũ, uel quãtũ ad rẽ de qua eſt cõtentio. Vnde quãdoq; eſt peccatum mortale,& quãdoq; ueniale. Nam ſi contentio pugnat cõtra ueritatem cognitam, erit iuxta ueritatis naturam iudicanda: hoc eſt ſi ueritas impugnata, eſt ueritas fidei, aut neceſſario ad ſalutem alicuius ſiue quãtum ad animam,ſiue quantum ad corpus, ſiue quantum ad res ſeu famam: & breuiter ſi ueritas eſt talis, ꝙ eius mendacium eſſet pernicioſum, contentio pugnans contra talem ueritatem eſt pernicioſa, ac per hoc mortale peccatum. Si uero huiuſmodi ueritas non eſt talis ut oppoſitum mendacium ſit pernicioſum, contentio contra illam peccatum ueniale eſt. Et hæc intellige formaliter, ſcilicet in pugnante contra ueritatem ex intentione cõtra ueritatẽ. Nã ſi ex alia intentione fit (puta propter exercitiũ aut diſputationem) contentio nõ niſi naturaliter eſt,quæ poteſt eſſe, & eſt ſæpe laudabilis, Si uero contentio a ratione diſcedat,quia immoderata eſt (puta clamando &c.) ſic communiter uiderur peccatum ueniale: niſi forte ſcandalum haberet annexum trahens ad mortale. De quo dic ut infra de ſcandalo.

CONTRITIO PECCATORVM QVAE præſupponat.

CONTRITIONIS quinq; ſunt conſideranda: ſcilicet differentia ab attritione, materia, modus, neceſſitas, & tempus. Contritio tria exigit: diſplicentiam de commiſſis peccatis ſupra omne odibile, propoſitum uitandi peccata ſupra omne uitabile, & propoſitũ cõfitẽdi ſeu ſatisfaciẽdi. Hoc tertiũ requiritur, ſi homo nõ eſt cõfeſſus: duo autẽ prima ſimpliciter & abſolute exiguntur. Ita ꝙ hinc habes differentiam ab attritione. Nã ſi alicui diſplicet peccatũ quod fecit, ſed nõ ſupra omne diſplicibile, non eſt cõtritio, ſed attritio. Et ſimiliter ſi intendit uitare peccatum, ſed non ſupra omne uitabile, non eſt contritio, ſed attritio. Et ſcito ꝙ huiuſmodi uera cõtritio dupliciter inueniri poteſt, ſcilicet formata, uel informis: hoc eſt cũ gratia & charitate Ieſu Chriſti, & ſine illa. Et homo quidem poteſt eſſe certus ſe habere contritionẽ uerã, dubitãdo an ſit formata uel informis: quoniã poteſt eſſe certus de affectu ſuæ uoluntatis, ꝙ plus diſplicet ſibi offendiſſe Deũ mortaliter, ꝗ quodcunq; aliud malũ: & ſimiliter ꝙ plus intendit uitare mortalẽ offenſam Dei, ꝗ quodcunq; aliud: non tamen eſt certus propter hoc ſe eſſe in charitate & gratia Dei. Vnde debet quilibet eſſet certus de contritione humana, hoc eſt quantum ex nobis pendent: non autem de contritione formata diuina gratia. Hæc de primo.

Materia uero contritionis (hoc eſt de quo debet homo conteri) conſtat principaliter eſſe peccatum mortale, & ſecundario ueniale. Et quia impium eſt dimidiam a Deo ſperare ueniam, oportet conteri non de uno peccato ſic: & de alio non, ſed de omni peccato mortali proprio.

Modus autem contritionis ſufficiens ad ſalutem eſt, ut homo qui multa habet mortalia, in generali deteſtetur omnem ſuam mortalem in Deum offenſam, cum animo uitandi de cætero, ut dictum eſt, hoc eſt, ut diſplicentia hæc odio habeat commiſſa ſupra omne odibile, & propoſitum uitandi intendat ſupra omne uitabile. Sic nanq; contritio generalis, te contritio uirtualiter attingens omnia & ſingula commiſſa etiam oblita. Nec exigitur ad ſalutem habere ſingulas cõtritiones

tiones iuxta ſingula peccata, nec ſecũdum numerum, nec ſecundum ſpecies peccatorum, teſtante hoc domino dicente de Magdalena, Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniã dilexit multum: & non dixit, quoniam dilexit multoties.

Neceſſaria autem eſt contritio peccatori ad ſalutem, quoniam ſine pœnitentia peccatum non remittitur: pœnitentia autem principaliter conſiſtit in contritione, quæ neceſſaria fuit ante legem, ſub lege, & tempore gratiæ.

Tempus autem quo tenetur poſt commiſſum mortale quis conteneri, quantum ad ſurgendum a morte peccati, & uitandum periculum repentinæ mortis ac damnationis, determinatum eſt ad ſtatim: quia nec per momentum tuum eſt, licitumq; ſtare in ſtatu offenſæ & iræ Dei. Quantum autem ad uitandum uouum peccatum tranſgreſſionis præcepti de contritione, tempus eſt determinatum ad articulum neceſſitatis: ſicut in aliis affirmatiuis præceptis contingit. Duplex autem neceſſitas ex ſe cogit ad contritionem. Prima eſt periculum mortis: quia tenetur homo in hac uita conteri. Secunda eſt ſuſceptio uel adminiſtratio ſacramenti, & uniuerſaliter exercitatio cuiuſcunq; actus exiſtentis neceſſario hominem ſine peccato mortali: quia niſi conteratur tunc homo, mortale peccatum incurreret. Tertia uero neceſsitas, ſcilicet ex præcepto Eccleſiæ ſemel in anno, ſcilicet tempore confeſsionis, non tute af firmatur: quia ſi attritus (ut prædictum eſt) ſuſcipit ſacramentum pœnitentiæ & Euchariſtiæ, ſatis facit præcepto Eccleſiæ. Ex hoc autem quod peccata memoriæ occurrunt, ſicut non tenetur ad tunc confitendum, ita nec ad tunc conterendum. Vtrunq; enim eſt præceptum affirmatiuum, obligans tempore neceſsitatis: quod non conſtituit memoria. Sed tenetur ſemper ad non approbandum, ad non complacendum: quia iſta ſunt præcepta negatiua, quæ obligant ſemper, & ad ſemper. Dies quoque feſtos ſanctificare noua contritione peccatorum, ſanctum conſilium ac omni obſeruatione dignum eſt, non tamen præceptum: quia nec ex parte contritionis præceptum de contritione determinatnr ad diem feſtum, nec ex parte diei feſti præceptum de ſanctificatione feſtorum, determinat ſibi contritionem peccatorum.

CON-

CONTVMAX POTEST EXCOMmunicari.

CONTVMACIA, pro quanto contra obedientiam iudici debitam tendit, peccatum eſt mortale. In cuius ſignum poteſt contumax excommunicari.

CONTVMELIA QVANDO SIT PECCAtum mortale.

CONTVMELIA (qua quis malum culpæ iniurioſæ in proximum coram profert: puta, Tu es fur) peccatum mortale eſt formaliter ſumpta: quia quantum in ſe eſt, lædit proximum in bono honoris. Dixi formaliter, hoc eſt ex intentione de honorandi: quia materialiter (hoc eſt non ex intentione dehonorandi) poſſunt verba contumelioſa etiam abſq; ullo peccato dici, reprehenſionis gratia, uel cum peccato ueniali ex leuitate. Memento quoq; hic & ubiq;, quòd huiuſmodi peccata mortalia ex ſuo genere ſunt uenialia propter imperfectionem actus, uel quia primi motus, uel quia contumelia in minimo, uel quia materialiter tantum contumelia eſt: niſi fortis notabilis læſio proximi inde ſit.

CONVITIVM DVPLICEM IMPORTAT iniuriam.

CONVITIVM duplicis iniuriæ nomen eſt. Quandoq; enim generalem ſonat iniuriam in proximum, coram illatam uerbis: ſiue ſignificetur malum culpæ, ut eſſe ſacrilegum, ſicarium &c. ſiue malum pœnæ, ut eſſe cæcum, uel claudum ita quod contumelia eſt ſpecies conuitij. Quandoq; autem ſonat iniuriam plurium ſimul uociferantium iniurioſe contra proximum, ut dicatur conuitium quaſi conuocium a multitudine uocum: ut contingit ſæpe tranſeunti pauperi a le uibus perſonis iocoſe tamen fieri. Et utroq; modo ex ſuo genere formaliter (hoc eſt ex intentione dehonorandi factum) conſtat eſſe peccatum mortale: quia quantum eſt ex intentione actus & loquentis, læditur proximus in honore.

Veruntamen

Veruntamen propter imperfectionem actus (puta quia materialiter tantum conuitium dicitur ſine notabili detrimento honoris, aut quia non uere conſenſit ut dehonorandi gratia conuitiaretur, ſed quaſi primus motus fuit quo ad hoc, aut quia in minimo non curauit dehonorare) ueniale tantum peccatum incurritur. De exemplo autem dicto conuitiantium ioco ſe, diximus, ut intelligatur conuitij ſignificatio, non quod iocoſe factum, ſit mortale, communiter enim ueniale eſt conuitium iocoſum, ſed quod ſerio & formaliter fit, mortale eſt ratione dicta.

DEBITAM OMITTENS CORRECTIONEM grauiter peccat.

CORRECTIONIS, qua ſubditi a ſuperioribus corrigi debent (ſiue puniendo factis, ſiue increpando uerbis, ſiue ſuperiores ſint Prælati Eccleſiaſtici, ſiue Domini ſeculares) omiſſio, quando, ſicut, ubi, &c. oportet, proculdubio peccatum eſt mortale, niſi propter imperfectionem actus ſit ueniale: quia præceptum de huiuſmodi correctione, eſt præceptum de actu iuſtitiæ neceſſariæ, ad publicum præcipue bonum. Sed perſpicere in ſingularibus caſibus occurrentibus, ſi nunc huius hæc correctio eſt de neceſſitate iuſtitiæ, non eſt facile: ita quod in generali conſtat correctionem de qua loquimur, non poſſe ſine peccato mortali omitti, quando eſt neceſſaria ad rempublicam ſi correctio incumbit propter bonum publicum: uel ad perſonam priuatam, ſi correctio exigitur propter bonum alicuius priuati. tenetur enim ſuperior ad exercendum iuſtitiam propter utrunque bonum. Sed quoniam contingit quandoque punitionem, quæ propter bonum publicum eſſet abſolute neceſſaria, propter incidentia: non expedire tunc, ſed eſſe differendam (ut Dauid diſtulit punitionem Ioab, qui occiderat duos principes) aut remittendam (ut Dauid pepercit Abſalon qui interfecerat fratrem, & pepercit Nabal) aut aliter commutandam, &c. ideo prudentia quæ circa ſingularia uerſatur maximum locum habet circa huiuſmodi correctionis præceptum exequendum. Nec facile damnandi ſunt, qui non om-

nia corrigunt rationabiliter aliquas correctiones omittentes (Isboſeth, quia minus caute increpauit Abner quod ad concubinam patris introiſſet, regnum perdidit. Dauid quia nunquam increpauit Amon ſuum primogenitum de ſtupro ſororis, reprehenditur a ſcriptura) nec facile excuſandi ſunt omittentes corrigere. Ex parte ſi quidem correctoris, ſi conatur ſecundum prudentiam implere correctionis præceptum, in tuto a mortali peccato conſcientia eſt etiam ſi quandoq; erraret, eſſet enim tunc materialiter tantum tranſgreſſor, ſcilicet non ex intentione omittendi correction& em: uenialiter peccaret, ſicut & leuium correctionem omittendo, propter imperfectionem actus ex parte materiæ.

CORRECTIO FRATERNA EST DE neceſſitate.

CORRECTIONIS fraternæ (qua quiſq; tenetur proſuum corrigere uerbo, quando oportet &c.) omiſſio, poteſt eſſe peccatum mortale, & ueniale. Eſt enim præceptum huius correctionis de præceptis charitatis & eleemoſynæ ſpiritalis, & ideo non quilibet uenit corrigendus, ſed indigens correctione eleemoſyna enim non niſi indigenti danda eſt. Eſt quia eſt præceptum affirmatiuum, obligat pro loco & tempore neceſſitatis: quando ſcilicet aliquis morte peccati detentus, probabiliter creditur mea correctione liberandus: ita quod ſi credo, quod ſine mea correctione reſurget (puta quia eſt homo ſuæ conſcientiæ ſeruator) aut nullam habeo probabilitatem, quod ex mea correctione reſurget (puta quia nullam habeo illius notitiam) aut dubito, quod ægre ferret correctionem, & blaſphemabit, uel nihil prodero, non teneor ad correctionem fraternam: quoniam tunc nō ſumus in caſu neceſſitatis, quando ſcilicet aliquis morte peccati detentus, probabiliter creditur mea correctione liberandus: quia deeſt probabilis credulitas liberationis, uel deeſt neceſſitas meæ correctionis. Imo ſtante iſto caſu neceſſitatis, ſi non ex intentione, ſed ex quadam tepiditate omitteretur correctio, non eſſet peccatum mortale, ſed ueniale: quia in affectu non præponitur bono fratris omiſſio correctionis, ex quo non in

tendit

tendit omittere illam, ſed materialiter tantum omitteret, ni ſi tanta eſſet neceſſitas peccatoris ob ignorantiam forte, q ratione notabilis damni imputanda eſſet omiſſio iſta, & rediret in naturam ſuæ formæ ac ſi fuiſſet ex intentione, ut in alijs peccatis contingit. Eſt ergo omiſſio fraternæ correctionis circa peccata mortalia. Eſt ergo omiſſio fraternæ correctionis circa peccata mortalia tunc tantum mortale peccatum, quando ex intentione fit, in caſu quo creditur opus eſſe illius correctione ad liberandum a peccato mortali, & probabiliter creditur liberatio inde futura: quia tunc tantum fit formaliter contra præceptum correctionis fraternæ, ueniale autem, quum uel materialiter omittitur, niſi emergens damnum in mortali naturam reduceret, ut dictum eſt (materialiter autem omittit quicunque in animo fraternæ charitatis bonum proponens quibuſcunque bonis & malis mundi omittit: quoniam talis non intendit ſubtrahere bonum neceſſarium ad ſalutem proximi) uel in aliis non mortalibus omittitur.

Nec mireris, quod in hoc præcepto diximus requiri probabilem opinionem de fructu correctionis: quoniam corrector tenet locum agentis, & corrigendus patientis: actus autem actiuorum fiunt in patiente bene diſpoſito. Et propterea ſicut oportet correctorem ex uoluntate: ſed ratione accipere tempus & locum, & alias occupationes, & diſpoſitiones corrigendi: ita non ex uoluntate, ſed ratione debet habere ſi eſt fructuoſe ſuſceptiuus ſuæ correctionis: quod eſt habere probabilem opinionem de futuro fructu.

CRVDELITAS EXCESSIVA PECcatum eſt.

CRVDELITAS (hoc eſt atrocitas animi in pœnis exigendis) peccatum eſt mortale, pro quanto exceſſum in puniendo ponit, crudelis enim cauſam puniendi habet: ſed modum non habet, peccatq; manifeſte contra proximum, plus puniendo quam mereatur: ultra malam diſpoſitionem proprij animi, qua ſeipſum fœdat crudelitate.

CVRIOSITAS SECVNDVM DIVERSA obiecta dici poteſt uitioſa.

CVRIOSITAS, cum immoderatum ponat appetitum cognoſcendi ſiue per intellectum ſiue per ſenſum peccatum eſt: quia plus quam recta ratio dictat, appetitum cognoſcendi protrahit. Non eſt autem mortale peccatum ſi nuda ſit hoc eſt niſi ex adiuncto fiat mortalis, ut ſi curioſitas intantum exorbitet, ut dæmonibus uti uelit magiſtris, uel ad periurium ſeu perfidiam inducere uelit habentem aliquid in ſecreto, & ſic de aliјs quæ poſſunt adiungi criminibus trahentibus curioſitatem ad peccatum mortale.

DECIMARVM SOLVTIO PERNICIOSA ſacrilegium reputatur.

DECIMAS ſoluere omittens ubi cōſuetum eſt ſolui, peccat mortaliter peccato ſacrilegij: quia non reddit debitas res Eccleſiæ, cui tenetur reddere de neceſſitate ſalutis conſtat enim hoc ex ſuo genere eſſe peccatum mortale, & ſacrilegium, niſi propter imperfectionem actus, ut in aliis contingit. Vbi autem non eſt conſuetum ſolui decimas, non peccat omittens ſoluere, ſalua tamen cura paſtoris ſui, ut habeat unde uiuat honeſte, ſi non habeat reditus unde uiuere ſecundum quod ſibi congruit, poſſit: quia ad hoc pro ſua rata quilibet ei ſubditus tenetur, nulla ipſi conſuetudine ſuffragante.

DEFENSIO MANVALIS IMMODERATA uitioſa eſt moderata uero permittitur.

DEFENSIO manualis, illicita dupliciter redditur. Primo, ex intētione, ſi ſcilicet animo lædendi offenſoré fit. Nam defenſio debet eſſe ſuo fine contēta, ſcilicet ut defendat: & præter intentionem defendentis, ſi aliter non poteſt defenſio fieri: niſi lædatur inuaſor, debet illum lædere: ita ꝙ læſio ſequatur ex neceſſaria defenſione. Et hinc peccant mortaliter, qui non curant ſeruare illæſos inuaſores, quum poſſunt aliter defenſionem exercere. Secundo ex immoderamine

ne tutelæ, uim enim ui repellere licet, ſed cum moderamine inculpatæ tutelæ. Et intelligitur de immoderamine ex propoſito. qui enim putat moderate defendere, & præter propoſitum non aduertendo aliqualiter excedit, aut non peccat, aut leuiter: quum humana actio in exercitatione exteriori accenſa non omnimodæ ſubdatur menſuræ.

DELECTATIO DEBET ESSE DISCRETA, quod ſi modum excedat, uitioſa eſt & damnabilis.

DELECTATIO moroſa (hoc eſt uoluntaria delectatio de actu malo cogitato ſine uoluntate exequendi cogitatum actum illum malum) exigit ex duplici capite diſcretionem: ſcilicet ex parte conſenſus, & ex parte actus de quo eſt delectatio: qui actus dicitur, & eſt obiectum delectationis. Ex parte ſiquidem actus obiecit, iuxta naturam actus de quo eſt, delectatio iudicanda eſt: ita quod ſi actus de quo quis cogitando delectatur, eſt peccatum mortale (puta adulterium, furtum, homicidium, &c.) ipſa quoque moroſa delectatio eſt peccatum mortale. & ſi actus de quo quis cogitando delectatur, eſt peccatum ueniale (puta iocari uerbis lætis, comedere laute &c.) ipſa quoque moroſa delectatio eſt peccatum ueniale. Ex parte uero perſonæ iuxta ueritatem deliberari conſenſus iudicanda eſt. Nam ſi perſona cogitando de actu quantuncunque malo delectetur, non aduertendo ad id, de quo delectatur (ita quod ſi aduerteret, non approbaret) non eſt ibi peccatum mortale, etiam ſi per unum diem ſic inaduertenter cogitaret & delectaretur: quia non poteſt eſſe mortale peccatum ſine rationabili conſenſu, qui in propoſito deeſſet. Si uero aduertere incepit, & præualente impetu concitatæ paſſionis non plene aduertit: ſed antequam plene aduertat, delectatio facit curſum ſuum: peccatum non mortale. ſed ueniale interuenit: quia ſicut inaduertentia excuſat a mortali, quia excuſat a deliberatione: ita nō plena aduertentia excuſat a mortali propter candē rationē, ſcilicet, quia excuſat a deliberatione. ſine plena enim aduertentia non habet humana mēs ut delibe-

ret. In cuius teſtimonium excuſantur a ſomno pollutionis ſurgentes ſi quid mali eis cõplaceat, donec plene aduertant quid eis incumbit, quod enim illi patiuntur propter ſomnũ, iſti patiũtur propter paſſionem inuoluntariam. Si autẽ plene aduertit, & poſitiue conſentit in illã, peccatũ tam patet. & ſimiliter ſi poſitiue diſſentit, uirtus iam patet. Sed ſi poſitiue nec cõſentit, nec diſſentit, & tamẽ in illa cogitatione delectabili perſeuerat, cõuincitur conſentire ex ipſa continuatione delectationis nõ prohibitæ a uolũtatis imperio quãdo potuit, & debuit: quia tunc mẽs hominis operam dabat actui peccati mortalis, quantũ eſt parte actus, ſed excuſabatur a mortali, ex eo ꝙ non erat uoluntarius. Accedente autem tempore quo uoluntas põteſt prohibere mentem a cõtinuatione huius mali actus, tenetur uoluntas prohibere: ſicut teneretur manum cohibere a proſequutione alicuius actus mali inchoati in ſomno, alioquin ſibi imputaretur tanquam uoluntarius. Et uere eſſet uoluntarius negatiue & ex negligentia: quia potuit & debuit prohibere, & non prohibuit.

Magna tamen hic opus diſcretione, quum de timoratis conſcientiis agitur. Diſcernere ſiquidem oportet cauſam, quare continuatur illa cogitatio delectabilis. Nam ſi ex complacentia delectationis illius prouenit, quod negligit prohibere continuationem illam, uoluntaria fit delectatio, & uere moroſa, ut dictum eſt. Si autem non ex complacentia, ſed ex non æſtimatione commotæ cogitationis & delectationis negligentia prouenit (puta, quia ſcit uoluntatem ſuam conſtantem, & confidit quod propter huiuſmodi commotiones phantaſiæ & concupiſcentiæ non ruet in conſenſum malum) peccat quidem: quia poteſt & debet conari ad repellendum huiuſmodi intima bella & pericula maxima, & quantum in ſe eſt, implere illud, Perſequar inimicos meos, & non conuertar, donec deficiant. Non peccat tamen mortaliter: quia in ueritate iſte diſſentit, uirtualiter ſaltem, imo putat ſe non actiue continuare cogitationem illam delectabilem, ſed ſe pati illam: & tanquam tentationem, non tãquã propriam operationẽ apprehendit illã: ac per hoc confidẽs de nõ cõſenſu ſuo paruifacit illã cogitationẽ delectabilẽ tanquã debilẽ hoſtẽ ad ſui impugnationẽ. Vnde negligẽtia iſta nõ cadit ſuper actũ in-

trinſeco uolũtatis, ſcilicet cõſenſu uel diſſenſu ad uelle continuationẽ talis delectationis: ſed cadit ſuper conatu ad repellẽdũ illam tanquam hoſtem. Et propterea iſte nõ perſeuerat in cogitando delectabiliter de illo actu: ſed phantaſia delectabilis moleſtando ipſum perſeuerat in illo, formaliter loquendo: Et hæc ex parte conſenſus ſufficiant.

Rurſus ex parte rei de qua eſt delectatio, diſcernere oportet quatuor. Primum an delectatio ſit de opere cogitato, uel de ipſa cogitatione. Verbi gratia: ſi cogitatur bellum aliquod cum delectatione, utroque modo contingit delectari. aliqui enim delectantur de operibus cogitatis: puta de homicidijs, uulneribus, prælijs, incendijs &c. Et hi ſunt qui ſunt affecti ad huiuſmodi facinora. Aliqui autem delectantur de ipſa cogitatione, delectatur enim naturaliter anima noſtra in conferendo, & præcipue noua aut mira, ut teſtantur comœdiæ. Teſtantur & multorum otia, dum ingrediuntur hortos ſtultorũ. Et ſicut diximus de bello cogitato: ita contingit in materia uenerea & alijs. quidã enim cogitantes de turpibus, nõ delectantur de actu cogitatũ, ſed de cogitatione: dum occurrit aliquis ſubtilis modus male operandi: ita ꝙ cogitatio illa tanquã ſubtilis aut mira ſeu noua inhærens animę, parit delectationẽ. Et hoc uidetur accidere præcipue curioſis & affectis ad ſubtiles inuentiones. Aliqui autẽ delectantur de utroq;: ſcilicet de cogitatione & actu cogitato. Et licet difficile alicui uidebitur diſcernere unde delectatio inſurgat: nõ debet tñ difficile uideri, ut diſcernat quid mouet ipſum ad cõplacentiam illius delectationis. Nam ſi ſentit ſe moueri ab opere cogitato iam habet moroſæ, delectationis naturã. ſi uero a cogitatione noua aut mira aut ſubtili &c. iã habet ꝙ nõ eſt delectatio moroſa: quoniam moroſa delectatio eſt de opere malo cogitato.

Secundum, an delectatio ſit de ipſo opere malo cogitato, an de modo operandi concogitato. Verbi gratia: occurrit cogitatio de furto uel rapina, & concurrunt cogitanti multi miri modi rapiendi uel furandi. Nam ſi delectatio ſit de furto uel rapina, eſt moroſa. Si uero de miris & ſimilibus modis non eſt delectatio moroſa: quum modi iſti ſint admirabiles, & naturaliter delectabiles cogitanti animæ. Tertiũ eſt inter cugitatum malum opus ſimpliciter & abſolute, uel relatum ad

cogitatẽ. Stat enim ꝙ opus eſſet peccatum alicui,& alteri nõ. Et hinc diſcerne tria, Primo ꝙ uidua quæ delectatur de præteritis actibus coniugij, non peccat mortaliter: quia delectatur de operibus ſibi licitis ꝓ tẽpore quo fuerũt licita. Plus eſt enim explicite approbare, quam delectari: ſed conſtat quod uidua licite approbat præteritas delectationes: ergo, Peccat tñ uenialiter in huiuſmodi memoria. q̃a caret tam neceſſitate q̃ pietate huiuſmodi delectatio. Secundo, quod quamuis licite cupiat quis delectari cum aliqua muliere conditionaliter. ſ. ſi eſſet uxor ſua (quia tale opus tali cõditione relatũ ad ſic cupiẽtẽ, eſt licitũ) delectatio tñ uolũtaria, quã iſte in præſenti acciperet de tali opere cogitato cum illa, eſſet delectatio moroſa: quia præſens delectatio nõ fert cũ cõditione, ſed de facto habetur ſine cõditione: deſideriũ aũt eſt, ꝙ cũ cõditionali fertur ſuper opus. Vnde religioſus, etſi non peccat mortaliter cupiẽdo delectari cum muliere ſi eſſet ſua uxor, peccat tamen mortaliter uoluntarie ſe delectando in actu carnali cogitato cum illa ſi eſſet uxor ſua, propter dictam rationem: quia conditio excuſat deſiderium futuri, ſed non delectationem præſentẽ. Tertio, quod uir cogitans de uxore abſente, & actu coniugij, & uoluntarie delectatur de illo, non incidit in moroſæ delectationis crimen: quia de actu ſibi licito tunc delectatur abſolute: quamuis peccet uenialiter: quia nec neceſſitas nec pietas ſuadet ſibi talem mentis occupationem. Quartum eſt (quod a principio diximus) inter obiectum, & obiectum. Nam ſi opus cogitatum delectans eſt ueniale, delectatio erit uenialis: & ſi mortale, mortalis. Et hinc fit, ut uoluntaria delectatio de muliere pulchra uiſa uel uidenda, non niſi ueniale peccatum ſit: quia uidere mulierem pulchram, non plus quam ueniale peccatum eſt. Voluntaria autem delectatio de muliere pulchra libidinoſe amplexata, ſeu oſculata, uel amplexanda, ſeu oſculanda, peccatum mortale eſt: quia huiuſmodi amplexus & oſcula, peccata mortalia conſtat eſſe.

Aduerte demum diligẽter pie lector, ut hæc quæ diximus, formaliter intelligas. nõ decet enim loqui docẽdo niſi formaliter. Excuſamus ſiquidem multa ſtando infra terminos, de quibus eſt ſermo. quæ tamen aliunde poſſet damnari. Verbi gratia: dicimus quod memoria delectabilis in uidua excuſat; uerum

uerum eſt, ſi nihil aliud adiungatur: ſed ſi adiunxeris, q̃ hinc inuidua inſurgũt in cõcupiſcibili appetitus, aut ĩcarne cõmotiones, oportet ad regulas de annexis malis aut periculis recurrere. Et ſimile eſt de aliis iudicium.

Circa moroſas delectationes notato adhuc tria: ſcilicet occaſionem, libertatem, & intentionem. Poteſt ſiquidem occaſio delectationis eſſe uoluntaria & licita: ut quum quis gratia componendi prædicandi, diſputandi, conſulendi, uel ex audientia confeſſionum cogitat aliqua unde delectatio ſurgit. Vel uoluntaria & non licita: ut quum quis ex uanis & ſenſualibus uerbis dictis aut auditis, uel ex uano uiſu aut tactu incidit in huiuſmodi delectationes. Vel inuoluntaria: ut quum ſeſe offerunt præter intentionem huiuſmodi phãtaſię delectabiles. Hinc enim fit, ut quum homo aduertit ſe huiuſmodi delectabilibus inuolui, & negligens eſt: magis imputetur negligentia illi qui ex occaſione uoluntaria & illicita, quam illi qui ex inuoluntaria: & minime imputetur illi qui ex occaſione neceſſaria aut pia in delectationes huiuſmodi incidit.

Inter ſubiectionem quoque corporis uel patris ſenſualis ad rationem, differentia eſt: quod corporis partes (puta manus & pedes) obediunt ſeruiliter, hoc eſt abſque libertate: Moueo enim manum quando uolo, & uerſus partem quam uolo, nulla exiſtente in manu libera exiſtentia. Appetitus autem ſenſualis obedit quidem rationi, ſed politice, hoc eſt cum libertate reſiſtenti. Habet enim proprium motum ac impetum quo concupiſcit aduerſum ſpiritum. Et hinc fit ut non ita imputetur motus delectationis homini, ſicut imputatur motus manus: & non ſit ſignum ſufficiens ad probandum conſenſum tacitum ſola perſeuerantia delectationis poſt aduertentiam ſicut perſeuerantia motus, manus ſufficit ad conuincendum conſenſum aduertẽtis. nam pars ſenſualis poteſt perſeuerare, ex proprio impetu: quod non habet locũ in manu. unde ſimilitudo quæ data eſt ſuperius in continuatione motus manus, & continuationem motus delectabilis poſtquam homo plene aduertit, intelligiť quatenus iſte motus pendet ex ratione: ita quod poſtq̃ homo plene aduertit, & adhuc perſeuerat in cogitione delectabili & opere malo ut ſic, conuincitur conſentire in delectationẽ, pro quãto delectationis motus pẽdet ex ratione,

ne, & non abſolute. Intētio deniq; hominū contuēda eſt quo tendit. Nā poſtquam plene aduertit, ſi negligit ut delectetur de illo malo opere, cōmittit formaliter peccatum delectationis moroſæ. Si autem negligit quidem, ſed non ut delectetur de illo malo opere cogitato, ſed ex quadam tepiditate, ſeu aliquo huiuſmodi, non incurrit formaliter delectationē moroſam: ac per hoc non peccat mortaliter, niſi exorbitatio fuerit tanta ut quaſi ideo neglexerit ut delectetur. Nā ſicut detrahēs nō intentione detrahendi, non peccat mortaliter, niſi læſio famæ fuerit tanta ut quaſi intēderit *ille detrahere*, dum nō curauit tantam læſionē famæ inferre: ita *qui negligenter* ac per hoc materialiter delectatur de malo opere cogitatio nō ut delectetur de illo, non peccat mortaliter, *niſi inuolutio* fuerit tāta, ut redeat in naturā ſuæ formæ: ut *quaſi* ideo neglexerit ut delectetur, dum non æſtimauit tam *notabiliter* ſe tali delectabili inuolui. Et hinc habes, unde poſt plenam aduertentiam multas negligentias excuſes a peccato mortali, qa paruæ ſunt in his præcipue qui habitualiter in animo gerunt ſe potius uelle mori q̄ peccare mortaliter. Si. n. cōtingit hoc eſſe negligentes in huiuſmodi cognitationibus delectabilis, nō eſt eorū negligentia ex affectu ad delectationem de illo malo opere ꝙ cogitatur. Nec detinentur a tali delectabili ut ſic, ſed magis ab aliqua paſſione concupiſcentiæ, quæ ſine tali delectabili detineret. Et, ut puto, nunquam aut rariſſime ſic habituati, in antedictā negligentiam mortalē incidunt. Et hæc ita accipiantur ad excuſandum, ut non foueant ad negligendum.

DERISIO IN PROXIMVM VERSA QVEMadmodum diuerſimode fieri poteſt, ita diuerſimode damnande eſt.

DERISIO ſeu irriſio quæ uerbis aut cachinis, ſubſannatio quæ naſo rugato, illuſio quæ factis fit, pro quanto quādam deſpectionem proximi importat, peccatum eſt: quia rationi recte aduerſatur, ut ad hoc paruipendatur, proximus ut erubeſcat. Eſt autem quandoque ueniale peccatum: ut quū iocoſe quis parum aut de paruo deridetur. parua enim erubeſcentia quaſi pre nulla reputatur. Et quandoq; mortale: ut quū

in iocum

in iocũ deducitur quis, quaſi non ſit tanti ut debeat æſtimari. Interueuit ſiquidem tunc maximus illius contemptus, & maior q̃ in contumelia & detractione : quia licet cõtumelioſus deprimat honorem, & detractor famam, neuter tamen ad tantum perſonæ contemptum peruenit ad quãtum uenit irriſor, pro fatuo aut nihilo habens & haberi uolens eum quem irridet, ut erubeſcat comparere inter homines. Et hoc ẽt peccatũ graue ualde, intellige ẽt formaliter, hoc eſt quando fit ex intẽtione irridendi. quod eſt tanto grauius, quanto de uirtute maiore, aut perſona maior deridetur. ut quum deridet iuſti ſimplicitas aut pſona in exemplũ Eccleſiæ poſita, &c. Quod ſi in Deum & ſanctos fiat non eſt ſimplex irriſio, ſed blaſpemia, ut patet ex ſupradictis.

DESPERATIO EST OBIECTVM FIDEI & per conſequens damnabilis.

DESPERATIO, qua quis deſperat, ſeu non ſperat conſequi futuram beatitudinem, peccatum mortale eſt quia eſt omiſſio actus neceſſarij ad ſalutem æternam, impoſſibile eſt enim ſine ſpe operari ad tam excelſum præmium conſequendum ſicut ſine fide.

FAMAM PROXIMI QVALITERCVNque denigrans mortaliter peccat.

DETRACTIO, qua quis famam abſentis denigrat, peccatum mortale eſt: quia contra magnũ proximi bonũ, famam ſcilicet, tendit formaliter ſumpta: hoc eſt ex intentione lædendi famam: ſiue fiat dicendo uerum, ſiue falſum, ſiue aſſerendo, ſiue referendo, ſiue addendo, ſiue minuendo, ſiue interpretando, ſiue tacendo, & quouis alio modo. Si uero nõ formaliter quis detrãhat (hoc eſt non ex intentione lædendi famam proximi, ſed loquacitate. aut, &c.) non eſt peccatum mortale, quia non niſi materialiter detrahit: niſi adeo notabiliter inde lædatur fama proximi, ut actus redeat in naturam ſuæ formæ, dum non curauit cauere a tanta proximi læſiõe. Similiter peccatũ ueniale eſt, ſi detractio ſit formalis, ſed

in mi-

in minimo: quia minimum quaſi pro nihilo accipitur a ratio ne. Simile autem eſt iudicium de auditione detractoris ſcilicet, quod ſi ex complacentia infamiæ proximi audit, peccatum eſt mortale. Et ſi non malo animo audit, uel peccatum non eſt: ut ſi neceſſitate aut pietate audit, uel eſt peccatum ueniale: ut ſi ex leuitate audit: niſi ipſius auditio famam proximi notabiliter læderet: quod tunc poſſet contingere, quando auditio eius cauſa eſſet auditionis aliorum, unde notabiliter læderetur fama proximi. In hoc autem & ſimilibus caſibus ualde per accidens (quoniam & ipſe materialiter tantum audit, & materialiter tantum cauſat auditionem aliorum) ſiſte pedem, & noli præcipitare ſententiam, etiam ſi proximi fama notabiliter fuerit læſa: quoniam ſi ipſius audientis animus purus fuit, non apparet huiuſmodi negligentia mortalis cuius malum ſi aduertiſſet, effugaſſet.

Ponitur quoque triplex caſus, in quo materialiter (hoc eſt non malo animo) audire detractionem, poteſt per accidens eſſe peccatum mortale. Primus eſt, ſi audiens poteſt & debet ex officio uel corrigere detractorem, uel obuiare detractioni. Secundus eſt, ſi audiens poteſt & debet obuiare, ſed ex timore humano omittit. Tertius eſt ſi articulus neceſſitatis alicuius magni mali ex huiuſmodi detractione ſubſequendi obligat ad obuiandum, quicquid ſit illud magnum malum, ſiue infamiæ, ſiue damni in rebus temporalibus, ſiue uulnerum, &c. Tunc enim audiens, tenetur obuiare ſi poteſt, ex cõmuni ratione qua quis tenetur paſcere fame morientem, & eos qui actualiter opprimuntur ſubleuare: pręcipue quum ſolo uerbo reſiſtatur detractionis gladio. Et in his caſibus rectæ rationis iudicio relinquitur determinandum quando, ubi cui, & quomodo reſiſtendum eſt: quoniam de pręcepti affirmatiui exequutione agitur. Et prælati prudentia opus eſt in primo caſu. In ſecũdo uero timor humanus oportet ꝙ ſi mortalis, ſi mortale peccatum erit tacere. In tertio quoq; & neceſſitas penſanda eſt qualis ſit, & reſiſtẽdi facultas, & fructus: & ſi conſtat detractionẽ eſſe falſam: ne ſi uera ſit, dũ arguitur, in peius emergat, dum uel non falſa uel uera comprobabitur.

Detrahere ſibi ipſi (hoc eſt infamare ſeipſum) peccatum eſt mortale ex ſuo genere grauius, quam detrahere proximo, quanto

quanto magis tenetur diligere famam ſuam propter Deum & commune bonum, quam proximi. Nec excuſatur a peccato mortali propter metum aut tormenta: quoniam ſicut nullus metus nullumq; tormentum excuſat a uulneratione aut occiſione ſui, ita nec ab infamatione ſui. Quamuis enim pati detrimentum famæ propriæ, ſit in proprio arbitrio conſtitutum, ſi in aliorum malum non redundat, ſicut pati uulnera & mortem: inferre tamen ſibiipſi damnum famæ, criminoſum eſt, ſicut uulnerare aut occidere ſe. Et ſi in iudicio propter tormenta hoc fit, duplicatur iniquitas: quia adiungitur mendacium in iudicio pernicioſum.

DISPVTANS DE FIDE TANQVAM IN ea dubitans & hæſitans, mortaliter peccat.

DISPVTARE de fide, dubitando de ueritate fidei, peccatum eſt mortale: quia dubius in fide, infidelis eſt. Ad confutandos uero errores, niſi rationabilis cauſa ſubſit, uel gratia exercitij, coram ſimplicibus peccatum eſt imprudentiæ: quia pericoloſum eſt ne in uacillationem inducantur, ex hoc ipſo quod audiunt aliquid apparens contra ea quæ ſunt fidei. Et laicis nihilominus peccatum eſt diſputare de fide publice uel occulte c. quicunq; de hæret. lib. 6. Et quia contrafaciens excommunicari mandatur, peccatum mortale eſſet, ſi laicus ſciens ſibi ſub tali tantaq; cenſura illicitam reddi tam diſputationem huiuſmodi, nihilominus præſumeret de fide diſputare.

DISCORDIA DIVERSIMODE SVMI poteſt.

DISCORDIA, qua quis uolũtati alterius de bono diuino aut humano cui debet cõſentire, ſcienter & ex intentione cõtrariatur, peccatum eſt mortale ex ſuo genere: quia contra charitatis concordiam directe eſt. Notanter aut dicitur cui debet conſentire: quia diſcordiæ cõpletũ peccatũ tollit concordiam, non quancunque, ſed debitam, quæ ſcilicet ex debito eſt aut eſſe debet inter proximũ & ſe, aut alium. Si enim nolit concordare cum proximo ad bonum ſupererogationis (puta ad ingrediendum ſimul religionẽ) nõ pertinet

ad

ad diſcordiæ uitium: quia non tenetur conſentire ad tale bonum. Inuenitur tamen diſcordiæ peccatum ueniale propter imperfectionem actus: uel ex parte uolentis: ut in primo motu diſcordiæ: uel ex parte materiæ, ut ſi tollat concordiam in minimis. Minima autem in propoſito ſunt, quæcunque non ſunt neceſſaria ad ſalutem: ut ſi diſcordet aliquis a uoluntate dicendi ueritatem pure officioſam, hoc eſt cuius mendacium eſſet peccatum ueniale, & ſic de aliis.

Inuenitur rurſus diſcordia per accidens, hoc eſt non ex intentione: hoc eſt quum quis diſcordat quidem ab altero, ſed non ut diſcordet, ſed ut non minus recte aut ut rectius uelit ſeu operetur. Interuenit ſi quidem tunc ſolummodo diſcordia materialiter: quia formaliter uterq; tendit ad bonum. Et tunc aut non eſt peccatum, ſi uterque prudenter ſe habet. Aut contingit peccatum, uel ex parte uolentis quantum ad modum, ſi nimis inhæret propriæ ſententiæ. Vel ex parte materiæ, ſi erraretur in iis, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis. Et in utroq; caſu tantum culpæ uel excuſationis habet induratio in primo: aut error in ſecundo. ſi enim pertinacia illa eſt uenialis, non niſi peccatum incurritur ueniale. Et ſimiliter ſi error ille excuſabilis eſt propter ignorantiam excuſatam (puta quia non tenebatur illud ſcire) excuſata erit diſcordia huiuſmodi. Conſiderandum demum eſt in iis quæ ſunt per accidens, damnum ſeu nocumentum conſequens (ſicut de detractione materialiter dictum eſt) antequam iudicium feratur de mortali peccato.

DISPENSATIO NON DEBET ESSE LEuis & abſq; cauſa rationabili.

DISPENSARE in lege ſiue uoto & ſimilibus, abſque rationabili cauſa, peccatum eſt: quia actus eſt uoluntarius, diſſonus rationi rectæ. Eſt autem ueniale huiuſmodi peccatum in paruis.

In iis autem quæ notabilia ſunt, conſiderandnm eſt ſi aliquid interuenit contra diuina præcepta, ſeu bonos mores, uel non: & ſic iudicandum eſt de mortali, uel non mortali. Verbi gratia: ſi abſque rationabili cauſa diſpenſetur quis, ut habeat

multas

multas Eccleſias, & patet aut creditur uel probabiliter dubitatur inde prouenire, quod Eccleſiæ priuantur debitis curis animarum, peccatũ mortale proculdubio incurritur: quia contra diuinum ius eſt, ut priuetur Eccleſia debita cura animarum. Et ſimiliter ſi abſque rationabili cauſa diſpenſaretur, ut multa Eccleſiaſtica beneficia cum exceſsiuis prouentibus unus haberet, peccatum mortale eſt: quia contra naturale ius eſt, ut communia bona (qualia ſunt beneficia Eccleſiaſtica) ita inique diſtribuantur, ut unus ebrius ſit, & infiniti eſuriant.

Idem autem eſt iudicium de diſpenſatione in uoto ſeu iuramento: quia ex diuino iure obligant. Nec eſt tutus conſciẽtia quo ad Deum, qui diſpenſatur in iſtis ſine rationabili cauſa etiam a Papa motu proprio & certa ſcientia, & de plenitudine poteſtatis: quia Papa non habet poteſtatem in deſtructionem, ſed ædificationem corporis Chriſti.

DIVINATIO IN QVANTVM DIABOLICO innititur auxilio, peccatum mortale eſt.

DIVINATIO, pro quanto ſignificat indebitam uſurpationem cognitionis futurorũ euentuũ uel præteritorũ, aut præſentium occultorum, peccatũ eſt: quia contra rectã rõnẽ eſt. Et ex ſuo genere mortale inquantum dæmoniacus innititur auxilio. Contingit tamen frequenter eſſe veniale propter imperfectionem actus. Vel quia actus dæmoniacus non eſt ſecundum ſe, nec ex intentione tacita uel expreſſa exercentis illum: ut contingit in multis uanis, puta libro fortunæ, omnibus, &c. Vel quia non putatur actus dæmoniacus: ut cõtingit multis, in quibus ſola vanitatis deformitas apparet: puta in apertione librorum, & ſimilibus, quæ ex fortuna, ſeu caſu creduntur. Pro generali ſi quidem regula habendum, eſt quod ubi nulla interuenit dæmonis inuocatio, nec explicita, nec tacita, & non eſt mala intentio, non incurritur mortale peccatum. Excluditur autem tacita dæmonis inuocatio, quando nulla re aut uerbo quis utitur, ut inſtituta ab aliqua ſecreta cauſa: quod tunc fieret, quando quis uteretur aliqua re aut uerbo quaſi habente uirtutem ad affectum aliquem, ad quem

conſtat nec naturalem nec diuinam habere uirtutem. Tunc enim tacite conſentit in dæmoniacum auxilium: quia ad uirtutem illius tacite recurrit, dum ſic utitur re aut uerbo illo. Vbi quoq; tacita interuenit dæmonis inuocatio, ſi cognita aut credita, aut dubia eſt, peccatum eſt mortale: ut patet. Si uero ignota eſt, & cum hoc ſi crederetur eſſe, non fieret, non eſt mortale peccatum: quia proprie loquendo non inuocat iſte dæmonem tacite, niſi materialiter & inuoluntarie: quod non facit hominem ſocium dæmoniorum. Et iuxta has regulas iudica etiam ſortes.

DOCTORARI NON POTEST QVIS INſufficiens abſque peccato.

DOCTOREM fieri aut facere inſufficientem, notabiliter peccatum eſt: quia actus uoluntarius caret debita ſibi materia: & quia iniuria per hoc fit omnibus quibus ille propter doctoratum præponitur, & quo ad honorem, & quo ad locum. Ex his tamen quia non notabiliter alij inde læduntur (non multum enim uidentur homines æſtimare hoc) non uideo peccatum mortale. Sed gratia materiæ uidetur peccatum mortale: ſi de Medicinæ uel Theologiæ doctoratu ſit ſermo: quia eſt factum pernicioſum quantum eſt ex ſe: quoniam eo ipſo quod aliquis conſtituit aliquem doctorem in Medicina, approbat & proponit illum uniuerſo mundo in medicum: doctorare enim, eſt approbare publice ſcientiam in illa facultate. Et propterea quantum eſt in ſe, publicat, teſtatur, & approbat coram omnibus, quod ad illum ut medicum omnes pro ſanitate confugere poſſunt, ac per hoc mendacium pernicioſum facto committit, exponendo periculo uitæ corporalis, &c. omnes recurrentes ad illum ignorantem. Et ſimile eſt de doctore in Theologia, qui eſt uelut medicus animarum, approbatur nanque, quod omnes ad illum ut ad doctorem Theologiæ recurrere poſſunt. Et ſic non ſolum populares, ſed presbiteri habentes curam animarum confidunt de ſcientia illius magiſtri (& inde deciduntur erroneæ caſus conſcientiæ, inde docetur falſa, &c.) dicunt pro autoritate, Magiſter in Theologia dixit, &c. Quia ergo quantum in ſe eſt, in periculum

riculum corporum uel animarum agitur, & datur opera rei illicitæ conſtituendo inſufficientem doctorem, ideo pernicioſum factum hic inuenitur: ſicut eſſet pernicioſum mendacium teſtificari populo, quòd hic eſt ſufficiens ad medendum, & ille ad inſtruendum animam.

De doctoratu uero in aliis materiis non apparet ſimile periculum. Nam de doctoratu in artibus, nulli uidetur imminere periculum. De doctoratu uero in Iure, raro uidetur periculum: quia niſi aliter ſciatur eſſe doctus, non facile credit quis illi ſuam cauſam: medicum autem quum infirmus audit, propter ingentem ſanitatis ſpem & miſeriam infirmitatis ſtatim rogat. Et rurſus in cauſis ciuilibus poteſt adhiberi remedium ſi aduocatus errauit: ſed in cauſa ægritudinis agitur de uita aut ſanitate irreparabili &c. Graue tamen peccatum incurrit in iuris doctoratu huiuſmodi. Et quamuis mortale non definiam, non tamen omnino excuſo a mortali: quia quantum in ſe eſt, periculo exponit clientulos.

DOLI EXEQVVTIO PROXIMO NOCIua, uitioſa eſt & damnabilis.

DOLVS (hoc eſt aſtutiæ exequutio, ſiue per uerba, ſiue per facta ad decipiendum ordinata) peccatum eſt, uere prudentiæ contrarium. Et iuxta ſubiectam materiam poteſt eſſe mortale uel ueniale, ſicut deceptio ad quam aſtutia machinatur. Si enim intenditur deceptio pernicioſa, eſt peccatum mortale: ſi uero officioſa aut iocoſa, eſt peccatũ ueniale.

DVELLVM NON POTEST LICITE uel iuſte indici.

DVELLVM (hoc eſt ſingulare bellum ex condicto) indicere, peccatum mortale eſt: quia eligitur percuſſio proximi, & expoſitio propriæ & alienæ uitæ periculo mortis, abſque ſufficiente talis belli cauſa.

Suſcipere autem ſeu acceptare duellum, uel pro manifeſtatione ueritatis, peccatũ mortale eſt: qa cõtra rõnẽ rectã eligitur percuſſio proximi, periculum uitæ, & diuini fit uſurpatio

G iudicij

iudicij cum tẽtatione Dei, & inducitur in teſtimonium quod non eſt teſtimonium, & diabolica adinuentio impletur. Vel ad oſtentationem uirium, peccatum quoque mortale eſt: quia contra rectam rationem eligitur percuſſio proximi cum periculo uitæ, ut patet. Et per eandem rationem peccant mortaliter bellantes decem hinc & decem inde: ut quandocunque ſpectaculi gratia tempore belli fit. Non enim excuſantur propter tempus belli, quaſi ſit partialis conflictus cum hoſtibus: quia non habet locum finis belli in huiuſmodi partiali certamine. Non enim ordinatur conflictus iſte ad debellandum uel minuendum hoſtis uirtutem, ſed ad hoſtentationẽ hominum. Vel ad euitationem ignominiæ (quaſi uilis & degeneris animi reputetur niſi acceptet duellum) peccatum quoque mortale eſt eadem ratione: quia contra rectam rationem non uulgarium ſed ſapientum, eligitur percuſſio, periculum &c. uel ad terminandam litem ciuilem uel criminalem, peccatum quoque mortale eſt: quia non eſt proportionatum mediũ ad terminandum litem armata pugna percuſſiua &c. Licitum tamen eſt ſuſcipere duellum autoritate principis, quando accuſator materiali gladio iudicis iniuſte me petit mutilando uel occidendo: quoniam inuaſus gladio poſſum me gladio tueri. Et ſimiliter licitum eſt reſoluere bellum iuſtum in duellũ, quando pars habens iuſtum bellum uidet ſe aliter ſuccumbere, utitur enim uiribus ſuis ut melius poteſt. Et ſi hæc ſic breuiter dicta non penetras, uide diffuſe a nobis ſcripta in commentariis ſecunda ſecundæ diui Thomæ in fin. xcv. quæſt. Vnde principes concedentes duellum (ut communiter accidere uidetur) patet peccare mortaliter. Secus autem eſſet, ſi ex rationabili cauſa permitterent, ſicut permittunt meretrices, quoniam non peccarent.

EBRIETAS QVANDO SIT PECCATVM mortale.

EBRIETAS pręcognita & uolita propter delectationem in potu uini immoderato, peccatum mortale uidetur: quia contra rectam rationem uiolente imponit quis ſibiipſi neceſſitatem uinculi tollentis uſum rationis. Ebrius enim

non ſolum eſt abſque actuali uſu rationis. ut otioſus: & abſque ſoluta ratione, ut dormiens,ſed neceſſitatem habet permanendi in uinculo rationis,propter quam differt a dormiente, a quo etiam differt:quia ſomnus eſt priuatio naturalis, ebrietas uero uiolenta, utpote ægritudinalis perturbatio exiſtens.Notanter autem dicitur prȩcognita & uolita:quia ebrietas niſi intenta ſit,non eſt ebrietas formaliter, ſed materialiter tantum. Dicitur quoque propter delectabilem potum uini: quia ſi quis ex intentione inebriaretur ex diſpoſitione artis medicinæ propter ſanitatem, non eſſet ebrietas peccatum, etiam ueniale, quia non eſſet ebrietas formaliter: nec eſſet ibi immoderatus potus: quia homini ſic diſpoſitio potus inebrians eſſet moderatus. Et rurſus recta ratio habet, ut homo imponat ſibi neceſſitatem permanendi ad breue tempus puta diem &c. ſub uinculo violento rationis vſus, ut poſtea poſſit ratione in corpore ſano diutius uti, quam habet corpus infirmum:ſicut liceret uti opio, & aliis ſtupefacientibus, impedientibus rationis uſum.

Ebrietas inculpabilis excuſat a peccatis ex ebrietate commiſſis:quia tunc inuoluntaria ſunt. Si aũt eſt culpabilis, alleuiat quidem peccata ex ipſa ſequentia,quia ſunt minus uoluntarie,ſed diuerſimode.nam peccata præuiſa, quia ſolitus eſt ebrius talia peccata cõmittere,excuſatur a tãto:ſed non a ſuis ſpeciebus,quia uoluntaria ſunt in ſua cauſa, ſcilicet ebrietate. Non præuiſa auté, excuſantur a ſuis ſpeciebus, ſed aggrauant ebrietatis peccatum:utpote illius mali effectus.

Ebrietas non plena (quando aliquis uini redditur nimis lætus,aut turbatur in phantaſia:dum uidetur ei quod domus gyretur, aut huiuſmodi aliquid incurrit: non tamen perdit uſum rationis) peccatum proculdubio graue eſt, niſi cauſa medicinæ fiat: quia immoderatus eſt potus ſecundum quantitatem uel qualitatem, & hoc ſi aduertenter aut negligenter accidit. Peius tamen ſi ex intentione. eſt enim tunc prope mortale, non tamen eſt mortale, quia nec attingit ad completam ebrietatis nec rationem, notabile damnum rationis eligitur.

ELIGENDVS IN PRAELATVM ECCLEſiaſticum duabus debet pollere uirtutibus.

ELECTIO Eccleſiaſtici paſtoris debet in foro conſcientiæ fieri de homine habente duas conditiones. Prima eſt, quòd ſit bonus, hoc eſt ſine peccato mortali propter hoc enim dominus ter Petrum interrogauit ſi haberet charitatem. Secunda eſt, quod ſit melior cæteris cognitis, qui poſſet eligi & haberi. Melior autem, non quantum ad bonitatem uitę, ſed quantum ad regimen illud nunc & hic reſpectu talium ouium, & reliquis particularibus occurrentiis penſatis. Exiguntur autem intantum ambæ conditiones, ut neutra earum poſſit ſcienter omitti ſine peccato mortali, Scienter autem dico, hoc eſt ſecundum conſcientiam eligentis tenetur enim eligens, ſi abſque peccati mortalis incurſu uult eligere tenere ſecundum ſuam conſcientiam, quod ille quem eligit, ſit in gratia Dei, & quod ſit ad tale officium in hoc loco, hoc tempore &c. melior omnibus, quos nouit, poſſe haberi pro tali cura. Et ratio primi eſt: quia exiſtens in peccato mortali eſt indignus prælatione Eccleſiaſtica, utpote non diligens Chriſtum ſuper omnia: ac per hoc impotens paſcere Chriſti oues ex ſua uita, quod pręcipue exigitur in paſtore. Ratio ſecundi eſt: quia poſtponere meliorem minus bono in huiuſmodi, non eſt ſine crimine acceptionis perſonarum, dum perſona præponitur cauſæ.

Et ſcito hic idem eſſe iudicium de prouiſore: hoc eſt de illo qui per uiam prouiſionis abſq; electione facit paſtorem. Secus autem eſt de confirmatore: quoniam confirmator non eligit paſtorem, ſed electionem ſupponit. Et ſi dignus electus eſt, ſufficit ei. Et melior cæteris ille haberi poteſt ex hoc ipſo, quod electoribus ſolus iſte præ cæteris gratus nunc eſt: eſt ſi quidem conditio iſta multum faciens ad cauſam. Prælatus enim minus idoneus. gratus tamē ouibus, melior eſt illis prælato magis idoneo, & minus illis accepto: quoniam ibi charitas coaleſcit, hic periculum operandi ex metu &c. Si uero plures ſunt nominati, & liberum eſt confirmatori eligere inter illos in quem conſentiat, tenetur inter illos meliorem ad hoc præferre: ut de electore dictum eſt eadem ratione. Et

hæc

hæc quo ad ſecundam conditionem intellige, conſiderato affectu & reſpectu ad bona temporalia (gradum. ſ. celſitudinẽ, honorem, diuitias &c.) quatenus ſunt communia Eccleſiæ bona diſtribuenda inter Eccleſiæ membra. ſic enim habet in huiuſmodi electionibus locum acceptio perſonarum, qua iniuria irrogatur digniori ſi poſt habetur. Et hæc dico, propterea, quia ſi in electionibus ſpectaretur ad ſpiritale tantum officium ad quod eligitur, quum eligatur ad onus, ceſſat ratio iniuriæ reſpectu dignioris: & ſufficeret eligere dignum, ſicut in cæteris onerofis officiis credimus ſufficienter prouidiſſe, ſi eligimus dignum. Et ratio quare poſtponeret digniorem, eſſet: quia non tenetur eligere digniorem, quanuis melius faceret, ſi digniorem ad hoc eligeret. Vnde Paulus Apoſtolus quales debeant paſtores eligi, deſcribens ad Titum & Timotheo nunquam meminit conditionis comparatiuæ, ſcilicet ꝙ ſit cæteris magis dignus: ſed tantum conditionum poſitiuarũ quæ requiruntur ad hoc quod ſit idoneus Epiſcopus quia tunc Epiſcopi non beneficium, ſed officium habebant: & quia ad id quod eſt per ſe, reſpiciebat Apoſtolus. Ex quibus patet non eſſe ex ſuo genere peccatum mortale poſtpoſito digniore eligere uere dignum in Eccleſiaſticum paſtorẽ: quia ex hiis quæ ſunt per ſe iudicanda, ſufficit eligere ſufficientem ad onus tale ſpiritale & ad diſpenſandum temporalia: quoniam ſecundum ueritatem etiam ad oneroſum officium reſpectu temporalium eligitur conſequenter.

Electio ſecularis officialis (ut prætoris &c.) debet de perſona ad officium illud idonea fieri: ita ꝙ appoſitum ſcienter aut negligenter faciens, peccat mortaliter, propter nocumentum reipublicæ, quod ex inepto rectore incurrere oportet.

Ad eligendum autem meliorem ad hoc, quamuis forte teneatur, qui poteſt, non tñ uideo uinculum peccati mortalis ſi placet ſibi ſufficere idoneum: quoniã non uideo hic acceptionem perſonarum: quia nec uideo habere hic locum iuſtitiam diſtributiuam, quum officium hoc non detur ciui ut patri cõmunitatis. Et ſimiliter non exigitur, quod credatur abſque peccato mortali: quum non fiat paſtor ouium Chriſti, ſed cuſtos pacis humanæ in republica.

Et electiones quæ in communitatibus ſecularibus fiunt de

ſuis officiis diſtribuendis ſuis ciuibus (ſiue ſit prætura, ſiue quodcunque aliud notabile) regulari debent ſecundum regulas iuſtitiæ diſtributiuæ.

Et ſi non uult errare qui neſcit huiuſmodi regulas, det uotum ſuum illi qui magis idoneus eſt ad hoc inter eos, qui digni ſunt & poſſunt præponi. Quod ideo dico: quia ſi is qui uere eſt dignor, non poteſt præponi quia aliis non placet, eligendus eſt dignior inter illos dignos qui poſſunt haberi. Qui autem contra iuſtitiam diſtributiuam uotum dat, peccat mortaliter, niſi propter imperfectionem actus excuſetur: ſicut in aliis uitiis contingit.

ELEEMOSYNA DVOBVS CASIBVS eſt neceſſario non omittenda.

ELEEMOSYNAM non facere, eſt peccatum mortale in duobus tantummodo caſibus. Primus eſt, ſi quis habet de ſuperfluo naturæ & perſonæ. Et tunc quia præceptum hoc(.ſ. quod ſupereſt, Eleemoſynam dare) eſt affirmatiuum, & obligat pro loco & tempore &c. propterea fidei ac prudentiæ illius qui ſuperfluum habet, commiſſum intelligitur: quando & quibus actualiter diſpenſet illud ſuperfluum. ſimul uel ſucceſſiue, ut melius ſibi uidebitur.

Secundus eſt, quum apparet pauper in extrema neceſſitate conſtitutus, iuxta illud Ambroſij, Paſce fame morientem: ſi non pauiſti, occidiſti.

Et in primo caſu intellige duo. Primo, ſuperfluum non conſiſtere in puncto: quoniam ſicut multis ablatis ab aliquo, non cenſetur quis indigens: ita multis adiunctis non propterea ſuperfluit. Secundo, quod ſuperfluum in tali latitudine conſiſtens, iudicandum eſt conſideratis ſumptibus honorabilibus etiam filiorum, familiæ, ſtatus munificentia, magnificentia, communibus euentibus, hæredibus, & aliis eiuſmodi: ita ut raro uideatur contingere, ut homo ſecundum ſtatum glorioſe uiuens, ſuperfluum habeat: In ſecundo quoque caſu intellige extremam neceſſitatem, non quando emiſſurus eſt ſpiritum: ſed quando ob defectum neceſſariorum apparet, quod ille moritur, niſi ei ſuccurratur de ne-

ceſſariis modo, quando poſſunt ipſi prodeſſe ſubuentiones, antequam deſperetur de uita illius.

EMPTIO DEBET ESSE DISCRETA, ET modo debito exercenda.

EMERE rem minoris iuſto pretio ex intentione emendi ſeu ſoluendi minus iuſto pretio, tunc hoc &c. peccatum mortale eſt: quia contra iuſtitiam læditur proximus, minus habendo quam habere debeat. Circa iuſtum autem pretium quid ſit, oportet non falli: quoniam iuſtum pretium non ſolum eſt illud quod communiter in illa patria currit, ſed illud quod nunc, hic, ſub hoc uendendi ſeu emendi modo poteſt communiter inueniri: ita quod licet res aliqua Romæ a mercatoribus uendatur centum, ſi eadem res Romæ ultro expoſita uenditioni, ſiue ſubaſtando ſiue per proxenetas, non inuenit emptorem niſi pro ſeptuaginta (tum quia ultroneæ merces uileſcunt: tum quia emptores pauci inueniuntur pro tunc: aut quia non indigent re illa: aut quia non habent pecuniam promptam pro re illa: aut quia non curant habere illam) iuſtum tunc ibi huius rei pretium conſtituitur ſeptuaginta: ita quod non peccant illi qui ex eo quod uident, quod res illa vænalitati expoſita poteſt haberi tali pretio, puta ſeptuaginta, inducuntur ad emendum. Nec redditur iniuſtum pretium ex cauſa, puta quia neceſſitate ductus ac per hoc non uoluntarie uendit: quia inopia qua cogitur quis ad uendendum, non reddit uenditionem inuoluntariam: alioquin etiam ſi rigido pretio uenderet, inuoluntaria redderetur uenditio: quod conſtat eſſe falſum. Eadem ſiquidem ratione iuſtum pretium eſt, quod nunc hic ſub hoc modo uendendi uel emēdi inuenitur cōmuniter, qua ratione iuſtum quoq; eſt pretiū quū poſt bella, aut peſtes, domus, agri, horti, &c. emuntur uiliſſime, quia non inueniūtur emptores. Et eadē ratione gēmæ quæ emptæ fuerāt mille, modo emuntur centum, quia non inueniūtur emptores. Et ſimiliter tranſeūte naui aliqua uidemus emi res uilius q̄ ibi ualeāt, quia nō inueniuntur emptores nūc pro alio pretio. Et ſic de ſimilibus. Et ſi hæc latius diſcuſſa cupis uidere cum ſuis funda-

mentis,uide commentaria noſtra in primo articulo,quæſtio. lxxvij. ſecunda ſecundæ. Et pro nunc uide differentiã pretij, inter rem expectantem emptorem, & ſeipſum non expectantem emptorẽ: & clarificabitur intellectus tuus. Domus enim expectans emptorem,uenditur,quantũ ualet abſolute:domus autem non expectant, uenidtur quantum inuenitur. Et tũc uenditur quantum ualet nunc hic expoſita: quanuis nõ uendatur quantum ualeret expectans emptorem. Iuſtum autẽ pretium eſt, non quantum ualeret ſi expectaretur, ſed quantum ualet nunc hic,& reliquis ſingularibus quæ tũc occurrunt penſatis:ut patet in pignoribus quę autoritate curiæ a pauperibus propter debita ablata,exponuntur ſub haſta plus offerenti. Et ſcito, quod emens minoris iuſto pretio, citca tamen medietatem:licet excuſetur a iure ciuili, non tamẽ excuſatur a iure diuino. Permiſſiue ſiquidem iure humano dicitur licitum decipere citra dimidium iuſti pretii:ſed lex Domini immaculata eſt,ſecundum quam peccatum mortale eſt lędere proximũ in quacũque re notabili. Emere iura, aliena temporalium bonorum licet in ſe nullum peccatum ſit,ſi tamen litigioſa ſint,aut futura credántur, turpe uidetur quum non deceat hominẽ lites quærere. Et ſi minoris iuſto pretio emat,peccat: & non tenetur ei ſecundum ciuilia iura debitor plus dare, q̃ emerit. Et ſicut alia iura,ita iura quoq; creditorũ(quibus.ſ.debentur pecuniæ mutuatæ aut cenſuales:& breuiter ex quocunque cõtractu licito,ſiue debeantur in præſenti,ſiue in futuro certo tẽpore)poſſunt licite emi,dũmodo iuſto pretio emantur. Iuſtũ autem talium iuriũ pretiũ eſt,ꝙ cõmuniter inuenitur abſq; dolo,fraude,&c.ſicut in cæteris uænalibus tantũ ualet res, quanti uendi poteſt. Contingit autẽ huiuſmodi iura paruo uendi, & tñ iuſto pretio: quia paucos inueniunt emptores, uileſcunt enim res quæ a paucis emuntur:& propter penuriã pecuniæ:ſicut cæteræ res uileſcunt,quando & ubi rara currit pecunia.

EMPTIO MVLTIS CAVSIS DICITVR illicita.

EMPTIO eſt illicita multipliciter. Primo ex fraude iuſti pretii:ut ſi quis cognoſcẽs pretioſam gemmam, de manu

ruſtici non cognoſcentis quid habet, emat uno carlino. Nam uoluntaria commutatio ex notitia prouenit. Simile eſt enim ac ſi aurum pro aurichalcho ab ignoranter uendēte quis emeret. Et tenetur huiuſmodi emptor ad reſtitutionem damni, ultra peccatum. Secus autem eſſet, ſi tam emente q̃ uendente ignorantibus committunt ſe fortunæ, ualeat quantum ualeat, tunc enim bona fides utriuſq; & uoluntas commutandi cū incuria diſcuſſionis, transfert dominium licite. Si quis quoque emptor cognoſcit pretium gemmæ: & monet ruſticum, quod ipſe uult cum bona conſcientia habere abſq; ſcrupulo etiam ſi ualeret mille aureos, & clare explicat quod pro donato habeatur quicquid amplius eſt, nō uidetur iniuſte emere: ex quo dominus rei monitus cum proteſtatione, non curat diſcutere rē ſuam, propterea quia non emit, ſed inuenit eā. Et emptor nō tenetur ei explicite affirmare quātum ualet: quū habeat alius unde poſſit inquirere & ſcire.

Secundo, ex fraude in ſubſtantia, quantitate, aut qualitate: ut ſi quis ab ignorante emeret quaſi aurichalchum aurum: aut in magno pondere pro paruo: aut quaſi uitioſam rem, quum eſſet abſque uitio. Tertio, ex anticipata ſolutione: ut ſi quis minoris emit quia prius ſoluit: ut faciunt ij qui emendo fruges aſſignandas primo tempore præſoluunt minus. Aduerte tamen quod in huiuſmodi emptione ſpectatur ad æſtimatum pretium tempore aſſignationis frumenti. Et propterea ſi uerisimiliter creditur frumentum ualiturum menſe Iunij decem uel circa, licet nunc ualeat quindecim, licite ego ex nunc emo pro menſe Iunij decem: ut patet ex cap. nauiganti. de uſu. Nec obſtat quod in Auguſto creditur ualiturū duodecim aut quindecim: quoniā emptor nō emit pro Auguſto, ſed pro Iunio. Sed ſi emeret pro Auguſto decem, & creditur ualiturū quindecim, iniqua eſt emptio ex anticipata ſolutione iuſtitiā uiolans. Nota tamen ꝙ quia pretia rerū nō conſiſtunt in puncto, ſed diſtinguuntur in piū, moderatū, & rigoroſum: ſi ex hoc ꝙ homo prius aut tunc ſoluit, ad pretiū piū deducit emptionē, nullum peccatū eſt. Et hinc fit ut abſq; peccato eandem rē unus emat decē modo ſoluēs, & alius poſtea ſoluturus emat duodecim: quia ille pretio miti, iſte rigoroſo emit. Quarto, ex pacto de retrouēdendo, & quandoq; etiā cū pacto de l

cando vinditori ſub annuo cenſu moderato, ſi pretium quo emitur minus eſt, quam res valeat. Habet enim tunc ſpeciem mutui palliati ſub nomine emptionis & vſuræ palliatæ ſub nomine cenſus. Vnde ſi pretium eſt iuſtum, contractus licitus reputatur, & frequenter fit.

Aemulatio (hoc eſt triſtitia de alieno bono, non quia ille alius bene habet, ſed quia ipſe non habet) peccatum quandoque eſt. Vel ex modo, quando ſcilicet immoderatus eſt dolor ex nimio amore ſui temporalis boni, & communiter eſt ueniale. Vel ex bono affectato, quando ſcilicet improportionatum ſibi bonum concupiſcit: ut ſi plebeius altero facto princ cipe triſtatur qui ipſe non eſt princeps. Et communiter aut ſtulti ſunt tales, aut ambitioſi, & tunc iuxta qualitatem ambitionis iudicabit hanc æmulationem. Et ſi in Eccleſiaſticis dignitatibus aut beneficiis æmulatio inueniatur, iudica illam ſecundum appetitum æmulantis: ita quod ſi appetitus illius ad beneficium, aut dignitatem eſt bonus, æmulatio eſt bona: & ſi appetitus eſt malus uenialiter, æmulatio eſt uenialis: & ſi appetitus eſt malus mortaliter, æmulatio eſt mortalis. Cæterum in ſpiritalibus æmulatio tanto eſt laudabilior, quanto appetitus eſt melioris boni: iuxta illud, Aemulamini chariſmata meliora.

EPISCOPORVM PECCATA PECVliaria quæ ſunt.

EPISCOPI peccata peculiaria ſunt, conferre ordines indignis, conſecrare non uirgines, ut uirgines, conferre beneficia Eccleſiaſtica indignis, non reſidere in Eccleſia & cathedra ſua abſque rationabili cauſa, non intereſſe diuinis officiis diebus dominicis ſaltem, non uiſitare ſingulis annis ſuam diœceſim & in uiſitatione non ſeruare iura, tam de inquirendis & prouidendis, quam de prædicando, quam de procurationibus &c. non inſtituere prædicatores ſeu potentes in opere & ſermone in Eccleſia cathedrali & conuentualibus, non celebrare ſynodum ſingulis annis non prouidere de idoneis miniſtris, uicario, aſſeſſore, notario, œconomo non propinquo nec fauore coniuncto, ſed clerico de gremio Eccleſiæ

cleſiæ idoneo, &c. negligere executionem legatorum propter negligentiam aliorum ad ſe deuolutorum quo ad executionem: non corrigere uerbo & facto ut opus eſt ſubditos, non conficere chriſma annis ſingulis: non diſpenſare redditus ſuos pauperibus & Eccleſiæ. ut debet negligere ut magiſtri inſtituantur ad docendum opportuna & artes liberales ſubditos: & uniuerſaliter negligere ea quæ ad paſcendum Chriſti oues ſibi creditas opportuna ſunt.

Inter hæc autem & ſimilia differentia conſideranda eſt duplex. Prima eſt, quod quædam ſunt ſecundum ſe mala, ut cõſecrare non uirgines, ut uirgines: conferre ordines ſeu beneficia indignis quia actus cadit ſuper materia repugnante, negligere curam animarum quia pernicioſæ infidelitati s eſt manifeſte. Eccleſiaſticos prouentus diſſipare, quia eiuſdem eſt uitij: non curare de idoneis miniſtris, quia ad hoc tenetur omni iure, & tenetur de damnis omnibus, & ſimilia. Quædam uero ſunt mala propter aliud, hoc eſt propter mala quæ inde nata ſunt ſequi: ut non reſidere, non uiſitare, non celebrare ſynodos, & huiuſmodi: hæc enim omnia mala pro tanto ſunt, pro quanto ex eis ouium paſtus aut tollitur, aut minuitur, aut impeditur &c. Secunda eſt, quod quædam ſtatuta ſunt perpetuæ durationis, ut de reſidendo, uiſitando, prædicando &c. Quædam uero cum præterito tempore fluxa uidentur: ut de inſtituendo œconomo, de prædicando in uiſitatione. Et multa forte ſunt alia quæ aut per non uſum, aut alias abolita uidentur in locis multis. Sicut etiam inſtitutio hominum potentum in opere & ſermone pro prædicationis officio, aut neglecta, aut non recepta in multis locis uidetur, ubi nulla inuenitur præbenda pro huiuſmodi uiris inſtituta: & forte hoc accidit in Eccleſiis, ubi tenues ſunt præbendæ. Et propterea errantes in primis (quæ ſcilicet ſunt ex ſe mala) peccant mortaliter: niſi propter imperfectionem actus (puta quia paruulus error circa fidelitatem aut diligentiam interuenit) excuſentur. Errantes autem in ſecundis, quantum peccent, ex cauſa & ex malo quod ſequitur, & ex bono quo priuantur oues, penſandum eſt Circa illa uero quæ non eſt in memoria hominum, quod ſeruata fuerint in aliqua. Eccleſia (ut de œconomis & ſimilibus) non uideo peccatum aliquod modo

ad

ad finem aut fructum propter quem ſtatuta illa erant, ſtudeat Epiſcopus quantum in ſe eſt dirigere:puta quod redditus Eccleſiæ bene ac fideliter tractentur.quod promoueantur in canonicos meliores ſeu magis digni &c. Hoc enim eſt ad idem tendere, ſed alia uia hodie conueniente.

VERECVNDIA POTES T IN BONAM & malam partem ſumi.

ERVBESCENTIA pro quanto uerecundiam de bono importat, peccatū eſt: quia actus timoris cadit ſuper materia repugnante:non enim timidum eſt bonum.

Et eſt quandoque ueniale: ut quum quis erubeſcit uoluntariæ orationi uacare propter ſocietatem. Quandoque autem mortale: ut quum erubeſcit confiteri peccatum ſuum mortale, aut confiteri Chriſtum &c. iuxta illud, Qui me erubuerit coram hominibus, hunc & filius hominis erubeſcet coram Angelis Dei. Diſcerne ergo erubeſcentiam mortalem a ueniali ex materia. Nam ſi quis erubeſcit de neceſſariis ad ſalutem, peccat mortaliter:ſi autem de aliis, uenialiter communiter eſt.

MENTIS DISTRACTIO VEL EVAGAtio ſecundum apprehenſionum naturam eſt iudicanda.

EVAGATIO mentis ex ſuo nomine a recta ratione declinat, & propterea peccatum eſt. Sed ſi nuda eſt, uenialis eſt. Si autem ad illicitas materias exeat, iuxta illarum naturas iudicanda eſt:ita quod ſi ad Venereas delectationes declinat, ex Venereorum regulis iudicatur, & ſic de aliis. Et hęc intellige de mentis euagatione ſecūdum ſe. Nam de ipſamet ut coniuncta. Miſſæ, orationi, & alijs quæ attenta mente tenetur homo, perſoluere, aliud eſt iudicium propter iniuriam annexam, ut infra patebit.

EXCOMMVNICATIO DIVIDITVR IN maiorem & minorem: & multipliciter eſt tam reſpectu excõmunicantis quam excommunicati, & abſoluentis conſideranda.

EXcommvnicationis tam maioris quam minoris notitia neceſſaria ſufficiens confeſſori, in quatuor cõſiſtit. Primo, in caſibus quibus eſt quis excommunicatus: ut ſciat diſcernere, an pœnitens ſit excommunicatus. Secundo, in caſibus quibus excommunicatus peccat propter quia excõmunicatus dicit, facit, aut ſuſcipit aliquid, ut ſciat peccata quibus inuoluitur quis, poſtquam eſt excommunicatus. Tertio, in quibus caſibus alios peccare contingit occaſionaliter ex altero excommunicato. hæc enim peccata confeſſor diſcernere non poteſt, niſi nouerit excõicationis efficaciam in eos qui excõicati non ſunt. Quarto in qualitate uinculi, an ſit affectũ reſeruatione: ut hinc diſcernatur, qui ab hoc, & qui ab illo ſint abſoluendi.

Et propterea de utraque excommunicatione hæc quatuor dicentur: prius de maiore, deinde de minore: ita tamẽ ut primum & quartum ſimul locentur, & in ſingulis uerba in ſentẽtia poſita referantur, appoſita ubi opus uidebitur, declaratione. Hæc enim cum ſupradictis de abſolutione, & infra dicendis de præcepto, ſufficere credimus confeſſori.

Ante omnia autem circa intellectum excommunicationum, ſiue a iure, ſiue a iudice ſint, prænotanda ſunt duo. Primum, in excommunicatione qualibet duo inueniri, ſcilicet perſonam quæ excommunicatur, & actionem pro qua excommunicatur.

Et perſonas quidem ad quas ſe extendit excommunicatio, facile eſt diſcernere, perſpiciendo an comprehendat omnes, an aliquos uel aliquem. Diſcernere autem actiones non tam facile eſt. Oportet ſiquidem actionem conſiderare & ex parte termini, & ex parte agentis, & ſcire quod ex parte termini actio excommunicationi ſubiecta, intelligitur conſummata, ita quod regulariter loquendo niſi actio illa ſit conſummata, non eſt locus excommunicationi. Verbi gratia: ſi excommunicatur quicunque occiderit Chriſtianum:

quantun-

quantuncunque àliquis animę occidendi mille uulnera lethalia Chriſtiano inflixerit, niſi mors ſequatur, non erit excommunicatus: quia non eſt Chriſtiani occaſio conſummata, unde quantuncunque conetur aliquis percutere clericum lancea, ſagittis, lapidibus: niſi lanceę, aut ſagittæ, aut lapidis ictus pertingat ad clerici perſonam, non incurrit excommunicationem latam contra percutientes clericos: quia manus uiolentæ iniectio non eſt conſummata, conſummatur enim tactione ipſius clerici, & non aliter & ſic de aliis. Ex parte autem agentis, a quo egreditur actio exigitur quòd ſit agens, eliciens ſeu exercens illam actionem: ita quod ſi excommunicatur occidens Chriſtianum, excommunicatus eſt qui occidit, non autem ille qui mandauit occidere. Et ratio eſt: quia in iure non dicuntur uere agere, niſi illi qui faciunt, hoc eſt exercent ſeu exequuntur actionem illam, quæ excommunicationi ſubiicitur. Conſulens autem aut mandans ſolum dicitur interpretatiue facere. In cuius ſignum quando canonum conditor uult comprehendere non ſolum facientes ſed cooperantes, extendit apponendo quandoque & quicunq; dederit conſilium, auxilium, uel fauorem: quandoque & quicunque mandauerit: quandoque & qui fuerit mediator. Ex his enim & ſimilibus appoſitionibus ſignificatur, quod niſi appoſitiones huiuſmodi fierent, ſoli facientes eſſent excommunicati. Et propterea oportet lectorem & confeſſorem eſſe cautum, ne ſit præceps ad iudicandum cooperatores excommunicatos. Legat diligenter igitur uerba textus ſeu ſententiæ, & uideat quas actiones excommunicat: & ſolos faciẽtes illas actiones iudicet excommunicatos: niſi ſint etiam excommunicati dantes conſilium, auxilium, fauorem &c.

Nec obſtat dictis excommunicatio iuris communis contra participantes in crimine criminoſo cũ excommunicatis: quia illa loquitur de participio cum iam excommunicato: ita quod præſupponit iam excommunicatum: ut infra in loco ſuo declarabitur. Secundum quod actiones cooperatoriæ dupliciter excommunicationi ſubiiciuntur. Primo, per modum extenſionis ſeu cooperationis: ut quum excommunicantur iniicientes manus uiolentas in clericum, & omnes qui ad hoc dederint mandatum, conſilium, auxilium fauorem, &c.

Et ſic

Et ſic quantumcunque aliquis mandet, conſulat, auxilietur, faueat: ſi non ſequitur effectus ſcilicet uiolentæ manus in clericum, non incurritur excommunicatio: quia actiones iſtæ ſic non excommunicantur, niſi quatenus cooperatoriæ ſunt. Nō ſunt autem quatenus cooperatoriæ conſummatæ, niſi terminentur ad opus principale excommunicatum ſcilicet iniectionem manus in clericum. Et ſic de ſimilibus intellige. Alio modo per modum propriæ actionis: ut quum excommunicat religioſus dicens, aliquid, ut retrahat audientes a ſolutione debitarũm Eccleſiis decimarum. non enim exigitur, ut illud dicere conſummetur ad effectum retractionis a ſolutione decimarũ: ut ſcilicet ex illo dicere audiens retrahatur a ſolutione: ſed conſummatum eſt in hoc ipſo, quod dicere illud fit cum tali intentione: quia tale dicere excommunicationi ſubiicitur per modum cuiuſdam actionis ſecundum ſe, & non per modum extēſionis ſeu cooperationis, Fuiſſet autem per modum extenſionis, ſi canon excommunicaret, principaliter non ſoluentes decimas, & acceſſorie dicentes ad retrahendum. Et ſic de ſimilibus intellige.

His igitur præmiſſis, ſeruãda ſunt quatuor promiſſa, incipiendo ab excommunicationibus latis cōtra repugnantia fidei Chriſti.

Contra hæreticos.

In hæreticos & fautores, receptatores, ac defenſores eorum. CAPVT I.

HAERETICI DIVERSIMODE A CANON. conſiderantur.

EXCOMMVNICAMVS omnes hæreticos utriuſque ſexus, quocunque nomine cenſeantur, & fautores, & receptatores, & defenſores eorum. Hono.iii.de ſent. excommun. nouerit.

CAnonis iſtius materia eſt hæreſis. Et eſt quo ad perſonas uniuerſalis. Quo ad actiones uero comprehendit quatuor: unam principalem, & tres acceſſorias.. Vna principalis eſt ipſa hæreſis, hoc eſt pertinax adhæſio ad aliquid

contrarium fidei. Secunda eſt fauor. Tertia receptio. Quarta defenſio, ita quod omnes ſunt ipſo facto excommunicati. Vbi aduerte, quod ad iſtum canonem cuius abſolutio non reſeruatur Papæ, ſuperuenit iugis canon in cœna Domini, excommunicans omnes hæreticos, & fautores, & receptatores, & defenſores eorundem: & reſeruatur abſolutio Papæ. Et propterea hodie ſolus Papa prædictos abſoluere poteſt. Sunt autem uerba canonis in cæna Domini, hæc. Excõmunicamus & anathematizamus omnes hæreticos, Gazaros, Patarenos, Pauperes de Lugduno, Arnaldiſtas, Speroniſtas, Paſſagerios, Vuicleffiſtas ſeu Huſſitas, Fraticellos de opinione nuncupatos: nec nõ Martini Lutheri hęreſim ſequentes, ipſique Martino quo minus puniri poſſit, quomodolibet fauentes & quoſlibet alios hæreticos quocunque nomine cenſeantur: ac omnes fautores, receptatores, & defenſores eorundem.

Aduerte quoq; inueniri alium antiquum canonem Gelaſij Papæ contra hæreticos, dicentem: Quicunq; in hęreſim ſemel damnatam labitur, eius damnatione ſeipſum inuoluit. xxiiij. q. i. Achatius. el primo. Et eſt canon iſte cum duobus capitulis ſequentibus directe ſignificans firmitatem & autoritatem ſententiæ ſemel promulgatæ de aliqua hęreſi eſt enim tante efficaciæ, ut inuoluat omnes imitatores in ſecula ſeculorum. Siue igitur antiqua ſiue noua ſit hæreſis, ſi quis uere hæreticus eſt, excommunicatus eſt cum fautoribus &c. Et ſcito quod proprie loquendo, fautor hæretici ſolus eſt, qui fauet hæretico ut hæretico. Et ſimiliter defenſor hæretici ſolus eſt, qui defendit hæreticum quatenus hereticum. Et ſimiliter receptator hæreticis ſolus eſt, qui recipit hęreticum, quatenus hęreticum: quoniam ex intentione & propoſito maleficia diſtinguuntur apud iura, & formaliter ſunt termini intelligendi apud ſapientes in qualibet facultate.

In dominos ſeu rectores temporales, & eorum officiales circa negotium inquiſitionis contra hæreticos deficientes: & omnes qui in hoc dederint cõſilium, auxilium, uel fauorem. Cap. 11.

DOMINI TEMPORALES, VEL PROVIN ciarum rectores, qua de cauſa ſint excommunicandi.

VT inquiſitionis negotium contra hæreticam prauitatem ad Dei gloriam & augmentum fidei, noſtris temporibus proſperetur, &c. In qua conſtitutione octo fuerunt excommunicationes. Primo enim omnes poteſtates, domini tẽporales & rectores (quibuſcũque dignitatibus uel officiis & nominibus cẽſeãtur) & eorũ officiales & balliui, qui diœceſanis, uel Epiſcopis, uel inquiſitoribus hæreticæ prauitatis non obediũt in hæreticorũ, uel ipſorũ, credentiũ, uel defenſorũ, receptatorum, fautorum inueſtigatione, captione & cuſtodia diligenti cum ab eis fuerint requiſiti, excommunicantur.

Secundo, Omnes prædicti rectores, ſi prædictas perſonas peſtiferas non duxerint uel duci fecerint ſine mora poſtquam fuerint requiſiti, in poteſtatem ſeu carcerem Epiſcoporum ſeu inquiſitorum, uel ad aliquem alium locum de quo ipſi uel aliqui ex ipſis mãdauerint infra eorum dominorum uel rectorum diſtrictum: ubi per uiros catholicos a pręfatis Epiſcopis uel inquiſitoribus, uel eorundem aliquo deputatos, ſub arcta & diligenti cuſtodia teneantur, donec eorum negotium per iudicem Eccleſiæ terminetur ſunt excommunicati.

Tertio, Omnes ſupradicti rectores & eorum officiales & nuntii ſi de hæreſi ab Epiſcopis uel inquiſitoribus condemnatos & eorum brachio derelictos, non ſtatim cœperint indilate animaduerſione debita puniendos, non obſtantibus appellationibus prædictorum, ſunt exõcmunicati.

Quarto, Omnes ſupradicti rectores & officiales ſi captos pro crimine hæreſis, abſque dictorum Epiſcoporum ſeu inquiſitorum aut ſaltem alterius eorum licentia uel mandato, a captione uel carcere liberauerint, ſunt excommunicati.

Quinto, Omnes prædicti rectores ipſorumq; officiales, ſi de crimine hæreſis (quum mere ſit Eccleſiaſticum) cognouerint quoquo modo uel iudicauerint, ſunt excommunicati.

Sexto, Oẽs ſupradicti ſi exequutione pro huiuſmodi crimine a diœceſanis uel inquiſitore iniunctã, prõpte (prout ad ſuũ ſpẽctat officium) facere detrectent, uel diœceſani ſeu inquiſitoris iudicium, ſentẽtiã ſeu proceſſum directe uel indi-

 recte

recte impedire præſumant, ſunt excommunicati.

Septimo, Omnes ſupradicti qui præfato fidei negotio, Epiſcopo uel inquiſitori incumbenti ſe opponere prçſumpſerint, uel ipſum aliqualiter impedire, ſunt excommunicati.

Octauo, Omnes qui ſcienter in prædictis uel aliquo prædictorum dederint auxilium, cõſilium, uel fauorem, ſunt excommunicati. extra de hæret. ut inquiſitionis.

CANONES iſti uſque ad octauum non contra omnes ſed officiales in materia hæreſis, ut clari iudicibus relinquuntur. Octauus autem contra omnes eſt.

Et eſt abſolutio omniũ horũ Epiſcopalis quantũ eſt ex iſto canone. quod ideo appono: quia pro quãto iſti, in numerũ fautorũ aut defenſorũ hæreticorũ tranſirent, faciendo aliquid horum ut fauerent aut defenderent hæreticos, incurrerẽt ſententiã latã in cœna Domini, & abſoluendi eſſent a ſolo Papa.

In inquiſitores & alios officij inquiſitionis executores, contra hæreticos contra cõſcientiã ſuã procedere omittentes, uel falſo hæreſim imponentes. Cap. 111.

INQVISITORES HERETICAE PRAVItatis duplici de cauſa excõmunicationem ratione officij ſui poſſunt incurrere.

INQVISITORES, & alij ad inquiſitionis officii exequutionem ſubſtituti ab Epiſcopo uel inquiſitore, ſi odij gratiæ uel amoris, lucri aut cõmodi temporalis obtentu, contra iuſtitiam & conſcientiam ſuam omiſerint contra quem, quã procedere, ubi fuerit ſuper prauitate hæretica procedendum, aut obtentu eodem prauitatem ipſam aut impedimentũ officii ſui alicui imponendo, eũ ſuper hoc præſumpſerint quoquo modo uexare: præter alias pœnas, excõmunicationis ſentẽtiam eo ipſo incurrant. A qua niſi per Rom. Pont. nequeãt (præterquam in mortis articulo, & tunc ſatisfactione præmiſſa) abſolui: nullo in hac parte priuilegio ſuffragante. Clemen. de hæret. c. multorum. in clemen.

CANONIS iſtius materia eſt iuſtitia, cũ mala conſcientia inquiſitorum hæreticæ prauitatis. Quo ad perſonas, ligantur duo genera perſonarum: ſcilicet inquiſitores & alii ad

dicti

dicti officii exequutionē deputati. Quo ad actiones, ponuntur duæ: ſcilicet omiſsio procedēdi ubi fuerit procedendum: & uexatio innocētis, imponēdo illi uel hæreſim, uel quod impediret inquiſitionis officiū. Et debet utraque actio ueſtiri ob tētu odii, gratiæ uel amoris, lucri aut cōmodi. Et præter hoc prima actio debet eſſe cōtra iuſtitiā & cōſcientiā: ita ꝙ huiuſmodi omiſſio ad hoc ut hinc pœnę ſubiaceat, requirit, ut ſi nō ſolū cōtra iuſtitiā, ſed etiā cōtra cōſcientiā. Noluit enim conditor Canonis ligare omittentē cōtra iuſtitiā ignoranter, ſed uoluit ut eſſet omiſſio cōtra cōſcientiā ſuā, hoc eſt contra ſciētiā ſuam applicatam ad talem omiſſionē, ita ꝙ etiā conſcientia ſua dictet non eſſe omittendū, quāuis amor uel odiū, &c. trahat ad omittēdū. Cæterum in loco iſto uidere facile potes, ſub Eccleſiaſtico iudicio cadere actus interiores odii uel amoris non abſolute ut occulti ſunt, ſed ut ad extra procedunt: ut ſcilicet ſunt ratione exterioris cōmiſſionis uel omiſſionis. Excōmunicantur ſiquidem hic inquiſitores, qui ex odio uel amore omittunt procedere, &c. Et eſt Papalis abſolutio, niſi cum ſatisfactione præmiſa in mortis articulo.

In inquiſitores & ipſorum uel Epiſcoporū ſeu capitulorū ſede uacante cōmiſſarios, pecuniā illicite extorquentes, aut ſcienter Eccleſiarum bona ob clericorum delictum fiſco etiā Eccleſiæ applicare attentantes. Cap. IIII.

BONORVM ECCLESIASTICORVM DIlapidatores & ſede uacante priuilegiis Eccleſiaſticis abutentes excommunicantur.

IN QVISITORIBVS & tā ipſorū q̄ Epiſcoporum, quam capitulorū ſede uacante ſuper hoc deputatis cōmiſſariis diſtrictius iniungimus, ne prætextu officij inquiſitionis quibuſuis modis illicitis ab aliquibus pecuniā extorqueāt, nec ſcienter attentēt Eccleſiarū bona ob clericorū delictū, prędicti occaſione officij fiſco etiā Eccleſiæ applicare. Quod ſi ſecus in his uel eorū altero fecerint, excōmunicationis ſententiæ eos ſubiacere decernimus ipſo facto. A qua nō poſſint abſolui (pręterquam in mortis articulo) donec illis a quibus extorſerint, plene ſatisfecerint de pecunia ſic extorta: nullis priuilegiis,

pactis aut remiſſionibus ſuper hoc ualituris. Clemen. de hær. cap. nolentes. in clem.

CANONIS iſtius materia partim quaſi rapina, & partim ſacrilegiũ ẽ. Et quo ad perſonas duo genera perſonarum ligantur. Primũ eſt inquiſitorũ. Secundũ cõmiſſariorũ quorumcunq;: ſiue ſint cõmiſſarij inquiſitoris, ſiue Epiſcopi, ſiue capituli ſede uacante. Quo ad actiones explicantur duæ. Prima eſt extorſio pecuniæ a quocũq; modis illicitis prætextu officij inquiſitionis. Secunda eſt applicatio ſcienter bonorũ Eccleſiæ ad fiſcum etiã Eccleſiæ ob delictũ clerici, prætextu ſimiliter dicti officij. Vbi diſcernere potes, quod prima actio tribus contenta eſt conditionibus. Secunda aũt exigit quinq; cõditiones: ut patet cõputando illas. Nota hic, ꝙ appellatione cõmiſſariorũ in propoſito ueniunt etiã uicarij: quoniã uicarij cõmiſſarios agũt. Appellatione quoq; pecuniæ uenit omne ꝙ pecuniæ uicẽ ſuppler: ut frumentum, uinũ, & huiuſmodi quæ pecunia menſurãtur. Et eſt excõmunicatio iſta Epiſcopalis poſt plenam ſatis factionem, & non aliter niſi in mortis articulo.

In ſuſpectos de hæreſi Fratricellos, Biſochos ſiue Beghinos &c. Cap. v.

SVSPECTVS DE HAERESI TRIBVS concurrentibus excommunicationem incurrit.

FRATRICELLIS, ſeu fratribus de paupere uita, aut Biſochis ſiue Beghinis, & aliis quibuſcũq; ſub pœna excõmunicationis (quam eos, ſi ſecus fecerint, incurrere uolumus ipſo facto) iniungimus expreſſe, ne ſtatum ſiue ſectam huiuſmodi ab ipſis aſſumptam ſectentur ulterius, uel ipſum de nouo aſſumere quoquo modo præſumant.

Epiſcopos quoq; & eorũ ſuperiores, & ẽt alios ꝑlatos quoſcũq;, qui prædictis perſonis uel aliis ritũ uiuendi & habitũ ſupradictos præter ſpecialẽ Apoſtolicæ ſedis autoritatem deinceps cõceſſerint, prædictæ excõicationis pęnæ ipſo iure decernimus ſubiacere. Ioan. xxij. in Extra. cap. ſancta Rom.

CANONIS iſtius materia, eſt ſuſpecta de hæreſi ſecta Fratricellorum, &c. Quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones tres explicantur. Prima eſt, perſeuerare in illa ſecta,

Secunda eſt, aſſumere dictæ ſectæ ritũ. Tertia eſt, concedere ritũ & habitũ huiuſmodi. Et hæc tertia actio limitatur ad Epiſcopos & eorũ ſuperiores & alios ꝑlatos quoſcũq;: ita: ꝙ tã perſeuerantes, q̃ de nouo aſſumentes, q̃ prælati concedentes, ſunt ipſo facto excommunicati. Et eſt Epiſcopalis abſolutio.

Et nota ꝙ ex hac extrauaganti nõ habetur, quæ dicitur excõicatio contra inuenientes nouũ ordiné, habitũ, &c. quoniã (ut patet intuenti) iſta excommunicatio non excedit ſectam, ritum, habitumq; particularem, ſcilicet Fratricellorum.

In mulieres ſtatum Beghinatus aſſumptum ſectantes, uel ipſum de nouo aſſumentes: ac religioſos quoquo modo eas admittentes, dantes in hoc auxilium, conſilium, uel fauorem. Cap. VI.

BEGHINARVM STATVS SVSPECTVS tribus mediis excommunicationis ſubiacet.

SACRO approbante Cõcilio ſtatũ Beghinarum perpetuo prohibendũ ducimus, & a Dei Eccleſia penitus abolendũ, eiſdem & aliis mulieribus quibuſcunq; ſub pœna excommunicationis (quã contrarium facientes incurrere uolumus ipſo facto) iniungentes expreſſe, ne ſtatum huiuſmodi dudum forte ab ipſis aſſumptum ſectentur ulterius, uel ipſum aliquatenus de nouo aſſumãt. Religioſis uero per quos eædé mulieres in huiuſmodi ſtatu Beghinali foueri. & ad ipſum ſuſcipiendũ duci dicuntur, ſub ſimili excõicationis pœna (quam ec ipſo ſi ſecus egerint, ſe nouerint incurſuros) diſtrictius inhibemus, ne mulieres aliquas prædictũ ſtatum aſſumptum ſectantes, uel de nouo aſſumétes, quoquomodo admittant, præbentes ſuper hoc auxilium conſilium, uel fauorem. de relig. do. cap. j.

CAnonis iſtius materia eſt ſuſpectus ſtatus Beghinarum. Quantũ ad perſonas, duo gña cõprehendũtur. ſ. mulieres & religioſi. Quantum ad actiones uero tria gña. Primum eſt, ſectari ulterius huiuſmodi ſtatũ aſſumptum. Secundum eſt, de nouo dictũ ſtatum aſſumere. Et hæc duo reſpiciunt mulieres. Tertiũ auté quod reſpicit religioſos, eſt præbere ullo modo auxilium, conſilium, uel fauoré ſuper dicto ſtatu ſectando uel aſſumendo. Aduerte deinde appellatione Beghinarum nõ ue

nire mulieres deuotas, quæ alicubi Biſochæ uocanт: quę in domibus paternis demiſſæ, a nuptiis abſtinent, nullamq; regulã profitentur, nulliq; modo uiuẽdi ſe adſtringũt, ſed Deo famulari in ſua puritate malunt, prout Spiritus ſanctus illas inſpirauerit. Sed Beghinæ quæ hic excommunicantur, ſunt aut infideles, de quibus loquitur clem. ad noſtrũ de hæret. aut ſunt ſuſpectæ de fide: ut in hac Decretali inſinuatur. Et eſt Ep̃alis.

Contra ſchiſmatichos.

In pertinaciter ſe ab obedientia Rom. Pont. ſubtrahentes ſeu quomodolibet recedere præſumentes, &c.

Cap. VII.

ROMANAE CVRIAE INOBEDIENTES uinculum excommunicationis indubitanter incurrunt.

EXCOMMVNICAMVS, & anathematizamus omnes illos, qui in animarum ſuarum periculum ſe a noſtra, & Rom. Pont. pro tempore obedientia pertinaciter ſubtrahere, ſeu quomodolibet recedere præſumunt: & qui per ſe, uel alium, ſeu alios directe uel indirecte prædicta exequi uel procurare, aut in eiſdem conſilium, auxilium, uel fauorem præſtare non uerentur. In proceſſu cœnæ Domini.

CAnonis iſtius materia eſt ſchiſma. Quo ad perſonas, eſt uniuerſalis. Quo ad actiones explicantur duo gña actionum. ſ. principalium & acceſſoriarum. Et principales quidem ſunt duæ. Prima eſt, ſubtrahere ſe pertinaciter ab obedientia Rom. Ponti. Secunda eſt, quomodolibet præſumere recedere ab eadem obedientia. Acceſſoriæ autẽ ualde diſperguntur ei] dilatantur, dum multiplicantur per tot modos, per ſe, uel per alium directe uel indirecte, &c.

Vbi nota, ꝙ aliud eſt recedere ab obediẽtia Rom. Pont. & aliud eſt tranſgredi præcepta eiuſdem etiã ex contemptu. Nã recedere ab obedientia, eſt nolle recognoſcere ipſum ut ſuperiorem, ut patrem ſpiritualem, ut Chriſti uicarium, &c. tranſgredi autem præcepta ipſius etiam in deſpectum eius, ſtat cũ recognitione ipſius ut pontificis, ſuperioris &c. Et propterea in

in hunc Canonem non incidunt contemptores præceptorũ, niſi Rom.Pont.noli ut recognoſcere ut caput totius Eccleſię. uice Chriſti. Et eſt canon iſte reſeruatus Papæ.

In præſumptuoſe uolentes, quod ordinationes ab Octauiano & Guidone factæ, uel ab ordinatis ab eis ſint ratæ, &c. Cap. VIII.

ORDINATIONE AB HAERESIARCHIS inditas approbantes uel recipientes, excommunicationis uinculo innodantur.

ORDINATIONES ab Octauiano & Guidone hæreſiarchis factas, & ab ordinatis ab eis, irritas eſſe cenſemus: adiicientes ut qui dignitates Eccleſiaſticas ſeu beneficia per dictos ſchiſmaticos acceperint careant impetratis. Alienationes quoque quæ per eoſdem ſchiſmaticos, ſeu per laicos factę ſunt de rebus Eccleſiaſticis, omni careant firmitate, & ad Eccleſias ſine omni onere reuertantur. Si quis autem contrarie præſumpſerit, excõmunicationi ſe nouerit ſubiacere. extra de ſchiſmaticis, cap. I.

CAnonis iſtius materia partim eſt ſchiſma, partim ſacrilegium circa alienationem rerũ Eccleſiæ. Et quo ad perſonas, uniuerſalis eſt. Quo ad actiones ponitur una: quæ tamẽ multiplicatur iuxta materias. Actio eſt præſumere contraire contra hoc: ſcilicet quod ordinationes ſint irritæ, & ꝙ beneficia accepta non retineantur, & ꝙ alienatio facta a ſchiſmatico, uel laico careat firmitate, & quod ſine onere reuertatur ad Eccleſiam, qui enim uoluerit, quod ordinationes ſint ratæ, aut quod beneficia retineantur, aut quod alienatio ſit firma, aut quod redeat Eccleſiam cum onere, excommunicationem incurrit. Epiſcopalis tamen eſt ſecluſo ſchiſmate.

Nota tamen hic, quod alienatio de qua hic eſt ſermo, iuxta literæ ſonum intelligenda eſt ut expoſuimus, hoc eſt de ſacrilega alienatione: quoniam alienatio facta a laico, ſacrilega eſt: & litera diſtinguit a ſchiſmaticis laicos. Non damno tamẽ exponentes laicos non qualitercunque, ſed fultos autoritate ſchiſmaticorum. Rationabilis uidetur hæc expoſitio: quia de

ſchiſmaticis eſt Canon iſte:ut per ipſos ſchiſmaticos, Eccleſiaſticos: per laicos uero, innixos illorum autoritati laicos ſignificet.

In eum qui de tertiæ partis Cardinalium nominatione cõſiſus, Papæ ſibi nomen uſurpat, & eos qui ipſum recipiunt: item in eum qui a paucioribus quam duabus partibus Cardinalium electus, niſi maior cõcordia interceſſerit, gerit ſe pro Papa. Cap. ix.

PRAELATIONIS NOMEN INDEBITE ſibi aſſumens uel uſurpans, & ſub illius prætextu falſum ſeminans, excommunicatus eſt.

STATVIMVS, ut ſi forte inimico homine ſuper ſeminante zizaniam inter Cardinales, de ſubſtituendo ſummo Pont. non poterit eſſe plena concordia, & duabus partibus concordantibus, tertia pars concordare noluerit, aut ſibi alium præſumpſerit nominare, ille abſque ulla exceptione ab uniuerſali Eccleſia ROM. Põt. habeatur, qui a duabus partibus fuerit electus & receptus. Si quis autem de tertiæ partis nominatione confiſus, ſibi nomen Epiſcopi uſurpauerit: tam ipſe q̃ qui eũ receperint, excommunicationi ſubiaceant. Et infra. Si a paucioribus quam duabus partibus aliquis fuerit electus ad Apoſtolatus officium: niſi maior concordia interceſſerit, nullatenus aſſumatur: & prædictæ pœnæ ſubiacet, ſi humiliter noluerit abſtinere. extra de elc. ca. licet.

CAnonum iſtorum materia eſt ſchiſma aut ſchiſmatis initium. Quo ad perſonas, ſunt uniuerſales. Quo ad actiones, nota duos caſus. Primus eſt, ſi quis de tertiæ partis Cardinaliũ noĩatione cõfiſus, Papæ ſibi nomẽ uſurpauerit: & tũc tã ipſe q̃ ij qui eũ receperint, ſunt excõicati. Secũdus eſt uniuerſalis caſus, hoc eſt ſi a paucioribus quam a duabus partibus Cardinalium electus, niſi maior concordia interceſſerit, gerat ſe pro Papa. tunc enim prædictæ pœnę ſubiacet. Et eſt abſolutio ſe cluſo chiſmate Epiſcopalis.

Contra manus uiolentas.

In eos qui ſuadente diabolo in clericum uel monachum manus uiolentas iniiciunt. Cap. x.

MANVS

MANVS VIOLENTAS IN CLERICVM iniiciens excommunicatur.

SI quis ſuadente diabolo huius ſacrilegij uitium uel crimen incurrerit, quæ in clericum uel monachum manus uiolentas iniecerit, anathematis uinculo ſubiiciatur. Et nullus Epiſcoporum præſumat illum abſoluere (niſi mortis urgente periculo) idoneo Apoſtolico conſpectui præſentetur, & eius mandatum ſuſcipiat. In Decret. 17. q. 4. cap. ſi quis; & eſt Innoc. 2.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo manus uiolẽta in clericũ iniicitur. Et quo ad perſona: eſt uniuerſalis. Quo ad actiones uero una eſt principalis ſcilicet manus uiolentas in clericum ſuadente diabolo iniicere. Et eſt papalis. Actiones uero acceſſoriæ (ſcilicet mandare, dare conſilium, auxilium uel fauorem ad huiuſmodi manum uiolentam) ex aliis Canonibus habentur: quos breuitatis cauſa omitto.

Circa hanc excommunicationem punientem ſacrilegium manus uiolentiæ in clericum uel monachum, nota ſeptem.

Primo, ꝙ quia manus eſt organum organorum, appellatione manus uiolentæ uenit non ſolum quecunq; percuſſio, ſed etiam pulueris aut aquæ iniectio: imo & conſputio, ac uiolenta acceptio cuiuſcunq; rei de manu ſeu perſona clerici: inſuper captio, detentio, & carcer. Non autem præcipere exilium aut confinia intra quæ ſe contineat: quia in illis uiolenta manus (hoc eſt exterior uiolentia) in iſtis ſola præcepti uis interuenit. Per inferiorem quoq; in uiolentiam clerico intelli ge non ſolum exequutorem, ſed mandantem & dantẽ ad hoc conſilium, auxilium, fauorem, conſenſum: imo etiam ratum habentem poſt factum, ſi nomine ſuo factum eſt. Appellatur etiam a iure in propoſito conſentiens ac faciens, qui quum debeat & manifeſte poſſit, deſinit obuiare. Et propterea pari pœna punitur: quia (iuxta Apoſtoli ſententiam) digni ſunt morte non ſolum qui faciunt, ſed & qui conſentiunt facientibus. Et quia duplex eſt genus debentium. ſ. uel ex officio ut officiales (& iſti proculdubio ligantur, ſi manifeſte poſſunt obuiare, & non curant) uel ex caſu neceſſitatis: quo tenemur ſuccũbentem oneri ſubleuare, quum non ſit alter ſubleuans. Et iſti

ſi manifeſte poſſunt ex interpretatione iuris ligantur, ut patet in c.quantæ de ſen.excom. Crediderim ego iſtos tunc tantum ligari, quum ex intẽtione nolunt obuiare, cognoſcentes ſe abſq; periculo ac damno poſſe obſtare tales enim inexcuſabiles ſunt a conſenſu, ex quo neceſſitatis articulus obligat eos ad obſtandum, ſicut officiales obligant debitum ſui officii.

Nota ſecundo, quod quia uiolẽtia diſtinguitur ab actibus ſubdolis, fraudulentis, & huiuſmodi, & rapina diſtinguitur a furto: ideo licet manus uiolenta eſſet, ſi quis ui acciperet aliquid quod tenet clericus in manu ſeu in perſona, non tamen eſſet manus uiolenta, ſi quis furto tolleret nummos ex loculo geſtato a clerico. Et ſimiliter ſi quis cingulum quo actualiter cingeretur, furtiue tolleret, etiam ſi præciſio interueniat: quoniam præciſio illa non uiolenta ſed furtiua eſt. Nota tertio, ꝙ uiolentia hoc in loco plus denotat q̃ ſignificet. Nam licet ſignificet quod fit in inuitum (quia hoc proprie eſt uiolentum) intelligimus tamen per hoc etiam iniurioſam manum: ita quod licet clericus cõſentiat ut uerberetur: ſi iniurioſa eſt uerberatio, excõicatus eſt uerberans. Et hac eadẽ ratione clericus percutiens ſeu uerberans ſeipſum iniurioſe, per ſe uel alium excommunicatus eſſet non minus, q̃ ſi alium clericũ ſic percuſſiſſet aut percuti procuraſſet. Et hinc reſpondetur quæſito, an monialis procurans abortu potione uel phlebotomia, incidat in hunc canonem? Dicitur enim ꝙ non incidit: quia manus hæc licet ſit uiolenta naturæ, non tamen eſt uiolenta perſonæ conſentienti, nec eſt iniurioſa ſtatui Eccleſiaſtico.

Nota quarto, ꝙ manus uiolenta poteſt eſſe ſacrilega dupli ci ratione: uel abſolute, uel ex iuris poſitione. Appellatur aũt & eſt ſacrilegium abſolute, iniqua percuſſio clerici. Vocatur uero & eſt ſacrilegium ex iuris poſitione, clerici merẽtis mille morte occiſio per ſententiam iudicis laici, hoc.n.& ſimilia quæ ſecuudum ſe ſunt iuſta, & ſunt ſolum mala quia prohibita ex iure poſitiuo, ſacrilegia quidem ſunt, ſed ex poſitiuo iure originem trahentia. Et hoc modo ſacrilegium eſt, ſi monachus cauſa correctionis uerberatur per laicum, aut neceſſitate non urgente per alium clericum uel monachum ab Abbate: ut in cap. uniuerſitatis de ſententia excommunicationis.

In præſenti igitur cẽſura ſacrilegium ſumitur utroque modo:

do: ita q excommunicationi ſubiacet manus uiolenta ſacrilega, ſiue abſolute, ſiue ex iuris poſitione. Et propterea quicũq; zelo iuſtitiæ laicus homo uel dominus moueatur contra cleri cum peſſime meritũ, non excuſatur a ſacrilegio manus uiolentæ: niſi in caſu ſibi a iure permiſſo. Permitti aũt creditur a iure officialibus laicis capere ac detinere clericum (pręſentandum quàm citius ſuo prælato) inuentum in crimine patrato uel patrando. Et nihilominũs cuilibet cuius intereſt, permittitur recuperare uiolenter a clerico res furto ſublatas uel raptas, ante q̃ fur uel latro ad alia diuertat, hoc eſt ante q̃ adipiſcatur poſſeſſionem quaſi quietam rerum ablatarũ, ſicut etiã licitum creditur debitorem clericum fugientem uel fugã parantem detinere præſentandum ſuo Prælato. In his enim & ſimilibus quum conſtet ſacrilegium non interuenire ex natura facti (quia non ad iniuriam clerici, ſed ad iuſtitiam tenditur) & ex poſitiuo iure non ſit prohibitio, non eſt locus ſacrilegio. Nota quinto caſum, in quo manus uiolenta in clericum uerę ſacrilegum non punitur hac excommunicatione. Et eſt ſi clericus turpiter operans cum uxore, matre, filia, uel ſorore inuentus percutitur: ut patet in cap. ſi uero de ſenten. excom. Percutiens enim ex uindicta, licet peccet mortaliter, & ſacrilegus ſit: iure tamen humano cõpatiente iuſto dolori, impunis euadit. Si tamen dolus interueniat (puta quia uir conſentit ut uxor clericum admittat ad hoc, ut percutere eum posſit) excommunicatus eſt percutiendo: quia dolus interueniens compaſſionem legis tollit.

Nota ſexto, manum uiolentam in clericum nõ ſacrilegum quinq; modis inueniri. Primus eſt, quum eſt ſacra: ut puta quum correctionis cauſa ab habente legitimam poteſtatem legitime exercetur. Sic enim Epiſcopus per clericum, inferiores uero Prælati per ſeipſos clericum uerberant, detinent autem & capiunt per quoſcunque. Et ad hunc modum ſpectat uerberatio, qua naturalis pater corripit filios clericos, & magiſter diſcipulos, & maiores ſeu ſeniores Eccleſiæ pueros: & clerici afficientes eos qui perturbant diuini officij cultum. Et ſicut ſacra eſt horum correctio, ita ſacrilega efficeretur eorundem actio, ſi ex odio & iniquitate clericos eoſdem uerberarent: ac per hoc eſſent excommunicati

cati

cati.ſecundus eſt, quum eſt licita: ut quum quis defendendo ſe aut ſua, aut alios, uim ui repellit cum moderamine inculpatæ tutelæ. Nec arctatur licita hæc defendo ad caſum, quo inuaſus non poteſt aliter ſe, aut ſua, aut alios ſaluare: ſed rationabiliter extenditur etiam ad caſum: in quo tamen uituperabiliter fugiendo poſſet ſe ſaluare: quia non tenetur ignominioſam fugam pati laicus a clerico inuaſore, ſed poteſt ſuum ſaluando honorem ſicut & cæteras res, uim ui repellere. Non intelligas tamen licere ei propter hoc acceptare duellum a clerico prouocante illum: quia aliud eſt uelle pugnare, & aliud ſe & ſua tuendo, contra clericum non minis, ſed facto inuadentem pugnare. Et ad hanc licitam defenſionem reducuntur ſuperius dicta in tertio notabili de captione licita, quoniam in defenſionem iuſtitiæ fiunt. Et quum non minus caſtitatem quam reliqua bona tueri debeamus, ſi mulier aut puer impetatur de turpitudine a clerico, & pro euadendo moleſtiam, non uerbo, ſed facto inuadentis, percutit aut mordet (quia nec fugere licet, nec clamare poteſt, aut infamiam putat) nullam incurrit cenſuram: quia defenſio cum moderamine inculpatæ tutelæ, tali ſexui ſeu ætati uidetur. Et ſi exceſſus interueniret, exemptus eſt a canone, qui excuſat patrem, maritum, fratrem & filium, ut prædictum eſt: Et multo magis excuſat agentem pro perſona propria in materia turpitudinis iniurioſæ. Si enim licet mihi impune percutere iniuriantem mihi in turpitudine meorum, multo magis impunis ſum percutiens iniuriantem mihi in turpitudine propriæ perſonæ. Et ſicut ſufficit ibi inchoatio actus, ita hic: qui enim attentat uiolare, iam turpem actum inchoat. Tertius eſt, quum manus uiolenta eſt, imperfecta ex defectu deliberationis: ut contingit in primis motibus. Si quis enim abſque deliberatione ex ſubita paſſione manum in clericum iniicit, ita quod aduertens quid facit, retrahit manum, non eſt excommunicatus: quia manus uiolenta, non eſt perfecte actus humanus: ac per hoc non eſt ſacrilega niſi imperfecte: ſicut primus motus adulterij eſt adulterium. Excommunicatio autem hæc præſupponit ſacrilegium ſimpliciter, & non ſecundum quid tantum, quale eſt hoc. Et ad hunc modum reducuntur percuſſiones tam defenſiue quam correctiuæ, quando modicum exceſſiuæ

ſunt:

ſunt: quia non ex deliberatione fit exceſſus illæ, ſed quaſi ex impercepta paſſione impellente. Quartus eſt, quum uiolenta manus eſt imperfecta ex defectu exteriore actus: puta quia tam leuis ac leuiter iniecta eſt, ut pro nulla habenda ſit, & ut unico uerbo dicatur quando manus uiolenta eſt ita leuis, ut ſi eſſet in laicum, non conſtitueret peccatum mortale: propter hoc quod eſt in clericum, non ſubiacet huic excommunicationi. Et ratio eſt, quia non eſt ſacrilegium canon autem iſte expreſſe ſupponit ſacrilegium ſecundum completam ſacrilegij rationem, & non ſecundum quid: quale eſt ueniale ſacrilegium, ut ſic liceat loqui. Quintus eſt: quum manus uiolenta eſt imperfecta ex defectu formæ, hoc eſt intentionis: quia ſcilicet non per ſe intenditur, ſiue quia uiolentia non intendiditur: ut quum quis caſtigando clericum, modum excedit ex imprudentia, putans ſe non excedere: ſiue quia nõ intenditur ꝙ ſit in clericum: ut quum ex ignorantia clericus percutitur aut capitur: qm̃ per ſe loquendo nõ incurritur ſacrilegiũ niſi ſub intentione cadat. Et hoc intellige, niſi ignorantia culpabilis reducat actum in naturam ſuæ formæ: ut quia debuit & potuit ſcire, nec curauit ſcire. Et ad hunc modũ reducunt̃ caſus oẽs, in q̃bus nõ formaliter, ſed materialiter tamẽ manus uiolenta in clericum iniicitur: ut contingit officiali Principis arcenti turbã, in qua ſunt clerici. Ad hunc ẽt modũ reducũtur caſus, quibus abſq; animo iniuriandi uiolentia rationabiliter infertur clerico: ut ſi quis fugiẽs perſequentes, clericũ ex caballo neceſſario fugienti tollat ut uelociter ſe ſaluet: ſicut. n. non eſt reus rapinæ equi, ita nec uiolentiæ ſacrilegæ: quia nõ animo iniuriandi, ſed neceſſitate ſeipſum ſaluandi totũ fit in caſu, in quo ſi lex uiua adeſſet, ceſſare ſe diceret. Et ſimile eſt, ſi in caſu defenſionis occurrentem gladium de latere clerici tolleret ut poſſet ſe tueri, Et ſic de ſimilibus.

Nota ſeptimo, apellatione cleric i ſeu monachi uenire non ſolum omnes habentes primã tonſuram, & omnes utriuſque ſexus profeſſos aliquam approbatã religionem, ſed ẽt earũdẽ religionum nouitios & conuerſos, hoc eſt qui ſe & ſua, mutato habitu, alicui religioni dedicauerũt perpetuo. Et hoc intellige, niſi ſint priuilegio clericali priuati: ut ſunt degradati, & ſecundũ quoſdã hæretici & bigami: & cõiugati ſine habitu &

tõſura:& apoſtatæ ſeu enormitatibus ſæuis uacantes, &c. Tertianorũ aũt genus(qui.ſ.uocantur de tertio habitu alicuius religionis)ex hoc ſolo ꝙ ſũt tertiani,nõ gaudẽt hoc priuilegio: quia nec ſunt religioſi(quum non habeant ſolennẽ profeſſionẽ, qua religioſi a nõ religioſis diſtinguuntur)nec cõuerſi religionis,nec nouitii religionũ,nec clerici.In iure aũt quatuor hæc genera tantum ponuntur,ut patet intuenti.

Demũ circa calcẽ huius canonis,ubi reſeruat̃ Papę abſolutio ab hac cenſura, ſcito tria exceptionum genera habere hic locũ.Primũ,ex qualitate facti. Secũdũ,ex qualitate perſonarũ.Tertiũ,ex accidẽte impedimẽto.Ex qualitate quidẽ facti.nã tripliciter inuenitur manus hæc uiolẽta.Quãdoque.n. eſt iniuria leuis, qñque grauis, qñq; enormis. Et ſi eſt leuis,poteſt Epiſcopus abſoluere:ſi grauis uel enormis, Papæ uel Legato de latere reſeruatur regulariter abſolutio. Diſcernere autem & iudicare leuem,uel grauem aut enormem ad iudicem (hoc eſt Epiſcopum)pertinet.Et de enormi iniuria, ex iure canonico manifeſtũ eſt multipliciter inueniri. Primo ex magnitudine facti:ut ſi peruẽtum eſt ad mutilationem membri, aut ſanguinis effuſionem(quæ abundantiam ſignificare uidetur) aut graue uulnus. Secundo, ex perſona læſa: ut ſi in Epiſcopũ, aut Abbatẽ. Tertiũ,ex perſona lædente,ut ſi laicus officialis autoritatiue percutiat clericum.Quarto, ex ſcandalo: ut ſi monachus percutiat clericum ſecularẽ:ꝙ põderabis. Ex iure uero ciuili & doctoribus ſuperadditis,ex perſona læſa,ſi ſacerdos indutus ſacris ueſtibus percutiatur. Et ex irreuerentia:ut ſi in conſpectu Prælati percuſſio fiat.Ex loco:ut ſi in Eccleſia uel in platea. Ex loco uulneris:puta ſi uulneratus in oculo. Et ex notorio,& ſpecialiter temporis:puta magnæ feſtiuitatis. Ex qualitate uero perſonarum, nam puerorum intra pubertatis annos exceſſus quicunque commiſſus, & mulierũ, põt ab Epiſcopo ſemꝑ abſolui, ẽt ſi pueri poſt pubertatẽ abſolutionẽ petant. Similiter religioſi in clauſtro ſe inuicẽ percutientes,& ad religionem trãſeuntes,niſi difficilis, & enormis fuerit exceſſus:ut mutilatio,aut effuſio ſanguinis: aut in Epiſcopum uel Abbatem fuerit.cap.quum illorum.de ſenten. excom.Qui ẽt ſui iuris nõ ſunt(quales ſũt ſerui, & filiifamilias, & huiuſmodi)abſolui poſſunt ab Epiſcopis in duobus caſibus.

Primus

Primus eſt, ſi deliquerit in fraudē: hoc eſt ut ſubtrahant ſe ab obſequio debito dominis, ueniendo ad ſedem Apoſtolicam. Secundus eſt, ſi ipſi domini ſine culpa ſua graue damnum propter hoc incurrat: niſi exceſſus ſit tam grauis & enormis, ut propter uitandum ſcandalum & tollendū exemplū aliorū, debeant ad ſedē Apoſtolicā deſtinari. Ex interueniente demū impedimēto abſolui in primis poſſunt a quocunq; exceſſu oēs in mortis articulo conſtituti. Infirmi quoq; ſeu ualetudinarij quacunq; corporis impotētia impediti, & ſenes impotētes accedere, & ſimiliter qui ob inimicitias quas habent, aut ob inopiam q̃ patiuntur, non poſſunt accedere, & demum quocūq; canonico impedimento retrahant, ut nec ad ſedē Apoſtolicā nec eius Legatum ire poſſint, abſolui poſſunt ab Epiſcopis, ſeruata duplici moderatione. Prima eſt, ut ſatisfiat clericis iniuriam paſſis. Secunda eſt, ut iurent quod ceſſante tēporali impedimento, præſentabunt ſe Apoſtolicæ ſedi, parituri illius mādato. De nobilitatis autem magna potētia, diſponit ius, ꝙ tali dn̄orum ac delicatorū exceſſus ſignificādus eſt, ante q̃ abſoluatur, ſedi Apoſtolicæ: & ſecundum illius cōſilium poſtea fiat abſolutio: niſi periculum ſit in mora, tunc .n. iuxta impedimentorum canonicorum rationem agendum eſſet.

In inſequentes Cardinales, uel manus uiolentas in eos inii cientes. Itē in dominos temporales conſtitutionē cap. felicis. lib. VI. contra præſumptores, præfatos ſeruari nō facientes. Cap. XI.

PRAELATOS ECCLE. HOSTILITER INſequentes anathematis uinculo innodantur.

SI QVIS in hoc ſacrilegii genus irrepſerit, ꝙ ſanctæ Ro. Eccleſiæ Cardinales hoſtiliter fuerit inſequutus, uel percuſſerit aut ceperit, uel ſocius fuerit facientis, aut fieri mādauerit, aut factum habuerit ratum, aut conſilium dederit uel fauorē, aut poſtea receptauerit uel defenſauerit ſcienter eundē ſicut criminis læſæ maieſtatis reus, perpetuo ſit infamis. Et infra: Ex inſequutione prędicta, ſicut ex iniectione manuū uiolenta, ipſo facto ſententiam excommunicationis quis incurrat:

rat:tam ipſe inſequutor quam alij ſupradicti tanti mali participes. Nec ab alio quam a Rom. Pont. poſſit beneficium abſolutionis obtinere, niſi in articulo mortis. Et infra: Si Princeps, Senator, Conſul, poteſtas, uel alius Dominus, ſiue rector, cõtra pſumptores pdictos pſentis cõſtitutionis tenorẽ non fecerit obſeruari: tam ipſe q̃ officialis eius intra menſem, poſtquã res ad eorum notitiam uenerit, eo ipſo ſententiam excommunicationis incurrant. Bonifa. extra de pœn. cap. felicis. lib. vj.

MATERIA iſtius canonis eſt ſacrilegium inſequutionis & manus uiolentæ in Cardinales ſanctæ Rom. Eccleſiæ. Quo ad perſonas, canon eſt uniuerſalis. Quo ad actiones, comprehendit decem actiones. ſ. inſequi, percutere, capere, ſociare facientẽ, mandare, ratum habere, cõſulere, fauere, receptare, defenſare ſcienter: ita ꝙ quicquid horũ aliquis commiſerit, eſt excommunicatus. Et reſeruatur abſolutio Papæ. In ſecundo aũt canone, ſi Princeps, &c. materia eſt omiſſio ſeruandi dictam conſtitutionem, tanq̃ quaſi probans ſacrilegium factũ. Perſonæ uero excõicatæ ſunt ſeptẽ. ſ. Princeps, Senator, Conſul, poteſtas, alius dñs, rector, & eius officiales. Actio quæ excõicationi ſubijcitur, eſt una: ſcilicet nõ facere ſeruari dictã cõſtitutionẽ intra menſem a die notitiæ cõputandum. Et eſt excommunicationis huius abſolutio Epiſcopalis.

In iniurioſe Pontificem percutientes, capientes uel bannientes. Cap. XII.

EPISCOPVM INIVRIOSE TRACTANtes, aut iniuriantibus opem præſtantes tanquam ſacrilegi uinculum excommunicationis incidunt.

SIQVIS ſuadente diabolo in hoc ſacrilegij genus prorupeꝛit, quod quamuis iniurioſe uel temere Pontificem percuſſerit, aut ceperit, banniuerit, uel hoc fieri mandauerit, aut facta ab aliis rata habuerit, uel ſocius in his fuerit facientis aut cõſiliũ in his dederit uel fauorẽ, ſeu ſcienter defenſauerit eũdẽ: in illis caſibus de pdictis, in quibus excõicationẽ per iã editos canones nõ ſubiret, ſit huius noſtræ cõſtitutionis autoritate anathematis mucrone percuſſus: ac nõ queat niſi per ſummum Pont. (præterq̃ in mortis articulo) abſolui, &c.

Poteſtas

Poteſtas uero, conſiliarij, balliui, ſcabini, aduocati, rectores, conſules & officiales ciuitatis, quæ in Epiſcopum ſuum commiſerit aliquid prædictorum, in præmiſſis culpabiles exiſtentes. ſimiliter excommunicationis ſententiæ (a qua non niſi ut præmittitur, ualeant beneficium abſolutionis obtinere) ſint ſubiecti. Cle. extra de pœnit. cap. ſi quis. in Clemen.

Canones duo ſimul hic ponuntur: & utriuſque materia eſt ſacrilegium in Epiſcopum. Et primus quidẽ quo ad perſonas, uniuerſalis eſt. Quo ad actiones uero, comprehendit duo genera actionum ſcilicet principalium & acceſſoriarum. Et principales quidem ſunt tres, ſcilicet percutere, capere, uel bannire Epiſcopum quemcunque. Actiones uero acceſſoriæ ſunt ſex ſcilicet mandare, ratificare, ſociare, conſulere, fauere, uel ſcienter defendere.

Secundus autem canon ſpecialiter loquens de hoc ſacrilegio perpetrato a ciuitate (quæ non excommunicatur: quia uniuerſitas non excommunicatur) particularis eſt quo ad perſonas: pro quanto ſeptem genera officialium, & octauo generali nomine omnes illius officiales excommunicat. Sed quo ad actiones extenſiſſimus eſt: pro quanto culpam omnem circa hoc ſacrilegium comprehendit. Et eſt utriuſque abſolutio papalis. Aduerte hic, quod appellatione Pontificis ſeu Epiſcopi non uenit niſi conſecratus Epiſcopus: quia electus & non conſecratus, non eſt Epiſcopus. licet ſit adminiſtrator & Epiſcopus electus. Et ſcito quod præter hos canones, ad idem extat alius in cœna Domini, dicens: Excommunicamus & anathematizamus omnes temere mutilantes, uulnerantes, interficientes, capientes, incarcerantes, & detinentes Patriarchas, Archiepiſcopos, & Epiſcopos, eorumq; mandatores. Vbi uidere potes canonem uniuerſalem quo ad perſonas & comprehendentem actiones ſex principales, & unã acceſſoriam, ſcilicet mandare. Et eſt papalis, ſicut cæteræ in cœna Domini.

In ſacrilegos ad urbem Romam pergentes, inuadentes. Cap. XIII.

ROMIPETAS QVALITERCVNQVE MVtilantes uel perſequentes, excommunicantur.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus oẽs mutilantes, uulnerantes, & interficientes, ſeu capientes & detinentes, ſeu deprædantes & Romipetas & peregrinos ad urbem cauſa deuotioni, ſeu peregrinationis accedentes, & in ea morantes, uel recedentes ab ipſa: & in his dantes auxilium, conſilium, uel fauorem. In proceſ. cœnæ Domini.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo inuadunt ad ſanctam urbem pergentes. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones, cõprehendit ſex principales, & tres acceſſorias. Et principales ſunt, mutilare, uulnerare, interficere capere, detinere, deprædari. Acceſſoriæ aũt ſunt, cõſulere, auxiliari, fauere. Et nota ꝙ oportet perſonas ad quas principales actiones terminantur, habere multas conditiones. Prima eſt in qualitate, ꝙ ſint Romipetę ſeu peregrini. Secũda eſt in cauſa, ꝙ cauſa deuotionis, uel peregrinationis. Tertia eſt in poſitione, ꝙ ad urbem accedant, uel in ea morent̃, uel inde recedãt. Et ex defectu tertiæ conditionis, ſi quis tales percuſſerit antequã ſint in acceſſu, aut poſtq̃ redierint, nõ incurrit hũc canonẽ. Ex defectu uero ſecũdæ cõditionis, ſi quis habitatorem Romæ euntem ex Hiſpania Romã ut in domũ ſuã uadat, ꝑcuſſerit, nõ incurrit hunc canonẽ: quia nec cauſa deuotionis, nec cauſa peregrinationis ad urbem accedit. Ex defectu aũt primę cõditionis, ſi quis ꝑcuſſerit habitãtẽ Romę cauſa deuotionis, nõ incidit in hũc canonẽ: quia habitator nõ eſt Romipeta, aut peregrinus morãs in urbe. Inter cauſam aũt deuotionis & peregrinationis nihil intereſſe uideo in propoſito, niſi quantum ad exteriorem manifeſtationem deuotio. n. interior eſt: peregrinatio uero exteriora ſolita eſt habere ſigna. Et uulgariter uocantur peregrini, qui deuotionis cauſa pergunt. Verum inter Romipetas & peregrinos ad urbem, differentia eſt, inquãtum communius eſt Romipetæ nomen, nam comprehendit etiã Romanũ ciuem ad urbem cauſa deuotionis accedentem.

Et nota, ꝙ canon iſte reſpicit nõ Papã, non curiam, ſed urbem Romam: ita ꝙ ſi Papa cum curia alibi eſſet, nihilominus canon iſte ligaret offendentes euntes ad urbem cauſa de-

uotionis. Aduerte quoque, ꝙ iſte canõ mutatus eſt: quia in ꝓ ceſſu cœnæ Domini tempore Martini comprehendebãtur & peregrini ad Hieruſalem. Et eſt Papalis.

In eos qui ad ſedem Apoſtolicam uenientes, & recedentes ab eadem, temeritate propria capiunt, ſpoliant & detinent, &c. Cap. XIIII.

ROMANAM CVRIAM PETENTES, AVT ab ea recedentes ſub pœna excommunicationis impedire uel qualitercunque moleſtare prohibetur.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes illos qui ad ſedem Apoſtolicam uenientes, & recedentes ab eadem, nec non omnes illos qui iuriſdictionem ordinariã uel delegatam aliquam non habentes, in eadem curia morantes temeritate propria capiunt, ſpoliãt, & detinẽt, aut ex ꝓpoſito deliberato uerberare, mutilare, uel interficere pręſumũt & qui talia fieri faciunt ſeu mandant. In proceſſu cœnæ Dñi.

CANONIS iſtius materia eſt ſacrilegium, quo offenditur ſedes Apoſtolica in iis, quæ ſub protectione ſua ſunt. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones uero cõprehendit actiones principales ſex, & duas acceſſorias. Et quoniam in canone iſto aliter modificantur primæ tres actiones principales, quando terminantur aduenientes uel recedentes, & aliter quando terminantur ad morantes in curia Romana; ideo aduerte ex litera differentiam. Et multiplicando primas tres actiones, dicito quod capere, ſpoliare uel detinere, tam uenientes ad Apoſtolicam ſedem, quam recedentes ab ea, primo excommunicantur, deinde quod capere, ſpoliare uel detinere propria temeritate (hoc eſt autoritatiue) morantes in curia Apoſtolica, excommunicantur. Tertio, quod uerberare, mutilare uel interficere ex propoſito deliberato tã ueni entes quã recedentes quam morantes, excommunicãtur. Et eſt Papalis. Sed ſunt hic aduertenda multa. Prima, quod non eſt hic ſermo de Roma, ſed de ſede & curia Apoſtolica: ac per hoc oportet perſonas ſic offenſas ad ſedem Apoſtolicam uenire, aut ab illa recedere, aut in illius curia morari, ita ꝙ nõ ſufficit morari Romæ ubi eſt curia, ſed

oportet in curia morari. Secũdũ eſt, ꝙ ſi moratẽ in curia quis ſpoliat aut detinet, aut capit furtiue & per modum raptoris, & nõ autoritatiue, non incurrit hunc canonem, factus eſt enim hic canõ contra eos qui in curia autoritatem ſibi de facto uſurpãt. Propterea enim dicitur, qui iuriſdictionẽ ordinariã uel delegatã nõ habentes propria temeritate &c. Tertium eſt, ꝙ ſi quis exorta tunc ira, rixa, controuerſia, & breuiter non animo quieto præmeditatus prorumpit in uerberandum aut occidendum curialem in curia, non incurrit hunc canonẽ: quia nõ uocatur in propoſito ex propoſito deliberato facere, qui ex nõ præmeditatione quieti animi facit: alioquin ſuperfluẽ apponeretur ex propoſito deliberato, ſi deliberatio ſufficiens ad peccatum mortale ſufficeret ad hunc canonem incurrendũ: commune ſiquidẽ eſt omni excõicationis ſubeſſe peccatũ mortale. Et ſemper hoc ſubintelligitur niſi quis adeo deſipiat, ut putet aliquem ex actu non deliberato excommunicatum, aut in hoc ſolo canone explicatum quod in cæteris ſubinteligitur: quod irrationabile eſt.

Quartum eſt, quod ultimus caſus (ſcilicet de percutientibus morantes in curia) ſcriptus quidem eſt, & iam per centũ annos quotannis promulgatur, & tamẽ a nullo aduerti aut practicari uidetur tam in foro iudicandi quàm pœnitentiæ, nullus ſiquidem (ni fallor) ex hoc ſe aut alium reputat excommunicatum. Actiones aũt acceſſoriæ duæ ſunt mandare ſcilicet, & facere fieri aliquid dictorum: ita quod non ſolum qui mandato, ſed qui alia uia quàm mandato facit aliquid horum fieri, excommunicatus eſt. Et eſt Papalis.

In ſacrilegos litigantes in Rom. curia quomodolibet offendentes. Cap. xv.

LITIGANTES IN CVRIA ROMANA non ſunt ſpoliandi nec aliqualiter impediendi & hoc ſub pœna excommunicationis.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes illos qui per ſe uel alium ſeu alios, quoſcunque perſonas Eccleſiaſticas uel ſeculares ad Roman. curiam ſuper ſuis cauſis & negotiis recurrentes, illaq; in eadem curia proſequẽtes

aut procurantes, negotiorumque geſtores, aduocatos uel procuratores ipſorũ uel etiam auditores ſeu iudices ſuper dictis cauſis ſeu negotijs deputatos, occaſione cauſarum uel negotiorũ huiuſmodi uerberant, mutilat uel occidunt, ſeu bonis ſpoliant. Vel qui per ſe, uel alium ſeu alios directe uel indirecte prædicta exequi uel procurare, aut in eiſdem cõſiliũ, auxiliũ, uel fauorem præſtare non uerentur: cuiuſcunq; præeminẽtiæ, dignitatis &c. fuerint. In proceſſu cœnæ Domini

CANONIS iſtius materia eſt ſacrilegium. quo ex certa ſpeciali cauſa (ſcilicet litis uel negotii) offendũtur qui ſub protectione Apoſtolicæ ſedis ſunt. Et quo ad perſonas offendentes eſt uniuerſalis. Quo ad perſonas uero offenſas, continet octo genera perſonarum: ſcilicet ad Rom. cur. ſuper ſuis cauſis recurrentes, proſequentes, procurãtes negotiorũ geſtores, aduocatos, procuratores, auditores, iudices. Quo ad actiones aũt principales explicat quatuor: uerberare, mutilare, occidere, bonis ſpoliare. Oportet tamẽ actiones iſtas nõ ex quacunq; cauſa, ſed occaſione cauſarũ uel negotiorum hmõi fieri ſi incurrenda eſt canonis huius cẽſura. Quo ad actiones uerõ acceſſorias, multiplicat ualde, ut patet intuenti. Et eſt Papalis.

In eũ qui quempiam Chriſtianorũ per aſſaſſinos interfecerit, uel interfici mandauerit, aut eos receptauerit, defenderit, uel occultauerit. Cap. XVI.

CHRISTIANVM PER ASSASSINVM INterficere, aut interficiendum curare, peccatum eſt excommunicationis puniendum ſententia.

STATVIMVS, ut quicunque Princeps, Prælatus, ſeu quæuis alia Eccleſiaſtica ſeculariſue perſona quempiam Chriſtianorum per aſſaſsinos interfecerit uel interfici mandauerit (quamuis mors forſitan ex hoc non ſequatur) aut eos non receptauerit, defenderit, uel occultauerit, excommunicationis ſententiam, & depoſitionis a dignitate, ordine, honore, officio & beneficio, incurrat ipſo facto Inno. iiii. de homicidio cap. pro humani. lib. vi.

CANONIS iſtius materia eſt homicidiũ, nõ qualecũq; ſed ſacrilegiũ: cõditus eſt enim cõtra quãdã ſacrilegã uiã occidendi

occidendi Chriſtianos. Et quo ad perſonas, eſt uniuerſalis. Quo ad actiones uero comprehendit, quinq; actiones. Prima eſt, Chriſtianũ per aſſaſſinos interficere: ſecũda eſt, mãdare, etiã ſi non ſequatur effectus: tertia eſt, eos aſſaſſinos receptare: quarta eſt, eos defendere: quinta eſt, eos occultare.

Vbi primo nota, ꝙ aſſaſſini non dicũtur hic qui uulgariter uocantur aſſaſſini: ſed quædã ſpecialis gens infidelis (ut litera innuit) habens ſuum dominum, quæ hodie ignota uidetur. Deinde aduerte ꝙ in hoc canone mandati actio non punitur ut acceſſoria, ſed ut principalis: & propterea punitur etiam ſi effectus nõ ſequatur: & ſimile eſt de aliis tribus actionibus ſequentibus: ita ꝙ receptatores, defenſores, occultatores aſſaſſinorum etiã ſi non occiderint aut occiſuri ſint Chriſtianũ, ſunt excommunicati: quia ſic ius diſponit. Et eſt Epiſcopalis.

In ſacrilegos Eccleſiæ Romanæ terras offendentes. Cap. XVII.

TERRAS ET POSSESSIONES ECCLEſiæ Romanæ impugnantes excommunicantur.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes illos qui per ſe uel alium ſeu alios directe uel indirecte ſub quoque titulo uel colore occupant, detinent, uel hoſtiliter deſtruunt ſeu inuadunt, aut occupare, detinere uel deſtruere, aut inuadere hoſtiliter præſumunt in totum uel in partem, almam urbem, regna Siciliæ ſeu Trinacriæ, inſulas Sardiniæ & Corſicæ, terram citra Pharum, patrimonium Beati Petri in Tuſcia, ducatum Spoletanum, comitatum Venayſinum, Sabinenſem, Marchiæ Anchonitanæ, Maſſæ, Trebariæ, Romandiolæ, Campaniæ, & maritimæ prouincias, ac terras ſpecialis commiſſionis Arnulforũ, ciuitateſq; noſtras, Bononiã, Ferrariam, Beneuentum, Peruſium. Auiuionem, ciuitatẽ caſtelli Tudertũ, & alias ciuitates, terras & loca uel iura ad ipſam Rom. Eccleſiam ſpectantia & adhærentia, ac fautores & defenſores eorum: ſeu in his dantes auxilium, conſilium, uel fauorem, In proceſſu cœnæ Domini.

CANONIS iſtius materia eſt ſacrilegium quo, offenduntur terræ Eccleſiæ Romanæ. Et quo ad perſonas, eſt uniuerſalis.

uerſalis. Quo ad actiones uero principales, numerat quatuor: ſcilicet occupare, detinere hoſtiliter deſtruere, ſeu inuadere, tam in præſenti quã in futuro. Et modificantur dictæ actiones multipliciter: ſcilicet per ſe uel alium, & directe uel indirecte: & excluduntur colores &c. Acceſſoriæ autem ſunt, fauere, defendere, conſulere. Quæ autem ſint terræ & loca Eccleſiæ Rom. in litera explicatur. Et eſt Papalis.

Aduerte hic, ꝙ quũ in terris Eccleſiæ contingit, ꝙ pars exiſtẽs extra armata manu uolẽs intrare, inuadit ciuitatẽ nõ ut ſub trahat eũ Eccleſiæ, ſed ut ipſa pars ibi regnet eo modo quo partes iſtæ regnare cõſueuerũt, canonẽ iſtũ incurrit: quia terrã Eccleſiæ in parte ſalutẽ hoſtiliter inuadit ſub colore manẽdi in domo ſua. Imo (ut a cõiter accidentibus patet) huiuſmodi inuaſio tendit ad ſubtrahendũ Eccleſiæ Rom terrã quo ad liberum regimen. Romana ſiquidẽ Eccleſia in terris ubi factio regnat, titulare dominium potius habet quam cũ effectu.

In latrones maritimos. Cap. XVIII.

PIRATA ET CVRSORES AVT PRAEDONES maritimi anathematizantur.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes piratas, curſarios, latrunculos maritimos: & illos præcipue qui mare noſtrum a monte Argentario uſque ad Tarracinam diſcurrere, & nauigantes in illos deprædari, mutilare, interficere, ac rebus & bonis ſuis ſpoliare præſumpſerunt hactenus & præſumunt ac oẽs receptatores eorundẽ: & eis auxiliũ dantes, conſilium uel fauorem. In proceſſu cœnæ Domini.

CAnonis iſtius materia eſt latrocinium maritimũ. Et quo ad perſonas, unum genus perſonarũ nominatur diuerſis nominibus. Nam piratæ iidem ſunt, qui uulgariter corſarii appellantur: latrunculi quoque marini, parui piratæ ſunt. Totũ ergo genus piratarũ excomunicãtur, & præcipue intra mare Eccleſiæ Romanæ diſcurentium. Actiones principales ſunt quinq;: deprędari mutilare, interficere, bonis ſuis ſpoliare, & receptare eoſdem. Acceſſoriæ autem ſunt tres, conſulere, auxiliari, fauere. Et eſt Papalis.

In ſacrilegos ſedem Apoſtolicam in ſuis uictualibus offendentes. Cap. xix.

VICTVALIA VEL ALIA ROMANAE CVriæ neceſſaria ſolicitantes, non ſunt ſub anathematis pœna impediendi.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes impedientes ſeu inuadētes uictualia ſeu alia ad uſum Rom. curiæ neceſſaria adducentes: uel qui ne ad Rom. curiam ipſa adducantur uel deferantur, impediunt ſeu perturbant: & qui talia fieri faciunt uel defendunt: cuiuſcunque fuerint ordinis, præeminentiæ &c. In proceſ. cœnæ Domini.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo offenditur ſedes Apoſtolica in ſuis uictualibus. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones principales ſunt quatuor ſed diſtinctæ in duas combinationes propter diuerſitatem terminorum. Nam prima combinatio eſt impedire uel inuadere homines adducentes uictualia uel alia neceſſaria ad uſum Romanæ curiæ. Secunda uero combinatio eſt, impedire uel perturbare, ne prædicta adducantur ad curiam: ita ꝙ primo prouidetur hominibus adducentibus: ſecundo rebus adducendis. Quo ad actiones uero acceſſorias, ponūtur duæ actiones: ſcilicet defendere, uel facere fieri talia: quamuis errore ſcriptorum ly fieri, omiſſum ſit in textu etiam plumbato. Et eſt Papalis. Aduerte hic, quod quum ex uoluntate & propoſito maleficia diſtinguantur: ſi quis non gratia impediendi uel perturbandi ea quæ ſunt ad curiam, ſed conſulendi propriæ patriæ commoditati, inhibeat ne quis extrahat de patria fruges &c. quamuis inde ſequatur, ꝙ non poſſunt deferri ad curiam Ro. non propterea incidit in hunc canonem. Similiter ſi quis tēpore peſtis in curia, inhibet ſuis nequis uadat Romam reuerſurus &c. non incidit in hunc canonem: & ſic de ſimilibus: quia non per ſe agitur contra curiam, ſed pro neceſſitate, pro ſanitate patriæ, & huiuſmodi per ſe agitur: licet per accidens redundat in damnum curiæ, ſed pœnæ acceṅſuræ intelligendæ ſunt penes id quod eſt per ſe, & non penes id quod eſt per accidens.

In ſacrilegos Chriſtianum principatum offendentes, opem ferendo inimicis crucis Chriſti. Cap. xx.

SARRACENIS ARMA VEL ALIA CHRIſtianitati nociturna deferentes excommunicantur.

EXCOMMVNICAMVS & anathematiZamus illos, qui contra Chriſtum & populum Chriſtianum, Sarracenis arma, ferrum, & lignamina deferunt galearum: eos ẽt qui galeas eis uendunt uel naues: quique in piraticis Saracenorum nauibus curam uel gubernationem exercẽt, aut machinis, aut quibuſlibet aliis aliquod eis impendunt conſilium uel auxiliũ in diſpendium terræ ſanctæ: Ipſoque rerum ſuarum priuatione multari, & capientium ſeruos fore cenſemus: præcipiẽtes, ut per omnes urbes maritimas in diebus dominicis & feſtiuis huiuſmodi ſentẽtia publice innouetur. Et talibus gremiũ nõ aperiatur Eccleſiæ, niſi totum ꝙ ex commercio tam damnato ſperceperint, & tãtũdẽ de ſuo, in ſubſidiũ terræ ſanctæ trãſmiſerint. Et infra: Quod ſi forte ſoluendo nõ fuerint, ſic alias reatus talium caſtigetur quod in pœna ipſorũ aliis interdicatur audacia ſimilia præſumendi. Innoc. in conci. generali extra de Iudæis. cap. ad liberandum.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium contra Chriſtianũ principatum commiſſum, opem ferendo inimicis crucis Chriſti. Et multis in locis repetitus diuerſimode inuenitur: & in iure, & in Extrauagantibus, & in proceſſu qui fit in cœna Domini.

Vt autem clare percipiaſ quid, qñ, & ubi prohibitũ ſit, diſtingue tempora & loca. Et ſcito, quod ẜm omne tempus, & ſecundum omnẽ locum infideliũ, excommunicati ſunt deferẽtes equos, arma, ferrum, lignamina, & alia prohibita, quibus Chriſtianos impugnãt: ut patet in cœna Dñi, ubi ſic dicit: Excõicamus & anathematizamus omnes illos, qui equos, arma, ferrũ, lignamina, & alia prohibita deferũt Sarracenis, Turcis & alijs Chriſti noĩs inimicis quibus Chriſtianos impugnãt. Tẽpore uero guerræ excõicati ſunt deferentes ẽt quodcunq; mercimoniũ. ut patet in cap. quod olim. de Iudæis & Sarrace. Et omni rurſus tempore deferentes ẽt uictualia & quæcunq; merci-

mercimonia in Alexandriam, uel alia loca Sarracenorũ terræ Aegypti, excõicati ſunt:ut patet in Extrauag. cle. v. multa mentis, poſita inter cões Extrauagantes.in tit.de Iudæis & Sarrac. Et tam hæc tertia quã prima excõicatio reſeruatur Papæ. Secunda autem quatenus ab utraque harum ſeparatur, ab Epiſcopo abſolui põt. Aduerte deinde, ꝙ appellatione armorũ ueniunt nõ ſolũ offenſiua, ſed defenſiua, ex quacunque materia ſint. Per ferrum autem & lignamina, præcipuã materiã intellige armorum, & galearum, ac nauium. Et per alia prohibita, accipe non ſolum naues & galeas ipſas, ſed quaſcunque ſecũdarias proprias materias armorum, galearum: nauium: ut ſunt ſartiæ, uela galearum: & breuiter quæcũque ad hoc ſunt, ut ex eis Chriſtiani impugnẽtur. ſic enim proceſſus cœnæ Domini explicat. Victualia autem & communis uſus merces (ut panni linei uel lanei, & alia huiuſmodi) non ueniunt appellatione prohibitorũ: ut latiſſime patet ex eo ꝙ in dicta Extrauagante poſtquã dictũ eſt, ferrum, equos arma; & alia uetita, ſubiungitur, necnon uictualia & mercimonia. Vnde ſequitur, ꝙ talis excõicatio in canone Cœnæ Domini non extenditur ad deferentes uictualia & cões merces ad infideles. Et hæc bene nota. Vnde has oẽs merces deferẽtes nõ ſunt, excõicati, niſi tempore guerræ, aut niſi in Alexandriã, uel partes Aegypti deferant: quum excommunicatio contra illos non inueniatur, niſi ut dictum eſt. Et quilibet Canon eſt uniuerſalis quo ad perſonas. Sed quo ad actiones diſtant, quia in hoc canone explicantur quinque actiones. Prima eſt deferre: ſecunda uendere: tertia curam exercere: quarta conſulere: quinta auxiliari: ut patet in textu. In Canone uero cœnæ Domini ſola una actio ponitur: ſcilicet deferre. Et eſt nõ ſolum papalis, ſed pœnalis abſolutio: ut in iure recitato uides.

In effractores locorum ſacrorum. Cap. XXI.

LOCI SACRI FRACTOR SEV SPOLIAtor pœnam excommunicationis incurrit.

MEMORATOS ſacrilegos (qui ſcilicet confregerãt uiolenter quaſdam eccleſias, & expoliauerant) excommunicata snuntietis: & faciatis ſicut excommunicatos arctius euitari

euitari, donec paſſis iniuriam congrue ſatisfaciant, & damna data reſarciant, & cum literis ueſtris rei ueritatem contingentibus Apoſtolico ſe conſpectui repræſentent. extra de ſenten. excommunic. conqueſti.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo frangitur eccleſia & expoliatur. Et quo ad perſonas uniuerſalis eſt. Quo ad actiones uero comprehendit duas ſimul: ſcilicet frangere & expoliare: Vbi nota primo, duo requiri ſimul ut ſit locus Canoni. ſ. effractionem, & ſpoliationẽ. Et effractio quidẽ ad templum (ſiue frangatur paries, ſiue ianua, ſiue ſera, ſiue tectũ &c.) ſpoliatio aũt ad res quæ tolluntur, refertur. Et proptẽrea ſi quis aperiret Eccleſiam & ſpoliaret, aut frangeret, ſed non ſpoliaret, non ſubiiceretur huic Canoni. Nota ſecũdo, ꝙ hic Canõ nullam infert excõicatiõnẽ, ſed latã ſupponit, & denuntiationẽ mãdat, ac denuntiati abſolutionẽ Apoſtolicæ ſedi reſeruat. Sed ubi lata ſit iſta ſententia quæ hic ſupponitur, nõ facile patet: niſi dicendo ꝙ canon iſte per hæc ſua uerba interpretatur, quo ad hũc caſum fuiſſe anathemia latæ ſententię canonẽ Lucij Papæ in Decretis. xvij. q. iiij. cap. oẽs Eccleſiæ. Indubie ſiquidem tenetur huiuſmodi Eccleſiarũ effractores cum ſpolio, eſſe ipſo iure excommunicatos ex hoc textu quia mandatur denuntiari excommunicati, nõ poteſt enim denuntiari excommunicatus, niſi qui iam eſt excommunicatus. Et eſt papalis poſt denuntiationem.

In incendiarios. Cap. xxii.

ABSOLVTIO A PECCATO INCENDIA rii Papæ reſeruatur.

INCENDIARII ex quo ſunt per Eccleſiæ ſententiam publicati, pro abſolutionis beneficio ad ſedẽ Apoſtolicã ſunt mittendi. Clemen. iii. extra de ſent. excommuni. cap. tua.

CAnonis iſtius materia eſt iniurioſum incendiũ. Et quo ad pſonas ẽ uniuerſalis. quo ad actiones unã ſolã ponit actionẽ ſcilicet iniurioſe incẽdere, nõ qualitercũq;, ſed poſt ſniam.

Vbi nota nullam in hoc Canone excõicationis ſententiam ferri: ſed ſi per Eccleſiæ (hoc eſt prælatorum) ſententiam ſunt non ſolum excommunicati, ſed publicati, tunc abſolutio reſer

uatur ſedi Apoſtolicæ. Et quia non arctat ſe Canon ad incendiarios Eccleſiarum, ideo de quibuſcunque incendiariis intelligo. Et intelligitur in propoſito incẽdiarius nõ ab actu incendendi, ſed a uitio. qui enim malo ſtudio incendit domum, ſegetem, oliuetum, &c. incendiarij crimen incurrit.

Et ſcito excommunicationẽ cõtra incendiarios Eccleſiarũ latam, nullibi inuentã a me eſſe, quamuis quæſierim quæ allegantur loca: & propterea non habeo eos pro excommunicatis. Et ſi qui forte fundent excõicationem hanc ſuper canone qui habetur xi. q. iij. cap. canonica. aduertant primo canonem illum communem eſſe omnibus uiolatoribus Eccleſiarũ, deinde q̃ nõ uidetur ligare omnes Chriſti fideles: quia uidetur canon nec cõcilij uniuerſalis, nec Papæ, ſed particularis ſynodi, ſcilicet Auriſiacen. Cõſtat autem huiuſmodi canones, præſertim pœnales, nec ex ſe nec ex Gratiani compillatoris autoritate uim ſuam extendere ad uniuerſas Chriſti Eccleſias.

In eos qui Chriſtianos naufragantes rebus ſuis ſpoliant.
Cap. XXIII.

CHRISTIANI NAVFRAGANTES NON debent ſpoliari, & hoc ſub pœna excommunicationis.

Illi qvi Chriſtianos naufragium patientes ſpoliant rebus ſuis: niſi ablata reddiderint, excõicationi ſe nouerint ſubiacere. Ex Concil. Laterañ. de raptoris. cap. excõicationis.

Canonis iſtius materia eſt furtũ ſeu rapina bonorũ naufragorum. Et quo ad perſonas uniuerſalis eſt. Quo ad actiones unam punit, i. ſpoliare bonis patientes naufragium.

Vbi aduerte canonem hunc contra iniquã detentionẽ rerũ Chriſtianorũ naufragorum, cõſideraſſe duo cõcurrere in hac iniquitate. Primo acceptionẽ rerũ ex naufragio: deinde uſurpationẽ earundem rerũ ut propriarum. Et quia primus actus (hoc eſt accipere huiuſmodi res) poteſt bene & male fieri, & habet ſpeciem boni (quoniam eſt ſalutatio rerum periclitantium) & poteſt fieri ex pia charitate, ad opem ſcilicet ferendam dominis rerum illarum: & poteſt fieri ex auara iniquitate ad appropriandum ſibi res illas: ideo non eſt punitus actus iſte acceptionis ab hoc canone. Secundus autẽ actus (qui

eſt detentio rei alienæ inuito Dño)quoniã manifeſtã & inexcuſabilé cõtinent iniquitaté, punitus eſt ab hoc canone excõicationis ſententia. Et quia actus iſte(.ſ.detinere res naufragorũ ipſis inuitis)conſumatur in omiſſione reſtitutionis, propterea canõ iſte non percutit huiuſmodi quaſi raptores ſeu fures, niſi quum uenerint ad omiſſionem reſtitutionis debitæ. Et quia tps reſtituẽdi determinatũ eſt ad ſtatim(quia obligat ſemper & ad ſemper)ideo ſtatim incurrit hæc excõicatio quũ quis eſt in mora:hoc eſt quũ quis põt reſtituere, & non reſtituit. Nec eſt opus monitione: tũ quia tps reſtitutionis determinatũ eſt ipſo iure, ut dictũ eſt: tum quia falſum eſt cenſuras contra omittẽtes, exigere monitioné: ut patet ex eo ꝙ inquiſitores odio uel amore &c. omittẽtes, abſq; alia monitione ſunt excõicati:iuxta c.multorum.de hæret.in clem. Et eſt Epalis.

Aduerte confeſſor leges aut conſuetudines alicubi de confiſcatione bonorũ naufragorum, eſſe corruptiones legum & bonorum morum, addentes afflictiones afflicto.

Contra offendentes Apoſtolicam ſedem.

In Cardinales ſede uacãte conſtitutioni de Romani Pont. præter ſimoniam facienda electione, quouis modo contrauenientes. Cap. XXIIII.

ROMANI PONT. ELECTIONEM PRAEter ſimoniacam impedientes ipſo facto pœnam excommunicationis incurrunt.

INHIBEMVS omnibus & ſingulis ſanctæ Rom. Eccleſiæ Cardinalibus qui pro tempore erunt, & eorum ſacro collegio: ne Apoſtolica ſede uacante prædictis (.ſ.de Rom. Pont. præter ſimoniam facienda electione) contrauenire, uel cõtra præmiſſa uel aliquod præmiſſorum ſtatuere, diſponere, ordinare, uel aliquo modo facere ſeu attentare præſumãt, quocunque exquiſito colore uel cauſa, ſub excõicationis latæ ſententiæ pœna: quã ipſo facto incurrãt. Et a qua non niſi per Rom. Pont. canonice electum abſolui poſſint, niſi in mortis articulo. Iul. II. in Extraua. quum tam diuino. & fuit per Lateranen. Concil. approbata.

Canonis

CAnonis iſtius materia eſt ſimonia, nõ quæcunq;, ſed cir ca electionẽ Papę. Et quo ad perſonas eſt particularis: ut pote ſolos Cardinales comprehendens. Quo ad actiones uero numerat ſex actiones: prima eſt, conuenire: ſecunda, ſtatuere tertia, diſponere: quarta, ordinare: quinta aliquo modo facere: ſexta, aliquo modo attentare. Et hęc omnia intelligũtur ſede uacante, ita ꝙ ſi Cardinales contra ordinata de Papa pręter ſimoniam electione, contraueniant aut ſtatuãt &c. ſint excommunicati. Et eſt Papalis. Vbi nota, quod licet ſecundum antiqua iura non potuiſſet excipi contra Papam ſimoniace electum (quia quantumcunque ſimoniachus, erat uerus Papa) poſt hanc tamen conſtitutionem Papa ſimoniace electus non eſt Papa in ueritate. Et Cardinales ſede uacante iurant ſe ſeruaturos hanc conſtitut.

In eos qui ab ordinationibus, ſententiis ſeu mandatis Roma. Pont. ad futurum Concilium appellant: aut fauorem, conſilium, auxiliumue ad hoc præſtant, &c. Cap. xxv.

APPELLANTES A SENTENTIA, ORDInatione uel mandato ſummi pontificis excõicantur.

SAne olim fel. re. Pius Papa II. prędeceſſor noſter de fratrum ſuorum ſanctæ Romanæ Eccleſię Cardinalium cunctorumque prælatorum, ac diuini & humani iuris interpretum curiam Rom. ſequentium in dicta ſeu congregatione Mãtuana exiſtentium approbatione, natura prius & graui pręmiſſa diſcuſſione, & de eorundem congregatorum unanimi conſilio & aſſenſu ac ex certa ſcientia prouocationes ad futurum concilium efficaciſſimis & palpabilibus rationibus tanquam erroneas & deteſtabiles damnauit, ac ſub excõicationis latæ ſententiæ & interdicti pœnis præcepit, ne qua perſona cuiuſuis dignitatis, ſiue etiam uniuerſitas aut collegium quouis quæſito colore ab ordinationibus, ſententijs, ſeu mãdatis quibuſcunque ſuis & ſucceſſorum ſuorum, appellationem huiuſmodi interponere audeat; & contra facientes una cum fautoribus ſuis, & concilium, auxiliumue præſtantibus (ſiue tabelliones ſint, ſiue teſtes, ſiue aduocati, ſiue alij quicunque) non ſolum pœnis & cenſuris prædictis, ſed etiam iis quæ læ-

ſæ ma

ſæ maieſtatis & hæreticæ prauitatis reis imponuntur, obnoxios eſſe ſtatuit. Et infra: Dictaſque pœnas & earum quamlibet omnes illos ipſo facto incurrere uolumus (cuiuſcunq; conditionis exiſtant, & gradus prærogatiua præfulgeāt) qui in ſenatu, conciliis, parlamentis, congregationibus etiam ſynodalibus & prouincialibus uel alias quomodolibet tacite uel expreſſe, uoce uel ſcripto, per ſe uel alium, cuiuſcunque timoris uel reuerentiæ uelamine, uel prætenſa excuſatione, & ſuperioris mādato non obſtāte decreuerint, conſuluerint ſeu deliberauerint, uel aliorū dictū approbauerint, conſiliū aut uocē dederint, ut ad futurum uniuerſale Concilium a nobis uel ſucceſſoribus noſtris Rom. Pont. contra prædictam conſtitutionē appellare liceat, poſſit, uel debeat, dictas pœnas ad ipſos & eorū quemlibet contrauenientem in præmiſſis, tenore præſentiū dantes & extendentes & locum habere declarantes omni ambiguitate ceſſante. Iulius ij. in Extrauag. ſuſcepti regiminis.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium contra ſedis Apoſtolicæ primatum. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones uero principales, conſtitutio Pii ponit unā tantum: ſcilicet appellationem ad futurum concilium ab ordinationibus, ſententiis ſeu mādatis Rom. Pont. ſed acceſſorias ponit tres: fauere, conſulere, auxiliari. Extēſio autem Iulii addit ſex actiones principales. ſ. decernere, conſulere, deliberare, approbare aliorum dicta, conſilium dare, uocē dare ut ad futurum conciliū cōtra dictā cōſtitutionē Pij appellari liceat poſſit, uel debeat. Et quælibet actio multiplicatur p modos, tacite uel expreſſe, uoce uel ſcripto, per ſe uel alium. Vbi nota primo, quod licet omnes iſtæ actiones tāquam acceſſorię fuerint excommunicationi ſubiecte per conſtitutionem Pij, non erant tñ per conſtitutionē illam excommunicationi ſubiectæ tanquam principales actiones: & propterea non erant iſti dantes conſilium aut uocem, uerbo uel ſcripto, excommunicati, niſi ſubſequuto effectu) hoc eſt niſi ſubſequuta principali a- principali actione, quæ eſt appellare ad futurum concilium) ſed per adiunctam extenſionem Iulii, quilibet horum eſt excommunicatus, ſtatim ut dat uocem ſeu concilium ut poſſit, liceat, ſeu debeat appellari, etiam ſi effectus non ſubſequatur, quia ſic diſponit Decretalis iſta. Alioquin fruſtra eſſet extenſio iſta

ſio iſta ad eaſdē actiones ut acceſſorias & con comitantes: quo niam iam per Pium comprehenſæ ſic erant ſub nomine dantium conſilium, auxilium, uel fauorem. Nota ſecūdo differentiam inter conſulentes quod fiat hęc appellatio, & cōſulentes, quod fieri poſſit, aut liceat, aut debeat hæc appellatio. nam primi non ſunt excommunicati, niſi ſequatur appellatio: quia per Pij conſtitutionem excommunicantur ut cooperatores. Secundi autem ſunt excommunicati ipſo facto: ut patet per extenſionem Iulii. Nec iſtius differentiæ quærenda eſt alia cauſa, niſi quia Decretalis ſic diſponit: & pœnæ non ſunt extendendæ ultra proprios caſus.

In literarum Apoſtolicarum falſarios & ipſorum fautores. Cap. XXVII.

LITERAS APOSTOLICAS FALSIFIcantes, uel aliter quam ſint exponentes, uinculo tenentur excommunicationis.

EOs omnes falſarios literarum Apoſtolicarum, qui per ſe uel alios uitiū falſitatis exercent, cum defenſoribus & fautoribus ſuis anathematis uinculo decernimus innodatos &c, Innoc. iij. Extrauag. de crim. fal. ad falſariorum.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegiū, quo offenditur Apoſtolica ſedes in falſitate ſuarum literarum. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones principales continet duas. Prima eſt, exercere uitium falſitatis in Apoſtolicis literas per ſeipſos. Secunda eſt, exercere hoc idem per alios. & duas acceſſorias. ſ. fauere & defendere. Aduerte primo, ꝙ canon excōicationis nō extendit ſe ad omnes quomodolibet falſarios, hoc eſt qui quouis modo poſſunt dici falſarii Apoſtolicarum literarum. Vnde non cōprehendit ſubreptitias ſeu obreptitias literas Apoſtolicas impetrantes & edentes: quoniā literæ tales non ſunt falſæ, ſed ueræ literæ Apoſtolicæ. Nec cōprehendit utētes ſcienter literis Apoſtolicis falſis: quia Canō ipſe diſtinguit utentes cōtra exercentes per ſe uitiū falſitatis huiuſmodi, ac per hoc aperit utentes non uenire appellatione exercentiū per ſe uitium falſitatis huiuſmodi. Et quum cōſtet quod nō oportet utentes cōprehēdi ſub appellatione exercentium

tium per alium (quũ per ſeipſos utantur literis falſis) cõſequẽs eſt ut non cõprehendantur: utentes ſub hac cenſura. Nota ſecundo in eodem capitulo ſubiungi excõicationẽ contra laicos utentes literis Apoſtolicis falſis: ita quod prima excõicatio eſt communis laicis & clericis, ſecunda autem eſt propria laicis: quia textus diſponit aliã pœnam clericis. Prima quoq; excõicatio comprehendit Apoſtolicarũ literarum falſarios omnes, qui uitium falſitatis exercent per ſe uel alios: ſecunda autem ſolos utentes. Aduerte tertio, ꝙ licet neutra harum excõicationũ ſit Papæ reſeruata ex hoc textu: ex proceſſ. tamen cœnæ Domini reſeruatur prima: & extẽditur excõicatio prima abſque limitatione aliqua ad omnes falſarios literarum Apoſtolicarum, & ſupplicationum gratiam uel iuſtitiam concernentium. Et dicitur ſic: Excommunicamus & anathematizamus omnes falſarios bullarum ſeu literarum Apoſtolicarũ, & ſupplicationum gratiam uel iuſtitiam concernentium per Rom. Pont. uel uicecancellarium ſeu gerentes uices eorũ aut officiũ uicecancellarij ſanctæ Rom. Eccleſiæ de mandato eiuſdem Rom. Pontificis ſignatarum: aut ſub nomine eiuſdem Rom. Pont. uicecancellarij aut gerentium uicem prædictorum, ſignantes ſupplicationes eaſdem. Vbi uidere potes quod Canonis iſtius materia eſt latior quo ad actiones & quo ad actionũ materias. Quo ad actiones quidem: quia ibi ſola falſatio, hic falſatio & ſignatio. Quo ad materias uero: quia ibi ſolũ de literis Apoſtolicis, hic de literis & ſupplicationibus agitur. Aduerte quarto quod in capi. dura. de cri. fal. reſeruatur. Papæ abſolutio tenentis literas Apoſtolicas falſas poſt uiginti dies, ſi epiſcopus tulit contra tales in communi excommunicationem. Recolito quoque quod tam utens falſis quã tenens falſa, per ſe loquendo non eſt niſi qui ex intentione utitur falſis aut tenet falſa, hi enim ſoli directe crimen hoc incurrunt. Vnde, utentes aut tenẽtes ignoranter nõ ligãtur: niſi forte ignorãtia tam culpabilis fuerit, ut redeat actus in naturã ſui uitij, quod regulariter non eſt, quando ſi ſciuiſſet, nullo pacto uſus fuiſſet aut tenuiſſet: & hoc in foro cõſcientiæ. Aduerte quinto, ꝙ (ut refert ſanctus Antonius archi. Floren. in tertia parte ex Hoſtien.) literis domini Papæ nec in magno nec in modico quis manum apponere poteſt, etiã literam uel punctũ corrigendo:

ita ꝙ ipſo facto excõicationis ſentẽtiam incurrit, reſeruatam ſedi Apoſtolicæ, exceptis officialibus quibus hoc competit.

In offendentes Apoſtolicæ ſedis autoritatem tã in ſuis ſuorũq; literis proceſſibus & exequutionibus, quã in iuriſdi ctionum, fructuum reddituum & prouentuum non uacantium autem uſurpatione &c. Cap. XXVII.

AVTORITATEM, IVRISDICTIONEM uel qualitercunq; ſedis Apoſtolicæ dominum offendentes anathematis pœnam incurrunt.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus iſtos qui ne literis & mandatis Apoſtolicæ ſedis & legatorum ac nuntiorum & iudicum delegatorum eiuſdem gratiam uel iuſtitiã concernentibus, decretiſque ſuper illis & cæteris iudicatis, proceſſibus & exequutionalibus, non habito primum eorũ beneplacito & aſſenſu pareatur: ne ve tabelliones & notarii ſuper huiuſmodi literarũ & proceſſum exequutione inſtrumenta uel acta conficere, aut confecta parti cuius intereſt tradere, ſub grauiſſimis pœnis prohibere, ſtatuere, ſeu mandare præſumunt, qui ve iuriſdictiones ſeu fructus, redditus & prouẽtus ad eccleſiaſticas perſonas ratione eccleſiarum, monaſteriorũ & aliorum beneficiorum eccleſiaſticorum per eas obtentorũ pertinentes uſurpant uel arripiũt, ſeu quauis occaſione uel cauſa ſine Rom. Pont. expreſſa licentia ſequeſtrant: uel qui per ſe uel alium ſe alios directe uel indirecte prędicta exequi uel procurare, aut in eiſdem conſilium, auxilium, uel fauorem præſtare non uerentur: cuiuſcunq; præeminentiæ, dignitatis &c. fuerint. In proceſ. cœnæ domini.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo offenditur autoritas Apoſtolicæ ſedis tam in ſuis ſuorumq; literis, proceſſibus & exequutionibus, quam in iuriſdictionum, fructuũ, reddituum & prouentuum nõ uacantium uſurpatione. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones uero principales ſecundum diuerſitatem materiarum diuerſificatur nam reſpectu primæ materiæ tres actiones principales ponuntur: ſcilicet ſub grauiſſimis pœnis prohibere, ſtatuere, mandare: ita ꝙ primo excommunicantur oẽs prohibentes uel ſtatuẽtes uel mandantes

dantes ne obediatur literis & mandatis &c.non habito primo ipſorum mandantium beneplacito & aſſenſu. Et eſt hæc excõmunicatio cõtra illos qui ſtatuunt aut mãdant ſubditis ſuis ne obediant curiæ Romanæ mãdatis ſine conſenſu ipſorum mandantium. Et in eodẽ contextu circa eandem primam materiã ſimul excommunicantur omnes qui prohibent uel ſtatuunt aut mandant, ne tabelliones & notarij inſtrumenta ſeu acta conficiant, uel confecta tradant parti.

Deinde circa ſecundam materiam tres actiones ponuntur. Prima eſt uſurpare: ſecunda, arripere: tertia, ſequeſtrare. Vbi quinque cõditiones apponuntur. Prima, ex parte rei acceptæ, ſcilicet ꝙ ſit eccleſiæ: puta ꝙ ſit iuriſdictio, fructus, prouẽtus, redditus eccleſiæ. Et per hanc conditionem excludũtur prouẽtus prophani quos aliunde eccleſiaſticę haberent perſonæ. Secunda, ꝙ res eccleſiæ uſurpentur, arripiantur, aut ſequeſtrẽtur nõ qualitercũq;, ſed ut prouentus, ut redditus, ut fructus eccleſiæ: qm̃ formaliter uerba intelligenda ſunt. Et per hanc conditionẽ excluduntur fures ſeu latrones qui res eccleſiæ furantur aut rapiunt ut quaſdam res, & non ea ratione quia ſunt fructus aut redditus Eccleſiæ. Factus eſt enim canon iſte, nõ contra fures & latrones, ſed contra dominos qui beneficiorum eccleſiaſticorũ prouentus uſurpant aut ſequeſtrant. Et quia nõ limitatur ad dominos ligat omnes qui ea ratione arripiũt: quia ſunt prouentus talis eccleſiæ. Tertia, ꝙ pertineat ad perſonã eccleſiaſticam obtinentẽ illud beneficium. Et per hanc cõditionẽ excluduntur res eædem ſi ſint Eccleſiarum uacantiũ. Quarta eſt, ꝙ iſta fiant ſine expreſſa licentia Papæ. Ex qua forte ſequitur quinta. ſ. ꝙ iſta fiant quaſi autoritatiue: ut nobiles domini & miniſtri qui uſurpant aut arripiũt, aut ſequeſtrãt quaſi poteſtatẽ habentes, incurrãt hũc canonẽ: qui directe factus eſt ad protegẽdũ beneficiatos ab hmõi uſurpatoribus. Sed parũ prodeſſe uidetur: quia domini faciunt quod uolunt. Et ſi ſunt magni dñi, oportet habere patientiam, & canones ſilere. Quo ad actiones uero acceſſorias, multiplicato magna eſt propter tot modos: & extenditur ad oĩa & ſingula ꝓmiſſa. Et eſt Papalis.

In impugnantes literas electi in Papam antequam coronetur. Cap. XXVIII.

ELECTI IN SVMMVM PONT. LITERAS impugnans excommunicatur.

ADVERTE hoc in loco, quod impugnantes literas electi in Papam antequam coronetur, ſunt ipſo facto excommunicati per quandam extrauagantem Benedicti xj. ut refert ſanctus Antonius Arch. Florenti. in tertia parte. titul. xxiiij. cap. lxviij

In eos qui ſub quibuſuis pœnis, ne ſine ipſorũ inhibentium aut Principum beneplacito mandentur exequutioni literæ Apoſtolicæ inhibent &c. Cap. xxix.

LITERARVM APOSTOLI. EXEQVVtionem impediens excommunicatur.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes illos qui ſub quibuſuis pœnis, quibuſcunque perſonis in genere & in ſpecie, ne aliquas literas Apoſtolicas etiam in forma breuis tam gratiam quam iuſtitiam concernentes & citationes & exequutoriales quæ a ſede prædicta emanarũt & pro tempore emanabunt, ſine eorum uel Principum beneplacito & examine exequutioni mandent, inhibent: ac notarios, exequutores uel ſub exequutores literarum, monitoriorum citationum & inhibitionum huiuſmodi capiunt, incarcerãt & detinent, uel capi & incarcerari & detineri faciunt. Et qui ex eorũ officio uel ad inſtantiam quorumcunq; perſonas eccleſiaſticas. & capitula, cõuentus & collegia eccleſiarum quarumcunque, corã ſe ad ſuum tribunal, audientiam, cancellariam, cõſilium uel parlamentum trahunt, ac præter iuris cõmunis diſpoſitionẽ trahi faciunt uel procurant, directe uel indirecte, quouis quæſito ingenio uel colore. In proceſſu cœnæ Domini.

CANONIS iſtius materia eſt ſacrilegiũ, quo offenditur autoritas ſedis Apoſtolicæ: primo in ſuis literis, citationibus & exequutionibus: ſecũdo, in ſuis notariis, exequutoribus & ſubexequutoribus: tertio, in eccleſiaſticis perſonis, capitulis, conuentibus & collegiis. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones diuerſificatur ſecundum materias: nã in prima materia ponit unã actionẽ, ſ. ſub quibuſuis pœnis inhibere,

inhibere, nec ſine ipſorum inhibentium aut Principum bene placito exequutioni mandentur literæ Apoſtolicæ, & alia pręmiſſa. In ſecunda uero materia ponit tres actiones publicatas prima eſt, capere: ſecunda, incarcerare: tertia detinere. Et duplicantur per facere capi, incarcerari uel detineri. In tertia demum materia ponit actiones tres. prima eſt, trahere ad ſuũ tribunal audientiam, &c. præter iuris communis diſpoſitioné: ſecunda eſt, trahi facere: tertia eſt, trahi procurare.

Vbi nota in tertia materia, ꝙ licet appareat ꝙ iſte canõ ſit editus cõtra dominos ſeculares, qui ſeipſos cõſtituunt iudices eccleſiaſticarũ perſonarũ, &c. ſecundum tamen ueritaté ligat etiã eccleſiaſticos, qui præter iuris cõmunis diſpoſitioné hæc eadé præſumũt autoritate alia quã eccleſiaſtica: quia in hoc canone nõ fit diſcretio inter laicos & clericos quũ excommunicantur: nõ enim dicitur, excõicamus illos laicos, ſed abſolute illos. Et forte fuit ratio, quia in multis locis prælati eccleſiaſtici inſtituũtur a principibus ad cauſas huiuſmodi: & propterea omnes communiter ſunt hic excommunicati. Et eſt Papalis.

In offendentes ſedis Apoſtolicæ autoritatem in cognitione cauſarum. Cap. xxx.

CAVSAS AB APOSTOLICA SEDE COgnoſcendas in aliã curiã transferrens, uel ne de eis dicta ſedes cognoſcat impediens excõicationé incurrit:

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes & ſingulos uicecancellarios, & conſiliarios ordinarius & extraordinarios, quorumcunque Regum & Principum ac cancellariorum, conſiliorum & parlamentorum: necnon procuratores generales, eorundé uel aliorũ principum ſeculariũ, etiã ſi imperiali, regali, ducali, uel alia quacunque præfulgeant dignitate: necnon Archiepiſcopos & Epiſcopos, Abbates & cõmendatarios, eorũq; uicarios & officiales, qui per ſe uel alium ſeu alios, quarũcũq; exéptioné uel aliarũ gratiarũ & literarũ Apoſtolicarũ, necnõ decimarũ, & bñficiales ac alias ſpũales & ſpiritualibus annexas cãs ab auditoribus & cõmiſſariis noſtris aduocant: ac exequutiones monitoriorũ, citationũ, inhibitionum, ſequeſtrorũ, exequutiotiarũ & aliarũ literarũ Apoſtoli-

carum tam gratiam quam iuſtitiam concernentium, a nobis necnon camerario & præſidentibus cameræ Apoſtolicæ, ac auditoribus & cõmiſſariis Apoſtolicis, in eiſdem cauſis pro tempore emanatatum, illarumq; curſum & audientiam, ac perſonas, capitula, conuentus & collegia cauſas ipſas proſequi uolen. autoritate laicali impediunt, & ſe de illarum cognitione tanq̃ iudices intromittere, ac partes actrices quæ illas cõmitti fecerunt & faciunt, ad reuocandum ſeu reuocari faciendum citationes uel inhibitiones aut alias literas in eis decretas, & ad faciendum eos contra quos tales inhibitiones emanarunt, a cenſuris & pœnis in illis contentis abſolui ordinant. uel compellunt. In proceſ. cœnæ domini.

CANONIS iſtius materia eſt ſacrilegiũ, quo offenditur autoritas ſanctæ ſedis Apoſtolicæ in cauſarum cognitione. Et quo ad perſonas comprehendit nouem genera perſonarum. primo, Vicecãcellarios· ſecundo, Cõſiliarios quoruncunque Regum uel principum, cancellariorum, conſiliorum, parlamentorum: tertio generales procuratores eorundẽ &c. quarto, archiepiſcopos: quinto, epiſcopos: ſexto, Abbates: ſeptimo commendarios: octauo, eorum uicarios: nono, eorum officiales. Quo ad actiones autẽ ponit quinque actiones: ita tamẽ ut quælibet intelligatur tam ſi per ſe quam ſi per alium quis illã exerceat. Et referuntur ad diuerſa iſtæ diuerſæ actiones: niſi duæ ultimæ, quæ referuntur ad idẽ. Prima actio eſt, aduocare cauſas ab auditoribus uel cõmiſſariis Apoſtolicis. ſecunda eſt, autoritate laicali impedire exequutiones aut cauſarum curſum ſeu audientiam, aut perſonas, capitula, conuentus ſeu collegia cauſas ipſas proſequi uolentes, tertia eſt, ſe de illarum cognitione tanquam iudices intromittere. quarta ſimul cum quinta eſt, ordinare uel compellere partes actrices ad reuocandum &c. uel ad faciẽdum abſolui a cenſuris & pęnis eos contra quos tales inhibitiones emanarunt: ita ꝙ quicunq; ex ſupradictis nouem generibus perſonarum aliquã harum quinque actionum per ſe uel per aliũ fecerit, excõicatus eſt. Et eſt Papalis. Et aduerte diligentiſſime docte cõfeſſor, ꝙ in proceſſu ſæpe dicto cœnæ Domini ſub Adriano VI. excluduntur excuſationes principiũ uel cõſiliariorũ & huiuſmodi, excuſantiũ ſe ſuper tolerantia Rom. Pont. & huiuſmodi. nã ibi poſt oẽs

cenſuras

cenſuras habentur hæc uerba: Declarãtes nihilominus ac pro teſtantes (prout tenore pręſentium declaramus ac expreſſe ꝓ teſtamur) abſolutionem hodie uel alias ẽt ſolenniter per nos faciendam. præfatos uicecancellarios, conſiliarios & procuratores, ac alios excommunicatos prædictos, niſi prius a præmiſſis cum uero propoſito ulterius ſimilia non cõmittendi deſtiterint, nõ comprehendere, nec illis aliter ſuffragaturam eſſe. Ac inſuper in præmiſſis omnibus & ſingulis ac alijs quibuſcunque iuribus ſedi Apoſtolicæ ac ſanctæ Rom. Eccle. undecunque & quomodolibet quæſitis ſeu quærendis, per quoſcũque actus contrarios aut quomodolibet præiudicantes: tacitos uel expreſſos, a nobis uel ſede Apoſtolica quomodolibet factos aut faciendos, aut quemcunq; temporis fluxum ſeu patientiam uel tollerantiam noſtram, nullatenus quomodolibet præiudicari debere, aut quomodolibet poſſe: & ſic noſtræ incommutabilis intentionis ſemper fuiſſe, fore & eſſe.

Contra offendentes Eccleſiæ libertatem.

In eos qui Eccleſiaſticam libertatem per ſtatuta ſeu conſuetudines offendunt. cap. XXXI.

STATVTA VEL CONSVETVDINES contra Eccleſiæ libertatem cõdentes excommunicãtur.

EXCOMMVNICAMVS omnes qui de cætero ſeruari fecerint ſtatuta, edicta, & conſuetudines uel potius abuſiones introductas contra eccleſiaſticam libertatem, niſi ea de capitularibus ſuis intra duos menſes poſt huiuſmodi publicationem ſentẽtiæ fecerint amoueri. Excõicamus quoq; ſtatuarios & ſcriptores ſtatutorũ ipſorũ, necnõ & poteſtates & cõſules, rectores & conſiliarios locorum, ubi de cætero huiuſmodi ſtatuta & conſuetudines edita fuerint uel obſeruata: necnõ & illos qui ſecũdum ea præſumperint iudicare, uel in publica forma ſcribere iudicata. Hono. iij. de ſenten excõic. nouerit.

CAnonum iſtorum materia eſt ſacrilegium quo eccleſiaſtica libertas per ſtatuta ſc cõſuetudines offendit. Et quo ad perſonas, primus canõ uniuerſalis eſt. Quo ad actiones uero duas ponit actiones. Prima eſt, facere ſeruari ſtatuta & con

ſuetudines contra eccleſiaſticam libertatem. ſecunda eſt, non facere amoueri huiuſmodi ſtatuta de capitularibus ſuis.

Secundus autem canon ſpecificat ſex genera perſonarum: ſcilicet, ſtatutarios, ſcriptores ſtatutorum, poteſtates, conſules, rectores & conſiliarios locorũ ubi fuerint edita uel ſeruata. Deinde uniuerſaliter extendit ſe ad omnes quantũ ad duas actiones, prima eſt, iudicare ſecundum huiuſmodi ſtatuta: ſecunda, eſt ſcribere in publica forma huiuſmodi iudicata.

Vbi ſunt multa notanda. Primo, notanda eſt differentia inter abſolute uiolantes eccleſiæ libertatẽ, & inter illam uiolantes reſpectiue ad ſtatuta uel conſuetudinẽ: quoniã neuter iſtorum canonum excommunicat primos, ſed ſolos ſecundos, qui cum relationibus ſeu dependentiis ad ſtatuta ſeu conſuetudines, uiolatores reputantur: ut patet diſcurrenti per omnes caſus in his canonibus comprehenſos.

Secũdo, notãda eſt cõſtructio primi canonis: quia aliud ſignificat, & aliud intelligitur. Nã ſignificat requiri ad incurrendũ illum canonẽ duo ſimul. primum eſt, facere ſeruari huiuſmodi ſtatuta uel cõſuetudines: ſm eſt, non facere amoueri illa intra duos menſes de capitularibus, quia manifeſte excommunicat facientes primũ cũ coniunctione exceptiua niſi fecerint amoueri, &c. Intelligitur autem diuiſim, ita quod ſint duo caſus: & tam facientes ſeruari q̃ non facientes amoueri, ſunt excõicati. Mihi uidetur non eſſe recedendũ a plano ſenſu literæ: adiungendo ꝙ canon iſte ſpecialis eſt, & reſpicit ſtatuta & cõſuetudines tunc temporis editas & introductas: & propterea dedit illis tempus duorũ menſiũ a publicatione iſtius ſententiæ: ita ꝙ diſpoſuit Honor. iii. quo ad tunc edita ſtatuta ꝙ utrunq; requireretur ad incurrendum illã ſenteniã: & ꝙ ſi nõ feciſſent illa ſeruari, ſufficiebat, nec ligabantur: quia nõ debebant. Propterea quoq; ſubiunxit alium canonem ad futura ſtatuta & conſuetudines. Et ſi quis affirmãdum oĩno cenſet primũ canonẽ reſpicere ſtatuta cuiuſq; tẽporis (quia nõ dicit hactenus edita) amplectat̃ quoque literam cũ ſenſu ſuo: ut ſcilicet utrunq; requirat ſimul, & non ſenſum appoſitũ: ita ꝙ non ſufficit non facere amoueri ſtatuta de capitularibus ad incurrendũ hũc canonẽ: ſed ſimul oportet ꝙ ſit de numero faciẽtiũ illa ſeruari: quia ſic clare dicit textus: Faciens ergo ſeruari, ſi

non

non facit deleri, eſt excõicatus: & ſi non facit deleri, & tamen non facit ſeruari, non eſt excõicatus ex hoc ſolo quod non facit deleri. Tertio nota in ſecundo canone, ꝙ illa ſex perſonarũ genera quæ excõicantur abſq; actionũ propriarum explicatione (qm̃ non dicitur qui conſenſerint aut fecerint, ſed impersonaliter dicitur, ubi cõſuetudines uel ſtatuta fuerint edita uel ſeruata) non ſunt ſic dure interpretãda: quia excõicatio eſt maxima pœna eccleſiæ quæ non niſi pro mortali peccato infertur. Sed qm̃ duæ actiones in textu explicantur (ſcilicet edi & ſeruari) hinc intelligendum eſt ꝙ ſex illa genera perſonarum pro quanto concurrunt ad alteram harum actio uel ad edendum uel ad ſeruandum) ſunt ipſo facto excommunicata. Et propterea ſtatuarii (qui ſcilicet faciunt ſtatuta hæc) & ſimiliter ſcriptores illorum, ut cancellarii, & ſimiles, ſunt ipſo facto excommunicati: utpote concurrentes ad editionẽ ſtatutorũ. Poteſtates uero, cõſules, rectores & cõſiliarii ſi nihil operẽt ad editionẽ aut obſeruationẽ, nõ ſunt excõic.

Quarto nota, ꝙ tam ſtatuarii q̃ alii excuſantur ab excommunicationis cenſura, ſi pura mente & recto animo nolentes aliquid contra eccleſiæ libertatem ſtatuere aut ſuſtinere, conſulunt doctores reputatos, &c. ſeu commitũt examẽ eorũ doctoribus huiuſmodi: & certificati ab illis ꝙ nihil eſt cõtra eccleſiæ libertatem, ſtatuunt, ſcribũt, &c. aliquid quod in ueritate eſſet contra libertatẽ eccleſiæ: quia agunt ex ignorantia plus q̃ probabili. Et nec apud Deũ nec apud eccleſiã agunt cõtra eccleſiæ libertatem: quia feceruñt quantũ in ſe eſt ꝙ uiros probos decet. Excuſantur nõ ſolum a tanto, ſed a toto. Quinto nota quid importat libertas eccleſiaſtica. Et ſcito ꝙ cõprehendere uidetur omne id in quo eccleſia non ſubiicitur aut arctatur: ſiue illud ſpectet ad eſſe naturale uel ſpiritale, ſiue ad operari aut recipere, ſiue ad quodcunq; aliud: & rurſus ſiue illud cõueniat eccleſiæ ex dono naturali ſiue gratuito, ſiue ex iure cõi, ſiue ex priuilegio: ita ꝙ vñ hẽat, nõ eſt curæ. Et hoc ex libertatis noĩe haberes, niſi libertas limitaretur ꝑ eccleſiæ nomen formaliter ſumptũ: hoc eſt quatenus eccleſiæ rationẽ habet. Ex hoc enim habes, ꝙ proprie loquendo, libertas eccleſiæ non comprehendit niſi illa in quibus eccleſia quatenus eccleſia eſt libera undecunq; illa habeat, ſiue a Deo, ſiue a Papa, ſiue

pa, ſiue

pa, ſiue ab Imperatore &c. Et quod ita canones intelligãt eccleſiæ libertatem, patet ex eo quod in ſexto. de immu. eccle. c. libertatis dicitur quod inhibere ne clericis molant, coquãt, uendãt &c. præſumitur contra libertatem eccleſiæ. Præſumi dixit, non eſſe quia ſecundum ueritatem ſunt hęc contra libertatem proliti ci conuictus, & non contra eccleſiam quatenus eccleſia. Ex eccleſiæ rurſus nomine accipe quod eſt ſermo de libertate communi uniuerſæ eccleſiæ, & non de libertate propria tali eccleſiæ uel tali religioni: ita quod ſi quis ſtatuit contra priuilegium proprium alicuius collegij (puta protonotariorum) aut alicuius religionis (puta monachorũ aut alicuius Eccleſiæ (puta Mediolanenſis) non incurrit hunc canonem: ſed oportet quod ſtatuat contra illud quod cõmune eſt omnibus eccleſiis. Et bene intellige nouitie: quia non dicimus quod oportet ſtatui contra omnes eccleſias mundi: ſed dicimus quod oportet ſtatui contra illud quod eſt libertatis communis omnibus eccleſiis mũdi. Vnde ſi quis ſtatuat ꝙ non poſſit quis donare tali eccleſiæ (puta ſancti Donati) quanuis contra unam tẽdat eccleſiam particularem, incurrit tamen excommunicationem hanc: quia ſtatuit contra libertatem communẽ omnibus eccleſis. Commune ſiquidem eſt omni eccleſiæ Chriſti, quod poteſt cuilibet donari: libertas enim communis offenditur in illa una. & ſic de aliis.

Sexto nota quod ſtatuere cõtra eccleſiæ libertatẽ, eſt per ſe (hoc eſt ex intentione) tendere contra eccleſiaſticam libertatem: quoniam quod eſt per accidens alienum eſt ab arte & iure. Et hoc tam ſecundum doctrinam demonſtratiuam, q̃ ſecundum iura, quoniam ipſo quoque ſupponunt, & aſſumunt quod uolũtate & propoſito maleficia diſtinguãtur. Per ſe aũt ſeu ex intentione contra eccleſiaſticam libertatem intellige penes intentionẽ operis ſtatuti: ita quod ſi opus ꝙ ſtatuitur, ꝑ ſe (hoc eſt ſuapte natura) tẽdit cõtra eccleſiaſticã libertatẽ, ſtatutum eſt contra illã. Si aũt per ſe nõ tendit contra illam, ſtatutum ex ſe non eſt contra illam: quamuis contingere poſſit quod ex intentione ſtatuentis fuerit contra illam, ex odio & malignitate in eccleſiæ libertatẽ factũ. Diſcernere autẽ actũ ex ſua natura tendentẽ cõtra eccleſiæ libertatẽ. nõ eſt difficile ſcientibus ꝙ idẽ eſt per ſe, ſeu ex propria natura ex intentione. Et

ne. Et ſicut detractio contra honoré, adulteriũ cõtra alienum torũ, homicidiũ cõtra humanã uita: ita ſtatuere ꝙ clericis nõ dentur decimæ, eleemoſynæ, ꝙ nõ poſſint iudicare in cauſis eccleſiaſticis, quod teneantur ſoluere uectigalia de rebus ſuis non negotiandi gratia, & ſimilia, contra eccleſiaſticã tendit per ſe libertatem. Et iuxta hanc rationabilé theoricam dicendũ eſt, ꝙ ſtatutum ciuitatis diſponens de honore mortuariorũ, modũ imponẽdo ne exceſſus fiat, & pauperes ambitio in fletibus nõ grauet, ſi nõ diſponit niſi de illis quæ per ſe ordinant̃ ad honoré, licitũ & ſanctũ eſt, ẽt ſi inde non per ſe, ſed per accidens proueniat effectus aliquis, qui uidetur contra eccleſiæ libertatem: qm̃ ſecundũ id quod eſt per ſe iudicandum eſt ẽt in mortalibus, & non ſecũdum id quod per accidens. Et propterea quũ conſtet ſumptuoſa ſepulchra, multitudinem luminarium, indumenta equorum ac pediſſequorum, multitudinem crucum, uarietatem religionum, & ſimilia, ad tẽporalem honorem defuncti aut uiuorum per ſe ordinari non ſolũ ex intentione facientium hæc, ſed ex natura ipſorũ operũ: conſequens eſt ut moderari hæc ad poteſtaté politicã ſpectet, ad q̃ ſpectat cura ciuiũ circa honores tpales. Nec obſtat ꝙ tanguntur clerici, quia non tanguntur niſi ut materia tẽporalis honoris, nõ ipſorum clericorum ſed ciuiũ. Regulare aũt eſt ꝙ cognoſcens, iudicans, curamq; habens de forma cognoſcit, iudicat ac diſponit de materia quatenus reſpicit illã formã: ut patet in oĩbus artibus. Nec rurſus obſtat ꝙ iſta moderatio ſit nociua clericis, & ſubtractiua eleemoſinarũ, & diminutiua cultus diuini, & ademptiua ſuffragiorum quæ obuenirẽt ex reliquis horum remanentium apud eccleſias: uel Eccleſiaſticas perſonas: quoniam hæc omnia & ſimilia per accidens eueniunt: per ſe autem de honore temporali agitur.

Nec obſtat ꝙ extra de reb. ecc. nõ alie. c. ſi. decernitur eſſe cõtra libertaté eccleſię ſtatuere de mortuarijs, tãq̃ de annexis eccleſiaſticæ iuriſdictionis: qm̃ hoc intelligẽdũ eſt de mortuariis ordinatis per ſe ad eccleſiã, ſaluté defuncti, ſeu cultũ diuinum: ſecus autem de per ſe ordinatis ad temporalé honorem.

In eos qui repreſalias aduerſus perſonas Eccleſiaſticas ſeu bona ipſarũ concedũt uel extendum. Cap. XXXII.

REPRE-

REPRAESALIAS CONCEDENTES VEL extendentes in præiudicinm eccleſiaſticorum excommunicationis iaculo feriuntur.

ILLI qui repreſalias aduerſus perſonas eccleſiaſticas, ſeu bona ipſarum concedunt uel extendunt ad eas, niſi præſumptionē huiuſmodi reuocauerint a conceſſionis uel extēſionis tempore intra menſem, ſi perſona ſingularis fuerit ſententiā excōicationis incurrat: ſi uniuerſitas, eccleſiaſtico ſubiaceat interdicto. Greg. x. de iniuriis. c. & ſi pignorationes li. vi.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegiū, quo offendit libertas eccleſiaſtica quātū ad exéptionē a repræſaliis. Quod ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones comprehendit duas actiones. Prima eſt cōcedere: ſecunda eſt, extēdere. Vbi nota tria. Primo, ꝙ habent locum ſiue repreſaliæ ſint iniuſtę, ſiue alias iuſtæ contra ciues &c, quoniam clerici exēpti debēt eſſe ab huiuſmodi repræſaliis. Secundo ꝙ requiritur menſis poſt cōceſſionem uel extenſionem: quia lex diſponit. Et ꝓpterea ſi intra mēſem exequutio aliqua cōtra clericorū bona iter ueniret, nō incurreretur hæc excōicationis ſnīa: debēt tñ reuocādo intra mēſem, reſtitui in integrū bona clericorū. Tertio, ꝙ ſi rēpſaliæ cōcedūtur ſolū cōtra bona clerici, debitoris ꝑmiſſis, ac ſeruatis iis q̄ de iure ꝑmittēda ac ſeruāda ſunt: non eſt locus huic canoni: q̄a nō proprię ſunt rēpſalię illę in quib. unus pro alio grauari non pōt, ut ex hoc textu habere potes. pœnę aūt nō ſunt extēdendę. Sed reſtringendę. Et eſt Ēpalis.

In offendentes libertatem eccleſiaſticā compulſione ad ſub mittendum bona laicis, &c. Cap. XXXIII.

COMPELLENS ECCLESIASTICVM CVM ſuis bonis temporali domino ſe ſubmittere, excōicatur.

ILLI qui prælatos uel perſonas Eccleſiaſticas ad ſummittendum eccleſias bona immobilia ſeu iura ipſarum laicis non concedendo bona ipſa uel iura in emphyteoſim, ſeu alias alienando in forma & caſibus a iure permiſſis, ſed conſtituendo uel recognoſcendo ſeu profitendo a laicis tanquam a ſuperioribus ſe tenere, ſeu ab ipſis aduocando, uel ipſos patronos

uel aduocatos Eccleſiarum ſeu bonorum ipſarum, perpetuo aut ad tẽpus non modicum ſtatuẽdo cõpulerint: cuiuſcũq; ſint conditionis aut ſtatus, excõicationis ſnĩa ſint innodati. Et in fra Laici ex contractibus ſuper præmiſſis, conſenſu capituli, & licentia Apoſtolica interuenientibus initis, ſeu occaſione il lorum ultra id quod ex natura contractuum ipſorum uel adhi bita in illis lege permittitur, aliquid uſurpantes, niſi legitime moniti ab huiuſmodi uſurpatione deſtiterint reſtituẽdo etiam quæ taliter uſurparunt eoipſo ſententiã excõmunicationis in currant. Greg. x. de reb. eccle. non ali. cap. hoc conſultiſſimo.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo offenditur libertas eccleſiaſtica compulſione ad ſubmittendum bona laicis. &c. Et quo ad perſonas eſt uiuerſalis. Quo ad actiones duas ponit actiones. Prima eſt, compellere: ſecunda eſt, uſurpare. Sed prima actio (ſcilicet compellere) ad multa extenditur: compellit ſiquidem uel prælatos uel perſonas eccleſiaſticas ad ſubmittẽdum aliquod trium, uel eccleſias, uel bona im mobilia, uel iura laicis in caſu non permiſſo a iure. Et iſta ſub miſsio fit aliquo trium modorum. Primo, profitendo ſe tenere prædicta a laicis tanquam a ſuperioribus. Secundo eadem a laicis aduohãdo, & eſt hoc uocabulum Vltramontanum, quo ſolent uti in iſtis. Tertio, laicos ſtatuendo patronos uel aduocatos. Compellentes, igitur ad aliquid horum, ſunt excommunicati. Secunda uero actio (quæ eſt uſurpatio) refertur ad plus quam illis conueniat ex talibus contractibus licite factis. Sed iſta ſecunda cenſura non incurritur ipſo facto, ſed ſi poſt legitimam monitionem recuſauerint deſiſtere & reſtituere. Et utraque eſt Epiſcopalis.

In grauantes quaslibet perſonas eccleſiaſticas, pro eo quod rogatæ, eum pro quo rogabantur eligere noluerunt. Cap. XXXIIII.

PERSEQVENTES EVM QVI ROGATVS aliquem in aliquã dignitatem eccleſiaſticam eligere & non eligit, excõicationem incurrit.

SCIANT. cuncti qui clericos uel quaslibet perſonas eccleſiaſticas ad quos in aliquibus monaſteriis aut aliis piis

piis locis ſpectat electio, pro eo quod rogari ſeu alias inducti eum pro quo rogabantur ſeu inducebantur eligere, noluerūt, uel conſanguineos eorum aut ipſas eccleſias, monaſteria ſeu loca cætera beneficijs ſeu aliis bonis ſuis per ſe uel per alios ſpoliando, ſeu alias iniuſte perſequendo grauare præſumpſerint: ſe ipſo facto excommunicationis ſententia innodatos. Greg. de elec. cap. ſciant cuncti. lib. vj.

CAnonis illius materia eſt ſacrilegium, quo offenditur libertas eccleſiaſtica quantum ad liberum electionis opus. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones punit unā quidem actionem cōmuniſſimam. ſ. grauare, explicando duas uias grauandi: uel ſpoliando, uel alias iniuſte perſequendo. Sed & actionem ipſam ſubijcit excōicationi non undecunq;, ſed ex certa cauſa procedentem. ſ. ſi fiat pro eo quod electores ſeu electrices rogati ſeu alias inducti eligere noluerunt illum uel illam pro quo uel qua rogabantur. Vbi aduerte quod ad incurrēdum hunc canonē requiritur primo quod fiat actus grauaminis per ſpolium ut perſequutionem iniuſtā. Secundo, quod iſtud grauamen inferatur ex dicta cauſa, partim affirmatiua (ſcilicet quod fuerint rogati ſeu impulſi) & partim negatiua, ſcilicet ꝙ non elegerunt illum. Tertio, ꝙ inferatur cōtra aliquem ex quinq;, ſcilicet uel perſonas electrices eccleſiaſticas, uel conſanguineos eorum, uel ipſas eccleſias uel monaſteria, uel cætera pia loca. Et eſt ſemper ſermo de electione quæ fit a perſonis eccleſiaſticis: quoniā ad electionē quæ fit a laicis in ſuis fraternitatibus, & ſimiliter a mulieribus quæ non ſunt eccleſiaſticæ perſonæ (ut tertianæ, & huiuſmodi) non extenditur iſte canon: qui ad clericos, uel eccleſiaſticas perſonas dicit ſpectare electionem, Et eſt Epiſcopalis.

In impedientes litigātes in foro eccleſiaſtico in cauſis qua de iure uel conſuetudine ad dictum forum pertinent.
Cap. XXXV.

PROCESSVS FORO ECCLESIASTICO competens non poteſt abſq; excommunicationis cenſura impediri.

STATVIMVS ne quis impetratores literarũ noſtrarum, ad nos uel ad forũ eccleſiaſticum recurrentes ſuper cauſis quæ ad idem forum de iure uel de antiqua conſuetudine pertinere noſcuntur, per ſe uel per alium ad deſiſtendum, uel in foro ſeculari de quæſtionibus huiuſmodi litigandum, per eorundẽ iudiciũ eccleſiaſticorũ, uel impetrantiũ aut litigãtiũ ſeu uolentiũ litigare, aut propinquorũ ipſorum, ſeu rerum illorũ ſeu eccleſiarum ſuarum etiam captionem modiſue aliis quibuſcunq; compellat ſeu compelli faciat, uel procuret: nec per ſe alioſue impediat quominus coram iudicibus eccleſiaſticis delegatis ſeu ordinariis querelantes de cauſis quæ (ut præmiſſum eſt) ad cognitionem pertinent eorundem, poſſint libere iuſtitiam obtinere: nec ad præmiſſa facienda dat auxilium, conſilium uel fauorem. Si quis uero contra præſumpſerint, ſe ipſo facto excommunicationi nouerit ſubiacere. A qua niſi tã iudici cuius cognitio fuerit impedita, uel iuriſdictio uſurpata, quam parti quæ in proſequutione ſui iuris turbata fuerit de iniuria, damnis, expenſis & intereſſe, prius per eundem fuerit integre ſatisfactum, nullatenus abſoluatur. Bonif. extra de immu. eccl. quoniam. lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo offenditur libertas eccleſiaſtica quo ad opus iudiciale. Et quo ad perſonas uniuerſalis eſt. Quo ad actiones uero continet actiones principales quatuor. Prima eſt, compellere: ſecunda, compelli facere: tertia cõpelli procurare: quarta per ſe uel alios impedire. Acceſſorias uero tres. ſ. ad prædicta facienda conſulere, auxiliari fauere. Et bene nota ꝙ canon iſte nõ arctatur ad curiam Romanam, ſed fouet libertatẽ eccleſiaſtici fori in quacunque diœceſi. Et eſt epiſcopalis præmiſſa ſatisfactione: pro quanto tamẽ quis Apoſtolicas literas impediret contra proceſſum cœnæ Domini, eſſet Papalis: ut patet ſuperius in cenſuris contra ſacrilegia in ſedem Apoſtolicam.

In grauantes illos qui in ipſos aut alios ſententiam excommunicationis, ſuſpenſionis uel interdicti protulerint &c. Cap. XXXVI.

CENSVRAE ECCLESIASTICAE EXEquutorem damnificantes excommunicantur.

Quicun-

QVICVNQVE pro eo quod in reges, Principes & barones, nobiles & balliuos, uel quoſlibet miniſtros eorum aut quoſcunque alios excommunicationis, ſuſpenſionis ſiue interdicti ſententia fuerit promulgata licētiam alicui dederint occidendi, capiendi ſeu alias in perſonis aut in bonis ſuis uel ſuorum grauandi eos qui tales ſententias protulerunt, ſiue quorum ſunt occaſione prolatæ, uel eaſdem ſententias obſeruantes, ſeu taliter excommunicatis communicare nolentes: niſi licentiam ipſam reintegra reuocauerint, uel ſi ad bonorum captionem occaſione ipſius licentiæ ſit proceſſum niſi bona ipſa fuerint intra ſeptem dierum ſpatium reſtituta, aut ſatisfactio pro ipſis impenſa, eo ipſo ſententiam excō municationis incurram. Eadem quoque ſint ſententia innodati omnes qui auſi fuerint prędicta licentia data uti, uel aliquid præmiſſorum ad quæ committenda dari licentiam prohibuimus, alias committere ſuo motu. Qui autem in eadem ſententia permanſerint duorum menſium ſpatio, ex tunc ab ea non poſſint, niſi per ſedem Apoſtolicam, abſolutionis beneficium obtinere. Greg. x. de ſen. excom. quicunque. lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegiū, quo offenditur eccleſiaſtica libertas quantū ad opus promulgandi & exequendi cenſuras eccleſiaſticas. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones, punit tres actiones generales, Prima eſt, dare licentiam trium actionum. ſ. occidendi, capiendi, ſeu alias grauandi, tam in perſonis quam in bonis ſuis uel ſuorum Secunda eſt, uti dicta licentia data ad aliquid dictorum. Tertia eſt committere aliquid trium dictorum. ſ. occidere, capere, uel alias grauare &c. motu ſuo hoc eſt non propter licentiam datam ab alio. Vnde pro clariori perceptione nota primo quod canon iſte primo punit dantes alicui licentiam occidendi, uel capiendi, uel grauandi quatuor genera perſorum (.ſ. uel iudices, uel partem, uel obſequentes, uel uitantes) niſi alterū duorū faciāt, hoc eſt, uel ꝙ re integra licentiam reuocent, uel ſi res nō eſt integra quo ad captionē bonorū, ꝙ reſtitutio aut ſatisfactio bonorū intra ſeptē dierum ſpatiū ſubſequatur Vnde ſequitur quod quandiu res eſt integra nunquam qui licētiam hanc dedit eſt excommunicatus: quia adhuc pendet tempus reuocandi, & poteſt reuocando re integra præſeruare

uare ſe ab excõmunicatione immunen. Oportet ergo licentiã habere effectum, ut ſit locus canoni. & quo ad unum effectum (.ſ. captionem bonorum) benignitas huius canonis prorogat adhuc tps ſeptem dierum poſt dictũ effectũ, in quo poſſit reſti tuẽdo uel ſatisfaciẽdo ꝓſeruare ſe ab excõicatione. In cæteris uero effectibus ipõ facto eſt excõicatus q̃ dedit licẽtiã qñ effe ctus eſt ſubſecutus: puta qñ capta uel occiſa eſt ꝑſona ꝓꝑ liceñ tiã datã. Nota ſecũdo, ꝙ nullus proprie in ꝑſona uel bonis ſuis uel ſuorũ grauatur qui iuſte patitur: ac per hoc grauamen iniuſtum oportet eſſe ſi grauamen eſt. Nota tertio ꝙ quia canon iſte fauorabilis eſt, ideo appellatione ſuorum omnes qui quomodolibet ut ſui grauati ſunt ueniunt, quacunq; relatione remotiſſima ſint ſui. Neque enim debet minor eſſe protectio huius canonis quã extendatur impietas offendentiũ & eſt intra duos menſes Epiſcopalis, poſtea Papalis: ut in litera dicitur.

In dominos temporales, ſuis ſubditis ne perſonis Eccleſiaſticis uendant, emant, coquant, molant, aut alia obſequiã exhibeant interdicentes. Cap. XXXVII.

SERVITIA VEL OBSEQVIA COMMVnia perſonis eccleſiaſticis exhiberi prohibentes anathemate mulctantur.

EOS qui temporale dominium obtinentes, ſuis ſubditis nec prælatis aut clericis ſeu perſonis ecccleſiaſticis quicquam uendant aut emant aliquid ab eiſdem, nec ipſis bladum molant, coquãt panem, aut alia obſequia exhibere præſumãt, aliqñ interdicunt: cum talia in derogationẽ eccleſiaſticæ libertatis præſumantur, eo ipſo excõicationis ſentẽtiæ decernimus ſubiacere. Bonifa. viij. de imm. eccl. c. libertatis. lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo eccleſiaſtica libertas offenditur in libera uenditione, emptione, obſequis &c. Et quo ad perſonas particularis eſt: nam ligat ſolos illos qui temporale dominium obtinẽt. Quo ad actiones uero unam ponit. ſ. interdicere ſubditis ſuis ne eccleſiaſticis perſonis uendat, emant, molant, coquant, obſequia exhibeant.

Et nota ꝙ nõ requiritur ꝙ de hoc faciant ſtatutum, aut ſub

pœnis inhibeant: ſed ſufficit quod inhibeant ſubditis ſuis. Et nota ꝙ iſta nõ ſunt ꝑprie cõtra libertatẽ eccleſiaſticã, ſed cõ tra humanã ſocietatẽ: uerũ quia in odium eccleſiæ fiũt ꝑſumũ tur (ut in litera dicitur) fieri contra libertatem eccleſiaſticã.

In offendentes libertatem eccleſiaſticam in eccleſiarũ uacã tium bonis. Cap. XXXVIII.

ECCLESIARVM VACANTIVM BONA uſurpantes excommunicantur.

VNIVERSOS & ſingulos qui regalia, cuſtodiã ſiue guar diam, aduocationis ſeu defenſionis titulum in eccleſiis, monaſterijs, ſiue quibuſlibet aliis piis locis uacantibus, de nouo uſurpare conantes, bona eccleſiarum, monaſteriorum aut locorum ipſorũ uacantium occupare, præſumũt, clericoſque eccleſiarũ, monachos monaſteriorũ, & perſonas cæteras locorũ eorundẽ quæ hoc fieri procurant, eo ipſo excõicationis ſententiæ decernimus ſubiacere. Bonifa. de cle. general. lib. vi.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegiũ, quo offendit libertas eccleſiaſtica in eccleſiarum uacantiũ bonis. Et quo ad perſonas eſt in parte uniuerſalis, quia ligat uniuerſos & ſingulos. In ſecunda autem parte eſt particularis, quia ligat ſolas perſonas illorũ locorũ uacãtiũ. quo ad actiones uero in prima parte ponit duas actiones ſimul. Prima eſt, de nouo conari uſurpare aliquod horum quinq;, uel regalia, uel cuſtodiam, uel guardiã, uel titulũ aduocationis, uel titulum defenſionis uacãtibus eccleſijs, monaſterijs, aut alijs piijs locis. Secũda eſt, occupare bona dictorum locorum, ita ꝙ ad incurrendum huius canonis cenſurã, nec ſufficit uſurpare aliquẽ dictorũ titulorũ ſine occupatione bonorũ, nec ſufficit occupare bona ſine conatu ad uſurpandum aliquẽ dictorũ titulorum: ſed oportet utrũque concurrere ad hoc ut incurratur huius canonis ſententia. In ſecũda autẽ parte una actio ponitur. ſ. procurare hoc fieri. Et intellige cũ effectu ſubſequutos, qm̃ ut acceſſoria ad tale fieri punitur. Et eſt Epiſcopalis. Et aduerte, ꝙ gl. exponit de nouo, id eſt a quadraginta annis citra: quia in hoc eodem canone quaſi diſtinguendo contra nouos, ſubditur: Qui autem ex fundatione uel ex antiqua conſuetudine iura ſibi hmõi uẽdicãt.

In offendentes Eccleſiaſticam libertatẽ quantũ ad exẽptio nem a pedagiis & guidagiis. Cap. XXXIX.

ECCLESIASTICI AN ET QVANDO AD pedagia ſoluenda teneantur, uel non.

CONSTITVTIONEM felic. record. Alexandri Papæ iiij. prædeceſſoris noſtri, qui ſtatuit eccleſias & perſonas eccleſiaſticas a pedagia, & guidagia penitus non teneri, nec ad exhibendum uel ſoluendum talia pro rebus ſuis propriis quas non cauſa negotiandi deferũt uel deferri faciũt ſeu tranſmittunt: uolentes propter multorum inſolentiam & abuſum pœnę adminiculo adiuuare, edicimus, diſtrictius inhibendo (contraria conſuetudine quorumcunque non obſtante) ut nec collegium, nec uniuerſitas, nec aliqua etiam ſingularis perſona a præfatis perſonis ſeu eccleſiis pro perſonis ipſis aut rebus prædictis talia exigat uel extorqueat per ſe uel per aliũ ſuo nomine uel ẽt alieno, aut eas ad huiuſmodi perſoluẽda cõpellat. Qui uero contrafecerint, ſi perſonæ fuerint ſingulares, excõmunicationis: ſi autem collegium uel uniuerſitas, ciuitatis, caſtri, ſeu loci alterius cuiuſcunq;, ipſa ciuitas, caſtrũ uel locus, interdicti ſnĩam ipſo facto incurrãt. Nec ab excõica tione huiuſmodi abſolutionẽ uel interdicti relaxationẽ obtineãt donec exacta plenarie reſtituerint, & de trãſgreſſione ſatisfecerint cõpetenter. extra de cenſib. cap. quanquã. lib. vi.

CAnonis illius materia eſt ſacrilegium, quo offenditur eccleſiaſtica libertas quãtum ad exemptionẽ a pedagiis & guidagiis. Et quo ad pſonas, ẽ uniuerſalis. Quo ad actiones, una uidetur comprehendere tripliciter nominatam, ſcilicet exigere, extorquere, compellere per ſe uel per alium, proprio uel alieno nomine, ſiue eccleſias, ſiue perſonas eccleſiaſticas ad ſoluendum uel pro perſonis ſuis, aut rebus ſuis, quas non cauſa negotiationis deferunt uel deferri faciunt uel trãſmittunt. Vbi nota ꝙ pedagia proprie uocantur uectigalia pro tranſitu ſeu paſſu. Guidagia uero pro guida, nõ quæ a uolẽte conducitur, ſed quã uelis nolis oportet reſoluere, ſiue uelis habere ducentem te, ſiue non. Et quia exigere importat coactionẽ: ideo ſi nullo modo cogit, non incurrit: ſed ſatis cogit, qui

clericum requirit non rogãdo,ſed ut a debitore petẽdo ut ſol uat,iubẽdo ut ſiſtantur res,&c.ſicut petit a laicis. rarus eſt. n. aut nullus qui ſponte ſoluat.Et eſt Epiſcopalis, præmiſſa reſti tutione ac ſatisfactione: ut in litera dicitur.

In offendentes Eccleſiaſticam libertatem quantum ad im munitatem a collectis ac exactionibus, & uſurpantes iuriſdi-ctionem Prælatorum. Cap. XL.

IVRISDICTIONEM PRAELATORVM EC cleſiaſticorum iniuſte uſurpantes uel eos collectis uel tributis onerantes, excommunica-tionis nexu premuntur.

IN DIVERSIS mundi partibus cõſules ciuitatũ & recto res,necnõ & alij qui poteſtatem habere vñr,tot onera fre-quẽter impunũt eccleſiis, ut deterioris cõditionis factum ſub eis ſacerdotiũ uideat̃ q̃ ſub Pharaone fuerit, q Legis Diuinæ notitiã nõ habebat.Ille quidẽ oĩbus aliis ſeruituti ſubactis, ſa cerdotes & poſſeſſiones eorũ in priſtina libertate dimiſit, & eis alimoniã de publico adminiſtrauit.Iſti uerc onera ſua fe-re uniuerſa imponũt eccleſiis: & tot angariis eas affligũt, ut eis qđ Hiere.deplorat, cõpetere uideat̃: Princeps prouinciarũ fa cta eſt ſub tributo.Siue quidem foſſata,ſiue expeditiones,ſeu alia q̃libet ſibi arbitrent̃ agẽda, de bonis eccleſiarũ & clerico rũ & pauperũ Chriſti uſibus deputatis, uolũt fere cũcta cõple ri.Iuriſdictionẽ ẽt & autoritatẽ prælatorum ita euacuãt, ut ni hil poteſtatis eis in ſuis uideatur remanſiſſe hominibus.

Si aũt conſules aut alij decętero iſta cõmiſerint, & cõmoni ti deſiſtere noluerint:tã ipſi quã fautores eorũ excõicationi ſe nouerint ſubiacere,nec cõioni reddãtur, donec ſatisfactionẽ fecerint cõpetentẽ,extra de immu.Eccle.cap.nõ minus. Cæ terũ quia fraus & dolus alicui patrocinari non debet,nullus ua no decipiat errore,ut intra tẽpus regiminis ſuſtineat anathe-ma,quatenus poſt illlud nõ ſit ad ſatisfactionis debitũ cõpel-lẽdus. Nã & ipsũ q ſatisfacere recuſauerit, & ſucceſſorẽ ipſius niſi ſatisfecerit mẽſem,remanere decernimus eccleſiaſtica cẽ ſura cõcluſum,donec ſatisfecit cõpetẽter:quũ ſuccedat in one re qui in honore ſubſtituit̃,extra de immu.eccle.c. aduerſus.

Canonum

CAnonũ horũ materia eſt, ſacrilegium, quo offenditur eccleſiaſtica libertas quantũ ad immunitatẽ a collectis, exactionibus & uſurpationibus iuriſdictionis Prælatorũ. Et quo ad perſonas ſunt particulares: arctantur.n.ad conſules, rectores, & alios qui poteſtatẽ habere uñr, cum fautoribus ſuis, & eorum ſucceſſores in officijs. Quo ad actiones uero ponuntur in primo canone in generali quidẽ tres actiones. Prima eſt, onera imponere: ſecũda eſt, angarijs affligere: tertia eſt, euacuare iuriſdictionẽ & autoritatem prælatorum, ita ut nihil poteſtatis uideatur remanſiſſe in ſuos. In ſecundo uero canone ponitur una actio.ſ.non ſatisfacere. Vbi nota primo ꝙ ſecundus canon præſupponit primum, imo recitat ipſum: & præſupponit officialem cui ſucceditur eſſe excommunicatum ob primi tranſgreſſionem canonis. Ad incurrendum autem primum canonẽ requiritur monitio: ita quod nõ ipſo facto, ſed niſi moniti deſiſtant, incurrunt excommunicationem, nõ ab ipſo monitore, ſed a iure hoc latam. Ad incurrendum autem ſecundũ requiritur lapſus menſis: ita quod niſi intra menſem a ſucceſſione computandum ſatisfecerit, excommunicatus eſt. Nota ſecundo canonẽ primũ protegere bona non ſolũ eccleſiarum & clericorum, ſed ẽt deputata uſibus pauperum Chriſti. Et aduerte conferendo hunc canonem cum ſuperius immediate præmiſſo de pedagiis & guidagiis, differentiã inter onera ſub forma pedagiorum ſeu gabellarum, & onera quæ ſub forma talliarũ ſeu taxarum imponuntur ſeu exiguntur a clericis: qm̃ in primo caſu eſt excommunicatio ipſo facto: ut habes in præcedenti cap. In ſecundo autẽ caſu non incurritur excommunicatio, niſi præcedat legitima monitio: ut hic habes. Et eſt. Epiſcopalis præmiſſa ſatisfactione: ut hic dicitur.

Aduerte quoque conſtitutionem Bonif. in vi. cap. clericis. de immu. eccl. cum tot cẽſuris in hac materiaꝗ eſſe totaliter reuocatam in Clem. cap. quoniam. de immu. eccle. & propterea reditur ad ius antiquum, quod nũc tractãtũ eſt. Scito demum quod appellatione iuriſdictionis quæ euacuari dicitur, uenit iuriſdictio temporalis prælatorum, quam ſcilicet eccleſiaſtici prælati habent in temporalibus: quã domini pure temporales frequenter euacuare uidentur, adeo ut prælati reſtent temporalẽs domini fere ſolo titulo.

In offendentes eccleſiaſticam libertatem quantum ad opus abſoluendi ſeu reuocandi pœnas excommunicationis, ſuſpenſionis, uel interdicti. Cap. XLI.

LIBERTATEM ABSOLVENDI VEL POEnas excommunicationis uel interdicti reuocandi a prælatis eccleſiaſticis ui uel metu extorquentes excommunicationis morbo feriuntur.

ABSOLVTIONIS beneficium ab excommunicationis ſententia, uel quamcunque reuocationem ipſius, aut ſuſpenſionis ſeu etiã interdicti, per uim uel metũ extortam, præſentis conſtitutionis autoritate omnino uiribus euacuamus. Ne autem ſine uindicta, uiolentiæ creſcat audacia: eos qui reuocationem ſeu abſolutionem huiuſmodi ui uel metu extorquent, excommunicationis ſententiæ decernimus ſubiacere. Greg.x.extra de his quæ ui met.cap.unico.lib.vj.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegiũ, quo offenditur eccleſiaſtica libertas quantum ad opus abſoluendi ſeu reuocandi pœnas excommunicationis, ſuſpenſionis uel interdicti. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones uero duas ponit. Prima eſt, extorquere ui. Secunda, extorquere metu abſolutionem ſeu reuocationẽ excõmunicationis, ſuſpenſionis uel interdicti. Vbi nota primo ꝙ uis ſeu metus illatus non diſtinguitur inter magnũ & paruũ: qualẽcunq; enim uim aut qualẽcunq; metum intulerit, ſufficit ſi inde ſubſequutus eſt effectus abſolutionis ſeu reuocationis: quia canõ non diſtinguit (ut dictũ eſt) inter magnũ & paruũ. Quod ſi ex timore innato & nõ illato prælatus abſoluit aut reuocat, nõ eſt locus huic pœnæ: q̃a in caſu tali nullus extorquet ui aut metu: ſed ipſemet iudex ſeu prælatus meticuloſus ſeipſum torquet. Nota ſecũdo ꝙ non refert ad præſentẽ canonẽ, an ſententia excõicationis &c. fuerit iuſta uel iniuſta: qualiſcunq; enim fuerit, prohibet lex modũ talẽ reuocandi, ſcilicet per uim & metum. Nota tertio ꝙ quia uerba cũ effectu intelliguntur, ideo licet uis aut metus ingeratur niſi abſolutio aut reuocatio ex ui aut metu extorta ſit nõ incurritur excõicatio iſta. Nota quarto ꝙ quia canon reſtringit ſe ad extorquẽtes abſolutionẽ uel reuocationẽ cenſuræ contra

ſeipſos,

ſeipſos, & ſimiliter nõ reſtringit ſe ad ſentẽtiã latã ab homine uel a iure, ideo ligat extorquentes ui uel metu abſolutionẽ uel reuocationẽ, tã ſi contra aliũ, ꝙ ſi cõtra ſe: & tã ſi ab homine, ꝙ quolibet aliter cẽſuræ ſentẽtia lata ſit. Et eſt epiſcopalis.

In offendentes eccleſiaſticam libertatem in clauium officio, claudentium diuinum cultum excommunicatis & interdictis. Cap. XLII.

CLAVIVM BENEFICIVM VEL OFFIcium eccleſiaſticis Prælatis conceſſum turbantes uel impedientes excommunicantur.

PRAESVMPTORES præfatos qui in locis interdicto ſuppoſitis quẽquã de cætero diuina celebrare officia quomodolibet cogere, aut qui modo prædicto ad officia eadem audienda aliquos excommunicationis præſertim uel interdicti ligatos ſentẽtia, reuocare, ſeu qui ne excommunicati publice aut interdicti, de eccleſiis, dum in ipſis Miſſarum aguntur ſolẽnia a celebrantibus moniti ut exeant prohibere, necnon excommunicatos publice & interdictos qui in ipſis eccleſijs nominatim a celebrantibus ut exeant moniti, remanere præſumpſerint: excommunicationis ſententia (a qua per ſedem duntaxat Apoſtolicã poſſint abſolui) ſacro approbante Concilio innodamus. de ſent. excommu. grauis. in Clem.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegiũ, quo offenditur eccleſiaſtica libertas in clauiũ officio, claudentiũ diuinũ cultũ excõicatis & interdictis. Et quo ad perſonas partim eſt particularis, ligans ſolos nobiles & dominos temporales, & partim eſt uniuerſalis. Quo ad actiones punit quatuor actiones: cõgere euocare, prohibere & remanere: ita quòd excõicantur primo cogentes celebrare in locis interdictis: ſecũdo, euocantes ad eadẽ officia aliquos præſertim excõciatos uel interdictos: tertio, prohibẽtes ne exeant inde excõicati aut interdicti moniti quarto, remanentes in ipſis eccleſijs, ſi publice ſint excommunicati aut interdicti, & nominatim moniti ac celebrãtibus ut exeãt. Et nota primo differentiã inter tres primos caſus & quartũ, in hoc quod tres primi reſtringuntur ad nobiles, & dominos tẽporales: quia ꝓnomẽ relatiuũ, qui refert præſumpto-

rés præfatos, quos dixerat eſſe nobiles & dominos tēporales. Quartus aūt cōmunis eſt omnibus utriuſque ſexus excōmuni catis publice &c. quia ad hoc diſtinguendū continetur litera, copulādo ad præſumptores præfatos, omnes excōicatos publi ce &c. dum dicit, necnon excommunicatos publice &c.

Nota ſecūdo differentiā inter tertium caſum & reliquos, in hoc ꝙ tertius reſtringitur ad Miſſarum ſolennia: alii autem communes ſunt Miſſæ & aliis diuinis officiis.

Nota tertio, ꝙ licet Decretalis narrādo reſtringat ſe ad ter ras quæ ſunt nobilium ſeu dominorum, puniendo tamē latius iudicat, & ligat nobiles ac dominos, qui in locis interdictis, ſi ue ſint illorum loca, ſiue non, præſumunt &c. ſi ſecundum uer ba exponenda ſit. Secus autem ſi punitionis ſentētia iuxta nar rata intelligenda ſit. Quod ita uerius uidetur, ut ſic tenendum putem: quia concluſio præmiſſis conſonare debet.

Nota quarto quod quia Decretalis quadruplicem modum euocandi narrauerat, & ſtatuendo dicit prædicto modo, omnē prædictum modum quadruplicem comprehendit: ſcilicet nūc hos: nunc illos uocando, nunc compellendo, nunc campanis, nunc uoce præconia. Et eſt Papalis.

In impedientes ſequeſtrationem beneficii, una diffinitiua ſententia poſſeſſorem promulgata, per loci ordinarium factum, uel fructus ſequeſtratos quoquomodo occupare præſumentes. Cap. XLIII.

BENEFICII SEQVESTRATIONEM POST ſententiam contra poſſeſſorem promulgatā impediētes excommunicationis ſententiam incurrunt.

DEFINIMVS ut una contra poſſeſſorē diffinitiua ſentē tia ſuper beneficio apud ſedem Apoſtolicam duntaxat in petitorio uel poſſeſſorio promulgata, beneficium ipſum a poſ ſeſſore huiuſmodi (dū tñ triennio pacifice antea poſſeſſum ab eo nō fuerit) per loci ordinariū apud aliq̄ idoneā ꝑſonā ſeque ſtret &c. Si q̄s aūt ſequeſtratione huiuſmodi impedire, uel fructus ſequeſtratos quoquō ꝑſumpſerit occupare: excōicatio nis ſñiam incurrat ipſo facto. A qua niſi impedimēto prius amoto, & occupatis per eum fructibus reſtitutis, nullatenus abſoluatur:

abſoluatur: extra de ſequen. ca. i. in cle.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo eccleſiaſtica libertas in ſedis Apoſtolicæ autoritate offenditur in certo caſu ſequeſtri. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones ponit duas actiones. Prima eſt, impedire huiuſmodi ſequeſtrationem: ſecunda eſt occupare, ſequeſtratos fructus. Et quia hic caſus uidetur de raro contingentibus: uide in litera conditiones requiſitas ad hoc quod iſte caſus in quo habet locum iſta excommunicatio. Et eſt epiſcopalis, amoto impedimento, & reſtitutis occupatis.

In impedientes monialium aut mulierum canonicarũ ſecularium uiſitatores in ſuo officio. Cap. XLIIII.

VISITATORES MONIALIVM AVT CAnonicarum nõ ſunt ſub excõicationis pœnę impediẽdi.

SI quis uiſitatores monialiũ, aut mulierũ quæ uulgo dicuntur canonicæ ſeculares, in præmiſſis ſeu aliquo præmiſſorum impedire prẹſumpſerit, niſi monitus reſipiſcat: ipſo facto excommunicationis ſentẽtiam ſe nouerit incurſurum: priuilegiis, ſtatutis & conſuetudinibus quibuſcunque in contrarium non ualituris. extra de ſtat. mona. attendentes. in cle.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo offenditur libertas eccleſiaſtica in officio eccleſiaſticæ uiſitationis. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones ponitur una generalis actio ſcilicet pſumere impedire uiſitatores monialiũ &c. in aliquo pmiſſorũ q̃ uidere potes in fronte: qa non incurritur ipſo facto, ſed niſi monitus reſipiſcat. Et eſt Epalis.

In ſepelientes in loco ſacro hæreticos, credentes, receptatores, uel fautores eorum. Cap. XLV.

HAERETICOS IN LOCO SACRO SEPEliens ipſo facto excommunicatus.

QVICVNQVE hæreticos, credentes, receptatores uel fautores eorum ſciẽter præſumpſerint eccleſiaſticæ tradere ſepulturæ, uſque ad ſatisfactionem idoneam excommunicationis ſententiæ ſe nouerint ſubiacere.

Nec

Nec abſolutiones beneficium mereantur, niſi propriis manibus extumulent publice, & proiiciant huiuſmodi corpora dãnatorũ: & locus ille perpetuo careat ſepultura, de hær. lib. 6.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo ſacris locis iniuria fit ſepeliendo ibi hæreticos. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis: Quo ad actiones, ponit unam. ſ. ſcienter tradere eccleſiaſticæ ſepulturæ quatuor hominum genera, ſcilicet uel hæreticos, uel eorum credentes, uel receptatores, uel fautores. Circa hunc canonem aduerte quod credentes hæreticorum uocantur qui illis hæreticis ita adhærent, ut quamuis ne ſciant quid illi hæretici credant, deliberato tamen conſenſu credunt quod illi hæretici credunt ſeu docent, quantũcunq; contrarium teneat & doceat eccleſia: ita quod non inhærent illis ſalua eccleſiæ doctrina: ſed plus credunt illis, quam Apoſtolicæ ſedis definitionibus circa ea quæ ſunt fidei. Et eſt epiſcopalis: ſaluis tamen conditionibus in litera expreſſis.

In eos qui cœmeteriis tempore interdicti, quoſcunque in caſibus non conceſsis, aut excommunicatos publice, uel nominatim interdictos, uel manifeſtos uſurarios, ſcienter ſepelire præſumunt. XLVI.

INTERDICTI TEMPORE TERRAM SANctam indignis aperientes excommunicantur.

EOs qui proprie temeritatis audacia, defunctorum corpora non ſine contemptu clauium eccleſiæ in cœmeteriis tempore interdicti in caſibus non conceſsis a iure, uel excommunicatos publice, uel nominatim interdictos, uel manifeſtos uſurarios ſcienter ſepelire præſumunt: ipſo facto excommunicationis ſententiæ decernimus ſubiacere. A qua nullatenus abſoluantur, niſi prius ad arbitrium diœceſani Epiſcopi, eis quibus per præmiſſa fuerit iniuria irrogata, ſatisfactionem exhibuerint competentem. Extra de ſepul. cap. 1. in clemen.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium locale. Et eſt quo ad perſonas uniuerſalis. Et unam tantum punit actionem (ſcilicet ſcienter ſepelire) ad quatuor tamen terminatam: ita quod ponitur hoc Canone ſacrilegium quadruplex: ſcilicet

eet ſepelientium quolcunq; tempore interdicti:niſi quatenus eſt a iure conceſſum,ſepelientium publice excommunicatos, ſepelientium nominatim interdictos,& ſepelientium manifeſtos uſurarios: ſi tamen in loco ſacro ſepeliantur:alioquin ſacrilegium non eſſet. Nota hic primo, quod per publice excõmunicatos, intelligimus eos quos non fictione iuris aut iudicis,ſed ſecundum rei manifeſtationem & notitiam publicam patet eſſe excõmunicatos:ſiue a iure, ſiue a iudice. Et non ſufficit quod aliqui ſciant pro certo illum eſſe excommunicatum: ſed oportet manifeſtationem illius excommunicati eſſe publicam,ut locus ſit huic pœnæ. Nota ſecundo,manifeſtos uſurarios eos appellari, qui non occulte uſuras exercent,nec de quibus uertitur in dubium propter palliatos cõtractus:ſed eos qui ſic manifeſte exercent uſuras,ut ſint & habeantur manifeſte pro uſurariis. Nota tertio quod appellatione præſumentium ſepelire,ſoli ſepelientes de quibus uere dicitur,iſti ſepeliunt,comprehenduntur. Et licet communiter illi qui ſepeliunt (hoc eſt homo uel tumulo immittunt cadauer) ſint perſonæ minores in eccleſia, non tamẽ propterea Canon iſte ludibrio exponitur:quoniam conditor canonis noluit extendere ipſum ad facientes aut mandantes ſepeliri, nec ad dantes ad hoc conſilium ſeu fauorem: ſicut in multis canonibus fit. Quia igitur pœnæ non ſunt extendendæ ſta,infra proprietatem ſignificationis Canonis huius ſicut in cæteris: & ſolos ſepelientes ligari dicito. Imo nec ſepelientes ligantur, niſi ſcienter & præſumptuoſe ſepeliant:quia ſic diſponit Canon. Vnde ſi manifeſtum uſurarium parochianus ut pœnitentem ac ſepulturam eccleſiaſticam portandum leuari iubet uerbo uel facto & propterea eccleſiaſticæ perſonæ apud quas ſepeliendus eſt ſepeliunt, putantes ipſum pœnitentem, iuxta cap. quanquã. de uſuris. in vi. non incidunt in canonem: quia non præſumunt ſcienter ſepelire. Et eſt epiſcopalis, præmiſſa ſatisfactione ad arbitrium diœceſani:ut in litera dicitur.

In eos qui ſcienter in gradibus prohibitis, aut cum monialibus, uel in religione aut ſacris conſtituti matrimonium contrahunt: aut inter ipſos ſcienter huiuſmodi matrimonia celebrant. Cap. XLVII.

Reli-

RELIGIOSI VEL RELIGIOSAE MATRImonium contrahentes excommunicationis uinculo innodantur: ſimiliter qui in gradibus prohibitis.

EOs qui diuino timore poſtpoſito, ſcienter in gradu conſanguinitatis uel affinitatis, conſtitutione Canonica interdictis, aut cum monialibus contrahere matrimonialiter non uerentur, necnō religioſos moniales, ac clericos in ſacris ordinibus conſtitutos matrimonium contrahentes, & inter eos ſcienter eadem celebrantes: ipſos excommunicationis ſententiæ ipſo facto decernimus ſubiacere. Clemens v. de cōſang. & affin. cap. j. in clemen.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium pro maiori parte, & inceſtus pro aliqua parte: utrunque autem in contractu matrimonii. Et quo ad perſonas pro quanto punit inceſtuoſum cōtractū, eſt uniuerſalis quia ad oēs ſe extēdit. Pro quanto uero ſacrilegum punit matrimonium, eſt particularis, quatuor genera perſonarū comprehendens. Primo, uiros: ſecundo, religioſos: tertio, moniales: quarto, clericos in ſacris conſtitutos ordinibus. Et demum iterum eſt uniuerſalis, quatenus ponit ſacrilegam celebrationem. Quo ad actiones ponit duas principales actiones. Prima eſt, contrahere matrimonialiter. Sed propter diuerſas conditiones appoſitas & diuerſas terminos, multiplicatur hæc actio in ſex. Prima eſt ſcienter contrahere in gradu prohibito: id eſt quarto & infra conſanguinitatis: ſecunda eſt, ſcienter cōtrahere in ſimili gradu affinitatis: tertia, contrahere ſcienter cum moniali, quarta eſt, religioſum contrahere: quinta eſt, monialē cōtrahere: ſexta eſt, conſtitutum in ſacris cōtrahere. Secunda uero principalis actio eſt, celebrare prohibita hæc matrimonia inter dictos cōtrahentes. Vbi ſex occurrūt declarāda. Primū eſt, quod quū dr̃ ſcienter, intelligitur de ſcientia facti: ita ꝙ ſola ignorātia facti intelligitur excuſare: puta quia neſciebat illam eſſe conſanguineā ſeu monialē. Secūdū eſt, ꝙ ponitur cōtractus matrimonii: ita ꝙ ſi ſponſalia ſolū interuenirent, aut coitus tm̃, non eſt locus huic pœnæ, ſed oportet interuenire contractum per uerba de præſenti implicite uel explicite. Interuenit autē implicite duobus modis. Primo, ſi poſt ſpōſalia ſequitur coitus affectu con-

ctu coniugali. Secundo, ſi aliqui ignorantes ſe eſſe conſanguineos contrahant matrimoniũ & cõſument, & poſtea ſcientes impedimentũ nihilominus affectu cõiugali incũbunt. In utroque.n. caſu interuenit matrimonii contractus nõ ſolũ præſumptus, ſed uerus, explicatus non per uerba de præſenti, ſed per corporum commixtionem: cõmixtio.n. corporum affectu coniugali facta poſt ſponſalia ſeu contractum de facto, explicatiua eſt ſufficienter mutui cõſenſus in coniugiũ. Vnde non minus ſunt excõicati qui licet ignoranter cõtraxerint, ſcienter perſeuerant, nõ in ſolo cõcubitu, ſed in coniugio (hoc eſt in concubitu affectu coniugali) quam ſi a principio contraxiſſent ſcienter: cõcubitus.n. affectu cõiugali, claudit in ſe contractũ matrimonii plus quã contractus claudat in ſe ſponſalia. Et ideo quũ excõicantur contrahentes, multo magis excõicantur conſummantes ſcienter. Tertiũ eſt, ꝙ dantes auixlium conſilium uel fauorẽ ad hmõi ſacrilega ſeu inceſtuoſa matrimonia, licet peccent mortaliter, non tñ ſunt excõicati: quia nõ ueniũt appellatione contrahentium: quia nõ uere enunciatur de aliquo eorũ quod contrahit: ſoli autem contrahentes ſunt excõmunicati.

Quartum eſt, notare differentiã in litera poſitam, in hoc ꝙ & monialis contrahens eſt excõicata, & cum moniali contrahens eſt excõicatus. Aliter autẽ eſt de religioſis & conſtitutis in ſacris, nã licet iſti religioſi & cõſtituti in ſacris, cõtrahẽtes incurrant excõicationẽ, mulieres tñ cum quibus contrahunt, non incurrunt excõicationem: ut litera inſinuat ex hoc ipſo ꝙ excõicat ſeorſum contrahentes cnm monialibus, & ſeorſum ipſas moniales. Religioſos autem & clericos in ſacris ordinibus conſtitutos ita excõicat, ut non excommunicet mulieres contrahentes cũ ipſis. Quintum eſt, ꝙ ultra ſex caſus numeratos in litera, quibus contrahendo coniugiũ incurritur excõicationẽ, apponit in litera ſeptimus, quo celebrãs ſciẽter eadẽ damnata cõiugia inter eoſdẽ, incurrit excommunicationẽ. Et intelligo per celebrantem, eccleſiaſticã celebritatẽ adhibentẽ huiuſmodi damnatis contractibus. Nec huiuſmodi celebritas exigit ſolennitatẽ aliquam, ſed ad eam ſufficit ſacerdotẽ celebrare matrimonium dicẽdo uerba ſolita: puta, placet tibi iſte coniunx? placet tibi iſta uxor? Ita quòd celebritas iſta conſtat, aut ſi celebritas eccleſiaſtica fiat, aut ſi ſacerdos ex ſacerdotali offi-

li officio celebret contractum dicendo uerba, uel quaſi auto ri zando interſit, contra cap. ſi. de ſponſa. claude. ad quod ſe re fert Canon iſte in calce. Sextum eſt, quod multis exiſtentibus impedimentis matrimonii impedientibus contrahendum, & dirimentibus contractum, ſolis impedimentis hic numeratis excommunicatio hæc adhibita eſt: ſcilicet carnalis cognationis (hoc eſt cõſanguinitatis & affinitatis) & uoti ſolénis, ſiue per profeſsioné, ſiue per ſacrum ordiné. Reliqua ergo impedimenta ab excommunicatione reſtans exempta.

In ſimplices religioſos, qui decimas Eccleſiis debita uſurpare præſumunt &c. niſi poſt requiſitionem deſiſtant a præmiſsis intra menſem, & damnificatis Eccleſiis emendam intra duos menſes faciunt. Cap. XLVIII.

DECIMAS VSVRPANTES AVT DETInentes excommunicati cenſentur.

Religiosi quicunque qui noualium aut alias decimas eccleſiis debitas ad ſe non ſpectantes appropriare ſibi præſumpſerint, aut exquiſitis fraudibus ſiue coloribus uſurpare: ſeu qui de animalibus familiarium & paſtorum ſuorum uel aliorum etiam a nimalia ipſa eorum gregibus immiſcentium ſeu qui de animalibus quæ in fraudem eccleſiarum in pluribus locis emunt, emptaq; tradunt uenditoribus uel ab aliis ab ipſis tenenda, ſeu qui de terris quas tradunt aliis exco lendas, decimas ſolui eccleſiis non permiſerint aut prohibuerint, niſi poſt requiſitionem eorum per eos quorũ intererit, ſuper hoc eis factam a præmiſsis deſtiterint intra menſem: aut ſi de iis quæ contra præmiſſa uſurpare uel retinere præſumpſerint intra duos menſes damnificatis eccleſiis emendam non fecerint competentem ſint & tandiu maneant ab officiis, adminiſtrationibus & beneficiis ſuſpenſi, donec deſtiterint & ſatisfecerint: ut ſuperius eſt expreſſum. Quod ſi religioſi huiuſmodi adminiſtrationes uel beneficia non habeant, eo caſu quo alij ſupradicti ſuſpenſionis, ipſi ſententiam excommunicationis incurrant, ante ſatisfactionem condignam nullatenus abſoluendis priuilegiis non obſtanti-

 bus

bus quibuſcunque. Cæterum præmiſſa extendi nolumus ad animalia quæ per religioſorum ipſorum donatos ſeu oblatos tenentur: dum tamen illi religioſis eiſdem cum effectu dona uerint aut obtulerint ſe & ſua. de deci. cap. religioſi. in cle.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, circa eccleſiarum decimas. Et quo ad perſonas eſt particularis: quia perſonæ quæ excommunicationi ſubiiciuntur, ſunt religioſi non habentes adminiſtrationes uel beneficia. Quo ad actiones uero aduerte, quod ante monitionem ſunt quatuor: ſcilicet appropriare, uſurpare, non permittere, & prohibere. Poſt requiſitionem uero ſunt duæ. Prima eſt, non deſiſtere a præmiſſis intra menſem. Secunda eſt, non facere emendam damnificatis eccleſiis intra duos menſes: ita quod religioſus carens beneficio, &c. ſi aliquam dictarum actionum circa eccleſiarum decimas fecerit, & requiſitus aliquam duarum incurrerit, excommunicatus eſt: & non aliter. Et eſt Epiſcopalis, ſatisfactione præmiſſa.

In religioſos & clericos ſeculares, alios ut ſepulturas apud ſuas Eccleſias eligant, uel iam electam ulterius non immutent, ad uouendum, iurandum, uel promittendum inducentes. Cap. XLIX.

INDVCENTES ALIQVEM AD ELIGENdum apud ſe ſepulturam, uel ad hoc uouendum uel promittendum, ſententiam incurrunt excommunicationis.

SANE temerarios uiolatores conſtitutionis illius, quæ religioſis & clericis ſecularibus prohibet, ne aliquod ad uouendum, iurandum, uel fide interpoſita ſeu alias promittẽdũ inducant, ut ſepulturas apud eorũ eccleſias eligant, uel iã electam ulterius non immutet, ſimilem ſententiam (pœna in dicta conſtitutione contenta in ſuo perdurante robore) incurrere uolumus ipſo facto ab alio quam a ſede Apoſtolica (præter quam in mortis articulo) nullatenus abſoluendos: nullis priuilegijs aut ſtatutis cuiuſcunque tenoris exiſtat, in contrarium ſuper his ualituri extra de pœnitent. cupientes. in clemen.

CAnonis iſtius materia eſt auaritia tollēs libertatem ſepulturę. Et quo ad perſonas, eſt particularis: utpote ligans ſolos religioſos & clericos ſeculares. Quo ad actiones, ponit unam actionem habentem tres terminos: ſcilicet inducere ad uouendum, iurandum, uel promitendum.

Vbi colligendo aduerte tres caſus, in quibus ligat hic Canon. Primus eſt ſi inducunt ad uouendum: ſecundus, ſi ad iurandum: tertius, ſi ad promitendum. Et hoc ſiue promiſſio ſit nuda, ſiue fide interpoſita. Duo autem ſunt quæ uoueri, iurari, uel promitti prohibentur. ſ. uel electio ſepulturæ, uel electæ non mutatio apud inducentium relegioſorum ſeu clericorum eccleſias: ita quod ad incurrendum hunc canonem requiritur primo quod agatur de ſepultura apud inducentis eccleſiā. Secūdo, requiritur inductio ad horū alterum promittēdū uouendum vel iurandum. Tertio, requiritur quod iſta inductio ſit cum opere ſubſequuto (hoc eſt quod inductus hoc uoueat, iuret vel promittat) quia huiuſmodi pœna ſtricti iuris eſt, & effectum requirit.

Quarto quod inducens ſit religioſus vel clericus. Quinto, quod interueniat temeritas, propter verbum, ſane temerarios violatores propter quod ſi ex ignorantia putans ſe bene facere religioſus ſeu clericus tranſgrederetur dictam conſtitutionem, non eſſet excommunicatus. Et ſimiliter ſi exhortatur ad eligendam ſepulturam in ſua eccleſia, non tamen inducit ad uouendum, nec ad iurandum, nec ad promittendum, non eſt excommunicatus. Et eſt Papalis.

In religioſos de clauſtris ad audiendum leges vel phyſicam exeuntes, & intra duos menſes ad clauſtrum non redeuntes: & in presbyteros ac alios clericos perſonatus habentes intra prædictum ſpatium ab huiuſmodi audientia legum uel medicina non deſiſtentes.

RELIGIOSI CLAVSTRVM EXEVNTES ut phyſicam uel leges addiſcant excommunicatur.

CONTRA religioſas perſonas de clauſtris exeuntes ad audiendum leges uel phyſicam. Alexander prædeceſſor noſter olim ſtatuit in concilio Turoñ. ut niſi intra duorum

menſium

menſium ſpatium redierint ad clauſtrum, ſint excōicati, & ab omnibus euitentur, & in nulla cauſa (ſi patrocinium præſtare uoluerint) audiantur. Reuerſi autem in choro, menſa, capitulo, & cæteris locis ultimi fratres exiſtant (& niſi forte ex miſericordia ſedis Apoſtolicæ) totius ſpem promotionis amittāt. Verū quia nonnulli ex talibus, propter quorundā opiniones diuerſas, excuſationis aliquid aſſumebant: nos uolentes ut de cætero excōicationis ſententiam ipſo facto incurrant, diſtricte præcipiendo mandamus, quatenus tā a diœceſanis & capitulis ipſorum, q̄ a cæteris epiſcopis in quorum diœceſibus huiuſmodi ſtudent tales excōicati & prædictis pœnis, obnoxij publice nuncientur. Quia uero theologiæ ſtudiū cupimus ampliari &c. ad Archidiaconos, plebanos, decanos, præpoſitos, cantores & alios clericos perſonatus habentes, necnon presbyteros, niſi ab his intra ſpatium præſcriptum deſtiterint, hoc extendi uolumus, & appellatione poſtpoſita firmiter obſeruari. Hono. iij. extra ne cle. uel mon. ſuper Specula.

CAnonis iſtius materia eſt curioſitas legū ciuilium & medicinæ. Et quo ad perſonas eſt particularis: utpote ligans ſolos religioſos & quoſdam clericos ſeculares. Quo ad actiones uero reſpectu religioſorum ponit duas ſubordinatas ſcilicet exire clauſtrum, & audire perſeueranter: reſpectu uero clericorum ſecundam tantum. Vbi pro clariori intelligentia aduerte in hoc canone curioſitatem eccleſiaſticorum circa leges ciuiles & medicinam puniente, tria genera perſonarum comprehendi. Primo religioſos. Secundo clericos perſonatus habētes: quorum quinque ſpecies in litera explicantur. Tertio, præsbyteros. Actio aūt propter quam iſti incurrunt excōicationē eſt exire de clauſtro ad audiendū leges uel phyſicā, id eſt medicinā, & hoc per duos menſes, ita q̄ ſi aliquid horum trium in actione defuerit, non ſunt religioſi excommunicati. Oportet ſiquidem exitum ex clauſtro ad hoc ordinari, uel ſaltem durare, hoc eſt habitare extra clauſtrum, & auditionem interuenire, & perſeuerare ſic ut intra duos menſes non redeatur ad clauſtrum. Ex quibus aperte patet nullam eſſe quæſtionem de religioſis euntibus ad honorandum medicum, uel legiſtam principium facientem. Et ſimiliter de audientibus hac in clauſtro: imo de audientibus hæc extra clauſtrum, ſic q̄ le-

ctio quidem auditur extra clauſtrum, ipſi tamen habitant in ſuo clauſtro: quoniam iſti quotidie redeunt ad clauſtrum a lectione, & nunquam exeunt clauſtrum ut habitent extra clauſtrum in qua ſignificatione textus accipit exire de clauſtro: ut patet ex hoc quòd duorum menſium dat ſpatium redeundi ad clauſtrum. Hæc de religioſis.

Quo ad presbyteros uero & alios clericos perſonatus habentes, omnia ſupradicta locum habent, niſi exitus de clauſtro, loco cuius non ponitur in litera exitus de domo, ſicut loco reditus ad clauſtrum, ponitur deſiſtere ab his, id eſt audictione legum uel phyſicæ intra prædictum ſpatium. Et propterea ad hoc ut clerici huiuſmodi & presbyteri incurrant, nõ requiritur exitus de domo (ut.ſ. ex propriis domibus uadant ad habitandum alibi propter hoc ſtudium) ſicut in religioſis requirebatur dimiſſio clauſtri: ſed ſufficit quòd audiãt leges uel phyſicam ita quòd intra duos menſes non deſiſtant ab huiuſmodi audientia. Aduerte quoque appellatione plebanorũ nõ comprehendi hoc in loco curatos qui parochiales obtinent eccleſias, niſi eccleſiæ illæ fuerint plebaniæ habentes ſub ſe capellas, in quibus inſtituantur clerici perpetui: ut declarauit Bonifacius VIII. in vj. c. ſtatutũ. ne cle. uel mona. Et ſcito quod per alios clericos perſonatus habentes, intelligimus etiã illos qui ex quadam prærogatiua in eccleſia honorificum ſtatum habent etiam ſine iuriſdictione. In cuius ſignum ſpecificati ſunt cantores. Et eſt epiſcopalis.

In quoſcũque communitatum poteſtates aut officiales, uſuras quibuſdam ſtatutis fouentes. Cap. L.

OFFICIALES STATVTA IN FOMENtũ uſuræ condentes excõicationis modo uinciuntur.

QVICVNQVE communitatum poteſtates, capitanei, rectores, conſules, iudices, conſiliarij, aut alij quicunq; officiales, ſtatuta huiuſmodi de cętero facere, ſcribere, uel dictare, aut ꝙ ſaluantur uſuræ, uel ꝙ quum ſolutæ repetũtur non reſtituantur plene ac libere, ſcienter iudicare præſumpſerint: ſententiam excommunicationis incurrant. Eandem etiam ſententiam incurſuri; niſi ſtatuta huiuſmodi hactenus edita,

edita, de libris communitatum ipſarum(ſi ſuper hoc poteſtatem habuerint)intra tres menſes deleuerint:aut ſi ipſa ſtatuta uel conſuetudines officium eorum habētes quoquomodo præſumpſerint obſeruare. Clemens v. de uſur. in cle. j.

CAnonis iſtius materia eſt uſurarum conſeruatio . Et quo ad perſonas eſt particularis, ligans ſolos communitatum officiales, quorum ſex ſpecies exprimit : Quo ad actiones uero ponit ſex actiones. Primæ tres ſunt, facere, ſcribere uel dictare ſtatuta huiuſmodi . hoc eſt quæ uſuras exigi & ſolui non ſolum concedunt, ſed ad ſoluendum eas debitores ſcienter compellunt, ac repetitionem uſurarum impediunt utendo uariis coloribus & fraudibus &c. Quarta eſt, iudicare ſcienter alterum duorum, uel ꝙ ſoluantur uſuræ, aut quod repetitæ nō reſtituantur. Quinta eſt, nō delere hactenus(hoc eſt tunc temporis)edita ſtatuta ſi poſſunt &c. Sexta eſt obſeruare quoquomodo ſtatuta ipſa uel conſuetudines uim ſtatuti habentes . Et eſt Epiſcopalis.

In clericos minores Epiſcopis uſurariam prauitatem terris ſuis fouentes. Cap. LII.

CLERICI EPISCOPIS MINORES VSVras in ſuis locis ſuſtinentes excommunicati cenſentur.

HAc perpetua conſtitutione ſancimus, ut nec collegium nec alia uniuerſitas uel ſingularis perſona, cuiuſcunque ſit dignitatis, conditionis aut ſtatus, alienigenas & alios oriundos de terris ipſorum publice fœnebrem pecuniam exercentes aut exercere uolentes, ad hoc domos in terris ſuis conducere uel conductas habere, aut alias habitare permittant : ſed huiuſmodi uſurarios manifeſtos, omnes intra tres menſes de terris ſuis expellant, nunquam aliquos tales de cætero admiſſuri : nemo illis ad fœnus exercendum domus locet, uel ſub alio titulo quocunque concedat. Qui uero contra fecerint, ſi perſonæ fuerint eccleſiaſticæ, Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, ſuſpenſionis: minores uero perſonæ ſingulares, excommunicationis: ſi autem collegium ſeu alia uniuerſitas, interdicti ſententiā ipſo facto ſe nouerint incurſuros. Quā

ſi per menſem animo ſuſtinuerint indurato, terræ ipſorũ quã diu in eis iidem uſurarij commorantur, ex tunc eccleſiaſtico ſubiaceãt interdicto. Cæterum ſi laici fuerint, per ſuos ordinarios, omni ceſſante priuilegio, per cenſuram eccleſiaſticã compellantur. de uſuris. c. uſurarum. lib. vi.

CAnonis iſtius materia eſt uſurariæ prauitatis fomentum. Et quo ad perſonas eſt particularis, ligans ſolos clericos minores Epiſcopis. Quo ad actiones uero ponit actiones quatuor. Prima eſt, permittere, ſecunda eſt, non expellere: tertia eſt, locare domos: quarta eſt. quocũq; alio titulo cõcedere domos ad exercendum fœnus. Vbi pro clariori intelligentia nota quatuor caſus, quibus incurritur hæc excõicatio a clericis minoribus (ut dictũ eſt) Epiſcopis. Primus eſt, ſi alienigenas & alios non oriundos de terra ipſorum, publice fœnebrem pecuniã exercentes, aut exercere uolentes, permittant in terris ſuis uel domos conducere, uel conductas habere, aut alias habitare ad hoc, i. ad uſurã exercendũ. Secũdus eſt, ſi hmõi uſurarios manifeſtos intra tres menſes de terris ſuis non expellãt de cætero non admiſſuri. Tertius eſt, ꝙ nõ locent eiſdẽ ad fœnus exercendum domos. Quartus eſt, ꝙ non concedant quocunque alio titulo eiſdem domum ad exercendum fœnus.

Vbi nota, ꝙ ad ſaluandam proprietatẽ uocabulorũ & literæ, per alienigenas intelligimus alibi genitos: & per alios non oriundos de terris ipſorum, illos qui nec ipſi nec patres eorũ orti ſunt ibi. Et ſi hæc clauſula non eſt ſuperflua repetitio, uł litera corrupta: & ubi dicitur alios, legendum eſt alias. Et ſic eſt clauſula reſtrictiua alienigenarum: ita quòd non cõprehenduntur oẽs alibi geniti: ſed illi tantũ alibi geniti qui non ſunt oriundi e xterra illa: ita ꝙ Ioannes natus Romæ, filius Petri Florentini, quia eſt oriundus ex Florentia non comprehenditur inter alienigenas reſpectu Florentiæ. Et hic ſenſus conſonat menti conſtitutionis, non ligantis indigenas: quoniam iſti oriundi, ſunt ſicut indigenæ: & eadem eſt ratio de utriſque.

Nota tertio, ꝙ tã primus quã ſecundus caſus habet locũ in clericis duntaxat qui ſunt dñi terræ, unde in utroq; caſu explicatur in litera expreſſe ly in terris ſuis. In tertio uero & quarto quilibet clericus minor Epiſcopo incurrit excõicationẽ. Et hæc diſtinctio rõnabilis monſtratur ex eo ꝙ tam permittere

quam

quam expellere, eius qui poteſtatem habet, & non ſingularis perſonæ locare autem, uel alio titulo cōcedere, ſingularis poteſt eſſe perſonæ.

Aduerte quarto, ꝙ appellatione alterius tituli a titulo locationis, uenit manifeſte pignoratio, commodatio, depoſitū, & huiuſmodi in quibus non transfertur dominiū. Et rationabiliter etiā uenit donatio ſeu uenditio, ſi fiat ad hoc, hoc eſt ad exercendū fęnus, Et eſt Epiſcopalis.

In eos qui urbis Romæ dignitates ſeu officia uſurpant. Cap. LIII.

OFFICIA SEV DIGNITATES VRBIS Romæ uſurpantes excommunicatione præmuntur.

NVLLVS imperator ſeu rex Romanorū uel alius imperator, Rex, princeps, marchio. dux, comes, aut baro, uel quicunque alterius notabilis potentiæ, præeminētiæ, poteſtatis & eccellentiæ ſeu dignitatis exiſtat, frater filius uel nepos eorum, ad tempus uel in perpetuum, ſeu quiuis alius ultra annale ſpatium quouis modo colore uel cauſa, per ſe uel aliam perſonam quomodolibet ſubmittendā, in ſenatorē, capitaneū patritium aut rectorem, uel ad urbis Romæ regimen ſeu officium nominetur, eligatur, ſeu alias etiā aſſumatur abſque licētia ſedis Apoſtolicæ ſpeciali, per ipſius ſedis literas conceſſionem licentiæ huiuſmodi ſpecialiter exprimentes. Quod ſi ſecus factum fuerit, nominationem, electionem & aſſumptionē huiuſmodi decernimus eſſe nullas. Et nō ſolū nominatores, electores & aſſumptores, uerū ēt nominati electi & aſſumpti ſi hmōi nominationi, electioni & aſſumptioni conſenſerint, aut ſe de ipſis qūolibet intromiſerint, intēdētes & obediētes eiſdem, & in hoc dātes ipſis noīatoribus, electoribus & aſſumptoribus, aut noīatis, electis uel aſſumptis auxiliū, cōſiliū, uel fauorē, publice uel occulte, cuiuſcūq; cōditionis extiterint: ipſo facto ſñiam excōicationis incurrāt. Et ĵ. Cōtēptores quoque ſeu uiolatores alicuius ꝑmiſſorū, ab hmōi excōicationis ſentētia (præterq̃ in mortis articulo) abſolui nō poſſint, niſi ꝑ Ro. Pont. uel de ipſius petita licentia & obtēta ſpeciali, non obſtantibus priuilegijs &c. De elect. cap. fundamenta. lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt uſurpatio dignitatum ſeu officiorum urbis Romæ. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones principales, ponit ſex actiones. Prima eſt nominare: ſecunda, eligere: tertia, aſſumere: quarta, conſentire nominationi, electioni ſeu aſſumptioni de ſe factæ: quinta, ſe de ipſis quomodolibet intromittere: ſexta eſt, intendere & obedire eiſdem. Quo ad actiones uero acceſſorias, ponit tres: auxiliari, conſulere, fauere ſiue nominatis ſiue nominatoribus. &c. Et omnes iſtæ actiones intelliguntur ſine licentia Papæ in ſcriptis. Vbi pro clariori notitia aduerte quatuor genera perſonarum excommunicari. Primo, nominatores, electores ſeu aſſumptores: ſecundo: nominatos, electos ſeu aſſumptos: tertio, intendentes & obedientes eis: quarto, dantes cõſiliũ, auxilium uel fauorem. Et ſi cõſidera nominatos, electos ſeu aſſumptos diſtingui, & diuerſimode coerceri: nam Reges principes, barones, comites, eorũ fratres & nepotes &c. excluduntur totaliter: quia tam ad tempus quã in perpetuũ nominati non poſſunt, alij uero quicũque excludunt ab hmõi officiis nõ totaliter, ſed ultra ſpatiũ unius anni. ita ꝙ illi (hoc eſt principes, comites, & fratres ac nepotes eorũ &c. ſunt excommunicati, ſi huiuſmodi officiis ſe intromittitur: iſti uero (hoc eſt quicunque alii non ſunt excõicati, niſi ultra annum ſe intromittant ad huiuſmodi officia. Verum Romani duo priuilegia ex fine eiuſdem decretalis habent. Vnum, eſt quod excipiunt a numero fratrum nepotumque principum: ita quod Romani etiam ſi nepotes, ſeu fratres uel filij principum fuerint; poſſunt huiuſmodi officia habere ſicut alii quicunque, hoc eſt, nõ ultra unum annum. Secũdũ eſt, ꝙ excipiuntur a numero comitum ſeu baronum, ſi tamen comitatus, ſeu baronia non fuerit excellens, ut timeatur libertati: ita ꝙ Romani etiam ſi fuerint comites paruo comitatu, poſſunt huiuſmodi officia habere ſicut quicunque alii: ſcilicet non ultra annum. Et eſt Epiſcopalis.

In dominum alioſque rectores & officiales ciuitatis in qua Rom. Pont. electio celebranda eſt, ſibi iniuncta diligenter nõ adimplentes, aut fraudem in eis committentes. Cap. LIIII.

MANDATA PAPALIA CONTEMNENtes, uel in eis fraudem committentes excommunicãtur.

SANCIMVS ut dominus, aliique rectores & officiales ciuitatis illius in qua Rom. Pont. electio fuerit celebranda, autoritate noſtra & eiuſdem approbatione Concilij (ſcilicet Lugd.) poteſtate ſibi tradita prædicta omnia & ſingula plene ac inuiolabiliter & ſine fraude & dolo aliquo faciant obſeruari: nec Cardinales ultra quam præmittitur arctare præſumãt. Super his autem taliter obſeruandis, ſtatim audito ſummi Pont. obitu coram clero & populo uniuerſæ ciuitatis ipſius ad hoc ſpecialiter conuocandis, præſtent corporaliter iuramentum. Quod ſi præmiſſa diligentes non obſeruauerint, aut fraudem in eis uel circa ea commiſerint, cuiuſcunque ſint præminentiæ, conditionis aut ſtatus, omni ceſſante priuilegio, eo ipſo ſententiã excommunicationis incurrant, & perpetuo ſint infames &c. de elec. cap. ubi periculum. lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt negligentia ac fraus circa ſeruanda in negotio electionis Papæ. Et quo ad perſonas eſt particularis, ligans tria perſonarum genera: ſcilicet dominiũ, rectores, & officiales ciuitatis illius in qua Rom. Pont. electio eſt celebranda. Quo ad actiones uero, punit duas. Prima eſt, non ſeruare præmiſſa diligenter: ſecũda eſt, committere fraudem in eis aut circa ea.

Aduerte hic quod Clemens ſextus modificauit aliter tria præmiſſorum in conſtitutione hac ſcilicet de uelis intermedijs inter cubicula cardinalium, de cibo poſt octo dies, & de numero ſeruitorum. Conceſſit ſiquidem ſimplex uelamẽ intermedium & unum ferculum ſemper, & duos ſeruitores: ut in bulla recitata in cerimoniali habetur. Sed cum his omnibus conſiderandum eſſe puto, an omnia præmiſſa conſtitutione hac Greg. x. ſic moderata, ueniant tam arcte ſeruanda, ut cuiuſcunque omiſſio excommunicatos reddat dominum ſeu officiales. Quod ideo dixerim, quia de facto non ſic ſeruatur quandoque quo ad uelaminis unitatem propter frigus, neque quo ad numerum ſeruitorum, quia Cardinales uolunt tres. Et forte excuſantur ex uſu ſi coæuus eſt memoriæ hominum, & a pluribus pontificibus ſic electis non reprehenſus.

Et de ſeruando quidem ea quæ ad clauſuram pertinent, & ea quæ poſt clauſuram conclauis ſeruanda ſunt, neſcio niſi ex altero dictorum capitum excuſare, ſi non plene ſeruant. De pluralitate autem ſeruitorum, & de tempore quo poſt elapſos dies decem conuenire debent, excuſandos eos crediderim: quia totum collegium Cardinalium decernit ex uſu uel abuſu quot concluuiſtas quilibet habiturus ſit. Et ſimiliter tempus quandoque procraſtinat tali modo, ut modo, ut difficile aut impoſſibile foret hodierno tempore eos compellere ad ſtatim poſt dies decem ingrediẽdum conclaue: ad quod tamen Canon non ligat dominos & officiales, ſed ad diligentiam ſuam adhibendam. Excuſari præterea uidetur minor cura officialium in terris eccleſiæ ſubiectis antequam præſtent iuramentum in manibus Cardinalium de ſeruandis præmiſsis ſi ad hoc præſtandum non niſi immediate ante conclaue uocantur. Et eſt ratio excuſationis quia, sũt ſubditi collegio Cardinaliũ. Et eſt Epiſcopalis.

In mittentes ſcripturam uel nuntium Cardinalibus in conclaui exiſtentibus, uel alicui ipſorum ſecrete loquentes.

Cap. LV.

CARDINALIBVS IN CONCLAVI EXIſtentibus literas uel nuntium mittentes excommunicantur.

NVLLI fas ſit ipſis Cardinalibus uel ipſorum alicui (ſcilicet dux ſunt in conclaui) nuntium mittere uel ſcripturam. Qui uero contrafecerit ſcripturam mittendo uel nuntium, aut cum aliquo ipſorum ſecrete loquendo, ipſo facto excommunicationis ſententiam incurrat extra de elec. cap. ubi periculum. lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt occaſio differendi uel turbandi electionem Rom. Pont. et quo ad perſonas eſt uniuerſalis quo ad actiones uero ponit tres actiones. Prima eſt mittere ſcripturam: ſecũda eſt, mittere nuntiũ: tertia eſt, ſecrete loqui. Vbi duo nota. Primo, ꝙ canon iſte eſt uniuerſalis ad omnes exiſtentes extra cõclaue duntaxat, qui enim ſunt in cõclaui, loquuntur ſecrete ut uolunt. Secundo, ꝙ intelligendo

ipſum

ipſum ut ſonat, non requiritur ad miſſionem ſcripturæ uel nũtii quod ſit ſecreta, ſed ad loquutionem tantum. Multi tamen doctores intelligunt oportere miſſionem etiã eſſe ſecretã ad hoc ut ſit locus huic pœnæ. Et eſt Epiſcopalis.

In religioſos medicantes, immoderate habitacula acquirẽtes uel dimittentes. Cap. LVI.

RELIGIOSI SVMPTVOSA LOCA ACquirere uel eis conſtituta deſerere ſub anathematis uinculo prohibentur.

TRANSGRESSORES conſtitutionis quæ religioſis mendicantibus prohibet ad habitandũ domos uel loca quæcunque de nouo recipere, ſeu hactenus recepta mutare, uel ea transferre in alios uſus cuiuſuis alienationis titulo quocunque, excommunicationis ſententiæ decernimus ſubiacere. Bonif. de exceſ. cap. j lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt immoderata habitaculi acquiſitio uel dimiſſio. Et quo ad perſonas, ligat ſolos religioſos mẽdicantes. Quo ad actiones uero ponit tres. Prima eſt, de nouo recipere: ſecunda, recepta mutare: tertia, illa transferre in alios uſus alienando. Et referuntur omnes hæ actiones ad domos ſeu loca ad inhabitandum per ipſos religioſos mendicantes. Vbi nota excommunicationem hanc in Cle. poſitã cadere ſuper trangreſſores conſtitutionis in ſexto poſiæ. ca. quũ ex eo. de exceſſ. præla. Vbi tres ſupradictæ actiones, non nudæ ſed affectæ pręſumptione inhibẽtur: ac per hoc trãſgreſſor cõſtitutionis non eſt, niſi pręſumat aliquid horum facere, & conſequenter non eſt excommunicatus.

Aduerte quoque excipi in eodẽ vj. eos qui de licentia ſuperiorum ſuorum habitacula in eremo acquirunt aut mutant.

Notandum etiam eſt uerbum ad inhabitandum: quoniã ponitur ad differentiam domorum quæ acquiruntur ad alios uſus utputa ad locandum, ad hoſpitandum, &c.

Per nouas quoq; domos ſeu loca intellige domos ſeu loca in ſua integritate. Et hoc ad differentiã domorũ quę acquirũt de nouo ad augmẽtanda præhabita loca: hoc. n. nõ prohibet: ita ꝙ eſt ſi unum palatium magnũ acquireretur de nouo ad augendum

gendum conuentum, non eſt locus huic pœnæ: quia non dicuntur acquirere ad inhabitandum noua loca integra ſeu tota, ſed augere antiqua loca Et quia nihil ſuperfluum lex continet, ideo quo ad mutanda loca comprehenduntur tantum loca olim accepta ante factam conſtitutionem, propter uerbum hactenus ſeu hucuſq; ita quod ſi mutarentur loca poſt legem factam accepta, non eſſet locus pœnæ irrogatæ contra actum mutandi. Et eſt Epiſcopalis.

In ſcienter communicantes in crimine criminoſo cum nominatim excommunicato, ei conſilium impendendo, auxilium uel fauorem. Cap. LVII.

COMMVNICANS SCIENTER CVM NOminatim excommunicato excommunicationis pondus ſibi inducit.

SI quis nominatim excommunicato ſcienter communicat in crimine criminoſo, ei conſilium impendendo, auxilium, uel fauorem, quum ratione damnati criminis uideatur in eum delinquere, qui damnauit, ab eo uel eius ſuperiore merito delicti erit abſolutio requirenda. Et infra. Verum ſi difficile ſit ex aliqua iuſta cauſa q̧ ad ipſum excommunicatorem abſoluendus accedat, concedimus indulgentiam, ut præſtita iuxta formam eccleſiæ cautione quod excõicatinois mandato parebit, a ſuo abſoluatur Epiſcopo uel proprio ſacerdote. Innó. III. de ſententia excommunicationis imper.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium quo eccleſiæ claues in excommunicato offenduntur. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones, ponit unam ſcilicet ſcienter communicare in crimine criminoſo aliquo trium modorum, ſcilicet conſiliando, uel auxiliando, uel fauendo cum excommunicato. Circa materiam huius canonis aduerte dupliciter contingere participare in crimine excommunicationi ſubiecto. Primo, cooperante ad illum criminis actum per quem incurrit primo alter excommunicationis ſententiam: ut ſi aliquis cooperetur ad hoc quod religioſus temere habitum dimittat, aut quod contrahat matrimonium, aut aliquid aliud propter quod religioſus ille incurret excommunicationem.

Et

Et hoc modo non incurritur excommunicatio maior communicando in crimine, regulariter loquendo ratione partici pij ſeu communionis, quia non communicatur excommunicato: quoniam non eſt adhuc excommunicatus quando interuenit huiuſmodi cooperatio. Dixit autem regulariter, propter tres caſus exceptos. Primus eſt, ſi excommunicatio eſſet lata in aliquem qui cum participibus ſuis uinculo excommunicationis ſubiiceretur, tunc enim participantes, ſententiam maioris excommunicationis incurrerent: ut patet in ca. quod in dubij de ſen excom. Secunda eſt, quando excommunicatio fertur non ſolum in facientem, ſed & in eos qui dant auxilium, conſilium uel fauorem: ut in multis caſibus inuenitur expreſſum. Tertius eſt in caſu manus uiolentæ in clericum: quoniam caſus ille extenditur ad omnes cooperantes: ut ſupra patet. Alio modo participatur in crimine excommunicationi ſubiecto, poſt quam aliter incurrit iam propter crimen illud excommunicationem, impendendo ei ad illud auxilium, conſilium uel fauorem. Et ſic communicando in crimine criminoſo excommunicato, incurritur excommunicatio maior. Et hoc tam ſi ille cui ſic communicatur, eſt ab homine nominatim excommunicatus (ut in hoc canone habes) quam ſi a iure uel a iudice eſt generaliter excommunicatus: ut habes cap. ſi concubinæ de ſenten. excommun.

Aduerte quoque quod iſte Canon recitatus ſupponit participantem excommunicatum, & circa abſolutorem principaliter uerſatur: uolens quod ad iudicem excommunicatorem recurrat participans quantumcunque non ſubditus. Et hoc ratione delicti ut in litera dicitur. Et dixit hoc: quia regulariter an excommunicatione iuris (qualis ſupponitur excommunicatio contra participantem) poteſt Epiſcopus abſoluere, ſi conditor canonis non reſeruauit abſolutionem.

In clericos qui ſcienter & ſponte participant cum nominatim excommunicatis a Papa, & ipſos in officio recipiunt.

Cap. LVIII.

Clerici

CLERICI EXCOMMVNICATVM SCIENTER IN ſuis negotiis uel officiis recipientes excommunicantur.

CLERICOS qui ſcienter & ſponte participauerunt cum excommunicatis a nobis, & ipſos in officio receperunt, eadem excommunicationis ſententia cum ipſis non dubitamus inuolui: quos etiam pro abſolutionis beneficio habendo ad nos uolumus remitti. Clem. iij. de ſent. excommúnicatio. cap. ſignificauit.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo excommunicatus a Papa recipitur ad diuina. Et quo ad perſonas eſt particularis, quia ligat ſolos clericos. Quo ad actiones uero, ponit unicam actionem: ſcilicet recipere ad diuina. Vbi aduerte ſex conditiones requiri: quarũ quinq; habentur ex textu: ſextam autẽ uſus apponit. Prima eſt, quod reſpicit ſolos clericos. Secunda, quòd ſit participatio in diuinis: quia copulatione ponitur in litera, participauerunt & in officio receperunt. Imo ſi uerba proprie interpretanda ſunt, non ſufficit qualiſcunq; in diuinis participatio, ſed requiritur participatio receptatiua: ita quòd ſoli clerici qui recipiunt ad diuina, non autẽ clericus ille qui intereſſet ibi tanquam unus de populo, excommunicantur. Tertia & quarta, quod ſcienter & ſponte: hoc eſt quod ſciat ſe participare in diuinis cum excommunicatis a Papa, & nec ui nec metu hoc faciat, alioquin non ſponte fieret. Nec exigitur metus cadens in conſtantem uirum, ſed quicunque metus contrariatur ad ſponte, ſufficit ut uerba operentur quod ſignificãt. Quinta conditio eſt, quod ſit excommunicatio a Papa. Et hæ omnes patent in litera. Sexta autem ex rationabili uſu accepta, eſt quod ſit excommunicatus nominatim, uel æquiualenter ad nominatim: alioquin quum omnes excommunicationes in iure poſitæ ſint a Papa: & ſimiliter omnes excommunicationes quæ in cœna Domini generaliter promulgantur, ſint a Papa, ſequeretur quod clerici recipientes ad diuina ſcienter & ſponte tã a iure communi quam in cœna Domini generaliter excommunicatos, incurrerent excommunicationem maiorem, Papæ reſeruatam quod a nullo admittitur. Et eſt Papalis.

In fictionem ſeu fraudem committentes, ad hoc ut iudex perſonaliter uadat ad mulierem pro teſtimonio. Cap. LIX.

FRAVDEM COMMITTENS QVATENVS iudex pro teſtimonio mulierem adeat perſonaliter, excommunicationem meretur.

CAsvs huiuſmodi (uidelicet ut iudex uadat perſonaliter ad mulierem pro teſtimonio) non fingatur, nec fraus interueniat in hac parte: alioquin fictor huiuſmodi uel fraudator ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrat. De iudi. cap. mulieres. in vi.

CAnonis iſtius materia eſt inſidiari pudicitiæ mulierũ. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones uero, ponit duas actiones. Prima eſt, fingere caſum: ſecunda eſt, fraudem committere. Vbi nota ꝗ duo ad hanc cenſuram incurrendã requiruntur. Primo, ꝗ fictio ſeu fraus fiat ad hoc ut iudex perſonaliter uadat ad mulierem pro teſtimonio. Secũdo, ꝗ ſequatur effectus: ut talis pœna referatur ad opus ſubſequutum, quod canon uitare intendit. Et quia opus ſubſequutũ ponitur duplex (primum, quod ſubſequitur, ſi nullũ adſit impedimentum: & hoc eſt iudicẽ ire perſonaliter ad mulierẽ pro teſtimonio: alterũ, quod interueniente impedimento ſequitur, & eſt mittere ad eas pro teſtimonio) quantũ ex litera apparet, niſi ſequatur effectus primus, ſcilicet ꝗ iudex uadat perſonaliter, nõ uidetur habere locum excommunicatio iſta: quia mittere ad mulieres pro teſtimonio, ſuperius in hoc eodem canone conceſſum eſt: & ire perſonaliter, repetitur quum fertur ſententia hæc. Et eſt Epiſcopalis.

In partem procurantem, uel ꝗ de aliis quam de manifeſtis iniuriis ſeu uiolentiis cõſeruatores ſe intromittant, uel quod ad ea quæ iudicialem indaginem exigunt, ſuam extendant poteſtatem. Cap. LX.

VSVRPATIO IVDICIALIS VEXATIOnis per conſeruatores, mulctam meretur excõicationis.

Decerni-

DECERNIMVS, ut ſi conſeruatores de aliis quam de manifeſtis iniuriis & uiolentiis ſcienter ſe intromiſerint, ſeu ad alia quæ iudicialem indaginem exigunt, ſuam extenderint poteſtatem, eo ipſo per unum annum ab officio ſint ſuſpenſi: pars uero quæ hoc fieri procurabit, ſententiam excommunicationis incurrat. A qua non poſſint abſolui, niſi ei quem ſic fatigauit indebite, primo ſatisfaciat integraliter de expenſis, extra de offi. deleg. hac conſtitutione. lib. vj.

CAnonis iſtius materia eſt uſurpata iudicialis uexatio per conſeruatores. Et quo ad perſonas eſt particularis, nam ligat ſolum partem: hoc eſt illum qui eſt pars in huiuſmodi uexatione. Quo ad actiones, ponit unam actionem: ſcilicet procurare alterum duorum, uel quod de aliis quam de manifeſtis iniuriis ſeu uiolentiis ſe conſeruatores intromittant: uel quod ad ea quæ iudicialem indaginem exigunt, ſuam extendant poteſtatem. Vbi nota quod hæc pœna habet locum duntaxat in pure conſeruatoribus, qui a ſede Apoſtolica conceduntur ut a manifeſtis iniuriis & uiolentis tueantur; ut in principio huius canonis textus dicit. Vnde ſi dentur conſeruatores ad tutelam ab omnibus ſiue manifeſtis ſiue immanifeſtis iniuriis, non habet locum hæc pœna. Et quia ſola pars ligatur; ſi alij qui non ſunt partes, hæc procurarent, non incidirent. Et quia procuratio iſta debet eſſe conſummata ad effectum ſubſequutum (ut patet ex eo quod abſolui prohibetur, niſi ſatisfecerit alteræ parti in expenſis) ideo ſi quis procuraret, & conſeruator non exaudiret procurantem uexando alteram partem, non incurreretur excommunicatio. Et eſt Epiſcopalis ſatisfactione præmiſſa.

In religioſos temere habitum ſuum dimittens, uel ad quæuis ſtudia ſine debita licentia accedentes: & in doctores, qui religioſos, habitu ſuo dimiſſo, leges uel phyſicam audientes ſcienter docere, aut in ſcholis ſuis retinere præſumunt.

Cap. LXI.

RELIGIOSVS TEMERE SVAE RELIGIONIS habitum dimittens uel mutans excommunicatus habetur.

VT periculoſa religioſis euagandi materia ſubtrahatur diſtrictius inhibemus, ne decreto aliquis quamcunque religionem tacite uel expreſſe profeſſus in ſcholis uel alibi temere habitum ſuæ religionis dimittat, nec accedat ad quæuis ſtudia literarum, niſi a ſuo prælato cum conſilio ſui conuentus, uel maioris partis eiuſdem, ſibi eundi ad ſtudium licentia primitus ſic conceſſa. Si quis autem horum temerarius uiolator extiterit, excommunicationis ſententiam incurrat ipſo facto. Doctores quoque ſiue magiſtri, qui religioſos, habitu ſuo dimiſſo, leges uel phyſicam audientes ſcienter docere, aut in ſcholis ſuis præſumpſerint, retinere, ſimili eo ipſo ſint ſentẽtia innodati. ne cleri. uel mo. ut periculoſa. li. 6.

CAnonis iſtius materia eſt multiplex. Primo, immoderatio habitus: ſecundo, curioſitas gymnaſiorum, tertio, fomentum utriuſq;. Et quo ad perſonas eſt particularis, ligans ſolos religioſos & doctores. Quo ad actiones uero ponit actiones tres in prima materia dimiſſionẽ habitus, in ſecũda, accedere ad quæuis ſtudia in tertia, retinere in ſcholis ſuis.

Et pro primo quidem caſu nota primo, quod dimittere habitum ſuæ religionis contingit dupliciter. Primo, totaliter: & ſic: nunquam uoluntarie dimittitur, niſi uel apoſtatando. Et ſic manifeſte incurrit hunc canonem: quia temere dimittit. Vel tranſeundo ad aliam religionem: & ſic etiam ſi irrationabiliter tranſeat, non temere tamen dimittit ſuæ religionis habitum, quia non eſt amplius habitus ſuæ religionis. Secundo ad tempus. Et ſic ad incurendum hunc canonem duæ conditiones requiruntur. Primo, quod dimittatur habitus religionis ſuæ: ſecundo, quod dimiſſio fiat temere. Et uidetur poſſe addi tertium, quod dimiſſio ſit materia uagandi, quia hoc pro ratione Canonis in textu aſſignantur. Et dimiſſio quidem dupliciter inueniri poteſt uel totaliter non habendo habitum, uel non habendo in ſuperioribus. Et ſi totaliter non habetur nulla eſt ambiguitas. Si uero abſconditus portetur habitus, uaria eſt doctorum opinio. Mihi autem uidetur conſideranda qualitas occultationis, & diſtiguendo inter habitum ſic occultatium, ut reputetur communiter a conuerſatiuus cum eo qui eum aliter non nouerint non religioſus. Et ſic incurret hunc canonem, quia licet non dimittat materialiter

ueſtem quæ eſt habitus, dimittit tamen formaliter habitum ſuæ religionis: quia dimittit ipſum ut habitum quo diſcerni poteſt & cognoſci ut religioſus talis religionis. Et confirmatur hoc textu: tum quia occultatus omnino habitus non ſubtrahit materiam uagandi, ex quo ſic incedit ſuperius ut non religioſus: tum quia nullus doctor uidens religioſum ſine habitu in ſuperioribus, eſſet certus ꝙ religioſus dimiſiſſet habitum quoniam relinqueretur ambiguum an dimiſiſſet ſubitus: quum tamen textus excommunicet doctorem admittentem religioſum ſine habitu &c. Vel habitum ſic occultatum, ut tamen a conuerſantibus, quamuis non ab omnibus prætereuntibus, uideatur quod religioſus eſt talis religionis. Et ſic non incurret hunc canonem: quia nec materialiter nec formaliter ſuæ religionis habitum dimittit ex toto, quanuis ſecundum quid aliqualiter dimittere dici poſſit. Et ex his ſequitur primo quòd dimittens temere ſuæ religionis habitum ad tempus excommunicatus eſt: quia uere ac temere dimittit. Et hoc ſignificat litera per illud uerbum, in ſcholis uel alibi, ex hoc enim ſignificatur quod non requiritur Apoſtolica dimisſio. nam ſcholæ non ſunt perpetuæ, ſed ad tempus. Sequitur ſecundo quod ſi religioſus non tranſeundo ad aliam religionem habitum alterius religionis aſſumat, ſuum temere dimittendo, excommunicatus eſt: alioquin fruſtra poneretur illud pronomen ſuæ. Sequitur tertio quod dimittens habitum ad horam ex leuitate, uel etiam per totum diem domeſtico manendo, non eſt excommunicatus: tum quia proprie loquendo non eſt temeraria dimisſio: tum quia ceſſat legis ratio expreſſa de materia euagationis. Pro ſecundo autem caſu nota duo. Primum eſt, plus exigi ad licentiam eundi ad ſtudium, quam eundi ad alia quanuis diuturniora negotia: quoniam ſic iure diſponet non ſufficit licentia Prælati, ſed requiritur conſilium capituli ad licentiam eundi ad ſtudium quodcunque etiam Theologiæ, ad alia autem, Prælati licentia ſufficere uidetur: & ſaltem hoc eſt uerum, quod etiam ſi ſine licentia fiant. non habet locum huius canonis ſententia. Et mouit forte conditorem canonis, frequens ac pronus religioſorum animus ex hac honeſta occaſione exeundi ad manendum extra clauſtrum. Secundum eſt, quod canõ

iſte non habet locum in religioſis accedentibus ad alia loca religionis ſuæ ubi eſt ſtudium: quia non accedunt proprie ad ſtudia ipſa (hoc eſt ad manendum in ſtudiis quæ extra clauſtra eſſe ſupponuntur) ſed de clauſtro migrant ad clauſtrum ubi commoditatē habēt ſtudēdi. Similiter non habet locū in religioſis quorum licentia morandi extra clauſtrum nō clauſtrum non pēdet a Prælato ſui conuentus, ſed a ſuperiori Prælato: ut in religionibus mendicantium contingere uidetur: in qbus ſi ſola licētia ſupremi Prælati aut prouincialis cōſueuit ſufficere ad manēdum extra clauſtrum tam in ſtudiis q̄ alibi, locū nō habet ſentētia iſta. Et poteſt hoc accipi ex textu, dū loquitur de religioſis quorum introitus & exitus ſolitus eſt pēdere a Prælato ſui conuentus, per hoc enim diſcernuntur ab eis religioſis, quorū introitus & exitus a ſuperioribus cōſueuit diſponi: ita ꝙ nulla uidetur in Prælato ſui cōuentus & illius capitulo autoritas remāſiſſe circa religioſum illum, niſi quum eſt in conuentu illo. At ſi cōtēdat quis circa rigorem iuris aduertat ſaltem ex conſuetudine tales excuſari: quum ſimplici corde iuxta morē ſuæ religionis actus ſuos diſponant.

Quo ad tertiū demū caſum, hoc ſolum aduertendum cenſeo, ꝙ quatuor requiruntur conditiones ad hoc ꝙ incurratur. Duæ ex parte religioſorum (ſcilicet ꝙ audiant leges, uel phyſicam, id eſt medicinam: & quod dimiſſio habitu) & duæ ex parte doctoris: ſcilicet quod ſcienter & præſumptuoſe doceat ſeu retineat tales religioſos. Et eſt epiſcopalis.

In ſimplices monachos & canonicos regulares ad curias principum ſe conferentes, ut damnum aliquod inferant ſuis prælatis aut monaſterio. Cap. LXII.

RELIGIOSI PRINCIPVM CVRIAS OB ſui ſtatus uel religionis perſequutionem inſequentes excommunicationis catena tenentur.

HOC edicto perpetuo prohibemus, ne monachi aut regulares canonici adminiſtrationem aliquam non habētes ad curias principum abſq; ſpeciali Prælatorum ſuorum licentia ſe conferant. Quod ſi ut damnum aliquod inferant ſuis Prælatis aut, monaſterio, ſe conferre præ-

ſumpſerit: excõmunicationis ſententiam eos incurrere uolumus ipſo facto. Prelatis eorum diſtricte nihilominus iniungẽtes, ut ipſos a curiarum prædictarum acceſſu, & aliis quibuslibet uagationibus & diſcurſu diligenter cõpeſcere, aut ſuper hoc non parentes eiſdem, ſeuere corrigere non omittant. extra de ſtatu mona. cap. ne in agro. in clemen.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, contra monaſterium aut Prelatum. Et quo ad perſonas eſt particularis, ligans ſolos monachos & canonicos regulares, non omnes, ſed adminiſtrationem non habentes. Quo ad actiones uero ponit vnum actum exteriorem affectum vnica intentione interiori. Actus exterior eſt cõferre ſe ad curias principũ: intẽtio interior eſt animus damnificãdi monaſterium vel Prælatum. An autem actus ille exterior requirat aliam conditionem, ſcilicet quod fuerit abſque ſpeciali licentia ſui prælati, gloſſa putat ꝙ non, quia non reperit. Et certe ſi textus bene diſtinguatur, due ſunt inhibitiones. Vna, in qua prohibetur ire ad curias principum ſine ſpeciali de hoc licentia abſque excõmunicatione. Secunda vero eſt ipſa excõmunicationis ſententia abſque repetitione licẽtiæ habitæ vel non habitæ. Et propterea videtur ſolum ſubſtantiuum qualificatum ſubintelligi repetitum, ſcilicet monachi aut regulares canonici, non habentes adminiſtrationem. Et ſi pro quia hoc eſt uerum, non requiritur ad incurrẽdum hanc excõmunicationem, quod ſine licentia ſpeciali Prælatorum ad principum curias ſe conferant. Et eſt epiſcopalis.

In monachos intra ſepta monaſterii ſine licentia abbatum ſuorum arma tenentes. Cap. LXIII.

MONACHI IN SVIS CLAVSTRIS ABSque Abbatis licentia arma tenentes excõmunicantur.

PRAEFATAE quoq; ſententiæ monachos intra ſepta monaſterii ſine licentia Abbatum ſuorum arma tenentes, decernimus ſubiacere. extra de ſtatu monach. capit. ne in agro. in clemen.

Canonis

CAnonis iſtius materia eſt habere inſtrumenta rixarũ. Et quo ad perſonas eſt particularis, ligans ſolos monachos. Quo ad actiones uero unicam ponit.ſ. tenere arma duabus adiunctis circunſtantiis. Altera loci: ſcilicet intra ſepta monaſterii. Altera licentiæ, ſ. ſine licentia Abbatis. Et intelligitur tam de armis defenſiuis quã offenſiuis. Nec uocatur tenere arma ſine licentia Abbatis, qui ex obliuione aut ex ignorantia iuris nullo malo animo arma aliqua ẽt in cella haberet: quia formaliter loquẽdo, talis nõ tenet ſine licẽtia: quia nõ ex intentione tenet ſine licẽtia id ad ꝙ ſi ſciret requiri licẽtiã, nullo pacto teneret: ſed tantũ materialiter tenet ſine licentia. Pœnæ autem hmõi nõ ſunt extendẽde, ſed reſtringẽdæ. Et eſt epiſcopalis.

In religioſos parochiale officium circa extremam unctionem, Euchariſtiam, matrimonium, & abſolutionem uſurpantes. Cap. LXIIII.

OFFICII PAROCHIALIS VSVRPATIO excommunicationis pœnam meretur.

RELIGIOSI qui clericis aut laicis ſacramentum unctionis extremæ uel Euchariſtiæ miniſtrare, uel matrimonium ſolennizare, non habita ſuper his parochialis preſbyteri licentia, aut quenquam excommunicatum a canone (præterquam in caſibus a iure expreſſis, uel per priuilegia ſedis Apoſtolicæ conceſſis eiſdem) uel a ſententiis per ſtatuta prouincialia aut ſynodalia promulgatis, ſeu ſi a culpa & pœna abſoluere quenquam præſumpſerint: excommunicationis ſententiam incurrant ipſo facto a ſede Apoſtolica duntaxat abſoluendi. extra de priuileg. c. religioſi. in Cle.

CAnonis huius materia eſt uſurpatio parochialis officii. Et quo ad perſonas eſt particularis: ligat enim ſolos religioſos. Quo ad actiones uero ponit ſex actiones, tres circa ſacramenta tria: ſcilicet extremam unctionem, Euchariſtiam, & matrimonium. Et tres circa abſolutionem: ſcilicet excommunicatorum a canone, excommunicatorum a ſtatutis prouincialibus uel ſynodalibus, & abſoluere a pœna & culpa. Nota primo, quod hi actus excõicationi ſubiiciuntur quatenus affecti ſunt præſumptione: alioquin fruſtra appoſitũ eſſet uerbũ,

præſumpſerunt. Et hinc habes quod ſi quis religioſus ex ignorantia uel ſub ratihabitionis ſpe aliquid horum faceret, non incurreret excommunicationem, quia in ueritate non præſumeret. Nota ſecundo, ꝙ ſi quis religioſus communicet alium religioſum exemptum, nō eſt locus huic pœnæ. Quod ex duobus patet: tum quia hæc conſtitutio directe in fauorem parochialem presbyterorum facta eſt, quibus nihil in hoc caſu derogatur: tum quia etiam in uerbis ſtando, nullus eſt parochialis presbyter a quo licentia ſit petenda, quoniam religioſi exēpti nō ſubſunt parochialibus presbyteris, ſed ſuis prioribus, Abbatibus &c. quos conſtat non uenire appellatione parochialium presbyterorū. Nota rurſus ꝙ licet appellatione parochialis presbyteri non ueniat communiter epiſcopus: conſuetudo tamen (quæ eſt optimam legum interpres) in hoc caſu admittit tam epiſcopū quam etiam Vicarium eius, & Vicarium parochialis presbyteri poſſe dare licentiam hanc: ſicut etiam admittit parochialem qui non eſſet presbyter, poſſe dare hanc licentiam. Nec eſt opus ꝙ licentia hæc ita ſit ſpecialis, ut oporteat ſcrupulum habere ex omiſſa aliqua dearticulatione: ſed ſufficit quod ita ſit ſpecialis, quod æquiualeat ſpeciali. Et hoc ſemper eſt quandocunque ex uerbis licentiæ communiter intelligitur concedentē dare hanc licentiam, ēt ſi nō nominarētur hæc ſacramenta in ſpecie. Nota demū ꝙ abſoluere a pœna & a culpa hic excommunicatū, nihil aliud eſt q̄ id quod uulgo dicitur. Quod in ueritate importat pluſquā indulgentiā plenariā. Importat.n. quod reddat hoīem mundū ab omni culpa & ſine debito alicuius pœnæ: ꝙ eſt longe plus q̄ indulgentia plenaria. Et propterea merito tales præſumptuoſi excōicantur, ſi aliquem quicunq; ſit abſoluerint. Cum his tn̄ ſtat, ꝙ ex ſimplici abſolutione cōfeſſoris, eccelléter cōtritus ac cōfeſſus cōſequatur a Deo abſolutionē a pœna & a culpa. Et eſt Papalis.

In religioſos qui in ſuis ſermonibus uel alibi aliqua proferunt, ut audientes a ſolutione decimarum eccleſiis debitarum retrahant. Cap. LXV.

DEBITORES DECIMARVM AB EARVM ſolutiones retrahentes excommunicantur.

Religioſos

RELIGIOSOS, qui aliqua ut audientes a decimarum eccleſiis debitarum ſolutione retrahant, in ſuis ſermonibus uel alibi proferre præſumunt, excõicationis ſnīæ ſubiacere decernimus ipſo facto. extra de pœnis cupiẽtes lib.vi.

CAnonis huius materia eſt nequitia ſacrilega retrahẽs debitores a ſolutione decimarum. Et quo ad perſonas eſt particularis: utpote ligãs ſolos religioſos. Quo ad actiones ponit unam actionem: ſcilicet proferre aliqua, ut audientes retrahant a ſolutione decimarum eccleſiis debitarum. ubi aduerte tres conditiones oportere concurrere ad hoc ut quis per ſua uerba incurrat hanc ſententiam. Prima, ex parte rei: ut ſcilicet agatur de decimis eccleſiis debitis. Secunda, ex parte intentionis: ut ſcilicet intentio dicentis ſit ad hoc ut retrahat audientes ab huiuſmodi ſolutione. Tertia, ut ſit religioſus. Et eſt Epiſcopalis.

In religioſos qui ab officio prædicationis, quia confitentibus de ſoluendis decimis ſcienter conſcientiam facere neglexerunt ſuſpenſi, dicta negligentia non purgata prædicare præſumunt. Cap. LXVI.

PRAEDICATORES AB OFFICIO PRAEdicationis ob negligentiam in confeſſionibus reſpectu decimarum ſolutionum commiſſam ſuſpẽſi excõicantur ſi negligentia non purgata prędictum officium reaſſumpſerint.

RELIGIOSI, qui ſcienter poſtpoſuerint confitentibus conſcientiam facere de ſoluendis decimis eccleſiis debitis, ab officio prædicationis tamdiu maneant ipſo facto ſuſpenſi, donec confitentibus ipſis (ſi hoc ipſum eis dicendi commode facultatem habuerint) conſcientiam fecerint: excommunicationis incurſuri ſententiam ipſo facto, ſi prædicare præſumpſerint, prædicta negligentia, ut præmittitur, non purgata. Ad religioſos tamen monaſteriorum uel eccleſiarum decimas percipientes nolumus hoc extendi: extra de pœniten. cupientes. in cle.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium negligẽtiæ primo circa debitas eccleſiis decimas, & præſumptæ poſtea præ

 dicationis.

dicationis. Et quo ad perſonas eſt particularis, ligans ſolos religioſos. Quo ad actiones ponit ſimul tres ſuccedentes actiones. Vbi pro clariori intelligentia nota diligēter uerba totius Decretalis, cuius hæc excommunicatio pars eſt: & perſpicere oportere ad hoc ꝙ excōmunicatio hæc incurratur, ultra hoc ꝙ perſona ſit religioſa, concurrere tres actus. Primus eſt, negligere facere conſcientiam confitentibus ſibi de ſoluēdis eccleſiis decimis. Et hæc incuria modificatur in litera, ꝙ oportet ꝙ interueniat ſcienter. Secundus eſt, negligere poſt prædictam negligentiam eiſdem facere conſcientiā de dicto debito. Et iſte modificatur in litera, ſi hoc ipſum ſcilicet eas dicendi commode facultatē habuerint. Tertius eſt, ſi durante hac ſecunda negligentia (quā comitatur ex litera ſuſpenſio ab officio prædicationis) præſumeret prædicare. Et hæc manifeſte ex plano ſenſu literæ habentur. De quarto autem actu, quod ſ. oporteat huiuſmodi religioſos eſſe prærequiſitos, fateor me non uidere quo ad hanc negligentiam de qua loquitur circa audientiam cōfeſſionum quoniam actus requiſitionis in litera circa actū prædicationis in certis feſtiuitatibus apponit, ſecundum planum literæ contextum. Et propterea ſi religioſus confeſſor non prædicet, nunquam incurret iſtam ſententiam: quia pœnæ non ſunt extendendæ ultra caſus ſuos. Memento demum exceptionis in calce Decre. poſitæ. ſcilicet ꝙ excipiuntur religioſi monaſteriorum & rectores eccleſiarum quibus debentur decimæ. Et eſt Epiſcopalis.

In religioſos interdictum quod ſeruat matrix eccleſia nō ſeruantes. Cap. LXVII.

INTERDICTVM MATRICIS ECCLEſiæ non ſeruātes excommunicationis uinculo obligant.

CIRCA interdictorum obſeruantiam generalium autoritate ſedis Apoſtolicæ uel a locorum ordinariis poſitorum. de fratrum noſtrorum conſilio, diſtrictæ præcipiendo mandamus, quatenus religioſi quicunque tam exempti, quā non exempti, cuiuſcunque ordinis & conditionis exiſtant, quum cathedralem uel matricem ſeu parochialem loci eccleſiam

ſiam illa uiderint aut ſciuerint obſeruare non obſtantibus qui buſcunque appellationibus ante etiam ad eandem ſedem uel alium ſeu alios interiectis, & aliis obiectionibus quibuſcunque) abſque dolo & fraude, cum moderatione tamen Decretalis alma, inuiolabiliter ea obſeruent. Alioquin non ſeruantes, excommunicationis ſententiæ hoc ipſo uolumus ſubiacere. Quod etiã in interdictis & in ceſſationibus a diuinis interdictis per prouincialium cõciliorum ſtatuta uel ipſorum autoritate, uolumus obſeruari. In ceſſationibus uero generalibus a diuinis ciuitatum, terrarum, & aliorum locorum quas aliquando ex conſuetudine uel alias capitula, collegia uel conuentus ſecularium aut regularium eccleſiarum ſibi uendicant, idem intelligimus obſeruandum. Ipſi uero ſint attenti, ut ſtatuta Romanorum Pontific. prædeceſſorum noſtrorum ſuper his edita diligenter obſeruent. Porro ſanctionem hãc ad prudentia trahimus: non obſtantibus priuilegiis, &c. de ſen. excommu. cap. Ex frequentibus. in clemen.

CAnonis huius materia eſt ſacrilegium in nõ ſeruando interdictum, Et quo ad perſonas eſt particularis, ligans ſolos religioſos. Quo ad actiones uero ponit unam. ſ. non ſeruare interdictum ſeu ceſſationem a diuinis, quod ſeruat matrix eccleſia, &c. Vbi nota conditiones in litera poſitas. Et primo ex parte interdicti ſeu ceſſationis a diuinis, quòd ſit localis ac generalis: hoc eſt quòd tota illa ciuitas ſeu terra, aut uilla ſit interdicta, ſeu ceſſare debeat a diuinis. Secundo, ex parte autoritatis: & ponitur quadruplex. Primo ſi autoritate ſedis Apoſtolicæ, Vbi nota quòd non dicit, ſi a Papa, ſed ſi autoritate ſedis Apoſtolicæ, comprehendit. n. interdictum impoſitũ a iudicibus delegatis Apoſtolicis: quia autoritate Apoſtolica imponunt interdicta tales iudices. Secũdo, ſi ab ordinariis locorũ. Tertio, ſi per prouincialiũ conciliorũ ſtatuta, uel ipſorũ autoritate. Quarto, ſi per cõuentus, capitula uel collegia regularia uel ſecularia ex conſuetudine uel alias habentia hanc ptãtem.

Tertio ex parte effectus, ꝙ huiuſmodi interdictũ ceu ceſſatio a diuinis, ſeruetur a cathedrali ſeu matrice parochiali eccleſia. Quã diſiunctiuam intellige reſpectiue: hoc eſt a cathedrali, ubi eſt cathedralis: ut in ciuitatibus, a matrice, ubi de eſt cathedralis: ſed ex matrix eccleſia, ut in caſtellis a pa-

rochiali, ubi nec cathedralis, nec matrix eccleſia eſt, ſed parochialis, ut in uillis. Quarto, ex parte modi ſeruandi. ſ. ſine dolo & fraude: hoc eſt ꝙ religioſi non latenter perforent ianuas uel feneſtras unde laici poſſint uidere aut audire diuina: & breuiter ſyncere ſeruent. Et eſt Epiſcopalis.

In eum qui in ciuitate ſeu diœceſi ubi ſunt populi diuerſarum linguarum habentes ſub una fide uarios ritus, uſurpat præſulatum. Cap. LXVIII.

PRAESVLATVS OFFICIVM VSVRpans excommunicatur.

QVONIAM in pleriſque partibus intra eandem ciuitatem atq; diœceſim permixti ſunt populi diuerſitatum linguarum, habentes ſub una fide uarios ritus & mores, diſtricte præcipimus, ut pontifices huiuſmodi ciuitatum ſiue diœceſum prouideant uiros idoneos qui ſecundum diuerſitates rituum & linguarum diuina illius officia celebrent, eccleſiaſtica ſacramenta miniſtrent inſtruendo eos uerbo pariter & exemplo. Prohibemus autem omnino, ne una eademq; ciuitas ſiue diœceſis diuerſos Pontifices habeat tanquam unũ corpus diuerſa capita, quaſi noſtrum. Sed ſi propter prædictas cauſas urgens neceſſitas poſtulauerit, Pontifex loci catholicũ Præſulem nationibus illis conformem prouida deliberatione conſtituat ſibi uicarium in prædictis, qui ei per omnia ſit obediens & ſubiectus. Vnde ſi quis aliter ſe ingeſſerit, excõicationis mucrone ſe nouerit percuſſum: & ſi nec ſic reſipuerit, ab omni miniſterio eccleſiaſtico deponendũ adhibito, ſi neceſſe fuerit, brachio ſeculari ad tantam inſolentiam repellendam. extra de offi. ordi. c. quoniam in pleriſque.

CAnonis iſtius materia eſt uſurpatio præſulatus. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones uero ponit unam ſcilicet aliter ſe ingerere, quã ex ordinatione epiſcopi. Vbi aduerte ꝙ canon iſte directe excommunicat illos qui ubi ſunt, uerbi gratia Latini & Græci & epiſcopus eſt Latinus uſurpant ſibi præſulatum ſuper Græcos, & ſic de ſimilibus. Horret enim canon iſte duo capita in eadem ciuitate ſeu diœceſi & propterea uult ſi neceſſitas urgens poſtulauerit, ꝙ epiſcopus

pus ſubſtituat ſibi epiſcopum ſuper illos alterius ritus ut ſuum uicarium. Hodie tamē canon iſtæ parum aut nihil uidetur ſeruari, quoniam Apoſtolica ſedes prouidet quandoque in eadē etiam ciuitate habente Latinos, & Græcos, de duobus epiſcopis ſeu archiepiſcopis. Et eſt epiſcopalis.

In eos qui propter legitimū impedimentū at ſnīa canonis uel hominis ab eo qui regulariter abſoluere non poterat abſoluti contemnunt quāprimū cōmode poſſunt ei a quo regulariter erant abſoluendi ſe præſentare &c. Cap. LXIX.

IMPOENITENS IN ACTV ABSOLVTIOnis ab incurſa excommunicatione denuo excommunicationis uinculo regrauatur.

EOs qui a ſententia canonis uel hominis quum ad illum a quo alias de iure fuerant abſoluendi, nequeunt propter imminentem mortis articulum, aut aliud impedimentum legitimum pro abſolutionis beneficio habere recurſum, ab alio abſoluuntur. ſi ceſſante poſtea periculo uel impedimento huiuſmodi, ſe illi a quo his ceſſantibus abſolui debebant, quā cito commode poterunt contempſerint præſentare, mandatum ipſius ſuper illis pro quibus excommunicati erant humiliter recepturi, prout iuſtitia ſuadebit, decernimus in eandem ſententiam recidere ipſo iure. Idem ſtatuimus de ijs quibus quum a ſede Apoſtolica uel legatis ipſius, abſolutionis beneficium a quibuſuis ſententijs conſequuntur. iniungitur ut ordinariorum ſuorum uel aliorum quorumlibet ſuſcepturi pœnitentiā ab eiſdem, ſe conſpectibus repræſentent, & paſſis iniuriam, ſeu ijs quibus propter hoc ligati exiſtunt, ſatisfactionē exhibeant competentem: ſi hæc quum primum poterunt, non curauerint adimplere. De ſen. excom. c. eos. li. vj.

CAnonis iſtius materia eſt impœnitentia abſolutorū a cenſuris in certis caſibus. Et quo ad perſonas licet ſit abſolute uniuerſalis, reſtringitur tamen ad eas quę in talibus caſibus tenentur ſe præſentare prælatis ſeu ordinariis, &c. Quo ad actiones uero, duas ponit: prima eſt contemnere præſentare quamprimum commode quis poterit illi a quo ceſſante periculo uel impedimento abſolui debebat. ſecunda eſt, non

curare adimplere iniunctionem de præſentando & ſatisfaciẽdo quum primum commode poteſt.

Vbi nota tres caſus. Primus eſt eorum qui abſoluti ex periculo mortis uel legitimo impedimento ab excõicatione lata a iure uel ab homine, ab eo qui non poteſt regulariter abſoluere, ſi poſt hæc non ſe præſentant illi a quo regulariter fuerant abſoluendi &c. Secundus eſt, eorum qui abſolnti a Papa uel ipſius legato, ſi miſſi ad ordinarios uel aliquẽ alium pro pœnitentia, non implent iuſſionẽ. Tertius eſt, ſi iſtiſmet iniunctũ fuerit ut ſatisfaciant iniuriã paſſis ſeu illis quibus propter hoc ligati exiſtunt, & ſimiliter non curauerint adimplere.

Et pro ſecundo quidem & tertio caſu ſtabis cum uerbis canonis: ut ſcilicet locum habeat duntaxat quando abſolutio & iuiunctio ſunt ab apoſtolica ſede ſeu legato ipſius, ita quod ſi ſunt a iudice delegato aut ab Epiſcopo, non ligat iſte canon. Pro oĩ aũt caſu aduertendum eſt, quod tempus quamprimum commode poterunt, in foro iudiciali arbitrio iudicis decernitur: in foro autem conſcientiæ, abſolutus ipſe teſtis eſt ſuæ conſcientiæ ſi fuerit negligens aut contemptor. Et quia lex iſta non arctat ad præſentãdum ſe perſonaliter, idcirco ſi quis per procuratorem ad hoc inſtitutum cum ueritate ſatisfactionis compareret corã iſtis quamprimum poſſet, ſatisfacere uidetur canoni: quum nihil horum quæ agenda ſunt exigat præſentiam perſonalem: ut patet diſcurrendo per ſingula. Et iſta excommunicatio eſt epiſcopalis, ſi illa a qua fuerat abſolutus, erat epiſcopalis. & ſimiliter eſt Papalis, ſi prima erat Papalis, reincidit enim in eandem ſententiam qua prius ligabatur.

In eos qui in locis Chriſtianorum corpora defunctorum ad alia loca transferenda exenterare, in fruſta incidere, elixare, excutere carnes ab oſſibus &c. præſumunt. Cap. LXX.

CRVDELITATEM IN HVMANA CORpora exercens præcipue Chriſtiana excommunicatur.

SI defuncti exequutor uel exequutores, aut familiares eius ſeu quiuis alii cuiuſcunq; gradus fuerint, aliquid contra

noſtri

noſtri ſtatuti & ordinationis tenorem præſumpſerint attentare, defunctorum corpora ſic inhumaniter & crudeliter pertractando uel faciendo pertractari, excommunicationis ſententiam (quam ex nunc in ipſos proferimus) ipſo facto ſe nouerint incurſuros: a qua non niſi per Apoſtolicam ſedem (præterquam in mortis articulo) poſſint abſolutionis beneficium obtinere. Et nihilominus ille cuius corpus ſic inhumanæ tractatum fuerit, eccleſiaſtica careat ſepultura. Bonifa. VIII. in extraua. deteſtandæ. de ſepul.

CAnonis iſtius materia eſt crudelis immanitas in cadauera humana. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones uero comprehendit actiones duas. Prima eſt, ſic inhumaniter & crudeliter pertractare. Secunda eſt, facere ſic ꝑtractari, Apponunt tamen quaſi quatuor limitationes. Vna eſt, circa loca defunctorũ: quia non ligat, niſi mortuus ſit in loco ubi fidei cultus uiget. Alia eſt declaratio ipſarũ actionũ: ſ. exenterare, incidere in fruſta, elixare, excutere carnes ab oſſibus, & ſimiles crudelitates. Alia eſt, circa qualitatẽ animi: ſ. ꝙ præſumpſerint contra hmõi ſtatutum & ordinationẽ. Quarta demum eſt. circa finem: quod. ſ. huiuſmodi immanitas fiat ut transferantur corpora defunctorũ ad alia loca. Et hæc quarta conditio elicitur ex textu a doctoribus ſumitur: ex hoc ꝙ caſus quẽ tollere intendit lex, eſt hmõi abuſus propter transferenda corpora ad alia loca: pœnæ aũt non ſunt extendendæ extra caſus ſuos. Et ſcito ꝙ huiuſmodi conciſiones & exenterationes cadauerũ humanorũ multipliciter conſiderari poſſunt. Primo abſolute & ſic habent quandam ſpeciem mali, ſ. crudelitatis & feritatis, & propterea Boniſ. hoc conſiderãs, fecit hanc legem contra quorundam conſuetudines. Scdo poſſunt cõſiderari in ordine ad aliquẽ finẽ: & ſic iuxta qualitatẽ illius finis iudicandæ ſunt. Nã ſi fiant ad iniuriam irrogandã, ſub crimine beſtialitatis comprehenduntur. Si uero fiant ad ſcientiam acquirendam, ſub medicinalibus actionibus cõprehenduntur: ut in anatomiis patet. Vnde qui uſque hodie corpora regalia exenterant & excerebrãt, ut multis diebus uenerari ſine fœtore a populo poſſint, nec feritatis rei ſunt, nec cõtra canonem iſtum agunt: quia non exenterant, ut trãsferant ad alia loca, ſed ne fœteãt. Et ſic de ſimilibus. Et eſt Papalis.

In omnes qui in terris ſuis noua pedagia imponunt, uel prohibita exigunt. Cap. LXXI.

PEDAGIA PROHIBITA VEL INSOLITA ab incolis ſuis exigentes excommunicationis mucrone ueniunt feriendi.

EXCOMMVNICAMVS & anathematizamus omnes qui in terris ſuis noua pedagia imponunt, uel prohibita exigunt. In proceſſu cœnæ domini. Canonis iſtius materia eſt libertas humana ab oppresſione illicitarum gabellarum. Et quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones, duas actiones ligat, prima eſt, imponere noua pedagia: ſecunda eſt, exigere prohibita. Vbi aduerte canonem iſtum non facere mentionem de clericis pluſquã laicis, & loqui ſolum de pedagiis: quoniam nullum aliud ſubſtantiuum in hac locutione reperitur. Et ubi tempore Mart. v. excommunicabantur duntaxat qui imponunt noua pedagia, poſtea adiunctum eſt uel exigunt prohibita proculdubio pedagia, de quibus erat ſermo inchoatus: alioquin exigentes quæcunq; prohibita eſſent ab hoc canone excommunicati: quod eſt ridiculum. Ex quibus ſequũtur duo. Primum eſt, ꝙ imponẽtes nouas collectas ſeu taxas non incurrunt hunc canonem punientẽ imponentẽ nouas gabellas. Secũdũ eſt, ꝙ exigentes prohibita pedagia a quibuſcũq; exigãt (ſiue laicis ſiuẽ clericis) incurrũt hũc canonẽ dũmodo exigãt, quod importat coactionẽ quandã: ſiue coactio iſta fiat imperio, ſiue arreſtatione rerũ uel perſonæ, ſiue minis, & breuiter quomodolibet fiat quod inuitus ſoluat.

Et quia uerba proprie intelligenda ſunt, nec ſunt in materia pœnali extendenda: aduerte differentiam inter exigere pedagia prohibita, & exigere pedagia non prohibita, ſed a perſonis prohibitis qui enim exigit pedagia licita, ſed a perſonis prohibitis (puta priuilegiatis: ſiue illi priuilegiati ſint laici, puta milites, ſiue clerici) non incurrit hunc canonem: quia non exigit pedagia prohibita, ſed licita, quanuis ab iis qui non tenentur, alioquin exigentes licita in ſe pedagia a quibuſcunq; priuilegiatis, ſiue laicis, ſiue clericis, incurrerẽt hãc cẽſurã: quod nõ eſſe uerũ uidetur manifeſtisſimum. Sed ad hoc ut exigentes incurrant hunc canonem, requiritur ꝙ

exigant

exigant prodagia in ſeipſis prohibita: qualia ſunt omnia ſine debita licentia impoſita, & ſimiliter ea quæ ſunt impoſita pro iis quæ deferuntur pro uſu proprio, uel ad fiſcum, uel exercẽdi iuris gratia: quũ hæc ſint ex iure ciuili prohibita ſub pœna capitis. Cũ his tñ memẽto ꝙ exigẽtes a clericis ẽt licita pedagia, incurrũt excõicationẽ ex alio canone: ut ſupra patet. Et quia canon præſens eſt in cœna Domini, eſt Papalis.

In dantes & recipientes in ſimonia ordinis uel beneficij, item in eos qui quod illa fiat mediatores extiterint ſeu procurauerint. Cap. LXXII.

SIMONIACI IN BENEFICIORVM COLlatione uel adeptione indubitanter ſunt excommunicati.

MVLTAE contra ſimoniacam prauitatem iam olim factæ ſunt conſtitutiones, quibus morbus ille non potuit extirpari. uolentes igitur: de cætero ut poſſumus attẽtius prouidere, ſacro approbante concilio declaramus, ꝙ ordinati ſimoniace, ab exequutione ſuorum ordinum ſint eo ipſo ſuſpẽſi. Electiones aũt, poſtulationes, confirmationes, & quæuis prouiſiones ſimoniacæ eccleſiarũ, monaſteriorum dignitatũ, perſonatuũ, officiorũ, & beneficiorũ, quorũcunque deinceps factæ, nullæ ſint ipſo iure, nullumque per illas ius cuiquam acquiratur: nec promoti, confirmati, ac prouiſi faciant fructus ſuos: ſed ad illorum reſtitutionem tãquam inique ablatorum teneantur percipientes. Statuentes inſuper quod dantes & recipientes, ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrant, etiam ſi pontificali aut cardinalatus præfulgeant dignitate. Martinus v. in conc. Conſtantien.

CAnonis iſtius materia eſt ſimonia. Et eſt quo ad perſonas uniuerſalis. Quantũ ad actiones uero duas excommunicat ſcilicet dare recipere: ita quod tam dantes quam recipientes in ſimonia ordinis uel beneficij, ſunt excõicati. Et ter tiã addidit Paulus ſecundus in Extrauaganti quũ deteſtabile: ſcilicet contra illos qui ut hmõdi ſimonia fiat, mediatores extiterint uel procurauerint. Vbi nota ꝙ licet hmõdi. Extrauagãtes uideãtur prima facie ad oẽs ſimoniacos ſe ex-

tendere:

tendere propter quædam uerba lata ibi contenta: quia tamen materia de qua agitur, eſt ſola ſimonia in ordine aut beneficio (ut patet in tractatu & contextu earundem) ideo communiter dicitur & rationabiliter quod ſoli & omnes ſimoniaci in ordine aut beneficio ſunt excommunicati. Excommunicati autem ſimoniaci pro ingreſſu monaſterij, ſub his non comprehenduntur, ſed ſuo loco relinquuntur. Appellatione autem beneficij intellige non ſolum illud quo aliquis dicitur habere beneficium, ſed etiam prioratum, guardianatum, & ſimilia quouis nomine uocentur, quæ ſunt prælationes & officia paſtoralia apud mendicantes: quoniam monaſteriorum ſeu conuentuum ſunt electiones, confirmationes, ſeu prouiſiones huiuſmodi, quanuis non computentur inter eccleſiaſtica beneficia. Et eſt Papalis.

In ſingulares perſonas aliquid ex pacto dantes aut recipientes pro ingreſſu religionis. Cap. LXXIII.

INGRESSVM RELIGIONIS EMENTES, aut pro ea aliquid recipientes excommunicationis incurrunt exitum.

VNIVERSIS & ſingulis Abbatibus, Prioribus, decanis, præpoſitis & magiſtris, necnon Abbatiſſis, & prioriſſis, aliiſq; Prælatis quouis nomine nuncupatis & eorum officialibus (quaruncunque etiam eccleſiarum monaſteriorum, prioratuum, domorum, & locorum quarumlibet religionum ordinum etiam militarium tam exemptorum quam non exēptorum, quocunque nomine cenſeantur) ac capitulis & conuētibus & ſingularibus perſonis eorum tenore præſentium autoritate Apoſtolica, quamuis ſit eis a iure inhibitum, diſtrictius inhibemus, ne tam a maribus, quam a mulieribus religionem eorum ingredi volentibus eccleſias, monaſteria, prioratus, domos ſeu loca, in earundem perſonarum receptione aut ante uel poſt illam, quoſcunq; paſtus, prandia ſeu cœnas, pecunias, iocalia, aut res alias, etiam ad eccleſiaſticum ſeu quem uis pium uſum alium deputata uel deputanda, de cętero directe uel indirecte petere uel exigere quouis modo præſumant: ſed eas potius cum omnimoda pietate recipiant,

ac

ac in uictu & ueſtitu ſicut alias perſonas eccleſiarum ſuarum, monaſteriorum, prioratuum, domorum, aliorumq; locorum ſyncera charitate pertractent: illa duntaxat quæ ipſæ perſonæ ingredientes pure ac ſponte & plena liberalitate omnique pactione ceſſante dare uel offerre eccleſiis, monaſteriis, prioratibus, domibus & locis huiuſmodi uoluerint, cum gratiarum actione licite recepturi. Nos enim qui ſecus exegerint, ſi ſingulares perſonæ ſint, tam dantes quam recipientes huiuſmodi, excommunicationis: ſi uero capitulum ſeu conuentus fuerit, ſuſpenſionis ſententiis eo facto decernimus ſubiacere. A quibus (præterquam in mortis articulo) abſolui nequeant abſque ſedis Apoſtolicę licentia ſpeciali, Vrbanus v. in Extrauagan. ſane ne in uinea.

Canonis iſtius materia eſt ſimonia pro ingreſſu monaſteriorum. Et quo ad perſonas, comprehendit omnes, quo ad actiones uero, duas: ſcilicet dare uel accipere. Vbi nota q' ſicut in cæteris ſimoniis ab eccleſia punitis requiritur pactio, ita & in iſta: ita quod ex pacto dantes uel accipientes ſunt excõicati. Si aũt ſine pacto darent uel acciperent, non eſſent excommunicati, quantuncunq; intentio dantium & accipientium eſſet peruerſa: ſicut in cæteris ſimoniis contingit. Aduerte quoque Decretalem hanc pluries repetere edita iura contra huiuſmodi petitiones, conſuetudines & exactiones: quoniam hinc elici poteſt quod ſi aliqua petuntur uel exiguntur non contra alia iura edita, exempta ſunt ab hac excommunicatione quæ adiuncta eſt prioribus iuribus: ut ipſe conditor canonis teſtatur.

Et ex hoc capite excuſantur omnes putantes ſe pie agere pro conſuetudinibus antiquis ſeruandis, non uendentes ingreſſum religionis, ſed exigentes ſeruari laudabiles conſuetudines, excuſantur autem tantum ab iſta cenſura, quantum excuſantur a tranſgreſſione communis iuris: quamuis ex alio capite uideantur excuſari, ſcilicet ex communi ut uidetur conſuetudine: ex qua Decretalis hæc aut nunquam uidetur recepta, aut ſic interpretanda. Non deſunt quoque uerba Decretalis huius ex alio capite excuſantia, ſcilicet ex præſumptione: quoniam præſumptione affectas ſupponit huiuſmodi petitiones. Et propterea qui non præſumunt, ſed imitantur præ-

deceſſorum.

deceſſorum ueſtigia, bona intentione, non incurrunt huiuſmodi cenſuras, Quocirca moniales petentes ſolitas ibidem dari dotes, & lectiſternia, ueſtes & huiuſmodi, & inſtantes ad hoc ut parentes puellæ faciant ſicut alij (ſiue monaſterium egeat, ſiue non) non ſunt excommunicatæ: quum nulla hic interueniat pactio, ſed inſtantia ut faciant ſicut alii. Si uero monaſterium egeat, ita ut non poſſit ſuſtentare recipiendam abſque penuria, poſſunt licite paciſci ut portet ſecum quod neceſſe eſt ad ſui ſuſtentationem: quoniam hoc naturæ ius exigit. Et eſt Papalis.

In religioſos qui ex ordinibus mendicantium quoruncunque ad aliquem monaſticum ordinem, Carthuſienſium excepto, abſq; ſedis Apoſtolicæ licentia ſpeciali conuolant: & eos qui ipſos recipiunt. Cap. LXXIIII.

MENDICANS NON POTEST ABSQVE cenſura excommunicationis ad alium ordinem ſine ſpeciali ſedis Apoſtolicæ diſpoſitione tranſmutari.

IN futurum nullus ex profeſſoribus alicuius ex ordinibus mendicantium quorumcunq; in aliquem monaſticum ordinem (tam ſancti Benedicti, quam Ciſterciñ. Camaldulen. Vallis umbroſæ, Canonicorum regularium ſancti Augu. uel aliorum monaſticorum ordinum) Carthuſienſium duntaxat excepto, poſſit aut debeat per quemcunq; recipi uel admitti uirtute alicuius licentiæ uel indulti abſq; ſedis Apoſtolicæ licentia ſpeciali ſub dictis pœnis (ſcilicet excommunicationis latæ ſententiæ reſeruatæ Papæ) quas tam recipiẽtes q̃ recepti ipſo facto incurrant. Et nihilominus ſecus facta non teneant ipſo iure. Martinus v. in Extrauag. uiam ambitioſæ.

CAnonis iſtius materia eſt ambitioſus ſeu mollis tranſitus de religione ad religionem. Et quo ad perſonas eſt particularis, qua ligat ſolos mendicantes & monachos, exceptis Carthuſienſibus. Quo ad actiones ligat duas, recipi & recipere: hoc eſt tranſitum mendicantium ad religionem monachalem, excepta Carthuſienſi, & receptionem eorũdẽ: ita ꝙ recipientes & recepti ſunt excommunicati. Et eſt Papalis.

In

In eos qui bona Eccleſiaſtica alienant, & illos qui ipſa alienata recipiunt. Cap. LXXV.

BONA ECCLESIASTICA ALIENANS & alienata recipiens excommunicatur.

OMNIVM rerum & bonorum eccleſiaſticorum alienationem, omneque pactum per quod ipſorum dominiũ transfertur, conceſſionem, hypothecam, locationem, & conductionem ultra triennium, necnon infeudationem uel contractum emphyteoticum, præter quam in caſibus a iure permiſſis, aut de rebus & bonis in emphyteoſim ab antiquo concedi ſolitis, & tunc eccleſiarum euidente utilitate, ac de fructibus & bonis quæ ſeruando ſeruari non poſſunt pro inſtantis temporis exigentia hac perpetuo ualitura conſtitutione præſenti fieri prohibemus. Si quis autem contra huius noſtræ prohibitionis ſeriem de bonis eiſdem quicquam alienare præſumpſerit, alienatio hypotheca, concesſio, locatio, conductio, & infeudatio huiuſmodi, nullius ſint momenti: & tam qui alienat, quam is qui alienatas res & bona prædicta receperit, ſententiam excommunicationis incurrat. Paul. II. in Extrauag. ambitioſæ.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium circa alienationẽ rerũ eccleſiæ. Et quo ad perſonas excõicatio eſt uniuerſalis. Quo ad actiones, duæ in genere ponuntur. Prima eſt, alienare. Secunda eſt, alienata recipere contra cõſtitutionem hanc. Vbi nota duo. Primo, tres caſus explicite in hac conſtitutione concedi, ſeu non prohiberi. Primus eſt locationis & cõductionis intra triẽniũ. Secundus eſt, emphyteoſis habens tres conditiones: ſcilicet in caſibus a iure permiſſis, & de bonis ſolitis ab antiquo dari in emphyteoſim, & cũ euidenti eccleſiæ utilitate. Tertius eſt, alienationis fructuũ qui ſeruando ſeruari nõ poſſunt: ut frumentũ, uinũ, & huiuſmodi. In his. n. tribus caſibus nulla incurritur excõicatio ſecundũ tutiorẽ ſenſum huius Decretalis. Nota ſecundo ꝙ quia hæc Decretalis non eſt recepta ubique, & alicubi uidetur recepta non totaliter, ſed quo ad aliquid, ideo ubi non eſt recepta, & ſimiliter quantũ ad illud in quo alicubi non eſt recepta, neminem damnes: eo ꝙ niſi conſenſu utentium lex fuerit firmata, pro nõ

lege habetur. Iſto ergo cautus confeſſor, ut ſcias conſuetudinē patriæ quo ad hoc: ſcies autem illam a curia Epiſcopali.

Nota quoq; ꝙ in rebus immobilibus minimis non reputatur Paulinam hanc habere locum. Et eſt Epiſcopalis.

In ſacerdotem officium uicecomitis aut præpoſiti ſingularis habentem, & poſt monitionem emendare nolentem. Cap. LXXVI.

SACERDOS SECVLARE EXEQVENS officium excommunicatus habetur.

INHIBEMVS ſub interminatione anathematis, ne quis ſacerdos officium habeat uicecomitis, aut præpoſiti ſecularis. Si quis autem contra hæc uenire præſumpſerit, & commonitus emendare noluerit, excommunicationi ſubiaceat. extra ne clerici uel monac. cap. clericis.

CAnonis iſtius materia eſt quoddā ſacrilegium quo per indecens officium, ſacerdotio iniuriam facit ipſe ſacerdos. Et quo ad perſonas, ſoli ſacerdotes excommunicantur. Quantum ad actiones, duæ ſimul iunctæ excōicationi ſubiiciuntur. Prima eſt, habere officium uicecomitis aut præpoſiti ſecularis. Secunda eſt, poſt monitionem nolle emendare. Hæ enim duæ actiones ſi ſimul concurrant in ſacerdote, excommunicationi ipſum ſubijciunt. Aduertant hic Prælati qui ſunt regnorum gubernatores ſeu uiceregētes, quoniā appellatione præpoſiti ſecularis omnis huiuſmodi præſidentia iuriſdictionem habens ſecularem uenire uidetur. Et hoc intellige quando huiuſmodi præpoſitura eſt aduentitia perſonæ: nam ſi eſt annexa, uel etiam de nouo annecteretur eccleſiaſticæ dignitati (ut contingit in Epiſcopis habentibus utramq; iuriſdictionem) non habet locum hic Canon. Et ſimiliter ſi quis Dominus tēporalis efficeretur ſacerdos non propterea perdit dominium ſuum ſeculare: ſed poteſt illud exercere, quemadmodum Epiſcopus habens utranque iuriſdictionem. Secus autem eſſet, ſi quis habens officium uicecomitis aut ſecularis præpoſiti (puta poteſtatis aut huiuſmodi) fieret presbyter: quia non poteſt retinere officium illud: quoniam inhibetur ſacerdoti habere huiuſmodi officium, Et eſt Epiſcopalis.

In confeſſores qui in xij. caſibus hic enumeratis, & generaliter in caſibus bullæ cœnæ Domini quenquam abſoluere, aut quatuor excepta uota commutare attentant.

Cap. LXXVII.

SACERDOS A CASIBVS PER SEDEM Apoſtolicam ſpecialiter reſeruatis abſolués excõicatur.

AVTORITATE Apoſtolica tenore præſentium ſtatuimus & ordinamus, ꝙ decætero prætextu facultatũ quarumcunque conceſſarum a nobis uel autoritate noſtra, & quas concedi quomodolibet continget in futurum, etiam cum clauſula quòd ſola ſignatura ſufficiat etiam in fauorem fidei & cruciatæ, nullus confeſſor quemuis qui offenſæ eccleſiaſticæ libertatis, uiolationis interdicti a ſede Apoſtolica impoſiti, ſeu hæreſis poſtquam quis fuerit de ea ſententialiter condemnatus, delatus ſeu publice diffamatus, cõſpirationis in perſonam aut ſtatum Rom. Pont. ſeu cuiuſuis offenſæ inobedientiæ aut rebellionis eiuſdẽ Pont. uel dictæ ſedis, mutilationis mẽbrorũ, uel occiſionis cuiuſcunque in ſacris ordinibus conſtituti, offenſæ perſonalis in Epiſcopum ſeu alium prælatum, inuaſionis, deprædationis occupationis, ac deuaſtationis terrarum Romanæ eccleſiæ mediate uel immediate ſubiectarum, ac etiam inuaſionis Romipetarum, ſeu quorumcunque aliorum ad Romanam curiam uenientium prohibitionis deuolutionis cauſarum ad dictam curiam, delationis armorũ & aliorum prohibitorum ad partes infidelium, impoſitionis nouorũ onerum realium uel perſonalium eccleſijs uel eccleſiaſticis perſonis, ſimoniæ ſuper ordinibus uel beneficijs conſequendis in dicta curia uel extra eam contractæ quomodolibet reus foret, & generaliter in caſibus contentis in literis quæ conſueuerũt in die cœnæ Domini publicari, prætextu huiuſmodi facultatum abſoluere, & per quo ſuis emiſſa peregrinationis ultramarinæ, uiſitationis liminũ Apoſtolorum Petri & Pauli in Compoſtella, & caſtitatis ac religionis uota, niſi ex ſpeciali licentia & certa ſcientia noſtra (de qua demũ conſtare cenſeatur quũ in ſignatura noſtra deſuper manu noſtra ſcriptũ aut in literis noſtris expreſſum fuerit nos ex certa ſcientia & de ſpe-

ciali gratia id cõcedere cũ derogatione pſentis conſtitutiõnis illius de uerbo ad uerbũ inſerto tenore, non aũt per clauſulas id importantes) uel in articulo mortis conſtitutum(& tunc in caſibus ubi ſatisfactio fuerit impendenda, facta ſatisfactione, uel idonea præſtita cautione)cõmutare præſumant. Et ſi aliq̃ cõfeſſorum cõtra pręſenté conſtitutioné quemq̃ abſoluere, aut excepta uota prædicta cõmutare attentauerint, abſolutio & commutatio huiuſmodi nullius ſint roboris uel momẽti: & cõtrafacientes eoipſo excõicationis ſententiam incurrãt. A qua(niſi in mortis articulo cõſtituti)ab alio q̃ Rom. Pont. abſolui non poſſint. Sixtus iiij. in extrauag. Et ſi dominici.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegiũ circa uſurpatã ſpiritualem iuriſdictionem in abſoluendo a caſibus reſeruatis &c. Et quantũ ad perſonas, cõfeſſores cõprehenduntur. Quantum ad actiones uero, duæ ſunt in genere: ſcilicet abſoluere a reſeruatis, quę hic enumerantur: & cõmutare uota hic reſeruata. Et declaratur qũo in articulo mortis agendum ſit. Vbi nota caſus huiuſmodi dupliciter inueniri. Primo, ut nõ remanſerit pœnitens obligatus ad ſatisfaciendũ. Et tũc põt in articulo mortis quilibet abſolui cũ promiſſione uel iuramento ꝙ præſentabit ſe ſi euaſerit, potenti legitime abſoluere: non pro abſolutione, ſed ad ſtandũ mandatis eccleſiæ. Si aũt pœnités remãſerit obligatus ad ſatisfaciendũ, ſi põt, præmitti debet ſatisfactio. ꝙ ſi nõ põt, tunc præſtare debet idoneã cautioné anteq̃ abſoluatur. Et uocatur idonea cautio, pignoratitia. ꝙ ſi hanc nõ põt. det fideiuſſoriam. & ſi hanc etiã nõ põt, det iuratoriã. Et hoc aduertant bene cõfeſſores, ne illaqueantur. Et eſt Papalis, non ſolum hinc, ſed etiã ex proceſſu in cœna Domini, quantum ad abſoluentes a contentis in bulla cœnæ Domini.

In eos qui aſſerunt tenentes beatã uirginé ab originali peccato fuiſſe præſeruatam, hæreſim aut peccatũ mortale incurrere &c. & eos qui affirmant cõtrariã opinioné tenentes in hęreſim uel peccatum mortale incidere. Cap. LXXVIII.

VIRGINEM MARIAM ASSERENTES originali macula fuiſſe contaminatã aut oppoſitum tanquam hæreticum impugnantes excõmunicationis onere premuntur.

MOTV proprio aſſertiones quorumlibet prædicatorum qui affirmare præſumerent eos qui crederent aut tenerent Dei genetricem ob originalis peccati macula in ſua cõceptione præſeruatam fuiſſe, propterea alicuius hæreſis labe pollutos fore, uel mortaliter peccare, aut conceptionis officiũ celebrantes, ſeu ſermones illorum qui eam ſine huiuſmodi macula conceptam eſſe affirmant audientes alicuius peccati reatum incurrere: utpote falſas & erroneas, editoſque deſuper libros id continentes: quo ad hoc autoritate Apoſtolica tenore præſentium reprobamus & damnamus: ac motu, ſcientia & autoritate prædictis, ſtatuimus & ordinamus quod prædicatores uerbi Dei & quicunque alii qui decætero auſu temerario præſumpſerint in ſuis ſermonibus ad populum ſeu alias quomodolibet affirmare huiuſmodi ſic per nos improbatas & damnatas aſſertiones ueras eſſe, aut dictos libros pro ueris legere, tenere uel habere poſtquam de præſentibus ſcientiam habuerint, excommunicationis ſententiam eoipſo incurrant. A qua ab alio quam a Roma. Pont. niſi in mortis articulo, nequeant abſolutionis beneficium obtinere. Item motu, ſcientia & autoritate ſimilibus ſimili pœnæ ac cenſuræ ſubiicientes eos, qui auſi fuerint aſſerere contrariam opinionem tenentes (uidelicet glorioſam uirginem Mariam cum originali peccato fuiſſe conceptã) hæreſis crimen uel peccatũ incurrere mortale: quũ hoc nondũ ſit a Roma. Eccle. & Apoſtolica ſede deciſum. Sixtus IIII. in Extrauag. cap. graue nimis.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilega ſeu præceps aſſertio ſeu affirmatio cuiuſdam ambigui in doctrina Chriſtiana circa conceptionẽ beatæ Virginis. Et quo ad perſonas in utroque caſu excommunicatio eſt uniuerſalis. Quo ad actiones uero, in utroq; caſu actio eſt audere aſſerere ſeu affirmare hæc uel illa, prout in litera. Et adiungitur in primo caſu habere quoſdam libros pro ueris quo ad hoc.

Nota confeſſor, ꝙ ubi de ſimplici corde aliquis erraſſet, nõ incurrit hunc canonem, pro quanto defuit ibi audacia ſeu præſumptio, quæ non fruſtra in litera appoſita eſt. Et eſt Papalis.

In impediẽtes legatos uel nũtios Apoſtolicos ne recipiantur & faciãt ea ad quæ miſſi ſunt. Cap. LXXIV.

APOSTOLICAE SEDIS NVNTIOS QVO minus ſuum exequantur officium impedientes, excommunicationis ſubiiciuntur.

ALIQVI officium & poteſtatem Romani Pont. quã nõ ab hoĩe, ſed a Deo recepit, ſub ſuo arbitrio redire molientes, legatos ipſius niſi ab eis petiti fuerint, uel de beneplacito eorum tranſmiſſi, ſibi terras ſubiectas (dicentes hoc ſibi de conſuetudine competere) ingredi non permittũt. Nos huiuſmodi conſuetudinẽ autoritate Apoſtolica penitus reprobãtes, legatos ipſos ab omnibus cuiuſcunque præeminentiæ, cõditionis, aut ſtatus fuerint, debere admitti decernimus: nec eos prætextu cuiuſuis conſuetudinis impediri poſſe a quoquã Chriſtiano nomine gloriante, quo minus regna prouincias, terras quaſlibet ad quæ ipſos deſtinari cõtigerit, ingrediãt libere, ac commiſſæ ſibi legationis officium exerceãt in eiſdẽ. Qui uero de cætero ſuper prædictis dictos legatos aut etiã nuntios quos ad quaſcunque partes per cauſis quibuslibet ſedes ipſa tranſmiſerit, præſumpſerint impedire, eo ipſo ſentẽtiam excommunicationis incurrant. Ioan. xxij. in Extrauag. cap. ſuper gentes.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium in Apoſtolicam autoritatem. Quo ad perſonas eſt uniuerſalis. Quo ad actiones, una prohibetur: ſcilicet impedire legatos ſeu nũtios Apoſtolicos ne recipiantur & faciant ea ad quæ miſſi ſunt. Et eſt epiſcopalis, quantum eſt ex hoc canone.

In uocatos ad dirigendum moniales in electionibus, nõ abſtinentes ab his unde oriri uel nutriri poſſit diſcordia in ipſis electionibus faciendis. Cap. LXXX.

DISCORDIAM IN ACTV ELECTIONIS ſeminantes uel nutrientes excommunicantur.

HI QVOS ad dirigendas in electionibus moniales deinceps cõtigerit euocari: ab his prorſus abſtineant, per q̃ inter eas ſuper faciendis ipſis electionibus oriri poſſit diſcordia, uel exorta nutriri: alias eo ipſo excommunicationis ſentẽtiæ ſe nouerint ſubiacere, de elec. cap. indemnitatibus lib. vi.

Canonis

CAnonis iſtius materia eſt diſcordiæ occaſio in electione. Et quantum ad perſonas comprehendit omnes & ſolos uocatos ad dirigendum moniales in electionibus faciendis. Quantum ad actiones, duas comprehendit. Prima eſt, nõ abſtinere ab his unde poſſit oriri diſcordia in faciendis dictis electionibus, Secunda eſt, non abſtinere ab his, unde poſſit nutriri diſcordia exorta ſuper dictis electionibus faciendis.

Ex quibus bene conſideratis, clare liquet ꝙ non uocati ad dirigendas &c. quantuncunque ſeminẽt diſcordias & diaboli ce agant, exẽpti ſunt ab hoc canone. Et ſimiliter illis q diſcordias ſeminãt ſup electionibus factis, ẽt ſi ſunt de numero uocatorũ: qm̃ pœnæ nõ extendunt̃ ultra caſus ſuos, Et eſt ep̃alis.

In eos qui ordini prædicatorum aut minorum contumeliã ſeu iniuriam in ſeptem caſibus inferunt. Cap. LXXXI.

INIVRIAM ORDINI PRAEDICATORVM uel minorum inferentes quibuſdam caſibus excommunicantur.

INTRANTES monaſteria monialium prædicatorum, ſiue ſeculares, ſiue eccleſiaſticæ perſonæ ſint, in caſu non conceſſo a cõſtitutionibus earum, uel ſine licentia magiſtri ordinis, aut alterius ab ipſo magiſtro habentis ſuper hoc poteſtatem, ſunt ipſo facto excommunicati. A qua excommunicatione nõ poſſunt abſolui (præterquam in mortis articulo) niſi a Papa uel magiſtro ordinis, uel ab alio habente ſuper hoc ſpecialem autoritatem ab aliquo prędictorum. Et iſta ſententia eſt lata etiam per Papam in bulla ordinis.

Intrantes monaſteria ſanctę Clarę ſeu monialium ordinis minorum & in caſibus nõ cõceſſis in regula ipſarum, uel ſine licentia eorum qui dare poſſunt, ſunt ipſo facto excõmunicati. Et Papæ reſeruatur abſolutio, uel Generali ipſius ordinis.

Quicunque libellos famoſos in uulgari uel literali ſermone, necnon cantilenas uel rithmos edere, uel detinere, uel publicare præſumunt in infamiã ſtatus ordinis prædicatorũ uel minorum, ſunt excommunicati. A qua excõmunicatione nõ poſſunt abſolui, niſi perſonaliter ſedi Apoſtolicæ ſe pręſentẽt

Alexander in priuilegio ex alto, & in alio, non ſine multa.

Quicunque prædicare, docere uel defenſare præſumunt ꝙ prædicatores uel minores non ſint in ſtatu perfectionis, & ꝙ non liceat eis de eleemoſynis uiuere, & ꝙ non liceat eis prædicare, uel confeſſiones audire de licentia ſummi Pont. aliorũ prælatorum inferiorũ & rectorum eccleſiarum aut ſacerdotum parochialium conſenſu minime requiſito, ſunt excõmunicati. A qua ſententia non poſſunt abſolui, niſi perſonaliter ſedi Apoſtolicæ ſe præſentent. Alexander ubi ſupra.

Idẽ Bonifac. xj. in priuilegio ſacræ religionis: ubi etiam excommunicãtur omnes qui impediunt eoſdẽ fratres ne poſſint in ſuis eccleſiis celebrare, recipere eleemoſynas, uel ꝑdicare.

Quicunque præſumunt in loco fratrũ prædicatorum uiolẽtiam damnabilem exercere, eo ipſo ſententiam excommunicationis incurrunt. A qua abſolui nequeunt, niſi per ſedẽ Apoſtolicam, uel per conſeruatores ordini prędicatorum deputatos. Clemens in quibuſdam locis, & in alto.

Quicunque in monaſterio uel eccleſiis ſuis detinent apoſtatas ordi. prædicatorum, niſi eos eiecerint poſtquã eis per fratres dicti ordinis ne eos detineant fuerit denuntiatũ: ſunt excommunicati. Bonifac. in priuilegio, uirtute.

Item fratres minores, qui prçſumũt recipere fratres ordi, prædicatorũ profeſſos, ſine licentia ſummi Ponti. faciente expreſſam de indulto hmõi mẽtionem, uel niſi prius ſuorũ priorum licentia fuerit petita & obtenta, ſunt excommunicati. Clemens ad minores, quos nos. Idem de eremitanis, Alexander ad eremitas. ueſtram.

Magiſtri rectores artiſtarum, & ſcholares ſtudii Pariſien. qui publice uel occulte fratres prædicatores uel minores a cõſortio uniuerſitatis Pariſien. excludere moliuntur, ſunt ipſo facto excommunicati. A qua excommunicatione abſolui nequeunt: niſi perſonaliter ſedi Apoſtolicæ ſe præſentent. Alexander ex alto.

CIrca hos ſeptem canones relatos a ſancto Antonino in tertia parte ſuæ ſummæ, aduerte ꝙ primus (.ſ. de ingreſſu monaſteriorum) dolum ſeu præſumptionem requirit: ita ꝙ non ſolũ excuſantur ingredientes ex ignorantia quaſi inuincibili (puta quia conſueuerũt monaſteria alicubi liberũ habere

ingreſſum

ingreſſum, & nihil ſcitur de excõicatione) ſed ẽt ſcientes excõicationẽ, & exiſtentes in locis ubi ſeruatur, ſi ingrediuntur in aliquo caſu putantes ſibi licere, excuſantur: quia non præſumũt. Et in Decretali prohibente ingreſſum in monaſteria ordi. prædicatorum, punitur uerbum præſumat. In ſecundo quoque canone nota ꝙ non excommunicati detrahentes hmõi religioſis, ſed detrahentes ſtatui: ut litera clare dicit.

EXCOMMVNICATIO POTEST DIVERſimode incurri, ultra canones conſideranda.

PRAETER has autem excõicationes inueniuntur multæ aliæ, in tria diſtinctæ genera. Earum nanque aliquæ quãuis ſint notæ, non tamen ſunt conſenſu utentium comprobatæ: quales ſunt oẽs contra non reuelantes ſimoniam, & contra dantes pro habenda gratia uel iuſtitia in curia Romana. Aliæ ſunt cõiter ignotæ: quales ſunt multę quę dicuntur Ioan. xxii. quæ non poſſunt eſſe utentiũ conſenſu firmatę, ex quo ut ignotæ aut incertæ fuerunt & ſunt. Vidit forte quiſpiam unam copiam, & ſcripſit: quod ea facilitate reiicitur, qua proponitur. Has ego non retuli: quia nolo eſſe doctor ſimiliũ. Et hęc duo genera non ligant: quia leges infirmæ ſeu abrogatæ ſunt. Aliæ ſunt nouæ quidẽ, ſed quia nouæ, & neſcio an ſit receptæ, ideo ambiguus ſum: ut ſunt illæ quæ in concilio Lateranen. ultimo ſub Iulio ſecundo, & Leone decimo continentur: quas gloſſa re præſumere excõicatum ibi eſt. Et una eſt contra cardinales Roma. eccle. reuelantes aliquid in conſiſtorio uetitum a Papa: alia eſt contra impreſſores librorũ: alia contra prædicatores miraculorum. Quartum tenor eſt.

STatuimus ne quis cardinalium uota in conſiſtorio data, & quæcunque ibi geſta aut dicta, quæ in odium aut præiudicium aut ſcandalum alicuius redundare poſſunt, uerbo uel ſcripto, uel quouis alio modo reuelet ſub pœna periurii & inobedientiæ. Et quotieſcũq; a nobis & Rom. Pont. pro tẽpore exiſtente ſpecialiter & expreſſe ultra præmiſſa inductũ fuerit ſup aliqua re ſilentiũ, ſi quis contra fecerit, ultra dictas pœnas excõicationem latæ ſñiæ incurrat: a qua non poſſit abſolui niſi a nobis pfato Rom. Pont. & cum expreſſione cãæ,

præter-

præterquam in moris. articulo Leo x. in ix. ſeſſione concilij Lateranen.

STatuimus & ordinamus ꝙ decetero perpetuis futuris tépo ribus nullus librũ aliquẽ ſeu aliã quamcunque ſcripturam tam in urbe noſtra quam aliis quibuſuis ciuitatibus & diœceſi bus imprimere ſeu imprimi facere præſumat, niſi prius in urbe per uicariũ noſtrum & ſacri palatij magiſtrum, in alijs uero ciuitatibus & diœceſibus per epiſcopum uel aliũ habentem peritiam ſcientiæ libri, ſeu ſcripturæ hmõi imprimendæ ab eodem epiſcopo ad id deputandũ, ac inquiſitorem hæreticæ prauitatis ciuitatis ſiue diœceſis in quibus librorum impreſſio huiuſmodi fieret diligenter examinentur, & per eorũ manũ propria ſubſcriptionẽ ſub excõicationis ſñia gratis & ſine dilatione apponendã approbentur. Qui aũt ſecus præſumpſerint, ultra librorũ impreſſorũ amiſſionẽ, & illorum publicã cõbuſtionem ac centũ ducatorum fabricæ baſilicæ principis Apoſtolorum de urbe ſine ſpe remiſſionis ſolutionem, ac anni continui exercitij impreſſionis ſuſpenſionem, excõicationis ſententia innodatus exiſtat. Idem ibidem in x. ſeſſione.

SI qui in ſuis prædicationibus ad populũ miracula falſa aut incerta, uel prophetias quæ ex ſacra ſcriptura nõ cõſtant, prædicare, ſeu Epiſcopis aut ſuis ſuperioribus (.ſ. eccleſiæ Prælatis) detrahere auſi fuerint, ultra pœnas contra tales a iure ſtatutas, excõicationis etiã ſententiã (a qua non niſi a Rom. Pontifice, præterquã in mortis articulo conſtituti abſolui poſſint) eos incurrere uolumus. Idem ibidem in xj. ſeſſione.

EXpeditis duobus (primo. ſ. & quarto promiſſis ſuperius de excõmunicatione tractandis. ſ. in quibus caſibus incurritur excõicatio, & ad quem ſpectat abſolutio cuiuſque) occurrit: tractandum ſecundum inter promiſſa: ſcilicet quæ ſunt uetita excommunicato: quæ ſi faciat, peccat.

EXCOMMVNICATO PLVRA SVNT ILlicita, tam diuina quam humana a quibus non abſtinens peccato, aggrauatur excommunicationis.

VBI ſcito ꝙ hæc ſunt multa tã diuina quam humana, ex communicatus ſiquidem excluſus eſt a participatione ſacramen-

cramentorum, & diuinorum officiorum communione ita q́ peccat mortaliter ſacramentis participando actiue uel paſſiue. Et ſi clericus eſt, & actum alicuius ordinis ſacri exercet, aut ordinem ſuſcipit. efficitur irregularis. Et ſimiliter peccat mortaliter orando cum aliis, ſiue dicendo, ſiue audiendo, ſiue intereſſendo ad hoc ut diuinis interſit: & hoc tã in eccleſia quã extra. Et ratio peccati mortalis in his caſibus eſt præceptum eccleſiæ ſic communiter intellectum: quia excommunicatio directe excludit a diuinorum cõmunione. Eſt quoque ſuſpenſus ab eccleſiaſtico officio & beneficio. Et hinc eſt quòd non poteſt conferre beneficia, nec iudicare, nec alia quæ iuriſdictionis ſunt: imo nec facere fructus ſuos ex beneficio quod habet, quandiu eſt in mora petendi abſolutionem. Nullum præterea poteſt acquirere beneficium, nec poteſt eligi aut eligere nec ualent literæ per eum impetratæ a Papa. Et eſt nihilominus excluſus a legitimis actibus, ſcilicet accuſare, teſtificari, conſtitui in procuratorem, conſtituere procuratorem, niſi ſit reus. Et geſta per eum ratione publici officij etiam ciuilis, non ualẽt. Et demũ a cõuerſatione humana excluditur: ſcilicet colloquutione, conuiuio, & huiuſmodi: ita quod excommunicatus contraria faciens peccat: quia contra rectam rationem legis eccleſiaſticæ facit. Non tamen peccat in quolibet prædictorum mortaliter, ſed quandoque. Diſcerni autem hoc poteſt, diſtinguendo actus uetitos excommunicato in tria genera: duo extrema, & unum medium. Excommunicatio ſiquidem ſeparando a communione fidelium, ſeparat primo a ſacramentorum & diuini cultus communione, quod eſt primum commune fidelibus. Separat deinde ab eccleſiaſticorum actuũ cõmunione: quod ſecundum eſt in quo communicant Chriſtiani. Separat demum ab humanorum operum cõmunione, quæ cõmunia ſunt Chriſtianis & non Chriſtianis. Et quantum ad duo extrema ſpectat, clara eſt differentia, in hoc quòd contra primum genus agere, eſt peccatum mortale: ut prædictum eſt. Contra tertium autem non eſt peccatum mortale, quia excommunicatio directe excludit a communione hominum quatenus Chriſtiani ſunt, & per quandam extenſionem a communionẽ hominum. Et ideo illud contra, hoc pręter inhibitionẽ eccleſiæ agitur illud mortale hoc ueniale.

Sed

Sed de medio genere, & de actibus legitimis ciuilibus, nõ uſquequaque clarum eſt. Rationabile tamen uidetur, ꝙ ſi in hmõi actibus non ſeimmiſcet aliqua iniuſtitia, aut aliquid aliud ex ſuo genere mortale, ꝙ non peccetur mortaliter. Verbi gratia, ſi excommunicatus iudicat, eſt peccatum mortale ex ſuo genere: quia incidit in iudicium uſurpatum, quia poteſtas eius ligata eſt, ſicut non poteſtas durante ſuſpenſione ſeu quaſi ſuſpenſione. Vſurpatum autem iudicium eſt mortale ex ſuo genere, quia iniuriam facit per illum actum & illis quos iudicat, tanquam potens actu ſuper illos, & communicato cuius actum uſurpat. Similiter ſi excommunicatus electus acceptat: iniuſtitiã enim manifeſte incurrit. Et ſimiliter ſi eligit, iniuriatur & electoribus, quorum numerum iniuſte auget: & eccleſiæ, cuius ſe quaſi prouiſorem agit. Et multo magis conferendo beneficia, & faciendo fructus ſuos in caſu non confeſſo: & ſic de ſimilibus, uel iniuſtitia immiſcetur. Vbi autem nec iniuſtitia nec aliud ex ſe mortale immiſcetur (ut ſi excommunicatus pro ueritate teſtimonium ferat in eccleſiaſtico etiam iudicio, uel aliquid eiuſmodi faciat) non uideo unde peccetur mortaliter: quum ab his non primo ſed ſecundario ſit excluſus. Petere autem etiam exigendo debitum in matrimonio, non eſt magis peccatum quam petere pecuniam à debitore. utrunque enim poteſt excommunicatus, licet poſſit debitor excipere allegando excommunicationem.

PARTICIPATIO CVM EXCOMMVNIcatis quibus caſibus impune permittatur.

CIRCA tertium præmiſſorum (ſcilicet de peccatis participantium cum excommunicatis) pro conſtanti habetur, quod participantes in diuinis cum excommunicato in caſu non licito, peccant mortaliter: & quod participantes in aliis in caſu non licito, peccant uenialiter.

Caſus autem liciti, extra diuina tamen continentur hoc uerſu: Vtile, lex, humile, res ignorata, neceſſe: Hæc quinque faciunt anathema ne poſſit obeſſe. Et exponuntur ſic: Vtile, hoc eſt propter utilitatem propriam: quia licitum eſt ab excommunicato & exigere & recipere quod mihi debet. Rurſus propter utilitatem animæ ipſius excommunicati: quia licitum

citum eſt prouocare, monere &c. ad ſalutem animæ ſuæ, etiã ſi alia interponantur, ut facilius aut fructuoſe agatur. Lex matrimonij, quia uxor licite communicat marito excommunicato, ut canon dicit.

Et eadem ratione uir cõmunicat uxori excõicatæ, ſaltẽ in iis quę debet illi. Humile, propter ſubiectionem, & canon explicat filios, ſeruos, ancillas ſeu mancipia, ruſticos ſeruientes, necnon omnes alios qui non adeo curiales ſunt, ut eorum conſilio ſcelera perpetrentur, & intellige de iis qui erant antequam excommunicatus eſſet, in huiuſmodi eius ſeruitiis, & econtrario ſuperior communicat licite ſubdito in iis ad quæ ei tenetur. Res ignorata ignorantia facti uel iuris quando excuſat, & hæc etiam excuſat a participatione in diuinis. Neceſſe, in articulo enim neceſſitatis ceſſat peccati ratio.

Sed quia multipliciter neceſſitatis, ſcito neceſſitatem clare excuſare primo uiolentiæ: ut ſi quis uiolenter tenetur etiã in diuinis cum excommunicatis, & talis deberet animo intendere non intereſſe diuinis: ut ſic nullo modo agat ad communionem, ſed patiatur quo ad corporalem præſentiã: cui & nõ conſenſui poteſt inferri uiolentia. Secundo corporalis indigẽtiæ meæ: ut ſi nõ poſſum neceſſario aliunde emere uel habere quam ab excommunicatis: ut patet in c. quoniam multos, xj. q. iii. Tertio, ratione neceſſitatis corporalis ſuſtentationis ipſius excõmunicati. licet enim dare excommunicatis eleemoſinam ad eorum ſuſtentationem: ut ibidem dicitur, & eadem ratione licitum eſt medicare in infirmitate, & huiuſmodi. Quarto, ratione neceſſitatis damni uitandi ex contractu inito. licitum eſt enim continuare cum excommunicato exequutionem contractus quem excommunicatus non uult reſcindere, ne damnum inde ego innocens incurram: ut patet in cap. ſi uere. de ſen. excom. Quinto ratione neceſſitatis ſpiritalis concilii pro me uel alio: ut quia non habeo alium ſufficientem ad quem in hac indigentia conſilij ſpiritalis recurram. ſi enim mihi licet pro ſalute ſuæ animæ excommunicato communicare, conſequens eſt ut etiam idem liceat pro indigẽtia animæ meæ. Sextus uero caſus, ſcilicet ratione metus, quantũ ad participationẽ in diuinis, reprobatur a canone. c. ſacris. de iis quæ ui metuſue cauſa fiunt: quia participatio in diuinis

eſt peccatum mortale, & pro nullo metu etiam cadente in conſtantem uirum debet quis peccare mortaliter. Quantum uero ad communionem extra diuina, indubitatus eſt (loquendo de metu cadente in conſtantem uirum) ex ratione iuris: quia ſi ſecundum iura licitum eſt communicare extra diuina ratione neceſſitatis damni uitandi ex contractu inito, multo magis ratione damni uitandi ex metu cadente in conſtantem uirum: quum longe maius ſit hoc damnum quam illud ex contractu inito.

COMMVNICATIO SEV PARTICIPAtio cum excommunicato quibus caſibus omnino ſit illicita.

ILLICITA autem cum excommunicatis, continentur hoc uerſu.

Os, orare, uale, communio, menſa negatur.
Si pro delictis anathema quis efficiatur.

Et exponuntur ſic: Os, hoc eſt loquutio, ſiue coram, ſiue per literas, ſiue per nuntium Orare: hoc eſt communicare in oratione & diuinis quod fit ſimul cum eo orando, uel audiendo. Miſſam uel officium diuinum quodcunque. Nec prædicatio tamen nec lectio quantumcunque theologalis computatur inter officiis diuina in propoſito. Vale: hoc eſt ſalutare: & loco ſalutationis dicitur ei, Deus te illuminet, aut aliquid huiuſmodi. Communio in quibuſcunq; actibus ſpecialiter legitimis. Menſa ſimul comedere, &c. Ita quod in huiuſmodi non attenditur propinquitas aut etiam identitas loci, in quo uterque orat aut comedit: quoniam in eadem camera poſſunt ambo ſeorſum comedere, & orare abſq; eo quod communicent in comedendo aut in orando: ut contingit quando pulſatur ad Aue Maria. & ſinguli ſeorſum dicunt: quoniam non pulſatur ad orationem communem, ſed priuatam. Et ſimiliter in eadem eccleſia ſi unus audit Miſſam in una capella, & excommunicatus audit in alia capella non communicant. Communicarent autem ſi ambo intereſſent ueſperis, aut uni miſſe, aut uni proceſſioni, etiam ſi unus eſſet in capite, & alter in cauda proceſſionis extenſæ per duo milliaria. Et hinc fit, ut ſi excommunicatus tranſit per eccleſiam, aut eſt ibi non ut inter

ſit ueſperis, ſed propter negotium aliquod licet tranſeundo genu flectat, & oret priuata oratione, non propterea communicant dicentes ueſperas cum illo, ſicut nec ipſe communicat cum illis, & ideo nullus in hoc peccat.

EXCOMMVNICATIO MINOR DIVERſimode conſideratur.

EXCOMMVNICATIO minor (hoc eſt eccleſiaſtica cenſura, quo homo excluditur a paſſiua tantum participatione ſacramentorum & ex conſequentia paſſiua electione canonica: quia ius ſic diſponit. extra de cleri. excom.) ante Concilium Conſtantienſe frequenter poterat incurri: ſed poſt illud concilium in duobus tantum caſibus participando cum excommunicatis, &c. incurritur. Primus ſi participatio interuenit cum nominatim excommunicatis publice. Secundus eſt, & ſi cum excommunicatis propter manum uiolentam in clericum notoriam. Et intellige in utroque caſu tunc incurri minorem excommunicationem, quando participatio interuenit extra caſus a iure permiſſos in caſibus enim a iure permiſſis etiam cum iſtis participatio non inducit excommunicationem minorem.

Tenor autem decreti Conſtantienſis relatis a ſancto Antonino Archiepiſcopo Florentino eſt iſte: Inſuper ad euitandũ ſcandala, & multa pericula, quæ conſcientiis timoratis contingere poſſunt, Chriſti fidelibus tenore præſentium miſericorditer indulgemus quod nemo deinceps a communione alicuius in ſacramentorum adminiſtratione uel receptione, aut aliis quibuſcunque diuinis, uel extra prætextu cuiuſcunque ſententiæ aut cenſuræ eccleſiaſticæ a iure uel ab homine generaliter promulgatę teneatur abſtinere, uel aliquem uitare, aut interdictum eccleſiaſticum obſeruare, niſi ſententia uel cenſura huiuſmodi fuerit in uel contra perſonam, collegium, uel uniuerſitatem, eccleſiam uel locum certum uel certam terram a iudice publicata uel denuntiata ſpecialiter & expreſſe: conſtitutionibus Apoſtolicis & aliis in contrarium facientibus, non obſtantibus quibuſcunq;: ſaluo ſi quem pro ſacrilega manuum iniectione in clericum ſententiam latam a canone

adeo notorie conſtiterit incurriſſe, quod factum non poſſit aliqua tergiuerſatione celari, nec aliquo ſuffragio excuſari: iam a communione illius, licet denunciatus non fuerit uolumus abſtineri iuxta canonicas ſanctiones.

EXCOMMVNICATIO MINOR QVAE inducat incommoda.

PECCAT igitur mortaliter peccato ſacrilegij excommunicatis minore excommunicatione ſi ſe ingerit paſſiue participationi cuiuſcunque ſacramenti: quia excluſus ab eccleſia, indignus accedit: ſicut excõmunicatus maiore ingerens ſe diuinis. Participantes autem cum excommunicato minore, nullam ex participio incurrunt cenſuram: quia excommunicatio minor non tranſit in tertiam perſonam. Et reſeruatur abſolutio ab excommunicatione minore ſacerdoti proprio, hoc eſt ſacerdoti qui poteſt abſoluere a peccato mortali: non quia excommunicatio minor habet annexum peccatum mortale, ſed quia eſt uinculum eccleſiaſticum, ac per hoc ſoluendum a miniſtro iuriſdictionis eccleſiaſticæ: quam non habet quilibet ſacerdos qui poteſt abſoluere ſolum a uenialibus ea ratione quia pœnitens ſe illi ſubmittit in materia non neceſſaria in ſacramento pœnitentiæ: qualis materia eſt peccatum ueniale, quod homo non tenetur confiteri. Ex hoc enim quod pœnitens ſola peccata uenialia confitendo habet, obtinet ut poſſit ſe confitendo ſubiicere cui maluerit ſacerdoti: quia nulli tenetur de illis confiteri. Sed ex hoc non eſt priuilegiatus ut poſſit a quo ſacerdote uoluerit abſolui a uinculo eccleſiaſticæ cenſuræ: quia totum oppoſitum concurrit hic quoniam tenetur de hac cenſura quærere abſolutionem & obtinere eam ante abſolutionem a quibuſcunq; peccatis, & cuiuſq; ſacramenti ſuſceptionem, & propterea oportet recurrere ad miniſtrum eccleſiæ habentem alias poteſtatem iuriſdictionis. Et poſſet diaconus imo ſimplex clericus habens iuriſdictionem abſoluere a minore excommunicatione multo magis quam poteſt abſoluere a maiore: quoniam utriuſq; abſolutio non ſpectat ad poteſtatem ordinis, ſeu iuriſdictionis.

PECCATVM FALSI MVLTIPLICITER committi poteſt.

FALSARIVS tam monetæ, menſurarum & ponderum, quam ſcripturarum ſeu literarum aut ſigillorum, peccat proculdubio mortaliter, quia interuenit ibi factum pernicioſum ex ſuo genere. Poſſet tamen propter imperfectionem actus ueniale tantum interuenire peccatum, uel ratione minimi nocumenti, uel quum loci gratia alieno nomine quis fingit literas. Contingit quoque ſine omni forte peccato fingere alieno nomine literas officioſe, dum utiliter agitur alterius negotium nec dubitatur quod gratum erit illi cuius nomine ſcribitur. Et in huiuſmodi priuatis literis alieno nomine fictis, ratihabitio a falſitate excuſat.

INFAMIAM PROPRIAE PERSONAE NEgligenter non impediens peccat in ſeipſum, & dicitur crudelis.

FAMAM propriam falſo ereptam negligere, tunc eſt peccatum, quum aliis hoc nocet ſeu nocere timetur: nam fama propter alios nobis neceſſaria eſt. Et in tali caſu dicit Auguſt. Qui confidens conſcientię, negligit famam, crudelis eſt: quia aliorum animas occidit, uel blaſphemantium uiam Dei audita bonorum infamia, uel imitantium malum quod factum putant, excuſando deſuper reputatos bonos. Verum iuxta occurrentis neceſſitatis caſus & facultatem prouidendi iudicandum eſt in ſingularibus de peccato hoc. nam quandoque melius prouidetur proximis cum hilari patientia tolerando infamias noſtras quam obſiſtendo: nec tunc negligit quis famam propriam, ſed optimum curam habet eius offerendo illam Deo. Vnde niſi charitas proximi impellat, melius toleratur infamia quam pro fama laboretur.

VIOLATIO FESTORVM IN HONOREM Dei ſanctificatorum uitioſa eſt & punibilis.

FESTOS dies in honorem Dei ſanctificatos uiolare, peccatum eſt ſacrilegij: quia iniuria fit tempori ſacro quantũ

ad illud ad quod ſanctificatum eſt. Et quia ſanctificatum tempus feſtiuum eſt ad exteriorem cultum exhibendum deo & poſitiue uacando diuinis, & negatiue abſtinendo ab omni opere ſeruili, & quibuſdam aliis per eccleſiam adiunctis, extra de feriis, idcirco peccatum uiolationis feſtorum trifariam committitur, uel omittendo diuina pro tunc præcepta, ut faciendo opus ſeruile, uel committẽdo aliquid prohibitorũ fieri in feſto. Et quantum ad primũ, quia ſola Miſſa cõmuniter eſt in præcepto, ideo ſine rationabili cauſa omittere Miſſam in feſto, peccatũ mortale reputatur. Et hic eſto prudens, admittendo pro rationabili cauſa omne motiuum rationi humanæ conſentaneum etiam ſi non fuerit urgens: quoniam deficiente, & ſubſiſtente ratione quæ illius cõditionis perſonas libenter ad Miſſam euntes inducere uidetur ad omiſſionem Miſſæ in tali caſu non incurritur peccatũ mortale: quanuis ſi minus ſufficiẽs eſt rõ, peccetur uenialiter. Et uniuerſaliter ſic eſt, quando quis bona fide putat ſe excuſari ab auditione Miſſæ, & ideo omittit illã. Et ſimile eſt ſi præter intentionem ex aliqua negligentiola Miſſa omittitur. Et omniũ rõ eſt: quia nõ formaliter agitur contra præceptũ: nec uſq; adeo materialiter interuenit tranſgreſſio, ut redeat peccatũ in naturã ſuæ formæ. Verbi gratia: rationabilis cauſa omittendi Miſſam, eſt occupari in ſeruitio infirmorũ, cuſtodire ea quæ cuſtodia indigent, quando oportet alterũ omittere. potius enim omittenda eſt Miſſa, q̃ ſeruitiũ infirmorũ, q̃ cuſtodia rerũ, Hinc enim excuſantur puellæ non euntes ad Miſſam, quia ſic eſt conſuetũ, & ſic iubent matres & mulieres per menſem luctus, & per purificationẽ poſt partum abſtinentes iuxta conſuetudinem patriæ a Miſſa: & ſic de ſimilibus. Ex hoc autem ꝙ ſolus exterior cultus cadit ſub hoc præcepto, non continetur ſub hoc præcepto contritio peccatorum, nec uitatio aliorũ peccatorũ. Et propterea circunſtantia feſti diei non eſt circunſtãtia neceſſaria aliorũ peccatorum cõmiſſorũ in feſto, niſi fiant in contemptum feſti. Minus autem ſufficiens ſed rationem ſapiens ratio eſt, matutinum iter in feſto abſque urgente neceſſitate aggredi, ut cum ſociis quis eat tunc euntibus, putans enim propterea ſe excuſari, cõtra præceptum non agit, quamuis male faciat.

Intelligitur aũt Miſſa in feſto præcepta Chriſti fidelibus, ut in-

ut interſint ſacrificio Miſſæ. interſint autē corpore & mente: hoc eſt animo uacandi Deo durāte Miſſa. Et propterea ſi quis corporaliter præſens ſit Miſſæ, ſed mentē aduertenter a Miſſa diuertat ad alia, non ſatisfacit præcepto Miſſæ, quoniam ita ibi eſt ac ſi uoluntarie ibi dormiret. paria nanque ſunt longe a Miſſa fieri per uoluntariū ſomnum, & per uoluntariā diuerſionē mentis ad alia. Vnde ſicut obligatus ad Horas canonicas, nō ſatisfacit ſi ex propoſito mentē ad alia diuertat ab officio: ita obligatus ad Miſſam, non ſatisfacit ſi a Miſſa mentē ad alia aduertenter diſtrahit notabiliter. modicū enim pro nihilo reputatur. Vtrum autem audiatur uel non, utrum ſit Miſſa propria uel non, ſub præcepto non cadit. Et quāuis dum ſacerdos non auditur, aut nō intelligitur, uel ſecreta dicit, liceat aliquā ſpontaneam orationem dicere ad habendam mentem Deo uacantem tempore ſacrificii durante: nō tamē uidetur uſquequaque tuum prima facie in Miſſa de præcepto dicere præceptas Horas canonicas: aut iniunctam pœnitentiā, ſeu orationē ex uoto debitā: quia duo diuini cultus debiti, debent ut duo exolui, & non confundi ſub uno tempore & una actione. Si tamen de facto oppoſitū quis fecerit, nō damno illum: quia licet forte male fecerit, ſatisfecit tamen præcepto utriq; quantū ad uitandum peccatum mortale omiſſionis utriuſq;, ex eo ꝙ idem tempus compatitur utrunq; ſimul perſolui: dum ſolo interiore actu, Miſſæ poſſumus attendere, aut quia ſecreta dicuntur, aut quia non auditur ſeu nō intelligitur ſacerdos. Dixi autē forte male fecerit: quia non oportet perſoluentē intra tempus Miſſæ præceptæ alias de præcepto quoque orationes, peccare: ſed tunc tantum quum impedimentum præſtatur debitæ attentioni ad Miſſam. Videmus enim abſque ullo ſcrupulo ſacerdotē ipſum qui celebrat, dum chorus cantat, dicere cum miniſtris Horam aliquam canonicam, ex eo quòd dixit totū quod chorus cantat: quaſi tempus illud ei uacet, licet in ueritate ſit tempus Miſſæ. Et ſimiliter dum ſonant organa, poteſt ab omnibus fieri eadem ratione ſemper militante: quia ſcilicet non impeditur debita Miſſæ attentio, ſed unus diuinus cultus alterum compatitur. Quo ad ſecundum uero, quia ſolum opus ſeruile ſeruilitate non myſtica ſed corporali (quod ſolum comprehendit exteriora opera ſeruis propria, ad quæ ſcilicet ſer-

uos deputatos habemus)intelligitur ad literam.ideo exercere in feſto opera ſeruilia,peccatum mortale eſt.

Quod ut clarius percipias, ſcito exteriora opera trifariam diſtingui. Quædam enim ſunt ex ſuo genere ſeruilia: & hæc ſunt propria ſeruis: ut opera mechanica,arare, fodere, ſuere &c. Quædã uero ſunt ex ſuo genere libera:ut artiũ liberalium exercitia:ut pulſare inſtruméta muſica, diſſerere,ſcribere &c. Quædam uero ſunt communia liberis & ſeruis:ut itinerari,curam ſui agere &c. Sola prima ſunt in feſto prohibita. Reliqua ſunt licita:& intantum licita,ut etiam ipſa opera ſeruilia quando tranſeunt in communia,fiant licita. Tranſeunt auté in communia dupliciter, uel ratione neceſſitatis: quia ſcilicet occurrit neceſſitas eorũ ad ſaluté corporis mei uel proximi: ut ſunt opera præparãtiũ medicinalia,& ſeruitia infirmorũ,& hmõi.

Vel ratione damni uitandi:ut quia ſegetes ſunt in periculo, aut hoſtes timétur, oportet laborare:& ſimilia. quilibet enim ſiue ſeruus ſiue liber tenetur ſuæ & proximi ſaluti conſulere, & damnum uitare.

Quo ad tertiũ, quum ab eccleſia quatuor inueniantur in feſto prohibita, quæ opera ſeruilia nõ ſunt (ſcilicet fieri primo mercatũ,ſecũdo placitũ, tertio iudicium ad morté uel pœnã, quarto iuramétũ niſi pro pace uel alia neceſſitate: ut patet in c.omnes.extra de feriis)ſecundũ ac tertium intantũ inhibentur, ut nõ ſolũ iudicialis ſtrepitus cõquieſcat:niſi neceſſitas urgeat,aut pietas ſuadeat,ſed tam proceſſus habitus quã ſententia promulgata annulletur in cap.conqueſtus.

Vt aũt ſingula clarificentur cõfeſſoribus,aduertédũ eſt mercati nomine duo poſſe intelligi.Primo, nũdinas quę ſemel aut bis in anno alicubi iuxta diuerſarum patriarum mores fiunt, ſeu quaſi nundinas, quæ uulgariter dicuntur mercata: quæ ſemel aut bis aut ét ter in hebdomada alicubi fiunt, dum ruſtici &c.ad forum deferunt oua,pullos, fructus, uinum &c.ad uendendũ.Secundo actũ mercandi:hoc eſt emendi, & uendendi. Et ſiquidé nundinæ intelligãtur,ius hoc cõtraria cõſuetudine præualente,nullibi forte locum habet. Et quia Prælati iã diu uiderunt & uidét, nec reprehendũt, pro abrogato haberi põt ubi ſic fit. Si uero quod uocatur mercatus intelligatur iuxta uulgare expreſſum,a cõſuetudine approbatur: & ubiq; quan-

tum memini uidiſſe, mercatus qui die feſto occurrit, in alterũ transfertur diem. Si autem actus mercandi intelligatur, & ſub actu mercandi oĩs actus uendendi, locãdi, cõducendi, &c. tũc grano ſalis eget, quoniã cõſuetudo populi Chriſtiani in multis oppoſitum habet. Panis enim, uinũ, herbæ, fructus, carnes, & reliqua hmõdi ad minutum (hoc eſt pro uſu illius diei) paſſim emuntur & uenduntur ubi inueniũtur, Nec eſt dubium licite fieri quodlibet horum & ſimilium, niſi epiſcopus aliquid horum prohibeat aut reprehẽdat, uel per totum diem feſtum uel uſque ad certam horam, puta ueſperarum: quod laudabile eſt fieri, ubi obedientia ſperatur. Et hinc habes quid de tabernariis, hoſpitibus, laniis, piczicarolis, & ſimilibus iudicare debes: ſcilicet iuxta conſuetudinem non reprehenſam a Prælatis. Placiti nomine iudiciales lites intelliguntur. Quæ duobus ſunt tantum caſibus conceſſæ in feſto, uel urgente neceſſitate, uel ſuadente pietate. Et hinc excuſantur iudices rurales ius dicentes ruſticis iuxta patriarum aliquarum conſuetudines. pietatis enim cauſa hoc fit, ne pauperes perdant diui nũ laborem neceſſarium eis ad uictum. & eadẽ ratione cauſis miſerabilium perſonarum intendere licet. Vrget quandoque ad hoc neceſſitas: ut quia haberi poſtea non poteſt teſtis aut iudex &c. Iudicium ad mortem uel ad pœnam, niſi inflagranti crimine repertus ſtatim puniẽdus ob neceſſitatẽ ſit: quia timemur ne impediat iuſtitia ſi detinetur, uel quia latronũ augmẽtũ hoc exigit: uel quia tẽporis, puta belli cõditio hoc requirit. Hoc enim quod pro reuerẽtia feſti inſtitutũ, eſt nõ debet, cõtra rectæ rationis iudiciũ dilationẽ uetantis militare: quoniã ſpiritus ſanctus eſt ſpiritus ſapientiæ, intellectus, ſciẽtiæ & cõſilii. Iuramẽtũ demũ in feſto prohibitũ intelligo iudiciale: niſi ꝓ pace aut neceſſitate, q̃ rectæ rationi relinquitur iudicãda.

Sunt autem quinque circa hoc præceptum diligenter conſideranda, ne præceps detur ſententia de peccato mortali.

Primum eſt commune huic & aliis præceptis, ut perſpiciatur ſi formaliter (hoc eſt ex intentione) commiſit uel omiſit quis ut feſtum uiolaret, ſeu non curans quod uiolet feſtũ: nam hoc eſt peccatum mortale ex ſuo genere, ſiue id quod cõmittitur ſit opus ſeruile, ſiue ab eccleſia prohibitum. ſi uero nec intentio fuit uiolandi feſtum nec tam affectus fuit cõmiſſioni

aut omiſſioni ut nõ curauerit implicite de uiolatione feſti(redire t.n.tunc actus in naturã ſuæ ſpeciei)nõ incurritur peccatũ mortale:quia nõ proprie fit contra præceptum. Poteſt tamen grauius & minus graue & leuius in huiuſmodi interuenire ueniale peccatũ iuxta exceſſus modum, conſideratis perſona, notitia, ratione & reliquis ſingularibus circũſtantiis. Et hinc excuſantur a peccato mortali infinitæ cõmiſſiones & omiſſiones, quaſi bona fide non credendo agere cõtra præceptũ patratæ. Secundum quoque cõc, eſt modicũ pro nihilo reputari: ita quod propter imperfectionem actus(hoc eſt uiolationis feſti) non requiratur uiolatio: ſicut propter imperfectionẽ nocumẽti, lædere proximũ in minimo, ueniale eſt: ut patet in furto, detractione, & contumelia. Et hinc excuſantur a mortali parum laborantes, uel ſuẽdo, tondẽdo, uel reparãdo aliquid &c. & ſimiliter ementes aut uendentes rem unam minimum tempus in hoc occupando: & ſimiliter qui modicum quid Miſſæ omittunt. Qui uero cõicato ſacerdote, a Miſſa recedunt non expectata benedictione, peccant abſque dubio, nõ tamen mortaliter: quia nõ omittitur pars notabilis. doctrina ſiquidem & ſacrificium Miſſæ iam completum eſt.

Tertium eſt, ꝙ ex cauſis ſex excuſantur opera in feſto illicita. Primo, ex diuino cultu. Hinc enim licita fiunt opera per ſe ordinata ad cultem diuinum, quæ ſcilicet ſunt partes diuini cultus: ut geſtare cruces & ſtatuas ſanctorum in proceſſionibus: & quæ ſunt præparatoria quaſi ſimultanea cũ diuino cultu: & pulſare campanas. Et quæ debuerunt prius præparari, ſi tamen tunc ſuperſunt agenda: ut mũdare & ornare templum, conficere hoſtias pro Miſſis: Hæc enim debent ante feſtum fieri. ſed ſi ex rationabili cauſa non potuerint fieri, poſſunt in feſto fieri. Dixi autem per ſe ordinata: quia opera ſeruilia quæ accidentaliter ordinari poſſunt ad cultum diuinum (ut fodere terram, colore agros, ædificare domos, & huiuſmodi) non fiant licita ex hoc quòd fiunt propter eccleſiam: ut cõſuetudo Chriſtiani populi teſtatur, & ratio exigit: quoniam hæc quia impediunt diuinum cultũ, prohibita ſunt. Quod ſi alicubi neceſſitas pauperculæ eccleſiæ hoc facit licitum de conſenſu epiſcopi, non damno: non tamen extendendum conſulas: quũ ipſi eccleſiæ ſeruitores & ruſtici teneantur, nõ minus quã

alij

alii ab operibus ſeruilibus in feſto abſtinere:& ſi ipſi tenentur ſeruare,q̃uo aliis licet propter ipſas eccleſias non ſeruare?

Secundo,ex pietate. Et hinc licita ſunt in feſto iudicialia: ut decr. dicit pro miſerabilibus enim perſonis noluit eccleſia hæc prohibere. Vnde & tolerantur iudices in uillis ius ruſticis dicentes cauſa pietatis, quia aliis diebus non poſſunt ſine damno conueniri:& ſimilia. De pietatis uero operibus, cum ſupradicta diſtinctione dicito opera per ſe pietatis ſemper eſſe licita:ut ſepelire mortuũ,ſeruire infirmo,& huiuſmodi. Seruilia aũt opera quę accidentaliter poſſunt ad pietatẽ ordinari, nequaquã ex pietatis ratione fiunt in feſto licita, niſi neceſſitas expoſcat:tum quia in iure nõ cõceditur:ſicut onus iudiciale quod eſſet in feſto licitũ,niſi eccleſia prohibuiſſet.quia non eſt ſeruile, tũ quia opus religionis (quale eſt obſeruare feſtũ) non eſt prætermittendum,occupando ſe in ſeruilibus propter pietatem ceſſante neceſſitate. Et ideo ex hoc capite non dicas quã reficere potẽs & uias, &c.licitũ ſit in feſto propter pietatem. Et confirmatur: quia hæc non ſunt licita propter conſanguineos:ad quos una eademq; pietas eſt. Noli tamen damnare hæc facientes ſimplici corde,arbitrantes obſequium ſe præſtare Deo, quia aliunde illis ſubueniri poteſt,ſcilicet ex conſuetudine,uel autoritate maiorũ, uel ex neceſſitate. Tertio, ex neceſſitate. Et hæc habet multos ramos.ſ.neceſſitatem proprii corporis,neceſsitatẽ corporis proximi, neceſs itatẽ uitandi imminẽtis damni tã in rebus propriis quam proximorũ, & demum neceſſitatem publicæ utilitatis. Ex his enim excuſantur in primis non ſolũ iudicialia(ut Decret.expreſſe docet dicẽs,niſi neceſsitas urgeat)ſed ẽt opera quæcũq; ad ſubueniendũ infirmo opportuna,minutorũ,aromatariorum,tonſcrũ, & breuiter oĩum. Hinc quandoq; & lanii tempore æſtiuo uel cõtinuorũ feſtorũ, & ſimiliter multores & piſtores ſuperueniente multitudine egentiũ pane, & ſimiles excuſantur. Hinc ſub haſta uendere in caſtellis autoritate publica,ne damnũ incurrant dñi rerũ,excuſantur:quia aliis diebus nõ cõpatent emptores occupati agriculturæ. Hinc bellare,foſſas,aggeres, propugnacula facere quandoq;,ſuccurere,ruinæ,tollere fruges ab illuuione,ab igne,ab incurſionibus, & ſimilia operari, ferrare equos in itinere,cõtinuare muliones iter,excuſant. Et ſimili-

ter artifices eorum quæ continuatã exigũt operã(ut decoctio laterũ,ſaponum,calcis,& ſimilia)poſſunt operas ſuas in feſtis continuare, Et ſimiliter qui ſunt adeo indigentes, ut niſi labo rẽt in feſtis,nõ poſſunt ſe ſuoſque filios ſuſtentare, magna ur gente neceſſitate ad laborandũ in feſto: & ideo excuſantur, au dita tamẽ Miſſa,ſecreto laborando ob uitãdum ſcandalũ. Præ cepta ſiquidẽm eccleſiæ,ſecundum id quod in pluribus inuenitur,intelligenda ſunt ligare cõiter autem homines commu nibus eccleſiæ feſtis ſeruatis,prouidere ſibi ſuiq; poſſunt: ſed ubi aut tot ſunt multiplicata feſta,aut tãta urget neceſſitas, ut non poſſit quis illa ſeruando ſibi ſuiſq; prouidere, ceſſat legis uinculum:niſi quis dicat ꝙ tenetur ille mẽdicare:ꝙ eſt ſtultũ.

De uiolentia autẽ coactis ad laborandũ in feſto, diſtinguẽ dum eſt:quoniã ſi uiolentia infertur ideo ut iniuria fiat feſtis, nõ eſt parendũ,ſed potius eſt moriendũ:nã ſicut tenetur quis mori potius q̃ loco ſacro iniuriam facere, ita tenetur quoque mori potius q̃ tempori ſacro iniuriam inferre: utrunq; enim ſacrilegij crimen eſt. Vnde Machabæi potius mori elegerũt q̃ carnes porcinas comedere:quia ad hoc cogebantur ut contra legem facerẽt:tunc enim urget Chriſti comminatio: Qui meos ſermones erubuerit corã hominibus, &c. Si uero infer tur uiolentia non propter feſti iniuriam, ſed propter exactionẽ operis,& niſi ſerui, famuli,ſubditi.aut quicunque ſic com pulſi pareant, imminet eis damnum magnũ in perſona uel re bus,tunc ex neceſſitate imminẽtis dãni uitandi, poſſunt audi ta(ſi poſſunt)Miſſa laborare. Neceſſitans demũ publicæ utilitatis rationabiliter excuſat labores illos, qui niſi abſq; diſcretione dierũ fierẽt magnum reſpublica ſentiret incõmodũ. In quo gñe ſunt curſores,qui nõ ob priuatum dãnũ ſibi aut alteri imminens uitandum,ſed quia ars ſua eſt, omni tẽpore illã exercent,ſemper parati. Hos enim aut oportet dãnare, aut ex hoc ꝙ publica utilitas huiuſmodi exigit artẽ, excuſare nõ ſolum a labore,ſed ẽt ab omiſſione Miſſæ, in quã frequenter in currore hos oportet. Et quoniam non damnãtur aliæ licitæ ar tes,quæ feſtorum uiolationem inducũt(ut nauigatiua, & quæ cunq; continuum exercitium pluſquam ſex dierum inducũt) rationi conſentaneũ eſt, ut ars curſorum, ſiue peditum, ſiue equitum, ualde utilis reipub.excuſet dantes illi operã, & inde uiuentes:

uiuentes: præcipue, quia nō ſpectat ad eos quærere quanta & qualis eſt neceſſitas cundi, nec hoc eſt cōſuetum quærere. Vnde hos & ſimiles ex neceſſitate publica excuſat: ita ꝙ ex conſuetudine ſcita & nō reprehenſa a Prælatis excuſatio cōpleatur. Quarto, ex occurſu lucri trāſitorij. Indulſit enim eccleſia (ut patet in c. licet. de ferijs) ut alecia quæ quodā tēpore tranſeunt, capere liceat in feſto. Et pari ratione non ſolū alios piſces tranſitorios, ſed quomodolibet repente occurrat trāſitoriū aliquod lucrum, aggredi licitum eſt: tanquā huiuſmodi lucrum ceſſans dānum reputet. Sed memēto moderaminis ſubiuncti ut. ſ. circumpoſitis eccleſiis & Chriſti pauperibus honeſta lucri portio detur. Quinto, ex hoc quod corporale opus eſt ſpiritalis actus exercitium. Et hinc ſcribere ad docendū, uel diſcēdum, uel ad ſignificandum alteri (ut fit per literas) conſilium dare uerbo ſcripto, & legere in ſcholis nō ſolum Theologiā, ſed Philoſophiā, & quamcunque aliam licitam ſciētiā, & concilia ac electiones facere, ſtudere, & reliqua quæ mentis opera ita ſunt, ut nō ad exteriorē perficiendam materiam ſint, ut artiū mechanicarum exercitia materiam perficiūt, formādo lignum, ferrum, lanā, linum, &c. proculdubio licita ſunt in feſto: qm̄ nihil horum eſt ſeruile opus, nec inter prohibita ab eccleſia cōputatur: imo ex hoc capite excuſari uidentur ii qui diebus feſtis picturis inſpiciendis uacāt diſcendo retrahēdo, nō ut pingāt, ſed ut diſcant: & archimagiſtri qui deſignāt in charta qūo aliquid ſit fabricādum ad inſtruendum aliquē de futuro opere. Hæc enim ſpiritalis potius eſt exercitatio, nō operis mechanici, ſed doctrinæ & diſciplinæ. Sexto, ex cōſuetudine Chriſtiani populi generali aut ſpeciali in aliqua patrię ſcita, & non ſolū tolerata, ſed nō reprehenſa ab Epiſcopis ſeu Prælatis. Hinc enim coquorū, tabernariorū, hoſpitum, natarū in fluminibus, uendentium & emētium ad minutum cōmeſtibilia, cōducētiū equos aut operarios pro die craſtina, nūdinarū, itinerumq; exercitia, & ſimilia conſueta excuſantur. Et merito: quia ſicut conſuetudo poteſt facere de licito opere illicitum quantū ad tēpus: ita ecōtrario poteſt de alias illicito in feſto efficere licitum. Quartum eſt, ne fallaris, iudicare uolens opus licitū uel illicitū in die feſto ex hoc ꝙ fit uel non ſit mercenarie: quoniā omne opus quod licitum aut ex ſe aut ex

neceſſita

neceſſitatis articulo aut cõſuetudine & huiuſmodi in feſto eſt ſi uenale eſt, poteſt mercenarie in feſto fieri, nec ꝑ hoc reddi tur ſeruile: ut in cõmentariis ſuper ſecunda ſecundæ. q. cxxii. diffuſe declarauimus, ubi latius de feſtorum obſeruatione diſ ſernimus. Quintum eſt, quod licet cũ abſtinenti a ſeruilibus, ſolius Miſſæ cultus ſufficiat in feſto ad euitandum mortale peccatum: tenentur tamen fidelis diem expendere in diuinis laudibus, ſaltem eundo ad prædicationem & ad ueſperas. Vn de qui feſtos dies poſt Miſſam uane conſumunt ludendo, iocã do, otioſeque uagando, aut uenando, ſpectaculis intendendo, & huiuſmodi, licet ipſis operibus, utpote non ſeruilibus, mortale non incurrant: ex omiſſione tamen diuini cultus ad quem feſta inſtituta ſunt, grauiter peccant: quia non reddunt quæ ſunt Dei Deo: & q̃a quantũ in ſe eſt. ridiculo exponunt Chriſtiana feſta: iuxta illud, Viderunt eam hoſtes, & deriſerũt ſab bata eius. Et hoc præcipue tangi uiros graues & maiores & do minos cæteri nanque eos imitantur.

FESTA POPVLO CHRISTIANO INDIcta quæ ſunt.

QVAE ſint feſta ab omni Chriſtiano populo ſeruãda, ex conſuetudine diſcerne. Nam certa quidem omniũ dierum dominicorũ, Natalis, Circunciſionis, Epiphaniæ, Reſurrectionis, cum duobus diebus ſeqnentibus, Aſcenſioniſque Domini, ac Pentecoſtes, cum duobus ſequentibus die bus, & corporis Chriſti, quatuor ſolennitatum beatæ Marie ſemper uirginis, Purificationis, Annuntiationis, Aſſumptionis, & Natiuitatis: natiuitatis Ioannis Baptiſtæ, duodecim Apoſtolorum quo ad feſta principalia (quod dicimus propter feſta eorum ſecundaria: ut cathedra Petri, & ſimilia) martyrum duorum Stephani & Laurentij, & feſtiuitatis omnium ſanctorum, & inuentionis ſanctæ Crucis. De feſtis uero ſanctorum Angelornm, & præcipue in Septembris fine de ſancto Martino, Sylueſtro, ac innocentibus, & ſimiliter de dedicatione eccleſiæ, & quibuſcunq; aliis poteſt conformare ſe quiſque conſuetudini patriæ. Quod ideo dixerim, quia nõ uidentur prædicta ubiq; ſeruari, quanuis præcepta dicantur.

Conſuetudo

CONSVETVDO IN FESTORVM OBſeruatione ſeruanda eſt.

CIRCA principium & finem feſtorum, patriæ conſuetudo ſeruetur: ita ut licet communiter feſtum celebretur de ueſpera in ueſperam: ſi tamen ars aliqua (puta ſutoia aut tonſoria) conſueuit a media nocte in mediam noctem celebrare ſeruari poteſt huiuſmodi conſuetudo: habetur enim pro approbata patriæ conſuetudine quantum ad illas artes quæ ſic conſueuerint abſque Prælatorum reprehenſione celebrare feſta.

FILIVS POTEST TRIPLICITER IN parentes peccare.

FILII peccata particularia ſunt tria. Primum eſt, irreuerentia parentum: quę ſi notabilis eſſet iniuriando, irridendo, aut operando, peccatum proculdubio mortale impietatis eſt. Secundum eſt, inobedientia quo ad illa in quibus filius ſubiicitur patri: ſubiicitur autem & quo ad domeſticam gubernationem, & morum inſtructionem: eſt enim pater ex naturæ iure gubernator & inſtructor filiorum & domus, & ideo inobedientiæ crimen filius incurreret paterna præcepta contemnens. Tertium eſt, omiſſio ſubuentionis, & hoc in caſu neceſſitatis: quoniam pater tenetur ſuſtentare filium, & non econtrario, niſi in caſu neceſſitatis: in quo filius peccat pluſquam mortaliter non ſubueniendo patri indigenti, iuxta uires prouidendo illi de neceſſariis. Impietatis enim hæc omnia crimina ſunt: quia pietas parentibus cultum obſequiumque prebet, & ſunt contra primum præceptum ſecundæ tabulæ.

CONCVBITVS SOLVTI CVM SOLVta ſemper eſt peccatum.

FORNICATIO (hoc eſt concubitus naturalis ſoluti cum ſoluta) peccatum mortale eſt: dicente Apoſtolo ꝙ excludit a regno Dei. ad Galat. v.

Frau

FRAVS AN SEMPER IN PECCATVM inducat.

FRAVS peccatum ſonat, ſicut & mendacium: ſed mortale uel ueniale iuxta materiam. Nam fraus ad damnum proximi tendens pernicioſa eſt, niſi circa minimum uerſetur. Si vero iocoſa aut officioſa eſt, uenialis eſt, quia non contra dilectionem Dei aut proximi militat. Excuſatur quoque fraus nociua a mortali, ſi præter intentionem accidit: ſed quum illam percipit, tenetur damnum reſarcire, & famę ſuæ conſulere, ne ſcandalum ſit de eo tanquam doloſo.

ABLATIO REI CVIVSCVMQVE INVITO domino ſemper peccatum eſt.

FVRTVM (hoc eſt occulta acceptio alienæ rei inuito domino) peccatum eſt mortale ex ſuo genere: quia iuſtitiã uiolat contra charitatem proximi. Poteſt tamen eſſe ueniale propter imperfectionem actus, uel ex parte primi motus, uel ex parte paruitatis rei: quia modicum pro nihilo reputatur. non enim reputatur quis lęſus in rebus ex parua re ablata.

Sunt autem quatuor circa furti peccatum aduertenda. Primum eſt, de animo furandi, ne erres intelligendo ꝙ ſi quis ſurripit pomum, peccet mortaliter, quia habent animum illud pomum furandi. Error eſt iſte: quoniam animus furandi importat animum inferendi nocumentũ proximo non uocatur autem nocumentum ſi eſt nocumentum ſecũdũ quid, quale eſt nocumentũ in rę minima. Et propterea per animũ furãdi, intellige ſolummodo animum ſurripiendi aliquid notabile. Et ideo ſi quis ſurripit aliquid minimũ, habẽs animũ non ſurripiendi aliquid notabile, excuſatur a furto mortali. Si autem paruum ſurripit, ita ꝙ ſi poſſet, notabile ẽt aliquid acciperet, proculdubio animo furandi accipit, & peccat ex furtiuo animo mortaliter. Et hinc habes unde furta famulorum famularumq; excuſes, quum commeſtibilia domi ſurripiunt ut comedant: ſunt enim cõiter peccata uenialia. Et ſignũ animi nõ furtiui eſt, quando non æſtimat quis accipere, quia modicum eſt, aut pro modico æſtimat quod accipit. Secundum eſt, de inuito domino: quoniam intelligitur reſpectu rei ad hoc ꝙ ſit furtum.

furtum. Poteſt ſiquidem dñs rei eſſe inuitus dupliciter. Vel quantum ad rem quæ ſurripitur: uel quantũ ad ſolum modum accipiendi: puta quia diſplicet ei ꝙ occulte accipiat, & non ꝙ res tollat: ut ſæpe contingit in furtis domeſticis inter patrem & filium. Non. n. committit furtum filius occulte ſurripiens res patris uolentis filium res illas habere, ſed nolentis ꝙ occulte acciperet: qm̃ tunc proprie loquendo non inuito ſed nõ uidente domino accipit. Et hinc multas occultas acceptiones domeſticas excuſare potes: dum præ uerecundia aut reſpectu tolluntur res occulte non inuitis dominis quo ad rem. uenialia ſiquidem ſunt omnia hæc.

Tertium eſt, de re aliena. intelligitur nanque in propoſito res aliena nõ ſolum quantum ad dominium, quia. ſ. res eſt alterius, ſed etiam ſi tantummodo ſit alterius quantum ad cuſtodiam ſeu detentionem: ita quod ſi quis rem propriam quã alius tenet uel in pignus, uel in depoſitum, uel etiam quia furto illam ſubtraxit, furtiue accipit, furti crimen incurrit: quia rem alienam quantum ad cuſtodiam occulte accipit cuſtode inuito: debet. n. iuris ordine ſeruato rem ſuam repetere, & non ſibiipſi ius dicere. Eſt autem aduertẽdum quod licet ita ſit regulariter: in caſu tamen quo quis non poteſt iuris uia rẽ ſuam recuperare, aut propter paupertatem, aut propter excellentiam detinentis, aut propter defectum iudicis uel probationum, aut propter ſcandalum &c. & abſq; ſcandalo põt quis ſecrete rem ſuã recuperare, non creditur reus furti: quia tunc non proprie ius ſibiipſi dicit: ſed exequitur naturale ius circa rem ſuam, ex quo ius ciuile impeditum eſt ei. Tenetur tñ efficere ut qui detinebat, ſciat ſe non teneri ad reſtitutionem illius rei: ne ſi ad pœnitentiam conuerſus fuerit, damnum incurrat ipſe aut eius hæres iterum reſtituendo.

Quartum eſt, ꝙ inter aliena computãtur inuenta: tenet. n. inuentor non ſibi ſed domino reddendam accipere rem inuẽtam, ſi bona conſcientia accipere uult illam, alioquin furtum cõmittit. Et ſi quidem dñs ſcitur, aut diligentia præmiſſa inuenit, reddat illi. Si autem dñs non inuenitur (quia forte uiatori cecidit) debet illi reddi in bonis ſpiritualibus, ex quo nõ poteſt in temporalibus reddi. At ſi inuenta domino carent ſunt inuentoris: ſicut quæcunq; in nullius bonis ſunt, occupantis

tis ſunt. De theſauris tamen ubi ius ciuile diſponens in obſeruantia eſt, ſeruandum eſt. Naufragorum uero bona iuxta leges quorundam littorum confiſcata ex hoc ipſo quod ex naufragio ſunt, neſcio quia iuſtitia occupentur, niſi illa qua afflicto additur afflictio. Vnde non leges, ſed legum corruptiones ac tyrannides ſunt. Nec excuſantur ſeruantes illas: imo (ut patet extra de rapto. c. excommunicationi.) niſi ablata reſtituant, excommunicationi ſe nouerint ſubiacere, qui Chriſtianos naufragium patientes ſpoliant.

INANIS GLORIAE APPETITVS AN ſemper in peccatum inducat.

GLORIAE humanæ appetitus licet malus non ſit (nam ita licitum eſt cupere & quærere humanam gloriam, ſicut licitum eſt, cupere & quærere alia bona humana, ſcilicet pecunias, agros, & huiuſmodi eſt enim gloria unum inter bona humana non parum) inanis tamen gloriæ appetitus peccatum eſt: quia a recta diſſonat ratione omne uanum. Eſt autem gloria uana non ſolum quando de falſis eſt, ſed etiam quando de tranſitoriis aut a tranſitoriis expetitur, quia non ſolum de falſis (uana eſt gloriatio) utpote de his quæ non ſunt) ſed etiam quum tranſitoria tanti fiunt ut de illis aut ab illis quæratur gloria, uanitas eſt. Sufficere debet homini a tranſitoriis gloria tranſitoria ut ſic, & non quaſi gloria abſolute: illa enim parui fit, ſi cognoſcitur, dum autem magni fit, quia ut gloria abſolute æſtimatur, uane appetitur: quia reuera magnum quid non eſt. Non eſt autem ſemper mortale peccatum: ſed ſolum quando amor gloriæ repugnat charitati, uel quantum ad illud de quo eſt gloria, uel quantum ad intentionem appetentis gloriam. Et primo modo ſolum peccat mortaliter, qui gloriatur de aliquo quod eſt peccatum mortale, quicquid ſit illud. Secundo uero modo, qui ponit ſuum finem ultimum in gloria humana, hoc eſt qui tantum afficitur gloriæ, ut illam præferat obſeruationi præceptorum: ut eſt ille qui ob amorem gloriæ conſequendæ, uel timorem gloriæ perdendæ incurrit aliquod peccatum mortale: ut Lucretia elegit adulterium ne infamaretur: cuius oppoſitum elegit Suſanna, præ-

ferens

ferens diuina pręcepta gloriæ humanæ & uitæ.

GVLA QVID DICATVR, ET AN SEMper ſit peccatum.

GVLAE peccatum conſiſtit non in hoc quod cibus delectabilis delectabiliter ſumitur, quoniam hoc nullum peccatum eſt, niſi quis ſit adeo inſipiens, ut putet omnem uoluntariam delectationem ſenſibilem eſſe peccatum. Sed conſiſtit in hoc quod inordinate delectatio cibi appetitur aut habetur, puta quia plus aut prius &c. quam deceat, delectatione cibi afficitur homo.

Et tunc ſolum eſt mortale quando delectationem cibi habet quis pro ultimo fine, iuxta illud: Quorum Deus uenter eſt. Hoc autem cognoſcitur ex hoc q; homo ob delectationé in comedendo non currat tranſgredi præceptum Dei aut Eccleſię, ut ſi propter hoc furetur, aut contemnat ieiunare &c.

Frequenter autem eſt ueniale, & quandoque ualde graue. ut cum delectatio cibi allicit ad comedendum uſque ad uomitum, aut alia inconuenientia, & ſimiliter quum inducit ad alia peccata, puta ad nimium ſumptum, uel ad nocendum propriæ ſanitati, & ad quæcunque alia peccata, quæ ſecundum ſe ſunt iudicanda quanta ſint.

MVTATIO HABITVS DEBITI ET CONuenientis uitioſa eſt, niſi cauſa rationabilis interueniat.

HABITVS debiti omiſſio uel occultatio, niſi rationabilis cauſa excuſet, peccatum eſt: quia contra aut pręter rectam eſt rationem. Quinq; autem habitus differentias debitas in communi conuerſatione humana inuenimus.

Prima eſt, circa differentiam maris & fœminę. Et conſtat peccatum eſſe marem in habitu fœmineo, aut econtrario conuerſari. & in Deuteron. c. xxij. prohibetur ut abominabile Domino & in decretis diſt. xxx. anathema ſit mulier induens ueſtem uirilem. Verum hæc intelliguntur, quando pro ſuperſtitione aut luxuria fiunt. Vnde ſi in laruis aut comœdiis hæc fiant tranſire poſſunt. Sed in continua conuerſatione non eſt permittendum: quia contra bonos mores, & cuſtodiam caſtitatis

tatis communis eſt. Et niſi ab Epiſcopo moniti ſub pœna excommunicationis deſiſtant, excommunicandi ſunt, & eiicien di de conuerſatione humana. Secunda eſt, circa differentiam clericorum & laicorum. De qua uide ſupra in uerbo clericus. Tertia eſt, circa differentiam religioſorum & aliorum. Et quantum ad religioſorum dimittentium habitum peccatum, uide infra in uerbo, religioſus. Quantum ad aliorum peccatum, qui religioſo habitu in laruis utuntur diſtinguendum eſt an fiat laudabilis repreſentationis gratia: quia tunc non eſt peccatum, aut in religionis uel religioſi ludibrium: & tunc ratione iniuriæ notabilis eſt peccatum mortale, aut ſola uanitate: & tunc uana tranſire poteſt ſi ſecundum ueritatem non irrogatur iniuria alicubi notabilis.

Quarta eſt circa differentiam Chriſtianæ fidei ab aliis ſectis: puta Iudæis, Mauris &c. Nam ſi differentia certa diſtinctiua Chriſtianorum & aliorum eſt, ita ut quilibet utens tali habitu fateatur ſuam fidem: mortale eſſet peccatum Chriſtiano deferre habitum Iudæi, aut Mauri. Nec ſic erat tempore quo beatus Sebaſtianus ſub militari habitu degebat: ita quod ex eius exemplo non licet ex cauſa quacunque in caſu propoſito contrauenire, puta Chriſtianum deferre ſuper ueſtes characterem O, ex aliquo timore, ubi hoc eſt proprium ſignum Iudæorum: quoniam hoc nihil aliud eſt quam ex timore fateri ſe Iudæum. Nec eſt ſimile de clerico qui ob timorem iter agit in habitu laicali: quoniam etiam explicite tunc negare ſe clericum, non niſi officioſum mendacium eſt.

Quinta eſt, circa differentias ſtatuum perſonarum, nobilium uel ignobilium &c. Et huius uiolatio ad immodeſtiam pertinet. De qua infra in uer. ornatus.

PECCATVM AN POSSIT IN HASTILVDIO COMMITTI.

HASTILVDIVM (quo pro exercitatione bellica, aut pro ſolennitate feſtiuæ alicuius iucunditatis regiæ, armati equites duo contra ſe inuicem currunt cum lanceis) ex ſuo genere peccatum mortale non eſt: quia in eo non interuenit ut in pluribus mors, aut mutilatio, aut quodcunque notabi

le

le perſonæ nocumentũ:huiuſmodi enim ludi ex hac ſola cauſa pernicioſi ſunt, ſcilicet ex nocumento perſonali. Et propterea ſi uerũ eſt, quod ſupponimus (ſcilicet quòd ut in pluribus non accidat huiuſmodi nocumenti periculum) haſtiludium & quicunque alius ludus militaris habens talem conditionem, damnandus non eſt: quoniam actus humani ex eo quod ut in pluribus inuenitur, iudicantur. In cuius ſignum torneamentũ damnatur, quia ſæpe inde mortes proueniunt: ut patet extra de torneamentis. cap. felicis.

PECCATVM INFIDELITATIS QVIBVS modis committatur.

HAERESIS crimen eſt infidelitatis, ex tribus conſtans, ſcilicet errore in iis quæ ſunt Chriſtianæ fidei pertinaciter. Et aduerte primo diligenter, quòd tertia cõditio requiſita ad hæreſim (ſcilicet obſtinatio) nõ ſic requiritur, tanquã nõ ſit hæreticus, niſi qui ſit inflexibilis & immutabilis: ſed ſic exigitur ꝙ homo uult in iis quæ ſunt fidei ſic credere, nõ obſtãte ꝙ Eccleſia oppoſitum decreuerit quantũ ad manifeſta, aut decernere quantum ad ambigua. Verbi gratia quantũ ad manifeſta: ſi quis uult deliberate credere ꝙ Spirituſſanctus nõ procedit a patre & filio, aut ꝙ non erit reſurrectio mortuorũ, aut ꝙ mortuo corpore moritur etiam anima, nõ eget alia obſtinatione: quia iam eſt hæreticus ex hoc ꝙ non dubitat hæc eſſe contra fidem ſanctæ matris eccleſiæ, & tamen ipſe uoluntate deliberata credit hæc eſt enim ſatis pertinax qui eligit non captiuare intellectũ ſuum ſacræ ſcripturæ ſanctæq; matri eccleſiæ. Quantum uero ad ambigua, ſiquis ignẽ inferni aut aquas quæ ſuper cœlos ſunt, credat eſſe uel nõ eſſe ſimiles iſtis igni & aquæ exiſtentibus apud nos, non propterea eſt hæreticus: quia neutra pars clarificata eſt a ſcriptura uel eccleſia. Sed ſi ſic adhæreat uni parti, ut etiam ſi ſancta mater eccleſia decerneret alteram eſſe neceſſario affirmandam, ipſe nihilominus uellet deliberate credere ſuã partẽ, hæreticus eſſet propter hãc pertinacẽ animi præparationem adiunctã. Aduerte ſecũdo, ꝙ licet hæreticus pure mentalis ſit uere & perfecte hæreticus, non eſt tamen excõicatus: ſed ad hoc quòd ſit excõicatus, exigitur ali-

quis actus exterior: quia eccleſia non iudicat actum interiorem nudum ſecundum ſeipſum. Vnde talis poſſet abſolui a peccato libere. Sed ſi etiam ſibiipſi dixit exteriori loquela, iam eſt excommunicatus in cœna domini &c.

HISTRIONATVS EXERCITIVM AN quando ſit peccatum.

HISTRIONVM peccatum non conſiſtit in exercitio hiſtrionatus: nam licite poteſt officium ſuum exercere, hoc eſt uacare ut geſtibus, uerbis, nouis adinuentionibus delectationem aliis prębeat, ſeruatis debitis circunſtantiis. Sed pręcipue conſiſtit in materia: uel inhoneſta, utendo ſcilicet actibus aut uerbis inhoneſtis. Vel diuina, ponendo res fidei aut eccleſiæ in iocum. Vel iniurioſa, deſpiciendo alios. Aut adulatoria &c. Peccant quoq; ſecundum locum, tempus, negotia, & perſonas: dum horum aliquid non conſiderant aut parui faciunt. Peccant & tertio ex fine, nimis placere cupientes hominibus. Quando autem in huiuſmodi peccatum mortale interueniat, non facile dixerim: quia iocoſe hæc dicuntur & fiunt. Veruntamen in iis quæ ex ſuo genere ſunt mortalia (ut iniuriæ diuinorum & hominum & ſimilia) niſi paruitas offenſæ excuſet, quia modicum pro nihilo reputatur, peccatum mortale incurritur: quia licet iocoſitas excuſet a tanto, non tamen a toto. Propter huiuſmodi autem annexa hiſtrionatus, ab Aug. tantopere damnatur hiſtriones & dantes eis: ut habes in decretis. diſtin. lxxxvj. cap. donare, & qui uenatoribus, el primo.

PECCATVM HOMICIDII DVPLICIter poteſt incurri.

HOMICIDIVM (hoc eſt illicita hominis occiſio) peccatum mortale eſt, contra iuſtitiam & charitatem. Et quia occidere hominem dupliciter contingit (uel per ſe, hoc eſt intentione occidendi: uel per accidens, hoc eſt præter intentionem) ſi eſt ex intentione, eſt illicita ex triplici capite. Vel ex parte hominis occidendi, quia non meretur

mortem.

mortem. Et hinc ſemper occidere innocentem eſt illicitum: niſi per accidens iudex excuſetur in caſu in quo oportet ipſum ſecundum allegata & probata damnare innocentẽ ad mortem. Et ſimiliter per accidens excuſatur carnifex exequens, ſententiam iniuſtam, non continentem errorem manifeſtũ. Et ſimiliter excuſantur milites ſubditi in bello occidentes, ex obedientia ad bellum reputatum iuſtum, quamuis ſecundum ſecretam ueritatem ſit iniuſtum, accedẽtes: iuxta illud Aug. contra Manichæos: Vir iuſtus ſi forte etiam ſub Rege & homine ſacrilego militet, rectè poteſt illo iubente bellare, ſi quod ſibi iubetur, uel non eſſe contra Dei præceptum certum eſt: uel utrum ſit, certum non eſt: ita ut fortaſſe reum faciat Regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem oſtendat ordo ſeruiendi. xxiij.q.j.quid culpatur. Vel ex parte occidentis: quia ſcilicet publicam autoritatem non habet ſupra illius occidendi uitam. Et hinc ſemper eſt mortale occidere ex intentione hominem abſque publica autoritate, nec ullam noui exceptionem. Hinc enim homicidij rei ſunt non ſolum ex uin dicta, rixa &c. occidentes, ſed etiam qui ſeipſos defendendo, alios occidunt: hoc eſt ideo ſe defendunt ut occidant, uel non ſunt defenſione contenti niſi occidant: quum ſolummodo in foro conſcientiæ liceat eis occidere per accidens, hoc eſt ideo occidere quia ſe defendunt, quia non poſſunt aliter ſe defendere niſi occidant. Iuxta hoc caput (ſcilicet ex parte occidentis) peccatum accidentaliter interuenit, ſi mala ſit occidentis intentio: ut quanuis iuſta ſit occiſio, occiſor tamen ex odio uindictæque liuore mandat aut exequitur. Hoc enim accidentale omnino eſt: quia ex mala intentione etiam opera miſericordiæ polluuntur, & non ſolum hæc iuſtitiæ opera.

Vel ex parte modi occidendi: quia ſcilicet non ſeruato iuris ordine ſcriptum eſt enim Iuſte quod iuſtum eſt exequeris. Deuterono. xvj. Et hinc homicidij ſunt rei occidentes ueneno uel alias ſecreto de mandato dominorum non citatos, non auditos, non damnatos, etiam ſi læſæ maieſtatis dicerentur rei. Nec excuſat autoritas principis, etiam ſi conſtaret principi, ut perſonæ priuatæ quod meretur quis mille mortes: quoniam ſcientia & poteſtas currunt pari paſſu: hoc

eſt quòd oportet poteſtatē publicā moueri a ſcientia publica, & ſecundum illā regulari. Nec hoc eſt de iure poſitiuo, ut poſſit princeps legibus ſolutus non ſeruare, ſed eſt iuris naturalis, exigit namq; natura actus publici (quales eſt iuſta occiſio hominis ex publica poteſtate) ut ſit ex publica uoluntate, & publica ſcientia: alioquin nec cauſæ ſunt ſibiinuicem commenſuratæ (dum poteſtas eſt publica, & ſcientia eſt priuata) nec adhibentur cauſæ commenſuratæ effectui, dum actio poteſtatis publicæ ponitur exire a ſcientia priuata. Sunt igitur homicidæ & princeps & conſulentes & exequētes occiſiones hominum indemnatorum ex publica ſcientia.

Nec excuſat (quā allegaret princeps) ratio ſcandali uitādi. aiunt enim perſuadere necem conantes, q̄ illum mortē mereri cōſtat clariſſime: ſed ut honor illius & familiæ, & dignitatis ſeruetur, & ut ſcandalū uitetur, oportet ipſum ſine iudicio occidere cum dexteritate, ſunt.n. diabolicæ artes ad excuſandas excuſationes in peccatis. Nec propterea dānamus iudices qui repertos in flagrāti crimine notorio (ut latrones in uiis & huiuſmodi) ſtatim ſuſpendi iubēt. interuenit ſiquidē ibi notoriū facti loco accuſatoris & teſtium, faciens publicam ſcientiam, & excitans publicā uoluntatem & poteſtatem ad publicum iuſtitiæ actum. Et hinc uidere potes nō excuſari officiales & ſub dominos quibus a Regibus iubetur ut aliquē inauditū ſine ullo crimine notorio capiant ac decapitēt, ſi iuſſa perficiunt. Debent ſiquidem obedire quantū ad capturā & cuſtodiam (quia hoc ex rationabili cauſa poteſt Rex iubere) ſed nō quo ad occidendū: quia hoc nō poteſt Rex abſq; ſcientia publica iubere ſcientia autē publica non eſt niſi tripliciter, ſcilicet uel ex propria confeſſione iudiciali, uel ex probatione iudiciali, uel ex notorio facto. Vnde ubi nullus interuenit actus iudicialis, nullumq; extat notorium crimen, nō eſt exequendum principis mandatū ad necem proximi. Nec excuſat obedientia tanquā in dubiis, quia nō eſt ſubditi diſcernere ſuperioris iudicium: quoniā hoc habet locum in iis in quibus princeps poteſt bene male iubere: non autem in iis in quibus certum eſt eos eſſe homicidas, quale eſt mandatum propoſitum.

Hinc quoq; mortaliter peccāt iudices, qui nō ſeruato iuris ordine damnāt ad mortem aliquos ēt ſi morte ſunt digni: ſi tn̄

aliquid

aliquid de ſubſtantialibus omittitur,puta ſufficiētia teſtiū:eſt enim tunc iudex ipſe homicidii reus: quoniā occidit hominē non ut ius ſeruans & dicēs. Ex his demum clare habes ꝙ occidere ſeipſum,ſemper eſt illicitum:quoniā occiditur homo cōtra naturale in charitatem ſuiipſius, & contra iuſtitiā: quū nullus ſit ſuiipſius iudex nec propriæ uitæ Dominus, & quilibet ſit pars ciuitatis,& ſolus Deus ſit qui occidit & uiuere facit.

HOMINIS OCCISIO ACCIDENTALIS dupliciter conſiderari poteſt,ad hoc ut in peccatum occidentem inducat.

OCCISIO autem hominis per accidēs(hoc eſt præter intentionem)illicita ex duplici capite inuenitur,uel ex immoderata actione,uel ex negligentia. Et ex primo quidem capite infiniti ſunt modi iuxta plurima immoderata opera ex quibus poteſt occiſio hominis prȩter intentionē operātis cuenire. Nam & immoderata ſui aut proximorum,aut rerum defenſio,illicitā reddit inuaſoris occiſionē: quæ ſi moderata eſſet,nō ei ad peccatū imputaretur mors inuaſoris:nam nō ſolū ſeipſum,ſed proximum(ut Ambro.in primo de officiis teſtatur:& habentur.xxiii.q.iii.in cap.fortitudo. & cap. non inferenda.)tuendo licet occidere iniuriam irrogantē,& pari ratione tuendo libertatē mēbrorum ſuorum,ne ſcilicet turpiter patiatur:& ſimiliter integritatē, ne mutiletur aut uulneretur, & ſimiliter neceſſaria ad uitā & uirtutem, aut perdat res ſuas aut ſuorū.Quæ ſi uis uide diffuſe in cōmentariis noſtris ſuper ſecunda ſecundæ.q.lxiiii.arti.vii.ad ſecundū,Et notabis uerba Ambroſii,quæ uniuerſaliter de iniuria loquūtur.Immoderata quoq; uenatio ſeu ſagittȩ emiſſio,equitatio ſeu relaxatio equorum calcitrantium,aut animalium malignātium,& quoruncunq; lædere ualentium,culpabilem reddit mortem inde ſequentē. Immoderata demū medicina tāto magis homicidā medicum reddit,quantominus eſt prȩter intentionē:quia nō debet tentare medicinarū uim cum periculo uitæ alienæ: nec ubi certa notitia morbi deeſt,pōt exhibere periculoſam de uita medicinam:de cuius medicinæ uiribus non poteſt ſe excuſare qui profeſſionē facit medicinæ. Comprehēditur ſub hoc quoq; genere oppreſſio tenellorum paruulorū in lecto,ex hoc

ꝙ tenentur ſimul ad dormiendum:quum hinc facile poſſit talis oppreſſio ſequi. Hoc aũt intellige cõiter: poſſet. n. in particulari caſu hoc licere, in quo ſcilicet ſecundum ſenſatorũ iudicium non exponitur infans oppreſſionis periculo. Propter frigus aũt non uideo licere:quia non ſunt faciẽda mala, ut euitetur aliud malum. ſed põt aliter prouideri:puta ponendo tabulã aliquã intermediam, ne poſſit infans opprimi, & huiuſmodi:& tanto plus quanto ætas illa patiens eſt frigoris. Ex ſecundo uero capite (ſcilicet ex negligentia) infiniti ſunt modi iuxta infinitos caſus in quibus huiuſmodi negligentia interuenire poteſt. Colligendo tamen ad genera, diſtinguitur negligẽtia eorũ qui poſſunt & debent ex officio prouidere, a negligentia eorũ q poſſunt, & debẽt ex articulo occurrẽtis neceſſitatis prouidere:nullus enim negligit, qui licet poſſit non tamẽ debet. Exigit enim negligentia tria:ſcilicet poſſe, debere, & nõ facere. Imputatur igitur homicidij peccatum dominis & officialibus, ſi ex eorum negligentia occiditur homo. Et hoc ſiue in caſu inuaſionis particularis occurrat:ſiue in caſu quo publicis uiis non prouidet, ſiue in caſu quo ciuitas ſine iuſtitia aut quaſi ſine iuſtitia regitur; & quaſi cuilibet licet impune occidere, mutilare, ob fauores aut pecuniam aut ignauiam, &c. omniũ enim malorum hmõi rei ſunt, quia tenentur cuſtodire iuſtum publicum. Sub hoc quoq; genere comprehenditur negligentia medicorum, qui curã ægri alicuius ſuſceperunt, quũ ab eorũ negligentiam in ſtudendo, uiſitando, &c. perit qm̃ ex ſuſcepta cura tenentur. Imputatur deniq; homicidij crimẽ iis qui poſſunt & ex articulo neceſſitatis occurrente tenentur occurrere, ſi non occurrunt. Primo, ſi nõ paſcit quis fame morientẽ, iuxta illud Ambr. Si non pauiſti, occidiſti. Secũdo, ſi non occurrit ad tuendum proximum inuaſum, ſi põt cum moderamine inculpatæ tutelæ:iuxta illud Ambr. Qui non repellit a proximo iniuriam ſi poteſt, tam eſt in uitio, q̃ ille qui facit. uterq; enim caſus eſt extremæ neceſſitatis. Tertio, ſi non reuelãdo, aut retrahendo, aut &c. prouident ne aliquis ex ſibi noto tractatu aut propoſito, &c. interficiatur; quia tenẽtur ad iuuare & eruere quantum in ſe eſt a morte proximos. Ad hæc enim tria uidentur oẽs negligentiæ caſuum neceſſitãtium ad occurrendum ne quis pereat, reduci. In primo enim mors naturalis,

turalis, in ſecundo mors uioléta manifeſte, in tertio mors uiolenta occulte imminés cogit proximum ut occurrat ſi poteſt.

CIRCVNSTANTIAE QVINQVE IN CAnonicarum horarũ celebrationis omiſſione cõſiderãdę.

HORARVM canonicarũ omiſſio exigit ad ſui diſcretionẽ peccati, ut tractentur quinque; ſcilicet qui quid, qualiter, quando, vbi. Et quantum ad primũ (qui. ſ. teneantur ad horas canonicas) quamuis ex præcepto in iure contento ſoli presbyteri expreſſi inueniantur: communiter tamen tenetur, ꝙ quicunque in ſacro ordine conſtitutus abſque rationabili cauſa (quę ſemper ſubintelligitur) omittit, peccat mortaliter. Et ſimiliter beneficiati, ſiue ſint in ſacris ſiue non, obligati dicuntur. In his tamen exceptio rationabilis uidetur, ut ſcilicet excipiantur nihil percipientes de fructibus beneficii: ita tamẽ ꝙ ex parte ſua non deſit percipere fructus: quia ceſſat ratio obligationis, tenetur enim beneficiatus ad officium diuinum, quia ſtipendium habet Eccleſiaſticum. Et ſecundum hoc beneficiatus nõ appellatur quis quantum ad uinculũ diuini officii ſi non poteſt habere poſſeſſionem ac fructus beneficii, niſi fructus ei poſtmodum dandi ſint: quia tunc conſtat beneficiũ ei fructificare, quãuis actualis perceptio fructuũ pro tunc ſit impedita. Dicuntur & tertio obligati religioſi profeſſi. Et certe niſi cõſuetudo illos obliget (de qua nihil ſcio) nõ tenentur ex profeſſione: ut patet ex hoc ꝙ monachorũ ordo contra regulares clericos diſtinguitur, ex eo ꝙ iſti diuinis miniſteriis horarũ canonicarũ & miſſarum mãcipati ſunt, illi ad contemplationẽ abſtrahẽdo ab hmõi diuinis miniſteriis. Hinc. n. patet eſſe profeſſos monachos in Dei Eccleſia abſq; horis canonicis. vide ſi uis ſanctũ Tho. in ult. q. ſecũda ſecundæ. art. vii. ad ſm & Hier. xvj. q. j. c. alia. & cap. ſic uiue: & c. ſi clericatus. Vnde nec cõuerſi qui ad ſeruitia clericorũ in religionibus recipiunt, nec profeſſi in habitu clericali donec in ſacris ſint cõſtituti, tenent ex iure aut ratione ad horas canonicas. Victus nãq; religioſis debetur ex eo ꝙ totaliter Deo dicati in illa religionis obediẽtia ſunt, non minus q̃ debetur a temporalibus dominis & hoſpitalibus uictus illis qui eis per totam uitam in

miniſterium adſcripti ſunt. Et de profeſſis clericis, ut dixi, ſta conſuetudini: de conuerſis nõ dubites, Tertia, nos uero & ſimiles longe ab hoc uinculo eſſe ſcito: quia modus tantum quidam uiuendi eſt eorum uocata religioſitas.

Nec propterea de conuerſis & tertianis fluctues, quia in eorum regula ſeu ſtatutis decernuntur illis quædam orationes pro horis canonicis; quoniam hinc fit quidem ut teneantur ad illas orationes ſicut ad alia mandata regulæ, non autem ut teneantur ex Eccleſiæ præcepto ad horas canonicas. Hæc de primo.

HORAE CANONICAE SVNT IVXTA ECcleſiæ propriæ ritum celebrãdæ, & de iure ſeptem ſunt.

QVo ad ſecundum (ſcilicet quid dicere tenentur) ex iure quidem ſolum inueniuntur ſeptẽ horæ canonicæ p̃ceptæ. Ex cõſuetudine autem quilibet debet iuxta ſuæ Eccleſię, ſeu religionis conſuetudinem id dicere pro horis ꝙ ibi conſueuit pro horis dici. Et idem reputatur iudiciũ de adiũctis, ſiue ſuffragiis, ſiue pſalmis, ſiue horis beatę uirginis &c. Diſcernendo tamen conſuetudine habentem uim præcepti, a conſuetudine ſimplici: ita quod conſueta ẜm uim præcepti ſoluantur ut præcepta, & conſueta ut cõſueta: non eſt propterea reus mortalis peccati cõmutans qualitatem horarum: puta ſoluens de ſanctis quas deberet ſoluere de feria, & ſimiliter ſoluens iuxta ritum Romanæ Eccleſiæ, qui deberet ſoluere iuxta monachalem ritum: & ſimiliter commutans ordinem horarum, puta dicens ſextam prius, & poſtea tertiam. Et horum & ſimilium ratio eſt, quia ſubſtantia præcepti conſiſtit in hoc ꝙ canonicæ horæ dicantur, & non in qualitate aut ordine. Grauiter tamẽ peccant qui abſque rationabili cauſa hmõi mutationes ad libitum faciunt. Hæc de ſecundo.

DIVINVM OFFICIVM DEVOTE ET ATtente & integre celebrandum eſt.

QVo ad tertium (ſcilicet qualiter horæ dicendæ ſunt) quanuis diuerſi diuerſa ſentire uideantur, plenus tamẽ

ſenſus

ſenſus textus. in c. dolētes. de celeb Miſ. manifeſtat ſub præcepto cadere modū dicendi quoniam & uerba hoc ſignificant clare, dum dicitur: Diſtricte præcipientes in uirtute obedientiæ, ut diuinum officium nocturnum pariter & diurnū, quantū eis Deus dederit, ſtudioſe celebrēt pariter & deuotæ. Et ratio textus confirmat: quia iam tunc erat officium diuinū pręceptum, & in modo exoluendi illud errabatur: & cōſtitutio illa corrigendum defectū qui in modo exoluendi cōmittebatꝰ, facta eſt: ut ipſa de ipſa teſtatur. Non ergo ad iterandū pręceptū de dicēdo officio diuino, ſed ad præcipiendū modū dicendi nouū præceptum factum eſt: ut. ſ. ſtudioſe & deuote quantum Deus dederit exoluatur. Nec propterea quia Eccleſia non iudicat de actibus interioribus, ſtudioſitas & deuotio referuntur ad exteriora tantum: qm̄ uerum quidē eſt ad Eccleſiæ iudicium non ſpectare actus interiores ſecundū ſe, hoc eſt nudos: ſed nō eſt uerum Eccleſię iudiciū ſubterfugere actus internos ut ſunt rationes actuum exteriorum. Excōicat nanque Eccleſia eos qui odio uel amore inquirunt, aut mittunt inquirere hæreticos: ut patet c. multorum. de hæret. in cle. Sic autem eſt in ꝓpoſito, quod licet internam ſtudioſitatem & deuotionē nudam eccleſia non præcipit tamen utranque, internam ut rationem exterioris cultus. Nec propterea laqueus iniectus eſt animabus: quoniam facilimum eſt huic præcepto obedire. nā nihil aliud exigit, niſi ꝙ quis aīo uacandi Deo horas inchoēt, & in contrarium animus iſte non mutetur dum exoluit diuinum officium. Mutari autem in contrarium eſt impoſſibile ex inaduertentia: quoniam non uoluntarie an officio uagatur qui inaduertenter uagatur. Et ideo ſi quis aduertit ſe cogitare hæc uel illa quæ debent eſſe extranea tunc a meditatione ſua, ſed nō aduertit ꝙ ab officio diuino diſtrahiť, quāuis uolūtarie illa meditetur, non tamen uoluntarie animus ab officio diuino diſtrahitur: ac per hoc animus uacandi Deo a principio officij habitus non eſt mutatus in contrarium: quia nunq̄ iſte habuit animum recedendi a uacando Deo in illo officio: oportet enim receſſum humanum a termino a quo, fieri per ſe, hoc eſt ex intentione. Tanto autem facilius hoc monſtratur, quanto non una ſed quatuor uiis pōt quis officio diuino attēdere. Vel quantū ad uerba, ne. ſ. dicat unū uerbū ꝓ alio,

nec confundat aut colligat, uerba, ut diſtricte ac reuerenter dicat. Vel quantum ad ſenſum uerborum, ut percipias mente, & applicet affectum ad id quod uerbis ſignificat. uel quantum ad gratiã petitã: puta caſtitatem, humilitatem, fidem, ſpem, diuinam amicitiã, cœleſtem patriam, & alia huiuſmodi; quæ ſola (ut patet intuenti) petuntur cõiter in diuino officio. Vel quantum ad ipſum Deũ, ſeu Ieſum Chriſtum crucifixum &c. Et hę oẽs, ſecunda excepta, communes ſunt doctis & indoctis, maribus & mulieribus: niſi q in prima ignorantes poſſunt materialiter errare, ſed non refert ad propoſitum. ſat. n. eſt quod quis attendit ne erret. Et quia una iſtarũ attentionum ſufficit. ideo inexcuſabilis eſt quiſquis officiũ diuinũ dicit non cum animo quantũ ex ſe eſt uacandi Deo. Qui. n. cum hoc aĩo inchoat, & non mutatur in contrarium (hoc eſt in uoluntaté nõ attendendi diuino officio) celebrat diuinum officium ex parte ſua ſtudioſe & deuote, expectãs quantum Deus det in proſequendo tam attentionis, quæ ſpectat ad ſtudioſitatem applicatiuam intellectus: & ſenſus ad attendendum, quam cuiuſq; ſanctæ affectionis quæ ſpectat ad deuotionem oblatiuam prompte uoluntatis ad ea quæ Dei ſunt. Sicut igitur cõtra Eccleſiæ præceptũ agit. ex occultiſſimo interiori odio omittens inquirere &c. ita contra Eccleſiæ, præceptũ agit, ex occulto interiori propoſito in ſtudioſo, & indeuoto dicens officium diuinum.

Qui uero ſaluo animo uacandi Deo inuoluntarie uagatur, non peccat. Qui uero negligenter ſe habet circa exequutionẽ attentionis & deuotionis uenialiter peccat. Nunquã. n. interuenit tranſgreſſio præcepti, quandiu immutatũ manet primũ propoſitum uacandi Deo, hæc de tertio.

TEMPVS QVALITER SIT IN HORArum canonicarum celebratione conſiderandum.

QVo ad quartum de tempore, diſtinguendum eſt, quia priuatum dicendo officiũ tẽpus eſt totus dies inchoans a ueſpere præcedentis diei uſque ad mediam noctẽ ſequentis diei: ita tamen ut ſolas matutinas liceat in ueſpere prę cedenti dicere. Graue tamẽ eſt peccatum ſine rationabili cauſa retardare multum horas; ut dicere primã hora nona uel ueſperarum, Preuenire tamen ut quietus aut deuotius dicatur,

conſu-

conſulitur a iure in c.presbyter. ut ſcilicet mane dicantur horæ uſque ad ueſperas incluſiue. Tempus autem publicæ celebrationis horarũ, eſt iuxta laudabilẽ cuiuſlibet eccleſiæ ac patriæ cõſuetudinẽ. Et licet ſancitũ ſit in iure, ut horis debitis in Eccleſijs cathedralibus & collegialibus horæ dicãtur, nullũ tñ ego cognoſco peccatũ mortale in huiuſmodi, etiã ſi quandoq; negligentia magna interueniat, dũmodo cõmuniter ſeruetur conſuetudo: quia in huiuſmodi circunſtantiis nõ puto incurri mortale peccatum ſine contemptu, quoniã non ſpectat ad ſubſtantialia materiæ præceptæ. Hæc de quarto.

DIVINVM OFFICIVM QVOCVNQVE in loco priuatim celebrari permittitur publice autem ut iura iubent in eccleſia tantum.

QVo ad quintũ de loco, nullus eſt locus in quo nõ liceat priuate diuinum exoluere officium. Publice autem eccleſia celebrandũ eſſe iura iubent a deputatis ad illud: ita quòd deponendi a clerici cõſortio ſunt qui caſtigati nolũt intereſſe, ut in Decretis diſt.xcij.c.ult.decernitur. Vbi tñ contemptus deeſt, & propter meã abſentiam non notabiliter lędi tur diuini cultus offici: & Prælati diſſimulant, parũ de iis quæ Dei ſunt curãtes, nõ incurro mortale peccatũ ex hoc ꝙ deſum horis Canonicis in eccleſia mea: quia contra præceptum iuris poſitiui proprie non uenio, nec notabile damnum infero diuino cultui. Grauiter tamen pecco, ſi ſine rationabili cauſa me debitis horis ſubtraho: quia grauis eſt ratio diuini debiti.

De totalitate aũt diuini officii nocturni pariter & diuini in eccleſijs cathedralibus & collegialibus tã ſingularibus quã regularibus, debita ſcd̃m iura, & minime ſoluta in tot huiuſmodi eccleſijs, dicẽdũ eſt ꝙ ubi tenuitas cenſus in cauſa eſt & fuit ſemper quãtũ eſt in memoria hominũ, excuſantur collegiales ſeruantes conſuetudinẽ: puta dicendo Miſſam maiorem, & ueſperas in eccleſia, uel aliquã horã, prout ibi moris eſt antiqui: qm̃ derogatũ ibi uidetur iuri cõi ex rationabili Prælatorũ tolerantia. ubi aũt ſufficientes habent prouentus, & extant tẽpla ac deputati ad huiuſmodi cultum percipiẽtes ſuas portiones, & parũ aut nihil exoluũt diuini cultus in ipſis eccleſijs ex intro du-

troducto abuſu, ipſi uiderint ſi uinculo iuris derogatum eſt.

De illo autem qui in choro uerſus ſui chori ſubmiſſe ſibi tantum dicit, alterius autem chori uerſus audiendo tantum exoluit, ratio dictat quod non ſatisfacit: quia communis exolutio communicantium eſt: iſte autem per ſe loquendo non communicat alteri choro. Et ita alibi ſcripſimus. Si tamen intelligerem quod uiri timorati conſueuerunt ſic facere, dicerẽ quod conſuetudo bonorum optima eſt legum interpres: & charitas quæ omnia communia reddit, efficit ut uerſus auditus ſit communis omnibus audientibus, tanto magis quanto maiores in choro non debent cantare, ſed meditari quę ab inferioribus cantantur. Hæc de quinto.

PECCATVM HYPOCRISIS DVPLICIter incurritur.

HYPOCRISIS, (quo homo ſimulat perſonam iuſti uel iuſtitioris) peccatum eſt: quia mendacij uim habet. Incurritur autem dupliciter. Vel formaliter, hoc eſt ex intentione: uel materialiter. Sed hypocriſis formaliter non eſt una, ſed diuerſificatur iuxta diuerſa intentionis obiecta. Inuenĩũtur enim in hypocriſis peccato duo mala, ſcilicet defectus bonitatis, & ſimulatio illius. Et propterea hypocriſis altera eſt quæ intendit utrunque malum: ut quum homo intendit eſſe malus & ſimulare ſe bonum. Et hæc eſt perfecta hypocriſis excludens a regno cœlorum. Altera intendens unum malum tantum ſcilicet ſimulare ſe bonum: uel meliorem quam ſit: ut quum homo ſcit quidem nõn eſſe bonum, aut eſſe malum, non tamen hoc intendit aut contemnit, ſed ſolummodo intendit ſimulare ſe bonum ſeu meliorem quam ſit. Et hæc hypocriſis ſi nuda ſit, licet non ſit peccatum mortale, eſt tamen peccatum, quia mendacij uim habet. Si uero hæc hypocriſis ſit ueſtita aliquo alio malo fine, ex illo iudicanda eſt. Si enim finis ille ſit contra charitatem, eſt peccatum mortale.

Si autẽ finis ille ſit uana gloria, nõ tamen ita ꝙ in ea ponat ultimus finis, peccatũ eſt ueniale quidẽ, ſed duplicatũ. Si aũt finis ille ſit bonus (puta ad ædificationem aliorũ) nihilominus peccatum eſt: quia non ſunt facienda mala ut eueniant bona.

Hypocriſis uero materialiter eſt quũ homo facit opera naturaliter

turaliter ſignificãtia interiorẽ bonitatẽ, aut meliorem bonitatẽ, & tamẽ intus non eſt: nec homo intendit per illa opera ſimulare illã interiorẽ diſpoſitionẽ bonam: ut quum quis quaſi eleemoſynaliter aut quaſi liberaliter dat alicui rem quam ex debito ei dare tenetur, non quod intendat ſimulare ſe liberalem aut eleemoſynarium, ſed uel occultare ſe debitorem, uel aliquid aliud. Et ſic de ſimilibus. Vnde ſcito, quod ille qui opera ad Dei ſeruitium naturaliter ordinata (ut ſunt ieiuniũ oratio, eleemoſyna) facit ex intentione non ſeruiendi Deo, ſed ob gloriam humanam &c. hypocriſis peccatum incurrit formaliter, implicite tamen: quia facit opus ſignificans intentionem ſeruiendi Deo quæ in ipſo non eſt, & intendit reputari eleemoſynarius, uel deuotus &c. Vnde conuincitur quod intendit ſimulare intentionem rectam quæ non eſt in eo, quãtumcunq; explicite non intenderet ſimulare, ſed gloriam ex opere illo acquirere humanam: redit enim hypocriſis actus in naturam ſuæ formæ ex tot concurrentibus. Vnde Matth. vj. hypocritas hos appellat. Quum facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut faciunt hypocritæ.

PECCATVM IACTANTIAE SEX CIRcunſtantiis quale ſit agnoſci poteſt.

IACTANTIA (qua quis uerba plus, de ſe quam ſit aut apparet, eleuando dicit) ſex habet capita, ex quibus diſcerni quantum peccatum ſit, poteſt. Primum eſt, mendacium eſt enim ſpecies mendacii. Et hic diſcerne, ſi interuenit iactando mendacium pernicioſum, aut officioſum, aut iocoſum. Secundum eſt, incluſa laus: non enim iactator pure narrat. ſed tanquam laudans narrat. Et ſimiliter hic diſcernere oportet, ſi laus eſt pernicioſa, officioſa, aut iocoſa. Tertium eſt, arrogantia, quando eſt illius iactantiæ efficiens cauſa. Et hic oportet diſcernere ſi eſt pernicioſa. Quartum eſt inanis gloria, propter quam quis ſe iactat. Et hic oportet attendere ſi ponitur in ea finis ultimus. Quintum eſt, lucrum propter quod quis quandoque ſe iactat. Et hic oportet inſpicere ſi eſt in damnum proximi. Sextum eſt, uanitas ex qua multi ſe iactant. Et hoc conſtat eſſe ueniale.

Tranſeo aut hæc ſub breuitate, ne repetantur quæ de mẽdacio,

dacio, arrogantia, & inani gloria in locis propriis dicuntur. Laus quoque pernicioſa ſicut adulatio, & inanis gloria diſcernitur, ſi ſcilicet laudatur ſeu approbatur aliquid contra Deum, aut proximum: ut quodcunque peccatum mortale. Ex his enim habes, quod niſi pernicioſa ſit iactantia, ex intentione aut materia contra Deum aut proximum, uenialis eſt, & frequens humani generis labes.

IDOLATRIAE CRIMEN PLVSQVAM mortale dicitur.

IDOLATRIAE (qua ſcilicet alteri quam Deo diuinus cultus exhibetur) peccatum eſt mortaliſſimum: quia quantum in ſe eſt, æquiparat creaturam creatori.

IEiunij eccleſiaſtici omiſſio multiplici eget conſideratione, ut ſane iudicetur. Et ad quatuor capita cuncta reduci poſſunt. Primum eſt, quid eſt de neceſſitate ieiunii. Secundum, qui ſunt dies ieiunii. Tertium, qui tenentur ad ieiunium. Quartum, quali uinculo adſtringamur ad ieiunium.

IEIVNII NECESSITAS TRIA INCLVdit neceſſaria.

QVo ad primum, de neceſſitate ieiunij, ſunt tria: ſcilicet qualitas ciborum hora competens, & unica commeſtio. Exigit quippe omne Eccleſiæ ieiunium abſtinentiam ab eſu carnium. Sed inter quadrageſimam & alia ieiunia hoc intereſt quod quadrageſima requirit etiam abſtinentiam ab ouis & lacticiniis, in aliis autem ieiuniis poteſt quiſque uti ouis, & lacticiniis ubi conſuetudo eſt: ubi autem non eſt conſuetudo, non licet. Quod ſi alicubi in quadrageſima conſuetum ſit uti butyro, excuſantur: ex quo tanto tempore Prælati ſciunt & non reprehendunt. Horam conuenientem ad comedendum intantum exigit ieiunium, ut ab hora nomen acceperit: ut patet ex eo quod dicimur ieiunare uel uſque ad nonam, uel ueſperam, quaſi tota uir ieiunij conſiſtat in prorogatione mediæ uſque ad horam tardiorem. Et uere ſic eſſe teſtatur eccleſiaſtica obſeruatio. Propter quod quanto plus tarda

hora

hora comeditur, melius ieiunatur: non enim pręcipit eccleſia manducari hora nona: ſed negatiuam, ſcilicet non manducari ante. Et hora quidem conueniens antequam non eſt comedendum, eſt meridies groſſa æſtimatione. Sed ubi communiter non ſeruatur a ieiunantibus, poteſt quis comedere illa hora qua communiter ieiunantes ibi comedunt. Et hoc ideo dico: quia paulatim detractum multum uidetur horæ: nam trecenti anni adhuc non ſunt ex quo hora prandij in ieiunio erat hora tertia poſt meridiem: ut patet in diui Thom. ſcriptis. Nunc autem religioſi etiam multum ante meridiem æſtiuo tempore in quadrageſima uidentur comedere. An autem antequam comedat dixerit clericus nonam aut ueſperam, ad officii magis quam ieiunii horam refert: ad neutrius tamen ſpectat neceſſitatem. Vnica demum comeſtio niſi ad ieiunium neceſſaria ſit, metitur Gregor. a quadrageſimali ieiunio, dies dominico ſubtrahens: quoniam inter dies dominicos tunc & alios tantum una uel multiplici comeſtione abſtinentiam diſtinguere experimur. Et hoc teſtatur eccleſiaſtica obſeruatio.

Accidit tamen circa hoc quęſtio, tum de ueſpertino ientaculo uocato collatione ueſpertina, tum de diuidentibus prandium, tum de propinam ſeu credentiam facientibus dominis, tum de pluries bibentibus cum aliqua confectione, tum de comedentibus aliquid propter ſuperuenturam tarditatem prandii, tum de ſumentibus mane ientaculum, ſeu collationem ſerotinam, & prandium differentibus ad noctem: uidentur enim omnes hi pluries comedere, & tamen non frangere ieiunium. Sed quædam horum facile patet non aduerſari unicæ comeſtioni intentæ ab eccleſia. Interpretamur ſi quidem commeſtionem per ſe, hoc eſt ex intentione comedendi: ita quod ſolus ille ultra ordinariam comeſtionem manducat, qui ideo manducat ut manducet. In quorum numero non computari conſtat facientes credentiam, ſumentes aliquid ne potus noceat, & hoc modo ſumentes ientaculum ſerotinum, & pari ratione diuidentes prandiũ: puta quia præaccipunt aliquid ſeruitores aut lectores menſe: uel quia ſurgunt e medio prandio ad aliquid occurens, & poſtea redeunt ad terminandum prandium. In his non eſt ex intentione niſi unica comeſtio:

itio: quia per accidens diuiſio illa accidit. Præſumentes autē
aliquid mane propter præuiſam longam occupationē retarda
tiuam a prādio, ex eodē capite uidētur excuſari. Sed quia ho
ra nō uidetur admittere ꝙ ad unitatē prādii ſpectet quod ma
ne ſumitur, ideo ex debilitate iſti excuſantur qñ excuſantur
quia .ſ. ſi hoc nō facerent, quaſi deficerēt, & inepti eſſent ad id
quod interim facere oportet. Sumere uero ientaculum ſeroti
num ad ſuſtentationem naturæ, eſt proculdubio iterum come
dere: quia directe manducare ad naturæ ſuſtentationem ordi
natur, unde apud religioſos manducatio uocatur refectio: &
locus manducandi, refectorium: quia religioſi non debét uti
cibo niſi ad reficiendum. Sumere autē dictum ſerotinum ien
taculum ex cōſuetudine, quia ſic conſuetum eſt, pie interpre-
tatum eſt: id eſt. fiat ne potus noceat. Sumere autem ipſum ut
conceſſum conſuetudine ēt ſine ſiti tolerabile uidetur, quāuis
uere ſecundam inducat comeſtionem paruulam: ſed quaſi pro
nihilo habetur, conſuetudine ſuffragante. Verū ſerotinū ien-
taculum mane ſumere, & prandium in ueſpertinum tēpus dif
ferre, nullam uideo rationē licere: quia nec cōſuetudo excuſat,
nec ius concedit. Poſſet tamen perſona aliqua uel ſic comple-
xionata, uel propter occupationes diurnas, &c. diſpenſari in
hoc (ſicut & in aliis rationabilibus caſibus, ut dicetur) ab Epi-
ſcopo. Nec ſumere in ientaculo ſerotino parum panis frangit
ieiunium: quia ad hoc uidetur ſerotinum ientaculum redu-
ctum, ut non referat quid quiſque ſumat, ſi modum non exce
dit, & recte ſibi quiſque conſulere uidetur, quid illud ſumit
quod ſuæ complexioni plus prodeſt, ex quo medicinæ cauſa
conceditur. Hæc de primo.

IVRA DIES IEIVNIORVM STATVE-
runt & conſuetudo.

DIES ieiunij noti ſunt ex conſuetudine magis quā iure.
Et propterea cōſtat & quadrageſimam, & quatuor tem-
pora, & uigilias natiuitatis Domini, Pentecoſtes, Aſſumptio
nis beatæ Virginis & omnium ſanctorum & Apoſtolorum (ni
ſi Ioannis Euangeliſtæ ac Philippi & Iacobi) natiuitatis Ioan
nis Baptiſtæ, ac beati Laurentii, & non plures communiter eſ
ſe ieiu-

ſe ieiunio celebrandas: niſi alicubi antiqua conſuetudo aliter obtinuerit in aliquo dictorum dierum: quoniam conſuetudo derogare poteſt iuri, ſicut fecit ius præcepti in ieiuniis quatuor temporum paſchalium, & uigilia Pentecoſtes, quorũ nullum ex iure apud diuum Thomam eſt in præcepto: quia eſt ieiunium exultationis. Hæc de ſecundo.

IEIVNIVM QVIBVS PERSONIS INEXcuſabiliter ſit obligatorium.

QVO AD tertium (qui ſcilicet tenētur ad ieiuniũ) quũ hoc ſit præceptum generale cõmune toti populo Chriſtiano, omnes tenentur quos rationabilis cauſa nõ excipit aut excuſat. Rationabilis autem cauſa in propoſito uocatur tam uera quam æſtimata quã autorizata: ita ꝙ nõ ſolũ quæ uere ac euidenter eſt cauſa rationabilis, ut infirmitas, ſed etiã quæ a ieiunare debente creditur abſq; fraude quod ſit cauſa rationabilis (puta dolor aut debilitas talis ꝙ putat ſe quis excuſari a ieiunio) & rurſus cauſa dubia an ſit ſufficiens ad frangendum ieiuniũ, ſi autoritate Epiſcopi fulciatur, pro rationabili habenda eſt. Igitur ſub recte rationabili cauſa cõprehendũtur tria, ſcilicet impotentia, neceſſitas & pietas melioris boni.

Ex impotentia ſiquidem excuſantur pueri & adoleſcentes uſque ad finẽ tertij ſeptennij, in quo cõmuniter finit ætas augmenti: quia egẽt nutrimento multiplicato propter augmentũ. Excuſantur ſenes: quia ſenectus morbus eſt incurabilis. Sed ætas qua incipit ſenectus nõ eſt determinata: quia naturaliter aliqui trigeſimo anno ſeneſcũt, aliqui quadrageſimo alii quinquageſimo, prout habent naturaliter longiores ætates Cõmuniter tamen qui ſunt ſexaginta annorum, ſenes ſunt: quia ſcriptum eſt, Dies annorum noſtrorũ ſeptuaginta anni. Vnde in hac ætate, niſi euidenter conſtat ex robuſtiore complexione poſſe abſque læſione ieiunare, non tenentur ad ieiunia: quia ex quo de ætate conſtat, & de robore eſt ambiguum, non eſt expectandus caſus amplior uirtutis: quæ quum manifeſte deficere incipit, irreparabilis eſt.

Excuſantur infirmi & debiles manifeſte, aut iuſſu medicorũ habentiũ timorẽ Dei. mulieres pregnãtes & lactãtes, quia egent alimẽto multiplici, ſicut illi qui creſcũt: ſcilicet pro ſe,

&pro fœtu ſeu proſe. Et hos quidem excuſat impotētia naturalis: illos autem qui hora prādij nō poſſunt habere ſufficiētē refectionē, excuſat impotentia habendi panem, &c. Ex neceſſitate excuſatur quis quandocunque aliquid impediens ieiunium opotet facere, quod eſt neceſſarium ad ſalutem ſeu ſanitatem corporis uel animæ, uel ad ſtatum temporalem, uel ad uitandum damnum, uel ad acquirendum aliquid de raro contingentibus: ut ſi oportet aliquē quantum poteſt labora, cum quo nō ſtat ieiunium (quia aliter nō poteſt ſe ſuamq; familiā alere, ueſtire, dotare, tenere filium in ſtudio. &c.) nō tenetur minuere laborem ut ieiunet. Et hinc excuſantur non ſolum laborantes in agricultura, ſed in quacunq; arte, qui aut uix ſic, aut nec ſic acquirere poſſunt omnia neceſſaria, ſibi familieq; ſuæ, &c. ſi cum huiuſmodi exercitio non poſſunt ſimul ieiunare. Excuſantur quoque omnes ex neceſſitate cuiuſcunque debiti operis, ſi cum exequutione debiti operis nō poteſt quis ieiunare: quia lex ieiunii ſicut non impedit neceſſaria opera, ita non impedit opera debita. Et hinc fit, ut quum longū iter debitum, eſt impediens ieiunium abſoluat a ieiunio. Similiter ſi uir non poteſt ieiunando debitum uxori reddere, non tenetur ieiunare. Et ſimiliter ſi uxor non poteſt ſe gratam uiro ſeruare (puta qnia propter ieiunium macilenta aut pallida deſpicitur a uiro(non tenetur ieiunare. Et uniuerſaliter non tenetur homo omittere opus aliquod ad quod tenetur. ob prę ceptum ieiunij.

Ex pietate autem maioris boni excuſantur a ieiunio quicūque alicui maiori bono incūbunt, quod nō poſſunt ieiunādo efficere: quia ieiunium præcipitur ut promotiuum ad bonū, & nō ut impeditiuum maioris boni. Et hinc excuſantur, qui pietatis ſeu miſericordiæ corporalis aut ſpiritualis operibus uacant, ſi cum his non poſſunt ieiunare: quoniam opera utriuſque miſericordiæ meliora ſunt quam ieiunii: iuxta illud Apoſtoli, Corporalis exercitatio ad modicum utilis eſt: pietas autem ad oīa ualet. Verum quia peregrinatio ſub genere eſt corporalis exercitationis pluſquā ieiuniū (quia ieiuniū eſt actus uirtutis. ſ. abſtinentiæ ſeu temperantiæ: peregrinatio uero nullius importat uirtutis actum, ſed a religione imperatiue aſſumitur in peregrinatione ad loca ſancta) non audeo excuſare a

ieiunio propter peregrinationẽ non neceſſariam ad loca ſancta, niſi in duobus caſibus. Primus eſt, ſi illius perſonæ peregrinatio ad locũ illum eſſet ualde utilis ad diuinũ honorẽ: puta quia eſt perſona autoritatis, ex cuius peregrinatione multũ augeť cõis deuotio, & ille non poteſt ſimul ieiunare & peregrinari. Secũdus eſt, ſi feruor deuotionis ſic accendit ad peregrinandũ, ut utilius animæ peregrinãtis ſit peregrinari ſine ieiunio, q̃ ieiunare ſine tali peregrinatione. Et utriuſq; ratio eſt una: quia ieiunium non debet eſſe impeditiuũ maioris boni, in primo autem caſu impediret maius bonum cõmune: in ſecundo uero maius bonum proprium. Hæc de cauſa excuſante a ieiunio uere rationabili & ſufficiente. De rationabili autẽ cauſa æſtimata ſufficiente ab ipſo debẽte ieiunare, uel a ſuadentibus illis quãuis in ueritate ſufficiens non fuerit: dicendũ eſt ꝙ ſi abſque fraude aliqua credit quis ſe excuſari ob aliquẽ laborem, uel dolorem, uel occurrentiã, & ꝓpterea frangit ieiunium, ita ꝙ non frangeret illud niſi crederet ſe in caſu illo excuſari a peccato uiolati ieiunii, non eſt talis tranſgreſſor ꝑcepti; quia nec per ſe agit contra præceptum (quia ex intentione non prætexit obedientiam nec abſtinentiam (nec per accidens ſeu materialiter ſic operatur ut redeat peccatum in naturam ſuæ formæ: quia nihil hic ponitur interuenire faciẽs hãc reductionẽ. quum nec ſcandalũ nec nocumentũ aut aliquid huiuſmodi admiſceri ponatur. Et ex hoc capite ex hoc capite innumerabiles perſonæ timoratæ excuſantur ſæpiſſime trãſgreſſione præcepti de ieiunio dum uel ex multis reputatis ẜm ipſos rationabilibus cauſis ſoluerunt ieiuniũ, aut collatione exceſſiuã putarunt ſibi licere aſq; ſolutione ieiunij propter debilitatẽ, aut propter ſomnũ habendum &c. omnium enim hmõi una, eſt q̃ diximus ratio excuſans. Et caue ne ſis imprudens, & nimis ſapiens in oculis tuis, dicendo ꝙ omnino iſti ſoluũt ieiuniũ &c. & ſis cauſa ꝙ iſti non ieiunent iuxta ſuum poſſet: nam ipſi ſic ut dictum eſt agendo, non agunt contra præceptũ eccleſiæ & forte quandoque nec uenialiter peccant: & ex tua ſapientia egent forte poſtmodum contra præceptum: ſicut ieiunãtes ter in hebdomada in quadrageſima, audiẽtes a doctis ſtultis ꝙ qui unum diem non ſeruat, reus eſt totius quadrageſimæ, omittunt etiam illorum triũ dierũ ieiunium, in damna

tionem utrorunq;, ſi enim cæcus cæcum duxerit ambo in fo-
ueã cadunt. Satisfacit.n. eccleſiæ præcepto, qui impotenté ſe
putãs ad ieiuniũ totius quadrageſimæ, alternis diebus ieiunat
aut bis aut ſemel in hebdomada iuxta uires ſuas. Et ſimiliter
qui ientaculo ſerotino eget pro ſuſtentatione naturæ, & cũ il-
lo põt pertrãſire, non eſt propterea licenciatus ut cœnet mora
lia enim ꝑcepta moraliter ſunt interpretãda in exequutione,
ut mos bonus intẽtus in exequutione, quantũ fieri poteſt ſer-
uetur. De rationabili demum cauſa authorizata, ſciendũ eſt
ꝙ optimũ refugiũ dubitantibus ac timẽtibus eſt ſuperioris au
toritas. Nam qui cauſam aliq̃ habet rationabilem quidé ſed iu
dicio ſuo non ſufficienté aut dubiã, exponat negotium ſuum
fideliter ſuperiori, & illius arbitrium põt ſequi. Superior au-
tẽ debet nõ puro cõcilio, ſed autoritatẽ ſuã interponendo di-
ſpẽſare, ſi uidetur ſufficiens cauſa, aut cõmutare in aliquã elee
moſynam, uel orationem, ſeu aliquod aliud opus pium, ſi de
ſufficientia cauſæ dubitat, aut cauſam minus ſufficienté abſo-
lute cognoſcit, ſed ſupplendã per cõmutationẽ iudicat in tali
caſu. Verbi gratia, perſona ſuis cõmoditatibus aſſueta, iter ag
greſſura eſt, & difficilimũ ſibi fore cognoſcit ieiuniũ cũ cõdi-
tionibus itineris, ſubmittit ſe ſuperiori: & uidet̃ ſuperiori ex
pedire animæ illius in hoc caſu diſpenſationem: & propterea
ſupplendo commutat in aliud opus pium, & precipue eleemo
ſynę. Vocatur autem ſuperior in huiuſmodi caſibus Epiſcopus
& ſi cauſa facilis eſt. aut Epiſcopus nõ poteſt cõmode adiri, ꝓ
prius curatus, & apud religioſos ſuis prælatus: quia pro his mi
nimis nulla ratio ſuadet oportere paſſim Papam adire. Nec ſo-
lum hæc poteſt epiſcopus, ſed etiam poteſt & debet transfer-
re ieiunium occurens in magno feſto, in antecedentem diẽ:
ut ieiunia Chriſtiani populi conſonent iuris diſpoſitioni: ut ſi
uigilia Ioannis Baptiſtæ occurrerit in die corporis Chriſti,
debet populus mandante epiſcopo ieiunare in uigilia corpo-
ris Chriſti, & in die corporis Chriſti ueſci carnibus ſicut in
die dominico. & in hoc eodé debent religioſi cõformari quã-
tum ad ieiunii translationem. Idem eſt autem iudicium ſi in
feſto ſolenni patroni ciuitatis uigilia aliqua occurrerit.

Notanter autem loquor de ieiunio uigiliæ: quia eccleſia fu
git uigilias fieri in feſtis: & propterea Ioannis Euangeliſtæ

uigiliam

uigiliam non facit in feſto ſancti Stephani. Non horret autem ieiunium quatuor tẽporũ in feſti::ut patet de feſtis ſanctorum Thomæ & Matthæi Apoſtolorum, quæ ſepe in ieiuniis quatuor temporum celebrat. Hæc de tertio.

VINCVLVM AD IEIVNIVM ASTRINgens quale ſit.

QVo ad quartũ(quale ſcilicet eſt uinculũ quo tenemur ad eccleſiæ ieiunia)ex communi interpretatione uidetũ uinculum præcepti obligantis ad mortale trangreſſores ex inobedientia uel contemptu: quia contra obedientiam directe ageretur:& hoc habetur pro certo,uel ſine rationabili cauſa uera aut æſtimata, uel authorizata,nõ habita generali aut ſpeciali gratia ſummi põtificis:quia tunc ſcienter ageretur contra opus præceptum. Et hoc ego non audeo ex iure ſcripto aſſerere:quia nullibi ſcio ſcriptum eſſe præceptum obligãs ad mortale non ieiunantem. quamuis inueniatur præceptum, hoc eſt ſtatutum obligans:hoc eſt, inuenitur prçceptum,ut diſtinguitur contra conſilium, & non præceptũ antonomaſice, quod ſolum obligat ad mortale:ut in uerbo præceptum habes infra. & propterea quantũ eſt ex iure ſcripto, nullum cognoſco interuenire mortale peccatum in fractione ieiunij Eccleſiæ, ſi deſit contemptus. Dixi autem generali gratia ſummi Pont. propter conſuetudinem refectorii ſeu tinelli in curia Romana:ex eo enim ꝙ cum pontificum tam diuturna ſcientia ſic ſeruatur, curiales qui tinello ſunt, contenti, non frangũt ieiunia:quamuis panẽ cum acetario ſeu ſalutatio cõmedãt ueſperi, prout ibi dari conſueuit:ſed ieiunant more curiæ. Frangens aũt ieiuniũ aliquo die, nõ toties quoties comedit, de nouo peccat, quia poſtquam illud fregit, non facit contra præceptum quod impoſſibile eſt amplius obſeruari. Et quia quolibet die poteſt quis ſeruare præceptum ieiunium illius diei: id eo nouo quotidie peccat peccato omiſſionis, ꝗ quotidie omittit ieiunium quadrageſimæ &c, Hæc de quarto, & tota materia ieiunij:quam ſi amplius ſcrutari uis, uidere potes cõmẽtaria noſtra ſuper quæſt. cxlvj. ſecundæ ſecundæ.

IGNORANTIA QVO CASV VERTANtur in peccatum.

IGNORANTIA tūc tantum peccatū eſt, quum quis poteſt & debet ſcire aliquid ſiue iuris, ſiue facti, & non facit quod in ſe eſt, ut ſciat illud. Tenetur quilibet ſcire communia & fidei & iuris quæ cõiter a fidelibus Chriſtianis cõmuniter inſtructis a parentibus & prædicatoribus & cõuerſatione Chriſtiana ſciuntur: ut articuli ſidei, decē præcepta, pręcepta de cõfeſſione, cõmunione, & ieiuniis eccleſię. Non ꝙ teneantur ſcire uerba ſymboli, aut numerare decem præcepta, aut ſcire diſcernere præcepta: ſed ꝙ nouerint fide, eſſe unum Deū omnipotentem, & Ieſum Chriſtum filium, & ꝙ natus ex Maria uirgine &c. ſimiliter ſciant ꝙ ſolus Deus adorandus eſt, nõ eſſe periurandum, ſeruanda eſſe feſta, honorandos parentes &c. Hoc enim eſt noſſe & credere in actu exercito ea quæ quis tenetur ſcire. Et nõ conſiſtit in ſcire uerba hæc uel illa quæcūq; ſint. Præter hæc autē quilibet tenetur ſcire illa quæ de bet ex ſuo officio aut gradu, aut uoto &c. facere quum aliter non niſi a caſu recte ſe habere poſſit in occurrentibus. Eſt autem ignorantia tunc tantum cauſa peccati, quando ſi quis ſciuiſſet, peccatum illud non feciſſet. Nec excuſat a peccato, niſi ſit inculpabilis. Minuit, tamen peccatum: quia minuit uoluntarium: niſi ſit affectata: quia tunc auget uoluntarium.

SVPERSTITIOSA IMAGINVM OBSERuatio damnabilis eſt.

IMAGINIBVS pure aſtronomicis uti ad effectus ſubiectos cœleſtibus corporibus, nullum peccatum eſſe uidetur: quia ut res pure naturales habentur, nec debemus ſecreta naturæ præſertim cœleſtis influxus, noſtri ingenii uiribus metiri, ut priſcis aſtrologis non deferamus. Dixi autem pure aſtronomicas, ut nulla ſuperſtitioſa obſeruatio ſit adiuncta, aut ſuffumigationum aut characterum: quoniam hæc conſtat non pertinere ac cœleſtes influxus ſed ad ſecretos intellectus, quorum ſocietas nobis eſt interdicta.

SERMO INDISCRETVS IN PECCAtum inducere poteſt proferentem.

IMMVNDITIA in ſermone morali, generale peccatū eſt, quo immundus redditur operans illud. Vſurpatur tamē primo ſpecialiter pro peccato inordinatæ ſeminationis humanæ cuinſcunque præternaturalis: ex hoc enim homo maxime immundus fit. Et ſic conſtat eſſe peccatum mortale: de quo pluries Apoſtolus loquitur, docens immundos excludi a regno Dei. Vſurpatur ſecundo pro peccato inordinatę emiſſionis ſuperfluorum: ut cibi per uomitum, & ſimilium ex gula procedentium. Et ſic ponitur filia gulæ. Frequenterq; eſt peccatum ueniale: vtpote nec contra Dei nec proximi dilectionem: turpe tamen, vtpote etiam corporalem immunditiam inferens.

CORPORALIS INDECENTIA RESPEctu ſtatum poteſt in peccatum quem inducere.

IMMVNDITIA corporalis pro quanto humanū dedecet uſum, peccatum eſt: quia rectæ diſſonat rationi. Eſt autem in profanis uenialis, Sed in ſacris ſi notabiliter offendit, peccatum eſt mortale, pro quanto ad diuinam irreuerentiam ſpectat: & tanto magis quanto a Canonico etiam iure ſub præcepto prohibetur huiuſmodi immunditia. extra de cuſtod. euchariſt. cap. relinqui. Vbi non ſolum ſacra uaſa, corporalia, & ueſtimenta miniſtrorum, ſed oratoria ipſa præcipiuntur munda & nitida (hoc eſt abſq; macula) ſeruari. Aduertant hæc qui ſordidis utuntur in Miſſarum ſacrificio, ita ut abominabile ſit tangere & uidere.

LIBERTATIS ECCLESIASTICAE VIOlatio ſemper peccatum eſt.

IMMVNITATIS eccleſiaſticæ uiolatio mortale peccatū eſt formaliter loquendo: hoc eſt ex intentione facta, ut ſcilicet illam quis uiolet: quia iniuriam infert eccleſiæ in priuilegio eccleſiaſticæ libertatis, uel quo ad locū, uel quo ad perſonas, uel quo ad bona mobilia uel immobilia. Propter imperfectionē tn̄ actus inuenitur hic ueniale peccatū ſicut in cæteris.

IMMVNITAS ECCLESIASTICA MVLtis modis offenditur.

ET SCITO hic ſex. Primo, ꝙ eccleſiaſticam uiolare immunitatem non eſt aliqua una peccati ſpecies, ſed eſt tanquam generale peccatum ad omnes ſacrilegij ſpecies. Violatur ſiquidem eccleſiaſtica libertas, iniuriam inferendo & perſonis, & locis, & rebus ſacris ita ꝙ uiolare eccleſiaſticã immunitatẽ ſonat quendã generalem actũ uitij quod ſacrilegiũ uocamus. Secũdo, ꝙ in hoc peccato eſt aliquid formale, & aliquid materiale. Habet.n.ſe ut forma, ex intentione agere contra libertatẽ eccleſiaſticã, materia aũt eſt illa res in qua eccleſia læditur, aut dehonoratur. Verbi gratia: cũ clericus iudicatur a laico, quũ extrahitur ab eccleſia qui ſaluus in illa eſſet debet, quum bona eccleſiæ uſurpantur ab aliis, formale in omnibus eſt quòd tenditur contra id in quo eccleſiaſtica perſona ſeu eccleſiaſticus locus, aut eccleſiaſtica res debet eſſe libera, materiale autem eſt exemptio clerici a laico, ſalus confugientis ad eccleſiam, quòd res ſeu bona eccleſiæ ſint eccleſiæ, & ſic de aliis. Tertio, quòd crimen hoc poteſt referri uel ad pœnas iuris, uel ad naturam ipſius peccati. Et ſi referatur ad pœnas iuris non eſt uiolator eccleſiæ libertatis qui agit contra priuilegium conceſſum ali cui particulari eccleſiæ: puta ſi agit contra libertatem conceſſam eccleſiæ Mediolanenſi aut ordini prædicatorum &c. ſed oportet quòd agat contra libertatem cõem eccleſiæ. Et hoc non ſic intelligas, ut oporteat illã agere contra totam eccleſiam: ſed ꝙ quicunq; homo, aut quæcunq; res, aut quicunq; locus offendatur: oportet ꝙ offendatur in illa libertate non quam habet ex proprio, ſed quam habet ex priuilegio communi toti eccleſiæ, ad hoc ut incurrat pœnas iuris latas contra uiolatores. Sed ſi ad naturã criminis ſpectetur ita peccat mortaliter qui uiolat libertatem peculiariter cõceſſam alicui eccleſiæ, ſicut qui uiolat libertatem communiter conceſſam toti eccleſiæ, nam utriuſq; peccatum, ſacrilegium eſt, uiolans perſonam, rem aut locum cultui diuino deputatum. Quarto, ꝙ huiuſmodi libertates ſeu immunitates eccleſiaſticæ quæ particulariter ſunt alicui conceſſæ, nõ ſubiacent ſcientiæ: nec cõfeſſor de his debet eſſe ſolicitus: quia ex ſpecialibus

priuilegiis pendent, quæ debent promulgare illi quorum intereſt. Sed immunitates communes continentur in iure. Et locales quidem immunitates ualde multę ſunt:pręcipuæ tamen ſunt, ꝙ ſecularia placita(hoc eſt iudiciales proceſſus)& ſẽtẽtiæ ſeculares, & maxime in cauſa ſanguinis, conclamationes, ſeditiones, impetus, publica parlamenta, uniuerſitatum conuocationes, negotiationes nundinarũ & fori, non poſſunt in loco ſacro fieri: nec poſſunt ibidem reponi ſupellectilia, uel hoſpitari, niſi neceſſitate cogente. Nec poteſt illi uiolentia inferri, aut aliquis uel aliquid uiolenter aut furtiue inde abſtrahi, aut in confinibus frangi, exceptis caſibus a iure permiſſis, excipiuntur ſiquidem publici latrones(ut piratæ in mari,& ſimiles in terra)& nocturni populatores agrorũ, & occidentes uel mutilantes in eccleſia ſub ſpe ut ab eccleſia ſaluentur. Et idem uidetur etiam, ſi hoc uel quodcunque aliud enorme fiat in eccleſiis etiam ſine ſpe quòd ab eccleſia defendatur: quia fruſtra legis implorat auxilium, qui in legem committit. Perſonales autem immunitates manifeſtæ ſunt, quòd eccleſiaſticæ perſonæ ſunt exemptæ a iudicibus ſecularibus, ꝙ ſunt liberæ a manibus uiolentis ſuadente diabolo, & a pedagiis & angariis. Reales autem immunitates ſunt, quòd eccleſiaſticæ perſonæ exemptæ ſunt a gabellis pro rebus ſuis uel eccleſiæ, quas non cauſa negotiationis deferunt: ꝙ eccleſiæ poſſeſſiones non poſſunt pro alienis debitis obligari,&c.

Quinto, ꝙ uiolare eccleſiaſticã quãcunq; immunitatem cõtingit dupliciter. Vel formaliter: hoc eſt ex intentione agendi cõtra eccleſiaſticã libertatẽ, ſeu contra talẽ eccleſiaſticã immunitatem. Et ſic proculdubio eſt peccatum mortale uiolare quãcunq; immunitatem eccleſiaſticã, ut dictum eſt: quia cõmittitur ſacrilegiũ. Vel materialiter: hoc eſt nõ animo faciendi cõtra iura eccleſiaſtica, ſed ex aliqua paſſione ſeu rõne. Et tunc oportet aduertere, ſi actus ille qui fit, ſit talis aut fiat taliter ꝙ redeat in naturã ſuę formæ: quia ſi ſic eſſet, licet nõ cõmitteretur ſacrilegiũ ex intẽtione, nihilominus incurreret ſacrilegiũ formaliter, & eſſet peccatũ mortale, ſicut cõtingit in cęteris uitiis materialiter cõmiſſis. Si aũt actus ille nõ rediret in naturã ſuæ formę, eſſet peccatũ ueniale propter imperfectionẽ actus.

Diſcernendum eſt autem hoc in propoſito ex duobus. Primo, ex

mo, ex natura, quantitate, qualitate &c. iniuriæ ſeu damni illati. Secundo ex uinculo prohibitionis præcepti. Nam ſi opus ſit notabiliter iniurioſum aut nociuum, non euaditur ſacrilegium. Vnde qui in eccleſia fornicatur non animo iniuriandi immunitati eccleſiæ, ſed caſu quantum ad locum, non excuſatur a ſacrilegio: quia dum non curauit continere in illo loco ob reuerentiam loco debitam, redit actus tantæ irreuerentiæ in naturam ſacrilegij. Et ſimile eſt in aliis notabiliter iniurioſis aut nociuis. Similiter ſi opus eſt prohibitum ſub tali uinculo, ut appareat uinculum eſſe ligans ad mortale peccatum (ut eſt excommunicatio) non euaditur ſacrilegium: ut ſi quis exigat gabellas a clericis: dum enim non curat exactor incurrere excommunicationem, ut ſuę uel alienæ ſatisfaciat uoluntati in exigendo a clerico, ſacrilegium incurrit, etiam ſi illud non intendat. Et per oppoſitum quando opus non eſt notabiliter nociuum ſeu iniurioſum, & arcto uinculo præcepti non ſubeſt, licet ſub immunitate eccleſiæ contineatur, ſi deſit contempus, non eſt mortale peccatum: quia nec formaliter (quia non ex intentione) nec materialiter ſacrilegium inuenitur redire, ut dictum eſt: ſed uelut imperfectum quid in hoc genere relinquitur peccatum ueniale. Et de horum numero ſunt comedere in eccleſia abſq; neceſſitate, confabulari, conſilia facere, hoſpitari, nautica ligna ibi ſeruare, & ſimilia. Ex quibus parua uidetur irreuerentia haberi, in nullius iniuriam, aut damnum. Vnde ad quæſtionem de uenditione candelarum in eccleſia aut cœmeterio, dicitur ꝙ aliud eſt ibi manere uendentes ad uendendum, & aliud eſt ibi fieri ſolam uenditionem. Primum eſſet abuſionis, nec ſcio a peccato excuſare: quum dominus eiecerit uendentes ea quæ opportuna erant ad ſacrificia: & non proprie de templo, quia templum proprie non introibant, ſed de atrio templi: quod templum appellatur ab Euangeliſta: exiſtens enim populus in atriis templi dicebatur eſſe in templo. Secundum autem ſi auaritia deſit, & ut ſatisfaciat deuotioni populi fit, nō uituperio, uidens hoc a perſonis religioſis & doctis ſeruari. Nec propterea primum damno peccati mortalis ſed uenialis, ſi in cœmeterio fiat (quod non eſt domus Dei, ſed fidelium defunctorum) ex quo pontifices ſciunt nec reprehendunt, & non

pro

pro notabili habetur irreuerentia. Si autem in templo fieret, niſi imperfectio actus excuſare: quia licet Matthæi xxj. dominus eiiciendo uendentes de templo, allegauerit iniuriam maximam, dicẽs: Vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Ioan. tamen ij. allegauit irreuerentiam negotiationis. dicens: Nolite facere domum patris mei, domum negotiationis. Et quia hoc dixit uendentibus minima, ſcilicet columbas (ut ibi patet) conſequens eſt ut declarauerit negotiationem omnem in templo iniurioſam eſſe Domini Dei, non ex poſitiuo ſed diuino iure. Nota tamen hic, quod imperfectio actus in propoſito non attenditur penes imperfectionem uenditionis, ſed pẽnes imperfectionem ſacrilegij, quo iniuria fit loco ſacro: ita quod perfectus actus eſt qui complete irreuerens eſt templo Dei. Et hic eſſet quum uenditor uteretur templo Dei tanquam officina negotiatoria ſeu ad uendendum: puta ſi haberet in templo locum ad uendendum quaſi in officina. Et hoc inſinuant uerba Domini, dicentis: Nolite facere domum patris mei domum negotiationis. non enim dixit. Nolite uendere aut negotiari: ſed, Nolite facere domum negotiationis. Significauit enim per hoc quod ita uendere ut fiat domus negotiationis, eſt ſacrilegium perfectum: uendere autem citra hoc quod fiat domus negotiationis, quum de genere prohibitorum ſit, imperfecti eſt ſacrilegii. Vnde ex hac imperfectione excuſantur a mortali tam pauperes qui deferunt uænales candelas per eccleſiam, quam ij qui propter accidentem tunc pluuiam ſuas bancas cum candelis uænalibus trahunt intra templum, neutri ſi quidem faciunt domum Dei, domum negotiationis: ſed quaſi per accidens ibi uendunt.

Sexto, quod confundendo uocabula immunitatis & libertatis eccleſiaſticæ, hæc & ſimilia intelligenda ſunt. Sed quum ad diſcernendum cenſuras ſacrorum Canonum & caſus reſeruatos deuenitur, ſerua proprietatem nominum, & diſtingue inter eccleſiaſticam immunitatem & eccleſiaſticam libertatem. Et per immunitatem eccleſiaſticam, intellige emptionem loci ſacri: per libertatem uero eccleſiaſticam, intellige exemptionem perſonæ eccleſiaſticæ, non ſolum in ſua perſona, ſed in omnibus quibus per liberum arbitrium utitur, &

quæ

quæ poſſidet: ita quod ſi quis iniuriam loco ſacro facit, non eſt reus uiolatæ libertatis, ſed immunitatis eccleſiaſticæ: nec incurrit cenſuras latas contra uiolatores eccleſiaſticæ libertatis. Qui autem iniuriatur perſonæ libertatem eius impedien do ut non utatur ſuis, &c. uiolat eccleſiaſticam libertatem. Vnde Benedictus xj. in Extra. inter cunctas ponit diſtinctos caſus uiolationem libertatis, & uiolationem immunitatis eccleſiaſticæ.

IMPEDIMENTA matrimonii, uide infra in uerbo matrimonium.

IMPIVS IN PARENTES VEL ALIOS quoſcunque uitioſus eſt & peccator.

IMPIETAS (qua parentibus & patriæ, conſanguineis & conciuibus debitus cultus ſubtrahitur, aut iniuria irrogatur) peccatũ ex ſuo genere mortale ac ualde graue eſt, cõtra primum præceptum ſecundæ tabulæ. Poteſt autem ſicut & ſimilia peccata dupliciter incurri, ſcilicet formaliter, uel materialiter. Appellatur autem & eſt impietas formaliter, qua ex intentione contra partem uel patriam, &c. omittitur uel committitur, ut quum quis inhonorat partem ut inhonoret, hoc eſt animo inhonorandi patrem aut nocet conſanguineo. offendit conciuem, ut offendat conciuem: detrahit patriæ beneuolo, ut detrahat patriæ beneuolo. Et hoc eſt proprie crimen impietatis, & eſt mortale ex ſuo genere: utpote contra dilectionem debitam parentibus & patriæ. Contingit tamen peccatum hoc eſſe ueniale propter imperfectionem actus: uel ex parte primi motus, ad omittendum uel committendum contra patrem aut patriam, uel ex parte materiæ: puta minimæ omiſſionis aut commiſſionis, tanquam pro nihilo computatæ.

Alio modo incurritur impietas materialiter: quando ſcilicet offenditur pater uel patria, aut conſanguineus, aut cõciuis, ſed non contemnendo beneficium ſeu uinculum ſanguinis & patriæ, ſed propter alias paſſiones, ut accidit. Et ſic impietas materialiter inuenitur in multis generibus peccatorum, quibus proximi offendi poſſunt. Et eſt circunſtantia illius peccati, quo conſanguineus aut conciuis offenditur, mortalis uel

ue-

uenialis iuxta naturam commiſſi uel omiſſi:ita ꝗ ſi commiſſum in conſanguineũ eſt mortale, ipſa quoq; materialis impietas eſt mortalis. Spectat tamen hæc circunſtãtia ad ſpeciẽ illius peccati quo offenditur ille qui eſt conſanguineus, &c. quia habet idẽ motiuũ. Et idẽ fac de hac circũſtantia iudiciũ, quod eſt de ingratitudine: quia eadem eſt utrobiq; ratio.

PECCATVM IMPVDICITIAE DIVERſis actibus committi poteſt.

IMPVDICITIA, qua homo actibus, tactibus, oſculis ſeu amplexibus uacat libidinoſe, hoc eſt delectationis ſenſibilis quæ ibi ſentitur cauſa (etiã ſi nullũ intẽdatur aliud opus) peccatũ eſt: quia hmõi delectatio ad generationẽ ordinata eſt ſicut & cæteri actus uenerei: & propterea niſi propter generationẽ fiãt, peccatũ incurritur, ob priuationẽ proprij finis. Sed ſi horũ aliquid ſic fiat a nõ cõiugibus, peccatũ eſt mortale: dicente Apoſtolo ad Galat. v. ꝗ impudicitiam agentes regnum Dei non conſequentur. Et ratio eſt: quia huiuſmodi actus impudici eiuſdem ſunt moris, cuius eſſet coitus cõſummatus inter illos: ita ꝗ ſi fiant inter ſanguine iunctos, ſpectant ad inceſtum: ſi inter ſolutos, ad fornicationem: & ſic de aliis. Et propterea inter coniuges ueniale eſt: quia concubitus ipſe inter eos propter delectationem uenialis eſſet. Ratio autem quare ſunt eiuſdẽ moris cum actu conſummato, eſt quia hæc ſit accepta (ſcilicet ut ſunt delectabilia ſecundum ſenſum tactus) ſunt ordinata naturaliter ad actum conſummatum, multo uicinius quã delectatio moroſa in ſola mente conſtẽs, quãto exterior tactus propinquior eſt conſummationi ueneræ. Oſcula autem & amplexus quæ fiunt ex beneuolentiæ ſigno, licita ſunt: quæ autem ex leuitate iocoſa, uenialia ſunt. Et ſcito non eſſe ſimile iudicium de tactu & uiſu. Delectari.n. in uſu pulchræ mulieris, nullum peccatum eſt, niſi otio ſe aut ad concupiſcendũ uideatur. Et ratio diuerſitatis eſt: quia tractus ſuapte natura ordinatur ad concubitum, uiſus autẽ minime. Hinc.n. fit, ut conſentire in delectationem ſenſibilem quæ eſt ſecũdũ tactum, ſic cõſentire in delectationem ueneream. Voluntarie autem delectari de perſona quacũq; pulchra uiſa, li-

cet non ſit uenereum ſecundum genus ſuum, poteſt tamen & facile fieri uenereum ex affectu uidentis illecto, tentato &c.

DAEMONIS INVOCATIO MANIFESTA, quæ proprie incantatio dicitur, peccatum eſt grauiſſimum.

INCANTATIO omnis, peccatum eſt mortale ex ſuo genere: quia inuocatio eſt dæmonis manifeſta uel tacita ex aliqua ſuperſtitione adinuenta ad nonnullum dæmonis cultum. Et propterea non excuſatur exercens incantationem quancunq; a mortali peccato, niſi propter imperfectionem actus ex parte hominis, non per ſe (hoc eſt ex intentione) ſed per accidens dæmonem inuocantis: puta quia neſcit inter uenire ibi dæmonum inuocationem, & bona fide credit ſe dare operam rei licitæ.

Sed bene nota hanc ignorantiam tacitę inuocationis habere locum in perſonis idiotis, quandiu non ſunt moniti ut deſerant. Nam poſt monitionem non excuſantur amplius: quia ceſſat bona fides: & inde conuincuntur quod non per ignorantiam peccant, qui poſtquam ſciunt aut dubitant de in uocatione dæmonum, nihilominus faciunt. Et ſimiliter non excuſantur de præteritis ignorantes qui ſi ſciuiſſent, nihilominus feciſſent: quia ignorantia non fuit cauſa peccati.

Deprehenditur autem tacita inuocatio dæmonum ex mul tis, & ſpecialiter ex ſeptem.

Primo, ex adiuncta aliqua cōditione uana aut neceſſaria: ut ſi ponatur uirtus in uerbis ſacris, dum tamen ſcripta ſint in pelle aut tali hora, & ſimilia quę nec ad Dei cultum ſpectant, nec ad rectam rationem, Hæc enim uana diabolus appoſuit ut ſua ſacra.

Secundo, ex adiunctis rationabilibus ut naturalibus: ut ſi ad effectus naturales adhibeantur characteres ſignificatiui: referuntur enim huiuſmodi characteres ad dæmones intelligentes ipſos. Tertio, ex adiunctis nominibus ignotis, uel abſolute, uel ad quid pertineant: hoc enim dæmonum eſt opus quaſi manifeſtum. Quarto, ex excellentia affectus ſperari, quia ſcilicet excedit uirtutem naturalium agentium: ut noſſe

ſecreta cordium,ſanari ſtatim hominem aut ęquum, & huiuſmodi. Et hoc intellige quo ad medicinalia ſeu naturalia. Quinto, ex uanitate effectus: puta quia quædam ſacra uerba dicta mouent annulum ſuper filum: & ſimilia uana. Ex hoc enim ipſo quod uanus eſt effectus, conſtat quod non eſt uirtus diuina,ſed diabolica,non aſſiſtens uerbis ſacris, ſed aſſiſtens ſacrificio quod ſibi fit, honorando ipſum illis uerbis, gaudet enim honorari uerbis & rebus ſacris. Et ſciant lectores,quod uolui non experiri ſed conuincere huiuſmodi diabolicam inſtitutionem ad effectus uanos propter utilitatem fidelium. Accepto nanq; filo & anulo, proteſtatus ſum quod uerſum illum ſacrum Deo uero (cui a Pſalmiſta dirigitur) dicebam, & non tanquam inſtitutum ad mouendum annulum:& ſic dixi uerſiculum illum,& annulus non eſt motus,ut hinc cognoſcant omnes, quod tunc diabolus mouet annulum quod uerſus ille dicitur ei,ut ipſe inſtituit. Dicit autem ei tacita intentione quicunque dicit etiam iocando illum, ut habentem uim ad mouendum annulum: quia uim illam non habet niſi ex pacto olim inito cum dæmone ab aliquo. Et de ſimilibus idem fac iudicium.

Sexto ex falſis adiunctis: puta quod Chriſtus habuit febrem aut ſpaſmum neruorum, & huiuſmodi eſt enim diabolus pater mendacij: Deus autem non eget mendaciis noſtris. Et huic modo propinquus eſt ſeptimus, quando adiunguntur apocrypha ſeu incerta. Mirum eſt enim quod huiuſmodi incerta habeant a Deo uirtutem,& certa non.Et rurſus quod ſanctis uiris quibus Deus credidit ſecreta ſapientię ſuæ, & uirtutem potentiæ ſuæ in miraculis & ſacramentis, & curam animarum,quibus promiſit notitiam omnis ueritatis, ſecretas has ſacrorum uirtutes negauerit,& uetulis ac perſonis qualibuſcunque hæc communicauerit. Vnde huiuſmodi incerta ſunt ſaltem ut ſuſpecta cauenda. Et ſi non uis falli, nulli in materia incantationum credas: quia impoſſibile uidetur ut non interueniat aliqua ſuperſtitio ſaltem in modo dicendi: puta dicere Pater noſter ad aures equi hoc enim ſuperſtitioſum conſtat eſſe, & ſic de aliis.

Crimen

CRIMEN INCENDIARII VOLVNTARIE commiſſum mortale eſt, & ciuili pœna mulctandum.

INCENDIARIVS (hoc eſt malo animo comburens) magnum infeſtum damnum infert, & periculo reliqua exponit. Vnde a crimine maximo non excuſatur ſi ex intentione facit. Si uero præter intentionem ex negligentia, iuxta modum negligentiæ reus eſt apud Deum. Quod ſi abſque omni ipſius culpa contingat ab eo incendium proceſſiſſe, nullum peccatum eſt: ſicut abſque culpa tempore ſtatuto communiter incẽduntur campi in fine Auguſti, uel &c iuxta patriarum conſuetudines diuerſas. Sunt autem incendiarij excommunicandi. Et ſi denuntiati fuerint excommunicati, non poſſunt niſi ab Apoſtolica ſede abſolui: ut habetur extra de ſen. excom.

COITVS CARNALIS INTER CONSANguineos commiſſus damnabilis eſt, quia naturalem deſtruit honorem.

INCESTVS (quo inter conſanguineos ſeu affines carnalis fit cõmixtio abſque diſpenſatione matrimoniali) peccatum eſt mortale inter grauiora, propter naturalem reuerentiam, naturaleque fœdus uiolatum. Et ſicut ad inceſtus crimen ſpectat etiam ſine opere conſenſus in conſanguineam ſeu affinem: ita ad inceſtus ſpeciem ſpectant impudicitiæ & carnales commixtiones impuberum perſonarum, ſi conſanguinitate aut affinitate ſunt iunctæ: quoniam & ſunt huiuſmodi actus ut uia ad cõſummatũ inceſtum, & multo propinquius quam cogitationes ad inceſtum ordinantur quantum in ſe eſt conſummatũ: licet ex impotentia ætatis non conſummetur.

IMPRVDENTIAE PECCATVM EX INconſideratione inductum negligentiæ poteſt attribui, & ideo damnabile eſt.

INCONSIDERATIO agibilium humanorum quantum ad eas conditiones quas poteſt & debet homo talis conſiderare,

derare, peccatum eſt imprudentiæ, ſiue ſit uoluntaria ex intentione, quia ſcilicet noluit conſiderare: ſiue ex negligẽtia, quia non adhibuit ſuam diligentiam ad conſiderandum illa quæ conſideranda erant. Poteſt autem eſſe peccatum mortale, quando ſcilicet eſt reſpectu eorum quæ ſunt de neceſſitate ſalutis facienda, dicenda, appetenda, cauenda &c. Veniale autem, quando reſpectu aliorum. Et hæc intellige de conſideratione conſummata: hoc eſt procedere ad uoluntarium actũ male conſideratum, in quo eſt inconſideratio contrarie: uel non conſideratum, in quo eſt inconſideratio priuatiue.

Aduerte tamen, quod ſi contingat aliquẽ ex ſola inconſideratione actuali facere opus aliquod q̄ ſcit eſſe prohibitũ, & ſi tunc actualiter aduerteret ad id quod ſcit, non faceret, excuſatur a mortali: ut ſi quis nõ conſiderãs hodie eſſe feſtũ, emit aut uẽdit: uel nõ cõſiderãs eſſe diem ieiunii comedit &c. aut non aduertẽs cõtractũ eſſe uſurariũ, facit illũ &c. Et rõ horũ & ſimiliũ eſt: quia non uidetur eſſe in poteſtate noſtra occurſus omnium quæ ſcimus in iis quæ quaſi ſine diſcuſſione operamur. Et multo magis excuſatur ille, qui meditatus quãtum bona fide credidit oportere, inuenit ſe poſt factum opus aut datum conſilium conſiderationem omiſiſſe peccatum enim mortale preter intentionem ualde difficile, cõtra intentionẽ uero impoſſibile eſt accidere: in propoſito autem & præter intentionem manifeſte eſt, & contra intentionem uidetur eſſe.

ACTVS INCONSTANTIAE VITIOSI ſunt & damnabiles.

INCONSTANTIA (qua homo a bono ac debito propoſito recedit non exequendo illud) peccatũ eſt: quia a rectæ rationis ordine declinat. Eſt autem mortale uel ueniale peccatum iuxta materiam ſubiectam: nam ſi inconſtans omittit ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, peccat mortaliter: ſi uero alias debita, peccat uenialiter. Et ſi inconſtans ex inordinata aliqua paſſione amoris uel rancoris omittit propoſitum prius bonum aliquod ſupererogationis, peccat quoq; uenialiter, quia inordinate deſiſtit a bono propoſito.

INCONTINENTIA (qua homo rectã habens intẽtionẽ uincitur a concupiſcenti delectabilium carnaliũ aut hono-

ris, aut iræ) peccatũ manifeſte eſt perſonarum non omnino malorũ quę habituatæ ſunt in malo luxuriæ, ambitionis, iræ & huiuſmodi: nec omnino bonarũ, quæ habẽt huiuſmodi paſſiones domitas ſed mediocriũ, quæ habẽt rectã intentionem circa caſtitatem, mãſuetudinẽ &c. & tamen uigent in eis paſſiones, utpote nõ domitæ habitibus uirtutũ: earundem enim perſonarum eſt cõtinentia & incontinentia. Cõtingit autem dupliciter. Vel ita ꝙ paſſio huiuſmodi pręueniat rationẽ pugnantem recte ſentiendo, ita ꝙ antequã pugnet, cedit ut ſępe accidit cholericis propter uelocitatem choleræ, & melãcholicis propter uemẽtiam impetuoſi motus. Vel ita ꝙ ratione inde? hoc eſt ex parte ſuperiore) & paſſione hinc (hoc eſt ex parte inferiore) pugnãtibus, tandẽ multiplicata & augumenta paſſio uincit. Vtroque aũt modo ſi ad conſenſum deliberatũ alicuius quod eſt peccatũ mortale (puta uindictam, fornicationẽ &c. homo trahitur, peccatũ eſt mortale huiuſmodi incontinentia aliter eſt peccatum ueniale. Et licet Ariſtotiles in mulieribus nolit continentiam & incontinentiam recognoſcere, quia quaſi pueri ſequuntur facile abſq; pugna paſſiones: in mulieribus tamẽ Chriſtianis propter lumen fidei quo ſpiritus cõcupiſcit aduerſus carnem, ac per hoc pugnat contra carnem, recognoſco continentiam, quum ſpiritus uincit, & incõtinentiam quum ſpiritus uincitur.

PECCATVM INDIGNATIONIS MEMbrum eſt ſuperbiæ: quapropter damnabile & mortale dici debet.

INDIGNATIO (qua ex ira homo afficitur proximo tanꝙ indigno ſua affabilitate, cõuerſatione & huiuſmodi) peccatũ eſt propter inordinatã paſſionẽ: & cõiter ueniale, procedẽs ex eo ꝙ indignum reputat ſe a tali nunc &c. pati ſeu tractari. Poteſt tñ eſſe ſine peccato, quando ſcilicet ex iuſto rationis iudicio procedit: iuxta illud Greg. Indignantur iuſti, ſed nõ dedignantes, hoc eſt nõ habentes affectũ inordinatum. Poteſt & eſſe peccatũ mortale, quãdo uſq; ad ſubtrahendum aliquid de neceſſitate ſalutis impendendũ proximo procedere, aut uſq; ad deliberatum contemptum aut odium proximi creſceret.

Contem-

CONTEMNENS AVDITVM VERBI DEI infidelis dicitur, & peccator mortalis.

INFIDELITAS Chriſtianę fidei oppoſita, priuatiue ſumpta (hoc eſt illius qui natus eſt habere fidē quia eſt homo, non tñ habet) tūc tm̄ eſt peccatū, quum negligit auditui fidei credere: iuxta uerbum Domini, Si non ueniſſem, & loquutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent infidelitatis. Contrarie aūt ſumpta peccatū ſemper eſt maximum. Et diſtinguitur, in tres generales ſpecies. ſ. paganorū hoc eſt eorū qui nullo pacto fidē ſuſceperūt Chriſtianā: Iudæorū, qui profitētur in ueritate noſtrā fidē in figura, & negāt illam in ſeipſa iam clarā: & hæreticorū, qui ſunt baptizati, ſed pertinaciter errāt in fide.

Et quamuis infinitę ſint hæreſum ſpēs, iuxta infinitas erroneas ſnīas, quæ cōtra fidē poſſunt eſſe: de his tñ non oportet ſolicitū eſſe confeſſorē quantū ad peccati notitiā, ſed ſolū quantū requirit medicina adhibenda: ut nō remaneat in aliquo errore, ut ſanus fiat totus, ut non facile redeat ad uomitum &c. Incurritur autem infidelitatis peccatum tripliciter. Primo, ex intentione: ut quum quis in his quæ ad fidei neceſſitatem ſpectare nouit, ab eccleſia diſſentit deliberate credēdo oppoſitū. Et tunc eſt peccatum mortale maximū. Et ſi Chriſtianus eſt, uocatur peccatum hæreſis: & eſt excommunicatus ſi in interiorem aliquem actum etiam coram ſeipſo ſolo exierit: & reſeruatur abſolutio Papę cum reliquis de cœna Domini. Secundo, per primos ſeu imperfectos motus: ut quum quis obtentationes aut rationes auditas &c. quaſi uacillat in ijs quæ ſunt fidei, non tamē ad deliberatū cōſenſum diſcernendi peruenit. Et hoc eſt peccatū infidelitatis quidē, ſed ueniale propter imperfectionem actus. Et licet modo ſit grauius, & modo minus graue iuxta modum negligentiæ: ſemper tamen eſt graue propter genus arduum, & ideo ſtatim adhorrendum eſt, quum aduertitur quicquid cōtra fidem occurrit dicendum, aut audiendum, aut cogitandum &c. Tertio, propter ignorantiā ex parte materię: ut quia uel ſcit materiam ſpectare ad fidem, ſed neſcit ſe errare in illa, uel neſcit materiam ſpectare ad fidē, quæ tamen ad illam uere pertinet. & in utroque caſu putans ſe recte ſentire, nimis tenet, affirmat atq; aſſerit errorem quē non

uidet eſſe errorem, infidelitatis peccatū materialiter incurrit: ut contingit ſancto Cypriano martyri: qui cum octoginta Epiſcopis (ut habes xxxij. diſtin. cap præter hoc) appellauit baptiſma hæreticorū lauacrum diaboli: quos beatus Aug. redarguit. Et quia in huiuſmodi materialiter tantū erratur in fide, & non formaliter (hoc eſt ex intentione: quia omnino intendunt tales ſtare in fide ſanctæ matris eccleſiæ, imo pro illa pugnare, & intellectum in illius obſequium captiuare) nō incurritur mortale peccatum. Sed tamen peccatur propter nimiam adhæſionē: quod in Cypriano excuſabilius fuit ex ſententia tot Epiſcoporū, & martirij tandē charitate omnino deletum.

Infidelium conuerſationem habere in humanis occupationibus quamuis peccatum non ſit abſolute, cauendum tamē eſt ut occaſio peccandi, & ſcandali puſillorum, ubi ſcandalum timetur. De Iudæis autem in uerbo Iudæi, dicetur.

In ijs autem quæ ad infidelitatis cultū ſpectant, nullo pacto communicandum eſt. Vnde nō licet commodare aut donare aut uendere illis aliquid pro uſu ſuorum ſacrificiorum, & huiuſmodi: quoniā particeps eſſet quis criminis, utpote adiuuās illos ad exequendum infidelitatis ſuæ cultum.

INFIDELITAS ut eſt uiolatio promiſſionis, tractatur infra in uerbo, perfidia.

GRATIAS PRO ACCEPTIS BENEFICIIS non referens, aut referre contemnens, peccatum incurrit ingratitudinis.

INGRATITVDO (qua homo pro accepto beneficio gratias non refert opere pro loco & tēpore, aut non agit lingua laudando &c. aut non habet animo, recordando, & recognoſcendo, & affectum beneuolum habendo) peccatum proculdubio eſt: quia contra rectam eſt rationē. uiolatur enim mortale debitū: nā ꝑ beneficio accepto debetur ſtatim gratus animus grataq; lingua, & gratum opus pro loco & tempore. Et multo magis ac maius ingratitudinis peccatū eſt, ſi aut animum malum repēdat quis, aut uituperet, aut offendat illum a quo beneficium accepit. Cōmittitur autem ingratitudinis peccatum dupliciter: ſcilicet formaliter, & per ſe, hoc eſt ex intentione: ut quū quis adeo ingratus eſt, ut uices non rependat, aut malas uices

uices.reddat beneficio ſeu benefactori ut ſic. Et hoc eſt proprie peccatũ ingratitudinis, quod eſt ſpeciale peccatũ ab aliis diſtinctum: & hoc eſt eſſe ingratum ex interiori cõtemptu beneficii. Et eſt peccatum mortale ex ſuo genere: quoniã cõtemptus beneficii eſt contẽptus non tam effectus quã boni affectus benefactoris: & contrariatur directe dilectioni debitæ benefactori. Contingit tamẽ hoc eſſe ueniale propter imperfectionẽ actus, & propter primum motum ad cõtemnendũ, & propter beneficium minimũ: quia minimum tanquã nihilum: ita ꝙ inde fiat ut contemptus non ſit perfecte contemptus propter imperfectionem materiæ: ſicut furtum rei minimæ nõ eſt perfecte furtum propter imperfectionem materię.

Materialiter autẽ incurritur ingratitudinis peccatũ, quando uel omittitur aliquid neceſſariũ ad gratitudinẽ, uel cõmittitur aliquid offenſiuũ benefactoris non eo animo ut ingratus ſit, ſed alia intẽtione. Et tũc ingratitudo nõ eſt ſpeciale peccatũ ſed circũſtantia peccati in benefactorẽ cõmiſſis. Et ſi quidem omittitur aliquid de neceſſitate ſalutis exhibendũ benefactori, aut cõmittitur aliquid de neceſſitate ſalutis, cauendũ ne fiat in benefactorem, peccati mortalis ratione induit circũſtantia illa. Si uero omittitur aliquid aliter debitũ, aut cõmittitur aliter uitãdum, uenialis eſt. Et quia in omni peccato includitur huiuſmodi circunſtantia materialis ingratitudinis ad Deum omnium datorem, nõ oportet ſcrupulo quenquam moueri de huius confeſsione circunſtantiæ, ſed de illius cõtritione aſsidua ſolicitum eſſe. Verum quando offenſa notabilis in benefactorẽ aliquẽ cõmiſſa eſt, explicãda eſt, ſicut aliæ circunſtantiæ aggrauantes infinitæ, non tamen mutantes ſpeciem.

INHVMANVS DICITVR QVI SEIPSVM nimis contemnit, & peccare in hoc poteſt.

INHVMANITAS (qua homo hominem ſe eſſe quaſi oblitus, alienæ miſeriæ non ſe æſtimat participem) peccatũ eſt durioris cordis: qui miſericordiæ uirtutem tollit, qua humani nihil a nobis alienum putamus, & qua ſi unum membrum Ieſu Chriſti patitur, reliquum cõpatitur: ſumus enim omnes unũ corpus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra, inquit Apoſtolus. Habet autem duas malas matres: quoniã in

ſa cordis duritia ex ſuperbia naſcit̃, qua quis ſe tãti tenet, qua ſi ſit adeo celſus, ut ad ipſum mala uix pertingere poſſint. exterior uero omiſſio ſubuentionis, ex auaritia naſcitur. Vnde inhumanus a tribus eſt uulneribus curãdus, ut diſcat quid eſt, miſericordiam uolo.

IN IVSTITIA SEMPER EST PECCATVM mortale.

INIVSTITIA (qua quis iniuſtum facit in quacunq; materia) peccatũ eſt mortale ex ſuo genere: quia illatiua eſt nocumenti quod charitati repugnat. Et hoc intellige quãdo homo facit per ſe (hoc eſt ex intentione) aliquid iniuſtum, intendens rem, aut famam, aut honorem, aut membrũ &c. tollere. Nam qñ per accidens aliquis iniuſtũ facit (puta quia nec intẽdit offendere in aliquo proximũ, nec ſcit per ſe per actum ſuũ lædere quẽquam) nõ eſt peccatũ mortale: niſi magnitudo nocumenti illati, aut negligentia ſciẽdi, reducat actum in naturã iniuſtitiæ. Exemplum primi: ſi quis ex loquacitate mulierẽ cõiter habitã pro pudica, lædat notabiliter in eius fama. Exẽplum ſecundi quãtum ad ignorantiam facti: ſi quis iaciẽdo ſagittam interficiat hoĩem ibi manentẽ: quia nõ fecit diligentiã ſuam an ibi poſſet homo lædi ſagitta. Quantũ aũt ad ignorantiã iuris: ut ſi quis uiolẽter eijciat propria autoritate hoĩem iã olim poſſidentẽ agrum ſuũ, quia putat licere ſibi rem ſuam ſibi uendicare. in hmõi redit actus in naturam iniuſtitię. Eſt autẽ iniuſtitia peccatũ ueniale ꝓpter imperfectionẽ actus ex parte actus, ut primi motus: aut ex parte materię, ut ĩ re minima.

PECCATVM INOBEDIENTIAE DVPLICITER incurritur.

INOBEDIENTIA (qua ſuo ſuperiori homo ſubditus nõ obedit in illis in quibus illi ſubijcitur) dupliciter incurrit̃. Vel ꝑ ſe, hoc eſt ex intẽtione. Et hoc eſt ex ſuo genere peccatũ mortale: quia iniuriã facit ſuperiori ſuo, cõtẽnẽs illius ꝓceptũ. Idẽ nanq; eſt contemptus præcepti, & nolle extra intẽtionẽ obedire pręcepto: quia qui ex intẽtione inobediẽdi trãſgreditur præceptum, uult non ſubiici per obedientiam pręcepto: quod

pto:quod eſt nolle ſubdi præcepto:quum non ad aliud ſubdat homo præcepto niſi ad obediendum. Quia ergo paria ſunt cõtéptus præcepti, & nolle ex intentione obedire præcepto, conſtat peccatum mortale eſſe non obedire ſubditum pręcepto ſuperioris ut nõ obediat. Intellige aũt præcepti nomine, omne ſuperioris mandatum obligans ſubditum ad obiẽdum: ita ꝙ nõ exigitur ut ſit præceptum antonomaſice (hoc eſt obligans ad peccatũ mortale) ſed ſufficit ꝙ ſit præceptum, hoc eſt habens uim obligatiuam ſubditi ad obediendum, ut præceptũ in moralibus diſtinguitur contra cõcilium. Et intellige ꝙ inobedientia formalis (hoc eſt ea intentione ut nõ obediat) ſufficit ad peccatum mortale inobedientiæ. Contingit tamẽ interuenire peccatũ ueniale ꝑpter imperfectionẽ actus uel primi motus, uel materiæ minimę: ut ſępe dictũ eſt in ſimilibus.

Incurritur aũt inobediẽtia materialiter, quandocũq; nõ ex intentione inobediendi, ſed alia intẽtione cõtra ꝓcepta Dei uel ſuperiorũ homo facit. Et tunc inobedientia non eſt ſpeciale peccatũ: ſed cõcurrit generaliter cum omni peccato, inquãtum in eo eſt inobediẽtia Dei: & ſimiliter inobediẽtia præceptorum iuris uel Prælati tanq̃ generale peccatum oĩum tranſgreſſionum iuris uel mãdatorum a Perlato inuenit: qñ ſubditus nõ ideo trãſgreditur ut nõ obediat. Et propterea de hmõi inobediẽtia materialiter, iudicandum eſt ſẽm grauitatẽ peccati cum quo concurrit: nã ſi cõcurrit cum peccato alias mortali: eſt mortalis: & ſi cum peccato alias ueniali, eſt uenialis. Et hĩc fit, ut ſi ſupioris ꝓceptum obligãs ad mortale ſubditus trãſgredit nõ eo aĩo ut nõ obediat, ſed ex alia uoluntate, peccat mortaliter: qa materialis ĩobediẽtia cõcurrit cũ peccato alias mortali, hoc ẽ ex uitalis ꝓcepti cõſtituto inter peccata mortalia.

MENS HVMANA DEBET AB INQVIEtudine uacare, ne ſolicitudine nimia labatur in peccatum rationem omittens.

INQVIETVDO mentis peccatum ſonat commune multis materiis: prout aliqui inquietam tenent mentem circa negotia ſecularia ex auaritiæ affectu: alii circa ea quæ ſunt Veneris, alii circa ea q̃ ſunt gulæ, alij circa ea q̃ ſunt uindictę &c.

Vnde poteſt eſſe peccatum mortale, quãdo ex mortaliter malo animo eſt deliberate. Et poteſt eſſe ueniale peccatum: ut pote uel ex malo habitu præcedente ueniens abſq; deliberatione, uel circa uenialiter malam materiam uerſata: ut contingit negotiatoribus lucroſis auaris abſque cuiuſquam damno.

PECCATVM INSENSIBILITATIS QVAliter committatur.

INſENSIBILITAS, rariſſimum peccatũ eſt: quo quis ſine rationabili cauſa fugit delectationes ſenſibiles naturales. Et ſi inuenitur hoc peccatum, mortale eſt: ut ſi quis horreret intantum delectationes ſenſibiles, ut neceſſaria ad cibandũ ſe ipſum ſubtraheret, aut negaret debitũ uxori, & breuiter neceſſaria prætermitteret. Aut ex lapidea natura cõſtaret hõ talis: ita ꝗ forte nõ haberet tm̃ luminis & liberi dñij ſuper ſuã malam complexionem ut mortaliter poſſet in hoc peccare.

INSIPIENTIA INQVANTVM OPPOSItum eſt ſapientiæ peccatum cauſat.

INſIPIENTIA pro quãtum peccatum ſonat contrarium ſapientiæ, male affectę mentis ad effectiue iudicandũ ſecundum primam cauſam, crimen eſt: ſiue tollat a ſe Deum ut finem ſuorum operũ, ſiue ut prouiſorem, ſiue totaliter: iuxta illum, Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Sed tunc uſq; adeo excæcat ut infidelitatem inducat, qui enim primo operatur tanq̃ qui putat non eſſe Denm, nõ multum diſtat ut putet & dicat in corde ſuo non eſſe Deum.

VIOLATIO INTERDICTI ECCLESIAſtici ſemper eſt prohibita.

INTERDICTI eccleſiaſtici uiolatio, peccatum uidetur ſolummodo clericorum, quoniã ſolis clericis pœna indicitur. Nec etiam eſt clericorum qualitercunque, ſed pro quãto exercent aliquid certo ordini deputatum: ita ꝗ nec ipſi clerici uiolant interdictum, niſi faciẽdo aliquẽ actum ordinis. Ex pœnis autẽ irregularitatis & ſuſpenſionis ab officio & beneficio, & intelligibilitate & impoſtulabilitate, &c. quas clericus uiolãs interdictum incurrit, apparet peccatum eſſe mortale:

tanta.n.multiplicatio tam grauium pœnarum, graue dictũ ſup ponit. Nec quantum ad hæc refert, an ipſe clericus ſit interdictus, an hæc faciat in loco interdicto. Intelliguntur aũt in propoſito appellatione clericorũ nõ ſolũ qui uere ſunt clerici, ſed ẽt moniales, quę nullius ordinis ſunt capaces: ut patet in c. poſtulaſtis. de cleri. excom. &c. miniſtrante. Ita q; ipſæ tunc uiolare intelligũtur interdictum, qñ officiarent eccleſiã ut prius, & breuiter illa facerent quę clericis intelliguntur prohibita tã quã competentia ex ordine aliquo. Et quoniã imponitur eis multũ grauis pœnitentia (.ſ. q; in arctiori debét retrudi monaſterio ad agẽdũ pœnitentiã) apparet ſimiliter peccatum mortale. Verum hmõi apparẽtia mortalis peccati, ſiue in clericis, ſiue in monialibus, non cogit fateri peccatum mortale: quia ſolæ pœnæ ſunt tẽporales, quas poteſt homo cum merito incurrere: ut patet in iudice qui incurrit irregularitatem iudicãdo iuſte hoĩem ad mortem: omnes. n. hmõi pœnas aut maximas inter illas incurrit homo abſque peccato. Et ꝑpterea ſicut excõicatio minor poteſt incurri abſq; mortali peccato, & tamẽ priuat hoĩem a maximis myſteriis ſacris & neceſſariis ſingulis hominibus (quia priuat a perceptione ſex ſacramentorum) ita interdictum ſicut & irregularitas & ſuſpenſio incurrĩt abſque mortali peccato, quãtum eſt ex parte pœnarum. aliunde ſiquidẽ põt eſſe mortale, ſcilicet ex parte cõtemptus aut præcepti adiuncti, ſi cõtingat aliquid horũ adiungi. Dixit aũt uiolationẽ interdicti peccatum eſſe clericorum quatenus clerici: quia laici non proprie uiolant interdictum niſi faciendo a clericis illud uiolari: & tunc nõ minus q̃ clerici peccãt. Et in multis caſibus huiuſmodi, incurrũt laici excommunicationem: ut habes ſupra in uerbo, excommunicatio.

Sed ſi clericis uiolantibus aut non uiolantibus interdictũ, laicus interdictus aut in loco interdicto audit diuina quæ ibi dicuntur, dicendum eſt q; peccat quidem, ſi ipſe laicus eſt interdictus: qñ debet humiliter ſuſtinere interdictum, & obedire abſtinendo a diuinis. Si tamen ipſe non eſt in culpa, nec ẽſt nominatim, ſed ut unus de populo interdictus, & ſine ſcãdalo ex deuotione hoc faceret tanquam putans in noxiis pias interpretationes pœnarum ſubuenire, creditur excuſari a tanto. Si autẽ ipſe nõ eſt interdictus, ſed audit in loco interdicto,

non uidetur peccare: quia ex quo ibi diuina dicuntur ipſo nõ autore, melius eſt ut fructum ex illo malo bonus percipiat, quam ꝙ abſtineat: niſi hoc eſſet fomentum clericorum ad nõ ſeruandum interdictum. Et ſimiliter ſi celebrans admittit ad diuina aliquem interdictum non teneor ego exire: quia non eſt aſſignatum delictum participij in diuinis cum interdicto ſicut cum excommunicato: quamuis celebrans incurrat ſuſpenſionem ab ingreſſu eccleſiæ: ut patet in cap. Epiſcoporum de priuileg. in vj. Aduerte hic, quod hodie nullus tenetur ſeruare interdictum a iure uel a iudice poſitum, ſi non eſt contra certum locum aut perſonam denuntiatum: quia ſic in Concilio Conſtantienſi ſub Martino quinto indultum eſt: ut patet in conſtitutione ſuperius recitata in tractatu de excommunicatione minore.

CONFESSORES QVALITER SE HABERE debeant circa pœnitentialem interrogationem.

INTERROGATIONES pœnitẽtiam a confeſſoribus, propter finem huius operis occurrunt hic inſerendæ: ut confeſſor ſciat exercere officium ſuum. Vbi ſcito primo ꝙ ut in uerbo confeſſor tactum eſt, confeſſor tenetur ad irrogandum pœnitentem in caſu quo putat aut rationabiliter dubitat omitti aliquid neceſſario confitendum ſi non interrogat: quia tenetur iudex diſcernere omnia neceſſario diſcernenda ante ſententiam abſolutionis: alioquin iudicis officio abutitur. Vnde ſi ad neceſſaria diſcernendum oportet interrogare, tenetur interrrogare. Et quia abuſu ſacramentalis iudicij eſt ſacrilegium, proculdubio peccatum eſt mortale nolle interrogare de neceſſariis. Et confirmatur hoc ex iuris autoritate. extra de pœniten. & remiſ. omnis utriuſq; ſexus. Vbi dicitur de cõfeſſore, diligenter inquirens peccatoris & peccati circunſtancias. Vbi autem confeſſor bona fide putat non eſſe opus interrogatione non peccat: quia præcepta affirmatiua, quale eſt de interrogando, intelliguntur pro loco & tempore, & ſecundum omnes prudentiæ circunſtantias. Imprudentis autem eſt interrogare quem, aut quando non putat bona fide interrogandum. Scito ſecundo quod interrogationum quædam ſunt

præambulæ

præambulæ ad confeſſionem, & quædam ſunt ipſius confeſſio nis. Interrogationes præambulæ ſunt tres. Prima, ſi audiendus poteſt ſibi ſubdi quo ad ſacramentum pœnitentiæ iuxta dicta in uerbo, abſolutio: quia aliter non poſſet ipſum abſoluere, & propterea ante omnia oportet noſſe ſi eſt de ſua parochia uel diœceſi &c. Secundo, ſi eſt impeditus, ita ut non poſſit ab ipſo abſolui: puta ſi eſt excommunicatus aliqua reſeruata excommunicatione, ſi eſt in concubinatu, ſi uſurarius, ſi perſeuerans occupator alieni, ſeu tyrannus, & quæcunque huiuſmodi. Et hoc ut non poſſit poſtea pœnitens conqueri dicendo, quod uoluiſti audire & ſcire facta mea, & non uis me abſoluere &c. Similem quoque cautelam adhibe eccleſiaſticis, qui deteſtabilem abuſum habendi tot beneficia curata incompatibilia abſq; rationabili cauſa ſequentes confidunt in bullis ſcriptis, prædicendum eſt eis. Prouide primum ut ſit tuta conſcientia ſecundum Deum, & deinde audiam. Præmittendi ſunt quoque eccleſiaſtici comati &c. ad tonſorem, & deinde audiendi. Et ſic de aliis.

Tertia eſt, ſi præparatus eſt diligenti diſcuſſione præmiſſa ad confitendum, nam impoſſibile humano more uidetur, ut ſtatim quis longi temporis delictorum neglectorum recordetur: ita ut poſſit credi illum diligenter diſcuſſiſſe conſcientiam ſuam. Oportet autem præcogitaſſe ſecundum ſuum modum iuxta fragilitatem humanam, & poſtea ſupplementum a confeſſoris inquiſitione ſperare. Hæc de præambulis.

Ante interrogationes autem confeſſionis, facit confeſſor pœnitentem dicere peccata ſua modo quo ſcit: quia hoc recta ratio & iudicij & medicinæ requirit. Nam accuſator debet ſe prius accuſare: & ſimiliter æger debet dicere quid ſibi dolet, caput, an ſtomachus &c. Pœnitens autem eſt accuſator ſuimet, & eſt æger: confeſſor autem, iudex & medicus. Nec hoc putes tempus perditum: quoniam ex tali ſpontanea confeſſione quamuis craſſo modo, habes circa quæ interrogare debes. Memento autem non interrumpere accuſantem ſe: ſed poſtquam compleuit, interrogato ordine qui tibi magis placuerit. Nos aliorum ordinem ſequentes, ſecundum decem præcepta interrogationes quæ uidentur neceſſariæ, ſummatim per capita pro memoriali ſubiungemus. Circa primum præceptum

ptum capita nouem occurrunt. Primum eſt, de infidelitate. Si receſſit a fide nihil credendo: quod eſt apoſtaſia a fide. Si non credidit aliquid fidei: quod eſt hæreſis. Si uere dubitauit de iis quæ ſunt fidei: quia dubius in fide, infidelis eſt. Intellige ſi deliberato conſenſu uoluit dubitare, & non credere. Si uacillauit in fide circa deliberatum conſenſum, eſt ueniale. Si ex timore negauit fidem uerbo uel ſigno, quanuis non corde: quia mortale eſt. Secundum eſt, de idololatria. Si adorauit dæmonem: & breuiter aliud quam uerum Deum. Tertium eſt, de blaſphemia Dei & ſanctorum. Si blaſphemauit Deum aut ſanctos, Si maledixit Deum aut ſanctos &c. aut iniurioſe impudica membra ſanctorum dixit &c. Quartum eſt, de falſo cultu ueri Dei: ut ſi Iudaicum etiam cultum ſeruauit, aut in cultu Eccleſiaſtico falſum inſeruit: quia pernicioſum eſſet mendacium cultus. Quintum eſt de ſuperfluo cultu ueri Dei: ut ſi fiat exceſſus corporalis apparatus, aut cantus, aut ſoni, quod communiter ueniale uidetur. Sed ſi exceſſus conſiſtat in hoc quod adiungitur diuino cultui cantilena aliqua (ſiue in uoce humana, ſiue in uoce organi) mortale peccatum eſt ex ſuo genere: quia iniuria irrogatur eccleſiaſtico cultui ac Deo, dum colitur huiuſmodi cantilenis. Sextum eſt, de inuocatione dæmonum explicita: quia mortale eſt. Et ſimiliter ſi familiaritatem aut pactum aut ſociale colloquium cum dæmone habeat: quia non licet cum eis niſi hoſtiliter aut dominatiue diuina uirtute ſe habere. Colloqui autem cum dæmone in arreptitiis & energuminis uane & curioſe (ut a multis fit) peccatum proculdubio eſt: quia publicati ſunt nobis hoſtes. Mortale autem non uideo, ſi nihil aliud peius curioſitate aut uanitate occurrit: quia imperfectum quid in genere ſocialis conuerſationis hoc eſt. Septimum de incantationibns & diuinationibus per ſuperſtitioſa, in quibus dæmonis inuocatio implicite inuenitur: quoniam mortale eſt, niſi ignorantia excuſet: ut habes in locis propriis. Et his annectuntur diuinationes per aſtra, ſomnia, auguria, ſortes, quando ſuperſtitioſæ ſunt, & deportantibus breuia ſuperſtitioſa ad collum &c. Octauum, de perfidia uotorum. Si non impleuit uotum tempore debito. Si uouit facere malum: puta percutere. Si uouit non facere bonum aliquod puta non

mutuare,

mutuare, non fideiubere: quia non ſolum non ualet, ſed peccauit uouendo. Nonum eſt, de tentatione Dei. Si tentauit Deum, uolens Deum ſuccurrere ſibi miraculo quum poſſet ſe paſcere: aut &c. Circa ſecundum præceptum occurrunt tria, iuxta tres comites iuramenti: Iurabitis in iudicio, iuſtitia, & ueritate, Hie. iiij. Quantum ad ueritatem. Si iurauit aſſertiue, ſcienter falſum: uel dubitans, aſſertiue tamen iurauit. Et ſimiliter ſi promiſſorie iurauit non intendens implere. Et ſimiliter ſi comminatorie iurauit. Et ſi quod iurauit ſe facturum, noluit implere. Quantum ad iuſtitiam. Si iurauit ſe facturum malum, præcipue peccati mortalis. Quantum ad iudicium, Si iurauerit indiſcrete & ſine rationabili cauſa. Et ad hæc reducitur interrogare, ſi fuit cauſa quòd aliquis iuraret falſum aut malum, aut non impleret iuramentum. Circa tertium pręceptum occurrunt quinque: ſcilicet de tempore ſacro, de actibus ſacris, de loco ſacro, de rebus ſacris, de perſonis ſacris. Circa primum. Si feſtos dies uiolauit, opera ſeruilia aut alia ab eccleſia prohibita exercendo, aut iubendo illa fieri. Si omiſit Miſſam dictis diebus abſque rationabili cauſa. Si diem feſtum audita Miſſa conſumpſit in ludis uanis &c. Si tempore ſacrorum ieiunorum (hoc eſt quadrageſimæ uigiliarum, & quatuor temporum) omiſit ieiunare abſque rationabili cauſa. Si uiolauit hæc eadem cibis prohibitis. Circa ſecundum. Si non communicauit in paſchate. Si non communicauit in paſchate. Si non eſt confeſſus ſemel in anno. Si confitens mentitus eſt, uel tacuit aduertenter aliquod mortale: quia in hoc caſu confeſſio utpote dimidiata eſſet iteranda. Si non peregit pœnitentiam iniunctam. Si contraxit matrimonium cum perſonis ſanguine iunctis uſque ad quartum gradum. Si contraxit matrimonium clandeſtinum. Si neglexit ſacramentum confirmationis pro ſe aut iis quorum curam habet. Si neglexerit ire ad prædicationem, & ſcire quæ tenetur ſcire. Si fecit ſacros actus (hoc eſt actus alicuius ordinis, ut celebrare, facere diaconatum, & huiuſmodi) & breuiter, ſi dedit aut ſuſcepit ſacramentum aliquod in peccato mortali, hoc eſt, abſque illius contritione: aut ad hoc faciendum induxit aliquem. Si excommunicatus ingeſſit

ſe diui-

ſe diuinis, puta Miſſæ, officio, proceſſioni. Si cum excommunicatis participauit in diuinis extra caſus conceſſos. Si excommunicatus minore excommunicatione ſuſcepit aliquod ſacramentum. Si ſuſpenſus aut irregularis aut interdictus ingeſſit ſe prohibitis ſibi. Si qui tenetur ad officium diuinum, non dixit illud. Si ex propoſito euagata mente illud dixit, in parte præcipue notabili. Si dixit illud ita collidendo ut non exprimeret dictiones, ſed principium & finem uerſus ſonando: quoniam ſi uere ita eſt, non ſatis fit. Si mutauit officium ad libitum. Circa tertium. Si uiolauit locum ſacrum (hoc eſt eccleſiam, aut cœmeterium) ſemine aut ſanguine humano. Si uiolauit loci eccleſiaſtici immunitatam, inde furando, rapiendo, uel extrahendo ui inde homines, aut ibidem prohibita exercuit uel exerceri fecit: ut iudicia ſecularia, parlamenta &c. Si interdictum non ſeruauit.

Circa quartum. Si abuſus eſt ſacramentis, & præcipue Euchariſtia: aut ſacramentalibus, puta oleo ſancto, & huiuſmodi: Si non ſeruabit formas ſacramentorum. Si iniuriam fecit ſanctorum reliquiis aut imaginibus. Si uſurpauit aut occupauit res mobiles uel immobiles Deo dicatas: ut ſunt res eccleſiarum.

Circa quintum. Si percuſſit aut quomodolibet uiolentauit clericum ſeu eccleſiaſticam perſonam. Si carnale peccatum ſimiliter commiſſum eſt per ordinem ſacrum, aut religionem, aut uotum caſtitatis. Si libertatem a gabellis &c. eccleſiaſticarum perſonarum uiolauit, exigendo ab eis prohibita exigi. Circa quartum prçceptum occurrunt quinque ſcilicet de impietate, inhumanitate, in obedientia, in obſeruantia, & ingratitudine. Quantum ad impietatem. Si parentes non honorauit. Si illis non ſubuenit. Si ſanguine iunctis debitum honorem & ſubſidium non impendit. Si patriæ, ſi conciuibus & patriæ beneuolis debita non exhibuit auxilia & officia. Si filios aut nepotes ſibi commiſſos non educauit inſtruxit, curauit. Si maledixit illis. Si neglexit corrigere illos uerbo & uerbere ut expedit præcipue in peccatis mortalibus, ut blaſphemię &c.

Si uxorem uel uirum male tractauit. Si famulos famulaque male gubernauit, & econtrario ſi hi debitum non fecerunt. Quantum ad inhumanitatem. Si crudus ad pauperes. Si

ad

ad opera miſericordię negligens. Si de ſuperfluo non fecit eleemoſynam. Si exiſtenti in neceſſitate extrema aut magna, non ſubuenit ut potuit.

Si contra pauperes aliquid fecit, aut dixit, aut impediuit aliquam eis conferendam eleemoſynam.

Quantum ad inobedientiam. Si ex contemptu non obediuit: ſeu ſi non obediuit ut non obediret. Si non obediuit in iis quę ſub præcepto mortalis peccati mandata ſunt. Si non obediuit in damnum alicuius. Si non obediuit in iis quæ ſunt notabilis importantiæ. Si non obediuit in communibus mandatis. Et hic inſere de obſeruatione legum & ſtatutorum &c.

Quantum ad inobſeruantiam. Si principibus & his qui in dignitate ſunt conſtituti, non detulit debitum honorem & reuerentiam & ſubiectionem uerbo & opere. Si magnatibus &c. non aſſurrexit. &c. Quantum ad ingratitudinem. Si ex contemptu beneficij aut benefactoris fuit ingratus: ſeu ſi ideo fuit ingratus, ut eſſet ingratus. Si fuit ingratus uerbis. Si affectum non habuit retribuendi. Si memoriam non replicauit recompenſandi, ſed obliuioni mandauit beneficium. Si benefactori detraxit, aut malefecit, aut fieri fecit. Non occides, quintum præceptum. Vbi de iniuriis perſonalibus mortis, mutilationis, uulneribus, uinculorum, carceris, ſeruitutis, cruciatus, & exilij, conſiſtentium in facto. Si occidit, aut occidere attentauit. Si infantem tenuit in lecto cum periculo oppreſſionis. Si procurauit abortum uiuificato fœtu. Si etiam procurauit abortum ante uiuificatum fœtum, ſcilicet primo menſe: quia etiam mortale eſt, minus malum tamen. Si uenenum ſterilitatis ſumpſit aut dedit. Si aliquid horum fieri fecit, aut dedit conſilium, auxilium uel fauorem: imo ſi non obſtitit quum poſſet, in crimine eſt, Si mutilauit aut mutilari fecit &c. ut de homicidio interrogatum eſt. Et ſic de alias ſex. Si uulnerauit, ſi uinculauit, ſi calcerauit, ſi cruciauit, quacunque corporali afflictione, ſi in exilium miſit, aut aliquid horum fieri fecit &c. ut ſupra. Demum ſi uoluntate deliberata aliquid horum deſiderauit ut alicui eueniret. Ad hæc reduc de odio, ira, inimicitia, & bello. Si odio habuit aliquem. Si deſiderauit illi malum animæ, uel corporis, uel honoris, famæ, rerum &c. Si gauiſus eſt de malo alicuius, & quali malo.

lo. Si uindictam fecit propria poteſtate, aut ſimiliter fieri fecit, aut optauit fieri. Si noluit parcere inimico quantum ad offenſam. Si negauit aut ſubtraxit communia beneficia. Si inimicitias fouit. Et hic innumera occurrunt de actibus propterea geſtis intus & extra: & de peccatis quorum fuit cauſa aduocando ſocios criminis &c. Si fecit bellum iniuſtum. Si iuit ad bellum iuſtum ſcienter. Si iuit ad bellum dubium de iuſtitia, abſq; mandato ſuperioris: ita quod obedientia non excuſet. Sextum præceptum. Non mœchaberis de iniuriis uenereis: ſcilicet de adulterio, inceſtu, ſacrilegio, ſtupro, fornicatione, & crimine innaturali. Si cum perſona coniugata, aut eſt adulterium. Si cum ſanguine iuncta, eſt inceſtus. Si cum perſona Deo dicata per ſacrum ordinem aut uotum ſolenne religionis, aut etiam per uotum ſimplex caſtitatis, ſemper eſt ſacrilegium. Si cum muliere uirgine, eſt ſtuprum. Si cum perſona ſoluta, eſt ſimplex fornicatio. Si innaturaliter cum perſona ſola, eſt mollities. Si cum perſona alia, eſt ſodomia. In his uenereis modus innaturalis, hoc eſt ut mulier ſupergrediatur, culpabilis maxime eſt. Alij uero tolerabiles ſunt. & uidentur potius confitentibus relinquendi ut dicant ipſi. De oſculis, tactibus & aliis huiuſmodi interroga ſummarie inter non coniuges: inter coniuges nulla quaſi cura habeatur, niſi uel ad pollutionem extra actum coniugij agatur, aut cum periculo talis pollutionis agatur. Omnis enim extra coniugij actum uoluntaria pollutio, peccatum eſt contra naturam.

Septimum præceptum. Non furaberis de iniuriis quantum ad res: de furto, rapina, fraude, uſura, & huiuſmodi. Si furatus eſt. Si rem alienam inuentam quæ non habetur pro de relicta, accepit animo retinendi pro ſe. Si ex naufragio res alienas accepit. Si uendidit aut emit cum fraude: aut circa pretium, aut circa rem, aut circa pondus, aut circa menſuram, aut circa numerum. Si fecit contractus uſurarios. Si impoſuit nouam gabellam. Si exegit gabellas a perſonis eccleſiaſticis contra ipſarum exemptiones. Si uiolenter abſtulit rem alienam, aut etiam ſuam a quieto poſſeſſore, quanuis male poſſideret. Si contractum ſocietatis iniuſtæ fecit. Si communia bona uſurpauit. Et de cambiis. Et breuiter hæc melius ipſi qui fecerunt ſciunt ſi uolunt ſe accuſare: quoniam conſcien-

tia

tia eorum accuſat eos intus. Octauum præceptum, Non dices falſum teſtimonium, habet duo capita magna. Primum, de iniuriis iudicialibus. Et hic ex parte iudicis, ex parte accuſato ris, ex parte rei, ex parte teſtis, ex parte aduocati, ex parte procuratoris. Secundum, de iniuriis uerborũ. Et hic de men dacio, detractione cõtumelia, rixa, contentione, litigio, ſuſur ratione, irriſione maledictione. Et quoniã illa quæ pertinẽt ad primum caput, non ſunt communia, ſed aut rara, aut ad ſta tus ſpectãt iudicum, aduocatorum, &c. ideo uide in locis pro priis: non prætermittendo circa teſtes in iudicio, an non ſolũ uerum dixerint, ſed etiam an reſponderint iuxta interrogata abſq; ſophiſticatione. Et ſimiliter ſi reus in caſu quo tenetur, noluit fateri uerum, aut mentitus eſt: & tanto peius ſi inde al ter (puta actor) infamatus eſt quaſi calumniator, &c.

De mendacio. Si mẽtitus eſt pernicioſe, hoc eſt in dãnum alterius: ſiue quo ad ſcientiã, docẽdo falſa: ſiue quo ad res, di-cẽdo ꝙ res iſta non eſt iſtius: ſiue quo ad quocũq; aliud bonũ animæ uel corporis, uel rerum exteriorũ. Si mentitus eſt offi cioſe uel iocoſe. Hic annecte de ſimulatione & hypocriſi, quæ ſunt mendacia in facto. Si ſimulatio aut hypocriſis fuit pernicioſa, hoc eſt in damnũ, &c. aut ſi fuit adeo affectata, ut pro illa ſeruanda non curauerit incurrere mortalia peccata. Si mendicauit quaſi egens quum non egeret. Si finxit reli-quias ſanctorum, aut miracula, &c. ad quæſtum. Annecte & de iactantia, ſi pernicioſa: Vide in locis ſuis.

De detractione. Si dixit aliquid ad infamiã alterius aĩo in famãdi. Similiter ſi audiuit, aut fouit, aut induxit tali aĩo. Si nõ aĩo detrahendi dixit uerba detractoria cũ leſione famę. Si facile retulit ex auditu mala aliorũ. Si nõ defendit famã ꝓxi-mi iniuſte infamati, in caſu quo poſſet, & ꝓpterea læſa ẽ ꝓxi mi fama. De cõtumelia. Si dixit alicui aliq̃d criminoſum, aut cõuitiũ aĩæ uel corporis aĩo iurãdi. Si ſine tali aĩo dixit: ita tñ ꝙ notabiliter proximus eſt iniuriatus. Si ad hęc dedit cõſi liũ &c. Si alias leuiter iniurias aliquas dixit. Si rixatus ẽ, quo aĩo, & qb. uerbis iniurioſis aut minis. Si cõminatus eſt, & quo aĩo, & quid. Si contẽtioni uacuit: & quo animo, an impugnan di ueritatẽ ut impugnaret ueritatẽ, an ex duritia aut apparen tia quædam, & an in rebus fidei uel morum &c. Si litigioſus

fuit oībus opponens, ſemper quaſi moleſtus in colloquiis &c.

De ſuſurratione. Si ſeminauit diſcordias, aut fouit eas animo diſcordiam cauſandi aut fouendi. Si non eo animo, ſed tamen tam notabiliter ut diſcordia ſequeretur. Si leuiter aliqua dixit quæ ingroſſatiua ſunt animorum.

De irriſione. Si deriſit aliquem animo cōfundendi illū. Et ſi nō tali animo, tamē ita turpiter ut cōfuſio ſequeretur. Si ioco aut leuiter irriſit aliquē. De maledictione. Si imprecatus eſt malū alicui: & quod malum animæ uel corporis, uel dānū rerum, famę &c. Si hoc dixit animo ut eueniret. Si ex ira ſiue aīo malo. Si maledixit, creaturis irrationabilib. Si male dixit diem natiuitatis ſuæ aut alterius, deteſtando hominem natum, ex conſenſu deliberato uolens male natum aut nō notū. Et ſic de ſimilibus. His annecte de uerbis turpibus, quæ male inoriginati habent in cōſuetudine. Nonum præceptum. Non concupiſces rem proximi tui. de peccatis auaritiæ in corde. Si deſiderauit rem alterius iniuſte habere. Si machinatus eſt ad damnum alterius. Et hic de propoſitis & ſtudiis acquirendi per fas & nefas. Si fuit mediator aut conſultor ad aliquid huiuſmodi. Decimum præceptum. Non concupiſces uxorē proximi tui. Hic de peccatis carnalibus in corde, & cōſequenter in loquutione. Si concupiuit mulierem alienam, aut cōſanguineam &c. ſecundum ſupradictas ſpecies luxuriæ. Si miſit ad hoc nuntios, ſi literas: Si fuit mediator ad hoc aut adiutor, Si oculis aut nutibus prouocauit. Si in eccleſia aliquid horum fecit: & peius ſi in Miſſa &c. Et hic occurrunt innumerabiles actus amantium, quos ipſi ſciunt &c.

CONFESSOR QVALITER INTERROGA re habeat confitentem circa capitalia uitia.

INTERROGATIONES autem de ſeptem uitiis capitalibus non arbitramur aliter apponendas, quam remitendo ad ipſa uitia, ut ſcilicet confeſſor uiderit in uerbo ſuperbia quæ ſunt ſuperbiæ: & in uerbo gloria, quæ ſunt inanis gloriæ: & in uerbo auaritia, quæ ſunt auaritiæ: & ſic de aliis, ne contingat idem repetere. Similiter circa ſtatus diuerſos hominū: ſiue cōmunes, ut coniugatorum: ſiue ſpeciales, ut Epiſcoporum

benefi-

beneficiatorum,clericorum,religioſorũ,uiſitatorum,iudicũ, aduocatorum,procuratorum,medicorum,magiſtrorũ,doctorum. Artificum uero diuerſorum peccata, in iis quæ fraudis ſunt applicata ad illam materiam maxime uidentur conſiſtere: & ideo non duxi replicanda.

PERICVLVM VITAE PROPRIAE NON timens, eo poteſt peccatum incurrere, oppoſitum fortitudini & rationi.

INTIMIDITAS (qua homo non timet pericula uitæ: integritatis membrorum, & bonorum temporalium, quando, ubi, cur, & ſicut oportet) peccatum eſt contrarium fortitudini: quia contra rectam eſt rationem. Eſt autem peccatũ mortale, quando ex conſenſu deliberato homo non timet, contra rectam rationem nocendo ſibiipſi uel proximo notabiliter: ſiue cauſetur animus hic impauidus ex minore quam debeat amore propriæ uitæ &c. ſiue ex electione animi: ut frequentius accidit hominibus putantibus uilis animi eſſe timere & ſeparare ſe a contentionibus, rixis, armis &c. Veniale autem peccatum hoc eſt, quando ex ſtultitia excuſabili procedit: ſcilicet quia quaſi ſtolidus non perpendit pericula, & ideo non ponderans, non timet. Tantaq; poſſet eſſe ſtoliditas: quòd nullum eſſet peccatum. Eſt etiam ueniale & propter imperfectionem actus, ut ſi deeſt deliberatio (ut in primis motibus) & propter imperfectionem materiæ: ut in paruis periculis ſeu paruis rebus. Aduerte hic tam pro hoc non timendi peccato, quam pro ſimilibus peccatis in defectu paſſionum conſiſtentibus, quòd quia paſſiones amoris, timoris, triſtitiæ, iræ, audaciæ &c. inditæ ſunt nobis ad proſequendum noſtra bona, uel ad fugiendum mala, non ſit tibi curæ ſi quis quaſi Stoitus ex naturali complexione aut undecunq; animum habeat aut uideatur habere ſine paſſione timoris uel triſtitiæ &c. ſi tamen habet illã quantum ad effectum neceſſarium: puta quòd proſequitur bona proſequenda, fugit fugienda, cauet cauenda, qñ, ubi, cur, ſicut, &c. oportet. in huiuſmodi enim uoluntariis omiſsionibus conſiſtit peccatum, ſiue habeat paſsionem, ſiue non.

INDEBITE PROCVRANS BENEFICIVM
Eccleſiaſticum ſi indebite intrudatur, ſibi damnationem acquirit.

INTRVSIO crimen eſt canonicum: quo ſcilicet aliquis honorem eccleſiaſticum ſeu beneficium abſque canonica prouiſione acquirit de facto, & intruſus eſt, & dicitur quandiu ſic tenet: & eſt in ſtatu æternæ damnationis.

PECCATVM INVIDIAE INDVBITANter tam a Deo quàm ab hominibus damnatur.

INVIDIA (qua homo triſtatur de proſperitate alterius ſimilis ſeu æqualis uel ſub aliis uerbis, qua homo triſtatur de bono alterius quaſi diminuat propriam excellentiam) peccatum eſt: quia triſtatur quis de bono alieno, de quo debet potius gaudere. Et eſt ex ſuo genere peccatum mortale: quia contra charitatem, qua bonum proximorum diligere tenemur. Et proprie inuidia eſt quum aliquis dolet quòd alius proſperetur, non propter aliud ſed propter hoc ſolum quòd ille quarum a ſe diſtans, bonum ſeu melius habet. apprehendit enim inuidus quaſi illius bonum ſit ſuæ diminutio excellentiæ. Qui autem triſtatur de bono alterius propter aliquam conditionem adiunctam (puta propter damnum inde ſequens aut quia caret ipſe, aut quia indignus habet) non eſt inuidus. Et ſunt tres: ſcilicet timidus, æmulus, & nemeſius, de quibus in ſuis uide locis. Et ſicut contingit in aliis uitiis: ita hic intellige inuidiam ex uoluntatis conſenſu eſſe peccatum mortale: ſine deliberatione autem eſſe ueniale: ut in motibus paſſionum imperfectis, & ſimiliter in rebus minimis. Nec inuenitur inuidiam humanam habere plures ſpecies. Dico autem humanam, propter inuidiam fraternæ gratiæ, qua quis triſtatur de diuinæ gratiæ diffuſione ſeu participatione: quoniam hæc inter peccata contra Deum eſt, & ponitur peccatum in Spiritum ſanctum, & eſt grauiſſimum.

IRA QVANDO FIT PERMISSA, ET quando prohibita.

IRA, paſſio eſt naturalis qua appetimus uindictam. Et ſi ratione reguletur, non eſt peccatũ ſed ſua recta ratione exorbiter, peccatum eſt. Poteſt enim uindicta iuſta recte appeti, ſicut etiam poteſt recte infligi: ut quum pater aut Prælatus ira ſcitur contra filij aut ſubditi delicta & punit.

Dupliciter autem diſcordare poteſt a recta ratione. Primo, quantum ad uindictam appetitam: quia ſcilicet quiſpiam appetit uindictam iniuſtam: ſiue ſit iniuſta ſecundum ſe, puta quia appetit quòd quis occidatur quum non mereatur mortem. ſiue ſit iniuſta quantum ad actorem: puta quia licet mereatur mortem, non tamen ab homine priuato, ſiue ſit iniuſta quantum ad intentionem appetentis: quia licet ille mereatur mortem a iudice, iſte tamen appetit illam non ut iuſtam, ſed ut ſatiatiuam ſui animi. Et ſic ira eſt peccatum mortale, quia contra charitatem: ita tamen quòd propter imperfectionem actus, uel ex parte irati, quia non ex conſenſu rationis (ut contingit in paſsionibus antequam uere conſentiamus) uel ex parte uindictæ, quia minima eſt (ut contingit in punitionibus minimis, quæ ſi fierent, quaſi pro nihilo haberentur) peccatum ſolummodo ueniale intelligas, ſicut in cæteris uitiis humanis. Secundo, poteſt a recta ratione ira diſcordare quantum ad modum iraſcendi: puta quia nimis ardenter intus quis iraſcitur, aut ſecundum exteriores motus nimis excandeſcit. Et ſic ſi exceſſiuus modus eſt nudus, peccatum eſt ueniale. Si autem huic exceſsiui adiaceat aliquid contra dilectionem Dei uel proximi (ut blaſphemia, aut maledictio ex animo) eſſet ex adiacenti mortali mortalis.

VITIVM IRONIAE QVOD DICATVR & an ſemper uertatur in peccatum.

IRONIA apud morales uitium iactantiæ contrarium ſignificat, ſicut auaritia cõtrariatur prodigalitati: ita quod ironia fingit minus de ſe quam ſit, ſicut per oppoſitũ iactantia fingit de ſe maius quam ſit. Et quoniam ironia aut negat aliquid magnum in ſe quod quis in ſe recognoſcit, aut affirmat de ſe aliquem defectum quem in ſe non recognoſcit, ideo ſemper pec

catum eſt, ut pote mendacij ſpecies. Et pôt diſtingui ironia in officioſam, iocoſam, & pernicioſam: ut pernicioſa quę ſola eſt peccatum mortale, intelligatur illa ironia quæ contra charitatẽ Dei aut proximi tendit: ut quum quis ad decipiendum illa utitur: iuxta illud, Et qui nequiter ſe humiliat, & interiora eius plena ſunt dolo. Quum autem aliquis prædicat ſe defectioſum ut habeatur humilis, incurrit ſimul contraria uitia: & ironiæ, fingẽdo defectus quos non habere & iactantiæ, fingendo humilitatem qua caret. Et quia hæc eſt eius finis, ideo magis eſt reus iactantiæ quam ironiæ.

IRREGVLARIS NON SEMPER DICITVR peccator, ſed pœnam ferre peccati.

IRREGVLARITAS, non culpa, ſed pœna eſt, nec ſpectans ad confeſſores: quia pariter abſoluũtur a peccatis irregulares & nõ irregulares. Vnde pertranſeundum cenſui, monendo confeſſorem quod ſi alicubi peccatum clerici propter quod incurriſſet irregularitatem reſeruatum reperit, dicat clerico quod ipſe de ſeipſo rationem reddat: ne oporteat confeſſorem reuoluere omnia iura ad uidendum omnes caſus quibus incurritur irregularitas. Et ſic in ſimilibus (puta in ſynodalibus & ſtatutis municipalibus) ſeruare memento, ne erres, & te exoneres.

Scito tamen irregularitatem nõ ſolum a laicis incurri quãdoque ſine peccato (ut quum iudex occidit maleficum) uerũ cum clericus etiam male operando incurrit irregularitatem, non propterea peccat mortaliter: ita q; actus aliquis habẽs annexam irregularitatem non inducit peccatum mortale, ſiue exercens illum actum propterea reddatur inhabilis ad executionẽ ſui ordinis, ſiue non: quia plus eſt facere illud propter quod homo redditur inhabilis ad ſuſceptionem ſacramentorum, quam facere illud per quod inhabilitatur ad exequutionem ordinis quum ſucipere ſacramẽtum ſit maius exequutione ordinis, & ſit magis de neceſſitate ſalutis. Sed primũ nõ inducit peccatũ mortale, ut patet de excõicatione minore: ergo nec ſm incurritur quippe excõicatio minor abſque mortali peccato; & tamen, priuatur per eam homo perceptione omnis

nis ſacramenti. Et ſimile eſt de ſuſpenſionis & interdicti cenſuris iudicium propter eandem rationem. Scito quoque ꝙ appellatione irregularitatis homicidii uoluntarii non uenit irregularitas propter ociſionẽ, hoĩum in bello iuſto, aut iudicio iuſto: qm̃ ubi non interuenit homicidium, ibi nõ inuenitur irregularitas homicidii. Conſtat autem ꝙ quando homo iuſte occiditur, non committitur homicidium: quoniam homicidium ſpecies eſt criminis, non enim ſignificat occiſionem hominis qualemcunque, ſed iniuſtam. ergo non eſt ibi irregularitas homicidii ſiue uoluntarii, ſiue inuolũtarii. Cum quo tamẽ ſtat ꝙ interuenit in huiuſmodi alia irregularitas, puta cauſæ ſanguinis uſq; ad mortẽ. Et hæc ideo ſint adiecta, ut ſciant priuilegiati in diſpenſatione irregularium citra homicidium uoluntarium, poſſe ſe diſpenſare in omnibus caſibus occiſionis humanæ, in quibus non interuenit crimen homicidij. Nec ſint decætero propter hæc ſoliciti ad petendum diſpenſationem a Papa: quia ipſi non poſſunt diſpenſare.

IRRISIO, uide ſupra in uerbo, Deriſio.

CEREMONIARVM SVPERSTITIOSA obſeruatio peccatum eſt.

IVDAIZARE (ſiue ſeruando ſabbatum, ſiue alia Iudæorum cuſtodiendo) peccatum mortale eſt, ad ſuperſtitionem falſi cultus diuini ſpectans.

CHRISTIANORVM CVM IVDAEIS, CONuerſatio prohibita eſt.

IVDAEORVM conuerſatio illicita eſt Chriſtianis, in generali quidem quantum ad aſſiduam ſeu familiarem conuerſationem. In ſpeciali uero quantum ad decem. Primo, ad ſimul habitandum. Secundo, ad ſimul cõuiuendũ. Tertio, ad ſimul balneandum. Quarto, ad uocandum illos in infirmitate.

Quinto, ad percipiendum medicinas ab eis. Sexto, ad nutriendum infantes eorum in domibus eorum. Septimo, ad ſeruiendum eis ut illorum famuli. Octauo, ad eſſe ſeruum eorũ. Nono, ad perficiendum ſeu permittendum illos in aliquo officio publico inter Chriſtianos. Decimo, ad comedẽdũ azyma illorum: ut uidere potes. extra de Iudæis. & xxviij. q. j. in plu-

rib.capitulis.Et quoniam in multis appoſita eſt pœna excõica tionis(ut in primo,tertio,quarto, quinto, & ultimo.in c.nullus.xxviij.q.j.) ſecũdum autem dicitur ſacrilegium, ſextũ uero & ſeptimũ committit Prælatis ut compellãt per eccleſiaſticã cenſuram:nono quoq; cenſura cõmunicationis ferenda indicitur.xvij.q.ij.c.cõſtituit.ideo cautũ oportet confeſſorem in huiuſmodi non ferre, unam de omnibus ſententiã,ſed quædam nullo pacto pertrãſire:qualia ſunt omnia quæ quaſi continuã cõuerſationem aut multam familiaritatem ingerunt (ut cohabitare,famulari domeſtice quouis miniſterio &c.) & ꝙ tolerentur in officiis publicis.Primum enim horum periculũ habet annexũ ſubmerſionis:iuxta illud Apoſtoli; Modicũ fermentũ totã maſſam corrũpit.&propterea inhibitũ eſt. Secundũ aũt derogat dignitati fidei,& idcirco eſt interdictũ. Quædã aũt ſi abſq; cõtemptu nõ ſunt ſeruata,ex incuria aut aliqua cauſa rationabili, ſaltem ẽm trãſgreſſorum iudicium,tolerari poſſunt:ut cœnaſſe cum eis,aut balnearũ ſimul eſſe,uocaſſe ad curã ęgritudinis,& ſimilia. Spectandum ſiquidem eſt ad tria.

Primo,ad obedientiã,cui nõ cõtrauenit ſi deſit contẽptus.

Secundo ad finem pręcepti,qui eſt,ne fides fideliũ periculo corruptionis exponatur:contra quem fieret ſi familiaritas, aut illorum ſuper Chriſtianos pręfectura quęlibet ꝑmitteret.

Tertio,ad alium finem præcepti: ſcilicet dignitatem fideliũ ſeruandam: contra q̃ fieret, & per illorum officia publica, & per azymorum illorum comeſtionem,& per cõuiuia. ipſis enim tanq̃ diuina profitentibus,noſtra abominãtibus, Chriſtiani quaſi prophanos ſe exhiberent,illis deferendo. Et omnibus conſideratis ſecundum diuerſitatẽ temporum, locorũ. & perſonarum eſt iudicandum,ſaluãdo ſemper tria prædicta.

IVDEX POTEST DVPLICITER IN IVdiciis offendere.

IVDICIS peccata ſunt in duplici differentia, quædã nanque ſunt cõtra diuinum uel naturale ius: quædam cõtra ius poſitiuũ.Et peccata quidẽ iudicis prima principalia ſunt quinque. Primũ eſt,iudicium iniuſtũ in toto uel parte.Secundum eſt iudicium temerariũ,qñ ſine ſufficiẽtibus teſtibus,documẽtis & iuris ordine quo ad neceſſaria indicat, etiam ſi eueniret inde

inde ſuā iuſtā: quia nō debet iudicare niſi ex ſufficiētibus ad iudicium. Tertium eſt, iudicium uſurpatum, qñ uel non ſibi ſubditā perſonā, uel opus non ſibi ſubditū (puta occultū) iudicat. Quartum quaſi extraiudiciale eſt iniuſta remiſſio pœnæ: quādo. ſ. iudex etiā ſi princeps fuerit, relaxat pœnā homicidii mutilationis, latrocinii, & huiuſmodi, in damnum reipublicæ, aut partis. Magnum ſiquidem reipublicæ nocumentum cōiter infertur, quum mali impunes euadunt; quia creſcunt: mali qui ſunt mali aut ad malum proni audent perturbare, uulnerare, occidere &c. Nec excuſat commutatio pœnæ in pecuniariam, nec pax a parte habita: quoniā princeps eſt cuſtos iuſti: ita ꝙ abſq; rationabili cauſa utens huiuſmodi uocatis clementiis peccatum mortaliſſimum incurrit, imo reus eſt homicidiorum &c. cōſequētium. Quintum eſt, negatio ſeu dilatio iuſtitiæ, præſertim petitæ. Dico autē præſertim petitæ: quia tenetur etiam non petitam iuſtitiam facere, uigilando & inquirendo, ac purgando rempublicam malis hominibus punitionibus. Sed tāto grauius peccat petitā negando, aut procraſtinando iuſtitiam; & tenetur de expēſis & damnis illorū quibus negatur uel differtur ſine rationabili cā. Et quodlibet horum quinq; eſt peccatum mortale: quia eſt iniuſtitia: quæ ex ſuo genere eſt mortale peccatum. Annexa autem peccata ſunt inumera iuxta multitudinem cauſarum quæ poſſunt iudicē inducere ad aliquid dictorum. Poteſt nanque ex odio uel uindicta, ex auaritia, ex amicitia alicuius, ex ambitione, ex ignorantia culpabili, ex timore mūdano &c. incurere hæc peccata. Ex poſitiuo autem iure, ſiue canonico, ſiue ciuili, ſiue municipali, tot incurrunt peccata, quot tranſgrediuntur prohibita. Quę non tenetur confeſſor ſcire, ſed ipſi iudices tenentur ſcire quę ſpectant ad officium ſuum. Et propterea ipſe ſeipſum probet ſi eſt iudex ordinarius, ſi uiolauit quæ ſunt ordinarii. Et ſi eſt delegatus, ſi uiolauit quæ ſunt delegati: puta petere aut recipere ꝑter eſculenta paucorum dierum, & expēſas in caſu: quia eccleſiaſticus tenere reſtituere. de ſcrip. in vj. c. ſtatutum. & cū: ab omni. de ui. & hone. cle. Secularis autem non poteſt præter eſculenta pluſquam quatuor aureos recipere, ſi cauſa excēdit centum aureos: ut ciuiles leges ſtatuunt. Sed hæc ſint exēpli cauſa dicta, ipſi de ſeipſis loquantur.

TEME-

TEMERITAS IN IVDICIIS EVITANda eſt, & poteſt uerti in peccatum.

IVDICIVM temerarium (quo homo quicunque ſine ſufficienti certitudine iudicat proximum de animo ſeu intentione) peccatum eſt: quia nemo debet diffinitiue aſſerere etiam in ſuo corde quod ne ſcit, in præiudicium præſertim alterius. Et ſi ſic iudicat quod proximum de peccato mortali, peccat mortaliter: quia ſine ſufficienti cauſa deſpicit proximum, & in corde ſuo dat illi iniurioſum locum abſq; rationabili cauſa. Si autem iudicat de peccato ueniali, aut de mortali non aſſertiue in corde ſuo determinat, quanuis credat firmiter & temerarie, non peccat mortaliter: quia non diffinitiue iudicat, ſed uenialiter, magis & minus grauiter iuxta qualitatem ſignorum æſtimandi, & affectus male diſpoſiti. Vbi quoque pro timoratis conſcientiis, memento diſcernere inter iudicium operis, & iudicium perſonę. Nam ſi quis non plus ſciens audit aliquem maledicentem (puta in mala hora) aut uidet aliquem exercētem aliquem turpem actum, & credens actus huiuſmodi eſſe ſecundum ſe peccata mortalia, iudicat illos peccati mortalis, non incurrit peccatum iudicij temerarij, de quo eſt communis ſermo: quoniam non iudicat perſonam, ſed opus: nec errat in iudicio perſonali, ſed in iudicio rerum. Tunc autem iudicaret temerarie, quando eſſet iudicium perſonale: ita quod ex parte intentionis ſeu animi iudicaret illum peccare mortaliter, audens definire in actibus dubiis aut uenialibus intentionem mortalem.

IVRAMENTO LICITO DVO CRIMINA contrariantur.

IVRARE ſi ſuos habet comites, iudicium, iuſtitiam, & ueritatem, actus uirtutis religionis eſt, utpote profitens Deũ infallibilem omnium notitiam ac ueracitatem habere. Propter quod ſcriptum eſt: Laudabuntur omnes qui iurant in eo.

Contrariantur autem iuramento duo crimina, periurium, & iurare per falſos Deos, aut creaturas. Et de periurio quidem in loco ſuo inferius tractabitur.

De hoc autem crimine quod grauius eſt nec habet nomen proprium,

proprium,aduerte ꝙ ad blaſphemiã reducitur:quia dũ aliquis intendit uere iurare,intendit teſtimonium infallibile afferre: & dum per creaturã quamcunq; aut falſum Deum iurat, profitetur creaturam illam ſeu illum æſtimatum Deum eſſe infallibilem teſtem, quod eſt propriũ Dei ueri:ac per hoc attribuit quod eſt proprium Dei alteri:quod eſt blaſphemare. Eſt ergo iurare per creaturas,aut falſum Deum, pluſquam periurium, quia eſt peccatum blaſphemię.

Veruntamẽ quum Chriſtiani iurare uidẽtur per creaturas (ut per ſancta euãgelia,aut per ſanctos &c.)pie interpretandũ eſt:hoc eſt ſecundũ Chriſtianũ morẽ & ſenſum:hoc eſt,ut intentio iurantis ſit Deũ in creatura afferre in teſtẽ,& nõ ipſam ſecundum creaturã. Et iuxta hanc diſtinctionẽ diſcerne diuerſa ſcripta prohibentia & cõcedentia iurare per creaturas. Nã prohibentia intelliguntur de creaturis ſecundum ſe:cõcedentia intelliguntur de creaturis ut in eis eſt Deus.

VSVS LARVARVM QVIBVS MODIS reddatur illicitus.

LARVARVM uſus illicitus ex circunſtantia aliqua redditur, & non eſt ſecundum ſe illicitus: ut patet ex hoc quod in repreſentationibus eſt licitus. Nec ſolum redditur illicitus ex malo fine, & incongruo tempore, loco & modo: ſed ex conditione perſonæ plurimum penſandus eſt. Nam quia tempore quo quaſi inſanire licet, laruæ aſſumuntur, iuuentutis hæc eſt licentia: & propterea a grauibus uiris aliena cenſetur. Et licet magnates etiam eccleſiaſtici ad excuſandas excuſationes in peccatis, dicant ſe maxime decere ut laruati incedant, ut poſſint libere diſcurrere incogniti, quod non deceret illos manifeſtos, nihilominus non excuſantur. Tum quia tales non egent propter graues toto anno occupationes huiuſmodi recreatione. Tum quia nõ ad recreandum animum, ſed ad ſuperfluam agunt delectationem. Tum quia non curãt cognoſci,imo plures eorum uolunt cognoſci. Tum quia ſcandalizantur puſilli ex prælatis præſertim eccleſiaſticis laruatis. Et merito,quia perſonas ſubeunt leuium & iuuenum ſecundum morem. Et hoc eſt ualde penſandum: ſcriptum eſt

enim:

enim: Qui ſcandalizauerit unum ex iſtis puſillis, expedit ei ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, &c.

LATRONES A QVO DENOMINATIONEM ſortiantur.

Latrocinium (quo obſeſſor uiarũ ſiue publice, ſiue occulte per uim aufert res a tranſeuntibus) ſpecies eſt rapinæ: & manifeſte peccatũ mortale: a quo denominantur latrones.

LENONES DICVNTVR PERSONAE INfames & deteſtabiles ratione peccati.

Lenocinium (quo perſona mediat, fouet, allicit ad uenerea aliena) peccatum eſt mortale, tanto grauius, quanto reatum in ſe habet omnium criminum quę inde ſequuntur. Hinc enim lenones & lenæ perſonæ infames ſatis notę denominantur.

Lex iniuſta peccatum eſt maximi criminis: nec meretur vocari lex, ſtatutum aut &c. ſed corruptio legis. Conſurgit autem iniquitas legis ex quatuor. Primo, ex materia: ut quũ mãdatur fieri aliquod ꝙ eſt peccatum, & pręcipue mortale: ut ſunt leges de ſacrificando idolis, de fallendo proximũ.

Secundo, ex forma: ut ſunt leges grauãtes inæqualiter ſub ditos inæqualitate proportionis, quæ conſtituit iuſtitiam diſtributiuam. Vt quum fit edictum de colligendis decem mil libus ducatorum a populo, ita quod tales ſoluant centum, & tales uiginti &c. quum tamen ſecundum proportionalem iuſtitiam econuerſo forte fieri deberet: ſed quia attenditur ad fauores uel ad amicitiam, ideo ſic inique diſtribuitur onus. Et ſic de ſimilibus. Tertio ex autore legis, quia ſcilicet non habet poteſtatem ſtatuendi, uel non habet poteſtatem ſuper illos, utpote exemptos, aut ſuper illam rem ſeu illud opus. Quarto, ex fine: quia non ordinatur in ueritate ad commune bonum, ſed ad proprium commodum principis. Et quocunq; horum modorum lex ſeu mandatum iniuſtitiam habeat, non ſolum eſt iniqua: ſed non obligat ſubditos ad ſui obſeruantiam. Ad ſecundum modum ſpectant omnes gabellæ iniquæ ex forma, ut uidentur omnes gabellæ de iis quę deferuntur pro proprio uſu, quæ etiam ex ciuili iure ſunt prohibitæ. Ad

quartum

quartum autem omnes iniquæ ex non durante amplius fine: ut ſi gabella fuit poſita ad faciendum muros ciuitatis, perfe-ctis muris iniuſta eſt, ſi perſeuerat exactio.

GRAVISSIMVM PECCATVM COMMITtitur in libelli famoſi emiſſione.

LIBELLVS famoſus (quo quis proximũ infamat expo nendo iniurioſam alicui ſchedulã ut inueniatur, legatur &c.) ad detractionis crimen ſpectat, ſi autoris nomen occultat̃. Si uero ſeipſum nominat, ad contumeliæ nequitiam pertinet, & propterea ſemper eſt ſcelus magnũ.

APERIENS LITERAS ALIENAS, INVIto domino peccat.

LITERAS alienas ſigillatas aperire inuito dño, peccatum eſt iniuſtitiæ & curioſitatis. Interuenit ſi quidem in hoc opere iniuſtitia: qm̃ fit iniuria cuſtodienti literas ſub ſigillo: ideo.n.apponitur ſigillũ, ut cuſtodiatur ſcriptura interior per ſigillum. Et quia cuſtoditur duobus, ſcilicet mittenti, & ad quem mittitur (mittens ſiquidem, cuſtodiam ſigilli appoſuit, ut ſic cuſtodita litera perueniat ad eum ad quem mittit) ideo appellatione domini in propoſito uenit uterque. Et propterea niſi alter eorum conſentiat, aperitur ſigillum inuito domino. Et utrique fit iniuria: quia ius aperiendi quod utrique ſoli conuenit, non ſolum uſurpatur, ſed tollitur: non enim reſtat quod aperiatur poſtquam apertum eſt. Curioſitas quoque inuenitur in hoc actu: quia ad hoc aperiuntur literæ ut legantur, ut ſciat legens id quod ſcire non decet, aut ſaltem unde ſcire non decet: quia ex alienis ſecretis non decet acquirere notitiam. Eſt igitur peccatum iniuſtæ curioſitatis aperire literas ſigillatas inuito domino. Et quia iniuſtitia ex ſuo genere eſt mortale peccatum formaliter loquendo: ideo actus iſte ex ſuo genere eſt peccatum mortale ſi formaliter fiat. Dupliciter nanque contingit hoc facere. Primo, formaliter & per ſe, hoc eſt ex intentione iniuriam talem faciendi, ſicut detrahens animo detrahendi, & dicens conuitium animo, iniuriandi &c. Et ſic eſt mortale: quia iniuria iſta non eſt inter paruu

las iniurias, quæ quaſi pro nihilo ab hominibus habentur: ſed eſt iniuriá æſtimata ab hominibus: ut patet. Et ſi quæratur, in quo iniuſtitia hæc nocet proximo, dicendum eſt quod læditur proximus, in proprio iure cuſtodiæ ſcriptorum ſuorum quod contra ius gentium uiolatur, quaſi ius legatorum inanimatorum: communi enim fidei ſigilla literarum credita intelliguntur. Alio modo aperiuntur literæ ſigillatæ non animo iniuriam hanc irrogandi. Et tunc non proprie incurritur iniuſtitia: quia non fit iniuſtum formaliter, ſed materialiter ac per hoc non eſt peccatum mortale, niſi actus redeat in naturam ſuæ formæ aliunde: puta ex nocumento ſubſequuto in fama, honore, rebus &c. uel forte ex excellentia perſonæ offenſæ, puta principis, uel ex alio accidente.

CONSIDERANDA TRIA CIRCA LITERARUM ſigillatarum apertionem.

EX his autem habere potes tria ſpecialia. Primum eſt, ꝙ ſi quis ſigillatas alienas literas legat ſub ratihabitionis ſpe in mittente, uel ad quem mittitur, excuſatur: quia non aperit inuito domino. Secundūm eſt, ꝙ ſi quis huiuſmodi literas aperiat ex curioſa leuitate, putans pro certo ꝙ non ſunt ibi ſcriptæ res importantiæ, paratus tamen ad ſecretum: ſi caſu ibi inueniretur aliquid ſecreto tenendum, peccat quidem ſed uenialiter tantum: quia nec per ſe facit iniuſtum, nec per accidens redit iniuſtum materialiter in naturā formalis iniuſtitiæ: quia nullum eſt periculum nocumenti. Tertium eſt: ꝙ autoritate publica ex cauſa rationabili aperire huiuſmodi literas, non eſt iniuſtum, quamuis fiat inuito domino: quia reſpublica ius habet prouidendi ſibi oportune, ad prouidēdam autem cautelam publici boni ſpectat tempore belli uigilare ſuper inſidiis, proditionibus, & tractatibus &c. quæ per literas poſſent ſignificari. Et idcirco excuſantur aperientes huiuſmodi literas de mandato publico ex cauſa belli, aut alia rationabili cauſa. Et ſibiipſi imputet extraneus uel dominus eccleſiaſticus, aut ſecularis qui mittit literas ſi diſplicet factum: ſcire enim debet quod nulli iniuriam facit qui utitur iure ſuo. Et hæc eadem ratione (quia ſcilicet utitur iure ſuo) maritus

aperit literas uxoris,ſeu ad uxorem ,& pater filiorum, & Prælatus religioſorum & ſic de ſimilibus.

LITIGIOSVS DVPLEX PECCATVM incurrere poteſt.

LItigivm duo ſignificat peccata. Alterum, quod uacatur contentio, qua quis contra ueritatem ex propoſito litigat: de qua ſuperius dictum eſt. Alterum, quod propriũ nomen non habet, quo homo in conuerſatione humana omnibus opponit uerbo uel motu aliquo: ac per hoc moleſtam habet conuerſationem: utpote triſtitiam ingerens his cum quibus conuerſatur. Eſt autem peccatum hoc contrarium affabilitati: quia homo conuerſatur cum omnibus delectabiliter ut decet. Et poteſt hoc peccatum incurri dupliciter. Vel formaliter, hoc eſt ex intentione contriſtandi hominem contra dicendo. Vel materialiter, hoc eſt abſque huiuſmodi intentione. Et utroque modo eſt peccatum: quia contra rectam rationem exigentem hominem debere conuerſari delectabiliter ut decet. Et communiter eſt peccatum ueniale, propter paruitatem nocumenti intenti ſeu ſubſequentis: nam huiuſmodi triſtitia minimum quid eſt. Si tamen intenderet aliquis confundere hominem, aut contemptibilem reddere per huiuſmodi contradictionem, eſſet peccatum mortale propter notabile proximi nocumentum.

LITIGANS IVDICIALITER PRO TEMporalibus quadrupliciter peccare poteſt.

LItigare in iudicio pro temporalibus rebus ſibi iniuſte debitis, ut quotidie fit, peccatum eſt quadrupliciter. Primo ex irrationabili cauſa: puta ſi ex cupiditate ſeu auaritia, aut pertinacia quadam uel opprimendi aut moleſtandi cauſa litigatur. Secundo, ex modo perſonali ſi contentioſe & quaſi inimice, non colloquendo &c. litigatur. Tertio, ex modo iudiciali: ſi fraudulenter, ſi peruerſe producendo, probando, pro rogando &c. litigatur. Quarto, ex ſcandalo puſillorum: ut contingit quando frater contra fratrem aut religioſi contra laicos grauatos filiis & filiabus, ſeu alias indigentes &c. quibus deberent donare, litigant. Deberent enim præpoſiti

poſiti proponere capitulo, & cum capituli conſilio blanda charitate aut donare, aut differre in pinguiorem fortunam (hæc enim eſt uera fides boni diſpenſatoris rerum Chriſti) & non ſcandalizare mundum litibus, quaſi ſuffocando debitorem (redde quod debes) prætextu eccleſię; quaſi Chriſtus non habeat unde aliunde cultores ſuos paſcat.

LVDVS DVPLICITER CONSIderatur.

LVDERE ex duplici capite inuenitur pctm̃, uel ex gñe ludi, uel ex circũſtãtiis, Ludis aũt ex proprio gñe pctm̃ eſt, qui cõſiſtit in actionibus turpibus uel iniuſtis. Et diſtinguit in tria gña. Primũ genus eſt, quũ ludus aſſumit turpia uerba uel facta. Et ſi quidẽ uel uerba facta ſunt peccata mortalia, ludus eſt peccatũ mortale: ſi autẽ uerba uel facta ſunt peccata uenialia, ludus quoq; erit peccatũ ueniale. Secundũ genus eſt, quũ ludus aſſumit nociua proximo: ſiue noceãt in perſona, ſiue in fama, ſiue in honore, &c. Et ſic ſemper eſt peccatũ mortale: quia nocere proximo eſt mortale peccatũ, niſi propter imperfectionẽ actus excuſetur. Eſto tamẽ hic prudẽs interpres: qm̃ moderata haſtiludia, & moderata gladiatoria, & ſimiles exercitationes armorũ quæ parum nocumenti periculo exponunt ob commune bonum militaris diſciplinæ, quæ exercitatione comparatur prouocatur & fouetur, non comprehẽduntur ſub his damnatis ludis. Tertium genus eſt, quum in ludum aſſumuntur ſanctorum geſta, tanquam cõtẽnantur, & in deriſionẽ deducãtur: hoc enim peccatum mortale eſt, iniuriam inferens, non homini, ſed Deo in ſanctis aut ſacris ſuis.

Ludus uero ex circunſtantiis malus cenſetur ex ſeptẽ. Primo, ex fine ut ſi quis ita eſſet affectus ludo, ut multum tempus cõſumeret in ludis, & hoc eſſet ueniale uel ẽt non curaret de pręceptis Dei uel eccleſiæ pp ludũ: quia hoc eſſet mortale. Secundo, ex perſona: ut ſi dedecet perſonã talẽ ludere tali ludo: ut Prælatos &c. Tertio, ex loco: ut ſi in eccleſia luderetur: quod eſſet mortale quo ad ludos theatrales, & ſimiles: ueniale autem ſi ſine rationabili cauſa quis ibi luderet ad ſcaccos. Quarto, ex tẽpore ut ſi diebus feſtis nimis abſtraheretur a diuinis propter ludũ. Quinto, ex qualitate: ut ſi talis ludus (puta

alearum) ſit prohibitus. Hodie tamen ſolis clericis prohibiti quidã ludi uñr uide in uerbo, clericus. Laicis enim omnis ludus nõ ſecũdũ ſe malus licitus uidetur, niſi ubi ſpecialiter prohibitio ſeruari cõſueuit. Sexto, ex modo: ut ſi fraudulenter ludatur. Septimo ex abuſu dũ multi ludo qui cauſa recreationis licitus & ſanctus eſt, abutuntur, ut negotiatione ad lucrũ: ita ꝙ non ludunt propter delectationẽ principaliter & pecuniam interponunt quaſi ſtimulum ad uere ludendum: ſed ludunt principaliter propter lucrum. Et hoc ſemper eſt peccatum: quoniam eſt dare operam turpi lucro ſi tamen nulla alia deformitas immiſceatur, non eſt peccatum mortale.

LVXVRIA CONSIDERATVR RESPEctu uenerearum ſuperfluitatum, quæ duplex eſſe poteſt.

LVXVRIA apud morales pcm̃ gñale eſt animi ſuperfluitatibus uacãtis: Appropriate tamẽ uſurpat̃ pro ſuperfluitate in uenereis. Et ſic ponit unũ inter ſeptem uitia capitalia.

Poteſt autem dupliciter ſuperfluitas uenereorũ inueniri. Primo, ſecũdũ ſolas circũſtãtias: ut contingit inter coniuges. Et ſic communiter eſt uenialis luxuria. Secundo, ſecundum ipſam ſpeciem actus: ut contingit in fornicatione ſtupro, adulterio, &c. & iis quæ ad hæc ordinantur. Et ſic ſemper eſt mortale peccatum: ut de qualibet ſpecie in ſuo loco patet.

MAGISTER SCHOLARVM TRIPLICIter peccare poteſt.

MAGISTRORVM peccata circa tria ſunt, doctrinam, mores & lucrum Quantum ad doctrinam peccatur primo docendo noxia animæ: ſiue contra fidem catholicam, ſiue contra bonos mores. Et hoc ſiue directe, ſiue indirecte: hoc eſt ex modo dicendi, magnificando contraria, & quaſi deſpiciendo ea quæ ſunt fidei ſeu bonorum morum: ut contingit doctoribus multis philoſophiæ, & poetis arrogantibus ſibi philoſophiæ autoritatem, libertate ingenij, & contemptu fidei, & bonorum morum, quaſi non ſint ueri philoſophi, nec ueri poetæ, qui boni Chriſtiani ſunt. Secundo docendo falſa ut uera. Et hoc ſi ex induſtria fit, incurritur mendacium pernicioſum mentiendo in iis quę ad perfectionem

ſpectant intellectus:qualia ſunt ſcibilia omnia: nocumentum enim inferre in bonis intellectus, non eſt minus q̃ nocere in bonis corporalibus. Secus autem eſt mentiri de aliquo ſingulari:quoniam ſingularia non ſunt ſcibilia, & illorũ notitia nõ per ſe ſpectat ad perfectionem intellectus. Si aũt non ex propoſito falſum dicitur in ſcibilibus, non eſt peccatum mortale: quum non ſit mendacium niſi materialiter:niſi forte nocumẽtum notabile inde proueniens ex incuria aut temeritate doctoris aſſerentis temere falſum, reducat actum in naturã mendacii, tanquam non curauerit mentiri in nocumẽtum aliorũ. Tertio, negligendo ſtudere ut docere bene poſſit &c. Quarto nolendo docere aliquid egregium ex inuidia. Quinto, deuiando, ſcholaſticos auditores ab aliis doctoribus in damnum ipſorum auditorum, & iniuriam doctoris. Et hoc eſſet mortale ſi ſic fieret. Quantum aut ad mores non ſolum peccat minus corrigendo, uel excedendo in correctione, ſed quod magis urget fouendo aut inuitando ad turpia, ſeu ludos &c. ſunt. n. cauſæ multorum per hoc malorum inde ſubſequentiũ in adoleſcentulis. Quo ad lucrum uero peccatur ſi exigit pluſquam ſibi debeatur, aut a quibus non ſibi debetur.

MALVM AVT CVM IMPRECANS AGIT contra charitatem, & ideo peccat.

MALEDICTIO qua quis imprecatur alicui malũ peccatum eſt mortale ex ſuo genere:quia contra charitatẽ eſt cupere alicui malum. Aduertẽda tamen ſunt hic quatuor. Primũ eſt, ꝙ eſt ſermo de malo ſub ratione mali, & nõ ſub ratione boni honeſti uel utilis:hoc eſt, ad maledictionẽ requiritur ꝙ deſideretur homini malũ, puta mors, infamia, damnũ rerũ, infirmitas, & ſi quod aliud malum occurrit:ita ꝙ non deſiderent̃ iſta illi ut iuſtitia Dei aut reipublice habeat ſuũ locũ: ſicut lætabitur iuſtus quum uiderit uindictam. Et ſimiliter ꝙ non deſiderentur iſta illi ut medicina corrigens illum, & reducens ad ſanitatem animæ. aut ſaltem reuocans ab oppreſſione bonorum. Sed deſiderantur iſta proximo non curando plus:hoc.n.eſt deſiderare malum formaliter. Scd̃m, ꝙ ſermo eſt de creatura rationali, cui ſoli põt aliq̃d mali obuenire. Vbi caute aduerte, ꝙ ſi maledicunt̃ creaturę irrationales abſq; alia

adiunctione, peccatum eſt otioſi uerbi. Si uero maledicerentur ut ſunt creaturæ Dei, uon eſſet ſimplex maledictio, ſed blaſphemia: ſicut ẽt blaſphemia eſt maledicere ſanctos aut Deũ. Si autem maledicerentur in ordine ad homines, uel ut ſunt res alicuius(ut ſi quis imprecetur ſterilitatem ergo alicuius, aut mortem pecudibus alicuius &c.) perinde eſſet ut imprecari damnum homini qui eſt Dominus. Vel ut ſunt contẽtiuæ, & breuiter relatiuæ ad bona humana: ut ſi quis hac ratione maledicat diem natiuitatis ſuæ, uel alterius, idem eſt, ac ſi maledixiſſet hominem illum naſcentem. Si uero relatiue ad mala humana, nullum peccatũ eſt: ſicut nec maledicere humanis malis. Sic. n. Iob maledixit diem natiuitatis ſuæ, pro quanto continent tot mala culpę & pœnæ huius uitæ. Et Dauit mõte Gelboe, pro quãto ibi occiſus eſt populus dñi. Et ſic de ſimilibus. Demonem demum maledicere abſolute non eſt peccatum: quia rõne ſtatus ſui mali intelligitur a Chriſtianis maledici. Tertium eſt, ꝙ maledictio dupliciter incurritur ſ. uel per ſe, hoc eſt ex intentione maledicendi ut malum eueniat. Et ſic eſt peccatum mortale, ſi homo maledicitur directe uel indirecte, ut declaratum eſt: niſi propter imperfectionem actus, uel ex parte mali, quia minimum pro nihilo reputatur uel ex parte affectus, quia nõ ex cõſenſu rationis cupiebat. Et materialiter incurritur maledictio, quũ quis maledicit uerbo, ſed nõ aĩo maledicendi, ſed ex ſurreptione uel lapſu linguæ, aut malo uſu hmõi profert. Et eſt ueniale peccatũ.

Quartum eſt, ut non fallaris cõfeſſor quo ad duo. Primo, ad diſcernendum ſi perſona illata maledixit ex animo uel nõ, nã non oportet inſpicere ad tempus quietis, ſed ad tẽpus iræ & furoris, Ex hoc. n. ꝙ poſt iram perſona quieta nollet malũ illi cui imprecata eſt, non habetur ſignũ ſufficiens ꝙ non maledixit ex animo, ſed ſolummodo quod non perſeuerat in malo animo. Sed oportet ſcire ſi tunc quando imprecabatur, paſſio iræ & furoris intantum præualuit ꝙ flexit uoluntatem ad conſenſum, ita ꝙ tunc uoluiſſet ut eueniret quod imprecabatur. Nã ſi ſic eſt: non excuſatur, a mortali: ſicut nec qui ex nimio libidinis ardore cõſentit ut uellet fornicari, ꝗuis tranſacta tẽtatione nollet, & gaudet ꝙ non fecerit, & multũ doleret feciſſet: ſimile eſt enim hic & ibi. Secundo, ad diſcernendum

animũ eius qui maledixit irrationali creaturæ reſpectiue ad bona humana: puta maledictus ſit dies in quo natus eſt, aut in quo natus ſum, & ſimilia: quoniam ipſimet qui dicunt non intelligunt uerborum proprium ſenſum, quod ſcilicet redundet in maledicendum illum hominem naſcentem. Et propterea oportet examinare animum dicentis, ſi tunc per illam maledictionem optabat aliquid mali notabilis illis homini, ſiue ſit ipſemet, ſiue alter. Nã ſi optando illi malum notabile dicit, maledictus dies in quo natus es, quaſi optans illum non fuiſſe natũ, aut fuiſſe male natum, peccatum eſt mortale ſine dubio. Si uero ex ira maledicit diei illi, & intẽdit, quod dies ſit maledictus, ſed nõ intendit per hoc uelle ut ille habuerit uel habeat malum ex natiuitate ſua, peccatum ueniale eſt: quia intentio maledici non protenditur ad cupiendum malum proximi.

MALEFICII CRIMEN QVALITER COMMITTATUR.

MALEFICIVM peccatũ eſt gñale, quo quis nocet proximo. Vſurpatur tñ appropriate pro peccato quo quis nocet proximo per aliquã dæmonis inuocationẽ. Vnde malefici dicuntur qui impediunt conſummationẽ matrimonij, pueros lædunt aut etiã occidunt, & quæuis mala alia incantationibus ſuis inferunt. Conſtat autem crimen hoc eſſe mortale ex duplici capite: & quia inuocatio eſt dæmonũ, & quia nociuum eſt humano generi. Cõfunditur tñ plerũq; nomẽ maleficii ad inuocationes dæmonum etiam utiles hominibus. quum diſputatur an liceat maleficium ſoluere maleficio altero.

Vbi ſcito, ꝙ ſoluere maleficium alio maleficio, peccatum quoq; eſt mortale: quoniã maleficium eſt ſecundũ ſe prauum & nulla poteſt intentione bene fieri. Et ſimiliter inducere maleficium paratum ad maleficia perpetranda, ad ſoluendum maleficium alio maleficio, eſt peccatum mortale: quia nulla ratione licitum eſt inducere hominem quantumcũq; paratum, ad offendẽdum Deum. Nec habet locum in propoſito diſtinctio inter inducere ad peccandum, & uti iniquitate alterius parati ad peccandum, ut diſtinguitur in uſura, & in iuramento infidelium. quoniam illa diſtinctio non habet locum niſi in illis in quibus actio petita poteſt ab illo parato fieri ſine peccato

ſi uult:

ſi uult: & ex iniquitate ſua prouenit quod apponit ipſe peccatum. tũc enim petens petit opus bonum: ſed quia ille a quo petitur, nõ uult niſi cum peccato efficere, ideo petens, utitur iniquitate parati, & non communicat peccato illius. Verbi gratia: petẽs mutuum ab uſurario, petit opus bonum, ſcilicet mutuum: quod uſurarius ſi uellet poſſet ſine peccato concedere, & ſimiliter petens iuramentum ab infideli, petit opus religionis ſanctum, ſ. iurare, quod idolatra poteſt ſi uult ſine peccato concedere, recognoſcendo uerum Deum, & per illum iurando. In propoſito autem petitur a malefico ut ſoluat maleficium, quod ille non poteſt etiam ſi uult præſtare ſine peccato. Et propterea conuincitur quis quod petit peccatum, & inducit paratum ad peccandum. digni autem ſunt morte (inquit Apoſtolus) non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui conſentium facientibus. Si autem maleficus ſciret maleficium factum conſiſtere in laqueo ibi alligato, nullum peccatum eſſet rogare ut ſolueret illam alligaturam: quia hic nulla interuenit dæmoniaca opera, ſed humana tantum actio, quã quilibet alius poſſet efficere ſi ſciret ubi eſſet illa alligatio.

MALITIOSVS QVIS DICATVR: ET quando malitia ſit uitioſa.

MALITIA peccatum eſt generale, quo homo ex ſola intentione mali eligit malum. Hinc enim diſtinguendo peccantes ex malitia uel infirmitate, uel ex malo uſu, excuſamus illos qui ex paſſione aut uſu, aut imprudentia peccant, agrauantes eos qui non niſi qua intendunt malum, eligunt peccare, ſunt enim peſſimi in quocunque genere peccent difficile enim uidentur corrigi poſſe. Contingit tamen propter imperfectionem actus eſſe ueniale peccatum ex malitia: ut ſi quis uana mendacia eligit dicere ex intentione huius mali quod eſt uane mentiri, & non propter aliud. Eſt ſiquidem imperfectio actus ex parte mali, quia non eſt malum pernicioſum.

CONTRACTVS MATRIMONII POteſt ex ſeptem capitibus dici uitioſus.

MATRIMONIVM tum ad peccata quæ in illius contractu interueniunt, tractandum eſt primo: deinde de

peccatis quæ in illius uſu occurrunt. In contrahendo igitur matrimonium per uerba de præſenti, poteſt ex ſeptem capitibus peccatum incurri. Primo, agendo contra impedimenta dirimentia. Secundo contra impedimenta non dirimentia. Tertio contra modum. Quarto, cõtra intentionem ſacramenti. Quinto, ex intentione finis mali. Sexto, ex præpoſtera intentione finis. Septimum, ex indignitate perſonæ.

Quantum ad primũ, impedimenta dirimentia continentur in his uerſibus.

Error, conditio, uotum, cognatio crimen:
Cultus diſparitas, uis, ordo ligamen honeſtas:
Si ſis affinis, ſi forte coire nequibus.
Hæc ſocianda uetant connubia facta retractant.

Quorum ſummaria explanatio eſt.

Primum impedimentum eſt error circa ſubſtantiam perſonæ: puta intendit quis contrahere cum primogenita, & ſupponitur alia, erratur ibi in perſona.

Sed ſi erretur in qualitate (puta quia nõ eſt bona, aut diues aut ſana &c. ut ei dicebatur) non ſuffragatur. Secundũ eſt, conditio: ſcilicet ſeruilis. nam ſi ignoranti ſeruitutẽ, libero datur ſerua, quam ſi ſciret ſeruam, nõ acciperet, non tenet matrimonium. Tertium eſt, uotum: ſcilicet ſolẽne religionis approbatæ, ſiue fuerit profeſsio expreſſe ſiue tacite facta: nã illius matrimonium nullũ eſt. In quarto impedimento clauduntur tria impedimenta iuxta tres cognationes: ſcilicet naturalem, ſpiritalem, & legalem. Cognatio naturalis tollit matrimoniũ uſq; ad quartum gradum incluſiue: ita ꝙ inter conſanguineos ac conſanguineas in primo, ſecundo, tertio & quarto gradu non poteſt eſſe matrimonium.

Cognatio ſpiritalis, quæ contrahitur in baptiſmo uel cõfirmationis ſacramento tollit matrimoniũ ſecundum tres tantũ lineas. Prima eſt, inter ſpiritalem parentem & filiũ ſeu filiam, hoc eſt inter tenentem ad baptiſmum uel chriſma. & baptizatum ſeu confirmatũ. Secunda eſt, inter compatrem & commatrem, Tertia eſt, inter fratres ſpiritales, hoc eſt perſonã baptizatã ſeu confirmatã, & filios ſeu filias naturales patris ſpiritalis. Et aduerte hic duo. Primum, ꝙ idẽ eſt iudiciũ de tenente ad baptiſmum, & baptiſmante. Secundum ꝙ idẽ eſt iudicium

de tenente ad baptiſmũ, & illius uxore, ſi iam conſummatum mr̃imoniũ erat. Cognatio legalis (quæ cõtrahit̃ ex adoptione alicuius in filiũ ſeu filiã) tollit matrimoniũ ſcd̃m tres lineas.

Prima eſt, inter adoptantem & adoptatum, ac illius filium, & iterum filium filij, & deinceps.

Secũda eſt, inter filios naturales ac legitimos adoptantis & adoptatũ. Tertia eſt, inter uxoré adoptantis & adoptatum, & inter uxoré adoptati & adoptanté. Inter quas ponitur dr̃ia ꝙ tã prima q̃ tertia eſt perpetua: ſecunda aũt téporalis. ſ. quãdiu manet in poteſtate patris adoptãtis: & ideo mortuo patre, aut emancipato filio naturali uel adoptiuo, põt inter eos eſſe matrimoniũ. Quintũ impedimentum eſt, crimen: quod duplex eſt: adulterium & homicidiũ. Sed quatuor conficiuntur hinc caſus impedientes. Primus eſt, ex puro homicidio, quando alter coniugũ procurat alterũ occidi per aliquam tertiam perſonã: nã inter coniugé remanenté, & perſonã illã tertiã cõſorté in homicidij talis crimine. nõ põt eſſe matrimoniũ in perpetuum: ut patet extra de cõuerſione infidelium, c. laudabilem. Secundus eſt ex homicidio mixto adulterio, quando alter cõiugũ adulteratur, & per ſe uel alium occidit alterũ coniugum: nam inter remanenté coniugé & perſonã illã cũ qua adulteriũ cõmiſſum fuerat, non poteſt eſſe cõiugiũ: ut patet extra de eo qui duxit in matri. quam poll. per adult. c. ſuper hoc. & xxxj. q. j. ſi quis uiuente. Et ſcito ꝙ multi & forte omnes exponunt hos duos caſus limitando cum una conditione. ſ. ſi dictum homicidiũ fiat ea intentione ut ſit ſeu fiat matrimoniũ inter prædictos: ita ꝙ ſi non propter hanc intétioné cõiunx occidés per ſe uel aliũ occidat ſuũ cõiugé, nõ incurrit ĩpedimẽtũ dirimens matrimoniũ. Sed quum hoc ſpectet ad ius poſitiuũ, & iura nõ inueniãtur opponere dictã conditioné (ut patet dicta capitula intuenti) nec aliquis alius canon allegetur hãc limitationé apponens, neſcio qua ſecuritate limitatio hæc aſſeri poſsit. Tertius caſus eſt, ex adulterio nõ puro, ſed mixto promiſsioni fide uallatæ q̃ quũ alter coniunx morietur accipiet illũ uel illã in cõiugé: ſiue p̃cedat, ſiue ſequatur adulteriũ hm̃oi ꝓmiſsio. Nã inter iſtos adulteros eũ tali promiſsione in æternũ nõ põt eſſe coniugium: ut patet extra de eo qui duxit in matri. quam poll. per adulte. c. ſi quis uxore. & xxxj. q. j. c. relatum. Quar-

tus caſus eſt, ex adulterio quoq; mixto contractui ſecundi ma trimonii de præſenti: ita ꝙ iſti non ſolũ adulterium commiſe runt, ſed de facto cõiuges ſe fecerunt ſtante altero eorum liga to in priore matrimonio: nec refert, an adulteriũ pręcedat aut ſequatur huiuſmodi contractum ſecundi matrimonii: nam in ter iſtos ſic adulteros non poteſt unquam eſſe coniugium: ut patet extra de eo qui duxit in matrim. quam poll. per adul. ca. ſignificauit. & cap. ex literarum. & cap. ſi quis. Et hunc caſum intellige cum grano ſalis: hoc eſt, ſi perſona ſoluta, puta Bertha, ſciebat eſſe coniugatam perſonam illam cum qua contraxit matrimonium, & commiſit adulterium, puta Ioannem. Sciebat inquam aut tunc quando contraxit, aut ſi tunc neſciebat, & poſtea ſciuit, nihilominus poſtquam ſciuit, commiſit adulterium illud, ſcilicet cum illa perſona coniugata, cum qua ignoranter contraxerat ſcilicet cum Ioanne. Si uero perſonã illam ſcilicet Ioannem, eſſe coniugatã neſciuit quandiu uixit alter coniux ſcilicet Ioannis, ſed poſt illius mortem tantũ ſciuit: poteſt ſi uult matrimonialiter coniugi cum eadem perſona, ſcilicet Ioanne (ut patet in c. propoſitum. &c. ueniens. de eo qui duxit in matri. quã poll. per adulte.) quoniam ipſa Bertha nũquam commiſit adulterium cum Ioanne formaliter: id eſt ex intentione, ſed materialiter tantum: quia putabat ſe cũ proprio marito dormire. Aduerte hic adiungi dictis quatuor caſibus quintũ. ſ. ſi mulier occiderit uxorem alterius ut illum habeat in maritum, aut econtrario ſi uir occidit maritum alterius ut illam habeat in uxorem, ita quòd inter talem homicidã ſic & illum ſeu illam relictam non poteſt eſſe coniugiũ. Et allegatur cap. ſi quis uiuente. xxxj. q. j. Sed quoniam canon ille loquitur de homicidio coniugis non puro, ſed mixto adulterio (ut patet intuenti) & hæc expoſitiuo iure robur trahunt, ideo in ſolis illis caſibus qui in iure poſitiuo ſunt, ſtãdũ uidet̃.

Sextum eſt, diſparitas cultus: ita ꝙ inter baptizatum & nõ baptizatum non poteſt eſſe matrimonium. Si autem ſint baptizati quamuis hæretici & apoſtatæ, tenet matrimonium. Septimum eſt, uis: hoc eſt uiolentia. Et ſub hoc clauditur non ſolũ uiolentia abſoluta, ſed uiolentia per metum cadentem in conſtantem uirum: qui metus in propoſito definit̃ quadruplex. ſ. ſtupri, ſiue ſtatus uerberis, atq; necis: ita ꝙ ſiue metu mortis, ſiue uerbe-

ſiue uerberum,ſiue ſtatus,id eſt libertatis,ſiue ſtupri, conſen tiens in matrimonium,non conſentit ſufficiéter ad perpetuũ matrimonii uinculum:uult enim eccleſia matrimonia quæ ꝑ petua ſunt,habere conſenſum non qualemcunque ſed liberũ. Poteſt autem impedimentum hoc tolli, ſi poſteà libere uult conſentire in quod prius coactus,aut non conſenſit,aut nõ liber conſenſit,ſed ex metu cadẽte in cõſtantẽ uirũ: ut dictũ ẽ.

Octauum eſt,ordo,ſcilicet ſacer. Nam ordinatus in ſacris non poteſt contrahere matrimonium:& ſi contrahit, non ualet. Nonum eſt,ligamẽ.ſ.alterius coniugii. Alligata. n. perſona alteri cõiugi per uerba de præſenti. non poteſt contrahere cũ perſona alia:& ſi contrahat & conſummet etiam matrimoniũ ſ̃m,nihil ualet, etiam ſi primum non ſit conſummatum, ſed oportet ſtare in primum Decimum eſt,honeſtas: hoc eſt publicæ honeſtatis iuſtitia,uetãs illos inter quos ſunt uel fuerũt ſponſalia,poſſe cõtrahere cũ conſanguineis alterius partis uſque ad quartum gradum. Ita ꝙ Ioannes mortua ſua ſponſa non poteſt cum conſanguineis ſponſę olim ſuæ contrahere,& ſimiliter ex parte ſponſi. ſtatuit enim eccleſia ſponſum & ſpõſam quo ad hoc pares marito & uxori carnaliter commiſtis. Vndecimum eſt,affinitas:hoc eſt,parentela cõtracta ex carnali commixtione naturali cõſummata uiri & mulieris: ſiue ſint maritus & uxor, ſiue quæcunq; aliæ perſonæ: & durat uſque ad quartum gradum:ita ꝙ perſonis carnaliter ſic commixtis, puta Petro & Antonia, non poteſt Petrus aliquam Antoniæ conſanguineam uſq; ad quartum gradũ habere uxorem: quia ſunt effecti ſibi affines. Similiter Antonia non poteſt aliquẽ conſanguineum Petri uſque ad quartum gradũ habere in maritum:quia ſunt ſibi effecti affines.

Duodecimũ impedimẽtũ eſt,impotẽtia coeũdi:ſiue hoc ꝓ ueniat ex natura,ſiue ex maleficio perpetuo. Et quia hoc impedimentum quũ accidit,ſubiacet ſpeciali examini accidẽtis facti qđ a ꝑlatis eccleſiæ fit,ideo ſufficiat cõfeſſori hoc noſſe.

Hęc ſunt impedimẽta quę & impediũt matrimoniũ cõtrahẽdum,& dirimunt illud ſi de facto cõtractum fuerit,etiam ſi fuerit cõſummatum,& inde geniti filii & filiæ. Hoc eſt primũ caput,ex quo cõtingit peccare in contrahendo matrimoniũ.

Secũdũ uero caput ex quo peccatur in cõtrahẽdo matrimonium,

niũ,cõſtat ex impedimẽtis non dirimẽtibus quidẽ matrimoniũ,ſed impediẽtibus & efficientibus ut de iure nõ poſſit contrahi matrimoniũ:ſi tñ cõtrahat̃,ualet. Sunt aũt impedimẽta hæc xj. Primum eſt interdictũ eccleſię:ſi Epiſcopus uel curatus inhibeat aliquibus ne contrahãt ꝓpter aliq̃ rõnabilẽ occaſionẽ,donec conſtet clare ſi eſt aliqđ impedimẽtũ inter eos. Secundum eſt,uotum ſimplex caſtitatis. Tertium eſt, ſpõſalitium cum altera perſona. Ille enim qui habet caſtitatis uotũ, & iſte qui iã promiſit alteri,nõ debet uiolare fidẽ ſuã: ſed ille debet ſeruare fidem Deo,iſte homini. Quartũ eſt,ſi quis iunctus eſt alteri catechiſmo, quia tenuit ipſum ad catechiſmũ qui fit ante baptiſmum. Quintũ eſt,inceſtus cũ affinibus, hoc eſt cum cõſanguineis coniugis:ita ꝙ talis punitur ut decedẽte cõiuge nõ poſſit contrahere matrimoniũ cnm quacũq; perſona. Sextũ eſt,uxoricidium. Septimum eſt,raptus alienæ ſponſę. Octauũ eſt, proprij filij de fonte uel ad chriſma ſuſceptio inſidioſa matrimonio,ut.ſ.cõiunx priuetur debito matrimoniali. Nonum eſt,presbytericidiũ. Decimum eſt, ſolẽnis pœnitentia. Et undecimũ cõiugium ſcienter cum moniali. Hæc .n. impdimẽta ex inſtitutione eccleſiæ ſunt præter ſecundum & tertium,q̃ ex naturæ iure ſunt,quia ad fidelitatẽ ſpectãt. Et primũ nã tũ ad clãdeſtinũ:quia cõtra morẽ humanæ ſocietatis eſt. Et ſcito peccatum eſſe mortale,ſi cum tribus primis impedimẽtis cõtrahitur matrimonium:hoc eſt,ſi contra interdictum eccleſiæ iudice ꝓhibẽte,ſi cõtra uotum ſimplex,ſi cõtra ſpoſalitium alterius cõtrahit̃ matrimoniũ: quia matrimonia clãdeſtina totaliter dãnata ſunt:& eccleſiæ debetur obediẽtia omnimoda in re tãta, & fidẽ tã Deo q̃ homini uiolare in re tanta mortalis offenſa eſt. Notanter autem dixi contra uotum ſimplex, & contra ſponſalitium alterius: quia ſi quis poſt uotum ſimplex contraheret,animo tñ ingrediendi religionem anteq̃ cõſummet matrimoninm,nõ cõtraheret cõtra uotum: quia non contraheret cum animo uiolandi uotum,ac per hoc non peccaret mortaliter contrahendo:ſed teneretur implere uotum,imo teneretur ad religionem profitẽdã,ex quo poſuit ſe in ſtatu in quo non poteſt aliter implere caſtitatis uotum niſi per religionis profeſſionem. Similiter non contraheret cõtra ſponſalitium,ſi ſpõſalitia eſſent ſoluta. Cum reliquis autẽ
octo

octo impedimentis contrahere, ſi contemptus deſit, noli iudi care mortale, ſi non eſt conſuetum petere diſpẽſationẽ, & re uera ſi non eſt in memoria hominum ꝙ Epiſcopi diſpenſent circa hęc uidentur tacite conſenſiſſe. Tutior tamen pars eſt eligẽda, ut habẽs aliquod horum impedimẽtorum nõ dirimẽtium, petat diſpẽſationẽ ſaltem ſecrete per tertiã perſonã ab epiſcopo, ut licite contrahat. Poteſt enim omnibus epiſcopus diſpenſare, niſi circa uotum & ſpõſalitium: quia aliunde q̃ ex poſitiuo iure hæc robur habent peccati. Hæc de ſecundo capi te. Tertium caput, unde peccatur in cõtractu matrimonii, eſt modus clandeſtinus. Et hic modus dupliciter intelligitur.

Primo, ſi contrahitur omiſſis bãnis, ut ſciãtur impedimẽta ſi qua ſint &c. Et hoc habet locum, ubi hæc conſueuerunt ſer uari: ubi aũt nõ cõſueuerunt hæc fieri, non incurrit̃ peccatum omittẽdo hæc q̃ ex poſitiuo ſunt iure. Alio modo intelligit̃ ſi contrahitur non in facie eccleſię: hoc eſt occulte ſine ſufficien tibus teſtibus qui eccleſiam repreſentãt. Et quia hoc eſt de iu re naturæ, tum ratione publici actus qui exigitur ad hoc ut in ſociali uita perſonæ ſe habeant ut coniuges, tum ratione ſcandali, tũ ratione periculi quotidiani quo trãſitur ad ſecunda cõ iugia omiſſo cõiuge clãdeſtino: ideo hoc nõ poteſt fieri abſq; peccato mortali, niſi per accidens: ut ſi poſt contractum de facto tm̃ matrimonium in facie eccleſiæ & conſummatũ, ad cor rediens alter coniugũ qui impedimenti ſecreti dirimentis eſt cõſcius, obtenta diſpenſatione cõtrahere iterũ uelit, tũc abſq; teſtimonio ſufficit contrahere ad euitandum ſcandalũ: imo de bet etiã coniugi occultare, & petere, ut pro ſua conſolatione uelit iterum acceptare ſe in coniugem, & ſic contrahere: nam ceſſant in hmõi caſu oĩa inconuenientia. Poſſunt etiã per acci dens contingere multi caſus excuſantes a mortali contractum clandeſtinum ad horã, quaſi ſtatim publicandũ. De quibus ui de ſi uis in cõmentariis noſtris ſuper tertia parte diui Tho. cir ca finem. Quartum caput peccati in cõtrahendo matrimoniũ eſt intentio contra ſacramentũ. Et hoc peccatum cõe eſt ſacri legium contra quodlibet eccleſiæ ſacramẽtum, qñ perſona ex teriori actu ſimulat ſacramentum: quia ſecũdum intentionem interiorem nõ intendit ſacramentum ſuſcipere ſeu efficere: ut ſi quis dicat, accipio te in coniugẽ, & non intendit quod dicit.

Huiuſ-

Huiuſmodi.n.mēdaciū pernicioſum & ſacrilegiū non ſolum
mortale eſt pcm̄,ſed irritū reddit ſacramentū, & tenetur talis
deceptor ſatisfacere læſę parti &c. Simile ſacrilegiū irritans
matrimoniū cōmittitur cōtrahēdo matrimoniū cū pacto con-
tra aliquod triū bonorū matrimonij.ſ.fidei, prolis, & ſacra-
mēti:ut ſi deducatur in pactū ſterilitas, aut ſeparatio totalis,
aut non reddēdū debitū hoc.n.eſt cōtra fidē,primū cōtra pro
lē,ſecūdū autē cōtra ſacramētū. Et ideo ultra peccatū nō te-
net matrimoniū:ut patet extra de cōditionibus appo. cap.ul
timo.Quintum caput peccati in cōtrahendo matrimoniū,eſt
intētio mali finis.Et hoc quoq; peccatū cōe eſt reliquis ſacra
mētis & bonis actibus exterioribus: ſemper.n. eſt peccatum
exercere illa ad malum finē, unde cōtrahere matrimoniū ad
finē malū (puta ad libertatē adulterandi,ad furandum,ad oc
cidēdū, ad lenocinandū &c.) peccatū eſt mortale manifeſtū.
Sextū caput peccati in contrahendo matrimoniū,eſt intētio
præpoſtera reſpectu finium ſeu bonorū ex cōiugio expectato
rum expectantur ſiquidem ex coniugio, primo proles,ſecun
do uitatio fornicationis, tertio amicitia affinium,utilitas bo
norum temporalium, delectatio carnalis cum coniuge &c.
Quando ergo aliquis contrahit, & non principaliter pp pro-
le(niſi ſenes ſint)peccatum interuenit ueniale.Quando uero
nec proptet prolem nec propter uitanda fornicationem mo-
uentur ad contrahendum,ſed propter cōmoditatē tēporaliū
bonorū aut obſequiorum præpoſterus eſt ordo finium.Et ſi-
militer quando propter nihil horum principaliter, ſed pro-
pter pulchritudinem coniugis,& delectationem &c. ualde p̄
ponitur delectatio cæteris bonis: & quia non ſeruatur debi-
tus rationis ordo,peccatū incurritur. Nūquam tamē pp hæc
& ſimilia incurritur peccatum mortale,nec interuenit abuſus
ſacramēti,quia nō ordinatur propterea ſacramētū cōiugij ad
finē extraneū,ſed remanet ordinatum ad ſuū finē,qui eſt mu
tua poteſtas corporum coniugum, & ſanctificatio eorum: ut
ſciat unuſquiſq; ſuum uas poſſidere in ſanctificationem:quo-
niam intendunt ſe habere ut coniuges ſecundum eccleſiam:
ſed aduentitius finis delectationis uel diuitiarum &c. poni-
tur ut eſt finis non coniugij, ſed uel quare magis cum iſta q̄
cum illa contrahat: ut Iacob maluit cum Rachele pulchra, q̄

Lia

Lia lippis oculis contrahere, uel mutationis uoluntatis ad applicandum ſe ad contrahendum cõiugium:ſicut Dauid, quia egebat calefaciente ſe, mutauit uoluntatem ut acciperet uxorẽ Abiſac Sunamitem. ſicut etiam ſacerdos non celebraturus hodie, mutat uoluntatẽ ut cõplaceat alicui, & celebrat. Nõ. n. propter hæc, ſacramenta ordinantur ad hæc, ſed mutationes noſtrarũ uoluntatũ. In his igitur aut non inuenitur peccatũ, ſi uoluntas eſt ordinata: aut ueniale, quando inordinata eſt intentio præponens poſt ponenda. Septimum caput peccati in contrahendo matrimoniũ, eſt indignitas perſonæ. Et hæc eſt duplex. Prima eſt, excõicationẽ, vt ſi perſona eſſet excõicata, ſiue maiore, ſiue minore excõicatione: quia excõicatio minor, excludit a paſſiua participatione ſacramentorũ. Conſtat autẽ utrunq; coniugem ſuſcipere ſacramẽtũ matrimonij quũ contrahitur per uerba de præſenti. Secũda eſt, peccati mortalis: ut ſi eſſet in peccati mortalis ſtatu. Cẽſetur aũt quilibet in peccato mortali eſſe, ſi poſtquam cõmiſit mortale peccatum, non eſt contritus ſi autem eſt contritus, iam non eſt in peccato mortali. Igitur antequã contrahãt matrimoniũ, debet uterque conteri de omnibus peccati ſuis. Et ſi tunc non cõfitetur, & ſcit aut dubitat ſe excommunicationi maiori aut minori ſubiacere, faciat ſe abſolui, ut indigne poſſit contrahere: non contrahens cum altera excommunicatione ſcienter, aut cum peccato mortali ſcienter, peccat mortaliter peccato ſacrilegij notabilem exhibens ſacramento irreuerentiam.

VSVS MATRIMONIALIS CONIVGII multipliciter uiciari poteſt.

MATRIMONII peccata quantum ad uſum coniugii ſunt ex capitibus xiiij. Primo, ex fine. Secundo, ex moda. Tertio, ex indiſpoſitione. Quarto, ex periculo. Quinto, ex debito. Sexto, ex loco. Septimo, ex tempore. Octauo, ex more. Nono, ex uoto. Decimo, ex adulterio. Vndecimo, ex abuſu. Duodecimo, ex impudicitiis. Tertiodecimo, ex qualitate damnata. Quartodecimo, ex innaturaliter contra ipſum matrimonij uſum. Primũ igitur caput peccati in coniugij uſu eſt finis: nam cauſa generãdi exercẽdus eſt, aut in remedium concupiſcentiæ. Si igitur ſolius delectationis cauſa ſit, pecca-

tum

tum eſt, ueniale tamen. Secundum caput peccati eſt modus innaturalis. Et quia infiniti ſunt modi quos humana delectatio adinuenit, hoc ſcito quod niſi ex rationabili cauſa mutetur naturalis modus, ſeruato ſemper uaſe naturali, ſemper eſt peccatum. Et niſi modus ſit intantum exorbitans ut impediat poſſe concipere (hoc eſt poſſe bene recipere ſemen, ita ut poſſet concipere ſi aliud non obſtaret) communiter eſt peccatum ueniale. Videtur autem ualde obſtare facultati concipiendi, ſi mulier ſuper uirum ſit: & propterea hoc uidetur mortale aut prope. Si tamen poſſet mulier ſic concipere, noli damnare. Tertium autem caput ex indiſpoſitione menſtruorum. Mulier enim menſtruata peccat petendo debitum reddendo autem excuſatur, ſi uiro conſulit. Non tamen eſt peccatum mortale petere aut reddere menſtruatam: quia nulli facit iniuriam qui utitur iure ſuo. Quartum caput eſt, periculum aut abortus, aut notabilis nocumenti: hoc enim eſt manifeſte contra charitatem proximi, nam uita prolis & ſanitas mariti, bona ſunt non lædenda. Vnde non curare de huiuſmodi, eſt peccatum mortale. Quintum caput eſt debitum. Nam negare debitum coniugale petenti coniugi, peccatum eſt mortale ex ſuo genere: quia eſt iniuſtitia. Excuſatur tamen coniunx a reddendo debito in duobus caſibus.

Primus eſt, ſi non poteſt ſine periculo uitæ uel ægritudinis: quoniam debitum coniugij intelligitur ſalua conſiſtentia & ſanitate ſubiecti. De periculo autem infectionis lepræ, canonica lex non eripit, dicens autoritate Apoſtoli Pauli teneri ſanum coniugem reddere debitum leproſo exigenti: ut patet extra de coniug. leproſo, cap. quoniam. Quod tamen a quibuſdam moderate exponitur, ſcilicet quando ex redditione debiti non imminet ſano periculum infectionis. Et ſatis rationabiliter: quoniam redditio debiti coniugalis intelligitur ſalua non ſolum conſiſtentia, ſed ſanitate ſubiecti: quia non tenetur ægritudinem notabilem incurrere propter reddendum debitum hoc: generandi enim opus ordinatum eſt a natura ad bonum ſpeciei ſine malo indiuidui. Et ideo ſicut non tenetur incurrere ex hoc notabilem debilitatem: ita nec lepram, quæ maius malũ eſt. Vnde in huiuſmodi caſu uidetur ſtandum conſilio medicorum de periculo infectionis,

fectionis, conſideratis particularibus circunſtantiis & qualitatibus. Secundus eſt, ſi petens fornicationem commiſit: quia ex hoc alteri autoritate domini licet coniugis totum dimittere. Ad hunc caſum reducuntur omnes caſus in quibus coniunx perditius exigendi debitum. Niſi ergo rationabile impedimentum adſit, peccat mortaliter negans debitum, etiam ſi dies Paſchæ fuerit in quo debeant communicare.

Sextum caput eſt locus duplex: ſacer, uel publicus. Nam actus polluens locum ſacrum, non poteſt licite ibi exerceri, Conſtat autem quod omnis effuſio uoluntaria ſeminis humani polluit locum ſacrum, ſicut effuſio ſanguinis iuſta a iudice facta unde committeretur ſacrilegium etiam tempore obſidionis in eccleſia matrimonio utendo. Nec inconuenit coniuges teneri ad caſtitatem ex penuria loci: quum teneantur ex mutua abſentia per multos annos uiro exiſtente occupato in militaribus, &c.

In publico autem loco non patitur honeſtas humanę ſocietatis id fieri. Septimum caput eſt, tempus ſacrum duplex ſcilicet commune, ut ſunt dies feſti & quadrageſimales: in quibus (niſi contemptus feſtorum interueniat) conceſſus eſt uſus coniugi. Aliud eſt ſacrum tempus ſpeciale: quo ſcilicet prohibitæ ſunt nuptiæ, de quo in uerbo, nuptiæ, dicetur. Sed nunc dicetur quantum ad conſummationem matrimonij, quod conſummare matrimonium tali tempore, peccatum eſt: quia contra finem præcepti fit. Non tamen eſt peccatum mortale, ſi ſine ſolennitate nuptiarum, ſine traductione uxoris in domum, fit conſummatio matrimonij: quia hoc nō inuenitur prohibitum: nec cadit ſub prohibitione eccleſiæ ut prohibitum: ſed ut finis prohibiti. Aliud autem conſtat eſſe quod præcipitur: & aliud quod eſt finis præcepti: ſicut finis præcepti ieiunij eſt eleuatio mentis: ſi tamen quis ieiunat, & non eleuatur mente, non eſt tranſgreſſor præcepti. Vbi autem conſummato matrimonio nullum peccatum eſt hoc tempore, ſicut nec alio ſacro tempore. Octauum caput peccati eſt, non benedicendi ſponſas ante nuptias, & uere peccatum eſt uti coniugio ante benedictionem ſolitam. Si tamen deſit contemptus, non eſt peccatum mortale conſummare matrimonium ante benedictionem: quia nec ſtatuti nec conſuetu-

dinis uiolatio ex infirmitate paſſionum infert peccatum mortale:ut latius declarauimus in commentariis tertiæ partis circa finem uide ibi ſi uis. Nonum caput peccati eſt, uotum ſimplex caſtitatis. Contra quod coniunx uoto aſtrictus agit petendo debitum: non autem reddendo, ſiue expreſſe, ſiue interpretatiue petatur. Et ratio peccati mortalis in petendo eſt: quia uotum caſtitatis eſt uotum de negatiuo obligans ſemper & ad ſemper: quia obligat ſe ad non exercendum actum uenereum. Et propterea licet excuſetur reddendo (quia tenetur maiore uinculo ad reddendum actum illum alteri) non habet tamen unde excuſetur petendo: quum teneatur ex uoto ad non exercendum, & in libertate ipſius ſit non petere.

Et bene nota, quod ſecus eſt de habente ſimplex uotum religionis. Ille nanque qui uouit ingredi & perſeuerare in religione, & poſtea abſque diſpenſatione uxorem duxit, poteſt poſt conſummatum matrimonium petere debitum ab uxore: quia uotum eius eſt de affirmatione ſcilicet de aſſumẽdo ſtatum religionis, & non eſt de caſtitate, ſicut nec de paupertate, niſi per uiam ſequelæ ad ſtatutum religionis, uotum autem caſtitatis (ut dictum eſt) de negatiuo eſt. Et propterea iſte tenetur ad negatiuam quandocunq; eſt in ſua libertate: & ſimiliter ille tenetur ad affirmatiuam quandocunque eſt in ſua poteſtate ſcilicet mortua uxore. Vnde ſicut habens votum religionis & poſtea illicite uxoratus, non tenetur ad paupertatem niſi quando erit religioſus: ita nec ad caſtitatem ex ſuo uoto. Et ne hoc tibi uideatur mirabile, uide quod ſi homo poſt emiſſum caſtitatis uotum fornicatur, peccat contra uotum ſi uero poſt emiſſum ſimplex religionis uotum fornicatur, non facit contra uotum. Hinc enim perpendere poteſt dictam differentiam eſſe in cauſa, quia ſcilicet ille uouit negatiuam, iſte affirmatiuam: & ideo ille non poteſt petere debitum, iſte ſic. Decimum caput peccati eſt adulterium: quod poteſt intelligi uel de proprio, uel alterius coniugis. Et ſi de proprio quidem agitur, quanuis aliter poſſit ei ob hoc negare debitum autoritate domini noſtri Ieſu Chriſti, non tamen peccat petendo aut reddendo: ſiue hoc peccatum eius ſciatur a coniuge, ſiue non: quia non eſt adhuc priuatus, ſed priuandus: ut latius in uolumine primo reſponſionum diſſeruimus.

nimus. Si uero de cõiugis adulterio manifeſto agitur, grauis, eſt cauſa præſertim mariti. Veruntamen (ut in primo quodli beto noſtro diſcuſſimus diffuſe) uxor ſciens uirum publicã cõ cubinam tenentem, & ob hoc triſtis & dolens non ſperans ex hoc ꝙ contineret ſe ab illius concubitu, emendationem eius, faciens quod in ſe eſt ut maritus corrigatur, poteſt illius coniugio uti. quia ceſſat in ea tam ratio ſcandali (quia nullus putat de ipſius conſenſu fieri hoc adulterium) quam ratio patrocinij & participii, ex quo nullam habet uiam prouidendi. Vir autem ſciens uxorem publice adulterari, quia tenetur ad cor rectionẽ eius nõ ſolũ uerbo, ſed opere utpote caput, debet om nibus quibus põt modis cohibere ipſam a crimine adulterij, & ꝓuidere ſcandalo ne patronus turpitudinis habeatur. Et q̃a difficile eſt hæc duo facere, & ſimul uti coniugio illius, ideo niſi caſus occurat in quo utrunq; horũ ſaluũ ſit utendo cõiugio. non licet ei uti tali coniugio: utrunque. n. de iure. charitatis debitæ. In caſu aũt quo utrunq; ſaluũ eſſet, non uideo quare inuoluatur peccato ſaltem mortali talis uſus: quũ omnis legis rõ ceſſet, & contemptus deſit. Vndecimum peccati caput eſt, abuſus coniugii, quo quis abutitur actu coniugij ad delectationẽ in opere, ita ut perficiatur opus extra naturale uas: ſicut maritus Thamar faciebat. Et hoc eſt manifeſte ſcelus magnũ. Duodecimũ eſt impudicitia cõſiſtẽs in tactibus uenereis. Verumtñ tactus uenerei tripliciter inueniũtur inter cõiuges.

Primo, ratione uſus coniugii: & ſicut liciti & quandoq; ut neceſſarij tranſeunt. Secundo, non propter actum coniugalẽ, ſed nihil aliud intẽditur quam ſiſtere in hmõi tactibus: & tũc proprie eſt impudicitia. Et ſi ſine periculo pollutionis in utro que cõiuge hęc fiãt, tolerabile eſt, utpote ueniale: quia nõ niſi ſuperfinitas eſt delectationis intra cõiugales terminos. Si uero cũ periculo pollutionis in altero ipſorũ fiant, dicẽdũ eſt ſicut de multũ bibẽtibus cũ periculo ebrietatis. Et peius hic: q̃a nõ eſt in poteſtate perſonæ cõtinere pollutionem, ſicut continere decimam potationem ne inebrietur. Vnde ſi experta ꝑſona eſt ſe pollui ex ſimilibus tactibus tot & talibus, & aduertit periculum. & nõ obuiat, neſcio excuſare a mortali, etiã ſi non ſequatur pollutio. Tertio, fiunt huiuſmodi tactus ex intẽtione aut quaſi ut polluantur, & eſt manifeſte peccatum nefandum. Di-

dū. Dixi autem quaſi, propter uacantes huiuſmodi tactibus, non cogitando ſi eueniat pollutio, uel non eueniat: eſſent aūt contenti ut eueniret: dāt ſiquidem operam actibus illicitis ex quibus nata eſt ſequi pollutio: & ideo tanq̄ intēta imputatur illis ſic male affectis. Tertiumdecimum caput eſt, damnata qualitas: ſcilicet matrimonii clandeſtini. Nam & ipſum clandeſtinum coniugium & ipſius uſus per ſe loquendo eſt peccatum mortale: utpote offendens ſocietatem humanam, ſcandaloſus & damnatus ad eccleſiam. Si tamen per accidens quandoque liceat, uide diffuſius ſcripta in ſupradictis cōmentariis. Quartumdecimū caput peccati eſt innaturalitas, qua naturalis uſus immutatur in eum uſum qui eſt cōtra naturam: hoc eſt cognoſcendo uxorem extra uas naturale. Eſt enim hoc peccatum peſſimum, & omnino execrabile.

MEDICVS POTEST MVLTIPLICITER peccare.

MEDICI peccata peculiaria conſiſtunt in temeritate. Nam ante cognitā ægritudinē peccat uel temere curādo (quia morbi incogniti nulla eſt uia curæ) uel temere tentādo, dum ad explorandam naturam morbi adhibet periculoſa, & exponit hominem diſcrimini uitæ uel grauis læſionis. Melius eſt enim relinquere infirmū regimini naturæ, q̄ diuinando exponere illū periculo alteri: ſed ꝑꝑ lucrū, aut ne uideatur ignorās medicus, aut propter ignorātiā, aut ꝑꝑ negligētiā, ſtudendi, diuinando procedit conra charitatem. Poſt cognitum autem morbum peccat temere curando, dum aut negligit ſtudere, aut uiſitare, aut conſulere, aut perſpicere fidelitatem medicinarum, ubi hoc uertitur in dubium. Vel, quod peius eſt, erubeſcit mutare ſentētiam, & pertinacia ſua reuocat in dubiū rectam curam q̄ alius adhiberet. Nec eſt dubiū hoc eſſe mortaliſſimum crimen. Nec eſt a temeritate curę diſtās quod medicus cognito morbo experiri uult medicinam non certā quātum ad efficaciam, in periculū uitæ aut grauis læſionis pauperis infirmi. Eſt.n. hoc (ſicut quodlibet aliorum ꝗ infirmi uitā aūt ualetudinem, mortis aut læſionis grauis periculo exponit) mortale peccatū: utpote cōtra charitatē, qua quilibet tenetur diligere proximū ſicut ſeipſum. Sunt præter hęc duo alia medicorum

dicorũ peccata. Vnum contra diuinum ius, quũ conſulunt aliquid facere contra ſalutẽ animæ, quodcunq; mortale peccatũ conſulunt. Nam ſm Apoſtolum, non ſunt faciẽda mala ut eueniant bona, ſiue ſanitatis, ſiue uitæ. Alterũ contra eccleſię pręceptũ (extra de pœ. & re. quum infirmitas.) qñ omittunt infirmos monere & inducere ut medicos aduocent animarum. Intellige hęc de infirmitate ex qua merito homo decumbit: qm̃ intentio textus clare patet ꝙ uult præueniri infirmum ad confeſſionem, ne exinde concipiat deſperationem uitę corporis, & forte animæ. Vnde nec in qualibet ægritudine tenet̃ medicus ad hoc, ne inderi-ũ monitio ueniat: nec expectãda ẽ ægritudo periculoſa: quia ſic nõ ꝓueniretur infirmus, ac ꝑ hoc nõ ſatisfit intentioni & uerbis literæ: ſed media uia incedendo, quũ infirmitas eſt talis ꝙ non ex deliciis, nec ex podagræ impedimento, ſed ex ſe lectum ægritudinis exigit: ut textus etiã ſonat. Siſte tamen pedem, & ne cito iudices mortale peccatũ medici hoc non ſeruantis niſi poſt uiſum periculum quaſi uicinum morti, & tunc ẽt non ob cõtemptũ præcepti eccleſiæ, ſed quia ſic conſueuerunt medici facere, nõ per ſeipſum; ſed per conſanguineos, uel alios monentes de confeſſione. Nam ſi cõſtitutio hæc ſic eſt conſenſu utentiũ acceptata, & Prælati quibus ibidem committitur exequutio contra medicos tranſgreſſores diſſimulant, excuſantur medici a peccato mortali: qm̃ iuris poſitiui decreta per non uſum abrogari cõſtat, præcipue nunquam recepta adamuſſim, ut hoc uidetur. Et rationabile uidetur decretum hoc ſcriptum tantum fuiſſe, & nunquam cõſenſu utentium comprobatum; quia medicorum officio contrariatur; ac per hoc ſemper uidentur obſtitiſſe. Medici enim habent ex artis præcepto ſemper ingerere læta, & quæ ſunt ſanitatis & ſpei infirmo; & propterea aiunt nõ ſpectare ad ſe huiuſmodi triſtitia inferre ſi periculum eſt; & ſi periculum non eſt, non debere exponere ſe aut uerba ſua ridiculo. Intellige hæc ad excuſandam conſuetudinem bonorum medicorum.

FALSA VOCIS SIGNIFICATIO CVM intentione fallendi peccatum eſt.

MENDACIVM (hoc eſt falſæ uocis ſignificatio cum intentione fallẽdi, hoc eſt falſum dicẽdi) ſemper eſt pec

catũ;quia eſt per ſe prauum, utpote rectæ rationi repugnans. Eſt autem triplex. Aliud iocoſum, quod nulli nocet,ſed dele ctãdi cauſa dicitur, & hoc eſt ueniale. Aliud officioſum, quod ſine alicuius iniuria dicitur ut alicui proſit,& hoc ẽt eſt uenia le. Aliud demum pernicioſum, quod iniurioſum ſeu nociuũ eſt diuinis aut humanis, & hoc eſt mortale ex ſuo genere; quia cõtra charitatẽ eſt:ut patet, Poteſt autem hmõi mẽdaciũ deficere ut non pertingat ad peccati mortalis perfectionẽ tripliciter. Vel propter imperfectionẽ actus ex parte dicẽtis; ut in primis motibus contingit propter non deliberate cõſen tire. Vel propter imperfectionẽ actus ex parte nocumenti; ut in minimis cõtingit. Vel propter imperfectionẽ actus ex par te formæ,ut cõtingit in detractione non animo detrahendi, & ſimilibus;ita ꝙ mẽtiens in materia pernicioſa(puta in ſciẽ tificis)non animo nocendi alicui,ſed ex loquacitate nõ putãs inde aliquẽ notare & cõcipere falſam doctrinã, quia non for maliter dicit ꝑnicioſum,nõ peccat mortaliter;niſi nocumẽtũ ſit adeo notabile,ut peccatum redeat in naturam ſuæ formę. Et ſcito pernicioſnm eſſe mendacium, omne mendacium cir ca ſacrã ſcripturam,oẽ mẽdacium circa ſciẽtifica, pro quanto ſunt bona intellectus,& omne mẽdacium prædicatoris cõtra ueritatem ſpectantẽ ad prædicatoris officium,& ſimiliter om ne mendacium iudicis contra ueritatem ſpectantẽ ad iudicis officium,quoniam hæc tantum ſunt prædicatoris ut ſic, & iu dicis ut ſic mendacia;reliqua ſunt per accidens, & ideo uenia lia niſi ratione ſcandali aliud occurrat cenſendum.

MERCANTIA SOLIVS LVCRI GRATIA exercitata uitioſa eſt & uituperabilis.

MERCATVRA nuda(hoc eſt ſolius lucri gratia) uitupe rabilis eſt;utpote infinita,ac per hoc inſatiabilis. Ordi nata autẽ ad finẽ politicum (hoc eſt ciuitatis bonum) uel ad finem œconomicum,hoc eſt domeſticum bonum, laudabilis eſt ſi iniuſtitia fraudum,mendaciorum & huiuſmodi deſint.

MERETRICIVM SEMPER EST PECCATVM.

MERETRICIS turpitudo ſiue uenialis ſit,ſiue nõ, pec catum eſt mortale. Et quoniam multas implicat crimi-

num ma-

num maculas,dum omnium aut multorum libidini patet(quoniam & adulterij,& inceſtus, & ſacrilegij reatus facile incurrit,p̃ter fraudes extorſioneſq;,qua exercent,aut quibus cõſentiunt)earum pœnitentiæ relinquamus. Quæ quando euenerit,ſit confeſſor prudens,non curans diſcernere ſpecies a ſpeciebus dictorum criminum;ne ſe & illam intentationem præcipitet inutiliter;ſat eſt enim confuſe tunc hæc dici; ut declarauimus in commentariis tertiæ partis.

MILES POTEST TRIPLICITER PECCARE.

MILITVM peccata peculiaria ſunt tria.Concutere pauperes;hoc eſt extorquere ui uel metu ab eis, & lædere etiam in perſona quandoq;.Calumniã inferre diuitibus,imponẽdo illis q̃ ſunt factioſi,quod ſunt rebelles, quod ſunt hoſtes &c.Et tertium quod eſt cauſa omnium,non cõtentari ſtipendiis ſuis,hinc enim conceſſiones,hinc calumniẹ, hinc p̃dæ,rapinæ &c.Præter hæc autem tria quæ a Ioanne Baptiſta dicimus Luc. iij. ponit Ariſtoteles luxuriam: tanquam gens militaris nata ſit ad carnis petulantiam. Implicantur quoque hodie multi eorum blaſphemiæ uitio.

VINDICATIO SEMPER EST PECCAtum:& quid de mina.

MINARI, actus eſt uindicatiuus:& poteſt bene & male fieri. Contingit autem in minimis inueniri quintupliciter peccatum.Primo,ex malo comminato:ſi ſcilicet non eſt iuſtum.Et tunc eſſet peccatum mortale: quia iniuſtum ex ſuo genere eſt mortale,niſi minimum quid ſit.

Secundo,ex ratione comminandi: ſi ſcilicet minatur non ratione iuſtitiæ,uel correctionis &c.ſed ad ultionem. Et hoc tunc eſt mortale, quum uoluntas ultionis uſque adeo p̃cedit, ut non curet ſiue iuſta ſit,ſiue non. Tertio, ex modo: ſi nimis accenditur ira comminando. Et hoc communiter eſt ueniale. Quarto, ex deſiſtendo ab exequutione iuſtarum minarum, præſertim.iuramento firmatarum. Et hic oportet diſcernere an mutatio aliqua ſuperuenerit,ob q̃ minæ poſſint aut debeãt remitti:minæ enim iuſtæ intelliguntur & ſunt ſecundum præ-

 ſens de-

ſens demeritum: quia ſcilicet tūc quando fiunt minę, ille contra quem fiūt meretur illam punitionem. Et propterea ſi ante punitionem mutatio aliqua ſuperuenit (puta quia pœnitentia agit, aut petit ueniam, aut alii benemeriti rationabiliter intercedunt, aut melius eſt non punire, quamuis ille demereatur) nō peccatur remittendo minas. Repente, inquit Deus, loquar aduerſus gentem: ſi pœnitentiam egerit gens illa, agam & ego pœnitentiam ſuper uerbo quod loquutus ſum. Et Dauid iurauit extincturum ſe Nabal cum eius domo, & tamen precibus Abigail placatus remiſit. Et hoc modo mater quæ iurauit, uerberare filium uel famulam, poſtea ne quietā domus pacē turbet, non exequitur, tanquam exequutio eſſet impeditiua melioris boni. Et ſic de ſimilibus. Si autē omnia immutata ſunt, exequendæ ſunt minæ iuſtæ: alioquin peccatum inconſtantiæ eſt negligentis iuſtitiam. Et iuxta naturam cauſæ, de grauitate eius iudicandum eſt ſi iuratæ non ſunt: nam iuramentum in hoc caſu obligaret ſub periurio ad exequutionem: ut infra in uerbo, periurium, declarabitur. Quinto peccatur ex fictione: ut ſi quis minatur ſolo uerbo, non animo exequendi quod dicit ſe facturum. Et tunc committitur peccatum mendacii officioſi, ad terrendum utiliter delinquentes.

PECCATA MISTA POSSVNT IN MISſarum celebratione committi.

MISSAE celebratio tot pōt habere omiſſionis peccata annexa, quot ſunt requiſita ad celebrationē Miſſæ. Et illa quidē quæ manifeſta ſunt oībus (puta ꝙ celebrans ſit ieiunus: ꝙ adſint ueſtes ſacræ neceſſariæ: ꝙ altare conſecratū ſaltē portatile, ꝙ calix, patena, & alia huiuſmodi) tranſeunda puto.

Tacendū aūt non eſt multorū crimē ualde intolerabile circa immunditiā corporaliū & ueſtiū ſacrarū, damnatam nō ſolū a canonico iure. extra de cuſtod. euchar. ſed ēt a naturali iure: quum dedeceat immunditia huiuſmodi ēt prophanos: & illimet nō uterentur ſudariolis ita immundis, nec ad menſam.

Scire quoque decet celebrātes, ꝙ tota cōio reputatur pro uno actu. Et ꝓpa ſi particula aliqua hoſtiæ inter ſumendū ablutionē poſt partē ablutionis aſſumptā ſumitur, a ieiunio ſumitē quia menſe reliquiæ cū menſa cōputātur: ut latius diſſeruimus

in noſtro primo quodlibeto. Si contingat quoq; inaduertẽter aliquid omitti ex neceſſariis ad celebrationẽ, non eſt iudicandum mortale: quoniam formaliter & per ſe nõ eſt omiſſio uoluntaria: niſi forte inaduertentia ſit adeo culpabilis, ut tedeat omiſſio in naturam ſui criminis.

PECCATVM MOLLITICI DIVERSIMODE conſiderandum.

MOLLITIES triplex eſt, & ſemper mala. Pro quãto nãq; eſt defectus oppoſitus perſeuerãtiæ (quo.ſ. homo adeo eſt deditus delectationibus, ut nõ ſolũ a cõtriſtantibus, ſed a tollentibus delectationẽ abducatur, ut uiã uirtutis deſerat) manifeſte peccatum eſt, quum ſit cõtra rectam rationem.

Põt aũt eſſe mortale & ueniale iuxta materiã. Nã ſi quis ita eſt mollis aĩo, ut cedat omittẽdo neceſſaria ad ſalutẽ, aut incurrendo cõtraria ſaluti, peccat mortaliter. Si aũt nihil cõmittit aut omittit cõtra ſalutem, ſed præter illam, peccat uenialiter.

Pro quãto uero mollities eſt uitiũ infirmũ cõtra naturã(.ſ. ſolius pollutionis uoluntariæ) peccatũ eſt mortale. ut patet. Et ſimiliter pro quãto eſt crimen contra naturã, quo mas patitur ut mulier (ut gloſſa interlinearis exponit. j. ad Corinth. vj. ubi molles excluduntur a regno Dei) peccatum eſt nefandum.

MONACHI ET MONIALES POSSVNT multipliciter offendere & peccare.

MONACHORVM & monialiũ peccata propria, ipſis ex ſuis, regula, ſtatutis ac conſuetudinibus ſcientes diſcutiãt, Circa dotẽ tñ earum quæ recipiuntur in moniales, uide in uerbo, excõicatio. cap. lxxiij. Circa clauſuram illis indictã a iure, ſi nunquam fuit acceptata, & Epiſcopi ſic ſemper gubernarunt dando eis licentiam exeundi, excuſantur: qm̃ iura non recepta tanto tempore, infirma ſunt. Nec ſufficit eſſe ſcripta & inſerta in corpore iuris, & eſſe rationabilia.

PECCATA MVLIERIS PECVLIARIA multa ſunt & diuerſa.

MVLIERIS peculiaria peccata quatenus ad ſextũ ſpectant non egent ſpeciali tractatu: quia proportionaliter

ſunt communia eis & maribus non ſolum naturalis carnis pec cata, ſed etiam quæ contra naturam ſunt uſque ad mollitiem incluſiue. Peccata autem concernentia ornatum, in uerbo ornatus, tractabuntur.

Quæ autem ex poſitiuo & diuino iure ſunt eis peccata, quia prohibita, multa dicuntur: puta quod non tondeantur, quod non utãtur ueſte uirili, quod non prædicent aut doceãt publice, quod non tangant ſacra uaſa & pallas, & non deferant incenſum circa altare, quod nõ benedicant, quod nullum ordinis actum exerceant.

Sed aduerte, ꝙ horum quædam ſunt omnino mulieri illicita: ut actus ordinum, quia mulier eſt ex natura irregularis, & ſimiliter publice prædicare aut docere ea quæ ſunt fidei: quoniam hæc ab Apoſtolis interdicta rationabiliter ſunt. Cũ quo tamen ſtat ꝙ poſſunt ſuas ſubditas prælatæ in ſuis capitulis inſtruere, exhortari, &c. ut conſueuerunt: quoniam hoc non eſt docere eccleſiam, ſed ad quaſdã particulares perſonas reſtringitur huiuſmodi doctrina: quę magis materna inſtructio & exhortatio uocanda eſt, ſicut mater naturalis inſtruere poteſt & debet filias ſuas. Quædam autem horum intelligenda ſunt nõ ut ſonant: nã tonderi, nullum eſt peccatũ, niſi pro ſuperſtitione aut aliqua alia mala ratione fieret, nec aliter intelligitur a iure prohibitum: ut patet diligenter intuenti diſtin. xxx. & c. uxoratus. de conuer. coniug. ibi enim & de ſuperſtitionibus hæreticorũ agitur: & expreſſe dicitur quaſi reſoluẽs ius ſubiectionis: ubi notat actum fieri pro ſuperba religionis libertate. Hic autem tonſurare importat mulierem quaſi uirum tõdere in religioſum: ut pluries legitur olim factũ: hoc eſt enim quod lex prohibet: prout etiã in ſtatutis religioſorum prohibitum ſub eiſdem uerbis inuenitur.

Veſte autem uirili uti mulierem, cõtra bonos mores eſt, & ſcandaloſum: & ideo intolerabile eſt, niſi ſolatii cauſa quãdoque fiat, uel neceſſitas expoſcat. Sacra autem ſcriptura & ius canonicum hoc prohibent ut non ſuperſtitioſe fiat.

De ſacris autem aliis actibus crediderim ego poſſe cõſuetudinem antiquã tolerari: nã alicubi moniales in ueſperis cum cappa ſerica altare thurificant intra clauſam eccleſiam ſuam, in qua ſolæ moniales ſunt. Et hoc ſi ab hoc uſu abduci non

poſſunt,

pòſſunt, quum a tempore Sotheris papæ mandatum ſit Epiſco pis Italiæ ut hanc peſtem curent. diſtin. xxiij. cap. ſacratas. & adhuc duret. male quidem, ſed non pernicioſe, ſi contemptus deſit. Prælatæ tamē quę benedicunt in profeſſione ueſtes pro ſitentiū, in nullo errant. Et quæ lauāt corporales pallas poſtq̄ certæ ſunt ꝙ nulla eſt particula ſacramenti in eis, & ſunt aliqualiter ablutæ, merentur uitam æternam·nam cauſa uidetur rationabilis: quia ratione maioris munditiæ hoc fit.

DETRACTIONIS VITIVM IN QVO DIFferat a murmuratione.

MVRMVRATIO ut ad uitioſos actus transfertur, peccatum eſt coincidens cum detractione: quamuis minus ſignificetur murmurationis nomine: quia magis ſoni q̄ uocis peccatum ſignificat. Vnde ſonum querelæ impatientiæ murmur uocare ſolemus. quaſi multum preſſus aut pulſus homo ſonet. Et tñ ſ͞m rē detrahitur illi cōtra quē murmuratur, tanquam iniuſte aut irrationabiliter &c. ſe habuerit uel habeat.

MEMBRI MVTILATIO POTEST ESSE licita & illicita reſpectu diuerſorum caſuum.

MVTILATIO ſiue ſui, ſiue alterius (niſi ex neceſſitate ſanitatis abſciſsionem membri expoſcentis fiat) peccatum eſt mortale: utpote contra charitatē, qua & nos & proximos ſicut nos diligere tenemur. Iudici tñ ſecundū iuſtitiæ ordinem ſicut licet occidere, ita licet mutilare malefactorem.

VSVS NECROMANTIAE QVO DAEMONIS inuocatur auxilium, omnino prohibitus eſt.

NECROMANTIA qua diuinatur per mortuos ſeu mortuorum perſonas agentes dæmones (ut petente Saule rege mulier ſuſcitauit Samuelem conſulendum de bello Philiſtinorum) peccatum eſt magnum ualde: utpote ad inuocationem dæmonum recurrens. Inchoant ſiquidem tales hic ſocietatem quam perpetuo habituri ſunt cum dæmonibus.

Sollici-

SOLICITVDINEM SALVTIS CONTEmnens, peccatum incurrit grauiſſimum.

NEGLIGENTIA, qua homo deficit a ſolicitudine debiti operis intus uel extra, peccatum eſt: quia rectæ rationi diſſonat. Eſt aũt mortale peccatũ dupliciter. Vel ex opere debito de neceſſitate ſalutis, uel ex contemptu, nam ſi quis ex contemptu diuini amoris negligit, aut negligit illud ad quod de neceſſitate ſalutis tenetur, manifeſte incurrit mortale peccatum. Extra hos autem caſus uenialis eſt negligentia.

TRISTITIA DE ALTERIVS BONO uel proſperitate damnabilis eſt, & proprie uocatur nemeſis.

NEMESIS (hoc eſt triſtitia quam homo habet de alieno bono temporali, quia ille habens tale bonum eſt indignus tali bono: ut quum quis triſtatur quia homo malus habet diuitias, eſt bene fortunatus, omnia illi ſuccedunt ad uotum &c.) peccatum eſt, pro quanto diuinę prouidentiæ actionem arguit tanquam iniuſte diſtribuenrem bona temporalia. Et propterea ſi ad huiuſmodi deteſtationem extenditur triſtitia hæc, proculdubio peccatum eſt mortale. Et ſimiliter ſi triſtitia hæc ita afficit, ut ducat hominem ad imitandum malos, ut proſperetur, mortale peccatum eſt: ut patet. Suppoſita autem debita reuerentia ad diuinæ prouidentiæ diſtributionem, triſtari aliqualiter de temporalibus bonis indignorum, nullum apparet peccatum ex propria ratione, ſed eſſe licitum, ſicut triſtari de monſtris. De his uide commentaria in ſecunda ſecundæ, ſi profunde uis perſcrutari.

NOTARIVS POTEST SVVM OFFIcium exercendo diuerſimode peccare.

NOTARIORVM peccata peculiaria ſunt, in primis periurium, ſi iuramentum quod fecerunt non ſeruant: deinde falſum conficere inſtrumentum in toto uel in particula quacunque, aut de actu reprobato, aut quomodolibet alias illicitum occultare quoque inſtrumenta ſeu protocola, aut lacerare. Horum enim quædam ſunt manifeſte crimina maxima.

Nullum

Nullum tamen ſcio excuſare a peccato mortali: niſi forte deceptus quis faceret inſtrumentum illicitum, credens eſſe licitum tunc enim iuxta ignorantiæ excuſantis regulas iudicandus eſſet in foro conſcientiæ: & cum illo ſalis grano, quod modicum pro nihilo reputatur.

NVPTIARVM peccata duo ſunt. Primum, ſi fiant tempore interdicto. hoc eſt a principio aduentus uſque ad Epiphaniam, & a Septuageſima uſque ad octauas Paſchæ, & a tribus diebus Rogationis qui ſunt ante Aſcenſionem, uſque ad Pentecoſtem hoc eſt totam hebdomadam Pentecoſtes. Hæc tempora ſunt certa. De octaua uero Epiphaniæ, & de die octauo Pentecoſtes ſerua Ambroſij documentum, ut ſcilicet conformes te eccleſiæ in qua es conſuetudini, ut omniũ diſputationes effugias. Et quoniam nuptiæ tria important (ſcilicet benedictionem ſponſi & ſponſę, traductionem ſponſæ in domum uiri, & celebritatem conuiuij) ſcito tria hæc intelligi his temporibus interdicta. Et quoniam pœnæ non ſunt extendendæ, nihil aliud eſt dictis temporibus interdictum: poſſunt enim contrahi matrimonia de præſenti, & ſpõſalia. Vnde putantes euadere uiolationem legis, & facientes primum tantum (ſcilicet benedictionem) in ſabbato ante aduentum uel ſeptuageſimã, & in dominica reliqua duo, non effugiunt legis iram, plus enim ſunt prohibita illa duo, quam primum, quod non niſi quia ſimul cum nuptiis fit intelligitur prohibitum: quia illa ſunt carnalia, benedictio eſt ſpiritalis.

Reputatur autem mortale peccatum, uiolare hoc eccleſiæ ſtatutum. Et merito ſi ſcienter fit: quia quũ deliberate & præparate ac publice hæc fiant, & cum ſcandalo non uidetur poſſe niſi contemptu interueniente tranſgreſſio huiuſmodi ſciẽter eſſe. Secundum nuptiale peccatum eſt, ſuperflua uanitas: & utinam non admixta turpibus uerbis & actibus.

PECCATO PERTINACITER INHAERENS tanquam obſtinatus damnationis iter ambulat.

OBSTINATIO (qua homo pertinaciter inhæret peccato) dupliciter incurritur. Primo, per ſe hoc eſt ex intentione: ut quum quis intendit pertinaciter perſeuerare in peccato. Et hic eſt proximus ſtatui damnatorum. Alio modo

quaſi

quaſi per uiam ſequelę, ut quum homo eſt adeo habituatus in peccando, & tam delectabile ac cõnaturale factum eſt ei uerſari in peccato, ut nullus aut leuiſſimus inſit illi unquam motus ad reſurgendum in ueritate a peccato. Et hic parum diſtat a damnatorum ſtatu. Vterq; tamen poteſt per Dei gratiã præueniri & conuerti. Primus tamen non ita difficile, ſi non ex habitu, ſed ex accidente aliquo (puta odio inimici) obſtinationẽ elegit: qm̃ tranſeunte accidente illo curabilis eſt. Habitus autem tanquam connaturalis factus difficillime abijcitur.

OTIOSITAS PERICVLOSA EST, EO quia uitiorum nutritiua.

OTIVM ſeu otiõſum ad uitia trãſlatũ eſt, ꝙ caret neceſſitate aut utilitate, extenſo utilitatis nomine. Et hoc cõſtat eſſe peccatum, quia a recta diſſonat ratione aliquam humanam operationem aut omiſſionem non regulari ratione recta. Si tamen otium aut otioſum ſit nudũ (hoc eſt nihil aliud deformitatis habens niſi otij) ueniale eſt. Fugiendum tamen eſt ualde otium, tanquam dans aditum malis, præcipue malarum cogitationum, cupiditatum, machinationum &c.

Scito tamen laudabile eſſe otium internum & externum, ad quietem & recreationem naturæ intentum: quoniam & hoc habet recta ratio: ut laſſis detur requies, ſicut & ſomnus.

ODIRE BONVM PECCATVM EST IN ſpiritum ſanctum, & omnino rationi & naturæ contrarium.

ODIVM boni, peccatum eſt: quia actus uoluntatis habet materiam repugnantẽ, odij enim materia eſt malum, ſicut amoris materia eſt bonum. Summi autem boni (quod eſt Deus) odium grauiſſimum eſt ſcelus: quum nihil ſit in Deo, quantum eſt ex ſe, odibile, utpote pura bonitas. Proximi uero aut etiam ſuiipſius odium peccatum eſt mortale ex ſuo genere: utpote directe charitati contrarium: niſi ob imperfectionem actus ſit peccatum ueniale, uel quia non eſt odium deliberatum, uel quia circa minimum bonum. Nec excuſatur ab odij crimine qui inimicũ odio habet, ſi ipſum proximũ odit: hoc eſt ſi illi uult malum corporis, aut damnũ honoris, famę,

aut rerum: niſi hæc uelit ei iuſtitia mediante: quia tunc nō eſt odij ſed iuſtitiæ uindicatiuę affectus. Eſt autem odio habenda inimicitia proximi, & non proximus qui eſt inimicus.

Odij effectus ſeu ſigna prohibita ſunt ſubtrahere proximo debita beneficia eo modo quo ſunt illi debita ad hoc: & ſimiliter debita colloquia eo modo quæ ſunt illi debita ab iſto. Sũt autē debita proximo a conciue quæ debentur ciuitati in cōi, a conſanguineo quæ debentur conſanguinitati in cōi a Chriſtiano quæ debentur ſanctæ eccleſiæ & cōioni fideliũ in cōi. Et propterea niſi caſus accidat, in quo debeā huic in particulari: ſicut non tenent actu interiori cogitare de iſto in particulari, ita nec teneor illi in particulari benefacere aut loqui, ſufficit enim ut in communibus orationibus & cōibus eccleſiæ non excipiam Chriſtianum inimicum: in cōibus ciuitatis non excipiam conciuem inimicum, in cōibus conſanguinitatis nō excipiā conſanguineũ inimicũ. Sic enim docuit Saluator noſter, docens in benefaciendo inimicis imitari Deum, qui ſolem ſuũ oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos: hoc eſt communia beneficia humano generi (ſcilicet ſolem & pluuiam) non ſubtrahit inimicis. Et hinc tu confeſſor tollere potes multos ſcrupulos perſonarum offenſarum, quæ abſque odio cum illo qui offendit nolunt particulariter conuerſari aut colloqui: quia non tenentur niſi in caſu debiti: ut dictum eſt, & in commentariis Secundę Secundæ tractatum, ubi de dilectione inimicorum agitur.

SECVLARIA OFFICIA VENDERE VEL emere turpe eſt & pernicioſum.

OFFICIORVM ſeculariũ uenalitas licet ſpeculatiue loquendo ſit licita (quia uēditio & emptio habent materiā uendibilē) ut tñ ad cōem humani generis morē cōtrahitur, turpis ac pernicioſa reipublicæ nō parũ eſt: quoniā uiri digni reputāt indignum, ut quod ſuæ uirtuti debetur, pecunia emant: & indigni cōiter habent officiā ubi ſunt uenalia. Tollitur & ratio ſtudiorũ bonorũ, & uirtutũ, ex eo ꝙ nō niſi pecunia habētur officia. Et oportet ut non uirtuoſi, ſed pecunioſi ibi inueniātur ubi pernicioſi honorantur, imo honorant ſeipſos emendo officia honorabilia. Pręterea qui prius emit officium,

cium, quum non emerit niſi ut lucretur, oportet ut uendat actus officii, & plerunque iuſtitiæ, & inhumanus ſit in gratiis, tanquam ius habeat uendendi, & quæ ſunt iuſtitiæ, & quæ ſunt gratię, quia prius emit. Teſtatur magiſtra rerum experientia ruinam bublicam ubi officia ſunt uenialia. Et quia actiones humanæ iudicandę ſunt ſecundum quod in pluribus inuenitur, ideo huiuſmodi uenalitates ut abominabiles exterminandæ ſunt.

SECTARVM AEMVLATORES VEL OPInionem ſępenumero reprehenſibiles habentur.

OPINIO tripliciter eſt illicita. Primo, ex eo quod uoluntaria: nam in omni genere ſcibilium uolũtaria eſt illicita: quia non ex eo quod magis placet, ſed ex eo quod rationabilior eſt, non ex uoluntate ſed ratione amplectenda eſt opinio. Et hinc errant ſectarum æmulatores, opiniones ſuæ ſectæ ſequentes non ut rationi magis conſentaneas, ſed quia nati ſunt aut nutriti in ſecta illius doctrinæ. Secundo, ex non relatione ad ſuam regulam: omnis enim opinio examinanda eſt ad ſuam regulam. Et quia in his quæ ſunt fidei & morum, regula eſt ſacra ſcriptura expoſita ab eccleſia catholica, non excuſatur aliquis a quantumcunque rationabili opinione in huiuſmodi, ſi ſuſpecta eſt cõmuni eccleſiæ ſeu Apoſtolicæ ſedi. Et hinc damnantur credẽtes hæreticorum & antiquorum & nouorum, adhęrentes doctrinis reprobatis aut ſuſpecti ſaltem apud ſedem Apoſtolicam. Tertio ex modo: dum nimis firmiter inhęretur opinioni & aſſeritur ut certum atque indubitatum, quod tamen eſt intra latitudinem opinabilium. Et hinc ſępe erratur ex nimio affectu ad noſtra, & minore quam opus fuerit examine, reſolutione ac iudicio, dum probabilia accipiuntur ut demonſtrata.

OPINIONIS VSVS QVANDOQVE LIcitus, quandoque illicitus.

OPINIONE uti ut regula operum interiorum & exteriorum, eſt quãdoque licitum, & quãdoque illicitum. In credendis quidem illicitum eſt, niſi ſubmittendo opinionem regulæ ſuperiori, ſcilicet ſanctæ matris eccleſiæ, & Apo-

ſtolicæ

ſtolicæ ſedis: quoniam ambiguitatis aliquid habens regula, qualis eſt opinio omnis, reſoluenda eſt in regulam certam, ne error poſſit in fide inueniri. In operandis uero niſi tutiorem partem eligendo, non licet opinionem cuiuſcunque aſſumere ut regulam operis: quoniam eo ipſo quo operatio regulanda committitur opinioni, committitur regulæ ambiguæ, quia opinio omnis ambigua eſt, utpote cum formidine alterius partis. Et quia præſupponitur quod non eligatur tutior pars, conſequens eſt ut operatio committatur regulæ ambiguæ ad caſum peccati, ac per hoc exponatur periculo peccandi, quod conſtat eſſe illicitum. Et ſi de peccato mortali agitur, conſtat eſſe peccatum mortale, facere ſcienter operationem dubiam an ſit mortalis: quoniam talis operans mauult adimplere uoluntatem ſuam in tali opere, etiam ſi ſit mortale quam abſtinere ab illo, ac per hoc præfert diuinæ amicitiæ opus illud, non curando ſi cõtingat perdere diuinam amicitiam ex tali opere. Et hæc intellige de opinione propriè dicta, ut diximus quæ eſt cum formidine alterius partis, & per ſe loquendo. Non enim propterea aliquod opinione tenetur, quia diuerſi doctores contraria ſentiunt: quoniam cum huiuſmodi contrarietate ſtat quod una pars ſit ratione ſufficiente ad moralem certitudinem fulta & iam non eſt opinio apud capientes rationem illam, ſed quia neſciunt multi diſcernere inter certitudinem moralem & mathematicam, omnia quodammodo locant ſub opinionibus. Dixi quoque per ſe loquendo, quia per accidens contigit neſcientes diſcernere inter notum opinione, & notum certa ratione mortali, errare & excuſari, credentes abſque formidine alterius partis uiris probis & doctis dicentibus, facite ſic, quia poteſt licite fieri. Non enim exigit Deus ab homine plus quam conditio hominis habet: quia diuina ſapiẽtia diſponit omnia ſuauiter.

ORATIO PERFECTA PRAESVPPONIT attentionem, & ſine attentione orans irreuerentię uitium committere dicitur.

ORATIO ex intentione ſine attentione, illicita eſt propter irreuerentiam inſertam. Oportet enim etiam ſuper rogationis bonum bene agere, aut ſaltem non male: con

ſtat

ſtat autem irreuerenter loqui Deo, qui ex propoſito loquitur ſine attentione, irreuerētia autem peccatum eſt. Et hoc intellige loquēdo de oratione per ſe, ut oratio eſt. nam ſi quis oratione ut exercitatione quadam aut quaſi cantico delectabili utatur, ne ſe occupet uanis non intendens attendere, ſed tempus ſic pertrāſire, bene facit: & nō proprie & formaliter orat, niſi extenſo orationis nomine, quo dicitur, ſemper orat qui ſemper benefacit. Sed materialiter tantum orat, pro quanto orationis uerba pro materia ſuæ occupationis pię aſſumit.

ORDINANDI VEL ORDINATI IN ECcleſiaſticis dignitatibus multipliciter offendere poſſunt.

ORDINANTIUM & ordinandorum peccata tot contingit eſſe, quot neceſſaria contingit omitti uoluntarie aut negligenter. Sed quoniam hæc in pontificalibus habentur, attendendum eſt confeſſori, ſi ordinantes ſeruarunt ritū pontificalis. Et quoniam pontificalia non concordant adinuicem, nullius eccleſiæ antiquum in uſu pontificale damnandum uidetur: ac per hoc non uidetur iterandum aut ſupplendū alicubi, ꝙ forte, ſecūdū aliud pōtificale iterādū, aut ſupplēdum eſſet. Et de horum numero uidetur eſſe contractus materiæ: ubi diuerſa pontificalia antiqua & in uſu diuerſa ordināt. Propter quod in concil. Flor. ſub Eugen. iiij. quum traditur materia ordinis, nunquam fit mentio de tactu ipſius, ſed ſolum de actu tenente ſe ex parte miniſtri ſcilicet porrectione, datione, traditione & aſſignatione. Attendendum quoque eſt ſi ordinantes admiſerunt indignos aut inhibitos, ſi non contulerunt gratis. Et ſimiliter ſi ordinandi ſunt indigni ex parte intellectus, quia ignorantes, ex parte affectus, quia mali puta in peccato mortali, ex parte ætatis ſtatutæ a iure, ex parte licentię ſui ſuperioris, ex parte mortui ad ſuſcipiendum ordinem, ſi ob lucrum &c.

ECCLESIASTICI QVA RATIONE POSſint licite organis in ſuis eccleſiis uti.

ORGANORUM uſus in eccleſia licet ſit nouus (in cuius ſignum eccleſia Romana adhuc non utitur eis coram pontifice)

põtifice)licitus tñ eſt pro carnalibus adhuc fidelibus & imperfectis. Nulla tñ rõne licitum eſt inter diuina in organis canere ſeu pulſare ſeculares cantus, aut plauſus: aut, qđ peius eſt, turpes & amatorias cantilenas. Et rõ eſt: quia ſonus organorũ appoſitus eſt diuinis officijs. ut pars eccleſiaſticæ ſolénitatis. Inſerere aũt diuinis ut partẽ ſolénitatis prophana & turpia, nihil aliud eſt q̃ coniungere Chriſtũ cũ Belial lucẽ cũ tenebris. Vnde per ſe loquẽdo, crimẽ eſt ſuperſtitionis ſacrilegæ, & peccatũ mortale talis mixtio: cõtraria tam fini diuini cultus (.ſ. ut excitetur deuotio) q̃ ueritati eccleſiæ, cõtra cuius ordinationẽ loco antiphonarũ & diuinæ laudis offeruntur ex ipſius eccleſiæ perſona, prophana hæc a falſarijs miniſtris. Nec excuſantur ex eo ꝙ ſonus abſtrahit ab oĩ materia, & quælibet melodia ſoni põt ad ſacra uerba applicari. Tũ quia ſm rei ueritatẽ iſti ſoni fiunt ut accõmodati ad delectationẽ auditorũ: qui non nouerunt illos niſi ut ſonos illorũ uerborũ prophanorum aut turpiũ. In cuius ſignũ audientes, ex illo ſono excitantur ad illa prophana ſeu turpia, ut experientia teſtatur: ita ꝙ non eſt locus inficiationi. Tũ quia cantus ẽt abſtrahit ab omni materia: & tñ eccleſia: interdixit prophanos cãtus in eccleſia: ut cantus teathrales: ut patet diſt. xcij. c. cãtantes. Memento hic Apoſtolicæ ſnĩæ. Nolite errare, Deus non irridetur aut fallitur. Inuoluuntur aũt eodẽ crimine non ſolũ pulſantes, ſed qui cõducunt & cõſentiũt pulſantibus hæc: ut impleãtur ſcripturæ, Gloriati ſunt qui oderunt te, in medio ſolennitatis tuæ. Excuſandos tñ illos crediderim, qui ſimplici corde credẽtes licere nõ turpia, ſed uana quaſi pro recreatione pulſare, pro eo ꝙ ubiq; ſic uident fieri, errauerunt: ita ꝙ ſi ſciuiſſent criminoſum eſſe, nõ feciſſent. tales enim ex ignorantia probabili errauerũt: quia eccleſiaſtici paſtores nõ quæſierũt quę Ieſu Chriſti ſunt. Excuſantur a tanto, quamuis non a toto. A turpium autem ſono nulla ignorantia excuſare poteſt, quia cõtinet ſtatim diſſonantiam & contrarietatem ad Ieſu Chriſti ſolennitatem.

ACTVS EXTERIOR PRAECIPVE ORNATUS an & quando uertatur in peccatum.

ORNATVS exterioris peccatum ex ſeptem capitibus pendet. Primo, ex fine ornantis in ſe. Secundo, ex ſolicitudine

citudine eiuſdem. Tertio, ex conſuetudine ſeu lege. Quarto ex qualitate ornatus in ſe. Quinto, ex fuco. Sexto, ex pretioſitate. Septimo, ex ſcandalo.

Caput primum commune eſt etiã quibuſcunque bonis operibus, & propterea manifeſtum eſt. Si enim quis ornat ſe ob ſuperbiam, inanem gloriam, aut ad prouocãdum ad malũ &c. ipſe ornatus malus eſt iuxta malitiam illius finis. Ita ꝙ ſi finis eſt peccatum ueniale (puta ut appareat pulchra, aut ditior, aut ſuperior &c.) uanitas eſt. ac per hoc ueniale peccatum. Si uero finis eſt peccatum mortale (ut ſi intendit prouocare ad ſui malam concupiſcentiam) ipſe quoq; ornatus eſt mortale peccatum. Caput ſecundum (ſcilicet affectuoſa ſolicitudo ad ornatum) quandoque ſimiliter facit ornatum uenialem: ut ſi affectus & ſolicitudo habeat ſuperfluitatem. Quandoque mortalem: ut ſi ſit tantus affectus, aut tanta ſolicitudo, ut propterea quis non curet de neceſſariis ad ſalutem ut ſi ob ornandum ſe non curet de Miſſa in feſtis, & huiuſmodi.

Caput tertium (conſuetudo. ſ. uel lex) duo conſideranda inducit. Primo, qualitatem legis, ſi obligatiua eſt ad mortale: ꝙ ex pœna cognoſci poteſt: ut ſi eſſet ibi pœna excommunicationis, & ita ſeruaretur. Secundo, ſi deſit contemptus ex parte transgreſſoris. ſi enim lex leuis eſt, & contemptus deeſt, non incurritur mortale. Conſuetudo autem niſi in legẽ trãſierit, communiter inducit peccatum ueniale: quia non legale, ſed morale debitum habet. Si autem in legem tranſierit ſine pœna aliqua uenialem quoq; inducit tranſgreſſionem, ſi contemptus deſit. Longe tamen grauius peccat qui primus eſt conſuetudinis uiolator, nouitatem ornatus inferẽs patriæ, citra mortale tamen (ut dictum eſt) ſi ſola uanitas in cauſa eſt uiolandæ conſuetudinis. Et ad hoc caput ſpectat ſtulta præſumptio utentium habitu maiorum: ut ſi ueſtiatur idiota ut doctor, aut plebeius ut eques, & ſimiles exorbitationes a more politicæ modeſtiæ. Caput quartum (qualitas ſcilicet ornatus) communiter pc̃tm̃ inducit ueniale, ſi indecens eſt ac minus caſtus: ut ornatus mulierum monſtrantium media hubera. Veruntamen ubi conſuetus iam eſt, ſine pc̃tõ uidetur: & in remediũ ne peiora fiãt forte introductus. Caput quintũ ex fuco, cõiter conſtituit pc̃tm̃ ueniale: quia in ſimulatione & fictiõe uana cõſiſtit.

Caput

Caput ſextũ ex pretioſitate ornatus: quia quod pretioſum eſt uni, non eſt pretioſum alteri, quẽ decet ſumptus magnos in ueſtibus & annulis, & monilibus &c. facere: ideo ſi ornatus relatus ad perſonam eſt exceſſiuus in pretio, ſine peccato non eſt. Communiter tamẽ uidetur uenialis huiuſmodi exceſſus, ſuperbus, ſtultus & uanus: non enim propterea æquantur maioribus quia ornantur pretioſe ſicut maiores. Caput ſeptimũ ex ſcandalo, hoc eſt ex occaſione peccãdi: quia ornata ſuperflue mulier mouet ad ſui concupiſcentiam. Sed ſi ex parte mulieris non eſt intentio prouocandi, nec ſibi placet quod prouocetur aliquis ad ſui libidinoſum amorem, licet placeat ei ꝙ laudetur ut pulchra, & uana ſuperfluitate, & fuco ſe ornet, nõ propterea peccat mortaliter: quia alii peccant mortaliter ipſam adamando: eſt enim occaſio accepta, non data: quum longe pulchriorem Deus naturaliter proponat aliquam mulierem, quæ nulli dat occaſionem peccandi, ſi exhibet ſe conſpe ctui publico, ac per hoc multorum adamantium illam. Si uis diffuſe hæc diſcernere, uide commentaria noſtra in quæſtio. clxix. ſecundæ ſecundæ.

OSCVLVM POTEST ESSE HONESTVM una de cauſa, & uitioſum altera.

OSCVLVM beneuolentiæ, bonum ac laudabile eſt iuxtã morem patriæ, inter quaſcunque perſonas ſit.

Oſculum uero libidinis, niſi inter coniuges ſit, eſt peccatum mortale: iuxta ſuperius dicta de impudicitia.

ACTVS ALIQVIS QVARE DICATVR MORtalis, uel peccatum mortale.

PECCATVM mortale eſt quod priuat in præſenti animã uita ſpiritalis amicitiæ, quæ eſt ſeu eſſe debet inter hominem & Deum. Homo enim qui eſt in gratia Dei, amat in ueritate Deũ plus quam quamcunque rem creatam, & econtrario amatur a Deo ut charus amicus. Quia ergo priuat hominẽ ſpiritali hac uita, quæ conſiſtit in charitate, ideo dicitur & eſt peccatum mortale, & etiam quia facit hominẽ dignum morte æterna, hoc eſt perpetua ſeparatione a uita cœleſtis patriæ,

adiuncta ſimul perpetua miſeria. Conſiſtit autem omne pecca tum mortale cũ offenſa diuinæ amicitiæ: quia quilibet peccãs mortaliter, uel expreſſe, uel interpretatiue refutat Deum pro ultimo fine ſuo, & pro amico ſuo: dum mauult implere uoluntatem ſuam quam Dei: & ideo Dauid dicebat Deo, tibi ſoli peccaui. Et ſi hoc non penetras, uide ex contrario, ꝙ exiſtens in charitate pręfert in amore ſuo Deũ omnibus amabilibus, delectabilibus, honorabilibus, horribilibus &c. ſic uidebis ꝙ peccans mortaliter, ac per hoc amans aliquid aliud plus quam diuinam facere uoluntatem, remouet Deum a loco ſuo quem in corde illius habere debet: quia non præfert amplius eũ omni amabili &c. ſed illud in quo peccat mortaliter, pluris facit pro tunc quam diuinam uoluntatem.

PECCATVM VENIALE QVARE SIC DIcatur, & in quo differat a mortali.

VENIALE autem peccatum non infringit diuinam amicitiam: utpote non contra ſed præter diuinam exiſtens uoluntatem, non contra ſed præter charitatem, non cõtra ſed præter diuina præcepta, & ideo ueniam a Deo amico meret: quemadmodum in humanis amicitiis ſi quid diſplicens amico, ſaluo tamen amicitiæ fœdere, acciderit, facile remittitur.

Pedagium illicitum, uide in uerbo, uectigal.

STATVTORVM POENAM OBSERVARE an ſit obligatorium.

POENAM ſubire ſtatutam licet non teneatur aliquis in foro conſcientiæ, niſi poſtquam ad illam damnatus eſt a iudice: quia tamen hoc fallit in duobus caſibus ſcilicet in cenſuris & teſtamentariis, ideo & excommunicatus, & ſuſpenſus, & interdictus & irregularis eſt quiſquis contra latam a canone de huiuſmodi ſententiam facit, abſque alia declaratione iudicis. Et rurſus ideo uidua non caſte uiuens, cum mala conſciẽtia perſeuerat donna & domina & uſusfructuaria ut relicta fuit a marito cum conditione ſi caſte uixerit. Vnde tenetur de conſumptis poſtquam non uixit caſte, etiã ſi nullus iudex humanis ad hoc compellat. Et hoc ſubtiliter conſideratum non ideo eſt, quia pœna teſtamẽtaria infligitur ſine executore: ſed

Ideo eſt, q̃a euenit caſus in quo uolũtas teſtãris ſic diſpoſuit, Et propterea ſicut reliqua a teſtatore diſpoſita in diuerſis caſibus non egent declaratione iudicis, cum caſus illi eueniunt, ita diſponente teſtatore ꝙ uxor ſua ſit domina &c. quandiu caſte uixerit, adueniente caſu caſtitatis omiſſæ deſinit ſuccedere marito in illis bonis ſic ſibi diſpoſitis. Simile eſt enim hoc alteri caſui, quo maritus relinquit illam uſusfructuariam, niſi tranſierit ad ſecundas nuptias, conſtat enim quòd ſiue clam, ſiue publice nubat, deſinit eſſe uſusfructuaria, etiam ſi nullus iudex, nullus exequutor inhibeat. Horum enim omnium una cõmunis eſt ratio. ſ. uentum eſt ad caſum in quo teſtator noluit bona ſua ad illam tranſire: ac per hoc nullum tũc habet ius mulier in illis bonis, quæ ex teſtatoris uoluntate ſola habebat, quicquid iuris in illis habebat.

VERBERATIO PROXIMI DVPLICITER conſideratur.

PERCVSSIO, (qua proximus uerberatur) peccatum eſt mortale ex ſuo genere, quia iniurioſa eſt, nocet ꝓximo. Propter imperfectionem tamen actus ſi minima eſt, uenialis eſt. Quod ſi autoritatiue fiat, uel à iudice, uel a Prælato, patre, magiſtro &c. non eſt peccatum, ſed opus iuſtitiæ & charitatis, modo non ſit immoderata, nec malo animo fiat.

PROMISSVM NON OBSERVANS AN ſemper peccatum committat.

PERFIDIA, qua homo non facit quod promiſit, peccatum eſt: utpote contra uirtutem fidei, qua fiunt dicta: q̃a promiſſione facit ſe homo debitorẽ implendæ promiſſionis. Inuenitur aũt triplex. ſ. pernicioſa, officioſa, & iocoſa. Et iocoſa quidẽ ac officioſa uenialis eſt: qm̃ ex ſimplici promiſſione nõ naſcitur maius debitũ q̃ ſit naturale debitũ nõ mẽtiẽdi: nã utrũq; debitũ eſt debitũ morale, ſine quo morũ honeſtas ſaluari nequit: & ad eãdẽ uirtutem reduci creditur, ſcilicet ad uirtutẽ ueracitatis: & utrunq; ad alterũ eſt, pro cõuictu, utilitate conuerſatione humana. Pernicioſa autem (quæ. ſ. nocet ꝓximo, ſiue quò ad animã, ſiue quo ad corpus aut res) peccatum eſt mortale, ſicut mẽdacium pernicioſum. Et hæc de perfidia

ſimplici dicta ſint. Nam quum promiſſio tranſit in debitum legale (ut quum quis promittit ita ꝙ poteſt quantum eſt ex ui promiſſionis cogi in iudicio humano) tunc ſupra debitum morale adiungitur debitũ legale, ac per hoc debitum iuſtitiæ. Et ſi non ſeruantur promiſſa, incurrũtur duo crimina. ſ. perfidiæ, & iniuſtitiæ, quam conſtat ex ſuo genere eſſe peccatum mortale. Cum quibus omnibus memento hic quod propter imperfectionẽ actus ſæpe actus excuſatur a mortali: ſiue imperfectio ſit ex parte affectus, ut in primis motibus, ſiue ex parte materiæ, ut in nocumẽtis minimis, ſiue ex parte formæ: hoc eſt qa non per ſe, ſeu ex intentione peccatũ illud fit, puta non intẽdit quis uiolare fidẽ, ſed ex obliuione aut ignorantia facti, aut ex fiducia quam accipit de eo cui promiſit, aut ex cauſa quæ ſibi uƚ rationabilis, & breuiter quando non per ſe eſt perfidus, nõ incurrit mortale, niſi per accidẽs: hoc eſt ꝓꝑ notabile nocumẽtum aut ſcandalum, & ſi quod aliud eiuſmodi eſſet accidens. Et hinc habes claritatẽ infinitorũ caſuum contingentiũ in nõ ſeruata fide de tacendo, de fauendo, de eundo, faciendo &c.

EXPONERE SE PERICVLO CORPORIS uel animæ an ſit licitum.

PERICVLO peccandi ſe exponere dupliciter euenit. Primo faciendo ſcienter opus dubium an ſit licitum uel illicitum. Et hoc modo exponere ſe periculo peccandi. eſt peccatũ: & ſi agitur de licito aut illicito mortaliter eſt peccatum mortale. Et ratio eſt, quia uoluntas ex hoc ipſo exorbitat a recta ratione & diuino amore, quod mauult opus illud cum dubio incurrendi tranſgreſsionem diuini præcepti, quam abſtinere in opere illo cũ certitudine non errandi: ac per hoc uoluntas magis amat opus illud quam Deum in ſuo præcepto. Et ſic uerificatur ſententia illa: Exponẽs ſe periculo peccati mortalis, peccat mortaliter. Secũdo, eundo ad locum ſine ſocietatẽ ubi eſt periculum peccãdi mortaliter, propter aſpectũ, perſuaſiones, cõmoditates, aut aliquid huiuſmodi. Et hoc quidẽ ſi ſine urgẽte neceſsitate fit, ad incautelæ peccatum ſpectat. Non eſt autẽ ex ſuo genere peccatũ mortale: quia in ſuæ libertatis arbitrio reſtat peccare mortaliter ẽt præſentibus talibus occaſionibus peccandi. Ex conditione uero perſonæ fragilis, menſurare ſe

tenetur

tenetur qui fragilitatis propriæ conſcius dubitat de caſu. Et ſi experientia teſte didicit ſe non ſubſiſtere in huiuſmodi, ſed ſtatim aut quaſi ſtatim cadere, nulla neceſsitate uincatur ut illuc eat, aut ibi moretur. Scriptum eſt enim: Si pes tuus ſcandalizat te, abſcinde eum, & proiice abs te. Si uero cōſtantem ſe putat futurum, & neceſsitas eundi urget, peccatum nō uideo. Non urgente autem neceſsitate, peccatum eſt incautelæ (ut dictum eſt) maius uel minus iuxta conditiones ſingulares periculi undique penſatas.

IVRAMENTVM FALSVM SEMPER EST peccatum mortale.

PERIVRIVM proprie, (hoc eſt iuramentū falſum) peccatū eſt mortale, quia Deo inuocato in teſtē iniuria fit. Cōtingit aut incurrere periuriū & in iuramento aſſertorio & in iuramento promiſſorio, & in iuramento comminatorio. Ad quorum clariorem notitiam duas prænota diſtinctiones: alteram de formali uel materiali: alteram de perfecto uel imperfecto. Quæ diſtinctiones licet in omnibus huiuſmodi moralibus habendæ ſint ante oculos: in peccatis tñ linguæ (de quorū numero eſt periurium) ſunt multum neceſſariæ, Diſcernendum eſt enim periurium ſi eſt ex intētione, quod uocatur formale: ut quum quis aduertit ſe falſum iurare, & uult falſum iurare. Et hoc ſemper eſt peccatum mortale. Aut ſi nō intendit iurare falſum, & tamen iurat falſum: quod uocatur periurium materialiter. Et rurſus ſi periurium ipſum exit ab homine ut actus perfectus (puta quia ſciens & prudens periurat) quia ſine dubio ſemper eſt mortale peccatum. Aut ut actus imperfectus (puta ex lapſu linguæ, aut alias inaduertenter ſeu ignoranter) nam periurium materialiter tantum, hoc eſt non ex animo iurandi falſum, non eſt peccatum mortale, quia nō eſt periuriū: quoniam nullus actus bonus uel malus eſt talis ſine ſua forma. Memento tamē hic & ſemper in ſimilibus illius exceptionis, niſi actus redeat in naturam ſuę formæ: quod in propoſito cōtingeret, ſi quis non intenderet iurare falſum, & tamen nō curaret adhibere curam ne iuret falſum. Tunc enim talis iurans falſum, incurreret periuriū mortale: quia propter talem negligentiam in tanta re, rediret actus in naturam ſuæ formæ: con

uincitur enim ille ꝙ maluit incurrere periurium, quã diſcutere ut debuit an iuret falſum.

Inchoando igitur a periurio aſſertorio (hoc eſt iuramento mendaciter affirmãte uel negante) ſcito omne hmõi periuriũ eſſe mortale, in quacunque materia ſit, & quibuſcunque uerbis dicatur, & quacunq; coactione, metu, loco, leuitate, cõſuetudine, utilitate, aut excuſatione fiat: quia Deo fit magna irreuerentia inducendo ipſum in teſtem quaſi mendacẽ. Nulla.n. admittitur in hoc excuſatio niſi (ut dictũ eſt) ex imperfectione actus: puta quia inaduertenter, uel ut primus motus; ex lapſu linguæ, & ſi quid eſt aliud reddens actum imperfectum.

PERIVRIVM PROMISSORIVM DVObus poteſt committi temporibus.

PROMISSORIVM autem periurium duobus incurritur tẽporibus. Vel præſenti quando fit: uel futuro quãdo non adimpletur. Et in præſenti qdẽ (hoc eſt quando iuramẽtũ promiſſorium fit) incurritur dupliciter periurium. Primo, ex mendaci ãío: ut quũ ſub iuro promittitur aliquid bonũ uel obligandi ſe, aut ſine animo iurandi Et hoc ſemper eſt mortale, quia deeſt ueritas præſens. Idem eſt enim iudiciũ de hoc periurio quantum ad præſentem ueritatem, & de periurio aſſertorio. Secundo ex materia mala: ut quum quis uero animo ſub iuramento promittit aliquod malũ, puta interficere talẽ, uel adulterium perficere &c. Et tunc ſi iuratur ſuper patrando peccato mortali, incurritur iurando periurium non ſolũ quia firmatur uoluntas ad peccatum mortale, ſed etiam quia applicatur iuramentum ad materiam quam oportet omnino falſificare: quia eſt contra charitatem. Si uero eſt malum ueniale, incurritur periurium non ſimpliciter (quia nõ deficit ueritas pręſens iuramento: nec de neceſsitate ſalutis oportet deficere ueritatem futuram, quia non eſt contra, ſed præter charitatem) ſed ſecundũ quid: quia firmatur uoluntas ad malũ, ueniale tamen & irreuerentia quædã fit iuramento, applicando illud ad materiã nõ obligabilẽ apponitur enim per hoc impedimentũ effectui iuramẽti, qui eſt obligare ad faciendũ. Vnde graue uidetur & eſt hoc peccatũ, non tñ mortale. Idẽ eſt quoque iudicium,

ciũ, ſi iuramentum promiſſorium eſt de omittendo bonum ſu pererogationis: ut quum quis iurat ſe nõ ingreſſurũ religionẽ, nõ mutuaturum, nõ fideiuſſurum, & ſimilia. Huiuſmodi enim iuramenta ueraci animo facta, peccata ſunt quando fiunt: quia irreuerentia fit iuramento, utendo illo ad materiã non obligabilem ad uerificandum & propterea periurium ſecundũ quid incurritur, ſicut de iuro uenialiũ operũ dictũ eſt. Nõ tñ eſt per iuriũ abſolute: quia nec deeſt præſens ueritas, nec oportet deficere ueritatem futuram, quæ eſſet non contra charitatem. Et hæc intellige quando huiuſmodi iuramenta fiunt cum animo non faciendi hæc cõiter. nam ſi intenderet quis non facere hæc ẽt in caſu quo de neceſsitate ſalutis accideret ipſum teneri ad illud, iã nõ iuraret omittere bonũ ſupererogationis, ſed bonũ neceſſarium ad ſalutẽ, & peccaret mortaliter: utpote iurans peccare mortaliter. Sunt autem cõmuniter & non ſic extenſe ad caſus de neceſsitate ſalutis interpretanda huiuſmodi iuramenta: quia iurãtes ſuper ſua libertate ſe fundant, dicẽtes: ego nõ teneor mutuare, fideiubere &c. & ideo nolens incidere in foueã iuraui. Vnde manifeſtum iudicium eſt intentionis cõis, & non ad caſum de neceſsitate ſalutis, qui in huiuſmodi ꝗ rariſsimus uidetur. In futuro uero tempore (hoc eſt ſi iuramentũ promiſſorium nõ adimpletur) incurritur periuriũ ſemper quando iuramentũ obligatiuũ eſt: quia deeſſet ueritas iuramento, ac per hoc peccaretur mortaliter. Ex quatuor aũt capitibus cõtingit iuramentum promiſſorium nõ adimplere abſq; peccato. Primo, ex parte materiæ. Secundo, ex parte euentus. Tertio, ex parte modi. Quarto, ex parte relaxationis.

Primũ caput ex parte materiæ, intellige quãdo materia nõ eſt capax uinculi obligatorij. Talis autem eſt triplex. Primo, omnis actus moraliter malus, ſiue ſit peccatũ mortale, ſiue ueniale, & ideo quicũq; iurauit occidere, aut dicere uerbũ otioſum, nõ obligatur ad exequẽdũ iuramẽtũ, ſed peccat exequendo. Secundo oĩs omiſsio boni ſupererogationis, nã licet nõ teneatur ad illud bonũ, tenetur tñ nõ ponere obicem ſpiritui ſancto. Et propterea qui iurauit nõ mutuare, aut non fideiubere, aut aliquid hmõi, nõ obligatur ad implendum iuramentũ: ſed liber remanet, & põt mutuare & non mutuare ſicut prius antequã iuraret. Tertio, actio indifferens ſalua ſua indifferẽtia: ut

ſi quis

ſi quis abſque ulla ratione boni utilis, honeſti uel delectabilis iurauit tranſire extra muros ciuitatis, aut aliquid eiuſmodi; non tenetur ſeruare, ſi nulla ſit ratio ſic tranſeundi: quia iuramentum non eſt uinculum ad otioſum aliquid: conſtat autem quod ſalua indifferentia actus otioſum eſt exercere illum. Secus autem eſt ſi actus in ſeipſo indifferens iuratus eſſet ad cautelam ſeu utilitatem ſpiritalem uel temporalem ſui uel alterius: quia tunc tenetur implere iuramentum: ut ſi quis iurauit non intrare in talem domum, aut nõ tranſire per talem uiam ad cauendum ſibi a tentatione talis mulieris &c.

Caput uero ſecundum ex parte euentus, intellige primo ſi euentus ſit malus: ut patet de iuramento Herodis quum iuraſſet dare puellæ ſaltanti quicquid petiiſſet; tolerabile enim erat iuramentum ſane intellectum: ſed malus fuit euentus, quando puella petiit caput Ioannis Baptiſtę. Non enim aſtringebatur Herodes ex iureiurando facere tantum ſcelus: quia euentus malæ petitionis excludebat uim iuramenti. Et hinc qui iurauit reddere depoſitum enſem, non tenetur reddere furioſo. Et ſic de ſimilibus.

Intellige ſecundo, ſi euentus ſit impeditiuus maioris boni: ut ſi quis iurauit contrahere matrimonium, & poſtea inſpirante Deo uult in ueritate cœlibem uitam ducere, non tenetur adimplere iuramentum: quia in euentu iſto iuramentum eſſet uinculum ad impediendum meliorem ſtatum. ſcilicet continentium, quem conſtat eſſe meliorem ſtatu coniugatorum. Et ſic de ſimilibus.

Caput tertium ex parte modi, intellige primo quantum ad conſuetum modum ſubintelligendi, ut quum aliqui honorare ſe uolentes, iurant, non prçcedam per Deum &c. In his enim & ſimilibus ſecũdum communem & ſanum ſenſum ſubintelligitur, quantum eſt ex me: ſicut in Petri Apoſtoli uerbo quum dixit, Non lauabis mihi pedes in æternum, & propterea abſque peccato periurij faciunt ſtatim oppoſitum permittendo ſe uinci. Intellige ſecundo quantum ad modum iurandi uiolentum, in materia tamen matrimonij: quia ſicut matrimonium coactum timore cadente in conſtantem &c. non ualet, ita iuramentum metu extortũ de contrahendo, uidetur relaxatum ipſo iure. Tutius tamen eſt relaxationẽ a ſuperiori

ri habere, ſicut in cæteris iuramentis ui uel metu extortis.

Caput quartum ex parte relaxationis clare patet. nam ſiue relaxatio fiat ab illo cui promiſſio facta eſt cum iuramento (qui poteſt libere quod in ſui fauorem factum eſt relaxare) ſiue fiat a ſuperiore qui poſſit relaxare, ceſſat obligatio iuramenti promiſſorij.

IVRAMENTVM COMMINATORIVM quando periurium inducere dicatur.

COMMINATORIVM denique iuramentum inducit periurium in duobus quoq; temporibus. Vel in præſenti. Et hoc dupliciter. Primo, ſi fiat mendaci animo. Et tunc ſemper eſt periurium mortale: quia deficit iuramento præſens ueritas, ſiue comminatio ſit iuſta, ſiue iniqua. In quacunque nanque materia bona uel mala iuramentum cadit ſuper mendacio, inexcuſabile eſt a peccato mortali. Secundo, ſi fiat ueraci animo ſuper materia mala: hoc eſt: ſi quis non comminetur facere opus aliquod quod eſt peccatum mortale uel ueniale. Et idem eſt tunc iudicium de comminatorio quod de promiſſorio: ideo non replico. Vel in futuro: hoc eſt tempore exequutionis. Et ſi quidem comminatio facta eſt de aliquo malo culpæ ſiue mortali ſiue ueniali, poteſt & debet iuramentum comminatorium non adimpleri: ut ſi quis comminatus eſt percutere aliquem: aut diripere bona eius, aut impedire eum ab aliquo aſſequendo &c. tenetur non exequi: ut patet. Si uero comminatio facta eſt de iuſta inflictione aut procuratione mali pœnæ, ſiue quantum ad corpus, ſiue quantum ad bona temporalia, grano ſalis opus eſt: quoniam hinc eſt uinculum iuramenti ad opus iuſtum adimplendum, hinc uero eſt malum proximo infligendum, ad cuius ceſſationem miſericordia inuitat. Tria igitur hic conſidera. Primum, commune, quod ſicut iuramentum non eſt uinculum iniquitatis, ita nec impedimenti melioris boni. Et hinc fit, ut quando melius eſt parcere aut abſtinere a comminati mali iuſti exequutione, non teneatur quis ad iuramenti exequutionem, exemplo Dauid, qui licet iuraſſet percutere Nabal cũ domo eius, poſtea ad preces Abigail abſtinuit. Secundum appropriatum comminationi, quod comminatio intelligitur ſecundum præ

ſentem

ſentem iuſtitiam: teſtante hoc uerbo Domini apud Hierem. Repente loquar aduerſus regnum & gentem ut diſperdam, ſi pœnitentiam egerit gens illa, pœnitentiam agam & ego ſuper uerbo meo. Et hinc fit, ut qui iurauit iuſtam punitionem, poſtea petenti ueniam parcat abſque periurio: quia ceſſauit illa tunc præſens iuſtitia ſecundum quam iurauit, ex qua ſi ceſſatione demeriti: quia ad pœnitentiam conuerſus eſt qui peccauerat. Et hoc eſt etiam perſpicere in dicto exéplo Dauid: quia non ad pœnitentiam Nabal, ſed ad merita & preces Abigail innocentis pepercit ipſi Nabal: tanquam ceſſauerit ratio præſentis iuſtitiæ ex aliquorum innocentia & ſupplicatione humili præueniente.

Tertium proprium materiæ comminatæ, ſcilicet ꝙ pœnæ in hac uita non ſunt appetibiles niſi ut medicinæ, uel perſonæ puniendę, uel boni cõis. Et propterea quando cõminata pœna ceſſaret habere rationem utriuſq; medicinæ, non teneretur quis ex uinculo iuramenti ad implendum iuratam cõminationem Quãdo aũt hoc accidat, relinquitur iudicio prudentiæ, q̃ eſt circa ſingularia occurrentia. Ex his autẽ habes, quare mater quæ iurauit uerberare filium, aut dominus qui iurauit uerberare ſeruũ, & poſtea parcit (uel ne turbet pacem domus: uel quia amplius nõ opus eſt medicina talis pœnæ, & breuiter q̃a iudicat melius eſſe ut parcat) non tenetur ad implẽdam cõminationem iuratam. Et ſic de ſimilibus.

De perriurio aũt large ſumpto (hoc eſt quũ abſq; neceſſitate iuratur ſuper ueritate) cõſtat ueniale tantũ peccatũ eſſe. Periculoſum tamẽ peccatum eſt ſi ſit frequens. ſcriptum eſt. n. Iurationi non aſſueſcat os tuum: multi enim ſunt caſus in illa.

MALI ALICVIVS ACTVM PERMITTERE quando ſit peccatum.

PERMISSIO ex ſuo genere peccatum non eſt: ut patet ex hoc ꝙ Deo cõuenit pmittere mala culpæ, q̃ ſunt maxima mala, & propterea tunc tantum peccatũ eſt, quando abſq; rationabili cauſa fiat. Eſt autem rationabilis cã permiſſionis, uel uitatio maioris mali (ſicut meritriciũ permittitur, ne ciuitas adulteriis & inceſtibus repleatur (uel deductio maioris boni: ſicut Petrus prẹſumptuoſus permiſſus eſt labi in negationẽ

Chri & periurium, ut eſſet humilior. Vnde ſuperior qui pōt obuiare ne ſubditus peccet, & ſine rōnabili cā nō obuiat, peccat. Et ſimiliter qui pōt punire, & ſine rationabili cā permittit impunitos, peccat. Quādo aūt mortaliter uel uenialiter, oportet ex ſingularibus occurrentiis conſiderare & iudicare in eo qui uigilare ſtudet ſuper gregem ſuū. De illo aūt cui cura non eſt an oues errent, nō oportet ſolicitū eſſe: quia iā iudicatus ē.

ACTVS PERMVTATIONIS POTEST tribus concurrentibus eſſe uitioſus.

PERMVTATIO illicita eſt tripliciter. Primo ex cōmunibus, ſi iniuſta eſt: puta quia nō ſeruatur æqualitas rei ad rem: & ſimiliter ſi cum fraude aut dolo fiat. Secundo, ex materia repugnante: ut ſi permutentur ſpiritalia, quaſi ęſtimata precio aliquo. Tertio, ex materia prohibita, ſeu limitata ex iure humano. Et hæc ponitur triplex: ſcilicet mancipia eccleſiæ, ꝗ permutari ſi debeant, oportet ſeruari quæ de illis iura diſponunt. Serui fugitiui quādiu in fuga ſunt, qui prohibentur permutari. Et tertio beneficia eccleſiaſtica, ꝗ nō licite permutanẽ cōiter: ſi aut pacta firmātur ſine autoritate ſuperioris aut ſi fiat ſine autoritate ſuperioris, aut ſi detẽ aliqd tēporale pro ſpiritali, aut oībus his ſeruatis, ſi permutando nulla eſt, cui Chriſti oues cōmitantur. Et hoc coram Deo eſt crimē maximum.

SENTENTIA VEL OPINIONI PROpriæ pertinaciter inherens peccare poteſt.

PERTINACIA (qua homo in propria perſeuerat ſentētiā plus quam oportet) peccatum eſt: utpote a recta ratione diſſonans. Oportet autem ſecundum ſubiectam materiā iudicare an ſit mortale uel ueniale peccatum. Nam ſi pertinax quis eſt circa plantandam arborem, aut aliquid eiuſmodi, hoc non pernicioſum eſt, ſed ueniale. Si autem circa aliquid pernicioſum (ut ſunt ea quæ ſunt fidei, & quæ nocent homini) mortale eſt, propter iniuriā quæ fit Deo aut homini gratia materiæ. Et hoc intellige de ſententia cōſummata in opere uolūtario interiore (puta credere) uel exteriore, puta colere, emere &c. ſecūdū erroneam pertinaciam. Quod ideo dico: quia ſi in

ſolo nudo puroque intellectu quæcũque pertinacia conſiſtat, credat autem, ſperet, diligat, opereturque ſecundum commu nem eccleſiæ traditionem, nullum uideo peccatum mortale.

PIGNVS accipere, illicitum redditur tripliciter. Primo, ſi ad lucrum non computandum in ſortem accipitur. quia hoc eſt contra naturalem iuſtitiam. Secundo, ex materia prohibita ut ſi homo liber accipiatur in pignus pro debito: aut ſi uaſa ſacra & huiuſmodi eccleſiaſtica contra iuris diſpoſitionem impignorentur. Tertio, ex adiacentibus pactis prohibitis a iure: quę tria ponuntur. Primum, ſi debitor obligat ſe dare pignus inſolutum. Et ad hoc reduci dicitur, ſi fiat pactum ut ſi die certo non ſoluerit pignus tranſeat in feudum. Secundum, ſi debitor obligatur ad non redimendum pignus abſolute, uel ante talem diem. Tertium, ſi creditor obligatur ad nõ uendẽdum pignus poſt legitimam interpellationẽ debitoris.

Et hæc omnia pro quanto cum damno partis ſiue debitoris (ut duo prima) ſiue creditoris, ut tertium, tendunt, peccata ſunt iniuſtitiæ: ac per hoc mortalia, ultra iuris poſitiui tranſgreſſionem, quæ ex concurrentibus conditionibus ſingularibus perſonarum &c. penſatur.

HOMO PIGER ET PVSSILLANIMIS poteſt in delicta uaria cadere.

PIGRITIA (qua homo tardus metu laboris, paſſionis, aut difficultatis apparentis redditur ad opportuna exequenda) peccatũm eſt: quia recte diſcordat rationi. Iuxta materiã autem ſubiectam iudicandum eſt de mortali: ſi ſcilicet contra aliquid neceſſarium ad ſalutem trahit & ducit iuxta regulas de negligentia.

PRAEDO MARINVS GRAVISSIMO peccatorum uinculo tenetur.

PIRATA (hoc eſt prædo marinus) contra humani generis pacem manifeſte agit: & in ſtatu damnato. Quomodo autem ſint piratæ excommunicati habes ſupra, excommunicatio.

Hominibus

HOMINIBVS PLACERE STVDERE AN ſit uitioſum.

PLACERE hominibus peccatum tunc ſolum eſt, quum propterea a recta ratione diſceditur. Mortale autem eſt tunc tantum, quum propterea dilectionem Dei aut proximi poſtponimus. Quod tunc tantum incurrimus, quum propterea diuina aut humana præcepta tranſgredimur: ut quum mi niſtri principis ut placeant illi non curant offendere proximos: ut placeant iuncto ſanguine uel amicitia, negant iuſtitiam, aut opprimunt alios faciendo uel loquendo, uel tacendo: & ſic de aliis. Frequenſque hoc uidetur uitium, paruipendentium illud Apoſtoli: Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem.

POLLVTIO DVPLICITER CONSIDE-ratur: ſcilicet ut uoluntaria, & eſt peccatum: & ut inuoluntaria & non eſt peccatum.

POLLVTIO (qua ſemen humanum ſolitarie funditur) ſi non eſt uoluntaria, ſiue in ſomno, ſiue in uigilia ſit, peccatum non eſt. Si autem eſt uoluntaria, peccatum mortale eſt, & eſt unum de peccatis contra naturam, & uocatur mollities. Eſt autem uoluntaria non ſolum ſi ſit procurata, ſed etiã ſi ex ſe uenienti conſenſus prębetur, & etiam ſi quum poteſt & debet perſona prohibere, non prohibet primis enim duobus modis eſt uoluntaria directe, tertio autem eſt uoluntaria indirecte. Dixi autem ſi poteſt & debet: quia ad indirecte uoluntarium culpabile requiritur utrunq; ſimul. ſ. ꝙ poſſit & debeat. Nã ſi nõ poteſt prohibere, quia natura facit opus ſuum, cõſtat nõ teneri, & ſimiliter ſi poſſit impedire tollendo occaſiones, & tamen non tenetur illas tollere, non eſt in culpa.

Et hinc doctores & confeſſores uacantes cogitationibus uel auditionibus operum turpium intuitu pietatis, non peccant ſubſequentibus corporalibus pollutionibus contra eorum uoluntatem: quia licet poſſint, non tamen debent ſubtrahere ſe ab operibus ſanctis, propter huiuſmodi quæ ſequuntur ex neceſſitate materiæ. Et de ſimilibus idem eſt iudiciũ. De hoc diffuſe ſcripſi in quodlibeto primo, perſonæ uero

quæ ſine rationabili cauſa manent uoluntariæ in cogitationibus turpibus aut conuerſationibus ingerentibus ſibi huiuſmodi commotiones, quia poſſunt & debent tollere tales occaſiones, incurrunt uoluntariam pollutionem, niſi inaduertentia excuſet: quia uolendo illas illicitas, periculoſas, & ſibi notas cauſas pollutionis propriæ, conuincuntur uelle culpabiliter ipſam pollutionem earum naturalem effectum.

TRANSGRESSIO CVIVSLIBET PRAECEPTI LICITI & HONESTI PECCATUM EST.

PRAECEPTI transgreſſionem peccatum eſſe cõſtat. Sed quia præcepti nomen ut diſtinguitur contra conſilium, confuſum inuenitur) dum quandoq; proprie ſm ſuam ſignificationem ſumitur, ut imponit neceſſitatem obediendi, ita quod peccatur ſi non impletur, iuxta illud xiiij. q. j. Quod præcipitur, imperatur: & quod imperatur neceſſe eſt fieri &c. Quandoque autem antonomatice, ut imponit neceſſitatem talem, ſcilicet mortaliter peccandi ſi non pareatur: iuxta Clemen. exiui de paradiſo de uerb. ſignifi. Et utroque modo in omni iure inuenitur) ideo obſcura redditur diſcretio tranſgreſſionis præceptorum quando eſt mortalis, & quando uenialis.

Commune eſt autem utriuſque generis præcepto, quod tranſgreſſio tam ex contemptu quam ex per ſe impeditione finis, eſt peccatum mortale. Et horum primum clarum eſt: quia contemptus ſiue præcepti, ſiue præcipientis iniuriam infert ex propria ratione. Secundum autem declaratur, ex eo quod finis pręceptorum communium eſt diſpoſitio animi uirtuoſa neceſſaria ad ſalutem ad hoc enim ordinantur præcepta naturalia, diuina & eccleſiaſtica: iuxta illud Apoſtol. j. ad Timoth. j. Finis præcepti eſt charitas de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta. Et declaratur. Nam aut ſunt de neceſſariis ad ſalutem: qualia ſunt quæ ſpectant ad peccata mortalia, aut de neceſſariis ad munditiam: qualia ſunt quæ ſunt peccatorum uenialium quæ diſponunt ad mortalia, & ad illa ordinantur ut imperfecta ad perfecta, ac per hoc præcepta contra uenialia ſanitatem animę perturbantia, ad uitam

animæ quæ per mortalia tollitur, ordinatur: ſicut ſanitas corporalis ad uitam corporis.

Exiſtente autem communium præceptorũ fine neceſſario ad ſalutem, conſequens eſt ut ſi huiuſmodi præcepta tranſgrediatur quis ut impediat finem: uel (& in idem redit) propter aliquid cui annexa per ſe eſt impeditio finis, peccet mortaliter. Qui enim hoc modo præceptũ trãſgreditur, proportionaliter ſe habet ad finẽ præcepti, ſicut qui tranſgreditur ex contemptu, ſe habet ad præceptum ſeu præcipientẽ: nam iſte reſpuit finem, ſicut ille reſpuit præceptum. Verbi gratia: circa ꝓceptum de audiendo Miſſam, nõ ſolum peccat mortaliter qui omittit audire Miſſam, quia non uult ſubiici præcepto, ſed etiam ſi ideo omittit quia non uult mente uacare Deo.

Præter hos uero duos modos mortalis tranſgreſſionis præceptorũ, ſunt alii quatuor modi diſcernendi huiuſmodi trãſgreſſiones ſeu præcepta: ſcilicet ex materia, pœna, uerbis, & intentione. Diuinorum enim & naturalium præceptorum antonomatice materia eſt neceſſaria ad uitam animæ: ut ſunt, Non occides, non mœchaberis, &c. & propterea eorum trãſgreſſio eſt mortalis. Præceptorum autem aliorum materia neceſſaria eſt ad ſanitatem animæ: ut ſunt, Non dices uerbum otioſum, iurationi non aſſueſcat os tuum &c. & propterea eorum tranſgreſſio non occidit, ſed ægram reddit animã. In iure autem humano ex ſola materia diſcernere præcepta impoſſibile uidetur: quum inueniantur minima quædã prȩcepta ſub mortali peccato: ut patet de concidentibus cadauera ut tranſferant ad alia loca: quod ex ſe nullum eſt peccatum &c.

Pœna præceptorum antonomatice, eſt excõicatio uel aliquid ſimile quod non ſtat cum uita animæ, & propterea ubicunq; apponitur excommunicatio, incurritur peccatum mortale tranſgrediendo. Pœna autem aliorum præceptorũ eſt aliquid ſtans cum uita animæ: ut ſuſpenſio, interdictum, irregularitas, uel aliqua pœna pecuniaria, & huiuſmodi, & propterea non oportet in trãſgreſſione horum incurrere peccatum mortale. Siſte tamen hic pedem, & aduerte ꝙ inter excommunicationem latæ ſententiȩ & comminatam excommunicationis pœnam, differentia eſt etiam quantum ad peccatum tranſgreſſionis, in hoc ꝙ tranſgreſſor prȩcepti cum lata excommunica

tionis ſententia, peccat mortaliter: quia ſolum peccatum mortale dignum facit excommunicatione. Tranſgreſſor autẽ pręcepti ſub comminata pœna, non peccat mortaliter, quouſque tranſgreſſio nõ peruenerit ad hoc quòd ille dignus ſit excommunicari. Quod ideo dico, quia ſi debet præcedere monitio antequam ille excommunicetur, non peccat mortaliter antequam monitorio reſiſtat: quia non eſt adhuc dignus excommunicari. Verbi gratia clericus ſi nutrierit comam, excommunicetur. Si nutriens comam non debet excommunicari niſi monitus generaliter uel ſpecialiter, non peccat mortaliter quouſque monitus perſeueret. tunc enim utpote excommunicatione dignus, peccat mortaliter. Verba diſtinctiua præceptorum non ſunt certa, quum ipſum præcepti nomen incertum ſit, utpote commune utriuſque præceptis. Et propterea de præceptis iuris communis incerta eſt ſententia. In qualibet autem eccleſia ſeu religione, illa tantum uerba uim præcepti antonomatice obtinent, quæ cõſueuerunt intelligi apud illos pro præcepto antonomatice: & quæ non conſueuerunt ſic intelligi, non habent uim huiuſmodi præcepti: quia nominibus utimur iuxta uſum. Intentio demum poteſt referri uel ad hominem uel ad legem. Et intentio quidem hominis præcipientis ſi ſciri poteſt, ſufficit: quoniam ex intentione præcipientis pendet præcepti uis, intentio autem legis in communi certa eſt, quoniam eſt facere homines uirtuoſos. Et legis eccleſiaſticæ intentio eſt non iniicere laqueos animabus, ſed ad ædificationem corporis Chriſti myſtici promouere. Et hinc fit, ut non tam lata multitudo præceptorum obligantium ad mortale in iure interpretanda ſit: ne laqueus multiplicatus contra animas cenſeatur.

Hinc etiam fit uniuerſalis regula, ꝙ in iis quæ ſunt poſitiui iuris, ſi abſque contemptu ac refutatione finis ex ignorantia pura, aut ex apparente ſibi excuſatione tranſgreſſio fiat ab eo qui animum habet nullo pacto conſentiendi contra præceptũ obligans ad mortale, non incurritur mortale peccatum: quando non eſt intentio piæ ac iuſtæ matris eccleſiæ bonas huiuſmodi animas illaqueare tam hoſtili uinculo. Et propterea talis apud Deum non incurreret excommunicationẽ: abſoluendum tamen ad cautelam crediderim ignorantem.

PRAECEPS IN SVIS ACTIBVS TAM INterioribus quam exterioribus periculo ruinę ſe exponit.

PRAECIPITATIO (qua homo ad ſimilitudinem præcipitationis localis ſecundum actus interiores animi præceps ruit) peccatum eſt conſilio contrarium. Maturitas enim conſilij gradatim procedit ex memoria præteritorum, intelligentia præſentium, auſcultatione aliorũ, circumſpectione obuiantium &c. præceps autem omiſſis huiuſmodi ſtatim cõcludit, deliberat, facit: & propterea peccat contra prudentiam. Quãdo autem mortaliter, & quando uenialiter, ex materia diſcernitur. Si enim præcipitatio huiuſmodi pernicioſa eſt, utpote cõtra pręcepta, mortalis eſt. ſi autem pręter, uenialis eſt: ut in aliis peccatis prudentiæ oppoſitis contingit.

PRAEDICATORES IN QVIBVS COMmuniter peccare dicantur.

PRAEDICATORVM peccata peculiaria ſunt ſex. Primũ eſt ſine autoritate prædicare. Oportet enim uel ex paſtorali officio uel ſuperioris autoritate prædicare, iuxta Apoſtoli ſententiam, & iura in cap. excõmunicamus. extra de hære. Et quia hoc ſub pœna excõicationis interdicitur, ad mortale peccatum ſpectat. Secundum eſt, indigne prædicare, hoc eſt in peccato mortali ſibi noto in contrito: iuxta illud, Peccatori dixit Deus, Quare tu enarrans iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meũ per os tuum? Et hoc mortale uidetur: quia iniuria fit prædicationi a Chriſto inſtitutæ, euacuans quantũ in ſe eſt autoritatem prædicatorum Chriſti: quaſi uerbo & non facto prædicatores fuerint inſtituti uelut declamatores quidã. Vnde & in pdicto Pſal. ſubditur; Exiſtimaſti inique ꝙ ero tui ſimilis. ſ. dicẽs bona, & non faciẽs bona. Et hoc intellige in eo qui ſic indigne prędicat ut prædicatione tanꝙ declamatione abutatur (qm̃ hic directe iniuriatͣ officio prædicationis Chriſti) & in contẽnente. Qui autẽ prędicat indignus nõ ut prædicet indignus, ſed uellet prædicare mundus, licet per accidens ex humana paſſione, incuria & huiuſmodi indignus prędicet: quãuis peccet (quia nõ ſe exhibet Dei talẽ miniſtrũ qualis eſ-

ſe debet) mortale tñ peccatum non uideo: quia prædicare non eſt ſecundũ ſe actus alicuius ſacramenti. Et licet prædicãs nõ furandum, prædicet contra ſeipſum ſi furto maculatus eſt: nouã tñ inde damnationẽ non incurrit: pluſquã adulter iudex cõdemnãs alterũ adulterum, quẽ nõ dubito excuſari a nouo peccato mortali. Tertiũ eſt, mendacia pdicare. Et hoc cõſtat eſſe peccatum mortale grauiſsimum: qm euacuat quãtum in ſe eſt uniuerſam eccleſiæ autoritatẽ ac Chriſti fidẽ per prædicationẽ propagatã, ſiue mẽdacium dicatur cõtra doctrinã fidei aut mortem, ſiue circa geſta ſanctorum, aut miracula, aut prophetias, ſiue quodcunq; aliud quod ad docendũ, inſtruendũ, perſuadendum, monẽdumq; auditorem tanquã uerbum Dei prędicatur: quia quicquid a prædicatore ut ſic dicitur, oportet eſſe uerũ: & ſi eſt incertũ, debet dici ut incertũ: & ſic non receditur a uero, dum ita dicitur ut ſcitur. Sed ſi dubium prædicatur ut certum, hoc eſt aſſertiue, peccatum eſt mortale eadẽ ratione qua mendacium. Quod ſi is qui prędicat, impertinentia inſerat, nõ peccat mortaliter mentiendo, niſi forte ratione ſcandali: ſicut nec iudex de impertinentibus ad iudicium mentiẽs peccat mortaliter quamuis ſedens pro tribunali illa mendacia dicat. Quartũ eſt, prædicare inutilia: ut ſpeculatiuas quæſtiones, & leges ciuiles, poetas uulgares uel Latinos, Philoſophos, geſta Romanorum, & ſimilia. Hoc enim eſt abuti prædicationis officio, dicente Chriſto Prædicate Euangelium. ſunt enim huiuſmodi prædicationes ſolo nomine. Et propterea ſi aduertenter in his exceditur grauiſsimum peccatum incurritur: imo tanquam falſarii ſunt apud Deum, adulterãtes prædicationis officium, an nuntiantes in perſona Chriſti & eccleſię quæ nec Chriſtus nec eccleſia ſibi commiſit prædicãda. Quintum ẽſt, affectus mercenarius, ſiue pecuniæ, ſiue laudis humanæ, gloriæ &c. Et ad hoc ſi oculus dexter prædicatoris ſpectaret, peccatum eſſet manifeſte: mortale quidem ſi finis ultimus in huiuſmodi poneretur, aut ſi affectus pecuniæ in effectũ procederet ſimoniæ uendendo prædicationẽ. Veniale autẽ ſi uane propter gloriam aut ſpem quæſtuariæ eleemoſynæ prædicaretur, receperunt enim mercedem ſuam.

Si autem oculo ſiniſtro (hoc eſt non principaliter ſed acceſſorie) hæc expetuntur, menſuret ſeipſum apud ſe prædicator

quid

quid plus ſibi diſplicet, minui auditores, aut animarũ fructũ; de quo eſt magis ſolicitus ſi fructuoſe, an ſi gratioſe auditur. Et ſic cognoſcet quãta rectitudine uel peruerſitate affectus te nẽt, ac ꝑ hoc quantũ peccat: quia quãto magis ſiniſter oculus ipſum ſolicitat q̃ dexter, tãto magis ſibimet homo mentiẽ, tri buens ſiniſtro oculo illud in quo dextri ſolicitudo ſuperatur.

Ad hoc autem caput ſpectant quæcunque geſticulationes, cantilenæ & huiuſmodi quæ fiunt ut placeant hominibus. Sextum eſt, immiſcere prædicationi facetas fabellas delectandi gratia. Quod beatus Ambroſius reprehendit, quia non debet in tam graui actione de rebus tam arduis qualia ſunt diuina uerba, immiſceri iocoſa & ridicula. Communiter autẽ eſt hoc ueniale: cauendum tamen ob reuerentiam diuini uerbi.

PRAELATORVM peculiaria peccata, uide in uerbo, epiſcopus.

PRAESCRIPTIO QVANDOQVE LICITA, quandoque illicita eſt.

PRAESCRIPTIO legitima, (hoc eſt cum bona fide poſſeſsio tanto tempore ut iura canonica approbant &c.) ius parit in foro conſcientiæ. ita ut ſine peccato poſt retineatur et ſi poſtea ſciatur fuiſſe alienum: quia autoritate legum rationabilium (utpote pro communi bono ſancitarum) factus eſt dominus præſcriptarum legitime rerum.

OPVS VLTRA SVAM FACVLTATEM aggrediens tanquam præſumptuoſus maximum incurrit uitium.

PRAESVMPTIO (qua homo actu interiore uel exteriore aggreditur opus excedens ſuam facultatẽ, quaſi non excedat ſed ſit ſibi cõmenſuratum) peccatũ eſt, utpote cõtra rectam rationem. Et quia facultas quandoq; conſiſtit in ſcientia (ut in medicina, & in cura animarum, & uniuerſaliter in artibus) præſumptio eſt ignorantem medicinã uelle medicare corpora: & neſcium ſacrarum literarũ uelle medicare animas: ſicut in cæteris artibus accidit ignorantibus ſimilis præſumptio. Qn̄que uero cõſiſtit in poteſtate ordinis uel iuriſdictionis: & ſic præſumptio eſt diaconũ uelle dicere Miſſam: aut nõ

iudicem uelle iudicare, aut laicum iudicé uelle iudicare clericos. Quandoq; autem conſiſtit in habitibus uirtutum, ſeu diſpoſitionibus earundem. Et ſic præſumptio eſt in peccato cõmunicare, aut incipientem uelle facere ea quæ ſunt perfectorum: ut quotidie celebrare, arguere alios, conuerſari ſecure cũ mulieribus, uelle uacare aſſiduæ contemplationi, non domitis adhuc paſſionibus, & ſimilia. Eſt aũt peccatũ præſumptionis qñq; ueniale: quum ſcilicet nulli eſt pernicioſa ſeu iniurioſa. Et quandoq; mortale, quum ſcilicet iniurioſa eſt alteri qualis eſt præſumptio medici in damnũ corporis: & ſimiliter præſumptio confeſſoris ignorantis, & iudicis, & ſimilium.

PECCATVM PRAESVMPTIONIS GRAuiſſimum eſt.

PRAESVMPTIO rurſus qua homo ſperat aliquid poſſe cõſequi a Deo quod impoſſibile eſt ſecundum diuinã legem ab illo conſequi, peccatum eſt contrarium ſecundæ uirtuti Theologicæ, quæ uocatur Spes: & contrarium deſperationi: ut quũ quis ſperat conſequi peccatorum uenia ſine pœnitẽtia, aut æternã gloriã ſine meritis. Et hoc eſt peccatum mortale utpote derogans diuinæ diſpoſitioni, qua decretũ eſt nõ dari ueniã perſeuerãtibus in peccato, nec gloriam ſine merito. Et eſt unum de peccatis in ſpiritum ſanctum: utpote contemnens ſpiritũſancti auxilium ad pœnitendum & mœrendum.

OFFICIVM PROPRIVM CORRVMPENS præuaricator eſt iuſtitiæ.

PRAEVARICATIO (qua homo a debito officio ſeu certamine uariat ad oppoſitum fouendũ ut actor ad fouẽdum reum, aut econtrario, & ſic in ſimilibus) peccatũ eſt: quia contra rectã rõnẽ. Et ſic in iudicio iuſto hoc fiat, aut alias in ꝑiudiciũ diuini uel cõis boni aut cuiuſq; proximi, peccatũ eſt mortale: quia iniuſtitia ipſa peccatũ eſt mortale ex ſuo genere. Secluſa aũt omni iniuria, penſanda eſt ratio declinandi: & ſcdm illam iudicanda eſt præuaricatio an ſit mortalis.

Procuratorum crimina, uidẽ ſuperius in uerbo, aduocatus,

RES PROPRIAS SVPERFLVE DISSIpans & prodigaliter cõſumens uiã ambulat perditionis.

PRODIGALITAS (qua hõ ſuperflue erogat res ſuas) peccatum eſt, utpote liberalitatis uirtuti cõtraria. Nõ eſt autem mortale peccatum ſi pura eſt: quia minus peccatum eſt quam auaritia liberalitati contraria: quam ſi pura eſt, conſtat non eſſe mortalem. Et utriuſque ratio eſt: quia neutra agit cõtra charitatem Dei aut proximi, ſed præter illam.

Si uero mixta eſt iniuriæ diuinorum præceptorum, & breuiter cuicunque alteri uitio (puta impietati filiorum aut filiarum: aut intemperantiæ, ut filius prodigus diſſipauit ſubſtantiam ſuam cum meretricibus) iudicanda eſt iuxta qualitatem uitij cui admiſcetur: ita ꝙ ſi prodigus agitur ab appetitu mortali, prodigalitas ipſa mortalis eſt: ut patet de filio prodigo, & de parente ob prodigalitatem impio uerſus filios effundendo bona debita filiis. Si uero agitur ab appetitu ueniali (ut quum ſuperflue dat ob uanam gloriam) liberalis eſt.

Promiſſionis uiolatio, uide ſupra in uerbo, perfidia.

MEDIATOR INTER NEGOTIATORES POteſt iniquitatem multipliciter committere.

PROXENETA (id eſt mediator inter negotiatores) hoc habet familiare peccatum ut fallat utrunque inter quos mediat, neutri dicendo integram ueritatem, & utrique ſępe mentiendo. Et quia damnificare eſt ex ſuo genere mortale: ideo ꝓxeneta non cõtentus ſua mercede, fallens utrunq; aut alterum & peccat mortaliter, & tenetur reſtituere ſi quid ſibi appropriauit ex huiuſmodi fraude: ut ſi dixit uni puta uenditori qđ non inuenit pretium niſi centum, & ſic accipit licentiam uendendi pro centum: & dicit emptori ꝙ non poteſt minus ſolui quã centum & uiginti, & ſic appropriat ſibi illos uiginti, tenetur reſtituere illos uiginti uenditori. Tenetur t̃n. ex officio mediatoris fideliter agere utriuſque negotium.

ANIMI MOLLITIES VITIOSA EST ET puſillanimitati attribuitur.

PVſillanimitas (qua homo ex prauitate animi retrahit ſe a magnis operibus & honoribus ſuã facultatẽ non excedentibus, tanquã ſi excederent) peccatum eſt, utpote contraria uirtuti magnanimitatis. Et eſt maius peccatũ præſumptione, utpote magis cõtraria uirtuti: quia diſſimilior eſt magnanimitati, ut patet. Eſt autem peccatum mortale, quãdo retrahit a magnis quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, uel ſimpliciter: ut ſi quis ex timore peccandi poſt baptiſmum nollet baptizari aut cõicare, uel in caſu: ut ſi quis ex timore deficiendi nollet præceptum ſibi officium paſtorale acceptare. Nec excuſatur, ſed accuſatur ex huiuſmodi timore & ignorantia propriæ uirtutis, quam non diſcutit: qm̃ ex his cauſatur puſillanimitas. Vnde Dñs in euangelio ſeruum puſillanimem, qui talẽtum non expoſuerat lucro, damnauit. Qñ uero retrahit ab aliis utilibus proximo & ꝑcipue ſaluti aĩarum, licet ueniale ſit, graue tñ eſt: & tanto periculoſius, quanto ſub humilitatis ſpecie detinens animum imbibitur & radicatur perſeuerans.

REI ALIENAE INIVSTA DETENTIO rapina eſt, & peccatum iniuſtitiæ.

RApina (qua homo uiolentia iniuſta accipit alienas res) peccatum eſt mortale: quia iniuriam infert proximo & quantum ad res & quantum ad modum. Dicitur autem iniuſta: quia ſi uiolentia iuſte infertur non eſt rapina: ut quum in bello iuſto præda tollitnr: & ſimiliter quum autoritate publica, iuſtitia exigente puniuntur in rebus ciues. Sed ſi iuſtitia deſit, rapina committitur tam in bello quam in ciuitate res ciuium auferendo, publica autoritate abutendo ad rapiendum.

RAPINA DIFFERT A RAPTV IN EO quod raptus reſpicit perſonam, rapina uero rem.

RAptvs quo ꝑſonæ rapiunt̃ iniuſte, maius crimẽ eſt q̃ rapina, quãto perſona maior eſt rebus exterioribus. Et ſpecialiter appropriatur ad raptum puellarum; quæcunque tñ perſona rapiatur, habet in ſe crimen raptus, & admixtã iniquitatem pro qua rapitur: quæ iuxta genus ſuum iudicanda eſt.

RELIGIOSI COMMVNITER SOLENT in tribus offendere & peccare.

Religioſorvm peccata ſpecialia ſunt in triplici differentia. Nam quædã ſunt cõia reis & clericis: quæ uide in uerbo, clericus. Quædam ſunt cõia omnibus religioſis, uel ex tribus uotis communibus omni religioſo (ut ſunt uota caſtitatis, paupertatis, & obedientiæ) uel ex ſacris canonibus concernentibus ſpecialiter religioſos: ut quæ ſunt in cle. religioſi, de priuile. uidelicet, Quibus etiam (ſcilicet religioſis) in uirtute ſanctæ obediẽtię & ſub interminatione maledictionis æternæ diſtrictius inhibemus, ne ĩ ſermonibus ſuis eccleſiarũ prælatis detrahant, aut etiam retrahant laicos ab eccleſiarum ſuarum frequentia uel acceſſu, ſeu indulgentias pronunciẽt indiſcretas: ne ue quum confectionibus teſtamẽtorum interererunt, a reſtitutionibus debitis aut legatis matricibus eccleſiis faciẽdis retrahãt teſtatores: nec legata uel debita aut mala ablata incerta, ſibi aut aliis ſingularibus ſui ordinis fratrib. uel cõuentibus in aliorum præiudicium fieri ſeu erogari ꝓcurẽt. Nec etiam in caſibus, ſedi Apoſtolicæ aut locorum ordinariis reſeruatis quenquã abſoluere, aut perſonas eccleſiaſticas præſertim corã iudicibus delegatis a nobis ſnã cõtra eos iuſtitiã proſequentes uexare indebite, aut ad loca plura & præſertim multum remota cõuenire p̃ſumãt. Multa quoq; recitata ſunt ſuperius in tractatu de excõicatione, quæ ſunt ſub excommunicationis latæ ſententię pœna religioſis ſpecialiter inhibita. Quædam uero ſunt propria iſtis religioſis ex propria ſibi regula aut conſtitutionibus, & hæc quilibet de ſeipſo ſciat.

REPRESALIA SPECIES EST BELLI particularis: & in ea poteſt frequenter iniquitas committi.

Repraesaliarvm iniquitas frequens forte eſt, uel quia iniuſte decernuntur: utpote nõ ꝓpter cõſtitutã culpam præſidentium negligentium facere iuſtitiam. Nam ſi nõ conſtet illos puta Florẽtinos culpabiles eſſe negligendo facere iuſtitiam populo Romano creditori Florẽtiæ, iniquę eſſẽt repræſaliæ a Romanis cõtra Florentinos: ſicut eſſet iuſtũ bel-

lum

lum contra Florentinos ſine culpa cõmmunitatis propter culpam alicuius particularis ciuis. Repreſalia. n. eſt ſpecies belli particularis. Contingit quoque iniquitatem in executione interuenire, uel in quantitate plus exigendo uel in qualitate clericorum res accipiendo: clerici enim intelliguntur exempti a repreſaliis: uel in ſubſtantia, ut ſi facerent repreſalias non ſolũ res ſed perſonas accipiẽdo: quia in perſona, nec pater portat iniquitatem filii, nec filius patris.

CAPITA OCTO SVNT IN MATERIA reſtitutionis conſideranda.

RESTITVTIO cõfeſſoribus ſæpe occurrit diſcutiẽda, neceſſaria eſt (quia nõ remittitur peccatũ niſi reſtituat̃ ablatum) nec facile põt quilibet diſcernere caſus eius multos, & ex multis capitibus cõtingentes, ideo diffuſiore opus eſt doctrina. Sunt igitur octo capita in reſtitutione cõſiderãda: ſcilicet quis, quid, quantum, cui, ubi, quãdo, qũo, & quo ordine.

RESTITVTIONIS FACIENDAE DVPLEX eſt ratio.

CAPVT primũ eſt quis tenetur ad reſtitutionẽ. Et quãtũ ad hoc notandæ ſunt duę radices reſtitutionis oĩs: ſ. acceptio, & res: ita quod omnis reſtitutio aut eſt debita ratione acceptionis ꝓcedentis, aut rõne rei acceptæ. Et extenditur hic acceptionis & accepti nomẽ ad oẽm actionẽ quia alienũ accipitur, ſiue uere accipiendo, ſiue dãnificãdo: ita ꝙ accipere dr̃ nõ ſolum qui mutuo accipit, aut emit, aut furatur, aut rapit, ſed qui cõburit, qui detrahit, qui cõuitiatur: & ſic de aliis. Et qm̃ acceptio duplex eſt) ſcilicet uel iuſta: ut per mutuum, aut emptionẽ, aut depoſitũ, cõductionẽ &c. uel iniuſta: ut rapina, uſura detractio &c.) omiſſa prima, utpote clara cõfeſſoribus, de ſecunda habẽdũ eſt pro regula generali reſtitutionũ, ꝙ quicunq; eſt cã iniuſtæ acceptionis, tenetur ad reſtitntionẽ: ita ꝙ ex prima radice oritur hæc regula. Ad cognoſcẽdũ quis tenet̃ reſtituere, reſponde & dic, quicunq; fuit cauſa iniuſtæ acceptionis: ita ꝙ ſi una acceptio iniuſta eodẽ uel diuerſo modo a multis cauſata eſt, quilibet illorum tenetur reſtituere.

Et ne uageris quærendo quot modis cauſare quis poteſt in iuſtam

iuſtam acceptionem ut teneatur ad reſtitutionē: ſuſcipe laborem patrum noſtrorum in his uerſibus poſitum: Iuſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus: Participans mutus, non obſtans, non manifeſtans, In his enim nouē modi ponuntur quibus aliquis cooperatur iniuſtæ acceptioni quam alius exequitur: ita quod computato executore qui ipſam actionē iniuſte exercet, inueniuntur decem genera perſonarum quæ tenētur ad reſtitutionem ratione iniuſte acceptionis: quarum ſeptem directe, tria uero ultima indirecte ad cauſandam iniuſtam acceptionem concurrunt. Inchoando igitur ab exequutore (qui non computatur in dictis uerſibus, ſed præſupponitur. quia de cooperatoribus tm̄ loquuntur uerſus) ſcito ꝙ exequutor iniuſtæ actionis, hoc eſt ille qui exercet per ſeipſum illā (ut eſt ille qui furatur, qui occidit, qui dat ad uſuram, qui detrahit &c. ſiue hoc faciat motu proprio, ſiue ex præcepto Domini, ſiue pro proprio, ſiue pro alieno lucro, tenetur ad reſtitutionē: quia eſt uere cauſa proxima efficiens iniuſtam actionem: ut clare patet. Et hinc patet, ꝙ ſicut uulnerator aut occiſor proximi ad domini ſui mandatum & utilitatem tantūmodo, tenetur ſatisfacere uulnerato uel occiſi hæredibus: ita miniſter uſurarij qui ad mandatum & utilitatem Domini ſui tantū exercet uſurariam prauitatē, tenetur ad reſtitutionē, & ſic de aliis. Nec obſtat ꝙ ſi ille miniſter nō faceret, ꝙ per aliū omnino fieret. ſicut nō obſtat uulneranti ꝙ ſi ipſe non uulneraret, ꝙ omnino per aliū uulneraretur. ſcriptum eſt enim Neceſſe eſt ut ueniant ſcandala, ueruntamen uæ homini illi per quem ſcandalum uenit. Et hoc intellige ſecundum ueritatem iuſtitiæ propter rationem dictam. nam ſecundum quandā humanam æquitatem miniſtri uſurarum ad aliorum tantū utilitatem excuſari uidentur a debito reſtitutionis: ueritas tamē iuſtitiæ præferenda eſt huic humanitati. magis tamen tenetur ad reſtitutionem dominus quam miniſter.

Ingrediendo autem expoſitionem uerſuum ordine quo numerantur, occurrit primo iuſſio, hoc eſt præcipiens fieri actionem iniuſtam. Iubens enim habet rationem principalis cauſæ mouentis ſuo imperio ad patrādam actionem iniuſtā, et ideo tenetur ad reſtitutionē. Conſiliū: hoc eſt dans conſiliū efficax ad perpetrandam actionem iniuſtam, cauſa eſt directe moués

ſuo

ſuo conſilio ad illam. & ideo tenetur ad reſtitutionem. Notã ter autem dixi efficax: quia ſi conſilium non peruenit ad hoc ꝙ ſit cauſa rapinæ, non tenetur qui dedit conſiliũ iniquitatis, ad reſtitutioné: quamuis peccauerit mortaliter. Cõſenſus: hoc eſt ille qui ſuo conſenſu cauſat aut concauſat actioné iniuſtã.

Vbi nota ꝙ de conſenſu oportet diſtinguere inter conſenſum qui eſt cauſa, & inter conſenſum qui ſolũmodo eſt cõſenſus, & non cauſa, uerbi gratia: tractant aliqui de bello iniuſto: requiruntur ij ad quos ſpectat: conſentiunt. Horũ conſenſus non ſolũ eſt conſenſus, ſed cauſa belli iniuſti, quia ex horũ cõſenſu pendebat negotium. Audiunt plerique alii huiuſmodi negotium, placet eis, conſentiunt: dicunt, fiat. Horum conſenſus eſt ſolummodo conſenſus, & non cauſa belli iniuſti: quum ex ipſis uoluntas uolentium bellum iniuſtum facere, non pendeat, non mutetur &c.

Attende ergo ſi conſenſus fuit cauſa ſeu concauſa, actionis iniuſtæ. Et ſi fuerit cauſa ſeu concauſa, ſcito ex tali cõſenſu téneri ad reſtitutioné ex hoc ipſo ꝙ fuit uere cauſa iniuſtæ acceptionis. Et hinc habere potes ꝙ ſi in cõmunitate aliqua plura uota uincunt, & dum dantur uota aperta, aliquis ex ultimis uidens unita uota præcedentium iam uiciſſe, & uidens ꝙ ſuum uotum in contrarium nihil prodeſſet, conſentit ob aliqué humanum reſpectum iniuſto facinori, peccat quidem mortaliter (quia conſentit iniquitati) non tenetur tamen ad reſtitutioné: quia conſenſus eius nec eſt cauſa, nec concauſa. Secus auté eſt de ꝑcedentibus: quia licet ꝑuideant ſubſequentes conſenſum daturos, non propterea conſenſus eorũ a cauſarũ numero excluditur: tum quia conſenſus omnes antecedentes ſunt & tédunt uere ad integrandam cauſam: tum quia in inſtanti homo mutatur, & propterea poſſent ſubſequentes diſſentire: quorũ nullum locum habet in primo caſu. Et hinc fit ut ſi indigno ſecundum Deum canonice tamen electo alij conſentiant, peccent quidem mortaliter, non tamen tenentur in conſcientia de damnis ſpiritalibus & temporalibus ſubſequentibus: quia conſenſus eorum non eſt cauſa ꝙ eligatur, ſed conſenſus concurrens ut conſenſus tm̃: niſi conſenſus eorũ eſſet concauſa ut confirmaretur: ꝙ tunc nõ habet locum qñ ſcitur ꝙ electio omnino erat confirmanda. Et ſic de ſimilibus. Palpo: hoc eſt *laudator*

dator

dator criminis ſub ſpecie boni: puta quia ſic oportet domare ſtultos &c. Sed hic etiam opus eſt diſcretione an adulatio ſit cauſa acceptionis iniuſtæ, an non ſi enim pura eſt adulatio, nõ tenetur ad reſtitutionem, quamuis peccet mortaliter: ſi uero eſt non ſolum adulatio lætificatiua, ſed cauſatiua iniuſtæ actionis, tenetur ad reſtitutionem adulator.

Recurſus: hoc eſt receptator refugiumq; iniuſte agẽtis. Eſt enim huiuſmodi complexus cauſa iniuſtæ actionis: & antequã fiat, tanquam præbens ſeu adiuuans ſecuritatem iniuſte agendi, ac tanquam conſeruans hominem in perſeuerando ad iniuſtas actiones· & poſtquam facta eſt, tanquam ſaluans illũ quaſi proprius ſocius eius, & breuiter ſicut patronus iniquitatis patrocinium illi præſtans. Et propterea ad reſtitutionem tenet. Participans: hoc eſt qui particeps eſt criminis, ſiue ut ſocius, ſiue ut mediator, ſiue ut explorator, & uniuerſaliter quomodolibet particeps eſt criminis illius iniuſtę actionis. Particeps enim quicunque ſi ſic eſt particeps criminis ut ſit etiam cauſa ſeu concauſa iniuſtæ actionis, tenetur ad reſtitutionem ratione ipſius actionis. De participe autem rei acceptæ dicetur infra in ſecunda radice reſtitutionum: nunc.n. de debito reſtituendi ratione actionis tractatur. Mutus: hoc eſt qui & poteſt & tenetur loqui conſulendo reprehendendo, præcipiẽdo &c. & tamen tacet. Talis.n. quia eſt cauſa non directe ſeu poſitiue, ſed indirecte & priuatiue iniuſtæ acceptionis (ſicut incuria ſeu ſomnus naucleri eſt cauſa ſubmerſionis nauis) ideo tenet ad reſtitutionem. Notanter aũt dixi, qui põt & tenetur: quia licet aliquis poſſit, ſi tñ non tenetur, computatur extra cauſas actionis ſequentis, ad priuatiuam enim cauſam iniuſtæ actionis exigitur ꝙ debeat ſeu teneatur impedire: alioquin non ei imputatur: ut patet ex hoc ꝙ Deus poteſt quidẽ obuiare cuilibet peccato hominis: quia tamen non tenetur, non ei imputatur peccatum aliquod noſtrum. Qui ergo poteſt & debet præcipere aut conſulere, & tacet, quia non impedit iniquam actionem quam tenetur & poteſt impedire, cauſa eſt illius, ac per hoc tenetur ad rationem. Et ne uageris quærẽdo quis eſt qui tenetur, ſcito illos ſolos eſſe quibus ex officio incumbit præcipere, conſulere &c. & idem intellige in duobus ſequentibus.

Non obſtans: hoc eſt non præbens auxilium impeditiuum

actionis

actionis iniuſtæ. ſi tamen poteſt, & tenetur: quia ſic eſſet indi recte priuatiua cauſa inique actionis. Et propterea domini tẽ porales, qui nõ obſtãt latrocinijs crebreſcentibus in terris ſuis tenẽtur ad reſtitutionẽ damnum paſſis: quia poſſunt & tenen tur ad hoc ex officio: quia ſunt cuſtodes iuſti.

Non manifeſtans: hoc eſt non manifeſtans inuaſorem uel tunc uel poſt factũ, ita ꝙ non manifeſtatio ſit cauſa uel iniuſtæ actionis uel iniuſtæ detentionis. Et hoc tunc tantũ eſt qñ aliquis poteſt, & debet manifeſtare: alioquin nõ eſſet cauſa iniuſtę actionis uel detentionis. Et propterea teſtis nõ manifeſtans ꝙ põt, quia ex officio ei incũbit, tenetur ad reſtitutionẽ eius damni quod patitur alter ex ipſius nõ manifeſtatione. Et ſic de ſimilibus. Aduerte ꝙ in his tribus immediate præcedẽtibus capitibus (ſcilicet mutus, nõ obſtans, non manifeſtans) quãuis verũ ſit regulariter ꝙ ſoli illi quibus ex officio incũbit loqui, obſtare aut manifeſtare, cõprendãtur, verũ tñ quoque eſt comprehendi illos qui ex occurrenti articulo neceſſitatis urgentis, manifeſte tenẽtur & poſſunt abſq; ſuo damno & periculo, ut ſi quis ſciat inuaſurum aliquẽ domũ alterius, & rapturum ſeu furaturum. & niſi ipſe pręſignificet, ſequẽt furtum, & poteſt abſque periculo & damno prouidere, reus eſt furti: ſicut reus eſſet homicidii, ſi eodem modo ſciret homicidium futurum, & poſſet prouidere & non curaret. Et quia eſt cauſa iniuſtæ actionis quamuis indirectæ, ad reſtitutionẽ tenetur. Hæc ergo decem perſonarũ genera teneri ad reſtitutionem intellige cũ duplici adiectione. Prima eſt, ſi effectus eſt ſubſequutus: hoc eſt iniuſta actio inferens damnũ, proximo. Nam ſi actio iniuſta nõ eſt ſubſequuta, aut ſi eſſet ſubſequuta non tamen damnificaſſet proximum, nullus tenetur ad reſtitutionem: quia reſtitutio non eſt neceſſaria, niſi ut alterius dãnum recompenſetur: ac per hoc ubi nullum fuit damnũ, nulla eſt opus reſtitutione. Secunda eſt, ꝙ quilibet ſupradictorũ tenetur ad reſtitutionẽ inſolidum, hoc eſt ad reſtituendũ totũ damnũ quod cauſauit ſeu concauſauit: quia fuit cauſa actionis quæ intulit totum illud damnum: quãuis enim non fuerit ſolus in cauſando, fuit tamen cõcauſa totius actionis quę damnum illud intulit. Et hęc quo ad primam reſtitutionis radicẽ (ſcilicet actionem iniuſtã) pro nunc ſufficiant ad diſcernen

dum ex hac radice quis teneatur ad reſtituendum. Secũda uero radix reſtitutionum eſt res accepta, & iuxta hanc ponitur generalis regula. ꝙ quilibet habens rem alienam tenetur eã reſtituere. Et in promptu cauſa eſt: quia res illa non eſt ipſius ſed alterius: ac per hoc nõ detinenda ſed danda illi cuius eſt. Si enim nõ redderetur illi, minus haberet de ſuo, & damnũ pateretur, quod conſtat eſſe iniquum.

Aduerte circa hanc regulam, ꝙ res aliena dupliciter haberi poteſt, ſcilicet vel bona vel mala fide: & rurſus vel in ſeipſa vel in aliqua re ſeu effectu loco illius rei: puta quia habetur illius pretium, uel habetur res propria conſeruata, quæ cõſumpta fuiſſet niſi affuiſſet uſus rei alienæ. Et ſi quidem mala fide res aliena habeatur, quomodolibet habeatur, tenetur reſtituere. Si autẽ bona fide habeatur in ſeipſa, tenet̃ eã reſtituere: quia aliena eſt. Et hinc fit, ut qui bona fide emit rẽ alienã quam putabat eſſe uẽdentis, teneatur reſtituere eam domino rei abſque pretio aliquo: quia reſtitutio illa oritur ex re aliena, & non ex culpa acceptionis. Si autẽ bona fide habetur non in ſeipſa, ſed in ſuo uel pretio uel effectu, uel quocũque alio ſimili aut quaſi ſimili modo, tenetur reſtituere id in quo factus eſt ex re illa locupletior: & nõ plus: & ſi nullo factus eſt locupletior, ad nullam tenetur reſtitutionẽ. Et hinc primo fit, ut ſi quis bona fide rem alienam ſibi dono datam uendidit, teneatur reſtituere domino rei pretium: quia factus eſt ex re aliena locupletior in illo pretio. Fit ſecundo ut ſi ipſe emiſſet, & uendidiſſet abſq; lucro eandem rem, ad nullam reſtitutionem ipſe teneretur, ſed ſolus ille apud quem res eſt: quia aliena eſt, & alter non eſt ex ea factus locupletior.

Tertio, ut ſi quis bona fide inuitatus ad cœnam de alieno uitulo comedit, ſi omnino cõſuetos ſumptus in domo ſua cœnæ propriæ currit: non tenetur ad reſtitutionem: quia nõ eſt factus ex uſu rei alienæ locupletior. Si vero propter conuiuium pepercit ſumptui quem feciſſet pro cœna propria, tenetur ad reſtituendum non quantum ualent comeſta in conuiuio, ſed quantũ factus eſt ex rei alienæ uſu locupletior.

Et hæc ideo ſint ſpecialiter dicta, ut ex his ſimilia ſcias diiudicare de uſu alienæ ueſtis, aut cuiuſcunque alterius rei alienæ quando bona fide actum eſt: aduertendo ꝙ nulla eſt

quo

quo ad reſtitutionem differẽtia inter rem alienam, & fructus rei alienæ: quia fructus ipſe eſt res aliena ſi fructus eſt rei alienæ. ſecus autem ſi eſſet fructus induſtriæ ex re aliena.

Ex his regulis & exemplis reliqua omnia iudicari poſſe puto de reſtitutione ex parte rei cõſurgẽte: ſicut ex antedictis poteſt iudicari de reſtitutione ex parte actionis iniuſtæ conſurgẽte, & ſciri quis tenetur ad reſtituendũ. Quando uero aliquis tenetur reſtituendũ ex parte utriuſq;. ſ. actionis iniuſtæ & rei acceptę (ut quum is qui iniuſte accepit, habet rem apud ſe uel pretium eius) non oportet occupare librum: quia ex ſimplicibus cõſurgunt cõpoſita: & applicãdo dicta de utraque reſtitutionis radice, & regulas earũ, facillimũ eſt noſſe hoc cõpoſitum. ſ. obligatũ ad reſtituẽdũ ex utraq; uel altera radice.

RESTITVTIONIS EFFECTVS EST CIRca quidditate conſiderandus.

CAPVT ſecundum, quid reſtituendum eſt. Vbi diſtingue de rebus uel damnis reſtituendis, & ſcito ꝙ ſi res aliena extat, illa reſtituenda regulariter eſt, ſi uero non extat, aut ex aliquo ſingulari caſu occurrente non poteſt reddi, reſtituendum eſt æquiualens. Damna uero uitæ membrorum, ſanitatis, libertatis, honoris, famæ, iurium, fructũ, ſeminum damni emergentis, uel lucri ceſſantis, & ſimilium, reſtituenda ſunt, ut poſſibile eſt in bonis aliquibus loco damnorum, ita ut boni uiri arbitrio ſatisfactum reputetur quantum ad quid pro quo. de quantitate enim nunc dicetur.

QVANTITAS EST IN MATERIA REſtitutionis conſideranda.

CAPVT ergo tertium quantum eſt reſtituendum, cõſtat oportere reſtui æquale. Vt autem diſcernatur & perueniatur ad reſtituendum æquale oportet diſtinguere de certa uel incerta quantitate rei ſeu dãni. Si nãq; quãtitas rei ſeu dãni eſt certa, opus eſt ut tantumdem reſtituatur quantũ ablatũ ſeu in quãto dãnificatus quis eſt. Si uero incerta eſt quantitas (ut cõtingit in damnis iniuriarũ, percuſſionum, iuriũ pẽdentiũ ſeminũ, lucri ceſſantis, & ſimiliũ) reſtituendũ eſt tm̃ quan

tur uir bonus arbitrabitur cõſideratis ſingularibus negotijs tẽporis, loci perſonarum &c. Debet autẽ uir bonus arbitrari tantum quantũ ad æquiualens exigitur ſi fieri poteſt: quod ſi fieri neq̃t, conetᷣ appropinquare ad æquale quãtũ fieri põt.

RESTITVTIO CVI SIT FACIENDA.

CAPVT quartum, cui reſtituẽdũ eſt. Diſtingue de cauſa reſtitutionis, an ſit acceptio iniuſta, an ſolũ res accepta. Nam ſi ex ſola re aliena cõſurgit reſtitutio reddenda eſt regulariter dño rei: & appellatione domini intellige illũ cui debetur: ſiue perſeuerauerit dominiũ apud eũ, ſiue trãſlatũ ſit, ſiue ſit uerus dominus, ſiue diſpẽſator, ut Prælatus eccleſiaſticus. Dixi autẽ regulariter: quia in aliquo caſu (puta ſi prælatus eſt dilapidator rerũ eccleſiæ, & experientia teſte dilapidabit etiã hæc) non ei, ſed illi eccleſiæ quæ eſt uera domina, reſtitutio in foro cõſcientię fieri poteſt & debet, cõuertendo reſtituendas res in utilitatẽ illius eccleſiæ, habito ſi fieri commode poteſt, ut ſeruetur etiã omnis iuſtitiæ modus, cõſenſu ſuperioris. Simile autẽ eſt iudiciũ in caſibus in quibus domino rei fieri reſtitutio nõ põt propter aliquod aliud accidens: puta quia eſt omnino ignotus: debet enim reſtitui tunc Chriſto, qui eſt hæres uniuerſorum. Si autẽ reſtitutio cõſurgit ex acceptione iniuſta, diſcernendum eſt an acceptio illa iniuſta fuerit ex datione prohibita (ita ꝙ non ſolum obligatus ad reſtituendum accepit iniuſte, ſed etiã ille qui donauit, donatione iniqua dedit) ita ꝙ ipſa datio fuerit mala: ut quũ datur pecunia pro corrumpendo iudice, uel ingreſſu monaſterii uel quocunque ſpiritali, & breuiter quãdo ipſum dare eſt prohibitum quia in huiuſmodi caſibus reſtitutio faciẽda eſt, ſed nõ illi qui male dedit, ſed eccleſiæ in cuius iniuriã datum eſt: & eadem ratione homini in cuius iniuriã corruptus eſt iudex: aut Chriſto hæredi uniuerſorum. Si uero ſola interuenit acceptio iniuſta, reſtitui debet dãnificatio ex illa acceptione iniuſta. Ita ꝙ duæ cõditiones oportet ꝙ ſimul cõcurrant. Prima, ꝙ ille damnũ habeat: alioquin nulla eſſet reſtituendi eidẽ ratio. Secunda, ꝙ damnũ paſſus fuerit ex illa acceptione iniuſta: alioquin etiam ſi damnum haberet, ſed non illatum ex illi iniuſta acceptione, nõ eſſet illi ab hoc reſtitutio facienda:

da:ut patet quũ quis furatus eſſet a mercatore aliquod pignus. tũc enim licet damnum ſit duorum, ſcilicet domini pignoris, & mercatoris qui tenebat pignus: fur tamẽ tenetur reſtituere non domino, ſed mercatori: quia actio furti mercatorẽ damnificauit, qui tenetur domino de pignore reddendo. Ita ꝙ in huiuſmodi reſtitutione perſona cui debet reſtitui, non ex dominio rei, ſed ex damnificatione ſibi illata diſcernitur & definitur. Et ratio eſt, quia ipſius intereſt ſaltem cuſtodire ſeu reddere rem illã domino ſi non eſt ſua. Et hoc in tantum iura exigunt, ut etiã prædo in poſſeſſione ruendus ſit: quia præda etſi non eſt prædonis ſimpliciter, eſt tamen ipſius ad cuſtodiendũ ut reddatur domino: tenetur enim ipſe reddere. Veruntamen quando ſine ſcandalo poteſt publice uel ſecrete res reddi dño ſine alterius iniuria, damno uel periculo reali, hoc eſt quo ad rem, poteſt in foro conſcientiæ reſtitui domino, tanquam exequẽdo ius naturale dormiente iure ſcripto: ut ſi reſtituẽda ſit ablata res aliena depoſita apud ſuſpectum depoſitariũ aut ablata a fure aut latrone, aut uſurario qui non creduntur unquam reſtituturi: poteſt reſtitui uero domino, cum illo ſalis grano, ꝙ prouideatur ne iterato contingat fieri reſtitutionẽ, ſi quandoque uenerint illi occupatores ad pœnitentiam.

Quacunq; autẽ ex cauſa contingat reſtituere alicui mortuo ignoto uel abſenti, ſeruandum hoc eſt ꝙ mortuo ſuccedit hæres: ignoto uero poſt exactam diligentiã ad cognoſcendũ ſuccedit Chriſtus: de quo ſcriptum eſt ꝙ hęres eſt uniuerſorum. Abſenti autẽ ſi fideliter & facile mitti poteſt, mitti debet, uel ſaltẽ ſignificari: ut diſponat de tali re ſibi debita in tali loco, niſi forte res tam parua ſit, & abſentia tam a remotis, ut arbitrio boni uiri cenſeatur ratum habẽdum a domino ſi ſciret, ꝙ detur Chriſto pro ſalute domini. Verum quando res mittẽda eſſet non ſine ſumptibus, debet mitti ſumptibus eius qui iniuſte accepit: quoniã ipſe ſemper fuit in mora & in cauſa iniqua ꝙ dominus rei non potuit uti re ſua antequã perueniretur ad hunc articulum neceſſitatis ut oporteat illi mitti.

RESTITVTIO VBI FIERI DEBEAT.

CAPVT quintum, ubi reſtitutio eſt facienda. Diſcerne, ſi reſtitutio cõſurgit ex ſola re aliena, reſtitutio eſt exercenda

cenda ubi res illa aliena habetur:ut poſſeſſor bonæ fidei ex reſtitutionis opere iuſto nõ reportet damnũ, quum nõ fuerit in culpa. Si uero reſtitutio conſurgit ex actione iniuſta, reſtituẽdum eſt ubi acceptio iniuſta patrata eſt ſi locus cõgruit reſtitutioni:ut ſic reſtituatur in priſtinũ ſtatũ in quo inuenta eſt tam res accepta ꝗ̃ poſſeſſio domini. Si uero locus ille reſtitutioni nõ cõgruit.reſtituendum eſt ubi eſt dominus, ſeu illic quo tũc dominus tranſlaturus rẽ ſuã erat.& breuiter debet dñs ſeruari indemnis, & grauari occupator qui ſemper fuit in mora.

RESTITVTIO NON DEBET DIFFERRI ſed citius quo fieri poſſit incipienda.

CAPVT ſextũ, qñ reſtitutio fieri debet. Certũ eſt oportere fieri ſtatim:quia reſtituere licet pertineat ad prçceptũ affirmatiuum obligãs pro loco & tẽpore, habet tñ annexũ præceptũ negatiuum.ſ.nõ detinebis alienũ inuito dño negatiuum autẽ præceptum obligat ſemper & ad ſemper: & propterea ſtatim oportet reſtituere. Quod intellige cũ grano ſalis: hoc eſt ꝙ quantũ ad præparationẽ animi ſtatim habendus eſt animus non detinendi alienũ inuito dño, ſed paratus reſtituere cuiq; quod ſuum eſt: quantum uero ad exequutionem reſtitutioni tẽpore cõgruo reddere:nõ enim oportet ſurgere media nocte ad reſtituendum, ſed cum prudentia actum reſtituendi exercere, ſeruando congruas circunſtantias loci, temporis &c.

Aduerte hoc in loco, ut quũ de reſtitutione iudicas, habeas ſemper præ oculis præceptum negatiuum. ſ.nõ detinebis alienum inuito dño: qm̃ hinc uidebis ꝙ ſola aut uolũtas domini, aut ignorãtia, aut impotentia excuſat a ſtatim reſtituẽdo. Voluntas quidẽ domini ſicut excuſaret totaliter a reſtitutione ſi donaret debitori libere: ita excuſat a nunc reſtituẽdo ſi cõſentit dilationi.tunc.n.cõſtat alienum detineri nõ inuito, ſed cõſentiente dño ad tantum tẽpus. Ignorãtia quoq; ſiue facti ſiue iuris, quæ tamẽ rationabiliter excuſat talẽ hominẽ: quamdiu manet ſicut excuſat a reſtituẽdo, ita excuſat a tẽpore reſtituendi. Impotẽtia autẽ ſi uere eſt impotentia nunc reſtituẽdi, excuſat a ſtatim reſtituẽdo:q̃a reddit detẽtionẽ alieno inuito dño, inuoluntariã. tunc. n. uoluntas reſtituendi parata ſufficit corã Deo, & ſufficere decet hominibus uelint nolint. Eſt autẽ uere

impotens ad reſtituendũ ſtatim, nõ ſolum cõſtitutus in extrema neceſſitate, ſed etiã cõſtitutus in neceſſitatis articulo tali ꝙ magnũ damnum honorum propriorũ incurreret ex præſenti reſtitutione alienorũ, quod magnũ damnũ uitaretur ex dilatione nõ damnoſa illi cui reſtituendũ eſt. nã impotens non ſolum dr̃ qui nõ poteſt omnino, ſed qui uix poteſt. in huiuſmodi autẽ humanis uix poſſe, eſt cũ magno ſuo damno poſſe. Et hoc qñ reſtituere quis tenetur ex ſola aliena re, & nõ ex iniuſta acceptione propria. impium quippe uidetur, ut is qui ſine culpa eſt damnificetur in ſuia ex reſtitutione alieni. Quando uero aliquis ex propria iniquitate tenetur ad reſtituendum, quia ſeipſum poſuit in tali caſu ſi damnoſo, ſibi imputet. multum tamen æquitati inuiti uidetur dilatio reſtitutionis etiam in hoc ad tantum damnũ euitandum. Notanter uero dixi damnum magnum propriorum: quia ſi damnum magnum eſſet nõ in propriis, ſed quia magna ſunt quæ reſtituenda ſunt, non excuſaretur ad ſtatim quia damnum hoc non eſt in propriis, ſed in carere alienis. Et ſimiliter ſi damnum magnum eſt lucri ceſſantis: puta quia ſi reſtituit, non poteſt amplius lucrari. hoc enim non eſt damnum in propriis, ſed in nõ poſſe uti alieno. Notanter quoque dixi ex dilatione non damnoſa illi cui reſtituendum eſt: quia ſi dilatio eſſet damnoſa illi cui debet fieri reſtitutio, oporteret aut ſtatim reſtituere, aut illum ſeruare indemnẽ. Et rurſus uere impotens pro tunc, qui non poteſt tunc ſine famæ ſuæ detrimento tunc reſtituere: quia nõ uult occultũ peccatum detegere, ſed expectat perſonam idoneam, qua mediante ſecreta fiat reſtitutio. quoniam non tenetur incurrere damnũ in rebus ſuperioris ordinis (qualis eſt fama) ob uinculum ad ſtatim reſtituendum.

Et ne præceptum hoc de ſtatim reſtituendo, confitentes & confeſſores reos ſimul inuoluat, nõ ſunt abſoluendi pœnitentes antequam cum effectu reſtituant, ſi in alia confeſsione abſolui neglexerunt reſtituere. dicentibus enim, hac uice patet reſtituam uere &c. reſponderi debet, credo tibi, & propterea modo in illa bona diſpoſitione uade ad reſtituendum, & poſtea abſolueris. Debet enim confeſſor credere pœnitenti pro ſe, & contra ſe: ſed tamen cum hoc debet etiam cauere ne mora pariat delictum ſicut alias peperit.

Modus

MODVS EST IN RESTITVTIONIBVS obſeruandus.

CAPVT ſeptimum, quomodo eſt reſtituendũ. Modus reſtituendi habet difficultatẽ unã uniuerſalẽ multas autem in quibuſdam particularibus ſcilicet incertis, occultis, priuilegiatis, fama & bonis animæ. Communis enim quæſtio eſt, an ſufficiat reſtituere rogando ſibi remitti a creditore, ſubſequente remiſsione. Dubitant enim de hoc quidam pro eo ꝙ nõ uidetur omnino libera remiſsio illius qui ſi rem haberet nõ donaret. Oportet autem in caſibus iſtis non reſpicere ad pręſumptiones, ſed ad ueritatem animi illius qui remittit. Si enim in ueritate & ex corde intendit remittere (quod ſi ipſe affirmat, credendum eſt: quum ſolus ipſe poſsit eſſe certus teſtis ſui cordis) proculdubio tutus eſt in foro conſcientię ille cui remiſsio facta eſt: ſiue interuenerit ipſius rei oblatio; ſiue ſolum uerbalis oblatio (hoc eſt paratus ſum reddere) ſiue ſolæ preces: hoc eſt, rogo ut remittas: ſiue interueniãt interceſſores: & breuiter quomodocunq; ad liberam ex corde remiſsionẽ ueniatur: quia inde pendet totũ negotium. Et hoc intellige ſi ille põt ad libitum donare: utpote uerus dominus debiti ſibi reſtituendi.

Et ſcito quod quando pauper obligatur ad reſtituendum diuiti, expedit non offerre diuiti rẽ reſtituendam, ſed rogare & interponere interceſſores ad remittendum, ne affectus ex pręſentia rei durior ſit ad remittẽdum, facilius enim remittimus non habita quam poſſeſſa. Sed hoc non obſtat libertati remiſſionis, ſed prodeſt ad tollendam tentationem inhumanitatis. Ad particularia uero deſcendendo, de reſtitutione incertorũ difficultas mouetur an per ſe uel alium &c. Veritas tamen eſt quod tutius homo per ſeipſum reſtituit Chriſto. Poteſt tamẽ per fide dignam perſonam reſtituere confitendo quòd melius dabit indigentibus &c. Occulta quoque, occultando perſonæ crimen, per ſe uel alium fide dignum reddenda ſunt. Priuilegiata autem, hoc eſt ea de quibus lex ſtatuit, quomodo reſtituenda ſunt (ut quum publici uſurarii reſtitutio agenda eſt) iuxta cap. quanquam. de uſur. in ſexto. ſeruanda eſt lex. Famam falſo ablatam tenetur reſtituere dicẽdo ſe falſum dixiſſe. Si autem non falſo ablata eſt, debet reſtitui dicẽdo ſe iniu-

ſte infamaſſe. Eſto tamen hic prudens: quia ſi coram populo aut uulgaribus reſtitutio hæc ſecunda facienda eſt, debet ſic fieri. Sed ſi coram ſapientibus tantum: iſta reſtitutio eſſet con firmatio infamiæ: quia intelligentes penetrant quod licet male & iniuſte, ueruntamen dixit detrahendo. De bonis autem animæ, ſi pertinent ad partem intellectiuam: ut ſi quis damni ficauit aliquem docendo falſa, tenetur reſtituere docendo uera, uel ſaltem ſignificando illi, quod falſa ſunt quæ docuit. Si autem pertinent ad partem affectiuam (ut ſunt illa quæ ad mores ſpectant, quæ non poſſunt ab inuito tolli, nec ab altero poſſunt reſtitui) tenetur dare operam ad reducendum eũdem ad bonos mores ſi poteſt, uel ſalté orationibus, ieiuniis, eleemoſynis iuuare illum ut reſipiſcat. Et hæc proprie habent locum quando damnificatio in huiuſmodi bonis animæ fuit per ſe: quoniam ſi fuit per accidẽs (puta quia doctor putauit ſe uera di cere: & laſciuus ſocium prouocauit ad ſimiles libidines, nõ ut illi noceret, ſed delectationis, libidinis, & huiuſmodi cauſa) ſatisfaciendũ eſt magis Deo q̃ hoĩnibus: ut experientia teſtatur pœnitentiũ. Satisfacere enim intelligitur utrique ex hoc ꝙ uere pœnitens eſt: & plus ædificat pœnitentiã q̃ læſerat petulantia, ut in Maria Magdalena & alijs ſimilibus uidemus.

ORDO DEBET IN RESTITVTIONIBVS obſeruari.

CAPVT octauũ, quo ordine reſtituendum eſt. Nullus eſt ordo in reſtitutione neceſſarius, ſi põt omnibus reſtitui. Sed ubi facultates ad reſtituendum non ſuppetunt ut omnibus ſatisfiat, ſeruandus eſt ordo iſte ut certa prius reſtituantur q̃ incerta: quia illa pñt abſque humano damno omitti, certa autem non. Conſtat enim omnia reſtituenda, ad humana dãna reſtauranda ordinari. Et hinc habere potes q̃ grauis ſit eorum error, qui quum omnia reſtituere nequeant, componere quærunt pro incertis cum Prælatis eccleſiæ, quaſi propriũ decætero poſſeſſuri quantum æquiualet incertis reſtituendis, & ſic certos creditores eludere. His quippe dicendum eſt. Noli te errare, Deus non irridetur. Niſi incerta extarent in ſua adhuc ſpecie: puta quia inuẽtus aut furto ſublatus calix adhuc extat, & nõ põt inueniri dñs. Nã in tali caſu, reddẽdo prius Chri

ſto rem eccleſiæ ſeu pauperum, nulli ſit iniuria creditori certo: quia debitor nõ tenetur creditoribus ſatisfacere de re aliena. Conſtat autem rem illam in tali caſu nunquam fuiſſe ſuã, ſed adhuc perſeuerare alienã, & ꝑpterea idem eſt de illius reſtitutione iudicium: ut nunc de ſimilibus certis ſubiungetur. Inter certa igitur prius reſtituenda ſunt quæ adhuc in ſua ſpecie extãt & aliena ſunt: qualia ſunt depoſitæ res, & ſimilter res furto aut rapina occupatę: quia res huiuſmodi nõ computãtur inter bona reſtituentis: utpote quarum dominium nũquã fuit in eum translatũ: & ideo res ipſæ ante omnia reſtituẽdæ ſunt dominis. Similiter etiam ſi res emptæ & poſſeſſæ, ſed non ſolutæ adhuc in ſua ſpecie extant, reddendæ ſunt illi a quo emptæ ſunt: qm̃ licet translatum fuerit dominium in eum qui emit, ſubiecta tñ obligationi ipſamet res manet quouſq; ſoluta eſt: & propterea tanquam nõ fuerit inter bona reſtituentis cõputanda eſt. Poſtq̃ autẽ res extãtes alienæ ſimpliciter uel propter pendentẽ ſolutionem ipſarum reſtitutæ ſunt, ſeruanda uidentur ſtatuta municipalia ſi extant & iniqua non ſuut, circa reſtituendi ordinẽ in huiuſmodi: ut in multis locis dicuntur eſſe circa nũmularios qui decoxerunt. Si uero nullum extat ſtatutũ, ius ciuile ſeruandũ uidetur, & ubi diuerſitas opinionum occurrit, tutior pars eligatur ſi uera neſcitur. Eſto ergo cautus in huius iudicio, interrogando ſi ibi extant ſtatuta aliqua de hoc: & ſi neſcis conſule peritos an iuſtificata ſint. Si nanq; cõtra ſupradicta pugnarent, tuta non uiderentur: niſi forte circa ultimũ dictorũ aliter diſponerent: quia pro cõi bono creditorũ certorũ quos oportet aliquid perdere de ſuo, tolerabile uidet̃ ut res emptæ ac poſſeſſæ extantes licet nõ ſolutæ inter bona debitoris computarentur ſicut alia: quia hoc ẽt pro cõi bono ciuitatis uidetur, & non contra ius naturale, ſed ciuile. Sed ꝙ res extantes alienæ in ueritate & indubie, computarentur promiſcue, ſicut alia debitoris bona, contra naturale ius eſt, quo aliena bona tuenda nõ occupanda, nõ minuẽda ſunt ut alteri bene fiat. Circa quæſtionẽ uero illam, an quũ bona uſurarii non ſufficiunt ad ſatisfaciendũ debitis licite contractis (puta emptionis, conductionis, mutui honeſti, & ſimilium) & uſuris, & prius ſatisfaciendum ſit debitis licite contractis, & de reſiduo uſuris quantũ põt, an ecõtrario. Naturalis rõ dictat ꝙ re

ſtituenda ſunt integre debita licite contracta, ſi duæ adſint cõ ditiones. Prima eſt, quod res uſurariæ non extent in propria ſpecie, ut ſi extent pignora per uſuram acquiſita. Nã quia huiuſmodi res ſunt alienę (hoc eſt domini pignoris) debent hęc prius reſtitui dominis reddentibus quod mutuo acceperãt ſuper illis pignoribus, & poſtea reſtitui debita licitorũ contractuũ: hoc enim patet ſic oportere fieri ex ſuperius habita regula, ꝙ res extantes alienæ debẽt ante omnia reſtitui dominis earum. Secunda conditio eſt, ſi ex huiuſmodi cõtractibus licitis, non eſt factus pauperior ad reddenda priora uſurarum debita: ut contingeret in dote promiſſa, & in cõditionibus infructuoſis, & ſimilibus: quia huiuſmodi cõtractus ſuperuenientes uſurariis debitis non debent tollere aut impedire ius illorũ quibus debent uſure reſtitui. conſtat autem ꝙ ius illorum tolleretur ex hmõi ſuperuenientibus contractibus, eo ipſo ꝙ ex illis contrahens redditur impotens aut magis impotens ad reſtituendum uſuras: quia in reſtituendo hæc id quod debebatur pro uſuris, oporteret dari pro iſtis contractibus. Nõ ſic aũt eſt in contractibus mutui, emptionis. & huiuſmodi: ex quibus nihil fit quo minus uſuræ poſſint reſtitui ut prius. nam ex mutuo accreuit in bonis tantum quantum accepit mutuo, & ſi emit, res empta accreuit: & ſic reſtituendum mutuũ, & ſoluendo rẽ emptã, non fit pauperior ad reſtituendũ Ratio aũt quare regulariter prius reſtituenda ſunt debita ex licitis cõtractibus q̃ uſuræ, eſt quia non ſunt accipienda aliena inuito domino ut reſtituantur alias male accepta aliena, ſi autẽ debita ex licitis contractibus nõ redderent, eo ipſo ꝙ inciperẽt detineri inuito dño: acciperentur aliena inuito dño, quæ uſque in illã horam accepta & poſſeſſa erant uolente & expectante Domino. Et ſi inſtetur ꝙ ſi iſta ratio efficax eſt, cõcluderet etiam ꝙ quando eſſet factus ad reſtituendum pauperior ex licito contractu, adhuc prius reſtituenda ſunt debita ex licito contractu quã uſuræ: quia tunc ſi debita ex licito contractu non reddun tur, incipit detineri alienũ inuito domino. Soluitur hæc inſtãtia, intelligendo q̃d in tali caſu quo ex contractu debiti liciti factus eſt ad reſtituendum priores uſuras pauperior, non incipit detineri alienum inuito domino: ſed incipit detrahi ex debito talis contractus tantum quantũ damnificauit talis cõtra-

ctus

ctus præexiſtentia debita ex reddẽdis uſuris. Non.n.diximus ꝙ prius reſtitui debent oẽs uſuræ quam aliquid debitum ex tali contractu licito: ſed ꝙ debitum ex cõtractu licito ſuperueniente debito uſurarum, pro quanto fecit pauperiorẽ ad reſtituendum uſuras, pro tanto non debet proponi debito uſurarum: pro quanto autem non damnificauit, debet proponi debito uſurarum: alioquin acciperetur alienum inuito domino, eo ipſo qđ inciperet detineri inuito domino.

RESTITVTIONIS CASVS QVASI INFINITI ſunt.

QVIA uero reſtitutionis caſus infiniti ſunt & innumeræ accidũt qõnes, an oporteat reſtituere, an non reducendum ad mentem duxi, ut cõfeſſor qui iudicare debet, habeat ante oculos mẽtis duas reſtitutionis radices, ex q̃bus cõſurgit oĩs neceſſitas reſtitutiõis, ut ad illas ſemꝑ examinet an ſit reſtituendum. Sunt duæ hæ radices, acceptio & res. Omnis nanq; reſtitutio conſurgit aut ex acceptione(puta q̃a accepit mutuo depoſito, cõducto, pignore, furto, rapina, fraude, cõbuſtione, excidio, & ſimilibus) aut ex re. puta quia res aliena eſt apud eũ in ſeipſa, uel in ſuo effectu, fructu, ſeu æquiualente. Aut ex utraq; ſcilicet acceptione, & re ſimul: ut quia accepit & habet rem alienam. Et ſcito ꝙ ſecluſis licitis cõtractibus, acceptio obligans ad reſtitutionem eſt duplex. Quędã iniuſta proprie(hoc eſt ſecundum propriã rationẽ iniuſtitiæ) quia ſcilicet damnificans proximum: ut acceptio furtiua, raptiua, uſuraria, fraudulenta, uiolenta tam abſolute quã mixtũ inuoluntarium inducens(ut meretricum blandæ ualde extorſiones ſupra debitam mercedem, & cupida attractio quaſi cõpellens ad ludendum, eſt ſiquidem omnis ſimilis actio ex ſuo genere damnificatiua proximi, cauſans inuoluntariam dationẽ rei ſuæ: quia nõ minus neceſſitatur ex hmõi humanus animus ad dandum ſua, q̃ ad ſubeundas uſuras paſſiones enim noſtræ ab extrinſeco ſuaſore illatæ quaſi uim faciunt) detractiua, contumelioſa, uexatiua iurium, rerum, proximorum &c. & ſimiles quæ proximum lædunt. Quædam uero eſt iniuſta, hoc eſt mala, quia acceptio prohibita eſt, ut acceptio ſimoniaca, uel ad faciendam iuſtitiam uel iniuſtitiam, ut ſi iudex

dex uendat ſniam, aut teſtis ueritatem. Vide ergo quando oc currit caſus aliquis, ſi aliqua reſtitutionis radix inuenitur, an non. Verbi gratia: ſi quæritur an meretrix ſeu adultera tenea tur reſtituere, cõſiderabis ꝙ licet perſonis iſtis cauſa accipiẽ di (ſcilicet cõcubitus malus) cadat ſub prohibitione, & ſit pec catum, ipſa tamen acceptio nõ eſt peccatũ. nõ enim peccat meretrix accipiẽdo mercedem, ac propterea nõ tenetur ad reſtituendũ ratione acceptionis: nec ratione rei, quia uolũtarie ei data eſt, ſi fraudulẽter accepiſſet, teneretur ratione ac ceptionis. Similiter uidere potes in lucratis ex ludo. nã dato ꝙ ludere ſit peccatũ, accipere tamẽ quod ex ludo euenit ab ſque fraude, non eſt peccatum: niſi hoc alicubi eſſet prohibitũ, & eſſet inobſeruantia: quia tũc acceptio ipſa eſſet peccatũ. Perſpice quoque exempla de actionibus iniuſtis. Si quærit an impediens proximũ a conſequutione alicuius boni: teneat reſtituere, uide ſi impediuit ius illius, aut gratuitũ beneficiũ. Nam ſi impediuit ius proximi, tenetur reſtituere: quia actio impeditiua terminatur ad iniuſtum: & propterea tenetur reſtituere ad æqualitatem iuſti reducendo. Et hinc cõſurgit ꝙ impediens clericũ dignum a cõſequendo eccleſiaſticum beneficium, tenetur ad reſtituendũ: quia impediuit iuſtũ diſtributiuum, quo illi digno erat debitum &c.

Si uero impediuit gratuitũ beneficiũ (puta donationẽ, legatum teſtamẽtum procurando ꝙ donator reuocet legatum teſtamentũ aut donandi uoluntatem) non tenetur reſtituere quamuis mortaliter peccauerit ſi ex odio fecit: quia actio impeditiua non terminatur ad iniuſtum: quia nullum ius adhuc habebat proximus, uoluntate exiſtente ambulatoria. Et ut ſis capax rationis, conſidera ꝙ ſi teſtator ipſe ex odio reuocet teſtamentum, quamuis peccet mortaliter, nullius tamen ius uiolat, ad nullam reſtitutionem tenetur. Si igitur ipſe teſtator ex odio reuocans nõ tenetur reſtituere, quia nullius ius tollit, multo minus inducens teſtatorẽ ex odio tenetur reſtituere: quum ſit cauſa remotior. Radix ergo nõ reſtituendi eſt ꝗa actio non terminat̃ ad iniuſtum. Ex iſtis ergo regulis prudens confeſſor conſideret & iudicet: ut non oporteat ſcribendo ſingulos caſus, implere libros.

CASVS SPECIALES MVLTI A CONfeſſoribus in materiæ reſtitutionis non negligendi.

QVAMVIS aũt nõ ſi omnes ſcribendi caſus ſigillatim, quidã tamen qui quaſi dubii uidentur, tacẽdi non ſunt. Primus eſt, circa reſtitutionem famæ indirecte læſæ. Ver.gra. Petrus accuſatur uel denuntiatur de furto a Ioãne: & licet uere Petrus fecerit furtum illud, negat tamen affirmãdo in iudicio ſe nõ feciſſe furtũ illud: ac per hoc indirecte Petrus facit Ioanẽ mendacem mendatio pernicioſo, ut patet. Dubitatur an Petrus teneatur ad reſtitutionẽ famæ Ioãnis.

Si reſpondendo diſtinguitur de obligatione accuſati Petri, uel eſt obligatus ſecundum iuris ordinẽ fateri ueritatẽ, uel non: & rurſus uel Ioãnes poteſt probare, uel nõ: & dicat quod in caſu quo nõ põt Ioannes probare, aut in quo Petrus non tenetur cõfiteri: ſibiipſi imputet Ioannes ſuã infamiam: quia nõ debuit temere accuſare. Si ſic inquam dicatur, aduerte ꝙ erratur: tum quia nõ licet maleficiũ maleficio cõpẽſare: tum quia nõ agitur nũc de culpa, ſed de fama. Vnde ſuppoſito ꝙ Ioannes temere de uero tñ crimine accuſaſſet, ſi propterea a Petro accuſato fuiſſet percuſſus, cõſtat ꝙ deberet ei a Petro ſatiſfieri de iniuria & dãno. & ſi pro quia ſic eſt, cõſequens eſt ꝙ ſi eſt ab eodẽ percuſſus in fama, debet ei reſtitui fama: quanto damnũ famæ maius eſt damno rerũ. Vnde nõ eſt attendẽdum in huiuſmodi reſtitutione ſi Ioannes põt probare uel nõ aut ſi Petrus tenetur cõfiteri uel nõ: quoniã hęc oĩa per accidẽs cõcurrũt ad ꝑcuſſionẽ Ioãnis in ſua fama.

Dicẽdum eſt autẽ ad caſum, ꝙ quia nõ directe Petrus accuſatus tollit famam (quia nõ animo detrahẽdi Ioãni Petrus negat, ſed accuſãdi ſui gratia) ideo ſecũdum regulas detractionis materialiter tantum reſpondendum eſt, ꝙ ſi ex huiuſmodi negatione ſubſequuta eſt læſio famæ ipſius Ioãnis, puta quia inde reputatur mẽdax pernicioſe) tenetur Petrus reſtituere illi famã. Si uero ex hoc Ioãnes nõ minus bonus habe- ſed creditur ꝙ ille omni quo poteſt modo ſe excuſat ſiue uere, ſiue falſo, non tenetur ad reſtitutionem quia non eſt illi ablata fama, neq; ſecũdum rẽ, neque ſecundum affectũ: quia ut dictũ eſt, nõ animo detrahẽdi negauit. Secũdus caſus

eſt

eſt circa reſtitutionem etiam famę:an falſo confitẽs ſe homicidium aut aliud crimẽ patraſſe,ob dolorem ſeu timorem tormentorum,teneatur ad reſtitutionem ſuæ famæ. Si dicit ꝙ ſi potius uult mori in illa ſua infamia quam experiri iterum tormenta,quæ oporteret experiri iterum ſi poſtquã ratificauit retractaret reſtituendo ſibi famam, non tenetur ad reſtitutionem famæ. Aduerte ꝙ erratur:qm̃ detinere alienam famam non reſtituendo illam, multo grauius eſt ꝙ̃ detinere æs alienum. non minus autem tenetur homo ad reſtituendũ ſibiipſi Ieſu Chriſti membro famam quam alteri, eſt igitur in peccato detentionis famæ quandiu illam non reſtituit. Vnde ſicut tormenta non excuſant a negatione ueritatis neceſſariæ ad ſalutẽ, ita nec ab huiuſmodi omiſſione reſtitutionis famæ membri Chriſti:quum ſit neceſſarium ad ſalutem non detinere famam non minus ſuam quam proximi a ſe læſam. Quia igitur iſte infamando ſeipſum ob tormenta,peccauit mortaliter,ut patet (qm̃ commiſit deliberate actũ ex ſuo genere peccati mortalis,detractionem.ſ.falſam) conſequens eſt ut detinendo quoq; famam quam detrahendo abſtulit,peccet mortaliter:ac per hoc ſicut tormentorum metus aut dolor non excuſauit detractionem,ita nec excuſet detentionem famæ. Tenetur igitur reſtituere ſibi Chriſti membro famam.

Tertius caſus eſt de reſtitutione rerum:an uxor,filia,ſerua hominis nihil aliud habentis quam bona aliena ſeu ad reſtitutionẽ obligata,peccet uictum ſumendo, & teneat̃ reſtituere? Ad hoc dicitur immiſcendo ea ꝙ̃ ſunt ꝑ accidens:ꝙ & ꝑſonæ iſtæ conſumentes hæc bona, inducunt ꝑſonas utiliter gerẽtes negotiũ creditorũ (puta quia dant operã ut maritus, pr̃, dñs &c.reſtituat)uel ſi tm̃ operarũ ſuarũ impẽdunt ad bonificãdũ bona illa,&hmõi:aut ſi ſunt in extrema neceſſitate,ĩ qua ſunt õia cõia:nõ tenent̃ reſtituere.Manẽdo aũt in caſu ſecluſis his accidẽtib.dicẽdũ eſt ꝙ nõ eſt dubiũ ꝑſonas iſtas ꝙ̃ aliena cõſumũt in ſuo uictu,teneri ad reſtõnẽ: q̃a alienas res cõſumunt.

Sed an peccent ſic utendo quaſi coacte (quia oportet uxorẽ,filias,& hmõi perſonas ſub aliena poteſtate conſtitutas ueſci iis quæ in menſa ſunt, ueſtiri ueſtes quas maritus, pr̃ &c. dat) non facile patet. Crediderim ego has & ſimiles ꝑſonas poſſe abſq; peccato uti rebus hmõi alienis, non tanꝙ̃ inuito dño:

dño:ſed ſub rationabili ratihabitionis ſpe ꝙ ego innocens ueſcar, induar, reſtituturus de meo ſi habeo: aut ſi habuero tantundẽ:ita tñ ꝙ ſi non habeo in præſenti unde reſtituere poſſim, ſolis neceſſariis cũ timore dñi utar: quia rõnabile eſt ut quiſq; uelit alteri ꝙ ſibi uellet fieri:conſtat aũt ꝙ quilibet innocens ſub patria poteſtate, uellet ſibi concedi: igitur rationabile eſt ꝙ quiſq; hoc uelit alteri in tali articulo cõſtituto.

Quũ primũ aũt perſona ſui iuris eſt, tenet̃ potius mendicare q̃ de alieno uiuere. Si aũt habeo ĩ præſenti unde & poſſum & uolo reſtituere æquiualens, poſſum ẽt non ſubditus uti re aliena abſque mea culpa accepta: quia hoc non eſt uti re aliena inuito domino ſed hoc eſt emere rem alienã ad utilitatem potius dñi, qui ex hoc pro quanto ego utar nihil perdet. Verum oportet in hmõi caſibus prouidere ut non eueniat alicui ſcandalum ex hac mea libertate & uoluntate bona latente.

Quartus caſus eſt de reſtõne rerũ ex fictione: an fingens ſe bonũ aut pauperẽ, aut oraturum, teneat̃ reſtituere eleemoſynaliter ſibi collata. Et breuiter diſtinguendum occurrit ſi fictio talis concurrit per ſe (hoc eſt ex intentione) ita ꝙ ꝓpterea ille fingat ut habeat eleemoſynã:aut ſi concurrit ꝑ accidens, hoc eſt ſi non ꝓp habendã eleemoſynã fictio iſta ſit, ſed ꝓp alium finẽ. Nã ſi primo modo concurrit fictio, conſequẽs eſt ut lucrum hoc fraudulentũ ſit:& iſte ſimulator reus ſi fraudulente actiones acquiſitiuæ:& ꝓpterea tenetur ad reſtitutionẽ ſicut quilibet alius ex fraude & dolo acquirens. Non eſt tñ reſtituendũ illi qui eleemoſynaliter dedit, ſed Chriſti pauperib. ſeu operibus talibus qualibus ille qui dedit putauit ſe dare:q̃a ex quo dator eleemoſynæ principaliter dedit Xp̃i bonis ſeruis ſeu pauperib. ſeu ꝓ Miſſis & orõnibus expoſitis, iam ius q̃ſitũ aut quaſi q̃ſitum eſt Xp̃o qui mercedẽ reddidit (iuxta illud: Qui dederit calicẽ aquæ frigidæ alicui in noĩe diſcipuli, non perdet mercedem ſuam) iam non eſt ſuum ꝙ dedit Xp̃o in noĩe diſcipuli, ſiue ille ſit uere diſcipulus, ſiue non.

Si uero fingit quis ſe bonũ aut ſanctum non rõne lucri, nõ tenetur reſtituere, ſed ſatisfacere deuotioni eleemoſynã dantis quia licet dans decipiatur in opinione bonitatis:ab iſto hypocrita, non tñ decipit̃ ab eodem quantum ad actionem dãdi eleemoſynam, ſed ad hanc ex propria deuotione ducitur.

Contentio

CONTENTIO CONTRA PROXIMVM qua quis nequiter proximum inuadit peccatum eſt mortale.

RIXA (hoc eſt contentio ad facta perueniens ex inordinato animo:ut quũ propria autoritate unus alterũ inuadit)peccatum eſt mortale ex proprio genere: quia nociua eſt proximo. Et ſi ex utraque parte rixa ſe tenet(hoc eſt ꝙ mutuo cõtra ſe pugnãt irati)utrinq; eſt peccatum mortale. Si aũt altera pars ſoli defenſioni operã dat,nõ eſt ex parte eius rixa.

Aduerte tñ ſi ſeruata eſt moderatio inculpatæ & tutelæ quãtum ad factum & quantum ad animum deliberatum, paſſiones nanque niſi ad deliberatum conſenſum uindictæ inducant, ueniales ſunt, & ſimiliter modicus exceſſus moderatæ tutelæ uenialis.

SACRILEGII CRIMEN TRIPLICITER conſideratur.

SACRILEGIVM peccatũ eſt mortale ſuo genere: quia uiolationẽ, hoc eſt irreuerẽtiã ſeu iniuriã rei ſacrę ponit. Eſt aũt triplex ſacrilegii ſpecies. Vna, qua fit iniuria perſonæ ſacræ ut ſic:ut ſi clericus percutiatur, aut a ſeculari iudice puniatur:ſi contra uotum perſonale(puta caſtitatis uel abſtinentiæ)peccetur:& ſic de ſimilibus. Alia qua fit iniuria loco ſacro ut ſi de loco ſacro extrahatᷓ ibi ſaluatus,aut inde furto uel rapina res accipiatᷓ,aut ſanguine uel ſemine humano uolũtario locus ſacer uioletur. Tertia ſpecies eſt qua fit iniuria rebus ſacris ſeu dicatis Deo: ita quod non ſolum iniuria quæ fit ſacramentis & uaſis ſacris & reliquiis ſanctorum ac imaginibus eorum,ſed etiam quæ fit rebus eccleſiæ mobilibus uel immobilibus,quia Deo dicatæ ſunt, dum ad uſum miniſtrorũ Dei mancipatæ ſunt,ſacrilegium committitur. Et ſi uis cognoſcere quando proprie committitur ſacrileginm in omnibus ſpeciebus,cõſidera ad quid perſona,locus,uel res ſanctificata eſt: & uide ſi contra illud ad quod ſanctificata dicitur actum eſt. Verbi gratia:ager eccleſiæ eſt ſanctificatus quo ad hoc quod eſt exemptus a ſecularibus oneribus & iuriſdictionibus. Committitur ergo ſacrilegiũ ſi grauetur ſeculari autoritate &c. nõ autem ſi quis ibi fornicetur: quia non eſt ab hoc emptus per

hoc quod eſt eccleſiæ. & ſimiliter ſacrilegiũ eſt ſi quis in loco ſacro fornicetur, non autem ſi quis ibi detrahat: quia loci ſanctitas eſt ad exemptionem ab effuſione ſeminis humani, non autem a detractione. Similiter ſacrilegium eſt ſi ſacerdos fornicetur, quia ſanctificatus eſt ad caſtitatem: non autem ſi blaſphemet: quia non eſt ad eius oppoſitum directe ſanctificatus, & ſic de ſimilibus. Ex his nanque habes unde potes diſcernere quæ ſint ſacrilegia ab his quæ non ſunt ſacrilegia, etiam ſi ſint peiora ſacrilegio.

ARS VEL OFFICIVM SAGITTARII AN & quando ſit illicita.

SAGITTARII ars ſeu officium, quãuis ſecundum ſe nõ minus liceat quã aliorum armorũ uſus, quia tamen ab eccleſia prohibetur contra Chriſtianos (ut patet in cap. artem. extra de ſagit.) ſub pœna excõicationis, inter prohibita computatur. Sed quia gloſſatur inhibito hæc, & reſtringitur ad bellum iniuſtum contra Chriſtianos, promiſcue pro nihilo haberi uidetẽ canõ iſte, dum quilibet bellum ſuũ ut iuſtum habet.

SATISFACTIO VT PARS DIVERSIMOde conſideranda.

SATISFACTIO ſacramentalis (quæ ſcilicet eſt tertia pars ſacramenti pœnitentiæ quũ diſtinguitur in tres partes, ſcilicet, contritionem, confeſſionẽ, & ſatisfactionẽ) quæ uulgariter uocatur pœnitentia iniuncta a confeſſore, conſideranda eſt primo a cõfeſſore ſi imponenda eſt, & quæ, quanta, qualis, & qñ. Regulariter ſiquidem in omni confeſſione ſacramentali imponenda eſt ſatisfactio aliqua, ut ſacramentum pœnitentiæ omnes materiales ſuas partes habeat. Dico aũt regulariter: qm̃ in tribus caſibus omitti poteſt: Primus eſt, ſi cõſtaret pœnitentem ſatisfeciſſe integre: nam tunc nulla ſatisfactio iniungenda: quia ſacerdos debet Dei iudiciũ imitari, utpote Chriſti miniſter: ac per hoc pœnitentem, corã Deo non amplius obligatũ ad ſatisfaciendũ pro cõfeſſis peccatis, debet nõ ligare ad ſatisfaciendum pro peccatis illis. Secundus eſt, qñ impotentia pœnitentis excuſat. utpote quia in extremis cõſti

tutus tantam non poteſt ſatisfactionẽ exoluere. Poteſt enim tunc abſolui, & ſatiſfactio indicari tali infirmo, & diuino relinqui iudicio, adiuuanda tamen ſuffragiis eccleſiæ: ut habentur xxvj.q.vij.ab infirmis. Tertius eſt, indiſpoſitio pœnitentis, quia nullam uult pœnitentiam hic peragere, ſed offert ſe ịn purgatorio ſubditurum. Talis enim uidetur abſoluẽdus & relinquendus purgatorio ad ſatiſfaciendũ, ſi caſus ſit poſsibilis: quia ſaltem ſemel ſignare ſe ſigno Crucis, nullus refutaret.

Quid aũt imponendum ſit, conſtat: ſcilicet uel ieiuniũ uel oratio uel eleemoſyna, extenſo ieiunij nomine ad omnes corporales exercitationes propter Deũ &c. Quanta aũt & qualis debet eſſe, conſiderandũ eſt ut ſit cõmenſurata tribus: ſ. peccatori, peccato, & fini, hoc eſt ſanitati animæ: ſicut medicina debet eſſe proportionata primo infirmo, ſecundo infirmitati, & tertio ſanitati. Oportet.n.uidere fortẽ uel debilem infirmum ſcd̃m animã, & qualiter diſpoſitus ſeu promptus eſt ad ſatiſfaciendũ, nã ſicut infirmo ſ̃m corpus forti & bene diſpoſito põt dari fortis medicina, debili aũt minime: ita pœnitenti bene ꝑparari & robuſti animi ſatiſfactio quã meretur imponẽda eſt. debiliter aũt diſpoſitis detur ſatiſfactio paruula iuxta debilitatẽ ſui animi, & paruulus ignis foueatur appoſita palea, & non ſuffocetur appoſitis magnis lignis deſuper. Similiter cõſiderãdum eſt quali morbo laboratur. Nã luxuria ieiunio, auaritia, eleemoſyna, blaſphemia diuinis laudibus &c. curatur. Oportet & plurimũ aduertere, ut ſanitas animę cõſeruetur, iniungẽdo pœnitẽti ut excidantur cauſæ peccatorũ: puta tollere talem cõuerſationẽ, manere in tali modo, & ſic de aliis. Quando decimũ imponenda eſt, nihil refert in ponere ipſum ante uel poſt abſolutionẽ: ſufficit ſiquidem pręparatio pœnitentis ad illam.

Caueat autem confeſſor ne illorum uſum ſectetur qui dant pro ſacramenti pœnitentia ſemel Pater noſter, aut aliquid patum tunc implendum, ut pœnitẽtia fiat in gratia, & nihilominus multa imponunt pro ſatiſfactione. Nociua eſt hæc cautela pœnitentibus: quia tota illa reliqua ſatiſfactio impoſita nõ eſt ſacramentalis, per hoc non tantum ualet ſicut ſi eſſet abſolute impoſita. Timetur quoq; plus quã oportet: quia non oportet iterare confeſſionẽ, ut iſti forte putant aut dubitant, ſi pœnitẽtia quæcunq; facta eſt in peccato mortali: ut alibi declaratum eſt.

eſt. Eſt & ſecundo ſatisfactio exequenda a pœnitente neceſſario i charitate:tota,qn̄,ubi, & ſicut impoſita ac acceptata eſt. Vbi ſcito ꝙ regulariter exequutio pœnitentiæ ſeu ſatisfactionis fructuoſæ,oẽs dictas cõditiones requirit.Et licet uaria uideatur opinio circa hæc,ut diffuſe ſcripſimus in fine cõmentariorũ ſup tertia parte, concluſio tñ eſt quantũ ad neceſſitatẽ,ꝙ omittere ſatisfactionẽ eſt peccatũ ſed nõ mortale, ſi deſit contemptus:quia non omittit aliquid neceſſariũ ad ſalutẽ: quia ſatisfactio eſt ſolutio pœnæ temporalis omiſſæ debitæ, q̃ ſi hic non ſoluatur,in purgatorio ſoluetur.

Quantum uero ad charitatẽ,ꝙ ſi non ſit in charitate, licet ualeat in foro eccleſiæ (ſicut ualent horæ canonicæ dictæ in peccato mortali à ſacerdote) non tñ tunc ualet ad expiationẽ pœnæ debitæ corã Deo pro peccatis: qa ſine charitate nihil mihi prodeſt,inquit Apoſtolus: Valebit tñ quo ad hoc qñ redibit peccator ad cor,quia ſacramentalis pars eſt, ſicut cõfeſſio informis & baptiſmus informis incipit ualere poſtea. Vide ibi ſi uis. Quantũ uero ad integritatẽ,tp̄s,locum &c. nulla eſt ambiguitas. Si tñ debito tempore pœnitens non impleuit orationem aut ieiunium,impleat poſt:qm̄ principale in ſatisfactione eſt ipſum opus,non circunſtantia temporis.

SATISFACTIO SACRAMENTALIS an poſſit per alium exolui.

POTEST demũ ſatisfactio ſacramentalis exolui per aliũ ad hoc uoluntarium:ſiue ille altera confeſſore ſibi imponi acceptet,ſiue acceptatã a pœnitente ſuſcipiat in ſe,de conſenſu tñ confeſſoris qui impoſuit,uel alterius:ut mutatio ſnĩe quantum ad perſonam ſatisfactricẽ a iudice fiat. Poſſet tñ in articulo neceſſitatis ſub ratihabitione hoc fieri.

Exiguntur autem ad fructuoſam ſatisfactionem unius pro alio,duo,ſ.charitas,qua opera unius communicantur alteri, & computantur ut unum in Chriſto, & cauſa rationabilis:qm̄ declinare a bono ad minus bonum non debet quis abſq; cauſa rationabili.ſatisfactio autem per alterum,eſt minus bona pœnitenti: quia non eſt niſi pœnæ ſolutio:ſi autem ipſe per ſcipſum ſatisfaceret, eſſet & pœnæ ſolutio, & ſibiipſi meritum & remedium ſeu medicina.

VITIVM SCANDALI DVPLICITER committitur.

SCandalvm (hoc eſt dictum uel factum minus rectum occaſioné ſpiritalis ruinæ præbens)peccatũ eſt:quia charitati(qua ſpiritale bonũ proximi amare ita debemus ut nõ in periculum ruinæ ponamus)opponitur. Committitur auté dupliciter. Vel per ſe:hoc eſt ex intentione ut alter peccet. Et ſic eſt ſpeciale peccatum:& eſt mortale,niſi intendat ut alter imperfecte,hoc eſt uenialiter peccet:quia tunc eſſet ueniale. Vel per accidens:hoc eſt non ex intentione ut alter peccet. Et hoc duobus modis fit. Aut cõmittendo aliquid quod habet ſpecié mali. Et ſic etiã eſt ſpeciale peccatum:quia ad ſcandali ſpecié hoc peccatũ reducitur.ſicut detractio pręter detrahẽdi intentionem reducitur ad detractionis ſpecié. Aut cõmittendo aliquod uere malum:puta adulterium publicum, unde aliis præbetur malũ exemplũ, non intentũ ab adultera. Et hoc non eſt ſpeciale peccatũ,ſed circunſtantia peccati,puta adulterij:quia grauius eſt ſi eſt publicũ. Vtroq; autem modo ſcandalũ per accidés poteſt eſſe peccatum mortale & ueniale.Nã ultimo modo ſi peccatum publicum eſt mortale, conſtat ſcandalum eſſe mortale;ſi uero eſt ueniale,ſcandalum quoque eſt ueniale.

Sed primo modo non eſt ad qualitatem actus in ſe ſpectandum(quia ſola apparẽtia mali in illo ponitur) ſed ad periculũ rũinę alienę,cõſideratis cõditionibus perſonarũ,locorũ,tépo rum,& cauſarum. Si enim ex facto meo habẽte mali ſpeciem audio a fide dignis ignorãtes aut infirmos ſcãdalizari (hoc eſt diſponi ad ruinam peccati mortalis)abſtinere debeo donec informentur & clarificẽtur de ueritate & bonitate operis: ita ꝙ peccare mortaliter non curando de puſillorum ruina. Videte (inquit Chriſtus de hac materia loquens) ne cõtemnatis unũ ex his puſillis.& Apoſtol.ad Roma.xiiij.Noli cibo tuo perdere pro quo Chriſtus mortuus eſt. Si uero uenialis tantum peccati periculum eſt in proximo, conſtat non eſſe mortalé incuriã talis periculi. Et ſimiliter non eſt mortale ſi ex ignorantia facti latet me talé meum actum eſſe occaſioné ruinæ aliis. Et hæc de actiuo ſcandalo intellige.Nã de paſſiuo ſcandalo nihil dicendum eſt,niſi ꝙ eſt generale peccatum. Eſt nanq; quod-

libet peccatũ in quod homo ex alterius minus rectè dicto uel facto ruit. Vnde nec circũſtantiã aggrauantẽ peccatũ, ſed monſtrantẽ infirmitatẽ peccantis addit. De perfectè ſiquidẽ firmis in charitate ſcriptum eſt: Non eſt illis ſcandalum.

SCHISMATICIS CRIMEN DVPLICIter incurritur.

SCHISMA (hoc eſt ſeparatio ab eccleſiæ unitate ex intentione) peccatum eſt mortale: utpote contra unitatem catholicæ eccleſiæ. Incurritur autem ſchiſmatis crimen dupliciter. Primo, ſi quis ex intentione non ſe habeat ut pars unius uniuerſalis eccleſiæ: ita ꝙ operationes ſuas (credere, ſperare, miniſtrare ſacramẽta, dare eleemoſynas, orare, ieiunare &c.) nolit facere ut pars unius ſanctæ eccleſiæ, ſed ipſe uelit habere tanquã ſit quoddam totum ſeorſum: ita ꝙ non ſit alterius, id eſt uniuerſalis eccleſiæ pars. Sumus enim omnes mẽbra unius corporis Chriſti myſtici, quod uocatur eccleſia catholica. Et ſimiliter iuxta hunc quoque modum incurritur ſchiſma, ſi quis non ſe habeat ex intentione ad Chriſti uicarium in terris Romanum Pontificem indubitatum ut caput uice Chriſti iſtius corporis: quoniam hoc eſt ſubtrahere ſe ab unitate corporis in ordine ad unum caput.

Et aduerte perſpicaciter ꝙ horũm utrũq; dupliciter incurrere homo poteſt. Primo, ſtando infra limites uoluntatis præciſe: hoc eſt, quia non uult recognoſcere unitatẽ eccleſiæ ſeu capitis quãuis credat illam, & tunc eſt ſchiſmatis crimẽ purũ. Altero modo extendendo malam hanc uoluntatem ad actus fidei: ita & non ſolum uult unitatem eccleſiæ ſcindere, aut unum caput non recognoſcere, ſed etiam credit non eſſe unam omnium fidelium Chriſtianorum eccleſiam: aut ſi credit unã eccleſiam in ſeipſa, non tamen unam etiam ſecundum unum caput Chriſti in terris uicarium. Et ſic eſt nõ ſchiſma purum, ſed admixtum hæreſi cõtra illum articulum, Et unam ſanctã eccleſiam catholicam. Et ſi quidem unitatẽ eccleſiæ nõ credit manifeſta eſt hæreſis. Si uero unitatem capitis, hoc eſt Papæ nõ credit, quãuis in dubium forte reuocetur an ſit hæreticus, propterea quia non inueniri uidetur a ſacris Conciliis damnata hæc hæreſis, communis tamen doctrina hæreticũ reputat.

Alio auté modo incurritur ſchiſma: quũ aliquis mauult uo luntaté ſuã implere, ſeu opus aliquod efficere uel perficere, q̃ ſeruare unitaté eccleſiaſticã: ut cõtingit iis qui uniuerſales ſynodos contẽpto capite celebrãt aut celebrare uolunt, quaſi ipſi ſint eccleſia catholica. Tunc.n. ſecundum effectum ſchiſma incurrunt, ſicut homicidiũ ſecũdum effectũ incurriiur ab illo: qui et ſi nõ intẽdit occidere, intendit tñ potius ſuam implere uoluntatem ſagittando in loco non deſerto, q̃ homicidij periculum uitare: dum.n. uſurpant iſti eccleſiæ nomen ab unitate ueræ eccleſiæ catholicæ quæ ſecundum unitatem capitis eſt, ſeipſos ſeparãt. Vtroq; aũt modo ſchiſmatis crimen cum ſuis pœnis incurritur, ſicut homicidij crimen utroq; ſimili modo incurritur. Si auté tempore dubiorũ põtificum incertitudo ueri pontificis hominem dubiũ reddat de certo Chriſti uicario, teneatur primo quod certum eſt. ſ. ut quilibet ſe reputet & habeat ut unius eccleſię catholicæ, & ad unum ipſius caput in cœlo, Chriſtũ, & dubios uicarios Chriſti habeat ut dubios, nulli ut certo & indubitato pontifici inhæreat, qm̃ errandi periculo non ſe tenetur exponere: nec dubia tenetur habere pro certis: imo tenere ageret inhærendo, dubio pontifici tanq̃ certo. Deinde conſulat peritos uiros ſimul ac bonos: a quibus ſi certum cõſilium tute ſe habendi habere poterit, ſequatur illud: ſi uero in ambiguo conſiliũ manet, eligat tutioré partem. Et hoc ideo ſummarie pertranſeo. quia lõgo opus eſt tractatu de modo ſe habẽdi quo ad obediẽtiã tẽpore ſchiſmatis propter multitudiné dubiorum ex uario facto cauſante ſchiſma emergentium: quem ſi Deus cõceſſerit, intendimus ſeorſum condere.

Aduerte tamẽ perſpicaciter q̃ ſchiſmatis peccatum tendit contra unitatem ſiue eccleſiæ ſiue capitis formaliter, & nõ cõtra unitatem cum iſta uel illa perſona, determinate. Et propterea ſi rationabiliter dubitatur has perſonas eſſe partes ſeu mẽbra eccleſię, & ſimiliter ſi rationabiliter dubitatur hanc perſonam eſſe caput eccleſiæ, & propterea non habetur hic pro Papa certo, aut nõ habetur totaliter pro Papa ratione ad hoc ducente, non incurritur crimé ſchiſmatis, etiam ſi error interueniret: quia non interuenit ſchiſma formaliter. Et ratio probabilis excuſat ut ſchiſma materialiter non redeat in naturã ſuæ formæ, hoc eſt in formale ſchiſma in caſu quo ſic erraretur.

GRATIA DEI CVRANTVR ſcrupuloſi.

SCRVPVLOSORVM medicina diuina, eſt gratia Dei non ſolum intus habitãs, ſed exteriori aſſiſtẽtia cuſtodiẽs: quæ propriis & alienis orationibus, ieiuniis & eleemoſynis cõtinue quærenda eſt humiliter, deuote & cum fiducia diuinæ largitatis ex ipſius miſericordia immenſa. Humana autẽ medicina eſt cõſulere & acquieſcere, rurſus uitare principia ſcrupulorũ, hoc eſt uitare cogitationem de illis in quibus eſt ſcrupuloſus: quoniã in hoc uidetur conſiſtere naturalis cauſa ſcrupulorum. ſ. ꝙ mota una phantaſia oportet multos cõſequi: ita ꝙ nõ eſt in poteſtate ſua compeſcere ſequẽtes cõmotiones ſicut in lateribus ordinate hærentibus eſt uidere ꝙ moto uno cæteri ſequuntur cadendo unus poſt alium. Ipſa ſiquidem attentio ad ſcrupulum uitandum, ſcrupulum parit: quia mouet phantaſiam impedientem libere incipere uel proſequi.

Medicina autẽ particularis contra præteritorũ peccatorum re cõfeſſionem, eſt habere credulitatem propriã ꝙ de illo peccato confeſſus ſit pro certitudine, ita ꝙ non amplius confiteatur. Et in hoc acquieſcant cõſilio meo omnes ſcrupuloſi timorem Dei habentes, qui confeſſionem ſuam diligenter perfecerunt. Nec hoc dico uoluntarie, ſed rationabiliter: quia q̃ apud iſtos eſt credulitas, apud ipſoſmet ſi nõ eſſent impediti, haberetur pro certitudine. In cuius ſignum multi horum fatentur ſe pluries de eiſdem oportere confiteri: quia pluries poſt confeſſionem occurrũt ut dubia. timor enim facit eos dubios, ſed conſilium hoc rationabile reddit eos quietos ut certos.

Medicina rurſus uniuerſalis ſcrupuloſos ſanans, aut quaſi ſanans eſt quotidiana examinatio cum diligentia & contritione propriæ conſcientiæ, notando commiſſa & ſuas inclinationes ſeu paſſiones cum frequenti confeſſione.

Eſt & magna ac utilis medicina ſolicitudo cum factis ad cauendũ ea q̃ ſunt manifeſte peccata: qui. n. parũ curat cõmittere uenialia (ita ꝙ quũ ſcit aliquid non eſſe mortale, paruifacit incurrere) ſolicitus non eſt ad curã animæ ſuæ ut fructũ reddat in tẽpore ſuo. Et propterea mirũ non eſt ſi Angelica deeſt cuſtodia ad præſeruandũ illum qui ſibiipſi deeſſe paruipẽdit.

SCVRRAE INFAMES DICVNTVR, ET per conſequens uitioſi.

SCVRRILITAS (qua homo ad riſum prouocat inuerecunde non habita ratione dignitatis, locorũ, tẽporũ &c.) peccatum eſt: utpote honeſtæ urbanitati oppoſita. Sunt autem huic negotio dediti quaſi infames: & uocãtur ſcurræ, ex ſcurrilitate uiuẽtes. Qui uero opus hoc raro exercẽt, licet peccẽt, ab infamię tñ nota excuſant. Et quia ſcurrilitas nõ eſt mortalis ex ſuo genere, cõſiderabis ſi admixtũ habet aliquid cõtra dilectionẽ Dei aut ꝓximi, ad hoc ut diſcernas ſi in aliquo caſu eſt mortalis: nã ex ſola tali admixtione põt effici mortali.

SEDITIOSI VNITATEM BONAM DISſoluentes peccato mortali ſe obligant.

SEDITIO (qua unitas multitudinis diſſoluitur, diſcordantibus contra ſeinuicẽ partibus illius multitudinis) peccatum eſt mortale: utpote contra pacem multitudinis unitæ. Vnde ſeditioſi ſunt non ſolum autores diſcordiæ, ſed etiã ſequaces ſcindẽtes ciuitatẽ, regnum, exercitium, aut ẽt domũ. Et ſi utraq; pars hoc malo gaudet (quia neutra ad cõmune bonum ſed ꝓprium tendit) utriq; ſeditioſi ſunt. Si uero una ex parte conatus eſt ad cõmune bonum, & ideo reſiſtunt ſeditioſis, nõ inuoluuntur ſeditionis uitio, ſed tuẽtur laudabiliter cõmune bonum pugnando contra ſeditioſos. Sicut enim cũ perſona una inuaditur, licite pugnas ad ſui cõſeruationẽ illęſam, ita quum cõmune ciuitatis bonum præcipuũ (quod eſt unitas, pax, libertasq́;) inuaditur, aut inuaſio præparatur a ſeditioſis, licite ciuitatis pars bona tuetur cõe bonũ, & præparando ſe & alios, & pugnando ut illæſum ſeruetur commune bonum.

CAPITA TRIA CIRCA SIMONIAM EXAminanda.

SIMONIA (hoc eſt emptio uel uenditio ſpiritalis rei) peccatum eſt mortale: quia iniurioſa eſt religioni, uilipendendo res ſpiritales dum ſub precio ponunt. Vt autem clara caſuũ notitia habeatur, tria ſunt capita pertractanda, ſcilicet res ſpiritalis, emptio uel uenditio extrinſeca: & rurſus emptio uel uẽditio

ditio interior ſeu mentalis tantum.

Circa caput primum (quid appellatione rei ſpiritalis, intelligatur in propoſito) ſcito hic appellari rem ſpiritalem a ſpiritu ſancto: ut eſt ſpiritalis ratio uitæ qua in Chriſto uiuimus, ſentimus, intelligimus, & operamur. in cuius ſignum ſimonia uitium eſt eccleſiaſticum non habens locum in prophanis.

Sunt autem res ſpiritales multis modis. Vel quia ſunt mere ſpiritales: ut dona Dei gratuita quæ ad uitam eccleſię ſpectant: uirtutes, gratiæ gratis datæ, poteſtas ſpiritalis tam ordinis quam iuriſdictionis, ſacramentales effectus, ius ſpiritale quodcunque etiam uiuendi ex altari, habendi decimas, beneficia eccleſiaſtica, & ſimilia. Vel quia ſunt compoſitæ ex ſpiritali & corporali, ſed formaliter ac pricipaliter ſunt ſpiritales: ut ſacramenta eccleſię omnia, & ſimiliter ſacramentalia: ut cõſecrationes uirginum, benedictiones nubentiũ, Miſſæ, orationes uocales, eccleſiaſticus cultus, prædicare, oleum ſanctum, chriſma, eccleſiaſtica beneficia, & alia huiuſmodi. Vel quia compoſitæ ſunt ex ſpiritali & corporali, ſed principale in illis eſt corporale, ut calices, cruces, officia eccleſiaſtica, ut officiũ iudicis, doctoris, ſacriſtæ, œconomi.

Multis igitur modis quum inueniantur res ſpiritales, notãdæ ſunt regulæ ſex. ut non erretur in iſtis.

Prima regula eſt. Nulla res ſpiritalis quatenus ſpiritalis, eſt licitis uænalis, aut ratio maioris pretii: itaq; ex hac regula habes tria. Primo, quod res puræ ſpiritalis non poteſt emi aut uẽdi. Secũdo, quod res compoſita ex corporali & ſpiritali, nõ poteſt emi aut uendi ex ea parte qua ſpiritalis eſt quantumcũque ſpiritalitas illius ſit minima. Tertio, quod ſi aliqua res cõpoſita ex ſpiritali & corporali uendi aut emi licite poteſt (ut calix conſecratus, aut officium docendi &c.) non tamẽ poteſt pluris æſtimari, nec pluris uendi aut locari &c. ratione ſpiritalitatis, ſed ſolummodo tanti quantum ualet ratione rei corporalis: alioquin ſimonia committitur.

Secunda regula eſt. Nulla res compoſita ex ſpiritali & corporali ſic ut principale illius ſit ſpiritale, poteſt uẽdi uel emi abſolute: quia ex quo principale in iſtis eſt ſpiritale, ſi ſimpliciter & abſolute ſub pretio ponitur, intelligitur uendi ſpiritale. Vnũquodq; nanq; quum abſolute tractatur & iudicatur, intel

ligitur tractari & iudicari ſecundũ ſuum principale:ut quũ tractatur de homine, tractatur de homine ſecundum ꝙ eſt rationabilis:& quũ tractatur de naui, tractatur de illa ſecundum ꝙ quid artificiale:& quũ tractatur de Epiſcopo, tractatur de illo ſecundũ ꝙ paſtor ouium Chriſti:& ſic de aliis. Et ex hac regula habes, ꝙ non licet prædicatori pro prædicatione, ſacerdoti pro celebratione, uel pro officio mortuorũ, ordinatori pro collatione ordinum, & cæteris ſimilibus pro ſimilibus paciſci, aut quouis modo hæc ſub pretio ponere abſolute.

Tertia regula eſt, Res quacunque conpoſita ex ſpiritali & corporali ſic ut principale in illa ſit corporale, poteſt abſq; ſimoniæ uitio uendi uel emi abſolute, niſi ex poſitiuo iure inhibeatur. Ratio regulæ eſt:quia ex eo ꝙ principale eſt corporale, nõ intelligitur uendi niſi corporale quũ abſolute uẽditur. & ſeruatur antedictum moderamẽ quod non pluris æſtimatur ratione ſpiritalitatis, ſed pure tanti uenditur quãtum corporalis res ualet. Addidi autem niſi ex poſitiuo iure inhibeatur:quia quãtũcunq; res ſecundum ſe uænalis ſit, ſi iura diſponunt ibi interuenire ſimoniam, non quia ſecundum ſe ſit, ſed quia prohibita, oportet parere iuri: ut de multis officijs canonica iura ſic diſponunt:ut ſunt œconomi, caſtaldi &c.

Quarta regula eſt. Stipẽdiũ ſuſtẽtationis exercẽtiũ ſpiritalia, licitũ ẽ uelle & accipere, in articulo neceſſitatis ẽt paciſci. In hac regula dicuntur duo. Primum, ꝙ pro ſuſtentatione miniſtrantiũ ſpiritalia licitum eſt accipere temporalia. Et hoc ſatis clare patet ex doctrina Domini in Euãgelio, & Pauli Apoſtoli. Et ex ratione, quia hoc non eſt uẽdere ſpiritalia, nec locare operas ꝓ mercede, ſed eſt uelle habere neceſſaria ad uitã corporalẽ, ſine qua nõ poſſumus ſpiritalia exercere.

Secundũ eſt, ꝙ in articulo neceſsitatis licitũ eſt deducere in pactũ ſtipendiũ ſuſtentationis. Hoc nanq; articulus neceſsitatis tunc ſupplet, quod & iuſtitia deberet efficere apud populum recipiente ſpiritalia (quia tenet̃ ſuſtẽtare miniſtros ſpiritaliũ) & ad quod ſuperiorũ autoritas deberet cogere populũ. Et licet hoc licitũ ſit: quia tamen habet ſpeciem mali, & prohibitum regulariter eſt ex iure poſitiuo paciſci in huiuſmodi ideo non eſt faciendum. Habes tamen ex (ac regulæ, quod licitũ eſt cogere ad ſubuẽtiones ſtatutas autoritate ſuperiorũ

uel

uel conſuetudine exhibendas in conſecratione eccleſiarum & uirginum, in benedictione nubentium, in uiſitationibus & alijs huiuſmodi: quia hæc in ſubſidium miniſtrorum intelligit ſtatuta uel conſueta. ſicut decimæ & prouentus alij eccleſiaſtici. Debent tamen Prælati & eorum officiales prius exhibere gratis ſpiritalia hæc, & poſt cogere ad ſeruandas laudabiles cõſuetudines: ne nomen clericorum blaſphemetur tanquã auarum, & quaſi uænalia ſpiritalia reputans.

Quinta regula eſt. Locare operas ſuas ad exercitia ſpiritalia quæ principaliter ſunt ſpiritalia, non eſt licitũ niſi per accidẽs. Vbi ſcito ꝙ tribus titulis res qualitercunq; ſpiritales contingit afficere. Primus eſt, uenditionis & emptionis. Secũdus eſt ſuſtentationis miniſtrorũ: Tertius eſt, locationis & cõductionis nõ ſpiritalium, ſed operarum ſuarum. Primus, qui (ut infra declarabitur) comprehendit ſub ſe omnem contractũ debiti legalis, eſt totaliter prohibitus: ut in primis tribus regulis declaratũ eſt. Secũdus ẽ ſecũdm ſe totaliter licitus: ut in quarta regula explanatũ eſt. Tertius aũt qui ſm rẽ ſpecies eſt uenditionis & emptionis (quia locare eſt quoddã uendere, & conducere eſt quoddã emere) & ꝗ nõ refertur ad ſpiritale, nec ut rem locatã, nec ut rõnem locandi, ſed refertur ad operas humanas cõcurrentes ad exercitationẽ ſpiritaliũ, uenit in quæſtionem, utpote medius; & de ipſo dicũtur duo in hac regula.

Primum eſt, ꝙ locatio operarum non habet per ſe locũ in exercitationibus ſpiritalibus quæ principaliter ſunt ſpiritales: ut ſunt Miſſæ, prædicationes, cõſecrationes uirginum, eccleſiarum, collationes ſacramentorum, orationes, & huiuſmodi. Et ratio iam dicta eſt: quia quum illa quæ ſunt ſecundum ſuũ principale ſpiritalia, tractantur abſolute, intelliguntur tractari ſecundum ſuum principale quod eſt ſpiritale: ac per hoc intelligitur locari & conduci ſpiritale uel ut res cõducta, uel ut ratio conducendi: & conſequenter appretiantur opera ex ſpiritali: quod conſtat eſſe ſimoniacum. Secundum eſt, quod per accidens, hoc eſt propter adiunctum uinculum, locũ habet in iſtis locatio operarum conſueta & approbata ab eccleſiæ conſuetudine. Multi enim ſacerdotes locant operas ſuas ad officiandum aliquam eccleſiam per annum uel menſes, toties celebraturi in hebdomada &c. Quamuis enim non liceat ſacerdoti locare

ti locare operam ſuam ad celebrandum Miſſam (quia hoc eſ ſet locare ſpiritale: quia Miſſa ſecundum ſuum principale eſt ſpiritalis, ut dictũ eſt) licet tamẽ eidẽ locare libertatem ſuam cõtra quam toties debet occupatum ſe tenere, & impedimen tum ab operibus alijs & breuiter tot concurrunt temporalia in iſtiuſmodi annuis, menſtruis, hebdomadarij &c. obligatio nibus, ut intelligatur non ſpiritalem rem aliquam, ſed tempo ralia locari & conduci. Sexta regula eſt. Locatio operarum in illis exercitij ſpiritalibus quæ principaliter ſunt corpora lia locum habet abſque ſcrupulo conſcientię: ut patet de offi- cio uicarij, ſacriſtę, iudicis, doctoris etiam in theologia, & alijs huiuſmodi de quibus debentur certa ſtipendia. Et poſ- ſunt in iſtis inuenire conuentiones ac pacta de quantitate ſti pẽdij: quia de corporali ac uenali opere pactio fit, non de ſpiritali iuſtitia, ueritate &c. Et hæc intellige ex arte opera- rii: ita quod ille qui in uicarium aut iudicem &c. petitur, põt locare operas ſuas ad huiuſmodi officia. Et ſimiliter is cuius eſt dare officium illud, poteſt illud cõducere ſub certo ſtipẽ- dio. Et non intelligas hoc ex parte Prælati, quaſi ipſe poſſit locare huiuſmodi officia ſub certo pretio: quoniã hoc eſt uẽ- dere officia ſpiritalia, & eſt expreſſe prohibitum. ne Prælati committant uices ſuas ſub annuo cẽſu &c. Circa ſecundum caput (ſcilicet extrinſecam emptionẽ uel uenditionem, in qua conſiſtit ipſa ſimonia) ſcito tam emptionem q̃ uenditio nem ex tribus conſtare: ſcilicet intentione, conuentione, & exequutione. Ex eo enim quod humanus actus eſt, inten- tionem ſui requirit ad hoc ut per ſe fiat: hoc eſt, ut intendat quis uendere ſeu emere. Ex eo uero quod commutatio uolũ taria eſt, oportet conuenire utrinque de pretio. Nec refert utrum tunc diſceptando conueniant, an primo uerbo conue- niant: an ſciẽdo pretium ſeu mutuum affectum detur & acci piatur pretium: ſemper enim interuenit cõuẽtio uel prius ſta tuta, aut ſcita, aut tunc facta, ẽt ſi ſubito & imperceptibiliter fiat, & breuiter explicita: uel implicita: alioquin reſiliretur ab altera parte, & non ſubſequeretur emptio & uenditio: ut patet in quotidianis uenditionibus & emptionibus. Ex eo au tem quod actus talis exterior ad alterũ eſt, exigitur ad ſui cõ ſummationẽ datio & acceptio rei quæ uenditur, & pretij: nõ enim

enim conſummata eſt uenditio, niſi det res quæ uenditur : & ſimiliter non eſt conſummata emptio, niſi detur pretiũ : quia neutrum ab altero conſummate transfertur niſi tradatur: & ſimiliter neutrum cõſummate acquiritur niſi habeat cõſtat aũtẽ ꝑ emptionẽ & uẽditionẽ cõſummatã debere trãsferri hinc rem, inde pretium: & ſimiliter acquiri hinc pretiũ, inde rem. Vnde iuxta hæc habeto pro regula ad ſimoniam quæ ab eccleſia ponitur, exigi duo. Vnum ex parte uenditoris : ſcilicet: uenditionem cõſummatam rei ſpiritalis. Alterum, ex parte emptoris: ſcilicet cõuentionẽ implicite uel explicite de pretio, aut traditionem pretij. Vbi nota quinq;. Primo, differentiam partiũ penes hoc ꝙ ex parte rei ſpiritalis exigitur actus cõſummatus ad hoc ꝙ eccleſiæ cenſuris ſubſit: ex parte uero pretij non exigit actus conſummatus, ita ꝙ ſi ſimoniaca conuẽtio iter aliquos ſit de ordine beneficio, ſepultura, Miſſa &c. pro tali pretio, ſi ordo, beneficiũ, & breuiter res ſpiritalis nõ datur, etiam ſi pecunia pro pretio fuerit data, nõ incurritur ſimonia ſubiecta cenſuris eccleſiæ: quamuis incurratur crimẽ ſimoniæ. Et rõ eſt: quia nõ eſt cõſummata uenditio rei ſpiritalis, ſed inchoata & in mente & in conuentione. Pœnæ ſiquidem reſtringendæ ſunt ad conſummatos actus. Secundo diſiunctiuam ſeu alternatiuã æquiualentẽ ex parte pretij penes conuentionem uel traditionem pretij: ita ꝙ ex parte emptoris æquipollent pactio uel traditio pretij : ita quod licet ſimonia punita ab eccleſia exigat conuentionem ſeu pactũ, ſi tamen concurrit traditio pretii, æquipollet conuentioni. Imo (ut melius loquar) inuenitur pluſquam pactio: quia ipſa traditio pretij claudit in ſe conuentionem, utpote cõſummatio illius nã cõſummata emptio conuentionem explicitam uel implicitam adimplet. Et propterea nõ fallaris inſpiciendo ſolũ ad pacta explicita : ſed intuere interuenit ſolutio ſeu traditio pretii, & perſpice peſſimam ibi ſimoniã. Tertio, formalem locutionem de pretio. quum.n. dicimus traditionem pretij includere pactionem, loquimur de pretio inquantum pretium hoc eſt ſub ratione pretij. Poteſt ſiquidem multis modis tradi aliquod tẽporale : ſcilicet uel per modum liberalis doni, uel per modũ ſuſtentationis, uel per modum reuerentiæ, uel ꝑ modũ oblationis, uel per modum debiti ex lege, aut lauda-

bili conſuetudine, uel per modum pretij. Et hoc ſolo ultimo modo uocatur pretium, & uocatur traditio pretij. Quarto, nota qui timoratã habes cõſcientiam, ꝙ licet ſacerdos minus bone faciat exigendo id quod ſecundũ laudabilem conſuetudinẽ ſolet dari, ſi ante collationẽ ſpiritalium exigat, aut ſi negat aut differt ſpiritualiũ collationem ut illud habeat, nõ tñ propterea ſimoniacũ iudices: qm̃ ſi ut conſeruet ſe indemnẽ cognoſcẽs præcipue ꝙ poſtea oportebit illũ litigare, hoc facit, ſimoniacus non eſt ſecundum rem: quia non uendit ſpiritalẽ. Nec hmõi exactio inducit modum pretij, quoniam nõ mutat modum debiti: quãuis ſpeciẽ quaſi ſimoniæ habeat huiuſmodi præuentio & cautela: & propterea reprehenditur. Quinto nota ꝙ triplex muneris genus (ſcilicet a manu: ut pecunia & alia bona mobilia uel immobilia, ab obſequio: ut ſeruitia, & a lingua, ut laus, adulatio, preces &c.) ad hoc ut ſimoniam ab Eccleſia punitam conſtituat, exigitur ꝙ pretij rõnem habeat: alioquin ad uẽditionẽ ſpiritalẽ non ſpectabit ut emptio. Et ꝓpterea ſi laus, adulatio, preces nõ niſi ꝑ modũ laudis, per modum adulationis, per modũ precũ concurrunt, quantumcũque ſint nephariæ & carnales, ac pro indigno, & efficaces, ita qđ inducant Prælatum ad dandum beneficium, ad conferendum ordinem &c. ſimonia uere proprie non incurritur, quamuis crimen aliud incurratur: quia nulla eſt hic uenditio aut emptio niſi mentalis, ſi intentio adulantis aut Prælati eſt adulationẽ ut pretiũ ponere: & ſic de aliis. Circa tertium caput (ſcilicet emptionẽ ſeu uẽditionem mẽtalem) ſcito ſimoniam mẽtalem conſiſtere in intentione pretij: ita ꝙ ex hoc ipſo ꝙ homo intendit ſub pretio ponere ſiue emendo, ſiue uendẽdo rẽ ſpiritalem, aut ut uænalem rem, aut ut rationem appretiandi, ſimoniam mentalem incurrit. Et hoc eſt quandocunq; intendit pro ſpiritalibus temporalia habere aut econtrario, ita ꝙ ly pro, pretium denotet: & ſimiliter quandocunq; principalis intentio ad tẽporale habendũ ex collatione ſpiritalis aut econtrario tendit. Qui enim temporalia ex ſpiritalibus intẽdit nõ ut pretium, ſed ut ſuſtentationẽ neceſſaria miniſtrorũ eccleſię liberaliter ſeu eleemoſynaliter, aut ſtatutam ſeu laudabiliter conſuetam, ſimoniã mentalem non incurrit. Et ſimiliter ecõtrario qui ex temporalibus ſpiritalia intendit non ut ex ꝑtio debi-

tio debita,ſed ut ex his excitata ac prouocata aut expedita(ut contingit in eleemoſynis,oblationibus,legatis,& quaſi ſtipédijs ſacerdotum & orantium ac prædicantium , & in ſeruitijs honeſtis quæ Prælatis exhibentur, & aliis huiuſmodi) ſimonia nulla in animo eſt:quia gratis dandũ ſpiritale expectatur, & tẽporalia nõ ut pretiũ intẽduntur. Põt aũt mẽtalis ſimonia tripliciter inueniri. Primo,ex eo ꝙ in ſolo actu interiori cõſiſtit: ut ſicut homicidium mentale eſt deliberatus animus occidendi,ita ſimonia mentalis ſit deliberata uoluntas emẽdi uel uendendi rẽ ſpiritalem. Scdo, ex eo quod exterius imperata latet intus:ut quũ aliquis ſeruit aut munus offert pro ſpiritali cõſequendo,uel econtrario ſpiritale dat ꝓ tꝑali cõſequendo, non tñ declarat prauam ſuã intentionẽ,ſ. ꝙ intentione emẽdi ſeu uendendi hoc facit. Eſt ſiquidẽ tunc ſimonia nõ ſolum intus,ſed in exteriori actu imperata & exercita,ſed latente intus,ueneno ſo ſemine:& propterea inter mẽtales ſimonias locantur. Tertio,ex eo ꝙ non eſt cõſummata ex parte rei ſpiritalis:ut quũ cõueniunt ſimoniace aliqui, & poſtmodũ aut pœnitẽtia ducti,aut propter impotentiã aut q̃uis aliã cauſam receditur a pacto, & breuiter nõ mãdatur executioni ꝓmiſſum ſpiritale. Hæc ẽt ſimonia quo ad crimẽ,nõ mentalis, ſed exterior eſt,ſed quo ad pœnas cenſurarũ inter mentales collocat̃ quia nõ eſt ſimonia conſummata. Quod ſi pecunia in hoc caſu ut pretiũ recepta fuiſſet,reſtituenda proculdubio eſt. Et quãuis prima facie apparet ꝙ danda eſſet eccleſię, & non emptori, quia datio fuit cõtra legẽ, rationi tamen magis cõſonat ut reddatur illi qui dedit,utpote adhuc ipſius:quia nõ plene abdicata ab eo intelligitur pendente cõſummatione contractus ſimoniacæ emptionis & uenditionis: ut ſic & pœnæ ſimoniæ nõ amplient̃,ſed reſtringant̃ ad cõſummatã ſimoniã: & fides naturalis qua uẽditor receptũ ab emptore pretiũ tenet̃ illi ſi nõ ſequit̃ exequutio uẽditionis reſtituere,ſeruet̃:quaſi perfidus nanq; haberetur ſi promiſſum ſpiritale nõ dans, nec acceptũ pretiũ redderet ſub eccleſiæ uel pauperũ obtentu. Et hoc intellige quãtũ eſt ex parte illius qui accepit.nam ſi autoritas iudicis interueniret,non crederẽ ei reſtituendã ſed in pœnã ab illo tollẽdã, & pro Chriſti honore exponendã. Aduerte ſimoniacos non teneri ad reſignationem tam ſpiritalium q̃ temporalium

poralium quæ nullo pacto ſed affectu animi præcedente utrin que acquirũtur: quoniã pro huiuſmodi ſimonia ſufficit delinquentibus per ſolam pœnitentiã ſuo ſatisfacere creatori. Textus eſt clarus & uniuerſalis ac uniuerſaliter intelligendus. extra de ſimonia.cap.ulti. Et hinc habes unde infinitas quæſtiones de ſeruitoribus, de precibus carnalibus &c.ſoluas: quia hinc clare patet nõ teneri ad reſignationẽ beneficiorũ ſic adeptorum abſq; pacto aliquo, nulla facta differẽtia inter manũ, obſequium, linguam, & quicquid temporale interuenire poteſt, & ſimiliter nulla facta differentia ſpiritalium.

MENDACIVM ET SIMVLATIO AEQVI parantur.

SIMVLATIO qua homo mentitur facto, peccatũ eſt: ſicut mendacium quo mentimur uerbo. Eſt autem peccatũ ueniale ſi iocoſa aut officioſa eſt mortale autem ſi pernicioſa: ſicut de mendacio dictum eſt, & eadem ratione.

MERCIMONIALIS SOCIETAS DVOBVS caſibus eſt illicita.

SOCIETAS mercaturæ ſeu artificij illicita redditur duobus modis. Primus, ſi capitale unius ſubſtet lucro & nõ dãno. hoc enim conſtat iniquum eſſe. Secundus eſt, ſi lucrũ aut dãnum nõ reſpondeat proportionaliter ſociis unicuiq; pro rata ſua. interueniret ſiquidẽ manifeſta iniquitas, dũ non redderet̃ unicuiq; quod ei debetur ſ̃m ęqualitatem iuſtitię. Et qm̃ in hmõi ſocietatibus frequenter contingit diuerſarum rationum concurrere ſocios (dum unus ponit pecuniã, & alius operas ſeu induſtriã) nec par eſt utriuſq; periculũ: ideo aduerte & nota diligenter ꝙ ſocietas huiuſmodi, ex ſua natura hoc habet, ꝙ ponens pecuniã ſubſtet duplici periculo, ſ. perditionis pecuniæ, & perditionis negotiatorii uſus eiuſdẽ pecunię. qui uero ponit induſtriã ſeu operas ſuas, ſubſtet uni tantum periculo, ſcilicet perdendi uſum induſtriæ ſeu operarũ ſuarũ. Qđ ut melius intelligas, cõſiderã triplicẽ euentum ſocietatis. aut enim in fine inueniatur lucrũ, aut ſine lucro capitale tm̃, aut damnũ capitalis in toto uel in parte. Et ſiquidem inueniẽ dãnũ capitalis in parte uel in toto, ſentiet quicquid dãni eſt do-
minus

minus pecuniæ qui illã poſuit. Si uero capitale tm̃ inuenitur, ſaluum erit domino eius qui illud poſuit. nam ex eo ꝙ poſuit pecuniã in ſocietatem, non deſinit eſſe illius dñs. Si autem lucrum inuenitur, reddetur ante omnia capitale dño, & diuidetur deinde lucrũ æquis portionibus: ſuppoſito ꝙ pecunia poſita in ſocietate & induſtria æquiualeant. Et omnium horum una eſt ratio: quia.ſ. qui poſuit pecuniam, ſubſtat duplici periculo, ſ. perdendi ſubſtantiam pecunię, & perdendi negotiationis uſum, tenendo.ſ. uane tanto tempore ſuam pecuniã occupatam tali negotio: ex hoc enim fit ut iuſtitia exigente ei capitale ſaluum ſit, ſi ſaluatur in toto uel in parte, cui deperderetur ſi periret. Ponens aũt induſtriam uel operas, quia ſolũ pốt perdere uſum induſtriæ uel operæ ſuæ (ſ. in uanũ laborãdo) ideo nihil de capitali ſaluo ei debetur. ſubſtantia nanq; operarum ſuarum non ex negotiatione, ſed ex neceſſitate materiæ perit, quia.ſ. eſt res ſucceſſiua in motu conſiſtens.ſi.n. res permanentes eſſent, ei eſſent ſaluæ. De ſocietatibus aũt in materia animalium quæ ſoccidæ appellantur, tã uaria eſt materia & conſuetudo, ut forte ſcribi complete non poſſit. Et propterea in qualibet patria uide ut ibi fieri conſueuit a uiris probis, uel ſecundum morem approbatum a uiris probis.

PECCATVM SODOMITICVM GRAuiſſimum eſt.

SODOMIA, qua contra naturam uenerea exercent̃ (uel dum commiſcentur perſonæ eiuſdem ſexus: puta mares inter ſe, aut mulieres inter ſe, uel dum commiſcent̃ mas & mulier, ſed non in loco naturali, aut conſummãdo innaturaliter) peccatum grauiſſimum eſt.

OBSERVATIO SOMNIORVM DIuerſis reſpectibus eſt illicita.

SOMNIORVM obſeruatio quadruplici peccato explicite, & quinto periculo afficitur. Prima duo peccata ſunt in opinione, dum ſomnium uel temere attribuitur alicui certæ cauſæ, puta cœlo: quia quum poſſit a multis cauſis prouenire, temerarij erroris eſt unam determinate inferre. Vel temere

determinatur ad futurum unum aliquid ſignificandum: ex eo enim ꝙ naſcitur cauſa ſomnii, incertum oportet reſtare an ſomniũ illud futurum ſignificet: q̄m ex cauſa pendet ſignificatio, & nullum uidetur ſomnium procedens ex certa cauſa ꝙ non poſſit ab alia cauſa prouenire, & propterea ſemper temerarium inuenitur iudicium ſi ut certum fiat. Vtrunq; aũt peccatum uenialem eſt: utpote iudicium temerarium de re ſingulari in nullius damnum. Tertium peccatum eſt in uſu, quum quis propter ſomnia committit uel omittit contra neceſſaria ad ſalutem: & hoc eſt peccatum mortale, ut patet. Quartum peccatum in uſu quoq; eſt, quum quis tantam fidem dat ſomniis: ut propterea omittat uel committat contra aliquid ad ꝙ tenetur, quamuis nõ ſit de neceſſitate ſalutis illud. & hoc eſt peccatum ueniale, quia non contra, ſed præter charitatem, & erratur in intellectu, & peccatur in affectu. Periculum aũt ꝙ imminet omnibus his, & præcipue ſecundo, & tertio, & quarto, eſt cadere in crimen ſuperſtitionis diuinatoriæ ꝑ ſomnia: q̄m uanis ac incertis opinionibus ſeu coniecturis utens quaſi certis ad cognoſcendum uel operandum aut omittendũ circa futura contingentia, meret̃ ut diabolica illuſio ſe immiſceat, ac de uanis fiant pernicioſa, & ſic in tacitam dæmonũ ſocietatem incidatur, dum paulatim tãtum homo credit ſomniis, ut ſomniis utatur pro regulis ſuarum actionum: aut incidat in ſcelera quæ diximus de obſeruatione.

SORS DAEMONVM SOCIETATI innixa ſemper damnabilis eſt.

Sors triplex quum ſit (diuiſoria, conſultoria, & diuinatoria) tertia damnata eſt, utpote dæmonũ ſocietati innixa: & propterea peccatum eſt mortale ex ſuo genere. Secunda autem qua conſulimus quid agendum ſit, tot exigit cõditiones ad ſui rectitudinem, ut raro ſit licita. Exigit ſiquidem primo articulum neceſſitatis, ne tẽtetur Deus ubi opera humana põt prouideri. Secundo, reuerentiam ne irreuerenter conſulatur Deus. Tertio, proportionatum modũ: ne ſcilicet diuina oracula aut ſanctorũ reliquie ad ſecularia negotia conuertantur: ꝙ Auguſtinus reprehendit. Quarto debitã materiã: ne ꝑ electionibus ſpiritalibus hoc fiat. Prima uero qua determinatur

quid

quid ab hoc uel illo habendum ſit boni, aut patiendum mali in temporalibus bonis & malis, illicita inuenitur dupliciter. Primo, ſi imprudenter fit, omnis enim humanus actus prudẽti circunſpectione, cautela rationeq; formãdus eſt. Secundo, ſi cum periculo communis boni, aut iuſtitiæ fit: ut ſi forte regiminis officia fiant admiſſis ad ſortes tam idoneis q̃ ineptis. Ex hoc.n.periclitatur reſpublica, ut patet: & rationabilis hõ dignitatem ſibi rationis adimit ſic prouidendo reipublicæ de rectoribus: Secus autem ſi admiſſis tantum idoneis, ſortibus officia committantur, ne pax turbetur. Quãdo autem ſortium illicitis uſus mortale peccatum eſt, ex admixtis contrariis ad religionẽ & iuſtitiam accipiendum eſt. Diuinatoria. n. ideo mortalis eſt, quia contra religionẽ eſt. Diuiſoria uero, ſi contra iuſtitiã, in præiudicium ſcilicet proximi uel cõmunis boni eſt, mortalis eſt. Conſultoria quoq; ſi altero dictorũ crimi num polluitur, mortalis eſt. Verum aduerte non omnem irre uerentiam eſſe mortalem. Ex hoc enim q̧ Euangelia ad ſecularia negotia conſuluntur, non incurritur mortale: quia nõ cõtra diuinam eſt hoc reuerentiam: ſed quia præter eã uidetur, ideo Auguſtino diſplicet. Poſſet tamẽ (ut puto) tali fide & reuerẽtia ac neceſſitate fieri, ut nullum eſſet in hoc peccatũ. Ex materia quoq; electionũ ſpiritaliũ miniſtrorũ ſi inhibitio poſitiui iuris ſecludatur, non uideo peccatum aliquod ſi ſortibns committeretur ſuper aliquos præelectos æque idoneos, ut factum eſt in electione Apoſtoli Matthiæ. Et breuiter quia uti ſortibus non eſt ex ſuo genere malum, ex admixta irreligioſitate, aũt iniuſtitia, aut imprudentia, uel ecõuerſo ex admixta religione prudeutia & pace iudicandum eſt.

PECCATVM SORTILEGII GRAVISſimum eſt & hæreſis ſimile.

SORTILEGIVM (quo explicite uel implicite ad dæmonis auxilium ſeu conſiliũ ſorte recurritur) peccatũ mortale eſt ad ſuperſtitionẽ ſpectãs: ut quũ quis per ſortes inquirit quis fecerit furtũ, aut aliquid hmõdi ad diuinationẽ pertines & ſimile eſt ſi forte quæratur quid agẽdũ. Sortilegii enim crimen, & diuinatoriã & cõſultoriam ſortem cõprehẽdit quũ ad dæmonẽ reccurritur nõ ſolũ explicite, ſed ẽt implicite: ut cõ

tingit inquirentibus per ſortes occulta, & uniuerſaliter ea quę a ſola intellectuali natura ſciri aut fieri poſſunt. Ex eo enim ꝙ nō quærunt a Deo, nec a natura, nec a fortuna hoc expetūt, coguntur uelint nolint fateri ꝙ ad dæmonē recurrunt. implicite quidē, dū ad ſortes ut inſtitutas ad hūc effectū recurrūt: explicite aūt ſicut in aliis diuinationibus & incātationib. cōtingit.

SPECTACVLVM DIVERSIS MODIS ET cauſis prohibetur.

SPECTACVLA impudica, crudelia, aut irreligioſa, abſque peccato non fiunt. Et ſi notabiliter admixtum horum aliquid habeāt, mortale peccatū ſine dubio incurritur a facientibus & ꝑcipientibus illa. Spectantes aūt ſi delectantur hmōi malis, proculdubio peccāt mortaliter: delectatio enim de peccato mortali peccatū eſt mortale. Si autem præter opinionem occurrit hæc ſpectare quæ non placent, quilibet de ſeipſo rationem reddat quare non receſſit: & communiter uidetur ueniale in huiuſmodi caſu, ſecluſa ratione ſcandali.

SPONSALITIA TRIPLICITER POSſunt eſſe uitioſa.

SPONSORVM per uerba de futuro, peccata triplicia ſunt Primo, in ipſo contractu ſpōſalium: Et tunc peccatur, aut quia ficte contrahuntur, ſ. intentione non contrahendi ſponſalia ſeu non ſeruandi fidem: & eſt peccatum mortale pernicioſi mendacii. Aut quia clandeſtine fiunt: & uidetur etiā peccatū mortale, ſicut de contractu matrimonij dictum eſt: quāuis minus graue quam cōtractus clandeſtinus matrimonij. Aut quia pœna apponitur quaſi pœna cōuentionalis, contra prohibitionem iuris canonici. in cap. gemma. de ſponſal. & eſt peccatum ueniale, ſi deſit contemptus præter hoc quòd pœna appoſita nulla eſt: quia cōiugia debent fieri libere. Secundo, in diſſolutione ſponſalium. Et tunc peccatur peccato perfidiæ: quum ſcilicet abſque ſufficiente cauſa promiſſa fides non ſeruatur. Et eſt perfidia huiuſmodi mortale peccatum, etiam ſi periurium non interueniat: quia eſt iniurioſa proximo. Tertio, peccatur in uſu: ut ſi impudicis actibus uacent ſponſus & ſponſa. Sunt enim impudicitiæ mortalia peccata in ipſis in omnibus caſi-

bus

bus in quibus apud coniugatos ſunt mortalia: & tāto grauiora quanto adhuc neutrius corpus eſt alterius, ſed promiſſum tantum. Oſcula tamen & amplexus inter ſponſos beneuolentiæ cauſa non ſunt peccata: ut patet. Si uero delectationis cauſa fiunt affectu materiali inchoante, abſq; impudicitia tamē, uenialia ſunt: quia ſicut ſponſa inchoatiue eſt ſponſi, ita delectatio uenerea coniunctionis carnalis inter eos, inchoatiue permittitur inter eoſdem, cōſtat autem oſcula delectationis cauſa facta nō niſi inchoationem ueneręæ delectationis importare.

PECCATVM STVPRI QVID DICATVR, & quod ſemper peccatum mortale.

STVPRVM quo mulier uirgo extra matrimonium defloratur, peccatū mortale eſt propriā cōſtituēs ſpeciē. Notanter autem dixi mulier: quia licet uirginitatis uirtus cōis ſit, utriq; ſexui, ſtuprū tñ proprium eſt mulieris, uir.n.uirgo extra matrimonium primo concumbens nō peccat peccato ſtupri: quia non additur ſpecialis deformitas ſicut in muliere.

EXALTANS SEIPSVM SVPRA ID quod eſt, ſuperbiæ peccatum incurrit.

SVPERBIA, qua quis ſeipſum exaltat ſeu ſupra ſeipſum it, peccatum eſt, quia contra rectā rationē eſt, ut aliquis ſupra id quod eſt ſeipſum habeat, tam in actu æſtimandi, quam eligendi. Inuenitur autē ſuperbia dupliciter: uel cōſummata, uel imperfecta. Superbia cōſummata eſt, quum quis adeo ſeipſum magnifacit, ut ad hoc perueniat, ꝙ nolit ſeipſum ſubiici diuinæ regulæ Et hoc eſt peccatū mortale maximū, ut patet: qm̄ nolle ſubiici diuinæ regulæ, cōtēptus diuinę diſpoſitionis eſt. Spargitur aūt hmōi conſummata ſuperbia per quatuor ramos qui ſpecies eius uocantur: quarū tres per bona quæ quis habet, tripliciter diuerſificantur. ſ. aut quum quis ita ſe extollit ac ſi nō haberet bona a Deo, aut ac ſi ex ſuis meritis a Deo haberet, aut ſi ſingulariter deſpectis aliis haberet, & demum ſi per bonum quod nō habet ita extollitur ac ſi illud haberet. Cōſummata nāq; ſuperbia in primo contemnit Deum benefactorē in ſecundo, diuinā gratiam: in tertio, multiplicationē diuinæ largitatis in alijs: in quarto diuinā miſerationē, dum ex

faſtidi , ſubiectionis ad diuinam diſpoſitionem in hæc ducit.

Superbia uero imperfecta, qua ſe homo magnificat in ſuo affectu, non tamen uſque adeo ut uelit ſe non ſubditum Deo & omnibus quibus oportet de neceſſitate ſalutis ſe ſubiici, in hæc eadem imperfecte tamen ducit: quod melius ex effectibus diſcernitur q̃ ex propriis actibus. Nam qui ita irreligioſum & ingratum ſe exhibet acſi non accepiſſet a Deo omnia quæ habet, ſuperbum habet iuxta primam ſpeciem affectum ex ſimili quippe effectu Apoſtolus inquit: Quid habes quod non accepiſti? quid gloriaris quaſi non acceperis? ubi ex effectu gloriæ ſuperbia interior monſtratur, quaſi non acceperit. Similiter quũ quis affectum quaſi ſecurum de bonis quæ habet, aut quærulum de bonis perditis, aut admiratiuum q̃ non exauditur a Deo habet, in ſecunda eſt ſuperbiæ ſpecie: quoniã quaſi deberi ſibi hæc exiſtimat talis, Qui uero aliis ſeipſum præfert, & pronus eſt ad uidendum imaginatione, uel mente aliorum defectus, ad ſua mala excuſandum, ad aliena ponderanda, in tertia eſt ſuperbiæ ſpecie, qua magnum ſe vult quaſi ſolum magnum.

Qui demum paruum ſolicitus de cœleſti patria, de mẽbris Chriſti, de ſatisfactione peccatorum, dies ſuos pertrãſit quaſi ſomnians aut parum uigilans, ſuperbus eſt iuxta quartam ſpeciem: eſt.n. quaſi exiſtimans imo pręſuppones ſe ciuem cœleſtem, Dei amicum, filium, membrum: quum negligentia & incuria huiuſmodi non ſint teſtimonia talium donorũ in animo, operatur enim magna Dei amor ſi eſt.

Et ſimiliter in ordine ad proximos cruditas animi incõpaſſio ad alios, intolerantia iniuriarum, impatientia, ægre ferre ſe deſpici, indignatio, & huiuſmodi mõſtrant hominẽ plus de ſeipſo ſentientem q̃ ſit: pro quãto tantũ ſe quis habet malorum pœnæ particeps eſſe quaſi non poſſit aut debeat.

Sunt autẽ hęc & multa alia quę imperfecte ſunt ſuperbiæ. communiter uenialia peccata propter imperfectionem actus, dum per modum paſſionum occurrunt abſque iniuria Dei & proximorum. Impediunt tamen huiuſmodi peccata ualde uitam ſpiritalem: utpote ex genere ſuperbiæ exiſtentia: quum ſcriptum ſit. Superbis Deus reſiſtit. Et hæc dicta ſint non ſolum ad diſcernendum inter ſuperbiam conſummatam & imperfe.

perfectam, ſed pro confeſſoribus perſonarum uolentium proficere ad uitam ſpiritalẽ: quandoquidem redeuntibus ad Deũ quod ultimo relinquendum ſupereſt peccatum, ſuperbia eſt difficilime enim eradicatur.

CVLTVS DIVINVS DEBET OMNI SVperſtitionem.

SVPERSTITIO qua circa diuinum cultũ erratur, peccatum eſt: ut patet. Sed quia quatuor ſpecierum ipſius duę ſunt tractatæ (ſcilicet diuinatio & idololatria) nunc reliquæ duę, quę ſunt indebitus cultus ueri Dei, & obſeruatio quarũdam rerum, actuum temporum, locorum &c. tractandæ ſunt. Superſtitio igitur exhibens uero Deo indebitum cultum dupliciter inuenitur. Aut.n.exhibet cultũ indebitum (quia perniciosũm, aut quia ſuperfluum. Scriptum eſt enim, Veri adoratores adorabunt in ſpiritu & ueritate. Cultus pernicioſus eſt cõtra ueritatẽ: cultus ſuperfluus recedit a ſpiritu. Eſt autẽ cultus pernicioſus cõtra fidei ueritatẽ, nõ ſolum ſi quis Iudaicis ceremoniis modo coleret Deũ ſignificãtibus Chriſtum incarnandum: aut Mahumetano ritu coleret Deũ (utpote in perſona eccleſię faciens contra ordinationem eccleſiæ, ac per hoc falſarius in cultu) ſed etiam ſi quis falſas ſanctorum reliquias colendas proponit. Offerentes quoque uotiuas ſtatuas ſeu imagines miraculorum ſeu beneficiorũ falſorum Crucifixo ſeu beatæ Virginis imagini lucri gratia (ut ſ. inde prouocati alii ad offerendum ſimilia concurrant aut emant) ſuperſtitionem falſi cultus diuini incurrunt: quia falſus eſt hic cultus, utpote ſignificans quod non eſt. Et peccant mortaliter quia irreuerentiã notabilem Deo inferunt in actu colendi Deum, quãtum eſt ex natura actus. Quanuis enim ex intentione offerentium non fiat machinatio contra diuinam reuerentiã; ſed ad lucrum uel aliquid huiuſmodi ex natura tamen operis contra diuinam agitur reuerẽtiam. Sicut enim in periurio inducitur ex natura actus Deus, quaſi teſtis falſitatis, q̃uis periurans nõ credat Deum teſtificari falſum, nec intendat ꝙ Deus atteſtetur (quia atteſtaretur contra ipſum periurium). ita hic ſupſtitioſus utitur Deo tanquã colẽdo falſitate ſeu falſo cultu, quantũ eſt ex natura cultus; quamuis ſciat ꝙ Deo nõ

placet,nec intendat Deum ſed homines fallere. Et propterea ſicut ibi eſt peccatum mortale ex ſuo genere,ita & hic.

Superſtitio autem diuinum cultũ indebitũ quia ſuperfluũ exhibens,ſi contemptus & ſcãdalum deſit, peccatum eſt com muniter ueniale.quia non contra,ſed præter diuinam reueré tiam hoc eſt. Et appellatur cultus ſuperfluus ẽm ſe quicquid in eo fit non ordinatum ad interiorem cultum qui eſt cultus ſpiritus. Vnde actiones aut iucunditates quæ ſolum ad exteriora utiles eſſent, ad ſuperfluum cultũ ſpectant. Secũdum uero ſtatuta eccleſiaſtica quicquid in eo dicitur aut fit ſupra rubricas ſeu ſtatuta;ut ſi dicatur bis alleluia ubi ſemel ſcriptum eſt:& ſi fit in miſſa crucis ſignum ubi non mandatur fieri: & ſi plures acolythi aut cantores quam conſuetum ſit parentur.

OBSERVATIONVM SVPERSTITIO poteſt eſſe quadruplex.

SVPERSTITIO aut obſeruationum quadrifariam partita eſt.Et prima eſt ſuperſtitio obſeruationũ artis notoriæ:qua certa ieiunia & orationes fiunt ſecundum inſtituta illius artis ad acquirẽdũ ſcientiã per infuſionẽ. Et hæc ſuperſtitio eſt peccatum mortale propter initã ſocietatem cum dęmone, de cuius inſtitutione hæc ſeruantur,& inutiliter:quia dæmonum non eſt infundere ſcientiam animabus noſtris. Secũda eſt ſuperſtitio obſeruationum,utẽdo lapidibus, herbis, lignis,animalibus,imaginibus,carminibus,ritibus ad faciendũ aliquid:puta,ſanandũ dolorẽ capitis,curandum caballũ,ſiſtẽdum ſanguinem,medendum uulnus &c. Et de hac dictum eſt ſuperius quũ de incantatione dictum eſt, uide ibi. Tertia eſt ſuperſtitio obſeruationum ex præſagiis futurorum bonorum uel malorũ conceptis propter incidentia:ut ſi ſternutare contingit ſurgentem,redire ad lectum:ſi offendere ante hoſtium exeuntẽ,redire domum: & ſic de infinitis hmõi uanitatibus. Et ſi hęc quidem fiant aut uitentur ut cõiter uidetur fieri:q.a. ſ.timẽt hoĩes ſignificari aliquid mali ex neſcio qua cauſa, peccatum ueniale cõiter uidetur: quia licet appareat multa horũ ad gentilitatis ſuperſtitiones olim ſpectaſſe,quia tñ nunc non ut inſtituta religionis hæc ſumuntur,ſed tãquam quaſi experta aut ſolita ex malorum traditione hæc habentur, inter alias

hominum

hominum uanitates cõputanda hæc ſunt: & tolerari poſſunt, quũ nulla adeſt comes ſiniſtra intentio. Et ſcias quod põt homo quandoq; abſq; omni peccato ex aliquo præſagio cauere prudenter ab imminentibus, dubitãdo ne pręſens occurſus ſit ſignum futuri, ex communi utriuſq; cauſa cœleſti, uel etiã diuina prouidentia: ſicut de ſomniorũ obſeruatione & diuinatione dictum eſt: ut ſi quis cadens corporaliter timeat aliquẽ caſum ſibi futurũ in ſtatu uel honorẽ &c. ꝓpterea tamen nõ deſiſtat ab operibus prudenter agendis, ſed cautus uigilet &c. poteſt.n. eſſe ut iſte caſus effectus ſit cauſæ futuri caſus, & ꝓpterea ſignificet illũ. Quarta ſuperſtitio eſt obſeruationũ in uerbis, aut rebus ſacris portandis, dicẽdis, utẽdis, adiunctis aliquibus conditionibus non malis quarum ratio neſcitur: ut patientes ſpaſmum neruorũ, primo carlino oblato Chriſti cruci in paraſceue utuntur pro remedio, confiсto ex illo annulo: & ſic de ſimilibus. Quantum.n. apparet in hmõi ſuperſtitio interuenit: qm̃ uariæ conditiones apparent. Si tamẽ ex mera deuotione fiunt, & non niſi a Deo intendant & expectant effectum, putãtes Deum inſpiraſſe alicui ſancto uiro huiuſmodi cõditiones, non audeo damnare, ſed tolerabile mihi uidetur.

SVSPENSIO A DIVINIS OFFICIIS non ſẽper eſt peccatum ſed pœna peccati uel alicuius uitii.

SVSPENSIO una ex cenſuris eccleſiaſticis (qua homo a iure ſeu a iudice excluditur ab exequutione ordinis uel officii eccleſiaſtici) pœna eſt, non culpa: incurritur tamen cõiter propter culpã. Non oportet autem peccare mortaliter ad hoc ut incurratur ſuſpenſio, ſed poteſt ex ſolo ueniali peccato incurri ſuſpenſio. Quod ex eo patet, ꝙ excommunicatio minor poteſt incurri ex ſolo ueniali peccato. Cõſtat aũt excõicationem minorem a maximis excludere: ſcilicet ſuſceptione ſacramentorum omnium, quæ ſunt maxima bona ſpiritalia & maxime neceſſaria ad humanam ſalutem &c.

Suſpenſio igitur ab exequutione ordinis uel beneficij, uel ab ingreſſu eccleſię, uel a ſolennitate diuinorum, uel ab omnibus his & ſimilibus excludens, non eſt tantæ malignitatis ut ſupponat uel ferat ſecum peccatum mortale, ſicut excõicatio

maior. Et poteſt ſuſpenſus abſolui ab excõicatione maiore & minore & a peccatis, & cõionem ſumere, & poſtea abſolui a ſuſpenſione: quia ſuſpẽſio non operatur niſi ad limites ipſius; hoc eſt, quia ſi ſuſpenſio eſt ab ordine, non excludit niſi ab iis quæ ſunt ordinis: ſi eſt a iuriſdictione, non excludit niſi ab iis quę ſunt iuriſdictionis, & ſic de alijs. & propterea reliqua ſunt licita. Caſus autẽ quibus incurritur ſuſpẽſio, multi ualde ſunt. Et quia ſolos clericos proprie tãgunt, ipſi de ſeipſis loquant̃.

IVDICANS LEVITER ET PER SVſpicionem peccare poteſt.

SVSPICIO, qua ex leuibus iudiciis malã de proximo opinionẽ habemus, peccatum eſt: quia actus eſt uoluntarius a recta ratione diſſonans. Non. n. ex leuibus moueri in animo noſtro debemus contra noſtros proximos. Eſt aũt nonnulla iniuria, mala opinio abſq; rationabili cauſa. Et qm̃ ſuſpicio ambiguitatem quandam in ſeipſa claudit: ideo quãdiu intra ambiguitatis latitudinem manet, quantũcunq; creſcat, nũ q̃ eſt iudicium, quod definitiuã determinationẽ ſonat: ac per hoc quantũcunq; ſuſpicio ſit temeraria & uehemens, & æſtimatio firma, nunq̃ eſt peccatum mortale: quia non eſt iudiciũ temerarium, ſed ęſtimatio temeraria: quia non interuenit tũc complete contemptus proximi, dum non prorumpitur in definitionẽ. Si enim proximum complete deſpiceret, prorumperet in definitiuam ſententiam, & diceret in ſeipſo, Ioãnes eſt peruerſæ mentis. & non diceret in ſeipſo, Quantum mihi uidetur, Ioannes eſt peruerſæ mentis. Hoc enim eſt ſuſpicãtis, illud iudicantis. Vnde iudicium temerariũ de ſcelere perſonali proximi, eſt peccatum mortale: ſuſpicio autẽ temeraria quã tumcunque uehemens, eſt peccatum ueniale.

OBLOQVVTIO AMICITIAM INTER amicos minuens uel diſtruens, peccatum eſt.

SVSVRRATIO (hoc eſt obloquutio ad amicitiam tollendam inter aliquos) peccatum eſt mortale ex ſuo genere: quia tendit ad nocendum, proximo, utpote tollere uolens maximum bonum, ſcilicet amicum. Et eſt grauius peccatum quam contumelia & detractio, quanto amicitia melior eſt fama &

ma & honore. Contingit tamen ſuſurrationem eſſe peccatum ueniale propter imperfectionem actus, uel ex parte intentionis, quia non intendit cõtra amicitiã, licet materialiter dicat aliquid prouocatiuum contra amicum. Et hoc niſi ex grauitate nocumenti actus redeat in naturam ſuæ ſpeciei: quia tũc eſſet peccatum mortale: ut de detractione materiali dictũ fuit. Vel ex parte eius quod dicitur: puta quia minimum eſt ad prouocandum cõtra amicum. Vel ex parte modi, quia iocoſe dicitur, & non ſerio. Comuniter enim hæc ſunt uenialia.

TEMERITAS DVPLICITER CONSIderari poteſt.

TEMERITAS (qua abſq; ratione regnlante opera fiũt) manifeſte peccatum cõtra conſilii rationem eſt. Et dupliter inueniri conſueuit. Vel ex impetu appetitus paſſione affecti: ut apparet in iratis. Vel ex contemptu regulæ directiuæ: ut patet in ſuperbis deſpicientibus aut quaſi deſpicientibus ſubiici alienæ regulæ, & temere propterea agentibus ea quæ feciſſe poſtea pœnitet.

Eſt autem peccatum ueniale uel mortale temeritas ſecundum ſubiectam materiam. Si enim iocoſa aut officioſa eſt materia, ueniale peccatum eſt. Si autem pernicioſa, peccatũ mortale eſt: quia contra dilectionem Dei aut proximi eſt.

DEVM TENTANS PRAESVMENS explorare ſuam naturam peccat grauiter.

TENTATIO Dei (qua homo explorat diuinam potentiã, ſcientiã, uel uoluntatem) peccatũ eſt mortale ex ſuo genere: quia irreuerentiam exhibet diuinæ excellentiæ dubitando de illa. Et hoc intellige formaliter: hoc eſt de tentatione Dei ex intentione tentandi Deum: quemadmodum de cæteris uitiis formaliter doctrina ĩtelligẽda eſt. Aduerte tñ hic duo. Primũ eſt, ꝙ circa uolũtatẽ Dei aliud eſt quærere humiliter Deo inſtructionẽ quid circa aliquid particulare uelit, ex aliqua rationabili cã: & aliud eſt quærere a Deo inſtructionẽ ſeu notitiã eiuſdẽ abſq; rationabili inquirẽdi cauſa. Primũ.n. ad charitatẽ, humilitatem, ac prudentẽ religionem ſpectat: & propterea liceret petere ſignum ad hoc opportunum. Scdm

autem

aũt ad irreuerentiam diuinã ſpectat. Si enim diuinę excellentiã uoluntatis homo reuereretur, non niſi ex rationabili cauſa præſumeret quęrere ſecretũ illius uelle noſſe: ut experimur in hominibus, nullus enim abſq; irreuerentia principis quærit abſq; rationabili cauſa a principe quid ipſe uelit, ſicut nec q̃d ſciat aut quid poſſit. Sc d̃m eſt, ꝙ tentare Deum materialiter (hoc eſt non intentione explorandi diuinũ poſſe, aut uelle) nõ eſt peccatũ mortale, niſi magnitudo ſeu qualitas tẽtationis reducat actũ in naturã ſuæ formæ: ſicut de aliis peccatis dictum eſt. Eſt tñ Dei tentatio materialiter tantũ, imperfectum quid in ſpecie tentationis: & ideo uenialis eſt imperfectionem actus ex parte formæ. Poteſt etiam eſſe uenialis propter actus imperfectionem ex parte actus: ut in primis motibus.

FALSVM IN IVDICIO TESTIMOnium proferens grauiſſime peccat.

TESTIMONIVM falſum in iudicio, peccatũ eſt ex ſuo genere mortale: quia iniuſtũ. Negare quoq; teſtimoniũ ſi articulus neceſſitatis urget, peccatum eſt mortale: utpote in damnum proximi uel communis boni cedens. præceptum. n. affirmatiuũ deferẽdo teſtimonio, pro loco & tẽpore obligat: & propterea ſi tunc non uult homo parere prohibendo teſtimonium neceſſarium, non excuſatur a mortali. Extra iudiciũ autem falſum teſtimonium judicatur ſicut mendacium.

TIMOR POTEST MVLTIPLCITER effici peccatum.

TIMOR nullum eſt ſecundum ſe peccatum. Poteſt tamẽ multipliciter fieri peccatũ. Et ex modo timendi, puta ſi plus aut minus timeatur q̃ oportet. Et ex collatione unius timendi ad aliud timendum. Et hoc eſt quandoq; mortale: ut ſi plus timeatur occiſio corporis quam mors animæ: plus timeatur ira principis quam ira Dei & ſic de ſimilibus.

Ponitur quoque ſpeciale peccatũ timor pro triſtitia de bono alterius, quia nociuũ eſt mihi aut aliis, ſi temerarius eſt timor. nam ſi ueritati aut rationabili æſtimationi innititur, nullum eſt peccatum moderata triſtitia de alterius proſperitate ex qua bonorum oppreſſio uenit.

LVDVS AD VIRIVM OSTENTATIONEM IN QUO MORS CORPORALIS SEQUI POSSIT PROHIBITUS EST.

Tornʀeamentvm (hoc eſt ludus quo ad oſtentationem uiriũ & audaciæ milites multi ex cõdicto cõueniũt & congrediunt temere, ita ut ſæpe mortes hoĩum inde ꝓueniãt) peccatũ eſſe mortale cõſtat ex admixta ꝑnicie uitæ humanæ, ſiue in effectu ſiue in periculo frequẽti, abſq; rõnabili cã. Vnde tales ibi uel ꝓpea mortui carẽt eccleſiaſtica ſepultura, ẽt ſi ad pęnitẽtiã cõuerſi fuerĩt: ut canonica iura diſponũt.

REMPVBLICAM TYRANNICE OCCVPARE PECCATUM EST GRAUISSIMUM.

Tyrannis qua reſpublica occupatur (uel quantũ ad dñium: ut contingit iis qui ſe ui Dños conſtituunt, ſiue immediate ſiue mediate coacto conſenſu ſubditorum. Vel quantũ ad effectũ modũq; regiminis: ut contingit iis, q̃ quis ueri ſint, dñi, non q̃runt publicũ bonũ ſed propriũ) eſt peccatũ mortale grauiſſimũ: utpote contra bonũ publicũ: & tãto peius quãto remotius eſt a pęnitẽtia. Regnãdi ſiq̃dẽ amor tãtus eſt, ut nõ ꝑmittat tyrãnũ quo ad dñiũ, cõuerti ad pœnitẽtiã, utilis quoq; boni ꝓprij amor radicatus, difficillime euelli pt.

Sed nunquid gubernante tyranno (qui. ſ. non habet legitime dñium ſed tyrannice occupat illud) peccent illi, qui recurrunt ad ipſum pro iuſtitia? quia inducũt illud ad actum quem non poteſt licite exercere.

Reſpondetur ꝙ excuſantur a peccato inducendi tyrannum ad actum & opus ſibi illicitum, petentes ab illo iuſtitiã: quia non petunt actum illicitum, ſed iuſtitiã actus illi illiciti. Sicut enim luxurioſa ſancte conſulit ut non adulteretur ſed fornicetur, hoc eſt minus malũ committat: quia ſubintelligitur ſi luxuria uti uis: ita occupatori dominii ſancte ſuadetur ꝙ minus male utatur dominio illo. conſtat autẽ ꝙ minus male utitur qui uſurpato dñio utitur in actibus & operibus alias iuſtis, q̃ ſi in actibus aut operibus aut etiam omiſſionibus iniuſtis & pernicioſis reipublicæ aut particulari perſonæ uteretur. Eadẽ autem ratio eſt de ſuadente & petente. Et propterea pie interpretandæ ſunt petitiones tã iuſtitiæ q̃ honeſtæ gratiæ quæ offe-

offerũtur tyrannis: ſ. ſi uis, ſeu ex quo uis detinere & exercere hoc dominiũ, utere illo iuſte, utere honeſtæ, utere pie, utere ad utilitatem publicam & priuatorũ prout deceret dominũ. Atteſtatur quoque hoc eſſe licitum cõis uſus omnium qui ſub tyrannis & dubiis dominis degunt: dum abſque conſcientiæ ſcrupulo paſſim omnes ad tyrannos & dubios dominos recurrunt ac ſi eſſent domini. Hoc enim ſignum eſt licitum eſſe hũc ad tyrannos recurſum: quia alienum a ratione eſt, ut oẽs (inter quos ſunt uiri probi) errent, & peccent abſq; remorſu cõſcientiæ, Atteſtatur etiã ſupradictæ piæ interpretationi intentio recurrentiũ ad tyrannos. conſtat nanq; ꝙ non intendunt ipſi petere, ut tyrãnus utatur tyrãnide, ut uſurpet actum iudicij: quoniã mallent ut cederet tyrãnidi & iudicio: ſed ex quo uſurpat ſibi dominium ac iudicium, intendunt ut iuſte, ut pie utatur uſurpato dominio & uſurpato iudicio. Et quod intendũt, hoc petunt: ita ꝙ nec intendunt nec petunt actum uſurpatum, ſed qualitatem ſanctam in actu uſurpato exercendo.

VECTIGAL DIVERSIS RESPECTIBVS dici poteſt iniquum.

VECTIGALIA iniqua non ſolum ſunt quæ imponuntur a non habentibus poteſtatem, utpote tyrannis, ſed quæ ex forma uel ex fine, aut ex abuſu, aut ex materia conſtat eſſe iniqua. Et ex forma iniuſta uectigalia ſunt, quæ æqualitatem proportionalem non continent, ſed plus grauant minus grauandos. ſicut enim communes honores æqualitate proportionali diſtribuẽdi ſunt, ut digniores plus honorentur &c. ita onera communia ſic diſtribuenda ſunt ut ſecundum ratam a quolibet tolerentur: & propterea iniuſta ex forma ſunt uectigalia quæ onerant improportionaliter: hoc eſt plus grauant minus grauandos. Et hæc manifeſte uidentur quæ pro iis quæ uehuntur ad uſum proprium exiguntur: quoniã radix uſus eſt indigentia: ita ꝙ quãto homo magis indiget, magis utitur qui enim plures habet filios, plus indiget, ac per hoc plus utitur, & ſic cõſequenter plus ſoluit uectigalis: ac per hoc de primo ad ultimũ qui plus indiget, plus grauatur uectigali, quod eſt iniquũ. Gabellæ igitur pro iis quæ deferũtur pro uſu proprio, iniq̃ ſunt: & ſcd̃m leges ciuiles (C. de uectigalib. l. uniuerſi.)
pœna

pœna capitis plectendi ſunt exigentes tã pro ijs quę deferũtur pro uſu, q̃ iis quæ deferuntur pro ſeminando, q̃ ijs quæ deferuntur ad fiſcũ. Vnde hmõi uectigalia non tenentur hoĩes ſoluere. Sunt quoq; iniqua ex fine uectigalia, quę non pro publica ntilitate, ſed pro bono proprio principis imponuntur. Nec obligantur ſubditi ad ſoluendũ huiuſmodi uectigalia: quoniã tyrãnica non politica ſunt huiuſmodi uectigalia ex proprio fine. Sũt ẽt uiolenta ac iniqua ex abuſu uectigalia impoſita rite pro tẽporali neceſſitate, pputa pro muris ciuitatis cõſtruẽdis, ſi poſt cõpleta mœnia perſeuerat illorum uectigalium exactio, quia princeps ſic uult. Violentæ nãq; rapinæ ſunt manifeſtæ: & propterea nõ obligant in foro cõſcientiæ. Similiter nõ obligant ſi impoſita ſunt pro cõſtruendis muris, & tamen non applicantur ad muros cõſtruendos niſi pro forma, ſed imburſantur a principe aut rectoribus. Et breuiter ſi non fit id pro quo impoſita ſunt uectigalia, iniqua ſunt ex abuſu, & fraudes aut rapinæ ſunt: nec tenentur ſubditi ſoluere in foro conſcientiæ.

Reputantur quoque ex ciuili iura iniqua uectigalia ex materia, quæcunque imponũtur ſuper alijs q̃ ſuper iis quæ cauſa negotiationis uehuntur. C. de uectigalib. l. omnium. Et extenditur negotiationis nomen in propoſito ad uænalitatem: ita ꝙ quæ deferuntur ad uendendum, ſunt materia uectigalium. reliqua quæ pro uſu ſuo & familiæ ſuę deferuntur, exempta ſunt a uectigalibus licitis. Vnde nõ litigant in foro conſcientiæ huiuſmodi illicita uectigalia ex materia.

Iuſtorum aũt undiq; (ſcilicet ex agente, forma, fine uſu, ac materia) uectigaliũ fraus peccatum eſt mortale ex ſuo genere: utpote nocumentũ inferens reipublicæ: & ad furti uitium ſpectat: ita ꝙ peccatũ mortale interuenit in hac ſubtractione, nõ ex inobediẽtia præcepti obligantis ad mortale, nec ex uinculo pœnæ appoſitę cõtra trãſgreſſores, ſed ex natura debiti reipublicæ nõ ſoluti qũocunq; ſonet ſtatutũ: quia eoipſo ꝙ uectigal [illegible] tollit homo frauduleter reipublicæ quod ſuũ eſt. Nec refert an reipublica per ſuos miniſtros ſibi exigat, ac per eos quibus ipſa uẽdidit: quia uectigal reipublicæ ſoluitur, cuicũq; ſoluatur: & a republica tollitur, qñcunque nõ ſoluitur: & nihilominus iniuria fit illi qui emit, tãquã ſubrogato. Nec excuſat fraudẽ a peccato mortali, quia inſtitutores uectigalium

& emptores præcognoſcunt, ꝙ fient multæ fraudes abſque reſtitutione, niſi comperiantur in facto fraudis, ſicut non excuſantur diſpẽſatores rerum communitatis, aut domini, aut ciuis a crimine furti, ex hoc quod cõmunitas, aut dominus, aut ciuis præſcit huiuſmodi ſuos diſpenſatores fraudulẽtos eſſe: ſicut nec Iudas excuſatur a furto ex loculis, ex eo quod Dominus præcognoſcebat quod fur erat. Inſtitutio enim & uẽditio & emptio uectigalium intelligitur ſecundum id quod debitum eſt. Et licet neceſſe ſit ut fraudes eueniant uæ autem homini illi per quem fraus uenit.

NOTANDA SVNT PLVRA IN MATEria uectigalium.

OCCVRRVNT circa uectigalia adhuc quinque notanda. Primum circa autores. Nam ſecundum canonica iura extra de uerbo. ſig. ſuper quibuſdam declaratur illi eſſe pedagia, ſalinaria ac guidagia interdicta, quę nõ apparent Imperatorum, uel Regum, uel Lateranen. Concilii largitatione cõceſſa, uel ex antiqua cõſuetudine a tẽpore cuius non extat memoria introducta: ita ꝙ quãtũ eſt ex parte autoris, quatuor numerant̃ legitimi autores: ſcilicet Imperatores, Reges, uniuerſale cõciliũ, & antiqua cõſuetudo ſine memoria initij. Et ſcito ꝙ ſub appellatione concilij clauditur. Papa etiam ſolus, quia ab ipſo cõcilio autoritatem habet. Et ſimiliter ſub appellatione Regum cõprehendi uidentur ciuitates habentes merum & mixtum imperium, non recognoſcẽtes ſuperiorem aliquẽ in temporalibus ſub quo ſint, quia eadem ratio uidetur de iſtis & Regibus. Imponẽtes autẽ noua pedagia uel augentes antiqua ſine legitima autoritate, peccant mortaliter rapinæ crimine. Secundum circa exactores, ꝙ exactores iniuſtorũ uectigaliũ, ſi ſunt iniuſta manifeſte uel ex parte autoris, uel formæ, uel finis, uel materię, uel abuſus, & breuiter quomodolibet ſint iniuſta manifeſte, non excuſantur ab iniquitate mortali. Si autem non ſunt manifeſte iniuſta, ſed in dubiũ ab aliquibus uertuntur, alijs affirmantibus iuſta, excuſare uidentur ſubditi exactores: quia in dubiis obedientia excuſat. Qui uero non ſunt ſubditi, aut non ex obedientia faciũt, non debent ſe periculo iniuſtę exactionis exponere. Et nihilominus

nus memento excõmunicationis contra exactores pedagiorũ prohibitorũ. Tertium circa exemptos a uectigalibus. Nã a clericis & perſonis eccleſiaſticis pro ſe aut rebus ſuis quia non negotiandi cauſa deferunt, exigi nequeunt uectigalia. c. quãquam. de céſib. lib. vj. Vbi habes cenſuras eccleſiaſticas, ſcilicet excõmunicationis contra ſingulares perſonas: & interdicti contra cõmunitates, donec exorta reſtituerint. Quartum circa præſumptionem iuris de uectigalibus: quia in cap. quanquam. de cenſibus. in vj. dicitur: quãquã pedagiorum exactiones tam iure canonico q̃ ciuili regulariter merito ſint dãnatę. Ex hoc nanque textu apparet, ꝙ cõmuniter uectigalia quæ & pedagia uocantur, ſunt damnata. Et intelligo hoc uerificari propter materiam, quia limites negotiationis excedunt: & propter formam quantum ad immoderatum ualde grauamen: & propter nouitatem: & propter iniuſtam cauſam aut in principio, aut in proſequutione. tot nanq; conditiones exiguntur ad iuſta uectigalia, ut difficile forte ſit inuenire uectigalia iuſta: & propterea merito damnata regulariter dicuntur utroq; iure humano. Exigitur ſiquidem ad iuſtitiam uectigalium. Primo, legitima autoritas imponendo: de quo dictum eſt.

Secundo, iuſta cauſa finalis, quæ eſt ſolũ bonũ publicũ. Tertio, iuſta forma, & ut nõ uioletur iuſtitia diſtributiua, & ut nõ ſit immoderatũ grauamẽ. Quarto, iuſta materia. quę ſolum cõprehẽdit res negotiatorias. Quinto, iuſtus uſus: ut ſcilicet fiat illud publicũ bonum pro quo impoſita ſunt: & demum ꝙ temporalia non prorogentur ultra ſuum tempus. Vbi nota ꝙ quia defectu autoris cenſentur illicita, ſi nõ apparet aliquis quatuor ſupradictorum autorum (ita ꝙ non præſumitur pro iuſtitia uectigalium ex parte autoris, ſed contra illam ſi non apparet: ut in dicto c. ſuper quibuſdam clare patet) ſimiliter præſumendũ uidetur contra iuſtitiam uectigalium ſecundum alias conditiones ſi non apparent, tanto magis quanto regulariter dicuntur damnata. Et hæc dicta ſint, ut prudens confeſſor in ijs quæ nõ apparent iuſta, non cogat pœnitentes ad reſtituendũ exactoribus uectigalium. Quintum eſt circa collectas. Prouerbiũ eſt: Facta lege, inuenta eſt malitia. Quia uectigalia quæ pedagia dicuntur, & uulgo appellantur gabellæ uel doanæ &c. tot laqueis ac damnationibus ſubſunt, & de facto exiguntur gabel-

læ nō ſolum pro mercaturæ rebus, ſed rebus ad uſum, miſerti doctores multarū animarū, adinuenerunt ꝙ licet nō poſsint per modū uectigalium imponi gabellæ pro uſu, poſsint tñ per modum collectæ imponi a communitatibus, hoc adiecto moderamine, ꝙ imponant ſuis ſubditis tantum. ita ꝙ forenſes nō teneantur. Sed diſtinctione hic opus eſt. Nā hac in re aliquid eſt iuris, & aliquid eſt facti. Spectat ſiquidem ad ius, an collectæ huiuſmodi ſint licitæ. Et ſi quidem uerum eſt quod dictū eſt (ſcilicet ꝙ diſtributio onerum communium comméſurata iis quæ uehuntur ad uſum, eſt iniqua ex forma, quia plus indigēs plus utitur, ac plus grauatur) collectę iſtę iniquæ ſunt. Apparet quoque alia iniquitas in iſtis: quia pro ijſdem rebus non negociatorijs æque grauatur pauper ſicut diues. Collectę nāq; pro communi bono grauantes ſingulos, deberēt cōmenſurari perſonis iuxta earum facultates, & non ꝙ tantum ſoluat pauper, quātū diues. Si tñ cōitates ſibiipſis imponētes collectas, non ad cōmenſurandum ſolutiones rebus pro uſu uel non uſu. ſed pro expedieti ad quietē & pacē ciuium modo colligēdi pecunias opportunas, approbarēt talem modum collectarum, ut quilibet ipſorū ſoluat in porta. ſecundū ea quę defert per portā, nō uideo damnationem aliquā: quoniā ſi pro communi bono quietis & pacis ſeipſos tali modo grauare eligunt, nulli iniuriam faciunt. Et ad hoc, ut arbitror tendunt doctores excuſantes huiuſmodi collectas etiam pro iis quæ deferuntur ad uſum. Eſſent quoque in collectarum impoſitione & duratione cauſæ ſupra dictæ conſiderandæ ex parte finis & uſus: quia ſine illis non ſunt iuſtæ, nec obligant in foro conſcientiæ ad ſoluendum illas. Ad factum autem ſpectat an ſecundum ueritatē iſtæ exactiones ſint collectarum, an ſolo nomine ab excuſantibus dicantur per modū collectæ. Differentia ſiquidē inter collectas & uectigalia eſt, ꝙ uectigalia imponuntur oībus per portam aut paſſum &c. uehentibus, ſiue ſint ſubditi: ſiue peregrini: collectæ autem cantant quòd ſoli ciues aut ſubditi &c. Et propterea quum conſtet, ꝙ omnes tranſeuntes oportet ſoluere, conſtat quod non collectam ſed gabellam per modum gabellæ impoſuerunt & exigunt. Et quid adhuc egemus teſtibus ſi etiam ab omnibus gabellæ uocentur: ita ꝙ & nomen & rem gabellæ habent, hac per hoc iniquitatē. Nō eſt igitur ingeren

dus conſcientiæ ſcrupulus nõ ſoluentibus huiuſmodi uectigalia tam male excuſata ex colore collectarum.

VENATIONIS VSVS AN ET QVANDO peccatum inducat.

VENATIO ſecundum ſe nullũ eſt peccatũ: quia eſt uſus naturalis dñij homini præſtiti ſuper animalia. Per accidens autem eſt peccatum multipliciter. Primo ex incircũſpectione in actu uenandi: ut ſi fiat cum periculo aut dãno proximi, non conſiderando ſi homo percuti poſſit, aut ſi damnum inferatur agris ſeu uineis &c. Et tunc iudicandum eſt peccatũ, ſecũdum temeritatem, periculum, & damnum ſi emerſit. Secundo, ex conditione perſonæ cui prohibitum eſt uenari: ut, ſi ſit clericus, nam cuilibet clerico interdicitur uenatio & ſyluatica fatigatio cum canibus, & accipitres aut falcones habere, c. oĩbus. extra de cler. uena. Et conſtitutis in ſacris pœna ſuſpenſionis imponenda ſtatuitur, ſi quis talium perſonarum in hac uoluptate uenationis ſæpius detentus fuerit ibidem c. Epiſcopum. Tertio, ex conditione tẽporis, quia ſcilicet uenatio impedit a debito cultu Deo tunc exhibendo: ut ſi quis ꝓpterea omittat Miſſam, aut ſeruitores ſuos ad hoc occupando impediat audire Miſſam. Et ſimile eſt iudicium de aliis diuinis, quibus intereſſe debet: iuxta doctrinam Ambr. quæ habetur xcvj. diſt. cap. an putatis. Quarto, ex immoderato affectu ex quo capite facile omnia humana opera fiũt peccata, exoſa autẽ inuenitur uenatio ſanctis Hieronymo & Ambroſio quia ad peccatum implicat: & forte ſpecialiter, quia abducit Dominos a neceſſariis expeditionibus, dum propter uenationes minorẽ gerunt curam ſubditorum, ſubtrahũtq; ſeipſos reipublicæ, aut quia animum quaſi ferocem facit, aut fouet in proſecutione & perſecutione animalium cum delectatione. Ex quocũque autem accidente fiat mala uenatio, certum eſt nõ eſſe malam ex ſuo genere: ac per hoc conſtat eſſe licitã debitis adhibitis circũſtantijs. Efficitur quoque quinto illicita uenatio, ſi propterea dominus priuat populum libertate capiẽdi animalia ſylueſtria quæ in nullius ſunt bonis, in loco ubi conſueuerunt eſſe capientium: ita ꝙ nec ex parte animalium poſſeſſor aliquis damnificetur, nec ex parte loci alicui fiat iniuria. Huiuſmodi

iuſmodi enim priuatio tyrannica eſt: utpote contra bonũ cõis libertatis & utilitatis propter bonum proprie delectationis: & perniciosa eſt ſi pœnam notabilem adijciat. Secus autẽ eſt ſi ab antiquo cuius initij nõ extat memoria, uenationes reſeruatæ ſunt domino. Et tunc etiam debet pœna moderata eſſe.

VENDITIO POTEST MVLTIS RESPE-ctibus eſſe uitioſa.

VENDITIO licet nullum ſonet peccatum, multis tamẽ modis peccatum fit. Primo, ex quantitate pretii: ut ſi uẽdatur res pluris quam ualeat, uel in ſe ſecundum communem æſtimationem ſeu uſum, uel uendenti, nam licitum eſt uẽdenti pluris uendere ſi plus ualet ſibi, nõ quia pluris emit, ſed quia commoda ſibi tantum eſt, ut licet ualeat decem, ſibi tamen ualet uiginti. Secundo, ex fraude in ſubſtantia rei: ut ſi quis unã rem uendit pro alia: ut aquam pro uino: ut faciunt miſcentes uinum in uegete, aut mel pro zucharo, uel fumum terræ pro reubarbaro &c. ut faciunt mali aromatarij in confeſſionibus & medicinis &c. Et hinc in multis artibus fraudulenta ac iniqua redditur uenditio uendendo unam rẽ in toto uel in parte, pro alia. Et eſt ex ſuo genere fraus hæc mortalis. Tertio ex fraude in qualitate rei: ut ſi uitioſam rem uendit pro non uitioſa. Eſt enim hic fraus & iniquitas manifeſta. Secus aũt ſi uendit rem (puta caballũ) ut eſt explicans ſe nolle pro defectu teneri tunc enim ſi non pluris uendit quam in ueritate ualeat omnibus defectibus conſideratis, nõ peccat: quãuis emptor fallatur a ſeipſo, ſic ꝙ ſi ſciret tot defectus, nõ emeret. Sed ſi uẽdit pluris ꝗ̃ ualeat in ueritate, peccatũ eſt iniuſtitiæ in foro cõſcientiæ. Et eſt mortale ex ſuo genere: quia nocumentũ infert proximo iniuſte. Quarto, ex fraude in quantitate menſuræ, ponderis, aut numeri: quod cõſtat eſſe mortale. Quinto, ex monopolio augmentatiuo pretii, nam & monopolium eſt prohibitum: & quãtum de pretio augetur ex monopolio, tantum iniquitatis apponitur pretio. Nec excuſantur huiuſmodi mercatores ex conceſſione dominorum: quia nec ipſi domini excuſantur a rapina, dum emptores coguntur emere tanto pluris, quia non poſſunt aliunde emere. Eſt enim monopolium huiuſmodi non ſolum in priuatorum hoc damnum, ſed communis libertatis of-

ſenſiuum. & ideo non eſt tolerandum. Sexto ex temporis expectatione: ut ſi pluris uendat q̃ ualeat, quia non nũc, ſed poſt annum pretium expectat. Eſt tamen hic grano ſalis opus, primo ratione latitudinis pretii. Non enim conſiſtit iuſtum pretiũ in puncto, ſed diſtinguitur trifariam, aliud ſiquidẽ eſt piũ, aliud moderatũ, aliud rigoroſum. Hinc.n. fit, ut res eadem in eodẽ loco ac tẽpore uendatur decẽ, undecim & duodecim: ita ꝙ intra hmõi latitudinẽ reputatur pretiũ iuſtũ. Et propterea ſi uẽditor ſoluẽti nũc dat pro decẽ, & ſoluturo ad annũ non uult dare niſi pro duodecim, iniuſtus nõ eſt: quia nõ exit terminos iuſti pretii. Sed ſi uellet quatuordecim, iniuſte uẽderet, & ad uſurã reducitur: ut infra de uſura patebit. Ex dicta aũt pretii latitudine cõtingit ut in eodẽ die prudens negotiator multũ lucretur, emẽdo in pretio miti & uẽdẽdo in rigoroſo. Scdo rõne dubii. Nã ſi quis merces, ſuas nõ eſſet in ueritate nũc uẽditurus ſed ſeruaturus in tẽpus aliud, in quo credunt ueriſimiliter plus ualituræ q̃ nũc, nõ intelligitur uẽdere pluris iuſto pretio, ſi pluris uendat quã nũc ualeãt. Quod poteſt dupliciter fieri. Primo, ut uendat nunc pro illo pretio quod tunc ualebunt communiter ſiue plus ſiue minus. Et hoc caret omni ſcrupulo. Secundo, ut ex nunc determinetur pretium. Et ſic oportet pretium eſſe moderatum, ita ꝙ ſtet intra limites dubii futuro illo tempore pretii. Verbi gratia: ſeruandũ frumentũ ad menſem Maii, uerisimiliter creditur ꝙ ualebit decem, & ꝙ poterit plus aut minus ualere, nunc uero ualet octo licitũ eſt mihi qui ſeruaturus ad illud tempus eram, uendere nũc decẽ, ex quo uerisimiliter dubitatur quod plus aut minus tunc ualebit. ut patet in cap. nauiganti. extra de uſur. Septimo, ex pacto de retrouendendo, ſi minoris uendit quam ualeat: quia palliatur ſub uẽditionis nomine mutui acceptio. Et tũc in uenditore peccatum eſt, pro quanto participat in crimine cum uſurario ſi inducit eũ ad hoc. Verũ ſi iuſto pretio uenditur, & adiungitur pactum de retrouendendo & interim locãdo eidem qui uendit ſub annuo cenſu honeſto, cenſetur uenditio licita cum omnibus adiectis pactis. Et fit frequenter huiuſmodi uẽditio a conſtitutis in aliqua neceſſitate, nolentibus tamen abdicare a ſe uſum illius agri ſeu domus quam uendunt. Et ſi rationem quæris, uide cõmentaria noſtra in ſecunda ſecũdæ. Octauo ex

loco uel tempore prohibitis: ut ſunt tempus ſacrum, & locus ſacer. Diebus nanq; feſtis Deo dicatis nõ licet uẽdere niſi ad minutũ quæ ad cibum & potũ ac medicinã uel articulum aliquem occurrentis neceſſitatis neceſſaria ſunt. Tolerantur quoque illa quæ ex conſuetudine nundinarum aut aliter curruntꝰ ut diffuſe in uerbo, feſti dies, habes. In locis quoque ſacris (ut in uerbo immunitas, habes) prohibitum eſt uendere, eijciente Domino uendentes de templo.

ACTVS VINDICATIONIS QVANDOque uirtuoſus quandoque uitioſus eſſe poteſt.

VIndicatio duplex inuenitur. Prima, quæ exercetur per principem ſeu iudicem contra malos. Et hæc eſt opus iuſtitiæ ſanctum.

Altera eſt quæ fit ſeu appetitur ab homine priuato. & hæc licet poſſit eſſe iuſta, frequentiſſime tamen eſt mala, & quantum ad affectum, & quantum ad exercitium. Nam quantum ad opus, uindicare ſe uel alios, eſt illicitum cuilibet priuato, niſi quo ad actionem defenſiuam, qua uim ui repellere licet cũ moderamine inculpatæ tutelæ: quia punire eſt actio habentis poteſtatem ſuper eũ qui punitur: ac per hoc eſt illicitũ, imo uſurpatũ, ſi a non habente ſuper illũ poteſtatem uindicta fiat.

Quantum uero ad appetitũ, nullũ eſt peccatũ appetere uindictam, hoc eſt iuſtam punitionẽ: quia hoc eſt appetere iuſtitiam, & ſcriptum eſt: Lætabitur iuſtus cum uiderit uindictam. Sed cauſa appetendi, peccatum ingerere poteſt: ut ſi ex odio, ex ſatiandi animi mei gratia uindictam affectem. Eſt igitur in appetitu uindictæ peccatum, tum ſi quis uult per ſeipſum facere uindictam, tum ſi ex malo animo cõtra hominem uult per iudicem uindictam fieri. Oportet enim hoc fieri & appeti cũ dilectione hominum, & odio uitiorũ, pro bono iuſtitiæ, pro bono pacis: ut alii non audeant contra bonos inſurgere, & ne impunitas delictorum pariat incentiua uitiorum. Sic enim licet non ſolum appetere, ſed quærere per officium iudicis uindictam illorum qui ſe uel alios offenderunt.

CONSECRATIO VIRGINVM QVANdo ſit illicita.

Virgi-

VIRGINVM conſecratio illicita redditur ſi in ueritate uirgo non eſt quæ conſecratur. Nec excuſatur ex hoc quòd occulta eſt uirginitatis amiſſio, & ſcandalum eſſet ſi nõ conſecraretur: quia in ſacramentalibus eccleſiæ actionibus nõ debet interuenire fictio, ſicut nec in ſacramentis. Et quia fictio iſta qua ut uirgo ſe ingerit conſecrationi, quæ uirgo non eſt, iniurioſa eſt ſacramentalibus eccleſiæ, peccatum eſt mortale ex ſuo genere. De remedio autẽ a multis dato occulte uiolatis uirginibus conſecrandis ad euitandum ſcandalum: ſcilicet ut nomen uirginitatis in nomen caſtitatis, aut cõtinentiæ mutetur, dicẽdum uidetur ꝙ uanũ eſt: quia ſi officium cõſecrãtionis uirginum perſpiciatur, apparebit ꝙ aut oportet uirginẽ cõſecrare per illud officiũ, aut illud omittere: ſicut per officiũ quo conſecratur Epiſcopus, oportet Epiſcopum conſecrari: & ſimilia. Nec puto doctorẽ aliquẽ qui officiũ huiuſmodi uiderit, hoc conſuluiſſe: ſed ſolummodo ꝙ aliquæ cerimonię illius officij & aliquæ illius orationes, mutato uirginitatis nomine in nomen caſtitatis, fieri uel dici poſſunt: ut uel ſic appareat illam benedici ad uitandum ſcandalum: quod a ratione alienũ non eſt. Sed aduerte, ꝙ uirginitas ſumitur in propoſito, ut eſt nomen ſtatus: ita ꝙ ſufficit ad conſecrationẽ ꝙ ſit uirgo ſecundum carnis integritatem. Tum quia eccleſia utitur nominibus ut plures utuntur. Virginitas autem communi uſu eſt nomen ſtatus: ut patet ex uſu. Et in Euangelio uirgines diſtinguũtur in fatuas & prudentes. & Paulus uirgines diſtingui in caſtas & non caſtas denotat, dum dicit, Deſpondi uos uni uiro uirginem caſtam exhibere. Et confirmatur, quia aliter eccleſia daret occaſionem fallendi. nam & mulieres & puellæ cum toto mundo uocant uirgines quæ carnis retinent integritatẽ. Et propterea ſi aliud quã hoc eccleſia exigeret quum ponit a puellis conſecrandis ſi uirgines ſunt, falli oportet eccleſiam: & tamen puellæ non decipiunt eccleſiam dicentes ſe eſſe uirgines quãdiu carnis retinent integritatem: quia hoc intelligunt per eſſe uirginem. Et confirmatur adhuc: quia in Pontificali Romano poſtquam dictum eſt ꝙ Pontifex diligẽter inquirat ante conſecrationem de ætate xxv. annorum, & propoſito ſeruandi uirginitatem, ſubiũgitur: Et inſuper ſeorſum cum qualibet conſecranda, de uita & conſcientia & carnis integritate,

Vbi clare patet explicari ꝙ per uirginitatem intelligat Pontifex inquirens. ſ. carnis integritatem. Et hæc ſint dicta, ne putet quis puellas integras carne, mente autem & negligentia, ſeu complacentia pollutionum delectabilium corruptas a conſecratione repellendas eſſe, quia irreparabiliter perdiderunt uirginitatis uirtutem. Poſſunt enim conſecrari quia ſunt uere uirgines ſecundum ſtatum, licet non ſecundum uirtutem.

PRAELATI POSSVNT PECCARE ſuum gregem uiſitando.

VISITATIO qua Epiſcopi ſeu Prælati uiſitant gregem ſuũ, illicita reddit ſi non cõformet ſacris Canonibus, & ſpecialiter formæ præceptæ in lib. vj. de cenſi. c. Romana.

CONTEMPTVS EXTREMAE VNCTIOnis peccatum eſt.

VNCTIONEM extremam quamuis nõ teneatur homo accipere ut neceſſariam ad ſalutem, contemptus tamen illius peccatum eſt mortale, non minus quã quilibet alius contemptus aliorum mandatorum eccleſiæ.

VIOLATIO VOTORVM SEMPER damnabilis eſt.

VOTI uiolatio peccatum eſt mortale: quia eſt perfidia contraria fidei Deo debitæ ex promiſſione ipſi Deo facta. Eſt nanq; uotum promiſſio Deo facta de bono, Eſt autẽ promittere, conſtituere ſe debitorem eius quod promittitur. Et propterea ſicut ad uirtutem fidei ſeu ueracitatis pertinet ut ſeruet̃ promiſſio facta homini: ita ad uirtutẽ fidei religioſæ ſpectat ut ſeruetur promiſſio facta Deo de re illi grata. Et conſequenter irreligioſæ perfidiæ eſt uiolare promiſsionem factam Deo de re Deo grata: quam promiſſionem uocamus uotum. Et ſcito ꝙ q̃n factum eſt uotum de illo bono ad quod quis non tenebatur, perfidia uoti eſt ſpeciale peccatum mortale. Q̃n uero factum eſt uotum de illo bono ad quod omnino tenebatur, perfidia uoti eſt circunſtantia mutans ſpeciem, & neceſſaria ad confitendum: ut ſi quis uouit non fornicari, ſi poſtea fornicatur, crimẽ illud eſt & in ſpecie fornicationis, & in ſpecie perfidiæ irreligioſæ.

MATERIA VOTI DIVERSIS RESPE-ctibus eſt conſideranda.

ET quoniam frequenter contingit confeſſores de uotis iu dicare, ideo diffuſiorem oportet ſermonẽ facere. Primo, ex parte materiæ. Secundo, ex parte uouentis. Tertio, ex par te impedimentorum occurrentium. Quarto, ex parte diſpen ſationis ſeu cõmutationis. Quum.n.materia uoti ſit ſolũmo dò bonum aut ſub præcepto, aut ſub conſilio diuino ſit contẽ-tum, alienum a uoti materia, ſcito omne illicitũ, oẽ quod eſt contra conſilium diuinum, & oẽ indifferens: ita ꝗ ſi quis uo-ueat aliquid illicitum (puta occidere hoiẽm, aut dicere uerbũ otioſum) uel aliquid contra diuina conſilia (puta non ingredi religionem, non mutuare, non fideiubere, non facere eleemo ſynam) uel aliquid indifferens ad mortale bonũ uel malum, ut non ire ad talem domum, ueſtiri ueſte alba, non eſt ualidũ uotum: quia non eſt uotum: quia promittitur Deo quod Deo non placet. Sed occurrunt hic multa declaranda. Et in primis ꝗ qui de facto uouet aliquid illicitum, aut contra conſilium, aut indifferens, peccat uouendo, quia abutitur uoto, & q̃nque quidem mortaliter, q̃nq; autem uenialiter. In tribus ſiquidẽ caſibus peccat mortaliter uouendo. Primus eſt, ſi uouet com mittere aliquod opus quod eſt mortale: ut occidere, mutilare &c. Secundus eſt, ſi uouendo non faceret ea quæ ſunt conſi-lij, habet animum ita pertinacem, ut intendat obligare ſe uo to etiam in caſu in quo conſiliũ habet uim præcepti: puta non mutuare patienti extremam neceſſitatem: & ſic de aliis. Ter-tius eſt, ſi uouendo huiuſmodi uota ſtulta & diſplicẽtia Deo, cognoſcit quid facit, hoc eſt, ꝗ attribuit Deo id quod Deo non conuenit: ſ. acceptare huiuſmodi uincula uotorum, & tũ uult hæc uouere. Nam eſſet peccatum blaſphemiæ huiuſmo-di uotum: utpote quod ſciens & prudens attribuit Deo quod Deo non conuenit. Secus autem eſſet ſi crederet Deo diſpli-cere hęc uota, ſicut peccata uenialia diſplicent Deo, & nihilo minus credens uotum ualere, aut ſaltem ꝗ ualeat quantum ua lere poteſt, faciat huiuſmodi uota. nam tunc uenialiter tantũ peccat excuſante illum ignorantia communi, & exiſtente in-tentione non mala, ſęd promiſſione ſtulta. Venialiter autem

ſemper peccat uouens quodcunq; horum: quia diſplicet Deo ſtulta promiſsio: qualis eſt tam indifferentium q̃ oppoſitorũ conſiliis: q̃ uenialium promiſsio Deo exhibita. Circa illicitorum deinde uota, nota contingere hæc ſex modis.

Primo promittendo opus in ſe illicitum: ut ſi quis uoueat occidere aliquem. Secundo, promittẽdo opus bonum ueſtitũ malo fine: ut ſi quis uoueat dare eleemoſynam ob inanem gloriam. Et neutrum horum eſt uotum: ſed peccatur uouendo & implendo. Tertio, promittẽdo licitum ob illicitam petitionẽ obtinẽdam: ut ſi quis uouerit offerre Deo mille aureos ad occupandum ciuitatem nõ ſuam. Et hoc uotum blaſphemia eſt, non uotũ: quia eſt facere Deum actorem ſeu patronum criminis. Quarto promittẽdo Deo licitũ pro obtento illicito quaſi recompẽſationẽ ſeu gratiarum actiones. ut ſi quis uouerit ſe ſacrifirium Deo oblaturum pro obtenta aliena uxore. Et hoc quoq; blaſphemia, non uotum eſt. Quinto, promittendo licitum pro petitione licita, ex turpi tamen cauſa pendente: ut ſi quis habens concubinam uoueat Deo centum aureos ſi cõceſſerit ſibi ex illa filium. Et hoc uotum eſt uere uotum, & obligat ſi conditio extat: quoniã uotum nõ cadit ſuper illicitũ coitu, ſed ſuper dono filii, præſuppoſito, illicito cõcubitu. Nõ tenetur tamen retinere concubinã, ut faciat quod in ſe eſt ad implendũ uotum: quia præſuppoſitum eſt malum & illicitũ. Sexto, promittẽdo licitum non pro aliqua petitione obtinẽda ſed pure cõditionaliter apponẽdo euentum illicitũ: ut ſi quis uoueat ſe ingreſſurum religionem ſi cõmittet adulteriũ, ad hoc ut caueat ab adulterio, uel ut pœnitentiam faciat de adulterio, uel abſolute intẽdit in tali euentu obligare ſe ad tale uotum. Et hmõi uota ſunt uere uota conditionalia: & obligant eueniente conditione, & non alias. Circa indefferẽtiũ uota aduerte, ꝙ promittere Deo indifferẽtia (ut ſunt ea quę nec bona nec mala ſunt) eſt ſtultum. Prouenit enim ex ſtulta de Deo imaginatione, quaſi Deo placeãt humana, hoc eſt uoluntaria opera, quæ nõ ſunt moraliter bona: ut non filare in ſabbato, non pectere caput &c.

Verum hoc intelligendum eſt de operibus indifferentibus manẽtibus in ſua indifferẽtia. Nam ſi opera indifferentia ex aliquo reſpectu fierent bona uel mala moraliter, tunc cadere

poſſent ſub uoto. Verbi gratia:tã ire q̃ non ire ad domũ Ioã nis,eſt opus ſecundũ ſe indifferens: ſed ſi in Ioãnis domo ſit, uel fiat aliquid attractiuum mei ad malum(puta ludus,uel mulier attrahens &c.) tunc ire ad domũ Ioannis non eſt indifferens,ſed declinat ad malũ:& nõ ire declinat ad bonũ. Et propterea ſi in huiuſmodi caſibus uouerit quis non ire ad Ioannis domum ut caueat ſibi, uotũ eſt ualidum. Si tamen ex Ioãnis domo ceſſaret ludus aut mulier & breuiter ratio mali, ceſſat obligatio uoti: quia ceſſat uoti materia. Ex hoc ipſo enim q̃ non ire ad domum Ioannis non habet amplius rationẽ cautelæ ſeu præſeruatiui a periculo, redit in naturã indifferẽtis: & ſic nõ eſt amplius materia uoti. Hæc de materia uoti.

CONDITIONES QVATVOR EX PARte uouentis examinandæ.

EX parte autem uouentis quatuor conditiones occurrunt: ſcilicet fallacia, imperfectio actus, imperfectio ætatis, & ſubiectio. Inuenitur igitur fallacia quãdoq; in uoto, uel quia non intendit uouere, ſed ſimulat ſe uouere. Et quoniam hoc eſt decipere eccleſiam cui fit uotum ſolenne, aut homines teſtes coram quibus aliquis emitteret publicum uotum, & dolus ac fraus nulli debet patrocinari: licet uotum in ueritate nullũ ſit, compelli tamẽ debet ad implẽdum quod ore proprio Deo promittere ſe dixit: ſicut compelli debet quilibet ad ſeruandũ contractum cum homine, licet non intenderit promittere. Et nihilominus peccauit mortaliter pernicioſum incurrendo mendacium. qui ſolenne aut publicum uotum cum animo nõ uouendi fecit & ratione irreuerentiæ diuinæ coram hominibus, & ratione ſcandali ſequentis, cui dat operam efficacẽ dũ uouere ſe promulgans intendit monſtrare ſe facto contemptorem uoti. Vel eſt fallax uotum: quia licent intẽdat hõ uere uouere, nõn intendit tamen ſeruare promiſſum. Et huiuſmodi uota uera quidem ſunt (quia ibi interuenit intentio uouendi cum promiſſione facta Deo de bono illo grato) peccat tamẽ mortaliter ſic uouens. Nec minus tenetur coram Deo adimplere uotum, quam ſi uouiſſet cum intentione ſeruandi promiſſum; quia ex ſuo iniquo propoſito nihil reportat exemptionis a uinculo uoti cui ſe ſubiecit.

Imperfectio actus in uoto dupliciter inuenit. Vel per modum primi motus, quando ſcilicet uotum (hoc eſt promiſſio Deo facta) non eſt actus deliberatus, ſed eſt promiſſio imperfecta: ſicut in tentationibus fidei uacillatio abſq; conſenſu, nõ eſt deliberata infidelitas: & affectus ad occidẽdũ inimicũ abſque conſenſu rõnis, nõ eſt mentale homicidium complete: & ſic de ſimilibus. Et huiuſmodi promiſſiones uotiuæ non ſunt uere uota, ſed inchoationes uotorũ, ac per hoc non obligant.

Alio modo inuenitur imperfectio actus uotiui ex defectu plenæ ac diſcuſſæ deliberationis: ut contingit in uotis quæ fiũt ex timore repentinorum malorum, aut ex magno dolore, aut ex leuitate animi, aut pronitate ad uouendum, & ſimilibus. Et talia uota ſunt quidem uera uota, ſed minus plena.

Quod ut clare intelligas, diſtingue deliberationem dupliciter intelligi. Primo, ut ſufficit ad conſtituendum actum deliberatum abſolute: ſicut quodlibet peccatũ mortale eſt deliberatũ: ita ꝙ niſi eſſet deliberatæ uolũtatis, nõ eſſet mortale peccatum. Alio modo ut conſtituit actum deliberatum ex modo deliberandi: ſicut actus cum meditatione & diſcurſu diſcuſſi concluduntur, acceptantur, eliguntur. Et ſic non omne mortale peccatũ fit ex deliberatione: ſed multa homicidia, ſacrilegia, luxuriæ &c. committuntur ex paſſione abſq; hmõdi deliberãdi modo. Vota ergo quæ ex deliberatione primo modo (hoc eſt abſolute) fiunt, uera ſunt: quia deliberatio quæ ſufficit ad conſtituendum ſeipſum ſeruũ diaboli, multo magis ſufficere debet ad ſeipſum debitorem Deo conſtituendum. Sed quia quãtũ ad modũ uouẽdi nõ interuenit deliberationis modus, dicũtur ꝙ ſunt uota hæc minus plena. utpote quibus plenitudo modi uouendi (ſcilicet per exactam deliberationẽ) defuit, & propterea abſq; difficultate huiuſmodi uota commutãtur uel diſpenſantur. Imperfectio autem ætatis (hoc eſt ætas ante pubertatem) tollit uoto religionis ſolenni ſuam uim: ita quod profeſſus ante completum annum quartumdecimũ, poteſt libere redire ad ſeculum: ut habetur extra de regu. cap. is qui. in ſexto. Et ratio huius eſt autoritas eccleſiæ irritantis uotum religionis ſolẽne intra talem ætatem. Et hoc ſiue perſona ſit doli capax, ſiue non: quia ſic ſtatuit eccleſia. De aliis autem uotis ſecus eſt, quia nõ tam ad ætatem quam ad rationis ple-

nis plenum uſum ſpectatur. Nam in quacunque ætate habeat rationis uſus liber: ita q̧ perſona eſt doli capax (hoc eſt ad ꝓpoſitum ut diſcernat quid importat facere Deo uotũ) poteſt homo uoto alio quocunque ſe obligare, ita qđ uotum eſt ualidum quantum eſt ex parte ſui: quoniam tunc ætas non tollit aliquid eorum quę neceſſaria ſunt ad uotũ: ut patet. Subiectio demum uouentis reddit uota conditionalia: hoc eſt ſi pater, maritus, dominus, Prælatus &c. permiſerit: ita q̧ ſubditorum uota non ſunt ipſo facto inualida, nec ſunt abſolute obligatoria, ſed medio modo ſe habent: quoniam obligant ſtante cõditione ſubintellecta, ſcilicet ſi ſuperiori placet, aut non diſplicet. Dico autem placet aut nõ diſplicet, propter diuerſam materiam uoti: quoniam ſi uotum ſit de prohibitis ſubdito, ſubintelligitur ſi ſuperiori placet. Et tunc tenetur requirere bona fide ſuperioris beneplacitum, explicando ei ſuum uotum, ad hoc ut integra fide agat cum Deo cui promiſit, forte enim cõcedet ſuperior intellecto uoto, quod negat neſciẽs ſubdit uotum. Et ſi illi placet, tenetur exequi ſuum uotũ: ſi non placet, irritum eſt uotũ, ut patet ſi epiſcopus uouerit ingredi religionẽ, ſubintelligitur enim ſi Papæ placet. Vnde tenetur requirere ſi Papæ placet, ut impleat uotũ: an non, ſi placet, implere: ſi nõ, irritum eſt uotum: quia epiſcopo prohibitum eſt ingredi religionem. Et ſic de ſimilibus. Si quis tamen ſubditus in cõmunibus uotis petat licentiam in opere quod promiſit ut liceat ſibi illud facere pro Deo, & non indicet quod hoc uouerit, putans ſibi hoc ſufficere: excuſatur pro tunc ab exequutione uoti ſuperiore negante licentiam. Nõ tamen propterea uotum eſt irritatum: quoniam ad irritationem uoti requirit̃ uoluntas ſuperioris ad irritandum; quæ in propoſito nõ interuenit. Vnde remanet obligatus ad petendum iterum qñ prudentia ſuadebit petere licentiam operis promiſſi, donec irritetur uotũ. Si uero uotũ ſit de non prohibitis ſubdito, ſubintelligitur conditio, ſi ſuperiori non diſplicet: ita quod tenet̃ exequi uotum, quouſque ſuperiori notificatum ſibi uotũ diſpliceat: ut ſi patet ſi religioſus uoueat dicere quotidie pſalmos pœnitentiales. Tenetur enim illos dicere quouſq; ſuperior ſciat & reprobet obligationem uotiuam quam debet reprobare, utpote Prælato præiudicialem. Et ſcito quod hæc quæ de uotis ſub-

ditos

ditorum dicuntur, intelligenda ſunt quantum ad illa in quibus ſunt ſubditi: ita quod ſi aliqua ſunt in quibus non ſunt ſubditi, de illis poſſunt uota facere abſolute ualida: ut ſi Epiſcopus uoueat dicere ſeptem pſalmos, aut dare eleemoſynā: quoniam in his non habet manus ligatas. Et ſimiliter ſi uxor uoueat non petere debitum coniugale: quoniam in hoc non eſt ſubdita ſed par marito. Et ſic de aliis ſimilibus. Habes igitur hinc unde diſcernas peccata trāſgreſſionis uotorum in ijs qui ſub alterius ſunt poteſtate conſtituti: ut ſunt pueri, puellę, uxores, ſerui, ac religioſi: & uniuerſaliter illi qui uouēt de alieno, hoc eſt de eo quod ſine alterius licentia licite dari aut fieri nequit: ut ſi filius familias uoueat dare eleemoſynam, quū nihil habeat niſi patris. Et ſic de ſimilibus. De religioſorum uotis ſpeculatiue uide commentaria in Secunda Secundæ.

VOTORVM OMISSIO QVANDOque uitioſa eſt, quandoque non.

Ex parte deinde impedimentorum occurrentium, diſcernere oportet quandoque uotorum omiſſionem quando eſt peccatum, & quando nō. Sunt autem occurrentia impedimenta uotorum duplicia. Nam quædam ſe tenent ex parte materię uotiuæ, quædam ex parte intentionis perſonæ uouētis. Et ex materiæ quidem parte impedimentum exequutioni uoti præſtat quicquid impediret uotum qñ fit: ſcilicet ſi materia uoti facta eſt impoſſibilis, aut illicita, aut impeditiua melioris boni, aut indifferens. nam quodlibet horum impediſſet uotum ne fieret nullus enim poteſt uouere aliquid impoſſibile, aut illicitum, aut impeditiuum melioris boni, aut indifferens: ut patet ex antedictis. Et ut rudiores intelligant, ponamus exempla. Vouit Rex ædificare, dotare, ornareq; monaſterium: eiicitur poſtea a regno, & fit ei impoſſibilis huiuſmodi eleemoſyna. Vouit alter ieiunare ſingulis ſextis feriis, perdit ſanitatem. ita quod abſtinere eſt ei illicitū. Si quis etiam poſt uotum Ieroſolymitanum uult ingredi religionem, adimplere uotum eſſet impedimētum melioris boni: & propterea poteſt ingredi religionē non curādo de priori uoto. Si quis demum uouiſſet non tranſire per aliquem uicum, quia ibi ma-

net mulier attractiua &c. mortua muliere illa tranſire per illũ uicum, factum eſt indifferens: & ideo non amplius ligat. Aduerte tamen hic circa caſum ſuperueniẽtis impoſſibilitatis ſeu iniquitatis, ſi impoſſibilitas ſuperuenit toti materiæ promiſſæ, aut parti: quoniam ſi impoſſibilitas uenit ſuper totum, nõ tenetur ad uotum durante impoſſibilitate, ſed ſi uenit ſuper partem, tenetur etiam tunc ad reliquam partem tunc ſibi poſſibilem ſeu licitam. Et propterea perſona habens uotum caſtitatis & poſtea coniugata, conſummato matrimonio non tenetur uiuente coniuge ad caſtitatem totam: quia tenetur reddere debitum coniugi, ſed tenetur ſeruare partem ſibi poſſibilẽ & licitam, ſcilicet non petere debitum. Et tenetur habere uoluntatem implendi totaliter uotum, quando erit ſibi poſſibile ſeu licitum, ſcilicet mortuo coniuge. Ex parte autem intentionis uouentis quando certa eſt, uota poſſunt quæcunq; impedimenta recipere: qm̃ intentio uouentis ſufficit ad quamcunq; conditionem apponendam uoto. Et propterea nullum uotum obligat ultra ſeu extra limites intentionis perſonæ uouentis: hoc eſt quia preciſe ad illud tantũ obligat ad quod uouens intendit ſe obligare, & non ad aliud. Sed qñ uouentis intentio nihil appoſuit limitationis, ſed uotũ fecit ſimpliciter, oportet caſus occurrentes ſm ſacros canones & ueritatis doctrinam piæ interpretari. Vnde qui uouit triduo ieiunare, aut aliquã eleemoſynam dare abſque præfixo tempore, tenetur adimplere illo tempore quo ipſum non remordeat conſcientia ꝙ fuerit in mora: quoniam quandiu ei uidetur quod nõ ſit in mora, interpretandum eſt quod non ſit elapſum tempus intentũ ab ipſo uouente. Hinc enim intentio uouentis diſcerni poteſt.

Caue autem ne fallaris, putãs in uariis caſibus & euentibus occurrentibus uotum non ligare: quia perſona quando uouit ſi hæc præuidiſſet, non feciſſet uotum. Falſa eſt hæc imaginatio & deſtructiua omnium humanorum contractum. Multi nãque coniugati non obligarentur ad coniugium: quia ſi præuidiſſent quæ euenerunt, non contraxiſſent tale matrimonium. Et ſimiliter multi profeſſi non tenerẽtur ad religionem: quia ſi tunc quæ poſt occurrerunt cogitaſſent, non feciſſent profeſſionis uotum. Et ſic de aliis. Caue ergo ne fallaris: ſed de efficacia intentionis uouentis ſenti, ut ante dictum eſt.

VOTI DISPENSATIO CVI COMpetat.

EX PARTE demum diſpenſationis, commutationis, irritationiſque, uota quandoque oportet confeſſorem iudicare. Vbi ſcito ꝙ quia irritare uotum, pertinet nō ad eccleſiaſticam autoritatem uniuerſaliter, ſed directe ſpectat ad poteſtaté dominatiuā ſeu quaſi dominatiuam rei uotiuæ, ideo ad irritandum uotum ſubditi, ſola poteſtas dominatiua cum uolūtate irritandi ſufficit: ita ꝙ perſona ſubdita non eſt rea fracti uoti, ſi is qui habet dominium ſuper re uoto promiſſa: nō uult uotū ualere. Et ratio eſt: quia quilibet dominus poteſt uti ſua libertate. Et hinc fit ut uxorum, puellarum, ſuorum, puerorū, & religioſorum uota, ſi irritentur a maritis, parentibus, dominis, Prelatis, non obligent. Et quod plus eſt, ſi ſemel maritus aut dominus audito ſubditi uoto conſenſerit, & poſtea reuocauerit licentiam, non peccat ſubditus, non adimplédo uotū: ſed peccat qui ſemel cōceſsit & poſtea pro libito reuocat, ut habes ex xxx. cap. Numeri adiuncta gloſſa Auguſtini, & diffuſe in cōmētarijs noſtris prædictis. Ac diſpenſandum uero uotum exigūt duo, autoritas eccleſię, & cauſa rōnabilis. Et de autoritate quidé eccleſię ſatis patet. De cauſa uero rōnabili ꝙ requiratur ſupponimus hic: utpote diſcuſſum in dictis cōmentarijs: ita quod ſi Prælatus, etiā Papa pro libito diſpenſaret, non eſſet audiendus: quia non habet poteſtatem niſi in ædificationem eccleſiæ, nec eſt Dominus ſed diſpenſator: quod nō poteſt abſque ratione intelligi.

Rationabilis autem diſpenſandi cauſa eſt honor Chriſti, & utilitas eccleſiæ: & ut uno uerbo dicatur, maius bonum quam ſit uotiua exequutio: quoniam ſi ob maius bonum fit diſpenſatio, ſaluatur & maior Chriſti honos, & maior eccleſiæ utilitas ſpiritalis. Conſueuit autem oriri huiuſmodi maioritas boni ex aliquo horum triū, hoc eſt exequutio uoti reddita eſſet illicita, uel inutilis, uel maioris boni impeditiua. Et propterea oportet magna uti ratione in diſpenſando uota: quia diſpenſatio tollit uotum & quantum ad materiam, & quantum ad uinculum. Ad commutandum uero uota licet regulariter exigatur autoritas eccleſię, quando tamen euidenter conſtat in me

lius

lius & gratius Deo commutari, non eſt reus fracti uoti qui ſic commutat proprium uotum abſq; alia autoritate: ut ſi habens uotum terræ ſanctæ commutet in uotum religionis: & ſic de ſimilibus. Et rõ eſt: quia Deo cui promiſſio facta eſt, ſatis fit plenius dando maius & acceptius ei bonum. Et quia commutatio non tollit uinculum uoti, ſed mutat uoti materiã, & commutatio de rigore iuris ſufficiens uidet ſi fiat in aliquid æquale, ideo ad commutationem uoti ultra autoritatem eccleſiæ exigitur ad minus æqualitas materiæ: ut. ſ. illud in quod commutatur, æquiualeat exequutioni debitæ ex uoto: & propterea ſi eſt uotum peregrinationis, habenda eſt ratio nõ ſolum laboris, ſed expenſarum quas feciſſet peregrinando: qm̃ hæc omnia cadunt ſub uoto concomitanter, & ſic de ſimilibus. Ex parte autem cauſæ commutandi ut rationabiliter fiat, quãuis debeat aliqua impotentia aut difficultas aut maioritas materiæ aut utilitas, aut aliquid eiuſmodi mouere: ſi tñ gratioſe cõdeſcenditur in perſona Dei a commutante, omnis occaſio ſufficere uidetur, ex quo a gerente uices Chriſti commutatiuã habente poteſtatem acceptatur: quum ſola materia commutetur, & ſemper cõcurrat petentis commutationem promptior uoluntas ad exequendum commutatam quam promiſſam. Vt tamen commutãs tutior ſit, commutet ſemper in aliquid melius quantumcunq; parum melius.

Memento quoq; confeſſor ꝙ omiſſio uotorum non purgat ſola pœnitentia, ſed ultra pœnitentiam de uoti fractione, exigit exequutio uoto promiſſa: quia promiſſio Deo facta remanet ſemper uiua donec exoluatur, niſi reddita ſi impoſſibilis: aut illicita &c. ut ante dictum eſt. Et propterea qui uouit aliquid efficere aliquo tpe, & nõ ſeruauit promiſſum intra tp̃s, & tenetur ad pœnitentiã de fracto uoto, & tenetur adimplere promiſſum q̃ primũ põt. Et hæc intellige, niſi uotum fuerit onus tpis: quia tunc ſufficit ſola pœnitẽtia. Appellat aũt onus tpis, qñ uotũ eſt factũ ꝑꝑ illud tp̃s ꝑciſe: ut ſi quis uouiſſet ieiunare in uigilia ſanctæ Mariæ Magdalenæ ꝑꝑ honorẽ Magdalenæ, ſi non ieiunat in uigilia illa, ſufficit ſola pœnitẽtia: quia ieiunium illud uotiuum erat onus temporis. ſ. uigilię illius: ſicut ieiunia eccleſiæ in uigilijs, ſunt onera illorũ dierũ præciſe. Si uero uouiſſet ieiunare triduo intra mẽſem præſen

tem, ſi non ieiunauit, tenetur & ad pœnitentiã, & ad ieiunandum triduo quam primum pōt: quia tale ieiunium uotiuũ nõ eſt onus illius temporis, ſed tp̄s eſt appoſitum ut mẽſura intra quam debet impleri. Et ſic de ſimilibus iudica.

LVCRVM EX MVTVO AN SEMPER ſit iniquum.

VSVRA (hoc eſt lucrũ ex mutuo) iniqua eſt: quia aut bis uenditur idem, aut uenditur ꝙ non eſt: hoc eſt, quia aut pecunia bis uẽditur, ſemel pro ſorte, & iterum pro lucro: aut uſus pecuniæ qui non eſt præter pecuniã, uenditur. Et ꝓpea eſt peccatum mortale: utpote contra iuſtitiæ charitatem. Et quia uſura diſtinguitur in uſuram mentalem tm̄ & in uſuram extrinſecam, & uſuræ peccatum ex proprio genere eſt peccatum in exteriori opere conſiſtens, quia eſt ad alterum iniuſtitia, ideo tractandum eſt de utraque, ſed prius de uſura exteriore, quæ conſiſtit in hoc quod eſt lucrari ex mutuo, interueniente pacto explicite uel implicite.

LVCRVM VSVRARIVM PRAESVPponit duo ad hoc ut licitum reddatur.

VBI nota primo ꝙ ad lucrum uſurarium requiruntur & ſufficiunt quantum eſt ex parte ipſius lucri duæ cõditiones. Prima eſt ꝙ ſit aliquid pecunia æſtimabile. Secũda eſt, quod non ſit ſuum. Vnde ex his conditionibus redditur ratio & declaratio multorum caſuum. Primus eſt. Si quis mutuat ad hoc ut ille ſit ſibi amicus, non eſt uſura: quia amicitia non eſt pecunia æſtimabilis. Nulla tamen poteſt hic conuentio ciuilis interuenire: quia amicitia eſt res cui repugnat obligatio ciuilis: quia amicitia eſt interior amor ſpontaneus, obligatum autem ciuiliter eſt neceſſitati ſubiectum, ita quod uelit nolit tenetur exhibere illud. Vnde ridicula eſſet obligatio ciuilis ad amicitiam, quæ pecunia æſtimari non pōt. Secũdus eſt. Si quis mutuat ut redhibeat ſuum apud petentẽ mutuũ quomodolibet occupatum aut detentum, non eſt uſura, quia nihil lucrat̃, ſed ſuũ recuperat. Tertius eſt. Si q̃s mutuat ut redimat uexationẽ ſuã, non eſt uſura: quia nihil lucrat̃ non ſuũ, ſed ꝙ ſuum

ſuũ eſt ſeruat. ut ſi quis mutuat alicui cõminãti ſibi aut ſuis, & hinc exuit ſe a multis ſumptibus quos oportet ad ſui tutelã facere, & ſic de qualibet alia redẽptione uexationis ſuæ. Quartus caſus eſt. Si quis ex hoc quod mutuat incurrens dãnum, deducit in pactũ ut ſoluatur ſibi ultra ſorté ſuũ intereſſe ꝙ incurrit ex mutuo. Ver. gr. quia accepit ſub uſuris ut mutuet illi: uel quia minoris uendit ré ſuã ut habeat pecuniã quã illi mutuet: & ſic de ſimilibus. Nulla ſiquidem hic interuenit uſura: quia nullũ ex mutuo lucrũ eſt. ſed ſola uitatio proprii dãni: decet. n. mutuanté ſeruare ſe indẽné. Et hoc quo ad dãnũ emergẽs. Quintus caſus eſt quo ad dãnũ lucri ceſſantis. Si quis pecuniam pro parata in prõptu negotiatione expoſiturus in ueritate, ut occurrẽti caſui neceſſitatis proximi ex charitate ſubueniat, mutuat, ac damnũ ceſſantis lucri ſibi perſolui ultra ſorté deducit in pactum, uſura nõ eſt, ſi duæ adſint conditiones.

Prima eſt ꝙ mutuans ex hoc mutuo impediatur uere a lucro: quod tunc non eſt quando mutuans habet aliam pecuniã quã poteſt mutuare: quia ſi aliam habet, nõ impeditur ex mutuo a lucro: Secunda eſt: ꝙ non totum lucrum ſperatũ ex illa negotiatione, deducatur in pactũ: quia lucrum in potentia nõ eſt adhuc, & poteſt multipliciter impediri: ac per hoc nõ ualet tantũ quantum ſi eſſet in actu. Et propterea ſi exolueretur totũ ſolueretur plus q̃ debet ſolui. Vnde poteſt aliqua pars lucri ceſſantis ad arbitriũ boni uiri taxari ut ſit contractus licitus. De quo diffuſe uide in cõmentariis noſtris ſuper ſecũdã ſecũdæ, q. lxxviij. art. ij. ad primũ. Sextus eſt. Si quis mutuat alicui eo pacto ut remutuet ſibi quando ipſe indigebit, uſura eſt: quia obligatio iſta pro quanto eſt ciuilis, eſt pecunia æſtimabilis. Quãuis enim accipiens mutuum teneatur ex debito mortali ad remutuãdum quãdo opus erit & poterit, non tenetur tamen ex debito ciuili: quale debitum oritur ex pacto. Vnde quũ obligatio iſta ſit pecunia æſtimabilis, nõ poteſt ex mutuo in lucrũ duci abſq; uſura. Septimus eſt. Si quis mutuat alicui eo pacto ut ueniat ad molendum in mola ſua, aut ad emẽdũ ab officina ſua, aut aliquid huiuſmodi, uſura eſt: quia obligatio iſta ad molendũ in hac mola, ad emendũ ab iſto, & huiuſmodi, uẽdibilis eſt: & ideo non licet ex mutuo hoc lucrum alienę obligationis reportare. Octauus ſimilis eſt iſti. Si

quis mutuat alicui domino tẽporali eo pacto,ut concedat ſibi officium prætoris, uel aliquod aliud officiũ,uſura eſt:quia cõceſſio iſta uendibilis eſt. Et propterea nõ licet ex mutuo lucrũ talis conceſſionis exigere. Diſcerne tamen in his caſibus duo lucra. Alterum,uſurarium: & alterũ licitum. Nam uſurarium lucrum eſt obligatio ad remutuãdũ, obligatio ad molendũ in hac mola,obligatio ad emendum ab hac officina,obligatio ad concedendũ tale officium,& ſic de ſimilibus. Licitum uero lucrũ eſt merces debita pro mola,pretiũ rerũ uenditarũ,ſtipendia & prouentus officij, & ſic de ſimilibus, quia iſta lucra non ſunt ex mutuo,ſed ex aliis cõtractib.ſeruitiis,induſtriis,operis,officiis &c. Et propterea in iſtiuſmodi uſuris nõ tenet qui ſic mutuauit ad reſtituendum mercedẽ molæ, pretiũ uenditarum rerũ,ſtipendia prouẽtuſq; officii,& ſimilia.ſed ultra pœnitentiã de peccato uſuræ tenetur primo ad relaxãdũ uinculũ obligationis de cõtinuanda mola aut officina,de continuanda manutentione in officio:quia hmõdi obligatio eſt lucrum uſurarium. & tenetur ſecũdo ad recõpenſandum illi pro iſta obligatione,quæ uendibilis erat,quãuis ille noluiſſet uendere ipſam. Ad arbitrium autem boni uiri ſpectat determinare quantum pro huiuſmodi obligatione reſtituendum ſit ut ſatisfiat ſecundum æqualitatẽ iuſtitiæ. Nonus eſt. Si quis mutuat domino uel communitati eo pacto, ut donec reſtituatur ſibi mutuatum nõ ſoluat gabellas,uſura eſt,quia ex mutuo lucrum reportat exẽptionis a debita ſolutione gabellarum. Conſtat enim ꝙ hæc exemptio pecunia æſtimabilis eſt; & tenetur iſte ad reſtitutionem communitati ſeu domino gabellæ de toto retento quod ſoluere debuiſſet,quia lucrum uſurarium eſt.

Decimus caſus eſt. Si quis mutuat alicui centum ea ratione ut emat a mutuante quædã ſua iura deſperata aut inutilia, aut agrum ſterilẽ,aut aliquid hmõdi,uſura eſt peſſima. Tum quia mutuum damnũ infert proximo annexæ malæ emptionis. Tũ quia etiam ſi res,quæ uenales proponuntur eſſent utiles ualde contra naturam contractus mutui eſt,ꝙ is cui mutuatur obligetur ciuiliter ad emendum ſeu quodlibet aliud,ut dictum eſt.

Vndecimus eſt. Si quis mutuat ſuper pignora ea ratione ut habeat tres pro centenario,nõ quaſi lucrũ ex mutuo,ſed quaſi ſubſidium ac ſtipendium neceſſariũ ad cuſtodiam pignorum & ex-

& excuſſioné, & alia huiuſmodi, uſura eſt: quoniã in ueritate iſte nõ mutuaret, niſi lucra hæc ex hoc quod mutuat expectaret. Ex hoc aũt non ſequitur errare illos qui pignora oneroſa bona fide accipientes, uolunt indénes ſe ſeruare: ſicut enim nõ debét ex pignore fieri locupletiores, ita nec pauperiores: & ſicut fructus pignoris ſunt cõputãdi in ſorté, ita expẽſæ qualitati pignoris annexæ imputãdæ ſunt domino pignoris. Duodecimus eſt. Si quis mutuat alicui nauigãti mille ea rõne ut cũ ipſo eodé mutuante fiat cõtractus aſſecurationis dictorũ mille, ſoluẽdo eidé mutuãti tot pro cẽtenario, uſura eſt: uera quidé: quia mutuans ultra ſorté uult obligationé ad ſubeundum contractũ aſſecurationis, præſumpta aũt: quia mutuũ ad hoc lucrũ tendere uidetur. Et ideo damnatur in cap. nauigãti. de uſuris.

Nota ſecundo, quod quia lucrum uſurarium eſt mutuo, ideo ſi quis non mutuat ſed accommodat, ſeu locat aut uendit pecuniam cum pacto recipiendi aliquid plus, nõ eſt uſura: ſed liciti ſunt huiuſmodi contractus, dummodo pacta ſint moderata iuxta qualitatem temporũ &c. Et ſimiliter ſi aliunde quã ex mutuo lucrum ſuperuenit.

Et hinc habes claritaté pluriũ caſuũ. Primus eſt. Si quis accõmodat pecuniã alicui ad oſtentationé faciendã (ut numularii ſoliti ſunt monſtrare publicè quaſi aceruos nũmorũ aureorũ) & exinde uult ſibi lucrũ aliquod, nõ eſt uſura: quia non ex mutuo, ſed ex accõmodata & quaſi locata pecunia lucrũ habet.

Secundus eſt ſimilis. Si quis locat pecunias aureas ad ponendum in balneo. uel brodio & huiuſmodi, ſi inde uult moderatum lucrum, nulla eſt uſura.

Tertio. Si quis nummos aureos uendit ꝓ argentis, & inde moderatũ lucrum exigit, nulla eſt uſura. Et ratio horũ & ſimilium caſuũ eſt: quia pecunia in iſtis cõtractibus nõ mutuatur, ſed quaſi res quædam accommodatur, locatur, uenditur: ſicut licite in ſimilibus caſibus aurum nõ monetatum, gẽmæ, iocalia, & alia huiuſmodi poſſent accommodari, locari, aut uendi cum honeſto lucro. Quartus caſus eſt cum lucrũ uenit ex mora debitoris: ita ꝙ poſtquam debitor nõ ſoluit tẽpore debito, poteſt creditor duo lucrari: ſcilicet pœnam cõuentionalem, & aliquid pro intereſſe tã damni emergentis quã lucri ceſſantis. Nullum ſiquidem excrementum huiuſmodi eſt uſurariũ: quia

nõ ex mutuo ꝑuenit,ſed ex mora debitoris. Et hæc intellige ſi & quãdiu cõtra uolũtaté creditoris cõtracta eſt & durat mora. Nã ſi creditor ꝓrogaſſet terminũ,aut eſſet cõtentus de mora cõtinuãda, uſura eſſet:qa ex mutui cõtinuatione ſeu cõſeruatione lucrũ ꝑueniret, & nõ ex mora.nõ.n. é in mora q̃ cõſentiẽte creditore morat̃,ſed ſolus q̃ inuito creditore differt ſolutionẽ. Et hęc dictaſint de uſura ex mutuo explicite.

VSVRA IMPLICITE COMMISSA DIuerſimode conſideranda.

DE uſura aũt cõſurgente ex mutuo implicite (hoc eſt ex incluſo ſeu interpretato mutuo in aliis cõtractibus, puta emptionis & uenditionis &c. dicendũ nunc eſt . Primus ergo caſus eſt. Si quis uẽdendo, pluris nõ pio & moderato ſed rigoroſo pretio uendit, quia expectat tẽpus quo ſibi ſoluendũ eſt, uſurã cõmittit: quia quaſi mutuũ eſt expectatio tẽporis, Quando tamen uenditor ſeruaturus eſſet res in aliud tẽpus uendendas: põt,ut ſupra dictum eſt,uendere pluris qnam nunc ualent iuxta ambiguum uerisſimile pretium futuri temporis.

Et ſimiliter ſi quis expectans tempus futuræ ſolutionis,uendit pluris iuxta uerisſimile medium ſeu dubium pretium tempore ſolutionis futurum,excuſatur:ut ſi piper non ualet ſex,& in Iulio creditur ualiturum octo,aut plus uel minus, ſi uendo nũc pro ſolutione ad Iulium pro octo, excuſor a decretali cap. in ciuitate tanquam emptio nõ conſummata intelligatur uſq; ad Iulium, quo emptio erit in opere quæ nunc eſt in ſolo contractu: quaſi uenditio cum correſpondente ſibi emptione nũc inchoetur, & in Iulio cõſummetur. Secundus caſus eſt. Si quis emit minoris piiſſimo pretio pro eo ꝙ nunc ſoluit uſura eſt: quia ex tpe pecuniæ ſolutæ plus habet quam pecunia ualeat.

Tertius caſus eſt. Si quis debitor alicuius ad annum,minus ſoluit nunc,quia anticipat ſolutionem(ut ſi debet centum,det nunc octoginta pro tota ſumma) ſine dubio uſura eſt: quia ex tempore ſolutionis anticipato lucrum reportat.

Quartus caſus eſt . Si quis emendo frumentum aſſignandũ ſibi tempore collectionis frugum,quia prius dat pecunias minoris emit quã æſtimetur honeſtum pretium tempore aſſignationis frugum, uſura eſt manifeſta ex ſupradicta radice.

Quintus

Quintus caſus eſt. Si quis emit minoris iuſto pretio cum pacto de retrouendendo, interim quaſi locās uenditori, & recipiens ad rationem quinque pro centum pretii dati, uſura eſt: quia non eſt ibi uera emptio ſed mutuum palliatum ſub dictis cōtractibus: quod patet ex eo ꝙ emitur longe minoris q̃ ſit iuſtum pretium. Secus autem eſſet ſi ſuper domo uel agro cōſtitueretur perpetuus cenſus ad rationem tot pro centenario iuxta patriæ morem, cum pacto ꝙ poſſit debitor cenſus ſe liberare: quoniā contractus iſte determinatus eſt licitus per ſedem Apoſtolicā pluries. Sextus caſus eſt. Siquis pecunias ſuas dat artifici ſeu numulario, uolens capitale ſaluum, & tantum lucri abſolute, aut ſi lucratur, ēt ſi ueriſimile aut quaſi pro certo habeatur ꝙ numularius ſeu artifex multo plus inde lucrabitur, uſura eſt nō ſocietas, nec innominatus contractus, quia & capitali ſaluo ſtatur lucro, & non dāno, & quaſi ex mutuo lucrum expectatur. Septimus. Si quis rē nō extantem tanquā extantē (puta agrum, domum aut armentum) & locat uenditori ut det quaſi pretium locationis ſeu cenſum ſingulis annis tot aureos, uſura eſt; quum ſint contractus ficti ad palliationem mutui & uſuræ. Octauus ſimilis antedicto eſt. Si quis egēs Romæ pecuniis accipit a numulario mille aureos ad rationem cābij Lugduno, & tamen Romę reddendi ſunt, uſura eſt, quia cambium eſt fictum ad palliandum mutuum ſub uſura. Decimus ſimilis eſt. Si quis cum egente pecuniis palliat multos cōtractus ſimultaneos (puta dicit ſe uendere tot pannos mille aureis reddēdis octauo menſe, & ſe emere illos ab eodem pro octingentis aureis nunc ſoluendis, & ſic dat nunc octingentos, & ſit contractus pro mille hic ad octo menſes) uſura eſt palliata ſub multis contractibus. Nec excuſatur ex eo ꝙ ipſe non eſt deterioris cōditionis quam alter qui emeret illos pannos pro octingentis. tum quia interuenit pactum de retrouendendo ſibi perdendo ducentos, quod nō interuenit cum alio, tum quia iſte in ueritate non uenderet illi niſi propter hoc lucrum.

VSVRA MENTALIS DVPLICITER.
conſideranda.

De mentali autem uſura duo dicenda occurrunt, ſcilicet, peccatum, & reſtitutio. Et peccatum quidem conſiſtit in

hoc quod ſperatur ex mutuo lucrum abſque conuentione aliqua implicite uel explicite. Vbi diligentiſſime diſtingue inter ſperatum ſeu deſyderatum lucrum. uel ex mutuo, uel ex uera gratitudine animi. Nam ſi quis mutuat ſub ſpe quod ex mutuo aliquid lucrabitur, uſuræ crimen incurrit, & reſtituere tenetur quicquid lucri ex mutuo ſibi prouenit. Si uero mutuat q̃s ſub ſpe, ꝙ ille cui mutuat erit gratus, ita ꝙ iure grati animi de ſuſcepto mutui beneficio gratuito mittet munera aliqua, non eſt uſura, nec tenetur ad aliquã reſtitutionem huiuſmodi munerum, quia non ex mutuo, ſed ex gratuiti beneficij collati recompenſatione, ad quam beneficiatus ex mortali debito tenetur, lucrum reportat. Verum quia quandoque animi non concordant hinc & inde, oportet diſcernere diſtinguendo quod ſi utriuſque (ſcilicet mutuantis & mutuum accipientis ac aliquid plus dantis) intentio eſt pia, ita quod nec mutuans ſperat ex mutuo, nec dans dat ex mutuo, ſed ſponte gratus de beneficio recepto, nulla eſt uſura nulla eſt opus reſtitutione. Si uero utriuſque intentio tendit ad mutuum (hoc eſt, quod mutuans ſperat ex mutuo lucrum, & dans aliquid plus, dat male libenter, quaſi patiens uſuram, ſeu redimẽs uexationem ſuã) mutuans uſurarius mentalis eſt, & tenetur reſtituere quicq̃d ſic lucratus eſt: quia uſurarum lucrum eſt. Si autem claudicat intentio tãtum ex parte accipientis (quia ſcilicet qui accipit mutuũ, dat quaſi inuitus, quaſi ſoluens uſuram, aut redimens ſuam uexationem, mutans tamen optima intentione mutuauit & accepit munera bona fide credens ex gratitudine ſibi dari) nullum interuenit uſuræ peccatum. Ad reſtitutionem tamen tenetur quando ſcit non libere ſibi hæc donata, ſi ex illis factus eſt locupletior, alioquin non tenetur ad reſtitutionem: quia bonafide ad omnia ſe habuit, & ſibi imputet qui mala opinione concepta dedit. Si autem claudicat intentio tantum ex parte mutuantis (ita quod mutuans corrupta intentione mutuat, & accipit aliquid plus, ſed qui accipit mutuum, gratioſe donat ex animi gratitudine & beneuolentia ignota ipſi mutanti) mutuãs inuoluitur peccato mentalis uſuræ, & nõ poteſt retinere quod turpiter ex parte ſua accipit, ſed quantũ eſt ex parte ſuæ cõſcientię teneret reſtituere illi qui dedit. Verũ ſi poſtea nouit gratioſe ſibi donatũ, poteſt acceptare ut do-

natum

natũ nec tenet̃ reſtituere, ſed pœnitẽtiã agere de ſuo peccato.

Aduerte quoque circa mentalem uſuram ex parte mutuan tis, quod ſi quis non uult mutuare alicui quem putat aut nouit ingratum, & libenter mutuat alicui quem uidet gratum, non propterea inuoluitur peccato uſuræ mentali, ſed ſequitur naturalem inclinationem qua actiones noſtras ad eos qui digni ſunt dirigimus. Et ſimiliter ex parte accipiẽtis mutuũ, ſi quis eſt gratus, & multa impendit obſequia ac munera alicui, ut ille ad amphora beneficia mutui exhibendi gratioſe ac beneuole prouocetur, ad nullum peccatum prouocat mutuantem.

ACCIPERE AD VSVRAM AN ET qnando ſit prohibitum.

AD uſuram accipere, nullum peccatum ſecundum ſe eſt: quia nihil aliud eſt ꝙ ad mutuum accipiendum agere, & ad uſuram patiendam. quorum neutrum habet mali culpæ rationem: Poteſt tamen peccatum eſſe: ut ſi abſque rationabili cauſa quis ſubeat hoc damnum, & alterius utatur iniquitate. Non eſt tamen mortale peccatum, ſed ueniale, abſque rationabili cauſa hoc facere. Eſto tamen hic cautus lector & penetrator dictorum: quoniam aliud eſt loqui de accipiẽdo ſub-uſura, & aliud de inducendo hominem ad faciendum uſurã. Primum enim nullum ſonat peccatum, ut dictum eſt: & ideo ex cauſa rationabili licet. Secundum autem ſemper eſt peccatum mortale: ita ꝙ nulla neceſſitate excuſetur aliquis a peccato mortali quum inducit per ſe (hoc eſt ex intentione) aliquẽ ad peccandum mortaliter: dicente Apoſtolo, Digni ſunt morte non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui cõſentiunt faciẽtibus. Minus autem eſt conſentire quã inducere. Et propterea dicit & bene, ꝙ licitum eſt mutuum accipere ſub uſura a parato uſuram facere, non autem ab imparato: quia non licet inducere ad faciendam uſuram, ſed uti iniquitate parati. Hoc eſt, licet mihi petere ab homine mutuum, & pati, ꝙ ille ex hac mea petione accipiat occaſionem apponendi ſuam malam uoluntatem uſurariam. Sic enim nec ego induco illum ad uſuram, nec conſentio ipſius malæ uoluntati: ſed induco illum ad mutuandum, & conſentio meæ paſſioni qua patior uſuras.

De mediatoribus quoque idem eſt iudicium: ſcilicet ꝙ nõ

licet illis inducere aliquem ad faciendum uſuram, nec etiam eſſe quaſi negotii uſurariorũ geſtores: puta inquirendo egentes pecuniis ſub uſuris: aut prouocando ut accpiant a ſuo fœneratore: quoniam tunc quis eſſet uelut miniſter uſurarii, & participaret in crimine & uinculo reſtitutionis. Circa participantes autẽ cum uſurariis in uſu rerum uſurarii, diſtinctione opus eſt. Primo, an res illa in ſeipſa ſit aliena: quia tunc idem eſſet iudicium ſicut de participantibus in re rapta aut furto ablata: quam conſtat nullo titulo poſſe contrectari licite ab alio: quia res aliena eſt. Si autem res ipſa aliena non eſt diſtinguẽdum eſt an ex illo uſu effiiciatur uſurarius impotens ad reſtituendas uſuras. Nam ſi non efficitur inde impotens ad reſtituendum, ſed æque potens remanet ad reſtituendum uſuras quas lucratus eſt, poteſt licite homo cum uſurario negotiari, & dona ab eo accipere & dotem, & breuiter quomodolibet cõtrahere. Si uero efficeretur minor ad reſtituendum uſuras, nõ liceret contractus huiuſmodi cum uſurario inire. Et in promptu ratio eſt: quia cum periculo iacturę proximi negotiaretur, dum fieret quod uſurarius quamuis nunc pertinax, ſi cras rediret ad cor, non poſſet ſatisfacere quibus teneretur. Vnde ab huiuſmodi uſurario non licet accipere dona nec dotem, aut aliquid ſimile: quia per hæc efficeretur impotens ad reſtituendum: quamuis licitum eſſet illi uendere, & ab eodem emere: quia per hæc non redderetur impotentior ad reſtitutuendũ: qm̃ tantundem recipit ab alio quantum dat de ſuo. Et iuxta hanc diſtinctionem regulandi ſunt caſus qui occurrunt de uictu uxoris & filiorum ac familiæ uſurarii. Si enim hinc fit non ſoluẽdo (puta quia nihil habet niſi uſuras, nihilq; lucratur, niſi uſurarie) conſequens eſt ut nõ liceat illis inde uictũ ſumere. Et hoc regulariter loquendo intellige. Nã per acccidens poſſet eſſe licitũ, puta ſi eſſent in neceſſitate extrema, aut ſi utiliter agerent: negotiũ creditorũ, uel ſpiritaliter (puta ſuadẽdo reſtitutionẽ) aut corporaliter: puta bonificãdo eorũ bona pignorata.

Vide de hac materia diffuſius ſcripta ſuperius in uerbo, reſtitutio. De dominis quoque temporalibus accipientibus ab uſurariis componentibus cum eiſdem ut uſuras impune facerę poſſint, non ſolum idem eſt iudicium quantum ad res quas ab his accipiunt, ſed peius ſi illicita concedunt.

PAGAS CERTAS MONTIS GENVENſis emere an ſit uſura.

COGOR hoc in loco reſpōdere quærentibus an ſit uſura emere pagas certas montis Genuenſis hinc ad trienniū recipendas, ita quod caſus eſt iſte: Ioannes habet in monte Genuenſi loco decem, ex quibus iam computatum eſt quod debentur ei centum libræ: ſed quia non ſunt ipſi exoluendæ ante triennium, ideo uocantur acerbæ pagæ, & tertio anno uocabantur maturæ, & Ioannes eget nunc pecunia, uenditq; iſtas decē pagas acerbas pro ſeptuaginta libris nūc habēdis: nunquid ſi ego ſic emo, committo uſuram? Reſpondeo omiſſis diſputationibus, quod hic nulla interuenit uſura: quia eſt contractus non palliati: aut impliciti mutui, ſed emptionis & uenditionis: quoniam Ioānes uendit ius ſuum quod habet ſuper illas decem pagas, & non uēdit ipſas pagas, nec aliquod mutuū accipit. Declaro ſingula. Quod non uendantur pagæ ſed ius pagarum, ex eo patet quod Ioannes non tenetur mihi aſſignare pagas, ſed ius ſuum quod habet ſuper pagas illas. Quod nullum accipiat Ioannes mutuum, ex eo patet, quia ad nihil reſtituendum obligatus eſt, ſed ſolum ad aſſignandū mihi ius pagarum. Et rurſus quia quicquid periculi hic eſt, apud me ementē reſtat quod eſt contra naturam mutui. Eſt igitur hic uera emptio & uenditio iuris pagarum illarum. Et propterea ſi iuſto pretio emitur, iuſtus erit contractus. Iuſtum autem pretium conſtat eſſe quod communiter inuenitur: abſque fraude &c. & propterea ſi pagę huiuſmodi uēduntur pretio cōmuniter tunc currēte, nullū peccatum cōmittitur. Eſt autem rationabilis cauſa minoris pretij, ex eo ꝙ res uænalis inutilis per triēnium, minor eſt ſeipſa utili ab hodierna die. Vnde quum ius pagarum acerbarum inutile ſit uſque ad tempus maturitatis, rationabiliter minus ualet, ac minoris uenditur quam ius pagarū utile nunc: ſicut terra ſterilis uſque ad biennium, minus ualet quam ipſamet ſi eſſet utilis hodie. Nec hoc quod diximus de uenditione & emptione iuris pagarum ex monte Genuenſi, eſt ſingulare in illo monte, quoniam hoc eſt commune omni alteri iuri quoruncunque creditorum. Poſſum enim licite emere ius tuum, quo tibi debētur

ab altero mille aurei hinc ad annũ, & licite emendo dabo tibi minus mille aureis, præſuppoſito debito liquidiſſimó & abſq; difficultate ac labore exigibili: quoniam ius recipiendi ad annum mille aureos, minus eſt ſm rem, & ſecundum humanũ uſum ac humanam æſtimationem quam mille aurei. quia potentia etiam proxima minor eſt actu: & inter os & offam multa intercidere poſſe, prouerbiũ uetus eſt. Nõ. n. qui hoc ius emit, facit mutuum palliatum, nec emit mille ducatos poſt annum, ut ratio temporis expectati conſtituat uſuram: ſed emit ius alterius ad habendum poſt annum ducatos mille, & ipſius ementis periculo ius illud derelinquitur: quod eſt contra naturam mutui, ut dictum eſt de iure pagarum.

Quarto autem minoris mille ducatis emere debeo, relinquitur arbitrio boni uiri, conſideratis conditionibus, tẽporũ, copiæ pecuniarum uel penuriæ &c. De monte autem ipſo Genuẽſi & ſimilibus, quia conſiſtunt in facto, loqui neſcio, niſi factũ certum mihi proponeretur. Sed in cõi loquendo, certum eſt ꝙ ſi ſunt annui cenſus conſtituti ſuper prouentus ciuitatis, liciti ſunt. Nec aliquid obſtat, quin cõitas poſſit ſe redimere. Et qm̃ quomodolibet inceperint montes iſti, hodie ut annui cenſus cõiter haberi uidentur: ideo ſi ſic eſt, ſcilicet ꝙ in naturam tranſiere cenſus, diſputationes ſuperfluæ uidentur.

Et ſic ſit omnipotenti Deo laus, & gloria, pro perfecta utcũque hac Summulla, inter Hungaricæ legationis diſcrimina. Poſonii in die ſanctæ Ceciliæ. Anno ſalutis MDXXIII. ætatis autem meæ quinquageſimoquinto. Amen.

DE INTEGRITATE CONFESSIONIS quo ad peccata omnia.

CONFITERI peccata mortalia omnia q quis admiſit, Lutherani non ſolũ negãt eſſe neceſſarium, ſed affirmãt repugnare ſacræ ſcripturæ, & eſſe impoſſibile: qa ſcriptũ eſt. Delicta quis intelligit? Nos aũt dicimus haberi ex Euangelio confeſſionem peccatorũ mortalium omnium, & non obſtare prophetæ ſententiam allatam

latam. Quod enim peccata omnia confitenda ſint in ſacramẽtali confeſſionem, ex ipſa forma miniſtrãdi ſacramentum pœnitentiæ tradita a Chriſto quando inſtituit hoc ſacramẽtum, manifeſtatur. Ait enim Chriſtus Apoſtolis: Quorum remiſeritis peccata, remittunt eis: & quorũ retinueritis, retẽta ſunt. In quibus uerbis datur a Chriſto miniſtro ſacramenti facultas duarum actionum, uidelicet remittendi uel retinendi peccata quoruncunque. Et ex hoc ꝙ miniſtro committitur facultas diſcernendi, an remittenda, an retineda ſint peccata cuiuſque pœnitentis, manifeſte ſequitur ꝙ oportet miniſtrum (niſi cæcus miniſtrare uelit) noſſe ſi in pœnitente eſt aliquod peccatum retinendum: quod eſt noſſe ſi in pœnitente eſt aliquid impediens remiſſionem. Nam omne peccatum retinendum impedit remſſionem cuiuſcunque peccati hominis confitentis: quia nõ poteſt ſimul unum peccatum remitti, & aliud retineri. Nam mortalia paccata quæcunque unius hominis connexa eſſe tam quo ad remiſſionem, quam quo ad retentionem, & relatiue ad Deum, & relatiue ad Chriſti miniſtrũ perſpicuum eſt. Et relatiue quidem ad Deum, patet ex eo ꝙ ille cui remittitur a Deo peccatum, amicus Dei conſtituitur: iuxta illud, Beatus uir cui non imputauit Dominus peccatũ. Ille autem cuius retinet Deus peccatum, & manet in peccato unico, inimicus Dei eſt: utpotæ omniũ reus: iuxta illud. Qui in uno offendit, reus omnium factus eſt. Ex hoc autem quod tam remiſſio quam retentio diuina eſt peccatum mortalium omnium quæ quis habet, manifeſte ſequitur quod etiam tam remiſſio quam retentio quę fit a Chriſti miniſtro debet eſſe non aliquorum peccatorum mortalium confitentis, ſed omniũ quia tã remiſſio q̃ retentio miniſtri debet eſſe talis; ut remiſſioni, aſſiſtat diuina remiſſio, & retẽtioni aſſiſtat diuina retentio: alioquin nõ uerificaretur Chriſti uerba, Quorũ remiſeritis peccata, remituntur eis, & quorũ retinueritis, retenta ſunt. Nõ uendicaret autem ſibi remiſſio miniſtri aſſiſtentiam remiſſionis diuinę ſi diſcordaret a remiſſione diuina. Diſcordaret a utem, ſi Deo remittẽte omnia, uel retinente omnia, miniſter quoq; non remitteret omnia, uel non retineret omnia. Ad hoc autẽ ut miniſter uel remittat omnia, uel retineat omnia, oportet miniſtro innoteſcere omnia, niſi cæcus

aut temerarius remiſſor uel retentor ſit: & quoniam miniſtro Chriſti peccata pœnitentis per ipſius confeſſionem propriam innoteſcunt, conſequens eſt, ut oporteat confitentem confiteri omnia ſua mortalia peccata. Vide, examina & libra prudēs lector quæ diximus, & perpendens ex ipſa inſtitutionis forma in Euangelio ſcripta, haberi confeſſionem omniū peccatorū.

Supereſt diluere obiecta a Lutheranis, diſtinguendo de cōfeſſione, uel abſolute, uel ut eſt actus humanus. Eſt autem confiteri omnia abſolute, nullum peccatum inconfeſſum relinquere, cōfiteri uero omnia ut confeſſio eſt actus humanus, eſt confiteri omnia quorum confeſſio ſubeſt humanæ facultati. Vnde ex hoc quod delicta nullus ad plenum intelligit, eſto quod impoſſibile ſit hominem confiteri abſolute omnia peccata ſua (quoniam ignota relinquit inconfeſſa) non tñ hinc ſequitur, quin confeſſione hnmana poſſit quis cōfiteri omnia peccata ſua, quoniam ſub integritate confeſſionis humanę nō comprehenduntur omnia peccata abſolute, ſed duntaxat nota & quorum quis memoriam habet: nam oblita & incognita cōfiteri non ſubeſt facultati humanæ. Et quia perſpicuum eſt ſub lege tam diuina quam humana actionem nullam exigi ab homine quæ non ſit in hominis poteſtate, ideo quum ex Euangelio habetur confeſſionem omnium peccatorum requiri ad ſacramentum pœnitentiæ. non eſt ſermo de confeſſione omnium peccatorum, abſolute, ſed de confeſſione omnium peccatorum, ut ſubeſt fulcultati humanæ: quod eſt dicere, ut pœnites confiteatur omnia peccata ſua non ignota, nec oblita.
Hæc de confeſſione omnium peccatorum.

FINIS.

Sequitur

Ientacula Reuerendiſſ. Dn. Thomæ de Vio Caietani, Cardinalis S. Xiſti.

INDEX EORVM QVAE IN HOC OPVſculo tractantur.

IN PRIMO IENTACVLO DE VERBIS DOMINI CIRCA IPSIVS EX HOC mundo tranſitum tractantur Quæſt. XIII.

PRIMA, Cur Chriſtus reprehendit ſuos diſcipulos dicentes: Vt quid perditio hęc? poterat enim iſtud unguentum uenundari multo &c.

Secunda Quæſtio, Quantum ualeat excuſatio dñi: Opus.n. bonũ operata eſt in me: nã pauperes ſemper habebitis uobiſcum: me autẽ non ſemper habebitis.

Tertia Quorſum tria dicta a domino excuſationi Magdalenæ ungentis ipſum, adiecta: ſcilicet de ſepulturæ ſuæ præuentione, de perpetua memoria huius unctionis in laudẽ magdalenæ, futura, & ꝙ ipſa Madgdalena fecit quod habuit.

Quarta, Quo pacto uerba domini ad diſcipulos pro emendo gladio, ſcilicet, Quando miſi uos ſine ſacculo & pera &c. ad literam uerificentur.

Item ad quid apoſt. dixerint: Ecce duo gladij hic. Et cur dñs meminerint ꝑſecutionis ſuę, nõ loquẽs de ſui defenſiõe.

Quinta, Quam cõueniens fuerit hæc domini ad Annam iudicem reſponſio: Quid me interrogas?

Sexta, quam conueniens fuerit domini ad Annę miniſtrũ percuſſorem reſpõſio. Si male locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo. Si autem bene, quid me cędis? Item cur nõ reſponderit dominus Annæ ad interrogationem de diſcipulis.

Septima, Cur dñs a Caipha adiuratus ut diceret ſi ipſe eſſet Meſſias: non ſolũ ſe eſſe Chriſtum reſpondit, ſed, Amodo uidebitis filiũ hoīs ſedẽtẽ a dextris uirtutis Dei &c. adiecit.

Octaua, Cur interrogãti Pilato: Tu es rex Iudeorũ? reſpõdit dñs: A temetipſo hoc dicis: an alij tibi dixerunt de me?

Nona, Cur interroganti Pillato: Quid feciſti? reſpõdit dominus: Regnũ meum non eſt de hoc mundo &c.

Decima, Cur ex uerbis domini inferenti Pilato: Ergo ex es tu? reſpõdendo ſubiunxit dominus: Ego in hoc natus ſum, & ad hoc ueni in mundum, ut teſtimonium perhibeam ueritati. Omnis qui eſt ex ueritate, audit uocem meam.

Vndecima, cur interroganti Pilato: Mihi nõ loqueris? Neſcis quia poteſtatẽ habeo &c. reſpõdit dñs: Non haberes aduerſum me poteſtatem ullam, niſi tibi deſuper datũ eſſet &c.

Duodecima, Cur interrogatus dñs ab Herod. in multis ſermonibus, nihil oĩno reſpondit: quũ tñ affulgeret ſpes pfectus.

Tertiadecima, Cur Pilatus hãc domini cauſam ſuper Crucem ſcripſerit, Ieſus Nazarenus rex Iudęorum.

IN II. De diuerſis documentis de filio Dei, tractantur Quæſtiones quatuor.

Prima de uerbis Pauli Apoſtoli ad Rom. j. de unigenito filio Dei, quibus dicit: Qui prędeſtinatus eſt filius Dei in uirtute, ſecundũ ſpiritũ ſanctificationis ex reſurrectione mortuorũ Ieſu Chriſti dñi noſtri. Item expoſitio horum duorũ ab Apoſtolo ibidẽ dictorũ: ſ. Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem, &, Per quem accepimus gratiam & apoſtolatũ ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius.

Scđa, de uerbis Ioan. Euãg. Io. j. de filiis Dei adoptiuis: Dedit ęis ptãtem filios Dei fieri, qui nõ ex ſanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, ſed ex Deo nati ſunt.

Tertia, de uerbis Pauli Apoſt. j. ad Corint. xv. de baptiſmo quo generantur filij Dei, quum dicitur: Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, ſi omnino mortui nõ reſurgunt? Vt quid & baptizantur pro illis?

Quarta, eſt de uerbis eiuſdẽ apoſtoli ad Galat. iij. de hæreditate filiorum Dei per fidem repromiſſa, non per legẽ, quũ dicitur Lex ordinata per angelos in manu mediatoris. mediator autem unius non eſt, Deus autem unus eſt.

IN III. De diuerſis ſcripturæ dictis de ſacerdotio tres tractantur Quæſtiones.

Prima, de uerbis Apocal. c. v. Feciſti nos Deo nr̃o regnũ & ſacerdotes. &c. j. fecit nos regnũ & ſacerdotes Deo & pr̃i ſuo.

Secũda, de uerbis Petri Apoſt. in c. ij. primæ ſuæ epiſtolæ:

Vos

Vos autem genus electum regale ſacerdotium, gẽs ſancta &c.

Tertia, de uerbis eiuſdẽ Petri Apoſtoli in eod.c. Ad quẽ accedentes, & ipſi tanquam lapides uiui ſuperædificamini domos ſpiritales in ſacerdotium ſanctum: offerẽtes ſpiritales hoſtias acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum.

IN IIII. De nouẽ beatitudinibus Euangelicis præmittuntur earum tractationi quinque quæſita.

Primum, cur dñs in principio has beatitudines propoſuit.
Secundo, cur multas.
Tertio, cur tot, id eſt nouem,
Quarto, cur pluraliter.
Quinto, an gradatim enumerentur.

Prima beatitudo Euãgelica eſt hęc: Beati pauperes ſpiritu: quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.

Secunda: Beati mites: quoniam ipſi poſſidebunt terram.

Tertia: Beati qui lugent: quoniam ipſi conſolabuntur.

Quarta: Beati q eſuriũt & ſitiũt iuſtitiã: qm̃ ipſi ſaturabunt.

Quinta B. miſericordes: qm̃ ipſi miſericordiã cõſequẽtur.

Sexta: Beati mundo corde: quoniam ipſi Deum uidebunt.

Septima: Beati pacifici: quoniam filii Dei uocabuntur.

Octaua: Beati qui perſecutionem patiũtur propter iuſtitiã: quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.

Nona: Beati eſtis quũ maledixerint uobis hoĩes, & pſecuti uos fuerint, & dixeriut oẽ malũ aduerſus uos mẽtiẽtes, pp me: gaudete & exultate: qm̃ merces ueſtra copioſa eſt in cœlis.

IN V. Quinque tractantur ſententiæ.

Primę, Matth. xv. Munus quodcũq; ex me eſt, tibi pderit.

Secunda, ibidẽ: Omne qđ in os intrat, in ſeceſſum emittitur.

Tertia, Luc. xvj. Qui fidelis eſt in minimo, & in maiori fidelis eſt: & q iniquus eſt in modico, iniquus eſt & in maiori.

Quarta, ibidẽ: Si Moyſen & prophetas non audient, neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit credent.

Quinta Ioan. j. Quotquot receperunt eum: dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.

IN VI. Tractantur ſex.

Primũ, uerba dñi in Cœna: Nõ bibã de hoc genimine uitis

uſq;

uſq; in diē illū, quū illud bibā uobiſcū nouū ī regno pr̄is mei.

Scd̄m, uerbū dn̄i ad Iudā in eadē cena: Qđ facis, fac citius.

Tertium, uerbum domini ad Petrum quum percuſſit Malchum: Conuerte gladium tuum in locum ſuum. omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.

Quartū, apud Marcū euāgeliſtā: Adoleſcēs aūt quidā ſequebatur eum amictus ſindone ſuper nudo: & tenuerunt eum &c.

Quintum, Erat autem paraſceue Paſchæ.

Sextum, apud Ioannem, Accipite eum uos, & crucifigite.

IN VII. Tractantur tria.

Primum eſt apud Lucam, de duobus diſcipulis euntibus in Emaus: Oculi autem eorum tenebantur ne eum agnoſcerent.

Secundum, unde ſcitur ꝙ Thomas tetigit, manus & latus Chriſti, ut doctores affirmant.

Tertium, Apocalyp. v. Dignus eſt agnus qui occiſus eſt, accipere diuinitatem.

IN VIII. Declarantur de peccatis quinque.

Primū, Matth. xij. Omne peccatū & blaſphemia remittetur hominibus: ſpiritus autem blaſphemiæ non remittetur.

Secūdū, j. ad Corinth. vj. Omne peccatū quodcūq; fecerit homo, extra corpus eſt: qui aūt fornicat̄, in corpus ſuū peccat.

Tertium. j. Ioan. ult. Qui ſcit fratrē ſuum peccare peccatū nō ad mortē: petat, & dabitur ei uita peccanti non ad mortē. Eſt peccatum ad mortem: non pro illo dico ut roget quis.

Quartū, Apoc. iij. Vtinā eſſes calidus aut frigidus: ſed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo: quia dicis, diues ſum, & locupletatus, & nullius egeo: & neſcis quia miſeres & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.

Quintum, Apocalyp. ulti. Qui nocet, noceat adhuc: & qui ſordidus eſt, ſordeſcat adhuc.

IN IX. Declarantur quatuor.

Primum, Matth. xix. Erunt duo in carne una: itaque iam non ſunt duo, ſed una caro.

Secundum, Matth. xxj. & Luc. xx. Qui ceciderit ſuper lapidem iſtū, confringetur: ſuper quē uero ceciderit, conteret eū.

Tertium,

Tertium, Luc.xiij. Ite & dicite uulpi illi: ecce eijcio dæmonia, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia die conſumor: ueruntamen oportet me hodie & cras & ſequenti die ambulare: quia non capit Prophetam perire extra Hieruſalem.

Circa quod quęrũtur tria. Primo, quorſum tendant hęc de Herode uerba: quum in Euangelio non legatur ꝙ ipſe inſidiatus fuerit Chriſto. Secundo, quid ſibi uelit replicata hæc diſtinctio per tria tempora, hodie, cras, & tertia die. Tertio, quid ſignificetur per illa uerba, Quia non capit prophetám perire extra Hieruſalem: quum Latina conſtructio nullam uideatur habere ſignificationem.

Quartum, j. ad Corinth. vj. Omnia mihi licent, ſed nõ oĩa expediũt. Omnia mihi licent: ſed ego ſub nullius redigar poteſtate & cap. x. Omnia mihi licent: ſed non omnia ędificant.

IN X. Tractantur quatuor domini dicta apud Ioannem.

Primũ, Ioã. v. Si ego teſtimoniũ perhibeo de me ipſo: teſtimoniũ meũ nõ eſt uerum. quũ tamẽ Ioan. viij. dicas: Si ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, uerũ eſt teſtimonium meũ.

Secundum quoque Ioan. v. Quomodo uos poteſtis credere, Qui gloriam abinuicem accipitis: & gloriam q́ a ſolo Deo eſt, non quæritis?

Tertium, Ioan. xiiij. In domo patris mei manſiones multæ ſunt: ſi quo minus, dixiſſem uobis: quia uado parare uobis locũ. Circa quod fiũt tres quæſtiũculæ. Prima, quid negetur per illa uerba. Si quo minus. Secũda, quid ſit illud qđ affirmat dñs cõditionaliter tñ, ſe fuiſſe dicturũ diſcipulis, in illis uerbis, Dixiſſem uobis. Tertia, qũo dominus uadat parare diſcipulis locum: quum ipſe dixerit filiis Zebedæi parata eſſe electis loca a ſuo patre: & quũ dixerit ſe in iudicio dicturum: Venite, poſſidete regnum paratum uobis a conſtitutione mundi.

Quartũ eſt Ioan. xvij. Et nũc clarifica tu me pr̃ apud temetipſum, claritate quam habui prius quã mundus fieret apud te.

IN XI. Tractantur tria occultoria.

Primum eſt Ioã. x. quũ dñs poſtq̃ dixerat ſe eſſe uerũ Deũ, Iudæis ipſum propterea lapidare uolentibus, reſpõdit ſcriptũ eſſe: Ego dixi, dij eſtis &c. ubi uidetur dominus diuertere ſermonem

moné a deitate per eſſentiã, ad deitatem per participationẽ.

Secundum, ad Philip.ij. Qui quum in forma Dei eſſet, nõ rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo: ſed exinaniuit ſe metipſum, formam ſerui accipiens.

Tertium, Apoc.iiij. Tu creaſti omnia: & per uoluntatem tuam erant, & creata ſunt.

IN XII. Tractantur circa res geſtas, quinque.

Primum, Lucæ vij. quo pacto mulier peccatrix ſtans lauerit pedes domini lacrymis.

Secundum, unde conſtet ex Euangelio hanc mulierẽ peccatricem eſſe Mariam Magdalenam & ſororem Lazari.

Tertium, cur Marci viij. Dominus cęcum illuminauit paulatim: ita quod primo imperfecte, dum dixit: Video homines ambulantes ſicut arbores. & ſecũdo impoſitione manuum perfecte ut clare uideret omnia.

Quartũ, cur Paulus Apoſtolus tã primę eſt Timot. iij. q̃ ad Tit. j. tradẽs cõditiones requiſitas ad epiſcopũ, tradit tãtũmodo cõditiones poſitiuas (puta ſobrium, prudentẽ &c.) & nunq̃ meminit cõditionis comparatiuæ: ſcilicet ꝙ ſit dignior aliis.

Quintum, cur tẽtator Chriſti in prima & ſecunda tentatione dixit, Si filius Dei es. in tertia autem non hoc dixit: ſed ad maximum ſcelus auſus eſt Chriſtum prouocare.

Explicit Index.

IENTACVLA NOVI TESTAMENTI THOMAE DE VIO CAIETANI Cardinalis S. Xiſti.

OCCVRRVNT in primis circa uerba domini noſtri Ieſu Chriſti, circiter ipſius ex hoc mundo tranſitum quæſtiones quatuor. Prima eſt de uerbis domini in excuſatione Magdalenæ: Quid moleſti eſtis huic mulieri &c. Secunda eſt de uerbis domini ad diſcipulos pro emendo gladio: Quando miſi uos ſine ſacculo & pera &c.

Tertia eſt de rñſionibus domini ad ſuos quatuor iudices: Annam, Caipham, Herodem, & Pilatum. Quarta eſt de cauſa ipſius domini ſcripta: Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum.

CIRCA uerba ſiquidẽ domini pro Magdalena, admiramur primo cur reprehenſi ſint diſcipuli ægre ferentes effundi pretioſum unguentum in unctionem pedum unius pauperrimi prædicatoris tantã ſanctitatẽ profitentis. Videntur ſiquidẽ rationabiliter indignati. Tũ quia talis unctio ad delicias non qualeſcũq;, ſed pretioſas ſpectare uř magnorũ nobiliũ. Et forte nullus erat tã celſus, ut uteretur tã pretioſo unguento, ꝑ pedibus, ſed pro capite. Chriſtus aũt ignobilis, ſecundũ mundũ (utpote filius fabri & faber) & pedes eius ungebantur tã delicata unctione. Tum quia hodie ſcãdalizaremur, ſi uideremus aliquẽ prædicatorẽ ſanctæ famæ, permittere ſe deliniri huiuſmodi deliciis pretioſis: multum .n. indecens iudicaremus. Tũ quia diſcipulis quibus eſt mandatum ut æmulentur chariſmata meliora, incũbebat diuertere Mariã aa hac effuſione unguẽti, propter opus euidenter melius ſcilicet ut uẽderetur, & pretium daretur in pauperũ eleemoſynam. Admiramur ſecundo quantum ualeat excuſatio domini, Opus enim bonum operata eſt in me, nam pauperes ſemper habebitis uobiſcum, me autem non ſemper habebitis. Ex differentia nanque temporis habendi pauperes, & ipſum (quia illos ſemper, ipſum uero non ſemper eſſent habituri) non apparet unde inferatur, ſeu unde reddatur ratio quod illa bonũ opus operata ſit. Etenim ex iſta differentia non tollitur quin unctio illa fuerit exceſſiua, utpote delicioſa nimis, & impeditiua melioris boni ſcilicet tautæ eleemoſynæ in pauperes: pro quibus tãto magis ſolicitum oportet hominem eſſe, quanto nunquam deficiunt, ſed ſemper durant. Admirantur tertio de aliis tribus uerbis domini adiectis, tanquam impertinentibus ad excuſationem Magdalenæ ungentis ipſum, quorſum hæc? Appoſuit ſepulturæ ſuæ præuentionẽ, appoſuit perpetuã memoriã huius unctionis in laudẽ Magdalenæ futurã, appoſuit ꝙ fecit hoc quod habuit. Nihil autẽ horũ excuſat unctionem Magdalenæ. Non primũ: tum quia præter intentionẽ Mariæ ungentis erat ꝙ ad ſepulturã referretur. opus autẽ iudicatur bonũ ſecũdũ intẽtionẽ operãtis. non .n. intẽdebat: illa præuenire ſepulturã, ſed un

gere uiuentẽ Chriſtũ:tũ quia ẽt pro ſepultura, exceſſiua erat unctio tã pernicioſa:in cuius ſignũ. Nicodemus pro ſepulturæ Chriſto officio mixturã aloes & myrrhæ, & nõ unguẽtũ nardi pretioſi attulit. Nõ ſecũdũ: q̃a ad euẽtũ ſpectat ſubſequuta laus, nõ ad intẽtionẽ operãtis. Nõ tertiũ: q̃a oĩo impertinens uidetur illa appoſitio, quũ nullus calũniaretur eã quaſi feciſſet unctionẽ de alieno, aut de neceſſario ſibi: quorũ utrunq; excluditur per hoc ꝙ fecit quod habuit, ut facere bene poſſet.

Ad clariorem intellectũ dominicæ ſentẽtię pręnotãda eſt diſpoſitio mulieris ungẽtis in animo ſuo, ut percipiatur quale fuerit illius hoc opus ex parte ſua. Ipſa ſiquidem credebat Ieſum eſſe uerũ Meſſiã: quũ ſoror eius Martha dixerit dño, Ego credidi quia tu es Chriſtus filius Dei. multo.n. magis ipſa Maria hoc credidit, quæ optimã partẽ elegerat. Credidit quoq; eũdẽ habere poteſtatẽ dimittendi peccata. iuxta uerbum dñi ad eam: Remittuntur tibi peccata tua: fides tuã te ſaluam fecit. Amabat quoq; multũ ſaluatorem: ut dictũ ſit de ea: Dimiſſa ſunt ei peccata multa, q̃m dilexit multum. Et tam ſancta igitur mentis diſpoſitione erga Chriſtũ, uideri facile põt Mariam ad unctionem iſtã proceſſiſſe, ut multa ſimul exequeretur officia.ſ. humanitatis, gratiæ, ac religionis. Humanitatis quidem: quoniam mos erat in regione illa unctionẽ exhibere. Vnde & Simon Phariſæus quaſi reprehenſus eſt a dño ꝙ caput eius non unxiſſet. Et ſicut conſonum erat inuito Chriſto ad cœnã præparare epulas lautiores (quæ ſcilicet ad magnatibus ſolẽt parati) q̃ñ ſic decebat inuitantem: ita arbitrata eſt Magdalena decere ſe exhibere in unctionem tanti uiri inuitati delicatum ac pretioſum unguentum. Gratiæ uero: q̃m memor recepti beneficii, remiſſionis.ſ. peccatorũ ungendo alias Chriſtum, debitricem ſe arbitrata eſt, ut iterum quã melius poſſet ungeret Ieſum. Vnde primum pedes, ex quorũ priore unctione ueniã hauſerat, deinde caput, a cuius ore uerbum & ueniæ & uitæ toties perceperat, non ſolum unxit, ſed quodãmodo abluit, pro quãto uerſando uas unguenti, effundit illud ſuper caput: ut Euãgeliſtæ teſtantur. Nec putauit pretioſum aliquod reputãdũ ad referendam gratiã de tãto beneficio. Religionis autem: quoniã Meſsię Dei filio offerebat unctionẽ illã in ipſius Meſſię ſecundum aſſumptã carnẽ corpora

le refrigerium:& propterea putauit,& bene, oportere eſſe optimã ac pretioſiſſimã hmõi unctionẽ. Ex quibus oĩbns ſimul collectis manifeſte apparet Mariam ſcd͞m rectę rationis iudiciũ elegiſſe in hmõi delicata & ꝑtioſa unctione bonum ac laudabile opus deuotionis, piiq; obſequij in dn͞m Ieſum Chriſtum:& propterea diſcipulos indignatos de hoc, merito a dño reprehẽſos, ꝙ moleſti eſſent mulieri, dicẽdo: Vt quid perditio iſta? Nõ.n.eſt unguenti perditio, uſus ille unguenti ad quẽ tot uirtutes incitabant: qui pro gratia referenda, pro pietate, proq; religione opportunus erat. Quod uero ad excuſandos diſcipulos primo affertur (quia nimis delicata ac pretioſa unctio erat reſpectu tã pauperis, & pedũ pręſertim) excluditur per hoc ꝙ Ieſus erat & credebatur uerus Meſsias, ac per hoc dignior oĩbus hominibus. Et neq; hoc, neq; quodcunq; aliud unguentũ erat exceſſiuum reſpectu illius,& pedũ eius. Quicquid.n.cuicunq; excellentiſſimo homini poteſt exhiberi, minus eſt, ut condignum ſit ad uſum corporis ipſius Meſsiæ & pedũ eius. Extabat nihilominus ſpiritalis ratio ungẽdi pedes, quæ dicta eſt. Quod deinde ſubiungitur de rõnabili diſcipulorũ ſcandalo, excludit̃ per idẽ: quia ſi hodie uideremus uerum Meſsiã teſtibus tot miraculis, teſte tunc Lazaro præſente, qui ex mortuis ueniens teſtabat̃ illum eſſe uerũ Meſsiã, hoc eſt regem regum, dn͞m dominãtiũ (unde multi ex Iudæis credebãt in Chriſtum) non ſcandalizaremur rõabiliter: ſed rationabiliter admiraremur & ſtuperemus ꝙ dignat̃ ſeipſum ſic exinanire, ut iſtis noſtris unctionibus deliniatur, ut a muliere ungatur, ut iſtiuſmodi refrigeriis egeat. Irrationabiles aũt hoĩes ſumerent cũ Iuda occaſionẽ ſcãdali. Quod deniq; ſubditur de melioris boni æmulatione (quia melius fuiſſet unguenti ꝑtiũ in pauperes erogatũ) a dño excluditur: ut patebit declarata reſponſione dñi. Sed & ex dictis excluditur: qm̃ opus tãtæ gratiæ, pietatis, & religionis, non eſt minus bonũ q̃ eleemoſyna illa fuiſſet in pauperes: imo tãto maius bonũ fuit, quãto Xp̃s præſtat omnibus pauperibus, quanto caput membris, quanto dominus ſeruis. Arguendi igitur diſcipuli erãt. Ad admirationẽ de ratione reddita a dño, quare opus unctionis huius non fuerit prætermittendum propter pauperes: dicitur ꝙ qa diſcipuli non ſolum prætulerant eleemoſynam, ſed uituperauerãt

illam unctionem, dicendo, Vt quid perditio iſta? ideo dñs utrunq; confutando, primum aſſerit Maria feciſſe opus bonũ, & hoc contra illud, Vt quid perditio iſta? Deinde non fuiſſe prætermittendum propter eleemoſynam faciẽdam: quia pauperes ſemper haberent &c. & hoc cõtra illud, Potuit enim unguentũ iſtud uenundari, & dari pauperibus. Et quidẽ ꝙ opus illud fuerit bonũ, dominica reſponſio in ſingulis clauſulis probat. Primum ex illa præpoſitione in, dicendo, In me. Vbi recolito aliud eſſe credere Deum, & aliud credere in Deum. Primũ ſiquidem cõe eſt bonis & malis. Scd̃m autem propriũ eſt bonorum: quia eſt actus fidei formatæ. Et ſimiliter operari aliquod bonum opus, cõe poteſt eſſe bonis & malis. ſed bonũ opus operari in Chriſtum, propriũ eſt bonorũ: quia ſignificatur quod operando quis tendit in Chriſtũ, ꝙ eſt charitatis progreſſus. Dicendo ergo ꝙ Maria operabatur bonũ opus in me: monſtrauit opus illud eſſe meritorium, & a charitate procedẽs. Deinde ex ratione comparationis ad eleemoſynam, ex qua utrunq; ſimul manifeſtatur. Et ſi ſubtilius fuerit conſiderata, apparebit quod aliud primo occurſu ſenſus offert, & aliud interius portat. Nã prima fronte ratio dñica ex duplici differentia inter eleemoſynã & hoc humanitatis officiũ ſibi exhibitũ, docet nõ fuiſſe unctionẽ iſtam prætermittendã, una differentia eſt inter tp̃s inſtans, & expectans: quia. ſ. tempus faciendi eleemoſynam non urget nunc, ſed expectat: qm̃ ſemꝑ eſt: tempus aũt exhibendi mihi huiuſmodi humanitatis officia, nunc inſtat: quia nõ ſemper me habebitis in pręſentia corporali carnis paſſibilis in qua ſum modo uobiſcum, & nõ ſolũ nõ ſemꝑ, ſed pauciſſimis diebus ſic me habebitis: fuit. n. hoc ante ſex dies Paſchæ, hoc eſt ſabbato ante ramos palmarum. Altera differentia eſt inter certã perſonã & indeterminatos pauperes: quia. ſ. obſequiũ hoc debitum eſt certæ perſonę, mihi. ſ. eleemoſyna autẽ debita eſt nõ alicui certo pauperi, ſed pauperibus indeterminate. Vtranq; ſiquidem differentiam dñica ratio manifeſte affert, dicens: Nam pauperes (non hunc uel illum) habebitis uobiſcum ſemper, & non inſtat nũc neceſſitatis articulus: me aũt (ecce certa pſona) non ſemper. Quaſi diceret: nunc tm̃ habebitis. ſ. uobiſcum in carne paſſibili & indigente his obſequiis conuerſantem. Ex ambabus autem differentiis

rentijs ſimul iunctis relucet & cõis doctrina, ꝙ humanitatis officia quæ alicui certæ perſonæ exhibere poſtulat certũ tem pus,non ſunt prætermittẽda propter cõia debita quæ indeter minate debemus proximis. Non uult cœleſtis magiſter ut nõ prætermittat conuiuium nuptiale,officium ſepulturæ, politi cum conuictũ cũ ciue,& ſimilia:ut fiãt eleemoſynę. Ipſe enim qui eſt autor gratiæ,non uenit deſtruere ſed perficere rationẽ naturalem. Relucet & ſpecialis ratio facti. Nam ex hoc ipſo, ꝙ tempus illud quo talis tantuſq; hoſpes officioſe tractari poſ ſet,præteribat:poſthabendi erant pauperes non tunc inſtantes,qnibus aliũde & tunc,& alias poterat bene fieri. Vnde liquet redditam eſſe rõnem,& quod opus fuit bonum,& quod præponendũ fuit eleemoſynę pauperũ,quę ex illo ꝑtio potuiſ ſet fieri. Continet aũt interius penetrata hęc rõ ratione perſonæ demõſtratę per illud pronomẽ me,ſuperfluentẽ cauſam non ſolũ bonitatis, ſed excellẽtis proiectionis huius unctionis. Tẽpus nanq; illud quod uerbum caro factum, inter homi nes hõ paſſibilis,humaniſq; officiis ſubditus,dignatum eſt cõ uerſari:articulum conſtituebat urgẽtis neceſſitatis ad exhibẽ dum illæ quæcunq; poſſibilia officia & obſequia, nullius pretii,nullarumq; deliciarũ finibus limitanda,quãtũ eſt ex parte ipſius meriti, & humani debiti. Vnde nulla ex parte unctio iſta minus bona fuit,ſed præferenda undiq; curæ pauperũ: q̃ cura q̃uis debeat ſemper hoĩem ſolicitare,non tñ ex alio debi to officio auellere:& multo minus tollere debet hoc opus lon ge excellentius. Ad admirationem tertiã de appoſitis tribus a dño ſententiis in hac cauſa,reſpondetur. Et circa ea quæ de ſepultura dicuntur,notandum eſt unctionem iſtam relatã eſſe ad Chriſti ſepulturam ex dominicis uerbis,triplici relatione: hoc eſt per ſignificationem,per præuentionẽ,per durationẽ. Significauit enim unctio illa Chriſtum dominum ſepeliendũ eſſe:teſtãte domino apud Matth. Mittens hæc mulier hoc un guentum in corpus meum,ad ſepeliendum me fecit:hoc eſt, ſepelibilem me indicauit.corpora enim ſepelienda tunc tem poris ungebãt. Præuenit quoq; officium unctionis pro ſepul tura unctio illa:teſtante domino ad Marc. Præuenit ungere corpus meum in ſepulturam. Quamuis enim Maria ipſa neſci ret,dominus tamẽ ſciebat ꝙ impedienda erat ab unctione ip-

ſius Chriſti defuncti: quia prius reſurrexit quam potuerit ab illa ungi: & ꝑpea nunc præueniſſe dicitur officium ſepulturæ. Durauit quoq; unctio illa uſq; ad ſepulturã (dicẽte dño apud Ioãnẽ: Sinite illam ut in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud) ꝑ quãto unctio illa ultima fuit quantũ ad Mariæ unctionẽ: & ſic per negationẽ ſuccedẽtis, ſeruata uſq; in diẽ ſepulturæ. Tanq̃ ſi aperte diceret: Sinite illam: quia iſta cõputatur pro tota uita mea uſq; ad ſepulchrum: ita ꝙ nec uiuo, nec mortuo mihi exhibebit amplius officium unctionis. Totus aũt hmõi ſermo referens unctionẽ hanc ad ſepulturæ officium, a clemẽtiſſimo magiſtro dictus eſt; ut intelligerẽt diſcipuli nõ quare Magdalena ungebat, ſed quare ipſe dñs ſuſciperet unctionem illam. Magdalena.n.intendebat officium humanæ pietatis, gratiæ & religionis impẽdere Chriſto: ſed Chriſtus opus illud ſuſpiciebat ut ſepeliendus tanq̃ ſi aperte diceret, Non putetis ꝙ ut deliciosus ungor. nam ungor ut ſepeliendus, ungor ut quã citius moriturus non eſt tempus hoc deliciarum, ſed mortis & ſepulturæ. Et licet Mariæ animus ad hoc non tenderet ex ſe: ut motus tamen & directus a ſpirituſancto ad hoc tẽdebat ſignificandum, prȩueniendum, ad ſeruandum, neſciens tunc quo ad hoc quid faceret. Quia igitur hæc uerba non ſunt appoſita ad alteram excuſationem Magdalenæ, ſed ad rationẽ ex parte domini quare permiſerit ſe ungi, nõ oportet mirari quorſum hæc. Poteſt nihilominus hæc ſñia referri ad Magdalenæ excuſationem, intelligẽdo illam ut ſit pars prioris ſententiæ, utpote declaratio illius dicti, Me autem non ſemper habebitis, Tanquã expreſſerit quid intenderit per ly nõ ſemper, modicum ualde tempus: quia proximus ſum ſepulturæ: ita ꝙ per hanc adiectionem declaratus eſt articulus inſtãtis proximæ ſepulturæ, & ſoliciti timoris fouentis animum Mariæ ad hanc unctionẽ. Doctrina ſi quidẽ domini de ipſius morte ac reſurrectione, erat adeo publica, ut etiam ad Iudæorum põtifices peruenerit: quũ dixerint Pilato: Domine recordati ſumus, quia ſeductor ille adhuc uiuens dixit, Poſt tres dies reſurgam. Et ꝙ tunc proxima eſſet domini mors, Magdalena cum aliis mulieribus audierat: ut patet ex eo ꝙ quũ dixiſſet paulo ante dominus, Ecce aſcendimus Hieroſolymam: & filius hominis tradetur &c. & tertia die reſurget: mater filiorum Zebedæi petiit ut filii

ſui ſe-

ſui ſederent ad dexteram & ſiniſtrã ipſius in regno reſurrectionis eius. Ex eo igitur ꝙ Maria quæ multũ diligebat Chriſtum, tempus mortis Chriſti proximum meditabatur, ſolicitaq́; erat ne forte amplius ſimilem commoditatem officioſe obſequendi Chriſto non haberet: oblata tunc occaſione conuiuij Lázaro reſuſcitato, utendum duxit. Et ſic etiam ex parte ſoliciti timoris adhibentis quaſi calcaria Mariæ, unctio iſta nonnullum reſpectum ad ſepulturam Chriſti habuit: & quia tempus urgens ad unctionem conſtituebat, ad opus illud bonũ reddendum pertinebat. Nec obſtat ſi non tam pretioſa unguenta ad uſum eſſent ſepulturæ, ſed myrrha & aloe: quoniã ad ſepulchra regum pretioſiora adhiberi credibile eſt: & dignitas Meſſiæ ſupra omnes & reges & ſummos ſacerdotes erat & eſt: ita ut nihil quantumcunq; aliis pretioſum, ipſi poterat condigne exhiberi. De appoſita autẽ futura memoria huius unctionis, facile patet, ꝙ ad commendationẽ operis Magdalenæ ſpectatur. Tum quia licet laudari præter intentionem Mariæ fuerit, eſſe tamẽ opus tale, ut ſit laude dignũ, non eſt ꝑter intentionem recte operantis: quoniam intendit opus uirtutis, ac per hoc laude dignum. Tum quia laudãdum eſſe ab Euãgelicæ perfectionis uiris, maximum eſt teſtimonium boni operis peracti. Monſtrauit ergo dominus unctionẽ illã non ſolum eſſe irreprehenſibilem, & præponendam tunc curæ pauperum, ſed optimum fuiſſe opus: utpote & dignum perpetua laude, & ꝙ perpetua eſſet proſequendum commendatione in Dei eccleſia. Quorſum autem uerba quæ ſolus Marcus interſerit (ſcilicet, Quod habuit, hoc fecit) tendant, non eſt difficile uidere. Ad occultam ſi quidem ſpectant tam Mariæ mentẽ q̃ ipſius domini dignitatem. Murmurabant diſcipuli de pretioſitate unguenti, reſpondet dominus apud mulieris illius animum nõ eſſe unguentum hoc pretioſum, ſed ſi pretioſius habuiſſet, pretioſius effudiſſet. tãti me facit. ſed quia non habuit pretioſius: quod habuit, hoc fecit. Ac ſi aperte diceret, Vos arguendam putatis de exceſſu, & tamen ſecundum ueritatem dignitatis meæ & rectam fidem ac deuotionem huius mulieris, excuſanda eſt ꝙ nõ plus fecit: ſed hoc quod habuit fecit. Eſt igitur hæc domini ſententia & ad Mariæ opus commendandum, & ad diſcipulos confutandum non impertinens, ſed opportuna.

portuna. Hæc de prima quæſtione.

Circa ſecundã quęſtionem de uerbis dñi ad diſcipulos tẽpore paſſionis imminentis. (Quãdo niſi uos ſine ſacculo & pera, nunquid aliquid uobis defuit? Dicũt ei, Nihil. Ait illis, Sed nunc qui habet ſacculũ, tollat ſimiliter & perã. & qui non habet gladium, uendat tunicã, & emat gladiũ. oportet. n. impleri de me. Et cũ ſceleratis reputatus eſt) quæſtio nõ ſpernenda cõſurgit, quo pacto hęc uerificẽtur ad literã: qñquidẽ oportet ea ad literã uerificare: qm̃ & dominus ad literã loquit̃ de ſacculo & pera, ut patet: ergo & de gladio: & diſcipulis de gladio ad literam intelligentibus & reſpõdentibus, Ecce duo gladii hic: annuit dñs dicens, Satis eſt. Literalẽ igitur ſenſum intuẽdo admirãtur hanc dñi doctrinã. Primũ, quia uĩ inſtruxiſſe diſcipulos ut ſumerẽt arma defẽſiua pro ſui defenſione in iminẽte ſibi perſecutione Iudæorũ: dum uẽdendam etiã tunicam pro emẽdo gladio conſulit, & paſſionem propriã pro ratione aſſignat: quia ipſe ut iniquus tractandus eſt, ſicut & fuit tanq̃ latro quæſitus & captus, & demũ cum latronibus crucifixus. Deinde quia uidetur docuiſſe diſcipulos ut tẽpore perſecutionis arma ſimiliter caperent defenſiua. hoc. n. ſequitur ex exemplo ſui. Si. n. cõtra perſecutionem ipſius capitis ſumẽda ſunt arma, cõſequens eſt ut contra perſecutionẽ membrorum armati progrediamur. Exemplum, inquit, meũ dedi uobis ut quemadmodũ ego feci, & uos faciatis. Neutrum aũt horũ bene ſonat, ſed Chriſtianorũ pias aures offendit: & utrunq; a geſtis Chriſti & ſanctorũ in ſuis perſecutionibus diſſonat: ut patet. Videtur deniq; doctrina hæc reuocare præcepta prius ab ipſomet diſcipulis data: ſcilicet, Si quis percuſſerit te in unam maxiliã, præbe illi alterã & ſimilia. Et confirmatur, quia ſicut mutauit hic dñs pręcepta de nõ portãdis ſacculo, & pera olim prohibendo, nũc cõcedendo: ita cõſequenter dicendum eſt ꝙ mutauit præcepta olim data de omittẽda defenſione armata, concedendo diſcipulis ut ſi cõtra eos inſurgerent homines, reſiſterent armata manu. conſtat autẽ hoc prædicatoribus euangelicis, quales erant Apoſtoli quibus loquebatur dominus, nõ cõuenire, quãuis imperfectioris uitæ Chriſtianis licitum ſit.

Ad hanc quæſtionem reſpondendo, dicitur ꝙ hæc domini uerba ad literã non dirigebãtur ad defendendum domi

num

num Ieſum in imminēte ſibi perſecutione: nec diſcipuli intel lexerunt ſumēda ſibi fore arma pro defenſione Chriſti. Mani feſto utrūq;: & primo eo ꝙ ſimul eandē protulit ſniam de rebus tribus. ſ. ſacculo, in quo portantur pecuniæ: & pera, in qua portātur uictualia: & gladio, quo protegimur ab inuaſoribus, Conſtat autem ꝙ ad perſecutionem illā nō erat opus ſacculo neq; pera: quum ipſi nō eſſent perſecutionē paſſuri, ſed ſeruādi ab ipſo domino erant ſolo uerbo. Si ergo me quæritis, ſinite hos abire. & ipſe dixerat, Quos dediſti mihi, nō perdidi ex eis quenq̄: ut Ioannes teſtatur. Sicut igitur non dicebat ut tūc ſumerent ſacculum & perā, ita nec dicebat ut ſumerent tunc gladios. Secūdo ex eo ꝙ dicētibus diſcipulis, Ecce duo gladij hic, reſpondit, Satis eſt. Si enim intendiſſet ꝙ tūc ſumerēt arma nō dixiſſet ſatis eſſe ad defenſionem ſui. Cōſtat nāq; non ſatis eſſe ꝙ duos habere gladios dixerint, ad defenſiue amandū uiros undecim cōtra cohortē Pilati, & miniſtros Iudæorū cū gladiis & fuſtibus. Et ſimiliter cōſtat nō ſatis eſſe neceſſitati tātæ, ut uēdenda eſſet tunica ad emēdū gladiū, habere duos gladios inter tot perſonas, ſi propter imminētē tunc perſecutionē debuiſſent tūc ſinguli non habētes gladiū uendere tunicā ut emerēt gladiū. Quia igitur dixit ſatis eſſe, monſtrauit ſe nō requirere gladios defenſiuos ſui cōtra perſecutionē imminētē. Tertio ex eo ꝙ Petrum qui non expectata domini reſpōſione gladium pro magiſtri defenſione eduxit, cōpeſcuit: Conuerte, inquit, gladium tuum in uaginā. Si enim intendiſſet inſtruere ut pro eo gladio pugnarent, non retraxiſſet diſcipulū gladio pugnātē. Clariſſime quoq; hoc idem patere pōt ex uoluntaria paſſione (unde tūc ēt dixit, An nō poſſum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plus q̄ duodecim legiones Angelorum?) & mille locis ſcripturæ. Sed hæc ſint allata ex illo proprio loco in illa materia & in illa ſententiam. Secundum aūt (ſcilicet ꝙ diſcipuli non intellexerint de gladio ſumēdo pro defenſione Chriſti) habetur ex eo ꝙ uenientibus ſatellitibus ad capiendum Chriſtum, diſcipuli uidētes quod futurū erat, interrogauerunt dn̄m: dn̄e, ſi percutimus in gladio? Si. n. intellexiſſent inſtructos ſe fuiſſe ut gladio pugnarēt pro defenſione Chriſti, nō dubitaſſent, nō petiſſent, dn̄e ſi percutimus in gladio? Nō igitur intellexerunt dn̄i uerba Apoſtoli ad

li ad hunc ſenſum ut pugnaturi gladio eſſent pro defenſione Chri. Ad quid aūt prædixerint. Ecce duo gladii hic, poſt dicetur: ſicut etiā manifeſtabitur cur dominus meminerit perſecutionis ſuæ, non loquens de ſui defenſione. Quia igitur dominica hæc uerba ad ipſius domini defenſionē non dirigi manifeſtum ex litera eſt, conſequens eſt ut ex ipſo Euangelii textu lralis ſenſus ſumat. Prænota ergo in hac litera quatuor. Primū eſt diuerſitas tpis pteriti & pñtis, denotata p ly qñ, & ly ſed nūc. ait. n. Saluator, qñ miſi uos: & ſubdit, ſed nunc. Scdm eſt officium prædicationis, de quo fit mētio ſcdm preteritū tēpus, & nulla fit de eo mentio in præſenti tēpore: ait enim Saluator: Quando miſi uos proculdubio ad prædicandum, ut patet in Euangelij hiſtoria Mat. Ioan. & Mar. vj. Et quum dicit, ſed nūc qui habet ſacculū, nihil dicit de miſſione ad pdicādū. Tertiū eſt pro ratione huius doctrinæ aſſignari, q ipſe dominus cum iniquis deputandus tunc erat.

Quartum eſt modus dicendi: quia ſcilicet nō dirigitur nouus ſermo ad Apoſtolos in ſecunda perſona, ut olim dixerat. nō. n. dicit, ſed nūc tollite ſacculum & perā, & emitte gladios: ut olim dixerat, nihil tuleritis in uia, nō ſacculum &c. ſed ad tertiā pſonā conuertēdo ſermonē dicit: ſed nūc qui habet ſacculū, tollat ſimiliter & perā: & qui nō habet, uēdat tunicā, & emat gladiū. Ex his habentur primo duo tēpora: ſ. prædicationis, & pſecutionis nō cuiuſcunq;, ſed illius qua Xpi diſcipuli cū iniquis reputandi eſſent. Ad deſignādū ſiquidē talis perſecutionis tps propoſuit talē perſonam in perſona ſua: pp quod nō meminit crucis aut mortis, ſed deputationis cū iniquis. Habentur ſecūdo duo genera Chriſtianorum: ſ. prædicatorū in apoſtolis, & aliorum minus perfectorum in tertiā perſona ſignificatorum. Intendit igitur ad literā dñs docere, q mandata data olim de non uehendo ſacculum & perā, ad tēpus prędicationis ſpectant tempore aūt perſecutionis, & præcipue quādo reputabuntur ut iniqui, licitum erit cuicunq; uolenti munire ſe & ſacculo & pera, & gladio defenſiuo. Et diuerſitatis ratio in prōptu eſt quia quum licitum eſt ad prædicandū ire, pdicationiſq; officio incumbere, & inuenient neceſſaria, retribuentibus auditoribus tēporalia pro ſpiritualibus: & ſicut de neceſſarijs. ita nec de uita debitis eſſe ſoliciti. tempore uero

quo

quo Chriſtiani ut iniqui reputabuntur, nõ inuenientur qui retribuant pro ſpiritualibus tẽporalia: & ſicut de pecunia & uictu licitũ erit curam habere, ita ẽt de uitæ conſeruatione: quę per gladiũ aduerſus inuaſores conſeruari quandoq; põt. Eſt ergo ſermo dominicus de tẽpore perſecutionis indeterminate: & ſimiliter de diſcipulis indeterminate: ita ꝙ illud aduerbiũ tẽporis nunc, nõ demõſtrat determinate illud tẽpus paſſionis Chriſti, ſed indeterminate tẽpus perſecutionis, ꝓcipue qñ reputabuntur iniqui: & ſimiliter illud relatiuũ qui, nõ refert determinate apoſtolos, ſed indeterminate Chriſtianũ: & docet ꝙ tẽpore perſecutionis licitũ eſt curã uitæ, uictus & pecuniæ opportune ſuis diſcipulis habere. Et benenota q̃ optime reſpõdeant noua hæc Chriſti documenta priſcis. Etenim ſicut documenta priora(ſ. tuleritis in uia) nõ ſunt mandata, ſed libertates edendi & bibendi, quæ apud auditores uerbi Dei ſunt: ita documẽta hæc nõ ſunt mãdata, ſed libertates curã gerendi uitę & opportunorũ. Docuit. n. pius magiſter licita ambo eſſe: conſuluit aũt ut facerẽt ſicut ipſum uidebãt facere. Et apoſtoli quidẽ ac ſancti pfectioris uitæ imitati ſunt geſta dñi: imperfectiones autem utuntur libertate ſibi a domino declarata.

AD obiecta autem quantum oportet reſpondendo, dicitur quod dominus deputationem ſuam cum iniquis, pro ratione attulit duorum. Primo temporis perſecutionis, & non ſuæ defenſionis. Ac ſi aperte diceret: Ex quo ego cũ iniquis deputabor, tẽpus erit ut & mea membra cũ iniquis deputentur. Secũdo neceſſitatis: quaſi dicat: Tempus erit quo indigebitis his auxilijs: quia ego ipſe relinquar deputatus cũ iniquis. Si enim ego deſtitutus ero, ita ut cũ iniquis deputer ad mortem: mei quoq; diſcipuli deſerentur ſimiliter: & ideo concedo uolentibus recurrere ad huiuſmodi humana adminicula uti poſſe illis. Apoſtoli autem tanquam non plane penetrantes uerba domini(quoniam adhuc non erat eis apertus ſenſus ut intelligerent ſcripturas, & pari ratione uerba dominica) dixerunt: Ecce duo gladij hic, tanquam aliquid pertinens ad propoſitum ſermonem de neceſſitate gladij: quum tamen impertinens eſſet reſponſio ad intentionem Chriſti. Vnde & dominus non reſpondit, Tollite illos gladios uobiſcum: quos non ſecũ, ſed ibi eſſet dixerãt, nec reſpondit: Satis ſunt, ſcilicet duo gladii, ſed im-

ſed imperſonaliter dixit, Satis eſt & doctrinæ huic meę & ſolicitudini ueſtræ. ac ſi iuxta uſitatum loquendi moré diceret. Sufficit hęc locutio, deponite hanc ſolicitudinem. Et uere ſic erat agendum q̄m uerba dominica dicebantur ab hoc ut poſt paſſionem domini imperfectiores, & in caſu q̄n expediret, ēt perfectiores libertate hac uterentur. Clariſſime itaque patet, ꝙ non dominus hortatus diſcipulos ad ſumendū gladios pro ipſius dn̄i defenſione. Sed ꝙ nec conſuluerit diſcipulis ſuis ut ſumerent defenſiua arma contra ſuos inuaſores, patet ex dictis: quoniam aliud eſt conſilium dare, aliud eſt docere quid licite facere poſſent. cōſuluit ſiquidem ipſe diſcipulis facto ſui exēpli ut arma nō ſumerent defenſiua: tum retrahendo Petrū a percuſſionę, tum aperiendo ꝙ plus q̄ duodecim legiones angelorum haberet in promptu, ſi uellet illis uti: tum uoluntarie patiendo ſe tanquā latronem capi, & cum iniquis deputari ad mortē uſq; crucis. Et hoc imitandum intellexerūt Apoſt. iuxta illud Petri: Xp̄s paſſus eſt ꝓ nobis, uobis relinquēs exemplū ut ſequamini ueſtigia eius. Docuit uero dictis uerbis licere & imperfectioribus, adminiculis ſe humanis tempore perſecutionis fulcire, nō ſolum ſacculi & pere, ſed gladij defenſiui, & perfectioribus in caſu quo expediret ad humana confugere ſubſidia. Hac nāq; doctrina fretus apoſtolus Paulus, ad adminiculū humanę appellationis ad Cęſarē cōfugit, quādo hoc expedire iudicauit. Et rurſus a parata cōtra ipſius uitā cōſpiratione Iudæorū, tribuni ope ſe eripi: procurauit quia ſimiliter caſus erat in quo expediebat ſic ſuam corporalem uitam adiuuare. Nihil ergo diſſonās ſanctorū geſtis docuit dn̄s noſter ſed id quod in caſu ēt a perfectioribus fieri inculpabiliter poſſet, dignatus eſt per ſeipſum manifeſtare. Patet quoq; ex dictis nō eſſe priora dn̄i præcepta per hac doctrina reuocata: ſed declaratū eſt ꝙ priſca illa de uolūtariæ patiētiæ operibus, nō ſic ſunt intelligenda, quin pro loco & tempore liceat Chriſti diſcipulis moderata requirere humana adminicula. Ex hac nanq; doctrina dn̄i, iūcta priori didicimus cōſideranda eſſe loca tēpora, ac occurrētia, & quādo expedit prębere percutiēti alterā maxillā, & quando expedit tueri ac adiuuare noſipſos. Nec eſt uerū ꝙ reuocata ſint hinc documēta priora de nō portandis ſacculo & pera; ſed documentis illis adiuncta ſunt alia

cõcernẽtia aliam tẽporis diſpoſitionem:ita ꝙ hæc iuncta illis docent nos qđ quando expedit, ſine ſacculo & pera, & quãdo expedit, cũ ſacculo & pera procedamus: & ꝙ illud præcipue tempore prædicationis ſeruandũ intelligamus, hoc aũt tẽpo re neceſſitatis. Et hæc de ſecunda quæſtione.

Circa tertiam quæſtionem de reſpõſionibus domini noſtri Ieſu Chriſti corã quatuor iudicibus occurrit primo pu plex admiratio coram Anna. Altera eſt de illa reſponſione, Quid me intertogas?nã apparet & ſuperflua & nõ decẽs perſo nã illã tunc, ſuperflua quidẽ, quia interroganti Põtifici Ieſum de doctrina & diſcipulis eius ſufficiebat dixiſſe doctrinã ſuã eſſe publicam, & propterea examinandos eſſe publicos teſtes qui audierãt docentẽ, & nõ oportebat apponere, Quid me interrogas? Indecens aũt, quia dñs Ieſus tũc ſe gerebat ut ſubdi tũ. Nõ eſt autem ſubditi arguere iudicẽ ꝑſertim de defectu tã paruo. ſ. ꝙ non debeat ipſum interrogare de doctrina tam pu blica. Et hæc indecentia tanta uiſa tunc eſt, ut propterea unus miniſtrorũ percuſſerit domini maxillã, dicens: Sic reſpondes Pontifici? Altera eſt de iſta reſponſione data ꝑcuſſori: Si ma le locutus ſum, teſtimoniũ ꝑhibe de malo, ſi aũt bene, cur me cædis? Videtur dñs nõ ſeruaſſe conſiliũ ꝙ diſcipulis dederat. Si quis te percuſſerit in unam maxillam præbe ei alterã. non ſolum nanque præbuit alteram, ſed contra percutientem argu mento rationis inſurrexit. debeat enim ipſe ſeruare quod ſer uari ab aliis uoluit. Occurrit ſecundo admiratio ſimilis corã Caipha, pro quanto adiuratus dominus ut diceret ſi ipſe eſſet Meſſias non ſolum reſpondit ſe eſſe Chriſtum, ſed adiunxit A modo uidebitis filium hominis ſedentẽ a dextris Dei &c. apparet ſiquidem ſuperflua hęc appoſitio. Nam ſi opportuna fuit, aut propter ipſos Pontifices & ſeniores. Et hoc non: tum quia dominus dixit tunc ꝙ ipſi audiẽtes ſe eſſe Chriſtum, nec crederent nec ipſum dimitterẽtur, tum quia ex hoc facti ſunt peiores: dicentes, Blaſphemauit, reus eſt mortis &c. Aut propter alios. & hoc nõ, tũ quia alij iã alias hanc doctrinã aduẽtu Chriſti ad iudiciũ audierãt, tum quia ibi nõ erãt alij, niſi for te miniſtri, qui ẽt perſequebãtur dñm ut patet de miniſtris & ancillis infeſtis Petro. Occurrit tertio admiratio coram Pila to quadruplex iuxta quatuor dñi uerba ad Pilatũ. Prima eſt

circa

circa illā reſponſionē, A temetipſo hoc dicis, an alii tibi dixerunt de me? apparet ſiquidē impertinens ut interroganti Pilato Ieſum, Tu es rex Iudæorū? reſpondeat, ſi a temetipſo hoc dicas. Nō.n.uř quomodo hoc ſpectet ad propoſitā interrogationē, aut quorſum tendat. Scđa eſt circa rñſionē ſubiūctam, Regnū meū non eſt de hoc mundo, uř.n.ꝙ dñs uoluerit ſe iuſtificare coram Pilato, tanq̃ diceret, Ego non me impedio de regno huius mundi, de quo accuſor. Hoc autem non apparet conſentaneum eſſe ſpōtaneæ oblationi ſuipſius ad patiendū, & ſubeundam ſñiam mortis & crucem. Qui enim ſtudet corā iudice iuſtificare ſuam cauſam, non quærit condemnari, ſed potius euadere. Tertia eſt circa appoſita uerba, Ego in hoc natus ſum, & ad hoc ueni in mundū, ut teſtimoniū perhibeā ueritati &c. Nam appoſitio iſta ad aliquod triū ordinata eſt, Vel ad iuſtitiā ſuam aperiendā. & hoc (ut dictum eſt) uř inconueniens, quia nō cōſonat tā uoluntariæ paſſioni. Vel ad inſtruendū Pilatum. & hoc erat ſuperfluum, quia ille gentilis erat, & principium conuertendi ipſum non erat hinc ſumendum. Vel ad propoſitam materiam de qua erat ſermo, ſ. de regno ſuo. & hoc non apparet quomodo ueniat ad propoſitū, & qua fuerit prudentia dictum. Quarta eſt circa ultimam domini reſpōſionem ad Pilatum; Non haberes aduerſus me poteſtatem ullam niſi tibi deſuper datum eſſet &c. Apparent.n. minus decentia uerba, tum quia ſatis generalia ꝓ reſpōſione darentur Pilato dicenti, Mihi nō loqueris? neſcis quia poteſtatē habeo crucifigere te, & poteſtatem habeo dimittere te? Tum quia nihil nouum aut ignotum, aut neceſſarium ſonantia, ut propter ipſa dicenda dñs ſilentiū cœptum rūpere deberet. Quis enim ignorabat Pilatū habere poteſtatē a ſuperiori quum cōſtaret ꝙ non erat princeps, ſed præſes deputatus a Romanis? Tū quia incōpacte iūcta cū ſequentib. ſ. Propterea qui tradidit me tibi maius peccatū habet. in quo nāq; cōi & hæc ſententia de maioritate peccati, cū ꝓcedēte de ptāte Pilati, nō apparet. Et multominus apparet qūo hæc ex illa inferatur cū nota cālitatis, ut in litera fit inferēdo, Propterea ꝙ me tradidit &c. Occurrit quarto admiratio corā Herode, cur interrogatus dominus ab Herode in multis ſermonibus, nullum uerbum protulit, quum tamē ſpes eſſet boni aliquid efficiendi apud Herodem, qui fidē

Iudæo-

Iudæorum profitebatur, & de ipſo ſcriptum eſt ꝙ libenter Io annem Baptiſtam audiebat, & audito eo multa faciebat. & Euangeliſta dicit ꝙ tunc gauiſus eſt uiſo Ieſu, & ꝙ multo tempore deſyderauerat ipſum uidere &c. Ex his enim uidetur ꝙ rationabilis fuiſſet, quę dixit Pilato gentili, dicere Herodi fideli, utpote qui de Meſſia fidem habebat &c.

AD quæſtionem hanc de reſponſionibus domini, reſpondēdum eſt ordine quo proceſſit ambiguitatum ſeries. Vnde a uerbis dominicis coram Anna pontifice inchoando, dicitur illa domini uerba ad Annam, Quid me interrogas? non ſuperflua nec indecentia, ſed opportuna decentiaq; illum tunc fuiſſe. Quæ ut clare intelligas, perſpice dñm uidiſſe in interrogatione a pōtifice facta duo implicari .ſ. rem, & perſonā. Res de qua interrogatio fiebat, erat doctrina cū diſcipulis, ꝑſona aūt interrogata, erat ipſe Ieſus. Et quo ad utrunq; oportuit dñm ſua reſponſione ſatisfacere, unde de doctrina reſpōdit primo ꝙ erat in publico poſita, tū ex loco publico, ſynagoga. ſ. & tēplo, ita ꝙ locus non ſolū erat publicus, ſed publicus ad officiū docendi, doctrinæ ſiquidē publicæ locus erat ad templū aut ſynagoga. Tū ex frequētia cōi, quia illuc oēs Iudei cōueniebāt. Tū ex qualitate temporis, quia ſemper, qñ ſcilicet tempus docendi expoſtulauit, qñ in templo, in tēplo, & qñ in ſynagoga, in ſynagoga. Tū ex qualitate dictorū, quia in occulto locutus ſum nihil. Deinde dixit qui eſſent de ſua doctrina interrogandi dicens, Interroga eos qui audierunt. Et protulit uniuerſos ut publicos teſtes, nō mortuos, nō abſentes, non neſcios, aut immemores, ſed ꝑſentes & ſcïētes, Ecce, inquit, ipſi ſciūt qd dixerim. Quo ad perſonam uero interrogatā reſpōdit. Quid me interrogas? Quod dupliciter exponit uel quid hoc eſt cur me interrogas? Et ſic petit cauſam nō quare pontifex interrogat, ſed quare interrogat ipſum Ieſum de doctrina: quum nō apparet cauſa quare ipſe Ieſus debeat interrogari de ſua doctrina, quę eſt in publico poſita: ac ꝑ hoc interrogādi ſunt illi qui audierūt & ſciūt illā: ſicut ſi doctrina fuiſſet poſita in libro nō eſſet autor interrogādus de doctrina qualis eſt, ſed liber examinādus. Nec hæc petitio dedecebat ſubditum: quū Iob petitionem ſimilem Deo porrexit, Indica mihi cur me ita iudices? Et iuxta hūc ſenſum quia Annas interrogauerat de doctri

 na publi-

na publica dñm, qui non debebat ante examinatã ab aliis do-
ctrinæ qualitaté examinari: ideo humiliter ſubditus dñs petit
cauſam quare ipſe examinatur: ut ſi forte ex cauſæ manifeſta-
tione oporteret aliquid reſpõdere, poſſet parere. Et ſic uerba
hæc decentia & opportuna inueniuntur. Vel quid me interro
gas, hoc eſt, quid eſt quod a me interrogando ſcire quæris? Et
ſic petit rem interrogatã: ſicut Saulus petiit a Chriſto ré præ-
ceptã dicés, dñe quid me uis facere? Et iuxta hunc ſenſum ſup
ponebat humilis ſubditus pontificé interrogare ipſum de ali-
quo quod oporteret ab ipſo Ieſu noſſe, & non de ijs quæ opor
tet aliũde cognoſci: ac per hoc quia interrogatio de doctrina,
pro quanto quærebat qualitatem doctrinæ, ad alios ſpectabat
qui audierant: & non apparebit pro quo alio articulo ſpectaret
ad ipſum Ieſum: ideo humiliter petit, Quid me interrogas?
Ac ſi aperte diceret: Quia nõ apparet quid eſt illud ꝙ ego in-
terrogatus reſpõdere debeã, aperi quid eſt qđ a me ſcire uis.
Forte.n. aliqué particularé articulum põtifex manifeſtaſſet ſe
quærere: ad qué reſpõdiſſet: Et ſic percipere clare potes nõ ſo
lũ opportunã ac decenté, ſed humilé reuerentemq; fuiſſe hãc
dominicã reſponſionem: quãuis põtificis miniſter ſimilis ſuo
pontifici arguerit illã ſuperbiæ, nec dignũ arbitrans dominũ
Ieſum ut ét peteret quod ad ſeipſum ſpectabat noſſe, ut poſſet
pontifici ſatisfacere. Ad alterã auté admirationé de ſpõſione
data percuſſori, reſpõdetur ꝙ dñs Ieſus ita exhibebat ſe ſubdi
tum, & patientiæ exemplũ, ut meminiſſet ſe eſſe doctoré mũ-
di. Docuerat diſcipulos ut percutienti unã maxillã, præberét
alteram: & niſi ipſe dignatus fuiſſet interpretari ſua documéta
(ꝙ ſcilicet intelliguntur pro loco & tépore, & nõ in omni tem
pore, loco, cuẽtu, negotio &c.) quis crederet interpreti alteri?
Si ipſe dominus præbuiſſet alteram maxillã: quis ſe unquam
uerũ Chriſti diſcipulũ credere potuiſſet, niſi ſemper & ubiq;
ſimile quid feciſſet? & ſimiliter niſi tollenti tunicã dediſſet ꝙ
palliũ? & ſic de ſimilibus. Modo aũt ubi dñs facto ſuo non præ-
buit alterã maxillam, interpretatus eſt documéta ſua hmõi nõ
ſemper & ubique debere exequi, ſed pro loco & tempore &c.
Oportuit ergo dominũ reſpõdere, & nõ præbere alterã maxil
lã, propter noſtrã doctrinã. Reſpondédo quoque autoritatem
iuſtorũ ſupra ſuos perſequutores in ſe monſtrandam ſuſcepit,
arguen-

arguẽdo percuſſorẽ ꝙ nec in modo loquẽdi exceſſerit, dicẽs. Si male locutus ſum. non dixit, ſi malum locutus ſum, ſed ſi male: quia etiam ille reprehenderat ipſum de modo loquẽdi, dicens, Sic reſpondes? Vndique ergo docemur in hac dominica reſpõſione, dũ & documẽta interpretata, & autoritatẽ iuſtorũ inſinuatã ab ipſo noſtro capite habemus. Et ſi quęratur: cur nõ reſponderit dñs aliquid ad iñterrogationẽ de diſcipulis, dici poteſt uel ꝙ reſponſio de doctrina erat quoque reſponſio de diſcipulis: quoniam ex qualitate doctrinæ pendet qualitas diſcipulorum. Vel quod percuſſio maxillę interruperit reſponſionem domini interrogantis, Quid me interrogas?

Admirationem de uerbis dñi corã Caipha, Amodo uidebitis filium hoĩs &c. dicit ꝙ ſummę neceſſaria tũc fuerunt, & propter totum mundum, & propter ipſos põtifices ac ſeniores, ut inexcuſabiles ſe noſſe poſſent, Ad cuius clariorẽ intelligentiã ſciendum ſummarie eſt fuiſſe a Prophetis de Meſſia prædicta ſex. Primum, de uita ſancta: ꝑpter ꝙ miſerunt ad Ioannẽ Baptiſtam, quęrendo ſi ipſe erat Chriſtus, Secundum de doctrina diuina: propter quod etiã Samaritana dicebat ꝙ Meſſias docturus eſſet omnia. Tertium, de miraculorum multitudine & excellẽtia: propter quod Iudæi dicebant, Chriſtus quum uenerit, nũquid plura ſigna faciet q̃ quæ hic facit: Quartum, ꝙ ipſe eſſet redẽpturus & ſaluaturus populum Iſrael; propter quod uſq; hodie Iudæi expectant Meſſiam: ut educat eos de captiuitate, & magnificet eos. Quintum, ꝙ ipſe eſſet rex potẽtiſſimus: imo rex regum, & dñs dominantium. Vnde Magi quæſierunt, Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum? & Narhanael: & turba in die palmarum Chriſtum regem appellarunt. Sextum, ꝙ ipſe pauper humiliſq; conuerſaturus eſſet cum hominibus: & morte turpiſſima cum ſceleratis puniendus. Vnde dominus diſcipulis Ioãnis reſpõdẽs de ſeipſo, poſt enumerata potentiæ ſuæ miracula, æſtimationẽ pauperum, & mortis ſuæ ignominiã ſubiunxit, dicens: Pauperes euangelizantur, & beatus qui nõ fuerit ſcandalizatus in me, ſcilicet ob mortẽ meã. Quia igitur hæc de Chriſto prædicta fuerant: & in ipſo dño conſpiciebantur impleta tria prima & ſextũ pro parte executũ, & pro reliqua parte, ſcilicet paſſione & morte tunc inceperat & fiebat: reſtabat ut de aliis duobus (ſcilicet quarto & quin

 to) domi-

to)dn̄s manifeſtaret pontificibus quod in ipſo erant impléda. Et quia erant implenda poſt reſurrectioné ſuam, & nō tunc: ideo dominus & hæc implenda, & ordiné ſimul monſtrare dignatus eſt, dicēs quod ipſe uenturus eſt iterum cum gloria & poteſtate a dextris Dei &c. ubi ſe Saluatorem & regem oīum aperuit. Et dicens: Ex hoc autē erit filius hominis &c. mōſtrauit ꝙ intercedente paſſione & morte exaltandus eſſet ad dexteram Dei, & uēturus cum gloria. Fuit igitur ualde neceſſariū ut dominus myſteriū duorum aduentuū ſuorum aperte diſtingueret: & ad primū ſpectare uitę ſanctę, pauperis, humilis &c. conuerſationē cum hominibus, cū diuinæ doctrinæ & miraculorū excellentia, & paſſione ac morte ignominioſa, ad ſecundum uero reſurrectioné, ſaluationé manifeſtam non ſolum animarū, ſed corporū, regiam dignitatem, dominium uniuerſale &c. inſinuaret. Tum propter oēs qui audituri erant ſaltē per Euangelium, quia myſterium duorum aduētuū occultum ualde erat, intantum ut ēt dæmones uideatur latuiſſe, nā ſi cognouiſſent, nunq̄ dominum gloriæ crucifixiſſent. Tū propter ipſos ſenes, quia tunc dn̄s conſpiciebatur ita abiectus, ſubditus derelictus, ut nec cogitabile uideretur ꝙ ipſe eſſet futurus rex potentiſſimus ſaluaturus populum. Et ideo præmonuit tunc eos quod per hanc abiectionem ac ſubiectionem tranſiturus erat ad dexteram Dei, & iudicaturus orbē cum poteſtate &c. ut ſic quantum in ſe erat inſtrueret pontifices & ſeniores, ut ſi uellent, poſſent reſipiſcere, nullamq; excuſationem ignorantiæ prætenderent, quare non aperuit nobis myſteriū duorum aduentum Meſſiæ, quū interrogauerimus & adiurauerimus eū. Eratq; tunc opportunū tēpus manifeſtādi myſteriū hoc, quando interrogatio & adiuratio facta a pontificibus & optimatibus, reſponſioné non habuiſſet completā & claram, niſi duorum aduentuū myſterium fuiſſet apertum, & quādo opus, quod tunc exercebatur, ut uerbo manifeſtaretur expoſcebat. Tunc enim quia cauſa Ieſu quaſi impij iudicabatur, meruit ut cauſam & iudicium uniuerſi orbis acciperet.

AD admirationem coram Pilato quadruplicem iuxta quatuor dn̄i uerba, dicitur ordinate. Et ad primā de illi uerbis, A temetipſo hoc dicis? reſpondetur ꝙ ratio uerborum fuit, ut latus gentilis capax fieret reſponſionis dandæ ad qōnem pro-

poſitam,

poſitam, Tu es Rex Iudæorū. Oblataq; Ieſu nihilominus rationabilis eſt occaſio interponēdi hæc uerba antequā reſponderet ad quęſitū. Occaſio ſiquidē fuit: quia Ieſu dn̄o introducto in prætoriū, pontifices manſerunt extra, ne contaminarentur ingrediēdo domū uiri gentilis durante ſolennitate paſchali: & Pilatus ceremonijs eorū condeſcendens, exiuit ad eos, auditurus q̄ accuſationē afferrēt aduerſus Ieſum. Pōtifices aūt accuſauerūt eū ꝙ ſe Chriſtum regē feciſſet. Pilatus aūt ingreſſus in p̄toriū ſine Iudæis, interrogauit Ieſum, Tu es Rex Iudæorū? Quia igitur dn̄s Ieſus abſens fuerat quū fuerat accuſatus a Iudæis, occaſionē rationabilem habuit quęrēdi a Pilato, an ex ſe, an ex Iudæorum ore interrogationē hanc faceret. Ratio uerborū talium fuit, ne Pilatus fallerentur a ſeniorū Iudęorū callida accuſatione uſurpati tituli regii. Si. n. Pilatus ex ſeipſo de regio titulo inquireret, quū Pilatus eſſet gētilis: & nullum reputaret hoīs regnū niſi de hoc mūdo, interrogādo, Tu es rex Iudæorū? plane interrogaret de regno mundano & rege, quales ſunt alij reges: & nō oportuiſſet dominū reſpondendo loqui de regno quod nō eſt de hoc mundo, ſed aliter reſpōdere. Sed ubi Pilatus interrogat ex accuſatione Iudæorū, qui ipſum ideo regē dicebant ſe feciſſe, quia dicebat ſe Chriſtū, & regnū Meſſię nō erat de hoc mūdo, ideo prudentiſsime dn̄s antequam reſpondeat, interpoſuit an loqueretur ex ſe, an ex ore Iudæorū: ut confitens Pilatus ſe loqui ex ore Iudęorū, intelligeret propriā uocē, audiēdo a domino æquiuocationē regni inter regnū Meſſię, de quo loquebat̄ Pilatus ex ore Iudęorū, neſciens propriā uocem: & regnū mundanū, de quo putabat Pilatus accuſationē fieri: & ſic capax fieret reſponſionis futuræ, tanq̄ audiſſet: Tu putas facere officium tuum inquirendo de uſurpato titulo regio ſecundum regna huius mūdi: ſcito ꝙ regnū Meſſiæ de quo accuſant me Iudæi, non eſt tale. Ad ſecundum aūt de uerbis illis, Regnū meum nō eſt de hoc mūdo: dicitur ꝙ aliud eſt iuſtificationi cauſæ ſuæ ſtudere, ut euadatur ſn̄ia, & aliud eſt iuſtificare cauſam ſuam, quantū ſufficit ad tollendam apparentē occaſionē ſcandali. Dn̄s Ieſus coram Pilato non ſtudebat iuſtificationi cauſæ ſuæ ut nō damnaret̄, qui ad hoc uenerat, ut morte turpiſſima afficeretur: ſed qm̄ ex hoc ipſo ꝙ ſeipſum affirmauerat Chriſtū. ac per hoc regē, nō

nulla occaſio poterat apparere Pilato gentili cogitandi ꝙ dominus Ieſus aſpiraſſet ad regnum Iudæornm, & ideo prædicaret populo: ideo dñs Ieſus hāc quæ apparere poterat ſcandali occaſionem tollere curauit, diſtinguendo regnum Meſſiæ ſeu ſuum a regno aliorum regum penes cauſam & effectū. Penes cauſam quidem: quia regnum eius non eſt de hoc mūdo. non dixit, non eſt in hoc mundo: ſed nō eſt de hoc mundo. Regnū enim aliorum eſt de hoc mundo. Nam eſt aut a natura. Et hoc uel ut regnum partisfamilias, qui naturaliter eſt rex in domo ſua: ut in principio mundi erat. Vel ut regnum eorum qui naſcuntur reges hæreditario iure: ut filij & hæredes regum. Aut ab intellectu adiuto arte uel induſtria: ut ſunt ij qui uigentes ingenio, induſtria multa ſe ad regnū prouehunt. Aut a potētia ut tyrāni. Aut a uoluntate: ut ſunt ij qui per electionem ad regnū perueniūt. Regnū oīum horum eſt de hoc mūdo, quia ab ijs q̄ huius mundi ſunt cātur. Sed regnū Chriſti nō eſt ex hoc mundo: utpote ex nulla hmōi cāırum ueniens. Sed ut Apoſtolus promulgauit, factus eſt obediēns uſq; ad mortem Crucis: ꝑꝑ quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomē quod eſt ſuper oē nomen: ut in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Et propterea dñs dixit Pilato, Regnū meū non eſt de hoc mundo. Et manifeſtauit hoc ex affectu: quia ſi ex hoc mundo eſſet regnū meum: miniſtri mei utiq; decertarent ut nō traderet Iudæis. Si quærere regnare, feciſſem ut miniſtri mei, ſequaces mei decertaſſent & adhuc decertarent, ut non traderet uoluntati Iudæorum, quod tā longe fuit, ut nullus unquā nec Ioſeph ab Arimathia, nec Nicodemus, nec Lazarus, nec quiſpiā unico etiā uerbo certauerit pro Ieſu pendente eius cauſa corā Pilato. Itaq; ex hoc affectu percipere facile potes Pilate, ꝙ regnum meum nō eſt de hoc mundo: ꝙ nō q̄ro populum auertere, ut regem me habeāt. Et ex hac dñi ſnīa intantum apparentia ſcandali in mente Pilati ſublata eſt, ut exierit ad Iudæos, dicens ſe nullam cām mortis inuenire in eo. Ad tertiā admirationem de ſubiunctis uerbis: Ego in hoc natus ſum, & ad hoc ueni in mundum ut teſtimonium perhibeam ueritati &c. reſpondetur ꝙ hæc uerba ordinantur ad propoſitam materiā de regno Chriſti: & ad idē tendunt quo priora uerba. Et ſunt conuenientiſſime inducta & ex

parte

parte materiæ de qua erat ſermo,& ex parte perſonæ ad quã ſermo dirigebatur. Ex parte ſiquidẽ materiæ:nam ſermo erat de regno nõ ex hoc mundo,& ꝙ Ieſus erat rex nõ ex hoc mũdo. Hæc aũt figmẽta reputantur a ſapientibus huius mundi: & tanquam conficta ab iis qui religionis curam gerunt propter populos &c.& ideo dñs ueritatem proponit ſe adeo tueri, ut uenerit in mundum,non ut adinuentiones humanas prædicet ſed ut ueritati teſtimonium perhibeat. Ex parte uero Pilati, quia oportet eruditorem ex communibus ſibi & auditori, & quãtum poteſt ex gratis auditori procedere, ut ſic capax fiat doctrinæ. Chriſto autem & Pilato non erat communis ratio ſcripturarum,nec religionis cultus, ſed ſolummodo naturalis mens ac hoc per ueritatis amor. nihil enim communius ac amabilius eſt hominibus ẜm mentem quam ſit ueritas.

Merito ergo a ueritatis ſtudio proceſſit,ſuaſurus uiro gentili ꝙ non erat figmentum id quod de regno ſuo nõ de hoc mũdo dixerat. Duplicauit aũt ſignificationem ingreſſus ſui in mũdum,per natiuitatẽ & aduentum(dicens, Ego natus ſum & ueni in mundũ)propter duas in ſe naturas:ut homo.n.natus eſt: ut Deus uero uenit in mundum. Deus homo factus eſt. Et qm̃ teſtimonium Chriſti de ueritate nõ erat ab oĩbus ſuſcipiendũ fide debita,ſubiungit diſcernẽdo ſuſcepturos a non ſuſcepturis ex diuerſa habitudine ad ueritatem,dicẽs, Omnis qui eſt ex ueritate,audit uocẽ meam:hoc eſt, quicũq; amator, inquiſitor,ſuſceptor,tutorq; eſt ueritatis,non in hac uel illa materia(puta Geometria,Phyſica &c.)ſed ueritatis ſimpliciter,ita ꝙ nulli uero repugnet:audit uocẽ meã.oĩs ſiquidẽ talis eſt ex ueritate, hoc eſt,ex parte ſe tenet ueritatis, & ex ueritate uenit,tanq̃ exemplatum ab exemplari. Oportuit autẽ dñm apponere hæc uerba de auditoribus ſuis: ut hinc poſſet intelligere Pilatus duo.ſ.& qualitatem eorum qui audiebant ipſius dñi doctrinam,& ſequaces illius erant, ꝙ.ſ. erant homines nõ uana ſectantes,ſed ueritatem amantes ac ſectantes, & qualitatẽ regni ſui.ſ.ꝙ eſt regnum ueritatis:ita ut dignatus ſit dñs dicere de regno ſuo non ſolum negatiuam.ſ.non eſt ex hoc mundo:ſed inſinuare affirmatiuam.ſ.ꝙ eſt regnum ueritatis:& ſimul articulum alium a Iudæis obiectum (.ſ.ꝙ ſubuertebat ac ſeducebat populum)tacite elidere eadẽ ratione qua articulum

de uſurpato regio titulo excluſit,& ad innocentiam diſcipulorum tuendam. Ex hoc.n.ꝙ ipſe ſoli ueritati operam dabat: & ex ueritate erant qui eum audiebāt: manifeſte ſequitur ꝙ nulla erat ſeductio, nulla ſubuerſio, nullus ad malum, nullus ad uana prouocabatur. ſed tota Chriſti prædicatio, totū Chriſti regnum, ex ueritate, & in ueritate, & ad ueritatem erat. Poterat ex hac domini ſnīa Pilatus occaſionem diſcendi tantæ famæ magiſtro accipere: ſed quum interrogaſſet, Quid eſt ueritas? non expectata reſponſione exiit ad Iudæos: utpote qui non curabat diſcere a Chriſto. Ad admirationem demum quartā coram eodem a Pilato de reſponſione illa, Nō haberes aduerſus me poteſtatem ullam, niſi tibi deſuper datum eſſet: dicitur ꝙ hæc uerba domini nō ſunt uerba generalia, ſed ſingulariſſima, ac ualde nouam, occultam, ſingularemq; Chriſti innocentiā ſignificantia. Inter Chriſtum. n. & reliquos homines hæc erat differentia, ꝙ reliqui homines habebant ſuperiorē iudicem ex duobus capitibus. (ſ. & ex parte ſuperiore: quia ſic a Deo ordinatū eſt iuxta illud Apoſtoli: Omnis poteſtas a Deo eſt: quia quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt & ex parte inferiore: hoc eſt ex proprio peccato, ſaltē originali, ex quo incidit homo ut ab homine punibilis eſſet.) Chriſtus autē quia nullius omnino peccati particeps erat, nihil ex parte ſua habebat, unde poteſtas quæcunq; humana haberet aliquid contra eum: & propterea Pilatus ex ſola parte ſuperiore poteſtatem habebat aduerſus eum. Singulariſſimam ergo ſuam innocentiam dn̄s ſignificauit per hanc reſponſionem, dicēs ꝙ nullam aduerſus ipſum haberet Pilatus poteſtatē, niſi ei Pilato datū eſſet deſuper. Dixit deſuper, & non dixit ex Romano imperio, aut Cæſarea autoritate: ut cōprehenderetur prima cauſa, diuina. ſ. diſpoſitio, cum ſecundaria, quæ erat poteſtas Romani imperij. Acſi aperte diceret, Quod habeas contra me poteſtatem, nō ex demerito meo. ſed quia es præſes. Et hinc optime cum nota cauſalitatis inferuntur ſequentia uerba, Propterea, qui tradit me tibi, maius peccatum habet. propterea, quia. ſ. innocēs ego ſum, qui me innocentem tradidit tibi tanquam malefactorem: maius peccatum habet. Tu quidem peccas ſciens ꝙ per inuidiam tradiderunt me tibi ſacerdotes, & nō reſpiciens: ſed illi qui cauſa principaliter ſunt, maius peccatum habent. Et

quod

ꝙ iuxta hunc ſenſum intellexerit Pilatus domini uerba, teſta tur Euangeliſta dicens, ꝙ exinde Pilatus uolebat demittere Ieſum, exaudita quippe Ieſu innocentia cum proprio peccato mouebatur Pilati animus ad dimittendum Ieſum.

Ad admirationem coram Herode, quare dominus nõ reſponderit: dicitur ꝙ Euangeliſta nullam explicans ſpecialem interrogationẽ ab Herode factã, ſed per uerba generalia narrans Herodẽ interrogaſſe dñm in multis ſermonibus ſimulq; narrans ꝙ ſperabat uidere miraculum aliquod a dño Ieſu fieri inſinuauit interrogationes Herodis nõ fuiſſet iudiciales, ſed curioſas. cadẽ etenim curioſitate qua mouebatur ad miraculũ aliquod uidẽdum iuducebatur ad proponendum dño quæſtiones curioſas: & propterea dominus ſicut noluit ut potẽtia ſua ad facienda miracula: ita noluit uti ſcientia ſua ad ſatisfaciendum curioſitati Herodis: inſtruens per hoc nos ut & poteſtate & ſcientia utamur ad ædificationẽ, & nõ ad curioſitates, aut quaſcunq; alias uanitates. Non ſuberat ergo cauſa reſpondendi Herodi curioſo, ſicut affuit cauſa reſpondendi Pilato iudicialiter inquirenti: qui neſcius de uero regno Meſſiæ poterat ſcandalizari, ut dictum eſt. Tacuit ergo dñs corã Herode, ut haberetur & tractaretur ab Herode ut fatuus: quod & ſubſecutum eſt. Herodes quippe uir ſecundum mundũ prudẽs, cõferens audita de Ieſu ex fama, & obiecta a pontificibus, præcipue ꝙ faciebat ſe Meſſiam, cum tanto Ieſu ſilentio coram ſe interrogãte in multis ſermonibus, quibus uſus potuiſſet ipſius Herodis beneuolentiã acquirere, & tueri ſe cõtra perſecutores ſuos, cauſam habuit cogitandi ꝙ Ieſus eſſet uanus (utpote non loquens coram magnis uiris, ſed coram uulgaribus) & eo amplius ꝙ uiderat Ioannem Baptiſtam prudenter ſecum loquentem, Ieſum autem nec ad interrogata ſua reſpondentem cernebat: cenſuitq; ꝙ eſſet ut factus tractandus: & ſic illuſit ueſte alba. Sed ſaluator altiſſimo conſilio ſe illudi uoluit; ut mundus hinc uideret ꝙ non ſapientibus huius mundi uiis, nõ aſtutiis, nõ induſtriis humanis traxit ad ſuam fidem mundum: ſed uiæ eius ad conuertendum ad ſuũ regnum mundum, fuerunt tales ut ſit habitus fatuus a principibus & ſapientibus huius mundi. Propter quod ab oĩbus iudicibus uoluit reputari, imo tractari ut fatuus, nõ uerbo, ſed multiplici facto illuſionis: nã

a põtificibus & Herode & Pilato iudicatus & punitus eſt ut fa tuus. Sciebat. n. ꝙ ſapientiæ ſeu aſtutiæ maximæ attribuitur facere ſe caput nouæ legis populorum: & ideo hanc de ſe opinioné auferre ſtuduit tot proprijs deriſionibus, ut uel ſic crederemus diuinum opus eſſe fidẽ Chriſti. Hæc de tertia qõne.

Circa quartam quæſtioné deſcripta domini Ieſu cauſa (Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum) nonnulla dubitatio oritur. Tum quia in multis, quatuor. ſ. cauſis fuerat dominus accuſatus. ſ. de tributis non dandis Cęſari, de ſeductione populi, de blaſphemia. ſ. ꝙ filiũ Dei ſe fecit, & de læſa maieſtate, ꝙ ſe Regem facere curabat. Tum quia de nulla cauſa legitur dominum ſe iuſtificaſſe niſi de iſta, ſcilicet de regno (ut patet in Euangelio) ac per hoc minus uidetur ꝙ iſta debuiſſet ſcribi ſu per crucẽ, utpote purgata. Et cõfirmatur: quia Pilatus qui ſcripſit cauſam, poſtquã diſcuſſit hãc cauſam, pronuntiauit Ieſum non eſſe reum mortis: ac per hoc non eſſe reum læſæ maieſtatis. Mirum eſt igitur ꝙ ſcripſit hanc cauſam.

Ad hæc dicitur ꝙ ex quatuor capitibus oportuit cauſam hanc ſcribi. Tum ex parte pontificum, tum ex parte cauſarũ, tum ex parte Pilati, tum ex diuina diſpoſitione. Ex parte quidem Pontificum alia fuit cauſa impellens eos ad mortem dñi Ieſu, & alia fuit cauſa quam propoſuerunt Pilato, ut dominũ Ieſum damnaret. Nam cauſa mouens pontificum alos ad domini Ieſu mortem, fuit amor propriæ dignitatis & autoritatis ne Romani tollerent locum eorum. Quum. n. temporibus illis multi quaſi prophetæ inſurgerent, & populos ad ſe conuertcrẽt (ut Act. v. Gamaliel refert primo de Theodate, & deinde de Iuda Galilæo: & de Ioanne Baptiſta, Ioſephus dicit Herodem ipſum cepiſſe, quia timebat concurſum populi, ꝙ non ſolum potuit ſimul eſſe uerum cum cauſa inceſtus relata ab Euãgelio, ſed cõſonat Euãgelio: tum quia dñs audito caſu Ioannis ſeceſſit, quaſi cauſa cõis ei & Ioanni fuerit. ſ. concurſus populorum ad eorum prædicationem: tum quia dñs Herodẽ uulpem appellauit, quaſi aſtute perſequentem Ioannem prædicatorem ſub ſpecie complacendi Herodiaci.) Quia, inquã, tot concurſus populorum erant, timebant pontifices, ne tãtus populorum concurſus ad dñm Ieſum pareret aliquã nouitatem ob quã ſimul cum tot aliis præcedentibus conſideratã Romani tolle-

ni tollerent pontificatum a Iudæis, & trãsferrent gentẽ Iudęo rum in alia loca. Ob hanc cauſam dixit Caiphas ꝙ expediret potius hoĩem mori, ne tota gens ſic periret. Hac igiẽ cauſa in animo retenta pontifices excogitauerunt cauſam aliquã qua poſſent inducere Pilatum ad interficiẽdum dñm Ieſum: & adinuenerunt dictas quatuor cauſas. ſ. de prohibito cẽſu Cęſaris, de auerſione populi, de blaſphemia, de uſurpata maieſtate, Et quoniam in prima non habebant fundamenta, & ſecunda niſi coloraretur ut uia ad quartam, non ſufficeret ad pœnã mortis, de tertia autem Pilatus non ſe intromitteret (utpote de pertinentibus ad q̃ſtiones legis Iudæorũ) deliberarũt aſtuto conſilio crimen læſæ maieſtatis imponere dño Ieſu: ut ex eo Pilatus, utpote contra Cæſarem, moueretur ad condemnãdum dominũ Ieſum. Putauerunt enim ſe poſſe in hoc præualere, fundantes huius criminis cauſam ſuper confeſſione ipſius domini qua confeſſus eſt ſe eſſe Chriſtum, ac per hoc Regem: & ſuper commotioni populi ad ſe ut Chriſtum, ac per hoc ut Regem, ita ꝙ pontifices licet accuſauerint dominum Ieſum quatuor criminum: principaliter tamen tẽdebãt ad crimen læſæ maieſtatis, quia ſe Regem quærebat facere: ſperãtes ex hoc obtinere a Pilato damnationẽ domini Ieſu ad mortẽ. Ex parte quoque cauſarũ ipſarũ quę allatæ ſunt, oportuit cauſam regni præualere, quia maiorẽ habebat apparentiã, ex eo ꝙ dominus Ieſus fatebatur ſe Chriſtũ: & ante quinq; dies clamantes ei turbas ꝙ eſſet Rex, admiſerat ueniens Hieruſalẽ ſuper aſellum. Hæc.n. cauſa multipliciter probata uidetur. Primo, ex ipſius domini Ieſu uerbis, quibus dixit ſe Chriſtũ. Secundo, ex cõmotione populi a Galilæa uſque ad huc. Et in hac probatione clauditur nõ ſolum ſeductio populi, ſed cõmotio quæ fuerat ante quinque dies illic, hoc eſt in Hieruſalem: quum turba cum palmis, cũ ueſtimentis ſtratis in uia, cum clamore dignitatis ac nominis regij cõcurrit ad honorãdum dominũ Ieſum. Tertio, ex ipſius domini uerbis corã Pilato, Regnũ meũ &c. Vnde & Pilatus dixit, Ergo rex es tu? quod dominus Ieſus nõ negauit. Fuit quoq; aggrauata: Si hunc dimittis, nõ es amicus Cæſaris: oĩs.n. qui ſe regẽ facit, cõtradicit Cęſari. Ex parte deinde Pilati cauſam regni oportuit præualere. Pilatus.n. quum eſſet gentilis, & de eo ꝙ filiũ Dei ſe fecit, nihil au-

hil aut parũ curaret (pſertim ſciens ꝙ p inuidiã mouebant põtifices)& de ſenſu prohibito nulla probatio haberetur:cõmotionẽ populi cum tali ingreſſu in Hieruſalẽ cõſiderauit, ſimul cũ confeſſione ipſius dñi de regno ſuo non ex hoc mundo. Et uiſum eſt tam ei q̃ Herodi ꝙ dominus Ieſus eſſet non ut criminoſus, ſed ut fatuũs puniendus. Conſideratis.n.dictis de regno alterius mundi, & geſtis(ſcilicet ꝙ ſuper aſellũ, nõ equũ: cum palmis, non armis:uilis turba, non magnates:repente, nõ ex condicto, practica, inductione aut uocatione, tranſitorie, & quaſi in momento nõ retinendo ſecum turbam, nec procedendo poſtea cum turba, ſed ueniebat quotidie poſt more ſolito in templum ad docendum) iudicauerunt uias has aſpirandi ad regnum, non eſſe ſani capitis. Et bene iudicabant de mundano regno loquendo. fatuum quippe eſſet per has uias quærere regnum terrenũ, unde uterq;(ſcilicet Herodes & Pilatus) tractauit dominum Ieſum ut fatuum. Inſtantibus nihilominus Iudæis ꝙ nõ eſſet fatuus, ſed malignus, utpote qui filium Dei ſe fecit, & ꝙ aſtute inuertit cauſam regni in regnum alterius mũdi, quum non poſſet negare ꝙ ſe regem fecerit, commouendo populum ad ſe regẽ clamandũ: Pilatus corripiendum flagellis dñm Ieſum cenſuit: ut utriuſque, fatuitatis ſcilicet & malitiæ ratione habita, punitus dominus dimitteretur. Sed inualeſcẽtibus Iudæis uſque ad tumultum, elegit conſideratis omnibus damnare dñm Ieſum læſæ maieſtatis, eo ꝙ cauſa hæc ad ſe directe ſpectans apud ſuum tribunal probata ac euidens ita erat, ut niſi fatuitate excuſaretur, iuſte damnationem expoſceret. De regno quippe non de hoc mundo ipſe ſtultitiam putabat. Et quia Iudęi qui dominum Ieſum magis nouerant, nõ admittebãt excuſationem ſtultitiæ quam ipſe Pilatus admittendam putabat: ideo tanquã relinquens Iudæis criminis curam, ſe innocẽtem proteſtatus eſt in prolatione ſententiæ qua dominũ damnauit ad mortem crucis. Hęc uidentur ad literam coegiſſe Pilatum ad hanc cauſam ſcribendam. Sed hæc oĩa ex quarto loco propoſita cauſa (diuina ſcilicet prouidentia) diſpoſita ſunt, ut dominus Ieſus damnatus & crucifixus uerum ſuũ titulum ſupra ſuã crucẽ ſcriptum haberet erat enim & eſt in ueritate, Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum. uſa quippe eſt diuina prouidẽtia iniquitate perſequentium & damnantium dominũ

Ieſum,

Ieſum, ad perpetuam ueritaté regij tituli de Chriſto prophetati teſtificandam coram toto mundo. Vnde & Pilato prohibuit ne mutaret illum, ſed dixit; Quod ſcripſi ſcripſi. & tribus præcipuis linguis omnium linguarum uices gerentibus, ex ipſius etiam ternarij omnia complectentis perfectione, ſcribi diſpoſuit. Hæc de quarta quæſtione Deo gratias. Poſonij, in die ſancti Damaſi. MDXXIII. Amen.

SECVNDVM IENTACVLVM IN QVO QVATVOR QVAESTIONES TRACTANTVR.

OCCVRRVNT ſecundo circa diuerſa ſacræ ſcripturæ documenta de filiis Dei q̃ſtiones ité quatuor. Prima eſt de uerbis Pauli Apoſtoli ad Romanos primo, de unigenito filio Dei, q̃bus dicit: Qui prędeſtinatus eſt filius Dei in uirtute: ſecundũ ſpiritũ ſanctificationis ex reſurrectione mortuorũ Ieſu Chriſti dñi noſtri. Secunda eſt de uerbis Ioannis Euangeliſtæ Ioannis primo, de filiis Dei adoptiuis: Dedit eis poteſtaté filios Dei fieri: qui non ex ſanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri: ſed ex Deo nati ſunt. Tertia eſt de uerbis Apoſtoli Pauli primæ ad Corinthios xv. de baptiſmo quo generantur filij Dei, quum dicitur: Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis: ſi omnino mortui non reſurgũt? Vt quid & baptizantur ꝓ illis. Quarta eſt de uerbis eiuſdem Apoſtoli ad Galatas tertio de hæreditate filiorum Dei per fidé repromiſſa, nó per legé, quum dicitur: Lex ordinata per angelos in manu mediatoris. mediator autem unius non eſt: Deus autem unus eſt.

CIRCA primæ quęſtionis uerba difficultas eſt. Tum propter proprietatem ſenſus. nõ enim proprie dictum uidetur de filio Dei ꝙ prædeſtinatus eſt filius Dei: quantumcunque ratione humanæ naturæ uerum ſit prædeſtinatum eſſe, ut humana natura ſit unita filio Dei in perſona: & homo ille, ſcilicet Ieſus filius beatæ uirginis, ſit prædeſtinatus filius Dei: quia ſignificatur ſuppoſitum illud quatenus eſt humanum ſuppoſitum. Iu propoſitis autem uerbis illud relatiuum qui refert filium Dei:

Dei: ſicut primo loco antepoſitum idem relatiuũ refert etiã filiũ Dei, quum dicitur: Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem, ſtatim enim ſubditur: Qui prędiſtinatus eſt, Tum propter uarietatem textus apud Latinos & Græcos, & Græcos inter ſe: dum Latini codices cõmuniter habent, Qui prædiſtinatus: Græci autẽ aliqui ſimiliter habent. Aliqui habent, Qui deſtinatus. Tum propter pluralitatẽ expoſitionũ, dum uel prædeſtinatus eſt, exponitur prædeſtinatum eſt, uel declaratus eſt, uel ꝙ relatiuum qui, refert filium Dauit ſeu hominis. Hæc enim ambiguitati atteſtari uidentur.

AD HANC quæſtionem abſque quocunque præiudicio cuiuſuis expoſitionis reſpondendo (quod ſubintelligi uolo tã in præcedentibus q̃ in ſequentibus totius huius operis) dicit ꝙ ſenſus proprius literæ ex intentione Apoſtoli & contextu ſumendus eſt. Intentio Apoſtoli clare apparet. Intendit enim materiã Euangelij ſummarie explicare. Quum enim propoſuiſſet ſe Apoſtolum & ſegregatũ in Euangelium Dei de filio ſuo: explanandã duxit propoſitã Euangelij materiam: ſcilicet de filio ſuo: quæ. ſ. Euangeliũ aperiret de filio Dei. Et ſubiunxit tria cõprehendẽtia totam Euangelicã materiam. Primum eſt: Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnẽ. Secũdum eſt: Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in uirtute ſecũdum ſpiritũ ſantificationis ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti dñi noſtri. Tertium eſt: Per quẽ accepimus gratiã & apoſtolatũ ad obediendum fidei in omnibus gentibus. Oportebat enim ut qui ſe Euãgelij nuntiũ dicebat, explicaret quid Euãgeliũ cõtineret: ut ſic ad Euangelicã epiſtolã prępararet legẽtiũ aĩos. Cõtextu uero ſuadet ſpecialiter duo. Alterũ eſt, ut relatiuũ ter repetitum (.ſ. qui factus, qui prædeſtinatus, per quẽ accepimus) referat ſemper illud primo ꝓpoſitũ. ſ. filio ſuo. i. filio Dei. Alterum eſt, ut ſimiliter diſtinguatur, ordinetur & intelligatur ly ſecũdũ carnem, & ly ſcd̃m ſpiritum, ita qđ ſicut primo explicatur filius Dei ſcd̃m carnẽ: ita deinde explicetẽ filius Dei ſcd̃m ſpiritum: ut ſit plana cõſtructio, & planus ſenſus, nec minus altus. Et ut plenius intelligãtur hæc, inchoemus a primo. declarat itaq; myſteriũ incarnationis quantum ad quinq; Primo, quãtũ ad perſonã incarnatã, quod eſt ipſe Dei filius, per relatiuũ qui: ita ꝙ nec Pater, nec Spiritus ſan

ctus,

ctus,ſed filius Dei refertur per ly qui:ut patet in textu. Secũdo,quãtũ ad modũ incarnationis:ꝙ non ex uirili ſemine,ſeu naturali more genitus eſt ſcd̃m carnẽ: ſed ex uirtute Spiritus ſancti formatus ſcd̃m carnẽ, & hoc ſignificat illud participiũ, factus. Ac ſi diceret: Qui nõ naturali uirtute ſcd̃m carnẽ genitus in m̃rno utero, ſed ab extrinſeca Spiritus ſancti uirtute factus eſt. Simile habes ad Gala.iiij. Miſit Deus filium ſuum factum ex muliere. Tertio,quantum ad coniunctionẽ humanitatis cũ deitate:ꝙ. ſ. iuncta eſt Deo ut organum cõiunctum. Duplex ſiquidẽ inuenitur organi genus. Quoddã coniunctum perſonaliter illi cuius eſt inſtrumẽtum:ut manus eſt organum quo operatur homo. Quoddã uero ſeparatum ſecũdum eſſe ab illo cuius eſt inſtrumẽtum: ut ſerra qua homo ſecat, ſerra.n. nihil eſt hominis ſecãtis: ſed aliud eſſe habet: alia hypoſtaſis eſt. Inter humanitate itaq; Chriſti & cæteras creaturas ſcd̃m cõiunctionẽ ad deum hęc eſt differẽtia, ꝙ reliquæ creaturæ ſe habẽt ad Deum ut inſtrumenta ſeparata:ita ꝙ Deus utitur illis inſtrumentis ſeparatis. Et propter hoc oĩa tam naturalia ꝗ uoluntaria creaturarum opera Deo attribuũtur in ſacra ſcriptura. Omnia,inquit Eſaias,opera noſtra operatus es domine. & Iob:Pelle & carnibus ueſtiſti me: oſſibus & neruis cõpegiſti me &c. Humanitas aũt Chriſti iuncta eſt Deo ut organũ cõiunctũ ſecundũ eſſe perſonale: ita ꝙ Deus per humanitatẽ aſſumptam operatur ſicut ego per linguã meam, per manum meã &c. Et hoc ſignificatur in textu per pronomẽ ei, dũ dr̃: Quia factus eſt ei,proculdubio Deo. Filius quippe Dei ſcd̃m carnẽ factus eſt Deo organum cõiunctum: quia deitas per humanitatẽ Chriſti operatur ſicut per ſibi cõiunctũ propriũ organũ, iuxta illud, Saluauit ſibi dextera eius, & brachiũ ſanctũ eius. Ad quod ut uere nouũ & mirabile inuitauerat decantãdum, pręmittens: Cantate domino cãticum nouum, quia mirabilia fecit, ſtatim enim ſubdit, ſaluauit ſibi dextera eius, & brachium ſanctum eius. Acſi dixiſſet: Quũ Deus ſalutẽ multipliciter potuiſſet operari hunc tamẽ modũ elegit, ut per propriã dexteram & propriũ brachiũ (hoc eſt per organũ cõiunctum) operaretur ſalutẽ in myſterio incarnationis. unde & ſubdit: Notũ fecit dñs ſalutare ſuũ &c. Quarto, ꝗtũ ad humanã Genealogiã, ꝙ ſcilicet ex ſemine Dauit, pro quãto beata

Virgo ex qua carnẽ habuit, filia fuit Dauid per tot generationes intermedias. Vbi clauditur ueritas ſcripturarũ. Meſſiã ex ſemine Dauid promittẽtiũ, & regia progenies, & ꝙ peccator Dauid tãta gloria donatus eſt a Deo, ut de ipſius ſemine Chriſtus prodiret, & ipſi fieret talis tantaque promiſſio. Quinto, quantũ ad humilitatẽ, dum explicat ꝙ ſecundum carnem, quę eſt infima pars humanæ naturæ. Minus quippe mirum eſſet, ſi animam tantum humanã aſſumpſiſſet, quum ſis naturæ intellectualis & immortalis, ſed ubi conſtat carnem quoque aſſumpſiſſe, mirabile ualde eſt, & longe magis exinaniuit ſemetipſum carnẽ aſſumens. Factus ergo ſecundũ carnẽ dum dicitur, nihil humanę naturę ſpretũ monſtratur. Simile q̃d legis apud Ioannẽ, dum dicit: Verbum caro factum eſt, propter dictã rationẽ. Eſt igitur literæ ſenſus ac ordo. Qui filius Dei ſecundũ carnẽ factus ſupernaturaliter eſt ei Deo ut coniunctum organũ ex ſemine Dauid. pro quãto mater deſcendit ex progenie Dauid. Ed aduerte ꝙ prędictarum quinque conditionum duę locantur ex parte ſubiecti. ſ. qui ſecundũ carnẽ: & tres ex parte prædicati. ſ. factus eſt ei ex ſemine Dauid. Venio nunc ad ſecundum de quo præſens eſt quæſtio. Vbi aduerte, ꝙ ex parte ſubiecti locantur quoque duo, ſcilicet ſecundum ſpiritum: & ex parte prædicati locãtur reliqua, ſcilicet prędeſtinatus eſt filius Dei in uirtute ſanctificationis ex reſurrectione mortuorũ Ieſu Chriſti domini noſtri, ita ꝙ ſicut prius locutus eſt de filio dei ſecundum infimam naturæ humanæ partẽ, ſcilicet carnem: ſic nunc loquitur de eodem filio dei ſecundũ ſupremam naturæ humanæ partem, ſcilicet ſpiritum. Et intẽdit ꝙ ſecundum ſpiritum prędordinatus eſt ſanctificatiuus propria autoritate ex tempore & cauſa propriæ reſurrectionis qua ſurrexit a mortuis, nõ qualiſcunq;, ſed ſaluator Chriſtus ac dominus noſter. Quãuis enim infiniti fuerint modi apud Deũ quibus ſanctificare mundum potuiſſet, elegit tamen & ſtatuit ab æterno ut uirtus ſanctificatiua reſideret in ſpiritu qui eſt anima Ieſu Chriſti: pro quanto uoluit ut omnis gratiæ plenitudo nõ ſolũ ut in ſingulari, ſed ut uniuerſali capite etiam cœleſtis eccleſiæ in illa anima habitaret, ita tamen ꝙ ſanctificator per eam nõ ſanctificaret quaſi mendicato ſuffragio, ſed propria autoritate ut filius dei ex una parte, & ex alia parte concauſa & tem-

pus

pus ſanctificationis eſſet reſurrectio ipſius. De huiuſmodi.n. cauſalitate ſcriptum eſt ad Romanos iiij. Reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. De tempore uero Ioannis vij. Nondum erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus. Et ſm hoc ut dictum eſt ex parte ſubiecti locantur duæ conditiones (perſona ſcilicet filii Dei, & ſpiritus aſſumptus) dum dicitur, qui ſm ſpiritum. Poteſt & altius exponi ſpiritus: hoc eſt ſpirituale eſſe & operari, non determinando ad eſſe & operari diuinum aut aſſumptum, ſed communiter ſignificando ꝑ ſpiritum eſſe & operari ſpirituale quod in Chriſto fuit: quodcunque fuerit illud. Et ſic ex parte ſubiecti duæ ſimiliter conditiones locantur: ſ. perſona filii Dei, & eſſe ac operari ſpirituale quodcunque in ipſo quomodolibet eſt: ita ꝙ ſicut primo locutus eſt de filio Dei ſm eſſe carnale, dicendo qui ſm carnem, ſic nunc loquitur de eodem filio Dei ſecundum eſſe ſpirituale, dicens, qui ſecundum ſpiritum. Et licet ex parte ſubiecti ſit iſta diuerſitas expoſitionis, ex parte tamen prædicati non uariatur ſenſus: ſed ponitur primo res ad quam prædeſtinatus eſt, ſcilicet filius Dei in uirtute ſanctificationis: ita quod non intelligitur hoc ſimplex, ſ. filius Dei: ſed totum cõpoſitum, ſ. filius Dei in uirtute ſanctificationis, ut res ad quã prędeſtinatus dicitur filius Dei ſecundum ſpiritum: ſicut diceretur ꝙ homo ſecundum intellectum præordinatus eſt, ut ſit homo ſtudioſus, ut ſit homo beatus, & ſimilia. Numerant autem in huiuſmodi uerbis myſteria tredecim. Duo ex hoc ꝙ ly prædeſtinatus apponitur ad ly qui ſecundum ſpiritum. Ex ipſa ſiquidem diuerſitate uerborum dum qui ſm carnem dicitur factus eſt &c. & qui ſecundum ſpiritũ prædeſtinatus &c. dicitur, intelligimus quod præcipuum & primum in myſterio incarnationis eſt eſſe ſpirituale. ex hoc enim quod apponitur prædeſtinatio ad ly ſm ſpiritum: denotatur quod ordinatio diuina principaliter tẽdebat ad ſpiritum. hoc enim ipſum prædeſtinationis nomen ſecũ fert. Et merito: tum quia ſpiritus longe præſtantior eſt carne, & eſſe ſpirituale longe excellẽtius eſſe carnali. Tum quia caro aſſumpta a uerbo Dei eſt mediante ſpiritu, pro quãto rõ ꝙ caro aſſumpta fuerit, fuit ſpũs: hoc eſt, ideo caro aſſumpta eſt, quia erat materia ſpiritualis animæ, & non econuerſo. Rurſus ex hoc ꝙ qui ſm ſpũm præ

deſtinatus dicitur ad totum aggregatũ, ſcilicet ut ſit filius Dei in uirtute ſanctificationis, intelligimus ad partẽ ſpiritus ſpecta re principaliter ſanctificare, non ꝙ caro Chriſti expers eſſet ſanctificatiuæ uirtutis (quum tactu carnis ſuæ ſanctificauerit aquas ꝓ baptiſmo, & tactu manus reddiderit ſanitatẽ) ſed qm̃ caro Chriſti hoc ipſum ſecundario & ex ſpiritali uirtute habe bat: ſpiritus autẽ principaliter & ex proprio genere. ſ. eſſe ſpiri tali ſonitus eſt. Tertium myſteriũ (ſcilicet ꝙ propria autorita te ſanctificaret) aperte monſtratur per primã partem aggrega ti prædicati, ſ. filius Dei: ex hoc enim ꝙ prædeſtinatus eſt fi lius Dei in uirtute ſanctificandi, clare patet ꝙ prædeſtinatus eſt, ut ſanctificet ꝓpria autoritate. Filius quippe Dei propria autoritate, quæ eſt ſua Deitas. ſanctificat non minus quam pa ter: quum ſit unius & eiuſdem naturæ & poteſtatis cum patre. Quartũ myſterium eſt plenitudo ſanctitatis. Ex hoc enim ꝙ non dicitur ſanctus, ſed in uirtute ſanctificationis: aperitur ta lis tantaq; ſanctitas quæ non ſolũ ipſum repleat in ſe, ſed uirtu tẽ in eo ponat efficiendi ſanctitatẽ in aliis. fuit enim Chriſtus plenus gratiæ & ueritatis nõ ſolum in ſeipſo. ſed de plenitudi ne eius omnes accepimus. Quintũ myſteriũ eſt uniuerſalitas ſanctificationis. Ex hoc nanq; ꝙ nõ dicitur ſanctificationis ho rum uel illorum, nec animarũ tantum aut corporum, nec ratio nalium tantum aut irrationaliũ, monſtratur quod in eo eſt uir tus ſanctificationis omniũ. Et uere ſic eſt, quoniam ut dicitur ad Ephe. j. Deus propoſuit in diſpenſatione plenitudinis tẽpo rũ inſtaurare oĩa in Chriſto quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt in ipſo. Rurſus in eo quod nõ dicitur ſanctificationis talis (pu ta ſecundũ gratiã prophetiæ, aut ſecundum qualemcunq; aliã ſpecialem gratiam) ſed ſimpliciter & abſolute dicitur, in uirtu te ſanctificationis aperitur ꝙ in eo eſt uirtus ſanctificatiua ſe cũdũ oẽm ſpeciẽ ſanctitatis: ita ꝙ huiuſmodi uirtus ſanctifica tiua eſt uniuerſalis, & ſecundum oẽs ſanctificationes ſpecies, & ſecundũ omnia ſanctificabilia: eſt ſiquidem caput ſuper om nem eccleſiam tam terreſtrem quã cœleſtem, & hominum & angelorũ: ut dicitur ad Ephe. j. & Colo. ij. Sextum myſterium eſt tẽpus quo incepit ſanctificatio hæc, dũ dr̃, ex reſurrectione mortuorum. hoc eſt, ex reſurrectione non qualicunque, ſed a mortuis (genitiuus enim pro ablatiuo a Græcis ponitur) iuxta

ſupra

ſupra inductũ uerbũ Ioan. Nondum erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus. In cuius ſignum, primo die reſurrectionis dedit ſpiritũ sanctũ diſcipulis, inſufflando in eos, dicẽs, Accipite Spiritũ ſanctum. & dedit poteſtatẽ remittẽdi peccata. Nec propterea intelligas ante reſurrectionẽ Chriſti defuiſſe uirtutem ſanctificandi, aut ſanctificationẽ ipſam (quoniã prius ſanctificationis opera multa dominus effecerat) ſed quia principaliter, manifeſte & uniuerſaliter præordinata eſt ſanctificatio exercenda a tẽpore reſurrectionis. Principaliter quidẽ, q̃a ſanctificationes priores erãt quaſi diſpoſitiones ſeu uiæ ad ſanctificationẽ uniuerſalem futurã poſt reſurrectionẽ. In cuius ſignũ ẽt ipſi Apoſtoli quãuis mũdi ex ſermone Chriſti adhuc cæci erant, non intelligentes ſcripturas: ſed in die reſurrectionis aperuit illis dominus ſenſum ut intelligerent ſcripturas. Manifeſte uero, quia tunc manifeſtata eſt uirtus Chriſti ex gloria reſurrectionis. Vniuerſaliter aũt: quia in oẽs gentes ex tũc ſalua prædicanda, & cõferenda ordinata eſt, ut patet in Euãgelio. Septimũ myſterium eſt concauſa ſanctificationis ꝙ ſcilicet reſurrectio ipſius ordinata eſt concauſa ſanctificationis: ut. ſ. filius Dei & propria autoritate, & miniſterio propriæ reſurrectionis ſanctificaret: nam ſicut mortem noſtrã moriendo deſtruxit, ita uitam reſurgendo reparauit. Et ſiquidẽ ipſius reſurrectio cauſa uitæ noſtræ, tum animæ, quia ſurrexit ꝓpter iuſtificationẽ noſtrã: tũ corporis, quia Saluatorẽ expectamus qui reformabit corpus humilitatis noſtræ cõfiguratum corpori claritatis ſuæ. Dum ergo dixit ex reſurrectione mortuorũ, duo notauit myſteria: temporis: ſ. quo ſanctificatio quaſi maturus fructus haberetur: & concauſæ, qua reſurrectio in dignitatem concauſandi ſanctificationẽ eleuata eſt. Octauũ myſteriũ eſt integritas ſpiritualis eſſe: quandoquidem ex reſurrectione effectũ eſt corpus Chriſti ſpirituale iuxta Apoſtoli ſententiã primæ ad Corin. xv. habuitq; ex tunc Saluator eſſe ſpirituale integrum, hoc eſt ſecundũ oẽs naturæ aſſumptæ partes. Manifeſtaturq́; hinc, ꝙ filius Dei ſecundum ſpiritũ redundantẽ iã ex reſurrectione in corpus ſecundũ eſſe ſpirituale conſummatũ ex reſurrectione, præordinatus ſit ſanctificator. Dicens itaque, ex reſurrectione mortuorũ, tria dixit myſteria: tẽporis, quo quaſi fructus maturus ſanctificatio haberet: cauſalitatis:

qua in dignitatem concauſandi ſanctificationē reſurrectio ele uata eſt: & integritatis, qua conſummatū eſt eſſe ſecundum ſpiritum per redundantiam ad corpus. Ex his tribus iunctis prioribus conſurgit myſterium nouum, quod ſanctificare cōuenit Chriſto ex diuina ab æterno prædeſtinatione ſecundū utranque naturam: diuinam ſcilicet & humanam. nō qualemcunq; ſed glorioſam: ut uerè impletam cognoſcamus cauſam ab Euāgeliſta aſſignatam, quare nondum erat ſpiritus datus: quia Ieſus nondum erat glorificatus. hoc eſt ſiquidē quod hic docet Apoſtolus, dicens ꝙ prædeſtinatus eſt filius Dei ſanctificator ex reſurrectione a mortuis, qua proculdubio glorificatus eſt, Spectant reliqua quatuor myſteria ad qualitatem reſurgentis ad ſanctificandum. Non enim poſita ſunt hæc uerba Ieſu Chriſti Domini noſtri, ad quaſi circumloquendum reuerenter illū qui reſurrexit: ſed quum facile per pronomen ſubſtantiæ potuiſſent dicere ex reſurrectione eius, ſi tantum ſignificare uoluiſſet, de cuius reſurrectione loquitur, ſicut per uerbum mortuorū ſignificauit de qua reſurrectione loquebatur: elegit apoſtolus tot titulos apponere, ut & quis & qualis ex reſurrectione pręparatus ſit ſanctificator, mōſtraret. Decimum igitur myſterium monſtratur per nomen Ieſu: quo non ſolum quis monſtratur, pro quanto eſt nomen proprium: ſed qualis, pro quāto a ſaluatione impoſitum illi eſt: ut dixit Angelus ad Ioſeph. Surrexit quippe ad ſanctificandum Ieſus, hoc eſt ſaluator, quū deuicta morte uniuerſum genus humanum ſaluauit, uitam illius inchoādo in propria uita corporali, immortali, impaſſibili &c. Vere etenim impletū tūc eſt illud Pſal. Saluauit ſibi dextera eius: quoniam ipſe Dei filius per ſuam animā quaſi iunctā dexteram ſaluauit ſibijpſi corpus proprium uiuificando, & dotibus quatuor ab Apoſtolo explicatis .j. Cor. xv. glorificando. Et uere ſi Chriſtus reſurrexit, & nos reſurgemus: ut ibidē dicitur. Vndecimum myſteriū regiæ dignitatis monſtratur per nomē Chriſti. Vere ſiquidē peruenit in regionem ualde diſtātem (utpote in regionem glorię æternæ) accipere ſibi regnum quum unctus eſt unctione glorię ſuper omnes reges. Oportuit ſiquidem Chriſtum pati hæc (ſcilicet iniurias & mortem) & ita intrare reſurgendo in gloriā ſuam. Incœpiſſe ergo regnum Chriſti ex ſua reſurrectione monſtrat Apoſtolus, quum prędu

ſtinatum

ſtinatum ipſum dicit ſanctificatorem ex reſurrectione qua ſur rexit Chriſtus:ſicut etiã ex tunc incœpit executio conſummatæ ſaluationis quũ ſurrexit Ieſus. Tunc quoq; incepiſſe dominium eius,duodecimum myſteriũ aperit dicẽdo.domini.Qui n.prius uenerant miniſtrare, ſubiici & mori,& ſurrexit dñs dicens:Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Non q prius non fuerit dominus (quũ uere dixerit : Vos uocatis me magiſter & dñe,& bene dicitis:ſum etenim)ſed quia prius ſecundum humani corporis officia non uenerat dominium exercere,ſed ſubiectionem,ſurrexit omni ex parte dñs:quum impletur illud:dominus regnauit,decorẽ(gloriæ corporalis)indutus eſt. Noſter demũ myſterio ultimo dicitur:nõ quod aliquis aut aliquid eximatur ab illius dominio (de quo ſcriptum eſt: Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius) ſed quia peculiari modo dñs noſter, hoc eſt fidelium,eſt:tum quia dominat̃ in nobis, qui uoluntates noſtras ſubiicimus illius mandatis tũ quia cultu fidei,ſpei ac charitatis gaudemus atq; gloriamur in & de ipſius dñio.Fructus ergo reſurrectionis dominicæ per ly noſter notatur:ut nõ quaſi inanis aũt in tẽpus longinquũ fructificaturus ſurrexerit,ſed ſurrexit dñs noſter,ut ſtatim nos habuerit, utq nunq̃ nos omnino deſeruerit.Prædeſtinatus eſt ergo filius Dei ſecundum ſpiritum:ut ſit filius Dei in uirtute ſanctificationis ex reſurrectione qua a mortuis ſurrexit Ieſus Chriſtus dominus noſter. Perſpice lector in duabus explanatis ſententiis collectã ab Apoſtolo materiã Euangelij de filio Dei: dum & trinitatis & incarnationis ac incarnati uerbi tam ſecundum humilitatis q̃ gloriæ ſtatũ,& ſanctificatiuæ uirtutis,ac per hoc ſacramẽtorum myſteria propoſuit.Et ne quid remaneret intactũ ſubiungendo tertiũ relatiuũ,totã complexus eſt Euangelii materiã.Nã ubi de capite collegerat, ad Eccleſiã ipſius Chriſti corpus deſcendit.oportet.n.euãgelizare quoq; unã ſanctã in Chriſto Eccleſiam ut patet in ſymbolo.Quinq; aũt(ut breuiter perſtringamus)de Chriſti Eccleſia proponit. Primo,cõiunctioné cum Chriſto,non qualitercunq;,ſed depẽdendo ab ipſo dicens, per quem,iungitur enim Eccleſia Chriſti ut capiti:& ab ipſo pẽdet,ut a capite pẽdet corporis uita. Secũdo dona Chriſti in Eccleſia,& cõia toti eccleſiæ, dicẽs, accepimus gratiam,& dona quibus diuerſa mẽbra ſeu gradus diuerſi ſunt

in eccleſia, dicens, & apoſtolatum.in hoc enim primo gradu reliqui ſubintelliguntur. Tertio finē intrinſecum propter quē diſtribuuntur gradus ac dona in Eccleſia, dicens, ad obediendum fidei. Vbi fides non quę ſine operibus mortua eſt, ſed formata, quæ per dilectionē operatur, poſita eſt finis: nā obedientia fidei nō eſt, ubi fides mortua eſt. uoluntate enim renuente obedire fidei, quæ diligendum Deum ſuper oīa monſtrat, nō mouetur homo ad obediēdū fidei. Rurſus unitas fidei mōſtratur ex ſingulari numero. & non ut unuſquiſq; in ſua fide ſaluetur, ſed obediat fidei uni. Quarto, indiuiſionē uniuerſalis Eccleſiæ aperit, Ex eo nāq; ꝙ nō in una tantū natione, ſed in omnibus gentibus ad hoc unū, ut. ſ. obediant fidei uni, gratiā unā & apoſtolatum unum accepimus conſequens eſt ut una atq; indiuidua ſit uniuerſalis Eccleſia Chriſti in omnibus gentibus iuxta uerbum dñi. Fiet unum ouile, & unus paſtor. Quinto, ſi non extrinſecum, Pro nomine eius, tota enim Eccleſia ordinatur ad gloriā dñi Ieſu Chriſti: nec ſunt Apoſtoli, doctores protectores &c. pro gloria propria, ſed pro gloria filij Dei. Habes ergo ſummarie ex uerbis Apoſtoli totam Euāgelij materiam, quam intendebat Romanis proponere.

Ad ea quæ tanquam difficultantia materiam inducta in principio ſunt, non eſt confutando ſed explanando ſummarie dicēdū, ꝙ licet nō admittatur ꝙ qui refert filiū Dei abſolute, ut prædeſtinatus ſit filius Dei abſolute: admittitur tñ ut qui referat filiū Dei factum ſecundum carnem ex ſemine Dauid: hoc eſt filiū Dei ut eſt filius hominis. Nec eſt inconueniēs ut illa triplicitas relatiui ſic ordinetur ut ſemper creſcat, referendo immediate antecedēs, in quo ēt prius antecedēs clauditur: hoc eſt ut primū qui, referat filium Dei: ſecūdum qui, referat eundem factum ſecūdum carnē: tertium uiro per quē, referat eundē nō ſolum factum ſecundū carnē, ſed prædeſtinatū &c. Nec incōuertit diuerſas eundem textum habere expoſitiones ēt ſecundū ſenſum literali: qm̄ autor ſacræ ſcripturæ eſt ſpiritusſanctus, qui plores ſimul ſenſus intendere pōt. Vnde autem uarietas ipſius textus emerſerit, non apparet. Quod enim ex tranſlatione nō cōtigerit, manifeſtat diuerſitas textus ēt apud Græcos. nā apud Vulgarē legitur prædeſtinatus, & apud Originē, deſtinatus, Vtrūq; ſit, textus uerificatur utroque modo: ut pa-

ut patet ex dictis. Hæc de prima quæſtione.

Circa ſecundã quæſtionem de uerbis Ioan. Qui nõ ex ſanguinibus &c. ambiguitas occurrit primo an una & eadẽ generatio negetur per tres negationes, nõ ex ſanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri: an ſingulis negationibus reſpõdeant ſingulæ generationis. Nã ſi una eadẽq; generatio per oẽs negatur, inutilis uř multiplicatio tot cauſarum. Ad quid.n. opus eſt miſcere in Euãgelio naturalẽ hoĩum natiuitatẽ prouenire nõ ſolum ex ſanguinibus, ſed ẽt ex uoluntate carnis, & ex uolũtate uiri? Si uero tres generationis ſpecies deſcriptæ dicuntur, falſum apparet, ex eo quod generatio ex uoluntate carnis, nõ eſt diuerſa a generatione ex ſanguinibus. Concupiſcentia quippe carnis nõ aliter generat filios quã per commixtionẽ carnalẽ maris & fœminę. Scđo, an una eadẽq; uolũtas ſit uoluntas carnis, & uoluntas uiri. Nam ſi locutio iſta propria eſt, oportet ex una parte unam fateri uoluntatẽ, quũ non inueniatur in toto genere humano diuerſę ſpẽs uolũtatũ (quãuis.n. aĩalibus appetitus multiplicetur in plures ſpẽs, uoluntas tñ non multiplicatur) & ex altera parte nullã dicere uoluntatem carnis: quia uoluntas in ſola rõne eſt, & appetitus eſt rõnalis, & non carnalis ſeu ſenſibilis. Si uero nõ curandũ creditur de proprietate nominum, & duæ uolũtates quaſi duó ſappetitus diſtincte dicuntur (rationabilis. ſ. qui proprie uocať uoluntas: & ſenſibilis, qui appellatus eſt uoluntas carnis) nunc ſnĩa teneri potuit, ſed lingua cohibenda erat: quod procul ab Euangeliſta eſſe debet. Tertio, an filij Dei per adoptionem dicantur proprie nati ex Deo, an ſecundum communem tantum uſum quo in humanis adoptatus in filium, dicitur genitus ab illo per adoptionem: qui etiam in hac litera dicitur genitus ex uoluntate uiri. Quod enim proprie intelligi debeat ex eo uidetur ꝙ niſi proprie eſſent ex Deo nati, non eſſent proprie filij Dei. Quod uero communiter accipiendum ſit, ex eo apparet ꝙ uoluntarie genuit nos, dando nobis ſpirituum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater.

Ad hanc qõnem dicitur ꝙ Ioan. Euangeliſta triplicem ac per oẽm in humanis generationis modum complexus eſt. Primum, quo uita naturalis acquiritur, & naſcunť filii hoĩum ex ſanguinibus uiri & mulieris. Secũdum, quo uita moralis cõſe-

na carni in bonis fit ex uoluntate carnis. hoc eſt ex electione eorum q̃ conſonant carni. Et hinc naſcuntur filii huius ſeculi: quorum uita eſt circa aut neceſſaria aut utilia, aut delectabilia ſcd̃m carnem. Tertium, quo uita excellens conſona rationi, in nobis fit ex uoluntate uiri: hoc eſt ex electione eorum quæ ſola ratio ſeu uirilis animus æmulanda dictat. Et hinc naſcuntur filii huius quoq; ſeculi qui excellentes ſunt: inter quos qui dã heroes uocantur. Ita ꝙ intendit Euãgeliſta filios Dei neq; ex natura ſimpliciter, neq; ex natura adiuncta uoluntate carnis (hoc eſt ſtudio ad quæcunq; ſpectant ad carnalia) neque ex natura adiũcta uolũtate uiri (hoc eũ ſtudio officioſo ad q̃cũq; ſunt & eſſe poſſunt uirilis perfectiõis, delectationis eſt aut gloriæ) naſci aut fieri. Et q̃m ad aliquod horum trium ſpectat oĩs generatio hoĩum ſecundum quodcunq; eſſe poſſibile, ſiue ex cœlo, ſiue ex quacunq; cã naturali aut uoluntaria (ut patet diſcurrendo & applicando) ideo hanc triplicem generationem negando, aperuit Euangeliſta aliunde quærendam eſſe generationem filiorũ Dei, quã ex naturalibus aut uolũtariis cauſis creatis: & ſtatim manifeſtauit quartum generationis modũ dicẽs ſed ex Deo nati ſunt. Nec dixit, ſed a Deo facti ſunt (ut cæteræ creaturæ, quas dixit & factæ ſunt) ſed dixit, ſed ex Deo nati ſunt: docens filios Dei tali modo procedere a Deo ut mereantur dici nati ex Deo: tum ꝑꝑ naturalitatem in modo producendi: tum propter cõnaturalitatem rei productæ. Quæ q̃m altioris ſpeculationis ſunt (utpote a Ioan. Euangeliſta dicta) oportet altius inchoando aduertere bona creata diſtingui in duos ordines. Vnus eſt ordo naturæ, alter eſt ordo gratiæ. In primo ordine ſunt oẽs ſubſtantiæ creatæ & proprietates, actiones, paſſiones, & quæcunq; quomodolibet eis naturaliter conueniunt. In ſecũdo autem quantum ad propoſitum ſpectat: inueniuntur quædã res quæ ita ſunt de ordine gratiæ ut ſint de genere Dei: ut charitas & lumẽ gloriæ: Bona creata primi ordinis ſe habent ad Deum ut artificiata ad artificem: quæ ſunt aliena a natura artificis: ut domus, arca, nauis, & alia hmõi teſtantur relata ad ſuos artifices. Charitas autem & lumen gloriæ quæ ſupremum tenent locũ in ſecundo ordine, ſe habent ad Deum ut connaturalia ad id cui ſunt cõnaturalia: ut ea quæ ſunt ſecundum naturam ad naturã: ſicut calere ad ignem, ſicut

moueri

moueri deorſum ad graue. Quod ex eo cognoſcere potes: q2 nihil horum poteſt eſſe natura aut connaturale alicuius creaturæ creatæ aut creabilis. Non poteſt ſiquidem fieri aliqua creatura quæ ſit ſuapte natura beata beatitudine illa q̃ conſiſtit in ſtruitione promiſſa nobis in cœleſti patria: ut ſit ſuapte natura amans Deum amore charitatis, quo diſtinguũtur filii Dei a filiis perditionis: qm̃ ſi aliquid horũ poſſet fieri, poſſet eſſe aliqua creatura non indigens gratia Dei, ſed ex propriis ſuæ naturæ haberet ꝙ non poſſet peccare, & ſeipſam ſaluaret: ſcriptum eſt.n.j.Io.iij. Oĩs qui natus eſt ex Deo, peccatum nõ facit, qm̃ ſemen ipſius in eo manet: & non poteſt peccare, qm̃ ex Deo natus eſt. & rurſus cap. v. Oĩs qui natus eſt ex Deo, non peccat, ſed generatio Dei conſeruat eum. Quia igitur proprium eſt Deo eſſe naturaliter beatum dicta beatitudine, & amare naturaliter ipſum Deum ſic, ſcilicet dicta charitate: conſequens eſt ut intelligamus bona creata quibus conſtituuntur filii Dei hic quidem inchoatiue per gratiam charitatis, in patria uero complete per conſummatã gratiam luminis gloriæ, eſſe de genere diuino, & Deum ſe habere ad illa ut ad cognata, ut ad cõnaturalia, ut ad ſcd̃m naturã ipſius Dei, & ꝓpea reliquæ creaturę factę dñr, filii aũt Dei nati dicuntur. Iure ſiquidẽ naſci dicuntur, qui ad cõnaturalia producuntur, qui ad ea q̃ ſunt ſcd̃m Dei naturã eleuantur. Natiuitatis ſiquidẽ tã ratio q̃ nomen ad naturã ſpectat. Si itaq; ex termino cõſideres productioné filiorũ Dei, natos ex Deo intelliges: quia fiunt cognati ipſi sũmo Deo. Si modũ quoq; inſpicias, idẽ inuenies. Dupliciter ſiquidé aliq̃d a uolũtate efficit. Vno mõ abſolute: ut quũ eligimus aliquid exterius operari: ut mederi, ædificare &c.

Alio modo ex affectione, ut quũ ex odio uel amore mouemur ad aliquid. Quod procedit exterius uoluntarie, dr̃ fieri a uoluntate. Quod procedit in nobiipſis a uoluntate affecta dicitur naſci ex uoluntate: quaſi naturaliter illud proueniat: quia uoluntas affecta per modum naturæ operatur. habitus.n. inclinat per modũ naturæ: & quaſi intrinſeci principii rõnẽ induit uoluntas affecta, qñ ex affecta uoluntate ſimus tales: puta mites, aut iuſti, aut auari &c. Vnde Ioan. Euangeliſta eadẽ præpoſitione.ſ.ex· & eodem participio.ſ.nati, uſus eſt in ſingulis particulis, dicens: nõ ex ſanguinibus, nõ ex uoluntate carnis,

non

nõ ex uoluntate uiri,ſed ex Deo nati ſunt.nã ly nati, ſubintel ligitur in præcedentibus. Ac ſi replicaſſet: qui nõ ex ſanguini bus nati ſunt, neq; ex uoluntate carnis nati , neq; ex uolũtate uiri nati,ſed ex Deo nati ſunt. Filii ſiquidem hoĩum nati ſunt in eſſe naturæ ex ſanguinibus. & filij huius ſeculi cõiter nati ſunt in eſſe morali ex uoluntate carnis, hoc eſt ex uoluntate affecta carni: & ſimiliter filij huius ſeculi egregiæ uitæ , nati ſunt ex uoluntate uiri: hoc eſt ex uoluntate affecta uirilitati. Quorſum hæc? Vt ꝑcipias filios Dei ſimiliter ex Deo natos. Voluntas ſiquidem Dei oĩum quõlibet creatorum cauſa eſt: ſed reliquas creaturas ꝓducit quaſi uoluntate artificis : filios uero adoptionis producit quaſi uolũtate affecta: utpote ad cognatos naturę diuinę, ad ea q̃ ſunt ſcd̃m naturã ipſius Dei. Na turaliter.n.afficimur ad cõnaturalia nobis. Et ex eadẽ radice profertur ꝙ quaſi principij intrinſeci rõnem induit in producendo filios Dei: pro quanto tm̃ ſapit principij naturalis. Ex utraq; igitur parte (hoc eſt ex parte termini & ex parte princi pij) quãtũ ad modum producendi tm̃ naturalitatis diuini inue nit in productione filiorũ Dei, ut Ioan. Euãgeliſta ad hæc ape riẽda dixerit, ex Deo nati ſunt: ut ly ex, & ly nati, utranq; na turalitatẽ indicarent, Et ne hæc ficta putes, audi Petrũ Apoſt. j.c.ij.Epiſt. Maxima & pretioſa promiſſa donauit nobis, ut ꝑ hoc efficiamini diuinę naturę conſortes. Audi Paul. ad Rom. viij. Quos præſciuit & prædeſtinauit cõformes fieri imaginis filii ſui, ut ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Vbi uides filios Dei in cõſortiũ diuinæ naturæ eleuatos, & ad cognationẽ tantã cũ Deo ſuos filios prædeſtinatos, ut fratres ſint primogeniti filij oĩno naturalis ueriq; Dei. Illum ſiquidẽ Deus natura genuit uerũ Deũ: nos aũt uolũtarie genuit, ut ſimus pri mitiæ creaturarum: ut dr̃ Iac. j. Vide demũ ꝙ Io. Euangeliſta tãti fecit myſterium per hæc uerba prolatum de filijs Dei, ut ne hoc impoſſibile crederetur, attulerit pro teſtimonio id ꝙ eſt maxime ſupermirabile.ſ. myſterium incarnationis. ſubdit enim: Et uerbum caro factum eſt. Tanq̃ diceret: ut credas ho mines naſci filios Dei: ſcito Deum eſſe factum carnem. ut ha bes in gloſſa. Sunt igitur in ſupremo totius uniuerſi gradu locati filij Dei, qui non ex ſanguinibus, neq; ex uolũtate affecta carni, neq; ex uolũtate affecti uirilitati: ſed ex Deo nati ſũt.

Ad quæ-

Ad quæſita aũt dubitando, ordinare reſpondendo dr̃: & ad primum quidẽ quod tres generationes excludũtur per hãc triplicem negationem: & ꝙ generatio ex uoluntate carnis nõ appellatur hic generatio qua fiunt homines ſecundum eſſe naturæ: ſed qua fiunt ſecundum eſſe morale ex uoluntate affecta huiuſmodi carnalibus: quales cõmuniter emergũt filij huius ſeculi ex huiuſmodi affectibus: alij prudẽtes rectores, alij negotiatores, & id genus reliqui. Ad ſecundum uero ꝙ hic eſt ſermo de uoluntate proprie: & una ponitur uoluntas ſecundũ ſubſtantiam, duæ autem ſecundum affectum. Volũtas ſiquidẽ una & eadem ſecundum ſe eſt quę eſt carnis & uiri: ſed geminatur propter diuerſas affectiones. altera ad ea quæ uirilis excellentiæ ſunt: & uocatur uoluntas uiri. altera ad ea quæ carnalis neceſſitatis, utilitatis, aut declarationis ſunt: & uocatur uoluntas carnis. Ad tertium autem, ꝙ ſermo Euangeliſtæ eſt de natiuitate proprie: quãtũ tamẽ ſuffert ſubiecta materia. Vt. n. ex dictis aliqualis coniectura haberi poteſt: nõ fiunt & ſunt filij Dei adoptiui, ut ſunt & fiũt filii adoptiui hominum: ſed eleuantur in conſortium & cognationem diuinæ naturæ. Et propterea Ioannes Euangeliſta quum dixiſſet, Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri: curauit tanto ſtudio aperire modum quo fiunt filij Dei. Et poſt tot negatiuas manifeſtauit modum: ſcilicet quod ex Deo nati ſunt. Dixit autem notanter poſſe coniecturam nunc haberi: quia idem Ioannes dicit: Nunc filii Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus. quum apparuerit, ſimiles Deo erimus. Hæc de ſecunda quæſtione.

Circa tertiam quæſtionem de uerbis Apoſtoli. (Quid faciunt qui baptizantur pro mortuis? ſi omnino mortui nõ reſurgunt, ut quid & baptizãtur pro illis?) difficultas occurit, ex eo ꝙ ſermo iſte eſt uel de reprehenſibili, uel de laudabili baptiſmo. Nam ſi de uituperabili baptiſmo, quo quidã forte baptizabãtur pro cõſanguineis defunctis ſine baptiſmo: ita ꝙ ſemel baptizabantur pro ſalute propria: & iterum baptizabant̃ pro proximis ſuis defunctis ſine baptiſmo, erronee putantes baptizari poſſe unum pro alio: Si de hoc inq̃ erroneo baptiſmo loquitur Apoſtolus, infirmum ualde argumentũ ad perſuadendam reſurrectionẽ mortuorum aſſumit: dum ex fide & ſpe q̃ habent de reſurrectione mortuorum iſti qui baptizantur pro

proximis defunctis, arguit ꝙ mortui reſurgent. Nam facilima & in promptu eſt confutatio huius argumenti: reſpõdendo ꝙ quemadmodum factum illorum eſt uanum, ita & fides ac ſpes eorum: ita ꝙ argumentũ hoc ſumi ex hoĩum fide ac ſpe uana non oportet aliunde monſtrare, ꝗ ex proprio facto quo baptizantur pro aliis. Ex hoc. n. ꝙ inutiliter & uane baptizanť pro aliis, argumentum habetur ꝙ uana eſt fides & ſpes quam habent de reſurrectione mortuorum. Si uero eſt ſermo de laudabili baptiſmo, apparet ꝙ oportet incurrere alterum duorũ inconuenientium. ſ. uel æquiuocationem, uel improprietatẽ. Nam ſi exponitur pro mortuis, id eſt operibus mortuis, ꝗ ſunt peccata (iuxta illud ad Heb. ix Sanguis Chriſti emũdabit ab operibus mortuis) incurritur æquiuocatio. Nam in alia ſignificatione ſumiť quum primo dicit: Qui baptizantur pro mortuis. & in alia ſumitur ſtatim ſubdendo: Si moritur non reſurgunt, ut patet. Et nihilominus quale argumentum hinc ſumpſit Apoſtolus? quaſi penes ſimilitudinẽ noĩs ex operib. mortuis ad hoĩes mortuos, ex reſurrectione per baptiſmum ab operibus mortuis ad reſurrectionẽ a naturali morte procedẽs. Si autem exponitur pro mortuis, hoc eſt profitendo fidem ac ſpem de reſurrectione mortuorũ: pro quanto ij qui baptizabãtur, profitebãtur integrum fidei ſymbolum, in quo manifeſte dicitur, Credo carnis reſurrectionem &c. ita ꝙ pro tanto dictum eſt ꝙ baptizantur pro mortuis pro quanto baptizanť profitendo reſurrectionem mortuorum. Si ſic, inquam, exponitur, incurritur improprietas ſermonis. Nam improprie dicuntur baptizari pro mortuis, quia baptizanť profitendo reſurrectionem mortuorum. Similiter poſſet dici, baptizanť pro trinitate, quia baptizantur profitendo trinitatem.

Ad hanc qõnem reſpondetur, ꝙ quum Apoſtolus nõ arguat ex fide, aut ſpe, aut ex uerbis, ſed ex facto (nam dicit: Quid faciunt qui baptizantur pro mortuis? & exponens illud factũ eſſe baptizari pro mortuis, ſubdit: Si mortui non reſurgunt. ut quid baptizanť pro illis? ſ. mortuis) oportet ſenſum horũ uerborum ſumere ex facto ex quo argm̃ ſumit Apoſtolus. Neſcio autem melius factũ hoc interpretari quã ex doctrina eiuſdẽ Apoſtoli: qui ad Coloſ. ij. docet eos qui baptizãtur baptizari in perſona mortuorũ: & nõ ſolũ mortuorũ, ſed etiã

reſur-

reſurgentium cũ Chriſto. Cõſepulti, inquit, eſtis ꝑ baptiſmũ Chriſto: in quo & reſurrexiſtis per fidẽ operationis Dei, qui ſuſcitauit illũ a mortuis. Et rurſus cap.iij. Si conſurrexiſtis cũ Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite. mortui.n. eſtis: & uita uſa abſcondita eſt cum Chriſto. Ritus baptiſmi habet, ut qui baptizantur, mergant̃ ſub aqua: & per hoc repræſentẽt duas mortes. ſ. propriam mortem moralem, & mortem Chriſti corporalẽ. Repræſentant.n. ſe mortuos uitæ ueteri, ſicut Chr̃s mortuus eſt uitæ huius mundi. Merſio.n. repræſentans ſepulturã Chriſti mortui, ponens hominem qui baptizatur ſub aqua, ſicut corpus Chriſti poſitum eſt ſub terra: repræſentat quoque hoĩem illum ita recedere a pręterita uita, ut ſit illi mortuus & ſepultus. Similiter ſurgendo ex aqua reprę́ſentatur duplex reſurrectio, & Chriſti corporalis, & hominis ſpiritualis: ita ꝙ ex hoc ꝙ homo ſurgens ex aqua, repræſentat Chriſtũ a mortuis reſurgentem: repræſentat quoq; ſeipſum ſurgere in nonã uitam ſpiritualem: nunc quidem quantum ad animam ſ͠m rẽ: in futurum autem etiam quantum ad corpus in ſpe. Hoc eſt factum ex quo arguit Apoſtolus, dicens: Quid faciunt qui baptizantur pro mortuis? hoc eſt in perſona mortuorum: ſi mortui non reſurgunt, ut quid baptizantur pro illis? hoc eſt perſonam illorum agunt qui ſic baptizantur pro mortuis, ſicut in repræſentationibus quidã agunt fortes, quidam modeſtos, quidam mortuos, quidam claudos, quidã cęcos &c. & hi dicuntur operari pro cęcis, pro claudis, qui agunt perſonas illorum. Ex tali itaq; baptiſmi ritu quo qui baptizantur, perſonam mortuorũ agunt ad ſimilitudinẽ Chriſti mortui, & conſequenter ꝑſonã reſurgentium ad ſimilitudinem Chriſti reſurgẽtis: argm̃ ſum pſiſſe Apoſtolum intelligendum eſt: tum quia ſ͠m hunc ſenſum inuenitur argumentum efficax. Vanum ſiquidẽ eſſe tale factum repræſentatiuũ mortis & reſurrectionis, ſi mortui nõ reſurgũt. Tũ quia exponitur litera ſumẽdo argumẽtũ a facto, iuxta uerba apoſtoli. Tũ quia ſeruatur proprietas ſermonis, & nulla interuenit æquiuocatio. Tum quia cõſonat aliis documẽtis Apoſtoli. Tum quia nihil incerti aut noui in eccleſia Chriſti per hãc expoſitionẽ ponitur. Et aduerte, ꝙ quia ex modo facti ſolus ritus baptiſmi per immerſionẽ repræſentat mortẽ & reſurrectionẽ: ideo Apoſtolus quaſi particulariter loquitur

de facto

de facto illorũ qui baptizantur in perſona mortuorum. Et rurſus ideo appoſuit coniunctionem &, dicendo: Vt quid & baptizantur? quaſi diceret: Vt quid non ſolũ baptizantur, ſed baptizantur pro illi, id eſt, in perſona mortuorum? Tanquam diceret, Vt quid tali ritu perſonam mortuorum & reſurgétiũ aſſumunt quum baptizantur? Notanter autem dixi ex modo facti, quia ex efficacia ſacramenti ſemper baptiſmum quomodocunque fiat cõmori & conſepeliri hominem facit, & reſurgere cum Chriſto in nouitatem uitæ.

Ad obiecta autem in principio. non eſt aliter reſpõdendum, niſi ꝙ expoſitio illa de opinato illo erroneo baptiſmo, minus conſona vr̃ ſenſui apoſtoli: qui ex facto manifeſte arguit, & non ex ſpe facti. Hæc de tertia quæſtione.

Circa quartam quæſtionem difficultas occurrit: quia non apparet literalis ſenſus ſecundum planum literæ contextum. Non enim apparet ad quod propoſitum dicantur illa uerba; Mediator autem unius non eſt, Deus autem unus eſt. conſtat nanque ibi ſermonem fieri de differentia inter legem Moſaicam, & promiſſioné factã Abrahæ in Chriſto. Et quãtum apparet, extra propoſitum, extra contextum interpoſitum eſt ꝙ officiũ mediatoris eſt inter duos: & ſimiliter quod Deus eſt unus? Quorum enim hæc hic, quanuis in ſe ueriſſima ſunt? Hæc eſt tota quæſtionis ratio ac ſuma.

Ad hanc quęſtionem dicitur quod referendo clauſulã illam, in manu mediatoris, ad legem Moſaicam de qua eſt ſermo: ſoluitur facile quæſtio. Ed cuius clariorem & pleniorem intelligentiã colligenda antedicta ſummarie ſunt. Poſuit ibi Apoſtolus ex una parte Abrahæ promiſſioné (quã ét teſtamẽtũ a Deo cõfirmatũ uocat) & ex altera parte Moyſi legem. Et ex parte Abrahæ poſuit quinq; .ſ. fidé benedictoné, uitã, hæreditaté, et iuſtitiã. Ex parte uero legis cõtrapoſuit quoq; quinq; ſcilicet opera legis, maledictioné, uiuere in operibus legis trãſgreſſionem, & peccatum: Et demũ cõcludit legé fuiſſe in cuſtodiã & pedagogũ ad fidé Ieſu Chriſti: in quo oẽs homines uniuntur per fidem, & fidei ſacramẽtum baptiſma. Quum igitr̃ ex parte promiſſionis Abrahæ tot diuina bõna poſuiſſet Apoſtolus, & ita appropriaſſet Abrahę ut negaſſet illa a lege quęſtionem interpoſuit, Quid igitur lex? Et ſtatim reſpõdet,

pro-

propter trãſgreſſionẽ poſitá eſt, donec ueniret ſemen cui pro miſerat, ordinata per Angelos in manu mediatoris. Vbi qua tuor conditiones legis manifeſtat. Prima eſt, ꝙ propter malũ poſita eſt: hoc eſt lex non eſt poſita ut faciat bonos & iuſtos: ſed ut puniat malum. Et hoc ſignificant illa uerba, propter trãs greſſionẽ poſita eſt. Quum.n. duæ ſint partes iuſtitiæ, ſcilicet declinare a malo, & facere bonum: lex ſcripta in hoc differt a fide Abrahæ, ꝙ lex ad malum poteſtatẽ habet: culpæ quidem puniendũ: pœnæ uero infligendum. Fides uero efficit bonũ: quia ex fide uiuit uita iuſtitiæ & dilectionis &c. At ſi contra hoc obiiciatur, nõ eſſe deterioris cõditionis legem Moyſi legibus humanis: quas cõſtat poſitas eſſe nõ ſolum propter trãſgreſſionẽ arcendam & puniendam, ſed ẽt propter bonum uir tutis. Nã ad hoc ordinãtur leges, ut fiãt homines uirtuoſi, ut patet ij. & v. Ethico. Maxime ergo lex per Moyſen a Deo data ordinatur ad reddẽdos homines uirtuoſus. Et cõfirmatur quia legis præcepta ſunt non ſolum de declinando a malo (puta Non occides: Non mœchaberis: Non adorabis deos alienos &c.) ſed ẽt de faciendo bonũ: puta, diliges dominum Deũ tuum ex toto corde tuo &c. Honora patrẽ tuũ. Ad hoc dicitur, ꝙ aliud eſt loqui de fine legis, aliud eſt de effectu legis. Nã finis legis ad intentionẽ ſpectat: effectus uere ad poteſtatẽ & efficaciam legis. Si de fine eſt ſermo, filius legis eſt bonum uirtutis: ad ꝙ intendit per pręcepta &c. ducere. Sed nulla lex ſcripta habet hãc poteſtatem, hancque officiũ ut efficiat aliquẽ bonũ, præcipere ſiquidẽ poteſt bonũ, ſed nõ facere. Sed reſpectu tranſgreſſionis ſeu mali habet lex poteſtatẽ & efficaciam puniendi. Punit.n. malos, & puniẽdos arcet, cõſequẽter ut experiẽtia teſtatur, Apoſtolus autem nõ de fine, ſed de effe ctu legis & fidei loquitur: & docet ꝙ fides Abrahæ facit hominẽ iuſtũ ac uiuum &c. lex autẽ nõ põt iuſtificare aut uiuificare aliquẽ, ſed põt punire. Et ideo ꝑꝑ transgreſſionẽ tanquã materiã proprij effectus qui eſt punitio, poſita eſt, & non propter iuſtitiã ſeu uitã. in quam nõ põt uires ſuas exercere, niſi pro quãto dilabuntur malorum ordinẽ in ſuis omiſſionibus. Lex in præcipiẽs religionis ſeu pietatis opera, nõ põt efficere in ſubditis religionis aut pietatis officium: exercet uires ſuas puniendo: ut lapidatus eſt qui nõ ſanctificauit ſabbatum &c.

Secunda eſt, ꝙ eſt tẽporalis.ſ. ad Chriſtũ. Et hoc ſignificant ſubiũcta uerba, donec ueniret ſemen cui promiſerat: ita ꝙ hinc habes ꝙ lex Moyſi nõ eſt perpetua, ſed temporalis. Nec obſtat ꝙ pluries dr̃ in lege Moyſi, Legitimum ſempiternum erit, aut aliquid ſimile: qm̃ huiuſmodi ſempiternitas accipitur ꝓ duratione coæua populo Iudæorũ. Et eſt ſenſus, ꝙ eſt ſempiternum ſcd̃m perpetuitatẽ populi.ſ.uſque ad Meſſiã: qui pr̃ futuri ſeculi prædictus eſt, & unum populum ex omnibus facturus nouo nomine Chriſtianũ, & iuxta uerbum Eſaię, Et uocabitur tibi nomẽ nouum, quod os dñi nominauit. ſcito tamẽ ꝙ lex cũ ſuis pręceptis põt dici perpetua quantum eſt ex parte autoritatis humanę, pro quanto poſita eſt nõ reuocabilis, niſi per ipſum Deum uerum. Et dr̃ temporalis, pro quanto Deus uerus caro factus adimpleuit illã, & ſic cõſummauit, non conſumpſit illã, iuxta illud, Non ueni ſoluere legẽ, ſed adimplere ita ꝙ finiuit legem, non conſumendo ut cibus finitur, ſed perficiendo, ut officium ducis exercitus finitur parta uictoria, iuxta aliud uerbum dñi in cruce: Cõſummatum eſt. Tertia conditio eſt, ꝙ lex eſt ex cœleſti autoritate poſita, utpote ordinata per angelos. Quod ẽt Stephanus protomartyr prius dixerat. Actuũ ſeptimo: Accepiſti (inquit ad Iudæos) legẽ indiſpoſitione Angelorum. Decuit ut inter tot quaſi ignobiles conditiones quas de lege referebat Apoſtolus, interponeret aliquã nobilẽ & glorioſam.ſ. ꝙ ordinata fuit per Angelos, in quo oẽs humanas leges excellit & autoritatẽ diuinã habere mõſtrat. Põt nihilominus ultra cõmendationẽ legis hæc particula ad ſecundã cõditionẽ pertinere, ut.ſ. ſignificet a quibus & ad quos lex erat uſque ad ſemen promiſſum, intendens ꝙ ordinata erat per Angelos tẽporalis.ſ.donec ueniret ſemẽ. Ac ſi aperte diceret: Lex eſt tẽporalis ſecundum quod eſt ordinata per Angelos, qui cognoſcebãt hmõi tẽporalitatem, quãuis ſecundũ quod, eſt accepta hoĩbus, uideatur ſempiterna. Quarta conditio eſt ꝙ eſt mediatrix, & hoc ſignificant uerba illa. In manu mediatoris, hoc eſt in opere dimidiatoris. Et intẽdit ꝙ lex fuit dimidiatoria, pro quanto fuit data non toti generi humano, ſed uni parti.ſ.filiis Iſrael, & diſtinctiua fuit illius populi a reliquo mũdo. Vnde ẽt in ueſtibus ſigna diſcretiua ab aliis mandauit lex. Et ꝙ hic ſit ſenſus literalis, apparet ex eo quod huic

huic ſenſui omnia ſequentia conſonant: ita ut currant abſque reſpiratione aliqua. ut patet in ſequentibus. Habuit ergo lex hanc conditionē ꝗ fuit dimidiatiua generis humani. quo cō tra fides Abrahę, ſemen eius Chriſtum unitatem mūdi facit. Vnde ſtatim Apoſtolus ſubiungit, ꝗ poſtq̄ reuelata eſt fides Chriſti, non eſt Iudæus neque Grecus &c. ſed omnes ſumus unum in Chriſto, ut per hoc intelligas ꝗ ceſſauit dimidiatio legis ubi uenit unitas Chriſti. Vnde ſtatim ex hac legis con ditione Apoſtolus materiam obiectionis aſſumit, dicens: Me diator autem unius non eſt. Deus autem unus eſt. Non dixit, Mediator duorum aut plurium eſt, quoniā non loquitur de of ficio mediādi, hoc eſt coniungēdi uel cōcordandi duos uel plu res, ſed dixit negatiuā, ſcilicet unius non eſt, quia dimidiare nō eſt facere unū, ſed ſcindere unū. Et per oppoſitū Deus eſt unus in ſua promiſſione, quia uni ſemini promiſſit benedi-ctionē omniū gētiū. Premiſerat.n. ꝗ Abrahę dictæ ſunt pro miſſiones, & ſemini eius. nō dicit, & ſeminibus, quaſi in mul tis: ſed quaſi in uno, & ſemini tuo, qui eſt Xp̄s. Ad huius quip pe unitatis promiſſionem, per quam conſtituitur totus mūdus in unitate, ſpectat quod dicitur, Deus autē unus eſt, in ſua ꝑ miſſione. Ita ꝗ ex hac legis conditione ꝗ eſt dimidiatoria ge neris humani, naſcitur ſtatim quæſtio, aſſumpta promiſſione uniuerſali ꝗ dimidiator ut ſic non eſt factiuus unius, & e regione contrapoſito ꝗ Deus eſt unus in ſua promiſſione. Nam hinc ſtatim infertur, Lex ergo aduerſus ꝓmiſſa Dei, pro quā to promiſſa Dei ſunt in unitate generis humani in uno ſemine Abrahæ, & lex nō eſt ad unitatē, ſed ad diuiſionem generis humani. Vbi uidere potes q̄ ad propoſitū materiæ de qua tractat Apoſtolus ſecundū hunc ſenſum dicta ſint hæc uerba. Sūt. n. adeo ad propoſitum, ut fuerint ualde etiam neceſſaria ad plenius commendandam promiſſionem & fidem Abrahæ ſupra legem. Vnitas nanque uel diuiſio generis humani maximā facit differētiā. Et ut plenius appareat ueritas dicti ſen ſus, tranſeūda ſummarie eſt reſpōſio Apoſtoli ad exortā obie ctionē prænotādo duo. Alterū eſt, ꝗ licet hæc obiectio ſit ex plicite deducta ex ultima conditione legis, pro quanto quaſi ſyllogizata eſt inde, inſinuatur tamē in litera ꝗ ex alijs quo que legis conditiōibus naſcitur dicta obiectio, dū in numero

plurali dr̃, lex ergo aduerſus promiſſa Dei. Ex hoc.n. intelligimus cõcludi lege eſſe aduerſus multa promiſſa Dei, & nõ ſolum aduerſus utilitatem promiſſam. Et uere apparet hinc ꝙ ſit & aduerſus iuſtitiam promiſſam, pro quanto lex propter tranſgreſſioné poſita eſt, & aduerſus hæreditarium ſemen promiſſum, pro quãto durat donec ueniat ſemen. duratio ſiquidẽ legis quãdiu eſt, tollit ſeminis illius aduentũ, & ecõtrario. lex ergo aduerſus promiſſa Dei apparet. Alterũ eſt, ꝙ cõis radix oĩum infirmitatũ legis, ꝗbus differt ac deficit a fide Abrahæ. eſt penes uiuificare ſeu iuſtificare aĩam. Etenim ſi lex poſſet iuſtificare nõ propter trãſgreſſioné poſita eſſet, ſed propter uitã iuſtitię, & ſimiliter nõ duraret donec ueniret ſemẽ, ſed ſemper utpote ipſam uitã ſemini promiſſam cõferens, & ſimiliter non dimidiaret genus humanum, ſed uniret ipſum in uita ſpiritus. Et propterea Apoſtolus ad radicẽ ſecurim ponit, ſoluendo obiectionẽ, dũ cõionẽ omniũ infirmitatũ legis rõnẽ reddit poſtquã reſpõdit, abſit, & dicit. Si.n. data eſſet lex quæ poſſet uiuificare, uere ex lege eſſe iuſtitia, intellige Apoſtolũ ſubtiliter impotẽtiã legis tanquam ex neceſſitate materiæ ſe tenentẽ afferre. Ac ſi latius diceret, lex data eſt ſuapte natura impotens uiuificare, ita ꝙ non ex accidente infirmitate, aut ex aliquo defectu priuatiuo lex hãc infirmitaté & conſequenter cæteras concomitantes habet, ſed ex hoc ipſo ꝙ eſt lex, ſequitur ꝙ lex eſt diuerſa res a fide & promiſſione Abrahæ. In cuius ſignum lex diſtinguitur cõtra gratiã. Io.j. Lex per Moyſen data eſt, gratia per Ieſum Chriſtum facta eſt. fides ſiquidẽ pars eſt gratiæ. Et ꝙ hoc ſit uerum, manifeſtatur quia ſi data eſſet lex quæ poſſet uiuificare, ex lege uere eſſet iuſtitia, qđ eſſet cõtra promiſſioné Dei, quia ſi ex lege, iã non per repromiſſionem, ut ſuperius dictũ eſt. Igitur ꝙ lex ſit habẽs tot conditiones, ex naturali eius impotentia ſeu infirmitate eſt. Deinde ſubiungit ꝙ non aduerſus promiſſa Dei has conditiones habet lex, ſed pro promiſſis Dei, pro quanto ex eis cõditionibus tranſmittit ſubditos ad promiſſioné factã Abrahæ, dicens. Sed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, ut promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Ideo, inquit, lex ſcripta clauſit oĩa pręcepta, tã de malis uitandis, ꝗ de bonis proſequendis ſub peccato, cognoſcẽdo, cõcupiſcendo, permanẽdo ac puniẽdo, ut ſic tranſ-

tranſmittat ad deſiderandum & quęrendum medicum redem ptoré ac ſaluatorem. Nulla enim ex parte infirmi uia ꝙ uelit & quærat medicum, melior eſt, quam morbum proprium augeri & durare cognoſcere, ac puniri, ſine liberatione tamen. Sic lex tranſmittit ad Chriſtum. nam lex cognitioné peccati dabat (ad Rom. vij. Peccatum non cognoui niſi per legem) & puniebat, ut patet, & concupiſcentiam augebat occaſione accepta. ut patet ibidem, & durationé peccati operabatur: pro quãto nõ poterat interius ſanare aut adiuuare. In hoc autem quòd ſcriptura concluſit omnia ſub peccato, cointelliguntur omnes antedictæ legis infirmitates: quia omnes ſunt in uia colligatæ communi ratione, ſcilicet quod lex non poteſt iuſtificare, ſed ſub peccato ponere: ut facile eſt diſcurrendo deducere. Soluta autem obiectione ex hoc quod infirmitates quidem has neceſſario habet: ſed habet eas, & utitur eis tranſmittẽdo ad hoc ut promiſſio ex fide Ieſu Chriſti detur credentibus: ex tribus ſimilitudinibus iuxta antedictas tres infirmitates ſeu conditiones legis, manifeſtat Apoſtolus miniſterium legis quo ſeruiebat promiſſo ſemini cuſtodiendo, ducendo, fouendo. Prima ſimilitudo eſt ad cuſtodem expectantium in tenebris claritaté: ibi, priuſquam ueniret fides. Et hæc reſpõdet infirmitati legis quæ poſita eſt propter tranſgreſſioné, qua cõcluſit oĩa ſub peccato. Secunda eſt ad pædagogum, ibi itaq; lex pædagogus. Et hæc reſpicit iſtã infirmitatem in manu mediatoris datus: ſiquidem pædagogus eſt populo Iſrael tanquam puero electo præ aliis, ſegregando ipſum ab aliis: iuxta illud Deut. xxxij. Pars autem domini populus eius, Iacob funiculus hæreditatis eius. Vnde huic ſimilitudini annectit Apoſtolus unitaté omnium hominum in Chriſto. Tertia ſimilitudo eſt ad actores & tutores paruuli hæredis, ibi, Quanto tempore hæres paruulus eſt. Et hæc reſpicit illam infirmitaté, donec ueniret ſemen. Et eſt in his tribus ſimilitudinibus perſpicere ſtatum eorum qui ſub lege erant, differentem a ſtatu regeneratorum in Chriſto penes tria. In tertia quidem penes ſeruitutem & libertatem, in ſecunda uero penes imperfectionem, & perfectionem, in prima autem penes iniuſtitiam & iuſtitiam: ut facile patet reſpicienti textũ Apoſtoli & applicanti, Et hæc de quarta qõne. In feſto circuncilionis dñi. Anno. MDXXIIII. Polonij.

TERTIVM IENTACVLVM: IN QVO TRES QVAESTIONES TRACTANTVR.

OCcvrrvnt tertio circa diuerſa in Nouo Teſtamento dicta de ſacerdotio, quæſtiones tres. Prima, de uerbis Apocalyp. c. v. Feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes. Et ca. j. Fecit nos regnũ & ſacerdotes Deo & patri ſuo. Secunda, de uerbis Petri Apoſtoli in cap. ij. primæ ſuæ epiſtolæ: Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gẽs ſancta &c. Tertia, de uerbis eiuſdem Petri Apoſtoli in eodem capit. Ad quem accedentes & ipſi tanquam lapides uiui ſuperædificamini domos ſpirituales in ſacerdotium ſanctum, offerentes ſpiritales hoſtias acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum.

Circa uerba Apoc. occurrit quæſtio, an ſit ſermo de ſacerdotio proprie, an non? nã ad utranq; partem ratio urget. Quod enim ſacerdotibus proprie loquatur, habetur tum ex eo quod ſermo improprius dedecet diuinam reuelationem. Tum ex eo quod coniunctum ſibi regni nomen ſumitur proprie quum dicitur, Feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes. Qua enim ratio non impropriatur regni nomen, eadem ratione abducendum a proprietate non eſt ſacerdotis nomen, quum ſimul ponantur. Quod uero non proprie ſacerdotis nomen hoc in loco poſitum intelligatur, habetur ex eo quod ſi proprie dictum eſt, ſequitur Chriſtianos omnes aut ſaltem iuſtos, omnes ſaltem prædeſtinatos eſſe proprie ſacerdotes. quod ſanctæ matris Eccleſiæ pias aures offendit: utpote multorum hæreticorum dogma. Circa uerba quoq; Petri Apoſtoli primo inducta occurrit primo ſimilis quæſtio: an. ſ. ſit primo de ſacerdotio ꝓprie. Nam quod ſit ſermo proprius, habetur ex duobus. Primo, quia de dignitate populi Chriſtiani loquitur: conſtat autem ad dignitatem ſpectare ſacerdotiũ proprie dictum, & non per ſimilitudinem. Secundo, quia ſermo iſte ſumptus eſt ex uerbis domini ſcriptis a Moyſe Exo. xix. ubi conſtat de ſacerdotio proprie dicto ſermonem eſſe. Quod autem non ſit ſermo de ſacerdotio proprie, ex eo arguitur, quia ſequeretur quemlibet Chriſtianum donatum eſſe

ſacerdotio proprie dicto: & ſic quilibet Chriſtianus eſſet proprie ſacerdos. Quod hinc tanto clarius ſequitur, quanto manifeſtum eſt ad populum Chriſtianum hunc ſermonem dirigi, & non ad maiores, in eccleſia: ad quos forte referri dicuntur ſermones allati ex Apocalypſi. Occurrit deinde ſpãlis q̃ſtio, cur Petrus Apoſtolus referens hæc domini uerba mutauerit illa. Nam in Exod. dominus dixit. Vos eritis mihi in regnum ſacerdotale. Petrus uero dixit: Vos autem ſacerdotium regale. Inter quæ quanta ſit diſtantia, monſtrat diuerſa ſignificatio ſubſtantiui & adiectiui. Circa demum uerba eiuſdem Petri Apoſtoli ultimo allata, ſimilis primo occurrit quæſtio de proprietate ſermonis: quia ex una parte loqui improprie dedecet ſacram ſcripturam: & ex alia parte ſequitur omnes Chriſtianos eſſe ſacerdotes, ſi ſermo eſt proprius, quum ad omnes dirigatur ſermo iſte. Quæritur deinde, an hoſtias dixerit ſpiritales diminutionis an excellentiæ cauſa ut ſcilicet hortetur ad offerendum ſpiritales hoſtias tanquam meliores hoſtijs corporalibus, uel tanquam ad quales poſſunt.

Antequam reſpondeatur, prædeclarãdi ſunt ex ſacra ſcriptura termini cum differentiis eorum. In duplici ſiquidẽ ſignificatione inuenitur ſacerdotiũ in ſacra ſcriptura: ſ. uel proprie, uel ſm ſimilitudinem participationem quandã. Et proprie quidẽ frequentiſſimũ eſt ſacerdotis nomẽ in ſacris literis. Secundũ uero ſimilitudinem rerum q̃dẽ eſt ipſum ſacerdotij nomẽ ſæpe tñ ſacerdotalium operi noĩbus ſcriptura utitẽ ſic, ſ. ſecundum ſimilitudinẽ ſeu participationem quandã: ut nunc apparebit. Sacerdos igitur proprie, diffinitur ab Apoſtolo ad Hebræos v. Omnis, inquit, põtifex, ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in iis quæ ad Deũ ſunt, ut offerat Deo dona & ſacrificia pro peccatis. Nec mireris nouitie, ſi de ſacerdote loquẽdo, ad põtificis diffinitionẽ trãſire uideamur: quandoquidem Apoſtolus ut ſynonimis utitur põtificis & ſacerdotis nominibus: ut patet ibi in multis capitulis. Iuxta hanc ſignificationẽ cõſtat appellari ſacerdotes eos qui officiũ habebant offerendi Deo ſacrificia & oblationes: & ſæpiſſime iu ſcriptura nominari. Sacerdotij uero nomine ſecundũ quandã ſimilitudinẽ Petrus Apoſtolus utitur in uerbis in tertia q̃ſtione inductis: ut infra clare patebit. Opera aũt ſacerdotis plu-

ries inuenimus ſcd̃m ſimilitudinẽ applicata ad actus diuerſarũ uirtutũ, Et de interiore actu pœnitẽtiæ patet in Pſalmiſta, Sacrificiũ Deo ſpiritus cõtribulatus. De actu abſtinentiæ, ad Roma.xij. Exhibeatis corpora ueſtra hoſtiã uiuentẽ, ſanctam &c. De actu diuinæ laudis, ad Heb.xiij. Offeramus hoſtiã laudis ſemper Deo, id eſt fructũ labiorũ cõfitentiũ nomini eius. De actu beneficẽtiæ, ibidẽ, beneficẽtiæ & cõionis nolite obliuiſci: talibus.n.hoſtiis promeretur Deus. De actu martyri, Sapientiæ iij. Tanquã aurũ in fornace probauit illos. & quaſi holocauſti hoſtiam accepit illos. Et uniuerſaliter de actibus iuſtitiæ in Pſalmo dicitur: Sacrificate ſacrificiũ iuſtitię. Hęc enim & aliæ huiuſmodi per quandã ſimilitudinem hoſtiæ & ſacrificii dicuntur: pro quanto induũt rationẽ oblatorũ Deo ad eius honorẽ. Et ſimiliter ſecundum ſimilitudinẽ ſacerdos dicitur qui hæc ad honorem Dei facit: pro quanto offert huiuſmodi uirtutum actus Deo, ordinando illos in honorem Dei.

Ex quibus habes primo ꝙ ſacerdos proprie eſt nomen gradus, ordinis, ſeu officij publici ad offerendum Deo ſacrificiũ: non curando nunc differentiam inter ordinẽ, gradum, & officium. Sacerdos uero ſimilitudinarie, nomen eſt uirtutis: ſ. religionis ſeu ſanctitatis afficientis animũ ad diuinum cultum. Habes ſecundo conditiones tres requiſitas ad proprie ſacerdotẽ. Prima eſt ꝙ ſit ex hominibus aſſumptus. Et hinc gradus ſeu dignitas mõſtratur, ut inter lin. gloſſa notauit. Secunda eſt, ꝙ ſit pro hominibus conſtitutus. Et hinc publica utilitas monſtratur, ita ut ſit mediator inter Deum & homines conſtitutus pro hominibus in iis quæ ſunt ad Deũ. Tertia eſt, ꝙ offerat ſacrificia. Et hinc facultas ad ſupremum oblatorũ Deo, monſtratur: ad differentiã minorum ẽt officiorũ publicorũ ad offerendum Deo laudes: Nunquam itaq; intelligas ſacerdotiũ aut ſacerdotẽ proprie: niſi has in eo inueneris conditiones. Offerentes ſiquidẽ quęcunq; uirtutũ opera Deo: aſſimulantur ſacerdotibus, participant ſacerdotiũ, pro quãto actũ oblationis exercent: ſed a ſacerdotio & ſacerdote proprie deficiunt pro quanto nõ ex publico ſacerdotij officio offerũt, Et ſimiliter oblata deficiũt a ſacrificiis proportionabiliter: ut infra clare patebit. Et ſi obiiciatur cõtra hæc ꝙ qua rõne Chriſtus offerẽdo ſeipſum in arã crucis, fuit uere & proprie ſacerdos: eadẽ rõne ſancti mar-

& martyres offerendo ſeipſos in ara ignis & aliorum tormen torũ, fuerũt uere & proprie ſacerdotes: ac per hoc ruũt oĩa dicta: qm̃ ex ſola uirtute martyrii uoluntarij ſacerdotiũ proprie dictũ inuenitur. Et ſi hoc admittitur, nõ erit difficile deducere ſacerdotiũ proprie dictũ ad offerentes mortificationẽ carnis & alia huiuſmodi. Ad hoc dicitur ꝙ inter Chriſtũ & alios maxima eſt in hoc differentia: & pro nũc dicemus triplicem. Prima eſt, ex parte principij: quia Chriſtus ex publico ſacerdotij officio obtulit ſeipſum; ita ꝙ fuit cõſtitutus ſacerdos ad ſacrificandum ſeipſum; quod de nullo alio etiam ſuſpicari fas eſt: quia nullus ſit ſacerdos ad offerẽdum ſeipſum in ſacrificiũ ſed ad offerendũ in lege ueteri uitulum aut ouem &c. & in lege noua corpus & ſanguinẽ dñi. Chriſtus aũt dominus ex hominibus aſſũptus a Deo patre, & pro hoĩbus cõſtitutus eſt ad offerendũ ſeipſum per mortẽ propriã in ara crucis: ut patet ꝑ Apoſtoli proceſſum lõgũ ad Hebreos. Secunda eſt, ex parte oblationis. Oblatio ſiquidẽ Chriſti fuit ſecũdũ ſubſtãtiã oblationis uoluntaria: hoc eſt, mortuus eſt quia ipſe uoluit, nõ ſolũ uoluntate diuina, ſed ẽt uolũtate humana: nõ ſolum per modũ acceptantis ſed per modum cauſantis: pro quanto in poteſtate animæ ſuæ erat prohibere mortẽ ſuã corporalẽ, quia erat anima glorificata, & noluit fieri huiuſmodi prohibitionẽ. Vnde ſingulariſſime ſcriptũ eſt de hoc uoluntario Eſa. liiij. Oblatus eſt quia ipſe uoluit. Et ipſe dominus dicit, Nemo tollit animã meã a me, ſed ego ponã eã a meipſo. Io. x. & de ſua quo ad hoc poteſtate, ſubdit: Poteſtatẽ habeo ponendi aĩam meã, & poteſtatẽ haco iterũ ſumendi eã. Reliquorũ aũt ſanctorũ martyrum oblatio nõ fuit uoluntaria quo ad ſubſtantiã: quia non erat in ptãte eorũ mori uel nõ mori: quãuis in poteſtate eorũ quandoq; fuerint circunſtantiæ moriendi, puta locus, tẽpus, modus. Nõ fuit, inquã, uoluntaria niſi per modũ acceptantis: ꝑ quanto acceptauerunt mori pro honore Dei, quaſi faciẽtes de neceſſitate uirtutẽ. Tertia ex parte rei oblatæ. Nã ſanguis Chriſti fuit ſuapte natura recõciliatiuus, ſatisfactiuus &c. pro alijs, imo pro toto mundo, ut dicitur primæ Ioannis ſecundo, ſanguis uero aliorũ martyrum ipſis ſolis meritorius eſt. Non eſt ergo ſimilis ratio de ſacrificio mortis Chriſti, & de ſacrificijs mortis aliorum martyrum. Vnde manifeſtum fit Chri-

ſtum offerendo ſeipſum fuiſſe uere & proprie ſacerdotem: ſanctos autem martyres fuiſſe ſacerdotes per quandã ſimilitudinem, ut ſacerdos eſt nomen uirtutis.

HIS præmiſſis reſpondetur ad primã quæſtionem de uerbis Apocal. ꝙ ſermo eſt in utroq; textu de ſacerdote proprie. Recognoſcuntur ſiquidem duo beneficia exhibita Chriſtiano populo: ſ. regni & ſacerdotii. Vbi pro claritate aduerte magnã eſſe dignitatẽ populi ſi erigatur in regnum, & ſi concedatur ut ſint ex eis ſacerdotes: ut teſtatur priuatio eorundem. ſi enim regnũ redigeretur in prouinciã, ualde degeneraret: & ſimiliter ſi populus aliquis priuaretur, ut ex eis nõ poſſint fieri ſacerdotes: aut (quod plus eſt) ꝙ in eis non eſſent ſacerdotes, ualde denigraretur. Ad magnũ ergo beneficiũ populi ſpectat cõceſſio utriuſq; dignitatis: ut ſ. populus erigatur in regnũ, & ſuos habeat ex ſuis ſacerdotes. Vtranq; itaq; dignitatẽ collatã Chriſtiano populo eſſe Apocal. teſtatur. Et regnum quidẽ Dei eſt (ut dicitur ad Rom. xiiij.) iuſtitia, pax, & gaudium in ſpiritu ſancto, Quod in præſenti incipit: iuxta illud Luc. xvij. Regnũ Dei intra uos eſt. In futuro aũt perficietur: tum quia nec iuſtitia, nec pax, nec gaudiũ in ſpiritu ſancto hic conſummatur: tũ quia Chriſtus ipſe expectauit negare uſquequo tranſiret in hac uita. Fit ergo Chriſtianus populus regnũ Deo, quum ſit iuſtus, pacificus, & gaudẽs ſpiritu ſancto. Siſte parumper hic, & nota primo dignitatẽ regalẽ explicari per regnum, nõ per Reges. ait.n. feciſti nos regnum, & non dicit feciſti nos Reges: quia regnum directe ſonat dignitatẽ uniuerſitatis. Rex aũt dignitatẽ perſonalẽ: ut hinc intelligas Chriſtianos erectos proprie in regnum, & nõ in reges. unus.n. ſolus eſt in Dei regno Rex proprie loquendo. Nota ſcd̃o eãdem excellentiã notari. ꝙ hic incipiat, & in futuro cõſummabitur: dũ uerbo præteriti tp̃is dr̃, feciſti nos regnum: & uerbo futuri tẽporis ſubditur, regnabimus ſuper terrã. quod tunc uerificabitur, quũ Chriſtiani corregnabũt Chriſto in terra uiuentiũ. Nota tertio dignitatẽ regalem ita explicatã in præſenti & in futuro per dicta uerba ut intelligeretur, excellentiã hanc ita eſſe uniuerſitatis, ut ad perſonales quoq; actus in futuro ſe extendat. Et propterea explicata eſt quo ad futurum per actus regnãdi, dum dictum eſt & regnabimus ſuper terrã. quo cõtra ſacerdotalis dignitas ex-

plicata eſt per nomen pſonale, & nihil ad ſacerdotes ſpectans dicitur de futuro: ut intelligeremus aliter cõicatam dignitatẽ ſacerdotalẽ, & aliter dignitatẽ regni, & ſimiliter aliter & aliter ſe habere ad futurum utrãq; dignitatem. Dignitas nãq; ſacerdotalis nõ ſic eſt populi ut quilibet ſi pars ſacerdotii: ſicut dignitas regni ſic eſt populi ut quilibet ſit pars regni: ſed ſacerdotalis dignitas ſic eſt populi, ut habeat ex ſuis aliquos ſacerdotes. Et propterea textus utitur ſacerdotis noĩe: quod nõ eſt nomẽ collectiuum, ſed ſingularis perſonæ. Et ut cõtentioſi ac proterui cõuincantur, & uideant ſuauem diſpoſitionẽ regni & ſacerdotij populo conceſſi, exigere dictũ intellectũ, pſpice & clare intuere aliũ ſenſum (ſ. ꝙ quilibet de populo ſit ſacerdos) deſtruere ſeipſum. Nã ſi ſic, Chriſtianus populus habet dignitatem ſacerdotij, ut quilibet ſit ſacerdos proprie loquendo, ſequeret̃ de neceſſitate ꝙ nullus Chriſtianus eſt ſacerdos: quia ſacerdos ex hominibus eſt aſſumptus & pro hoĩbus conſtitutus in ijs quæ ſunt ad Deũ &c. ac per hoc ſi quilibet eſt aſſumptus & conſtitutus, nulli ſunt ex quibus aſſumitur & pro quibus conſtituitur: niſi ſi forte diceretur, ꝙ remanẽt infideles ex quibus aſſumitur, & pro quibus cõſtituitur. Quod primo eſt ridiculũ, ſacerdotes noſtros fieri pro infidelibus. Deinde nõ effugit uim argumenti: quia ſi totus mundus eſſet Chriſtianus, nullus Chriſtianus eſſet ſacerdos: quũ nulli hoĩes ramanerent ex quibus ſacerdos aſſumeretur, & pro quibus conſtitueretur: ſicut ſi quilibet homo eſſe rex, nullus homo eſſet rex: quia nullus haberet ſuper quos regnaret. Sapientia ergo diuina diſponens oĩa ſuauiter, reuelauit Chriſtiano populo utranq; dignitatem collatam, ita ut intelligatur utraq; ſuauiter collata, illa regia ſecũdum ſuauitatem regni, ſacerdotalis uero ſecundum ſuauitatẽ ſacerdotij: ut. ſ. ex Chriſtianis aliqui ſint aſſumpti, & conſtituti pro alijs ſacerdotes. Et ſicut uere & proprie dicitur, feciſti nos Deo noſtro regnũ, colligendo oẽs Chriſtianos in regnũ Dei: ita uerisſime ẽt dr̃, feciſti nos ſacerdotes Deo, aſſumendo ex nobis, & cõſtituendo pro nobis aliquos noſtrũ ſacerdotes: qm̃ ſic & uerisſime & propriisſime uerus eſt ſermo iuxta ſubiectam materiã: & totus populus recognoſcit beneficium utrũq; eſſe ſuum, quãuis diuerſimode, quia primũ in ſingulis, ſecundum in quibuſdã, ex ſingulis tñ & pro ſingulis. Et

quia in patria nõ erunt ſacrificia, ſicut nec tẽplum (iuxta illud Apoc. xxj. Tẽplum non uidi in ea) ideo nihil in futurum de actu ſacerdotis dr̃: quãuis ſacerdotalis dignitas maneat in ęternum. Et ſic patet ſolutio primę qõnis, admittẽdo dicta Apoc. uerba ad uniuerſum Chriſtianum populũ referri: quod tñ multi forte nõ admitterẽt. Et uerba quidem allata ex. v. cap. non ſunt populi Chriſtiani, ſed aĩaliũ & ſeniorũ: a quibus diſtingui reliquum Chriſtianum populum apparet intuenti textum: exprimentẽ ultra animalia & ſeniores angelos & oẽm creaturã, in cœlo ſuper terram &c. Verba autem primi capituli Ioãnis Apoſtoli & Euãgeliſtæ ſunt. Qui erat ſacerdos. & in perſona ipſius & ei ſimilium gloriari poſſunt: Hæc de prima qõne.

AD ſecundam quæſtionẽ de uerbis Petri Apoſt. pro quanto ſimilem petit difficultatẽ, patere poteſt ex dictis reſpõſio. Et breuiter dicitur, ꝙ eſt ibi ſermo de ſacerdotio ꝓprio dicto & ꝙ ſecundum rem ſignificatur ibi utraq; dignitas, regni. ſ. & ſacerdotij, collata Chriſtiano populo. Quo ad modum uero explicandi, aliter explicata eſt a Petro Apoſt. ꝙ fuit a Ioãne Euangeliſta: nam Petrus non explicauit illam per nomen perſonalem (non enim dixit, uos eſtis ſacerdotes) ſed per nomẽ ipſius dignitatis ſacerdotalis, dicendo, Vos eſtis ſacerdotiũ. ut per hoc eruditus quiſque facile poſſet intelligere quid ſignificatur. ſ. ꝙ in illis eſſet dignitas ſacerdotii. ſ. in uobis eſt dignitas ſacerdotij. Quod ſufficientiſſime uerificatur habẽdo ex ſeipſis quoſdã ſacerdotes: & non oportet uerificari ſic, ut ſinguli ſint ſacerdotes: quia ut deductum eſt, ſi ſinguli eſſent ſacerdotes, nullus eſſet ſacerdos. Quum uero ſecundo quæritur, cur Petrus mutauerit uerba Domini in Exod. dum ibi dicitur, Regnum ſacerdotale: Petrus autem ait, Sacerdotium regale. Reſpondetur ea ratione factã eſſe mutationẽ, quia illud regnum, utpote temporale, decorabatur dignitate ſacerdotali tanq̃ illuſtriore: ſacerdotium uero noſtrum, q̃uis ſpiritalius, decoratur tñ regno Dei æterno, utpote clariore & meliore. hinc. n. factum eſt ut ibi regnum ſignificaretur decoratũ ſacerdotali dignitate, dicendo, Regnum ſacerdotale, hic uero ſacerdotium ſignificaretur decoratum regno, dicendo, Sacerdotiũ regale. Declaro ſingula. Promiſit populo Iſrael Deus ſi ſeruaret mandata ſua quatuor: ut dicitur Exod. xix. Eritis mihi in

peculium

peculium de cũctis populis (mea eſt.n.omnis terra) & uos eritis mihi in regnum ſacerdotale, & gens ſancta. Vbi primo promittit Deus habiturum ſe populum Iſrael in ſpecialiter propriã rem ad ſimilitudinem peculij, quod ſpecialiore quodã iure poſſidetur q̃ id quod communiter habetur, unde & dicitur peculium caſtrenſe uel quaſi &c. Propterea ſiquidem interponit, mea eſt. n. omnis terra. tanq̃ diceret: licet ego ſim uniuerſalis Dominus totius orbis cõi iure creationis, gubernationis &c. uos tamen eritis mei quaſi ſpeciali quodam iure, propter ſpecialem curam q̃ habebo de uobis quaſi de peculio. Et huic ſuo peculio adiecit tres dignitates. ſ. regni, ſacerdotii, & ſanctitatis. Regni quidem temporalis: quoniã erigebat populum illum in temporale regnum ipſius Dei. ita q̃ Deus eſſet illis rex, & ipſi eſſent eius regnum. Nec hoc ego fingo, ſed ſcriptura teſtatur multipliciter. Tũ primi Reg. viij. ubi populo petente cõſtitui ſibi hoĩem in regem, dñs dixit ad Samuelem, Nõ.n.te, ſed me abiecerunt ne regnẽ ſuper eos. Tum quia ibidem xij. Samuel dixit populo ad idẽ propoſitũ Dixiſtis, rex imperabit nobis, quũ dñs Deus ueſter regnaret in uobis. Tũ quia in præfato viij. c. reprehenditur populus de hac ſua petitione, quæ nõ eſſet reprehenſione digna, niſi rõne iniuriæ, q̃ faciebant Deo, refutantes illum pro rege, & uolentes habere hominem in regem ſicut cæteræ gẽtes habent. Vnde populus Iſrael paruo tempore dignitatem regni Dei retinuit: ſcilicet a Moyſe uſq; ad Samuelem: poſtea autem in regnum hominis degenerando tranſit. Et hoc etiam parum retinuit, ſub tribus ſcilicet regibus tãtum: Saule, Dauid, & Salomone. Nã poſtea non fuit amplius regnum hominis, ſed ſciſſum eſt in regna hominum. Temporalem ergo dignitatem regni Dei ut ſpecialis Regis eorum promiſſam a Deo ſi ſeruarent mandata eius, quã latens erat, quia Rex inuiſibilis erat. oportuit decorare & illuſtrare claritate dignitatis ſacerdotalis, quæ in manifeſto poſita fuit, & propterea dicitur regnum ſacerdotale. In cuius ſignum ſuprema iudicia ſummo ſacerdoti reſeruata ſic erãt, ut morte puniẽdus eſſet qui nõ pareret iudicato: ut habes Deut. xvij. Et reuocatio præfugorum uſq; ad mortẽ ſummi ſacerdotis decreta fuit, Ioſue xx. Tertia demum dignitas (. ſ. ut eſſet gens nõ ꝓphana, nõ ſuperſtitioſa, nõ ſacrilega, ut gẽtes ignorantes

rantes

rantes Deum, & colentes idola: ſed ſancta, hoc eſt dicata Deo uero per uerum cultū) manifeſta eſt, Petrus aūt Apoſt. mutauit peculium in genus electum, explicãs & ſpecialitatē electorum, & originem per æternā electionē, & modū exequēdi electionem per uiam generationis. generantur ſiquidē Chriſtiani ꝑ baptiſmū. Dignitatē vero regni altiorē inſinuauit ſacerdotali. Et uere ſic eſt: quia ſacerdotiū Chriſtianū eſt ſacerdotiū regni: ſicut euangeliū eſt euangeliū regni, proculdubio æterni: ut explicat ēt Apoſt. ad Heb. ix. Chriſtus aſſiſtēs pōtifex futurorū bonorū, hoc eſt eorū quę in futuro ſeculo expectamus. Conſtat aūt longe melius & illuſtrius eſſe æternū Dei regnū, q̃ præſens ſacerdotiū: qm̄ hoc ſacerdotiū eſt propter illud regnum, & non econtrario. Rationabiliter itaq; mutauit Petrus dicens, ſacerdotium regale: ꝑꝑ excellentiam æterni regni, cuius eſt ſacerdotium noſtrum. Et hoc ita accipito ſecundum literalem ſenſum ſcripturæ, ut non reſpuas ēt poſſe dici noſtrū ſacerdotium regale, quia eſt ſecundum ordinē Melchiſedec, qui pontifex & ſacerdos fuit. Et hæc de ſecunda qōne.

AD tertiam qōnem de uerbis eiuſdē Petri Apoſt. Ad quē accedentes &c. Reſpondet, ꝙ ſermo eſt hic de ſacerdotio nō proprie, ſed metaphorice. Quod ex contextu apparet. Tū ex præcedentibus: nā metaphorico ſermone præponit lapides uiuos & ſuperædificari in domos ſpiritales. Tū ex ſequentibus, nā metaphorico quoq; ſermone ſubiungit ſpiritales hoſtias. Ex his. n. manifeſtū fit ꝙ metaphorice quoq; loquitur de ſacerdotio, exhortans fideles ut accedētes ad Chr̄m ſpiritalib. pedibus, tanq̄ uiui lapides ſuperædificent in ſpiritales domos & in ſpiritale ſacerdotiū ad offerēdū ſpiritales hoſtias: ubi clare patere poteſt totum ſermonē eſſe metaphoricum: & ſignificari per hoc ſacerdotium uirtutis, quo aliquis offert opera uirtutis Deo: ut ſupra diximus. In cuius ſignum appellatum eſt ſacerdotium ſanctum, a ſanctitatis uirtute: cuius eſt afficere animū ad diuinum cultū. Sanctitas. n. licet credatur illamet uirtus q̄ eſt religio: in hoc tñ ab ea differt, ꝙ ipſa primo reſpicit aīum, religio uero opera. Vnde uacātes exteriori cultui diuino religioſi appellant: ſancti aūt minime, niſi aīo mundo ad diuinum ſe habeant cultum. A mundo igitur aīo offerendū uirtutis opera Deo, hortatus eſt, dum in ſanctum ſacerdotiū pro

uehere

uehere Chriſtianos ſtuduit. Nec hinc ſequitur aliquod incon
ueniens aut dedecēs ſacrā ſcripturā: qm̄ aliud eſt improprie lo
qui, & aliud eſt metaphorice loq, ut patet, & metaphorica locutio
frequens eſt in ſacra ſcriptura. Ad id uero quod deinde
quæritur de ſpiritualibus hoſtiis, an meliores ſint &c. reſpon
deē dicendo tria, p̄miſſa tñ prius rõne nominis. Actus uirtutū
interius eliciti, & exterius imperati, ſi ad honorem Dei fiūt,
dñr ſpirituales hoſtiæ a cõi rõne, quia hoſtiæ ſunt ſm ſpiritū,
ſicut domus ſpiritualis dr̄ quia domus eſt apud ſpiritum. Inte
rior aūt uirtutis actus ad Deum relatus, dr̄ ſpeciali ēt rõe hoſtia
ſpiritalis. ſ. rõne materiæ: itaque eſt utroque modo ſpirita
lis: & uocat̄ ſacrificium inuiſibile a ſanctis doctoribus. Primū
itaq; eſt, ꝙ ſpiritales hoſtiæ ſm rõnem hoſtiæ ſunt diminuti
ue hoſtiæ: hoc eſt, ſunt hoſtiæ ſm quid, & non ſimpliciter, ita
ꝙ ly ſpiritalis eſt conditio quaſi diminuens rõem hoſtiæ, ſeu
dicens hoſtiam ſm quid Hoſtia. n. ſimpliciter & abſolute no
men eſt corporalis ſacrificii. Exēplum: Domus eſt nomen rei
corporalis: & propterea domus ſpiritalis non eſt domus ſim-
pliciter, ſed metaphorice, ſeu ſm quid. Secundum eſt, ꝙ cō-
parādo hoſtias ſpiritales hoſtiis abſolute, q̄ ſunt ſacrificia cor
poralia: meliores ſunt ſimpliciter hoſtiæ ſpiritales. Et rõ eſt:
quia hoſtia ſpiritalis eſt uirtutis reddentis hōiem Deo gratū,
& qua nemo põt male uti. ſacrificia aūt ſtant cū immundo aīo,
& illæ ſunt propriæ bonis: iſtæ autem cões ſunt bonis & ma-
lis. unde Eſa. j. Dominus dicit: Quo mihi multitudinem uicti
marum ueſtrarum: incenſum abominatio eſt mihi. Et tandem
rõnem reddens ſubdit: Manus ueſtræ ſanguine plenæ ſunt. Et
dñs in Euang. Math. ix. Euntes diſcite quid eſt, Miſericordiā
uolo, & non ſacrificium, quod ſcriptum eſt Oſeæ vj. ubi adiun
gitur: Et ſcientiam Dei plus quā holocauſtum. Miſericordia
enim & ſcientia Dei ſpiritales ſunt hoſtiæ. Tertium eſt, ꝙ ho
ſtia noui teſtamenti in ſeipſa quidem melior eſt oībus, quum
ſit ipſe Chriſtus Deus noſter. Sed oblatio eius ex parte offerē
tium non eſt melior hoſtiis ſpiritalibus. ſed qñq; eſt peſſima,
ut patet. Quum Petrus ergo Apoſt. ad offerendas ſpiritales ho
ſtias inducit, ad meliores offerentibus inducit, quamuis ad di
minutiones in ratione hoſtiæ. Et hæc de tertia quæſtione.
Poſonii in feſto Pauli primi eremitæ. M D XX I I I I.

QVAR-

QVARTVM IENTACVLVM: DE NOVEM BEATITVDINIBVS EVANGELICIS.

OCCVRRVNT quarto Euãgelicæ beatitudines tractãdę poſitæ Mat. v. Circa quas antequam ſingulę tractētur q̃nq; occurrūt quæſita. Primū, cur dñs in principio has beatitudines propoſuit. ſecūdo, cur multas. tertio, cūr tot: i. nouē. quarto, cur pluraliter. Et quinto, an gradatim enumerētur. Et ad primū qđ quęſitum reſpondetur, dñm in principio legis Euangelicę beatitudines propoſuiſſe duplici ratione. Altera eſt, quia ſunt fines; quia perfectiones illæ, quæ ut beatitudines proponunt, ſunt in præſenti uita ut fines, Quod ex eo patet, q̃ quælibet earū proponitur ut ueſtita beatitudine ex ratione finis ultimi in patria. In qualibet ſiquidem beatitudine ponuntur quatuor. Primo pfectio aliqua, puta eſſe pauperē ſpiritu, eſſe mitē &c. ſecūdo, ratio beatitudinis, in uerbo, beati: tertio, deriuatio beatitudinis, in uerbo, qm̃: quarto, finis ultimus pratria: puta regnū cœlorū, poſſidere terrā &c. Quia ergo ī qualibet beatitudine ponitur finis ultimus futurus in alia uita (puta regnū cælorū &c.) & hic finis ponitur ut ratio beans actū propinquū tali fini: puta eſſe pauperē ſpū, eſſe mitē &c. cōſequens eſt, ut q̃libet ſit finis. beatitudo. n. habet rōnem finis. Et merito, nā hmōi actus propinqui futuræ uitæ ſunt ſupremę perfectiones huius uitę, & ideo habent rōnem finis. Et propterea Saluator ſapientiſſime in principio Euangelicæ legis propoſuit utrunq; finē: & cū. ſ. ad quē tandem tendimus aſſequendū in patria: & eū ſeu eos quibus mediantibus in hac uita appropinquamus ad finen cœleſtis pñæ. Finis. n. habet rationē principij ī operabilibus: quia ex fine ſumitur ratio operandi. Et hinc habes q̃ differenter a philoſophis Saluator docuerit felicitatem huius uitæ. Illi nanque quæſierunt huius uitæ felicitatem abſolute, hoc eſt in ſeipſa. Saluator autē docuit huius uitæ felicitatē relatiue ad ęternum patriæ gaudiū: & ideo ut dictum eſt proponēs beatos apponit: quoniā ipſorum eſt regnū cœlorum, aut aliquid ſimi

le,

le, Et propterea illi poſuerunt noſtram hic beatitudiné quaſi premium ultimum. Saluator autem ponit noſtram hic beatitudiné ut meritum propinquũ pariens æternũ in futuro præmium, Altera ratio eſt, quia hmõi perfectionis rationé habet exemplaris:ad quod in hac uia inſpiciendo, menſurare poſſimus quantum proficiamus, & quantum deficiamus a perfectionis apicæ ut quum aliquis circa ea quæ ſunt manſuetudinis curat proficere, menſuret ſe aſpiciendo ad beatitudinem, qua dicitur, Beati mites. Et ſic de alijs.

Ad ſcd̃m q̃ſitũ (cur nõ unã, ſed multas poſuit beatitudines) reſpõdetur, ꝙ quẽadmodum in domo cœleſtis p̃ris mãſiones multas eſſe docuit:ita multas beatitudines eſſe in hac uita reuelauit, quaſi uias multas perducẽtes ad cæleſté patriã:ut hinc diſcernimus nõ eſſe felicitatem Euãgelicã in hac uita, ſicut felicitas q̃ ſtuduerunt ponere diuerſæ philoſophorũ ſectæ: quarum una excludebat aliã:ita ꝙ non erat felix: ver. gra. apud Peripateticos, niſi perueniens ad cõtemplationé ſapiẽtiæ &c. Chriſtus.n.poſuit ſic beatos in hac uita pauperes ſpiritu, ut poneret etiã beatos mites, & rurſus poneret etiam beatos miſericordes &c. ita ut qui miſericordiæ perfectione eſſet beatus, nõ excluderet eum qui munditia cordis beatus eſſet: & ſic de aliis. Monſtraturq; hic cões eſſe toti humano generi beatitudines uiæ huius dũ alius ſic, & alius ſic ire põt. Ad tertiũ q̃ſitũ de certo numero reſpõdetur nouem apud Matheũ a dño propoſitas beatitudines cõſiſtentes in nouem aſſecutionibus perfectionũ. Verum ſeptem primæ (quæ ſolę cõſueuerunt a multis dici beatitudines) cõſiſtunt in ſepté ſtudiis agendi: ultimæ uero duæ cõſiſtũt in perfectione nõ agendi, ſed patiẽdi. Quæ inter ſe diſtinguũtur ex diuerſa patiẽdi rõe; dum ratio patiẽdi in octaua eſt deitatis cõfeſſio ſecundũ quãcunq; uirtutem abſolute: in nona uero ratio patiendi eſt cõfeſſio uerbi incarnati, quod ſpecialem ingerere difficultaté immenſitas myſterij mõſtrat. Sed ad hoc q̃ſitũ plenior reſponſio poſt diſcuſſas oẽs beatitudines apparebit:nõ prętereũdo ꝙ ideo ſolę primæ ſepté cõputãtur beatitudines, quia ſolæ ipſæ ſunt in poteſtate ſtudii noſtri poſitæ: utpote in actionibus nr̃is cõſiſtentes. Nã reliquæ duæ nõ ſunt in ptãte noſtra. perſecutiones.n.in iniquorũ ptãte ſunt:& ſi nemo nos perſequit̃, nullus eſt qui patiatur

tur perſecutionem propter iuſtitiã aut propter Chriſtum. Se ptem igitur ſunt beatitudines abſolutæ: nouem autem ſuppoſi tis perſecutionibus contra iuſtitiam & contra Chriſtum.

Ad quartum autē quæſitũ (cur quęlibet beatitudo pluraliter propoſita ſit, dicendi beati) reſpondetur hoc ideo factum eſſe, ut in qualibet beatitudine multitudo cõprehēderetur in finita hominum qui poſſent ſi uellent eſſe ſecundum illam bea ti.ita ut non ſolum multitudo beatitudinum multitudinem monſtraret beatorũ, ſed quælibet beatitudo multos cõprehē dat in hac uita beatos: dum non ſingulariter dicitur, beatus. ſed plurariter dicitˉ, beati. Ad quintum quæſitum, ne idē plu ries repetatur, ſeruanda eſt reſponſio poſt declaratas ſingulas beatitudines: tunc enim præintellectis ipſis beatitudinibus, gradus earum apparebit.

Circa primã beatitudinē (ſcilicet, beati pauperes ſpiritu, qm̃ ipſorum eſt regnũ cœlorũ) ſcito duplicē inueniri expoſitionē. Primo, ut declaretur perfectio hominis in ordine ad bona tēporalia: quales ſunt diuitiæ, agri, domus, & cætera hu iuſmodi. Secundo, ut declaretur perfectio hoīs in ordine ad quęcũq; magnificētia hominē: ut ſunt gloria, fama, dignitas, ſ.iētia, ſanitas, pulchritudo &c. Et iuxta primũ ſenſũ, pauperta tis nomē proprie ſumitur: ſpiritus uero ſumitur pro uolũtate, nõ quacũq;, ſed ſpiritali, nõ quomodolibet, ſed per modũ im pulſus ſeu affectus: ita ꝙ eſſe pauperem ſpiritu eſt uelle ſpirita li ratione & impulſu ſeu affectu paupertatē: ſiue ſcd̃m exterio rē poſſeſſionem ſit pauper, ſiue non. Quod ut plenius intelli gas, recolito apud philoſophiã moralē duas inueniri uirtutes circa diſpoſitionem hoīs in huiuſmodi rebus liberalitatem. ſ. & magnificentiã: ſatis. n. bene diſpoſitus eſt moraliter homo in uſu hmōi exteriorum bonorum ſi eſt liberalis in mediocri bus, & magnificus in magnis. Lex aũt diuina in ueteri teſtamē to altiorem vr̃ ingerere perfectionem auertendo interiorem affectum ab hmōi bonis. Diuitiæ. inquit, ſi affluant nolite cor apponere. Et rurſus, Beatus uir qui poſt aurum non abiit, nec ſperauit in pecuniæ theſauris: quis eſt hic. & laudabimus eũ? Euãgelica autem doctrina perfectiorem animũ format, ad cõ trarium (pauperum: ſ.) cor uertens. Et hoc dupliciter. Hoc eſt uel ſtatũ paupertatis: iuxta illud. Si uis perfectus eſſe, uade,

uende

uende oĩa quæ habes,& da pauperibus &c. Vel ad inter nummeritũ paupertatis:iuxta hanc beatitudinem. Beati pauperes ſpiritu. Vbi uidere potes ad quãtũ perfectionis apicem aſcendit pauper ſpiritu, ſuperato tã liberali quam magnifico recte utente temporalibus bonis, ſuperato quoq; tollente affectum ſuum ab huiuſmodi bonis, dum affectum ſuum ad contrarium (paupertatem ſcilicet) habet. Et quia paupertas non eſt laudabilis ſecundum ſe, ideo nõ eſt dictum, Beati pauperes uoluntate, ſed ſpiritu: hoc eſt uoluntate ſpiritali: qualis eſt uoluntas paupertatis ꝓpter bonũ ſpiritale. Et qm̃ huiuſmodi ſpiritalis uoluntas inueniri põt uel per modum acceptantis (cuiuſmodi eſt uolũtas hoĩs parati ſuſtinere propter bonum ſpiritale paupertatem ſi illata fuerit) uel per modum affectus ſeu impulſus (cuiuſmodi eſt uoluntas deſyderantis propter bonum ſpiritale paupertatẽ: & hic modus longe præſtantior eſt, & ſignificatur per nomẽ ſpiritus) ideo deſcripti hoc in loco pauperes ſpiritu, ad ſummum perfectionis apicem ſm internum meritum peruenerunt. Nec minores ſunt merito eſſentialis ijs qui ob perfectionis ſtudium exteriora relinquunt ut ſequantur Chriſtum: facerent ſiquidẽ & hoc pauperes ſpiritu, ſi uiderent expedire. Aduerte hic tam pro hac q̃ pro alii beatitudinibus, cõſtitui beatitudinem in perfectionis apice, ſicut progreſſus & diſtinctio incipientium, proficientium, & perfectorum admittatur in qualibet. Et perfecti quidem beati abſolute dicunt: alij uero quantum ſapiunt illius perfectionem, tm̃ ſapiunt & beatitudinis. Verbi gratia: iuxta hanc beatitudinem perfecti ſunt qui uoluntate ſpiritali per modum impulſus ad paupertatem, & ſimpliciter dicuntur beati paupere ſpiritu. Vt proficiẽtes uero ſunt, qui ſpiritali uolũtate parati ſunt paupertatem ſi uenerit ſuſtinere. Et quaſi incipientes ſunt, qui affluentibus diuitijs cor nõ apponunt. Vnde & utrique a beatis pauperibus ſpiritu nõ omnino excluduntur: ſed inter ipſos quodammodo computatur. Et ſic de ſimilibus. Hæc de primo ſenſu.

IVXTA ſcd̃m autem ſenſum, quo optima diſpoſitio hoĩs ad quæcunq; ipſum magnificentia deſcribitur, paupertatis nomẽ metaphorice ſumitur: & ſignificat inſufficientiã hominis ex ſeipſo. Et bene nota ꝙ nõ ſignificat inſufficientiã hoĩs, ſed inſufficiẽtiã hoĩs x ſeipſo. Quod ut plenius intelligas, recoli

 to ho-

to hoīem ſicut & quālibet rōalem creaturā duo habere. Alterum ex ſeipſo: & hoc eſt inſufficientia & uniuerſaliter defeɛ̃tus. Alterum, ex diuina largitate, & hoc eſt ſufficiētia, & uniuerſaliter bonū. Docuit hāc diſtinctionē Apoſt. ij. ad Cor. iij. ſcribēs, Nō ꝙ ſufficiētes ſimus cogitare aliqd a nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt. Vnde manifeſte cernis Apoſtolum diſtinguere id quod cōuenit nobis quaſi ex nobis, & hoc eſſe inſufficientiam: & id quod conuenit nobis ex Deo, & hoc eſſe ſufficientiam.

Quod ut plenius adhuc intelligas, accipe exēplū ab aere illuminato ſiue a ſole, ſiue a lucerna: eſt. n. ibi diſtinguere id ꝙ cōuenit aeri ex ſe, & id ꝙ cōuenit aeri ex illuminānte, aer nāq; ex ſe nullū habet lumē, ſed quantū eſt ex ſe, ſemꝑ eſt tenebroſus: quicqd aūt luminis habet, & quicquid pōt ex lumine ꝙ habet, ab illuminānte habet. Sic quoq; in nobis inueniт̄, ꝙ nos ex nobis nullū habemus bonū, ſed defectus & inſufficiētiæ pleni ſumus: ex Deo aūt habemus quicquid boni habemus. Et ſicut in aere quātūcunq; illuminato ſemꝑ durat tenebroſitas quātū eſt ex parte aeris (quia ſemꝑ aer quātum eſt ex ſe, tenebroſus eſt) ita in hoīe ſemꝑ perſeuerat ſecū inſufficientia hmōi: quia quātūcūq; perfectus nō ſolū in hac uia, ſed in patria homo ſit, ſemꝑ hāc cōditionē retinet, ꝙ quātū eſt ex ſe, eſt inſufficiens ac defectiuus, propter ꝙ de beatis angelis ſcriptū eſt, Tremūt poteſtates. Bona ſiquidē a Deo nobis collata, nō ad hoc cōferunт̄ ut tollāt hmōi inſufficientiā, ſed ut faciant nos ut Dei miniſtros, idoneos ac bonos, ſufficientes &c. ita ꝙ nos tanquā ex nobis ſemper inſufficientes inuenimur: & noſmet tanquā Dei cooperatores & miniſtri, potētes, ſcientes, boni, & uniuerſaliter ſufficientes inuenimur. Habes ergo ex his oībus quid metaphorice paupertatis noīe in propoſito intelligamus: ſ. inſufficientiam hominis ex ſeipſo. Spiritus nomine interiorem affectū per modū impulſus intellige. Reſtat ut explanetur quid ſignificat hoc coniūctū, ſ. pauperes ſpiritu. Nō. n. ſignificat proprie loquendo habentes pauperē ſpiritum. Vnde & dn̄s. nō dixit, Beati pauperes ſpiritu, quod ſignificaret habentes pauperem ſpiritū. Et in prōptu ratio eſt: quia ſpiritus non debet eſſe pauper, ſed magnus & diues: puſillus. n. ſpiritus uitiū eſt, ſicut & paupertas ſpiritalis. Sed ſignificat utentes in ſuo ſpiritu (id

eſt affe-

eſt affectu) paupertate dicta, hoc eſt inſufficiẽtia ꝓpria. Quod ut plenius intelligas, cõſidera hmõdi paupertatem ſeu inſufficientiam non eſſe de genere bonorum ſeu laudabilium, neque de genere peccatorum ſeu uituperabilium, ſed conditionẽ neceſſario concomitantem rationalem creaturam. Et licet ipſa inſufficientia non ſit in ſe laudabilis. uſus tñ eius ſecundum rectã rationem ualde commendabilis eſt. Dictat autem recta ratio, ut hmõdi inſufficientia utamur dupliciter in ſtudiis, & affectibus noſtris. Primo, ut remouente prohibẽs: hoc eſt, ut tollente impedimentũ optimi progreſſus ſpiritus noſtri. Impeditur ſiquidem plurimum ſpiritus noſter, ſi utamur illo tãquam ſufficientes: uſurpamus nanq; tunc ſufficientiam noſtram tanquam miniſtrorum Dei: & facimus noſtram abſolute, dum ad ſtudia noſtra & opera noſtra procedimus tanquam ſufficiẽtes: quum tamẽ in ueritate aut ſufficientiã ad id habemus tanquã Dei miniſtri, uel totaliter nõ habemus. Si enim uteremur inſufficientia noſtra applicando illã ad remouendũ impedimentũ ſtudiorũ noſtrorũ (hoc eſt ad remouẽdũ hoc impedimentum, quo. ſ. procedimus in operibus noſtris tanquã noſipſi ſufficientes ſimus) ſic paupertas hmõdi redundaret in ſpiritũ per laudabilẽ ipſius uſum. Et ſic quum dr̃, beati pauperes ſpiritu, ſignificantur beati in ſuo ſpiritu utentes ſeipſis tanquã inſufficientibus. Ac ſi aperte diceretur: Beati qui in affectibus & ſtudiis ſui ſe habẽt tanquam inſufficientes in ſeipſis. Vtimur ſecundo laudabiliter hmõdi paupertate ſeu inſufficientia per redundantiã in noſtrũ ſpiritum: ſcd̃m conformes ipſi paupertati ſeu inſufficientiæ affectus: cõformis nanq; affectus hmõi paupertati eſt affectus ſubiectionis, recurſuſq; ad eũ a quo eſt ſufficiẽtia. Sicut. n. extrinſecus pauper cũ obſecrationibus loquit̃, nõ confidens in ſeipſo, ſed recurrens ad alium, & ſubiiciẽs ſe, ita interna hæc inſufficiẽtia ſeu paupertas parit affectum in ſe nõ cõfidentis, ſed recurrentis ad Deum, & ſubiiciẽtis ſe illi, & reuerentis &c. Et ſic cõplectẽdo totum, beati pauperes ſpiritu dicunt̃, qui in operibus ſuis & ſeipſis utunt̃ ut inſufficiẽtibus, & affectus habent cõformes hmõdi paupertati. Et hoc a multis doctoribus appellatur paupertas ſpiritus. Summa autẽ perfectio in hmõdi paupertatis uſu conſiſtere ur̃ in hoc ꝙ quum deliberate operatur intus uel extra, nõ ſolum ex electione de

liberate, & ex humilitatis habitu inclinante, ſed per modũ im pulſus ſeu impulſiui affectus utatur ſeipſo tanq̃ inſufficiente: & rurſus ꝙ hõ in affectibus ſuis quos quaſi nõ deliberando habet, utatur ſeipſo tanq̃ inſufficiẽte, tanq̃ is qui ſpiritu Dei agitur. Et ad tã eminẽtẽ perfectionẽ deſignãdã noĩe ſpiritus Saluator uſus eſt, dicens, beati pauperes ſpiritu. Quod fit, ut pauper ſpiritu excedat non ſolũ cõem apud morales philoſophos qui cõtra moralẽ ſuperbiã recte diſpoſitus ponitur: ſed ẽt humilem apud ſacrã doctrinã qui contra rẽ latã ſuperbiã bene diſpoſitus eſt: quãto ſpiritus reuerentialis timoris Dei pſtantior eſt utroq;. Et humilitatis quidem exemplum atq; magiſtrum ſe dñs exhibuit, dicens: Diſcite a me quia humilis ſum corde. Reuerentialis aũt ſpiritus efficaciã in ipſo dño ſcripſit Apoſtolus, ꝙ in omnibus exauditus eſt pro ſua reuerẽtia. Extenditur aũt hæc beatitudo ad quæcũq; magnificantia hoĩem (ſiue ſint exteriora bona, ſiue corporis, ſiue animę, tam naturalia quam gratuita) magnificamur enim ex diuinis, gloria, honore, laude ſanitate, pulchritudine, ingenio, ſcientia, prudẽtia, & demum infuſis diuinis donis: ex quibus periclitamur, ne ſufficientiam quam in nobis tanquam Dei miniſtris ponunt, uſurpemus nobiſipſis unde & Paulus dicebat: Ne magnitudo reuelationum extollat me &c. Et propterea qui ad hãc beatitudinem perueniũt, ij ſunt qui implent præceptũ Petri Apoſtoli, ad oĩa ſe habentes ut cooperatores & miniſtri Dei. Ait enim: Vnuſquiſq; ſicut recedit gratiã in alterutrum illã adminiſtrãtes ſicut boni diſpenſatores multiformis gratiæ Dei. ſiquis loquit̃, quaſi ſermones Dei. ſi quis miniſtrat, tanquam ex uirtute quã adminiſtrat Deus, ut in omnibus honorificetur Deus. Et ſimile eſt de aliis operationibus pręceptũ intelligendum: qm̃ eadẽ eſt ratio omnium. Et quoniam internas noſtras diſpoſitiones ex delectatione & triſtitia cognoſcimus & menſuramus, ſi quis ſeipſum noſſe uult quantum utatur uel non utatur ſeipſo ut inſufficiente in operibus ſuis, aduertat quantum tangitur delectatio ne quum magnificatur, honoratur, laudatur &c. ab aliis: aut etiam quum ſibi occurrit ſe ęſtimari, magnificari, laudari &c. & ſimiliter quantum tangitur triſtitia, quum cõtraria horum de ſeipſo occurrũt in animo, uel ab aliis inferuntur. Qui enim huiuſmodi delectationibus uel triſtitiis tãgitur, pauper ſpiritu

non

nõ eſt:quoniam pauperi ſpiritu nihil eſt admirabilius propriæ laude,nec gaudet aut triſtatur de huiuſmodi, niſi pro quanto Deus in ſuo miniſterio honoratur uel dehonoratur.

De præmio autem huius beatitudinis (ſcilicet quoniã ipſorũm eſt regnũ cœlorũ)duo dicenda eſſent. Primum,cur regnum cœlorũ reſpondet huic beatitudini. Secundum cui hoc præmiũ ſignificatur per uerbum pręſentis tẽporis,quũ in aliis beatitudinibus ponatur verbũ futuri tp̃is. Et hæc ſecũda dubitatio cõis eſt etiã octauæ & nonæ beatitudini:qm̃ in his tribus ſignificatur p̃mium per uerbum præſentis tẽporis, in reliquis uero ſex per uerbũ tẽporis futuri. Et rurſus in his tribus ſignificatur uerbum ſubſtantiuum, ſ.eſt, in aliis uero per alia uerba,uidebuntur, conſolabuntur &c. Sed hæc cõia in fine oĩum beatitudinum dicent. Ad primum autem in prõptu eſt reſponſio ex illa diuina regula. Qui ſe humiliat, exaltabitur. Rõnis ſiquidem ordo poſſit ut qui uoluntario ſpiritu paupertatẽ amplexus eſt, aut ſeipſum abiecit, utendo ſeipſo ut inſufficiente exaltetur in regni cœleſtis diuitias, celſitudinẽ,dignitatẽ,gloriã &c. q̃ regni noĩe importañt. Et hęc de prima beatitudine.

Circa ſecundã beatitudinem(Beati mites, quoniã ipſi poſſidebunt terrã)aduertendum eſt mitem reſpicere duas materias,quarũ principalis eſt uindicta,ſecundaria autẽ exterior mos. Et quãtũ ad uindicabilium materiã ſpectat, mites dicuntur qui non uincuntur a malo:ſed uincũt in bono malũ. Nõ.n. uincuntur a malis iniuriarũ,iræ perturbationis & triſtitię:ſed imperturbati & immutati acceſſibiles & tractabiles permanẽt ſicut prius erant anteq̃ huiuſmodi uindicabilia occurrerent. uincunt autem in bono malum,dum affabiles, utiles ac ſuaues ſeipſos exhibẽt ijs q̧ puniẽdi ſeu obiurgandi occurrũt. Et hoc propriũ uĩ eſſe mitis,unde apparet ꝙ mitis ſuperat lenẽ, manſuetũ,ac clementẽ, dum placida ſuauitate ſeipſum impugnãtibus exhibet ẽt utilem. Eſt aũt perfectio hæc tanta,ut Saluator ipſe magiſtrũ ac exemplum eius ſpecialiter ſe exhibuerit, dicens; diſcite a me quia mitis ſum. & Deum mereatur habere pro interno doctore, iuxta illud, docebit mites uias ſuas. Et Moyſes, (de quo Nu. xij. ſcriptũ eſt ꝙ erat mitiſſimus ſuper oẽs homines qui moratẽtur in terra)credit a Diony. ob hanc uirtutẽ habuiſſe tantã cũ Deo familiaritatẽ. Apparet quoq;

excellentia eius ex eo quod religionem ipſam reddit Deo acceptabilē, teſtante hoc Dauid, qui ut ſua in Deum religio memorabilis apud Deum eſſet, propriã interponit manſuetudinē q̃ minus quid eſt q̃ mititas, dicens, Memento dn̄e Dauid, & omnis manſuetudinis eius: Sicut iurauit domino, uotũ uouit Deo Iacob: Si introiero in tabernaculum domus meę &c. donec inueniam locum domino, tabernaculũ Deo Iacob. &c. uotum ſiquidem & iuramentum de inueniendo tam ſolicite locũ dn̄o, quod fecerat manſuetudine interpoſita, memorabile apud Deũ proponit. Vnde multo magis acceptabilis foret, ſi mititas fuiſſet allegata. In ſecundaria uero materia (hoc eſt in moribus) ſuperat mitis modeſtũ & affabilē: dum ſicut in animo, ita & in ſuis moribus exterioribus placida ſuauitate oı̄bus ſe exhibet, & ſicut fructus arborũ mitis ad ſe allicit. Quocirca totaliter (hoc eſt in utraq; materia) mites merito beati ſunt, utpote ſuorum morum intus & extra poſſeſſores.

Et iure aſſignatur eis pro præmio poſſeſſio terræ: ut qui in hac uita iura ſua proſequi noluerunt ad ſuperandos occupatores, fiãt poſſeſſores terræ nõ inſtabilis aeris, aut fluẽtis aquę bonorum temporalium, ſed ſolidæ ac firmæ terrę uiuentium.

Circa tertiã beatitudinē, Beati qui lugẽt, qm̃ ipſi cõſolabunt: occurrit ſtatim quæſtio, cur lugere ſine bonificante aliquo poſitũ eſt inter beatitudines, quum lugere non ſit de genere bonorum, ſed computetur potius inter mala: quum triſtitia ſit mala naturæ (iuxta illud Eccleſ. xxx. Multos occidit triſtitia, & nõ eſt utilitas in illa) & nõ ſit bona moraliter: imo ut dicitur vij. Eth. Prudens nõ intendit triſtari. Et augetur qđ ex eo ꝙ paupertas poſita in prima beatitudine: quia non erat de genere bonorum, poſita eſt cũ adiuncto bonificante, dicendo beati pauperes ſpiritu, & nõ abſolute beati pauperes. hic aũt ſine adiuncto bonificante dicitur, beati qui lugent. Occurrit quoq; quæſtio altera, cur inter beatitudines annumeratus eſt luctus, & non gaudiũ. In nulla enim harum beatitudinum dicitur, beati qui gaudent: quũ tamen gaudiũ magis pertineat ad regnum Dei quam luctus. ſcriptum eſt enim, Regnũ Dei eſt iuſtitia, pax, gaudium in ſpiritu ſancto.

Ad primã qõnem reſpondetur de triſtitia poſſe loqui dupliciter: uel abſolute, uel ex ſuppoſitione p̄ſentiũ malorũ. Et

abſolute quidē neq; eſt bona naturaliter, neq; moraliter, qm̄ & nocet naturæ (utpote inquietudo eius) & nullā habet rōnē moralis boni: & ſic a prudētibus refugitur. Suppoſitis aūt prę-ſentibus malis triſtitia bona eſt: utpote cōſequēs & ad natura liter & ad moraliter bonos actus. ponit. n. triſtitia præſuppoſi ti præſentis mali in parte cognoſcitiua ſenſationē ſeu pceptionē, in parte uero appetitiua refutationē. Et ambo bona eſſe ex eo patet, ꝙ male diſpoſitus eſt qui præſentia mala aut nō percipit, aut nō refutat: utpote inſenſibilis ſeu ſtupidus ſi nō percipit, & corruptus ſi non refutat: ex his. n. duobus bonis fit triſtitia. Et quia in dubiū nō uertitur, ſed cōſtat mala eſſe in hac uita, ideo triſtitia ſi alias habet circunſtantias, inter bona cōputari pōt in ſtatu præſentis uitæ. Nec eſt poſita a dn̄o inter beatitudines ſine aliquo bonificante: ſed bonificatio eius ex parte materiæ ſignificata eſt ex hoc ipſo quod dictū eſt: Beati qui lugent, non hoc uel illud, ſed qui lugēt abſolute. Ex hoc. n. ſignificantur qui lugēt non ob malum ſecundū quid (quale eſt omne malū tpale) ſed ob malum abſolute: quod ſolum eſt id ꝙ eſt contrarium abſolute bono, ꝙ eſt uita æterna: ita ꝙ dicendo, beati qui lugēt, dixit, beati qui lugēt ob mala præſentia contraria uitæ æternæ, & ſic bonificauit luctum ex parte materię. Rurſus bonificatus eſt luctus ex parte agentis, ſeu lugētis, ex hoc ipſo ꝙ ſignificatus eſt per modū actionis, proculdubio humanæ ac per hoc uoluntariæ, ex hoc ipſo. n. ꝙ ponitur nō quaſi illata paſſio, ſed quaſi aſſumpta uoluntarie actio, ad ordinē moraliū & meritoriorū actuū transfertur. lugere ſiquidē non eſt tā triſtitia q̄ triſtitiæ effectus, ſicut flere. Vnde & lugere dicunt tā uiri quā mulieres, quādiu lugubres ſe exhibēt ob mortē charorum uel aliqd hmōi. & dn̄s ad Samuelē primi Reg. xvj. ait: Vſquequo tu luges Saul, quum ego abiecerim eum: tā q̄ in ptāte Samuelis eſſet lugere: eſt igitur actio q̄dā. Et ſi his iunxeris ꝙ lugere eſt ſm̄ ſe triſte & amarum quid, reſultabit hinc quod lugere importat uoluntariam actionem triſtem ſeu amaram, ac per hoc ut medicinalem actionem aſſumptam. Voluntas ſiquidē recta non aſſūmit huiuſmodi amara niſi ſicut medicus utitur medicinis: qm̄ ex ſe nō habēt rationem appetibilis, ſed propter aliud. Vnde lugere ex hoc ipſo ꝙ ſignificat ut triſtis actio uoluntaria ſeu humana, bonificatum eſt ex

menſura rectæ rationis ac uoluntatis. Et dicendo, beati qui lu gent, ſignificati ſunt qui officioſe lugent, & ex integro ſignificationem adunando, quũ dicitur, beati qui lugent, ſignificant beati qui officioſe lugẽt ob præſentia mala cõtraria uitæ eternæ. Et propterea nõ opus fuit aliquod adiũctũ bonificãs explicite apponere, ſicut in prima beatitudine appoſitum eſt. Paupertas.n.nõ habet rõnem actionis, ſed ſignificat ut defectus: & propterea indiguit adiũcto bonificante. Secus aũt eſt de luctu ſignificato abſolute per modum actionis humanæ, ut declaratum eſt.

AD ſecũdã uero qõnem dr̃ ꝙ quia beatitndines ꝑfectiones ſummæ ponuntur, & gaudiũ præſentis uitæ inchoationis magis q̃ perfectionis rõnem habet (qm̃ exiguũ quoddã initiũ eſt æterni gaudij: utpote carens præſentia boni æterni de quo eſt) ideo inter beatitudines nõ eſt cõputatũ ẜm ſeipſum. Sed nec oĩno prætermiſſum eſt: qm̃ poſitũ eſt in ſuis radicibus in ſexta & ſeptima beatitudine: qm̃ mundicia cordis iuge conuiuiũ eſt, & pax gaudiũ magnum parit. Explicauit nihilominus dñs in nona beatitudine gaudiũ, non ut ipſam beatitudinem, ſed ut annexum, dicens, gaudete & exultate, quoniã merces ueſtra &c. Luctus autem merito inter beatitudines locatus eſt quoniã maximã ponit perfectioñe in uiatoribus inter tot & tãta mala præſentis peregrinationis cõſtitutis. Quod ſi nõ percipis, circũſpice ꝑſentia mala a uita æterna abducentia (puta ꝙ quãdiu ſumus in corpore, peregrinamur a dño & a patria cœleſti, ꝙ caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritũ, ꝙ tot mala peccatorũ propriorũ & alienorum cõtinue emergunt, ꝙ creaturæ factæ ſunt in odiũ & intentatioñe animæ hominũ, & in muſcipulam pedibus inſipiẽtium, ꝙ cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ, & alia huiuſmodi) & uidebis q̃ inſenſati ſumus, qui hæc præſentia nobis mala non ſentimus, & ſi percipimus, ꝙ alieni a ſpiritali natura & uita ſumus, ſi non diſplicẽt: & ſi diſplicere uñr, ſi nõ propterea triſtamur ſeu lugemus, ſed pertrãſimus quaſi noſtra nõ interſit, quaſi ĩ ſomnis hmõi mala uideamus, quaſi nõ uere diſpliceant. Et inde poteritis ſuſpicere incelſam illorũ perfectioñe qui hæc ſentientes & abominãtes (utpote habentes pro cõſuetudine exercitatos ſenſus ad diſcretioñe boni & mali lugẽt, aut cũ Dauid, Heu mihi,

mihi, q̃a icolatus meus plõgatus eſt. aut cũ Paulo, infelix ego homo, quis me liberabit de carcere mortis huius? aut cũ Ezechia, Recogitabo tibi oẽs annos meos in amaritudine animæ meæ. aut cum Propheta, Vidi prę̃uaricãtes, & tabeſcebã: quia eloquia tua nõ cuſtodierũt, & ſimilibus. Et ſic uidebis quã neceſſariũ fuerit in catalogo beatorũ in hac uita adſcribere etiã beatos qui lugẽt. Et merito: quum enim delectabilia mũdi huius plurimũ a uirtute abducãt, multæque ſint propterea bonæ animi diſpoſitiones ſeu uirtutes poſitæ circa delectationes & triſtitias (ut continentia, abſtinentia, ſobrietas, temperantia, & pœnitẽtia) lõge excellentior perfectio lugẽtiũ inuenitur: q̃ nõ ſolũ a delectationib. ſe alienant, ſed ad contraria ſe erexerũt, aſſumẽdo uoluntarium luctum: ſortiti a cœleſti pr̃e in hac peregrinatione irriguũ inferius, & irriguũ ſuperius, nõ uano aut ſterili luctui uacãtes, ſed ſeminãtes in lachrymis: hoc eſt, ſemẽtinã uirtutẽ lachrymis luctus tribuentes in uitã æternã fructificantem. Sub hac beatitudine cõprehendunt̃ q̃ in hac uita ſtatũ uoluntarij luctus ſumunt pro cœleſti patria: ut ſunt religioſi, & aliæ pſonæ abrenũtiãtes deliciis & delectatiõibus carnis ac mundi: & Dei ſeruitio in puritate ſe mãcipãtes in ueritate: quibus pmium ſuapte natura debitum reſeruat̃: q̃m ipſi conſolabuntur in cœleſti patria. Hæc de tertia beatitudine.

CIRCA quartã beatitudinem, B. qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiã, q̃m ipſi ſaturabunt̃, dubium ſtatim occurrit, an iuſtitia in ppoſito ſumat̃ gn̄aliter pro rectitudine ſeu bonitate quã recti ſeu boni dicimur: iuxta quod ſcriptum eſt, Iuſtus ex fide uiuit. Vel ſpecialiter ut ſpecialis uirtus eſt, reddens unicuiq; quod ſuum eſt, de qua ſcribit̃, diligite iuſtitiã qui iudicatis terrã. Vtrinq;.n. ambiguitatis rõ eſt. Nam ſi ſumitur generaliter iuſtitia, ſequetur q̃ beatitudo hæc cõis eſt reliquis beatitudinibus. quia quælibet alia beatitudo aliq̃ ſpecialem bonitatem ſeu rectitudinẽ ponit, & ſic reliquę beatitudines cõprehẽderẽtur ſub iſta tanq̃ ſpecies ſub genere, qđ eſt abſurdum. ſi autẽ ſumit̃ iuſtitia ſpecialiter, ſequitur primo q̃ ad hãc beatitudinẽ ponat̃ ſpectare deſideriũ punitionis malorũ: puta q̃ homicida occidatur: q̃ latro ſuſpẽdatur &c. q̃m punitiones hm̃oi iuſtitiæ ſunt. Sequitur ſecundo ad hãc beatitudinẽ ſpectare deſiderium punitionis propriæ: hoc eſt q̃ ipſemet puniat̃ iuxta

propria demerita: quoniam hoc iuſtitia eſt. Vtrunq; autē horum apparet inconueniens. Et primum quidē repugnat ſecundæ beatitudini: qua mites non ſolū elongant ſe a punitionibus ſed puniendis utiles ſe exhibent, Secundum aūt contrariatur communi uiatorum deſiderio: in quorum perſona Propheta dicit: Non intres in iudicium cum ſeruo tuo: quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis uiuens. Qui.n. hoc petit, proculdubio deſiderat ſe non ſubiici iudicio punitiuo.

AD hanc dubitationem dicitur, ꝙ utroq; modo intelligi poteſt hoc in loco iuſtitia. & ſi intelligitur iuſtitia ſpecialis, quę reddit unicuiq; quod ſuum eſt: ſiſtendum eſt in hoc ꝙ eſt ſermo de iuſtitia abſolute, & non de iuſtitia tali (puta punitiua ſeu uindicatiua) & ſimiliter eſt ſermo de iuſtitia abſolute, & nō de iuſtitia in hoc. Iuſtitia aūt abſolute, bonū iuſtitiæ importat: ac per hoc ad beatitudinē hanc directe ſpectat deſiderare iuſtitiā abſolute, hoc eſt bonum iuſtitiæ, ex conſequenti aūt ſeu in caſu neceſſitatis ad eandē ſpectat non refugere iuſtitiā talē: & ſimiliter non refugere iuſtitiā in hoc. Et hinc ſoluūtur obiectiones. Vtraq; nanq; obiectio deſiderio iuſtitiæ punitiuæ ſoluit̄ per hoc ꝙ non eſt hic ſermo de iuſtitia tali, ſed de iuſtitia. Huius contrarium non petit peccator dum refugit iudicium: qm̄ fugiendo unū modū iuſtitiæ, petit alium iuſtitiæ modū. Fugit.n. iudicari ſm propria merita, appetendo iudicari ſm merita Chriſti, iuxta uerbum Pauli ad Philip.iij. Vt inueniar habens inſtitiam quæ eſt ex fide Ieſu Chriſti. Vnde & ibidem Propheta petit, Exaudi me in tua iuſtitia, manifeſtans per hoc, appetere ſe iuſtitiā Dei: fugere aūt iuſtitiā propriā. Si autem intelligitur iuſtitia generaliter pro bonitate ſeu rectitudine, optime quadrat: nec ſequitur aliquod abſurdū. Tū quia aliæ beatitudines non attendunt ad formalē rōnem generalis iuſtitiæ, ſed ad quaſdā rōnes ſpeciales: ut patet diſcurrendo per ſingulas. Et propterea formaliter loquendo non ſe habent aliæ beatitudines ad iſtā, ut ſpecies ad genus. Tum quia beatitudo iſta attēditur penes perfectionē humani deſiderii: ꝙ in nulla alia beatitudine attenditur: ut patet diſcurrendo ꝑ ſingulas. Cōſurgit ſiquidē beatitudo hæc ex inopia bonorum ſeu bonitatis inuentæ in pñti uita, ſicut præcedens beatitudo (.ſ. beati qui lugent) conſurgit ex copia malorū præſentis ui-

tæ:ita ꝙ ſicut ibi ex abundantia malorũ q̃ in hac peregrinatione inueniuntur, perfecti lugent: ſic ex inopia bonitatis inuētæ in hoc exilio, perfecti eſuriũt & ſitiunt bonitatē. Et ꝑpea magis conſonat literali ſenſui ſumere iuſtitiã generaliter q̃ ſpecialiter. Eſt aũt deſiderium hoc nõ appellatũ deſiderium, ſed fames & ſitis, multiplici rõne. Tum ut oſtendatur uehemētia deſiderii. Tum.n. fames quam ſitis uehementem appetitum importat. Tum ut oſtendatur quaſi naturalitas, quēadmodum tã fames q̃ ſitis ex natura prouenit: ita deſiderium uehemens iuſtitiæ ut naturale ineſt perfectis ſ̃m naturam ſpiritalem. ſecundum quam ex Deo nati ſunt: iuxta illud, Quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Tum ad oſtendendam qualitatem indigentiæ, ꝙ.ſ. perfecti deſiderant iuſtitiam ſeu bonitatem tanq̃ cibum & potum, quo indigent eſurientes & ſitientes. Tum ad oſtendendam integritatem deſiderij, & ex parte deſiderãtis: quia.ſ. utrunq; deſiderium habet famis & ſitis, hoc eſt aïæ & carnis. iuxta illud, Sitiuit in te anima mea, quam multipliciter & tibi caro mea. Et ex parte iuſtitiæ deſideratæ completi alimenti reſpondentis fami & ſitim: qm̃ perfecti deſiderãt bonitatem omnifariam. Locata eſt igitur in hac beatitudine ꝑfectio eorum qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiã (hoc eſt iuſtitiæ bonum (uſqueadeo inueniri, & ſic unicuiq; dari quod ſuum eſt, quoadusq; ad hoc perueniatur, ut Deus ſit omnia in omnibus in hoc.n. conſummabitur omnis iuſtitia, quum Deus erit in oïbus ratio omnium, & eſuriunt ac ſitiunt iuſtitiã (hoc eſt rectitudinem bonitatemq;) inueniri ac augeri quoadusq; Deus ſit oïa in oïbus: in hoc.n. conſiſtit conſummatio omnis bonitatis. Et merito perfecti ſemper in hac uita eſurire & ſitire reputantur iuſtitiam: quia tanta eſt hic penuria iuſtitiæ, ut ſemꝑ eſurientes & ſitientes relinquat: iuxta illud, Qui edũt me, adhuc eſurient: & qui bibunt me, adhuc ſitient. Quo fit ut horũ perfectio iuſtos ſuperet, ſunt.n. plus quã iuſti, quibus non ſufficit ꝙ ipſi ſint iuſti, ſed eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam magnificari. Et ſunt plus quam boni: quibus non ſufficit ꝙ ipſi ſint boni, ſed ipſi eſuriunt & ſitiunt bonitatem multiplicari, magnificari &c. Iſtis merito ſaturitas quæ in hac uita haberi nequit, in cœleſti patria in præmium reſeruatur: iuxta illud, Satiabor quum apparuerit gloria tua. Hæc de quarta beatitudine.

Circa quintã beatitudinem, beati miſericordes, qm̃ ipſi miſericordiam conſequentur, recole miſericordiã uirtutẽ eſſe ſubleuatiuã alienæ miſeriæ, hoc eſt defectus. Miſericordia.n. directe reſpicit defectũ ut tollendũ. Et poſſunt in ea cõſiderari tria. ſ. operatio exterior, qua ſubuenit indigenti: affectus interior quo appetit ſubuenire indigentibus: & interior, utriuſq; rõ, qua alienas miſerias proprias facit: ideo & appetit tollere illas, & tollit illas ſi põt. Vnde miſericors excedit tam beneficum quã munificũ, cõicat ſiquidẽ cũ eis in primis duobus, hoc eſt in actu benefaciendi, & in appetitu benefaciendi: ſed ſuperior eſt eis in modo, dum miſericors intantum afficit ut alienos defectus proprios faciat, dum ſic ad eos tollẽdos ſe habet & afficitur, quaſi proprii eſſent. Eſt aũt tantæ eminẽtiæ miſericordiæ uirtus, ut ſola inter uirtutes Deo propria, dicatur: iuxta illud, Deus cui propriũ eſt miſereri. Et oĩbus ſuperemineat: iuxta illud Pſalm. Miſerationes eius ſuper oĩa opera eius. Solus ſiquidẽ Deus naturaliter eſt miſeriæ ſeu defectus expers: ac ꝑ hoc ſolus põt in miſeriã abſolute, quæ oẽm cõprehẽdit. Et miſeratio eius, quæ miſericordiæ actio formalis eſt, quaſi ſupernatans in ſingulis & oĩb. operibus Dei inuenitur, non ſolum materialiter tollendo aliquẽ defectum, ſed formaliter: quia ex intentione Deus ad hoc tendit, ut tollat in ſingulis & omnibus aliquem defectum. Propter ꝙ merito appropriatur ei nõ ſolum ꝙ eſt miſericors, ſed ꝙ eſt miſerator, iuxta illud, Miſericors & miſerator dominus quo fit ut miſericordes tanq̃ diuinam proprietatem participantes, inter beatos cõputẽtur. Et uere ad ſummum perfectionis apicẽ in materia miſeriarum tollendarum aſcẽderunt, qui miſericordes ſunt ſimpliciter & abſolute: hoc eſt, qui nõ ſolum iunctis ſanguine, amicitia, ciuilitate, & cęteris huiuſmodi neceſſitudinibus, ſed miſeriis quicunque ſint illi, miſericordes ſe exhibent, affectu quidẽ indefeſſe, opere autẽ iuxta uires, ut ſemper ſint miſericordes: miſeratores aũt quum poſſunt aut occaſio miſerationis ſe offert. Et licet ꝓprias miſericordiæ miſerias miſericordia humana non tradat obliuioni, iuxta illud, Miſerere animæ tuæ placens Deo perfectio tamẽ miſericordiæ ad alienas tollẽdas miſerias tẽdit, proprias eodẽ meritorio miſericordię actu tollendas reddens. Et propterea reponitur miſericordibus in

præmium

præmium q ipſi miſericordiam in cœlo cõſequenter: hoc eſt a miſeris omnibus leuabuntur. Iure enim ab omni debet exui miſeria in patria, qui in hac peregrinatione aliorum miſerias quaſi ſuas curauit. Hæc de quinta beatitudine.

Circa ſextam beatitudinẽ, Beati mũdo corde: qm̃ ipſi Deum uidebunt. duplex quæſtio occurrit. Prima eſt, cur beatitudo hæc nõ ſignificat aliquã perfectionem. Munditia enim nullã perfectionem ſignificat: ſed imperfectionem ĩmunditiæ excludit: ſicut non peccare, nullã perfectionẽ ſonat: ſed imperfectionem peccati excludit. Omnes ſiquidem beatitudines nõ ſolum perfectionem, ſed perfectionem ſummã ponere debẽt.

Secunda eſt, cur beatitudo hęc nullã operationẽ ſonat: quũ oĩs beatitudo ſecundum operationẽ aliquam attendatur. Nam neq; munditia, neq; cor operationem ſignificat: ut patet.

Ad primã qõnem dicitur q licet munditia ſimpliciter & abſolute nõ ſignificet perfectionẽ, munditia tñ tale ſubiectũ afficiens magnã punit perfectionem: ſicut nõ peccare abſolute nullam perfectionem ponit: ſed non peccare poſitum in utente libero arbitrio, magnam perfectionem ponit maxima ſiquidem perfectio eſt q homo utat̃ libero arbitrio ſine peccato. Ita in propoſito licet munditia ſonet negationem immunditiæ, ac per hoc nullam perfectionem ſignificet: mũditia tamẽ afficiens cor, magnam perfectionem ponit: quam Dauid petebat: Cor mundum, inquit, crea in me Deus.

Ad ſecundã uero reſpondetur dupliciter. Primo, q operatio poteſt ſignificari dupliciter. Vel in ſeipſa: ut dictum eſt, Beati qui lugent. Vel in ſua radice: & ſic ſignificatur in propoſito uiuere in ſuo naturali ac coæuo principio qđ eſt cor, hoc eſt interior pars noſtra: iuxta illud Matth. xv. De corde exeũt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, furta &c. Et dñr beati mundo corde, habentes principium operum ſuorum mũdum: qm̃ nõ poteſt arbor bona malos fructus facere. Secundo dr̃ q cor pro quanto eſt naturale principium ſemper in actu, non ſolum ſignificat illam rem quæ eſt principium, ſed ẽt operationem; quia ſignificat principium uitæ in actu: ſicut ædificans ſignificat eum qui actu ædificat. Et ſecundũ hoc beatitudo iſta ſignificat operationẽ ſeipſa: qm̃ ſignificat beatos qui munde uiũnt ab interno principio. Totaliter ſiquidẽ mundã

uitam

uitam ducere non permittit peregrinatio præſens: qm̃ nonnul lo ſaltem puluere greſſus humani inquinãtur. Et propterea do minus mundam uitam in hoc mundo ex parte cordis deſigna- uit, dicens, Beati mundo corde. Et quãuis hæc uita ex mundo corde nõ ſit totaliter (ut dictũ eſt) munda, tãtæ tñ excellẽtiæ eſt, ut reddat hoĩes plus q̃ perfectos. Si.n. apud Iacob. Apoſt. ſi quis in uerbo non offendit, perfectus eſt: quanto plus q̃ per fectus eſt qui corde non offendit? Erudierat tam bene Iob fi lios ſuos, ut ſecurus de mundis eorum operibus, ac de munda lingua, ueritus ne forte peccaſſent in cordibus ſuis: offerebat holocauſta per ſingulos. Iob. j. & Prou. xx. Sapiens clamat. Quis poteſt dicere, Mundum eſt cor meum, purus ſum a pec cato? Merito ergo beati ſunt mundo corde, qui ſummam mun ditiam obtinentes, uitam mundam ex corde mundo ducunt.

Istis promittitur in præmium uidere Deum, duplici ra tione. Primo, ut præſenti uitæ rñdeat uita ęterna: tãquã qui hic talem uitã duxerit .ſ. mundã, mereatur tranſire ad uitam æternã, quæ conſiſtit in uiſione Dei: iuxta illud, Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te uerum Deum. Secundo, ut diſcamus præparationem humanæ mentis ad uidendum Deum, nõ cõ ſiſtere in perficiendo partem ſpeculatiuam (ut philoſophi tra dunt, ponentes ſapientes maxime appropinquare Deo) ſed in perfectione partis affectiuæ quæ cor uocatur: ita ꝙ ex hoc ꝙ non doctis & ſapientibus, ſed mundis corde promittitur uiſio Dei & ſcimus uiam, præparationem ac meritum perueniendi ad uidendum Deum conſiſtere non in ſciẽtia & ſapiẽtia, ſed in carnis munditia. ſcimus conſequenter ꝙ communis eſt præ paratio uiaq; iſta omnibus hominibus quantuncunque ideo tis & ineruditis: quoniam munditiam cordis minima uetula habere poteſt. Hæc de ſexta beatitudine.

Circa ſeptimã beatitudinẽ (Beati pacifici, qm̃ filii Dei uocabuntur) uide primo gradus perfectorum ſecundum pacẽ. In primo ſiquidem gradu ſunt qui in ſeipſis pacẽ habent, hoc eſt tranquillitatem ordinis: ita ut lex carnis nõ repugnet legi mentis: ſed ita ſpiritus imperat carni, ut totus homo inhæreat cum trãquillitate Deo. De iſtis ſcriptũ eſt: Pax multa diligen tibus legem tuam. In ſecundo uero gradu ſunt, qui etiam cum omnibus hominibus pacem habent, iuxta Apoſtoli mãdatũ:

Si

Si fieri poteſt, quod ex uobis eſt, cũ omnibus hominibus pacem habentes. In ſupremo aũt gradu ſunt quibus nõ ſufficit ꝙ in ſeipſis & cum aliis ſint pacati, ſed ſtudent ad faciendam pacem: unde & pacifici uocãtur. Faciunt aũt pacẽ non hanc uel illam. neq; oẽm pacem (quum ſcriptum ſit, Nõ ueni pacẽ mittere in terrã, ſed gladium) ſed faciunt pacem abſolute, hoc eſt cœleſtem ſeu diuinã: quam Saluator ſibi propriã dixit, Pacẽ inquit, meã do, uobis. quæ inimicitiã tollit inter hominẽ & Deum: quæ cũctis in homine repugnãtibus trãquillitati cœleſti contrariatur. Et rurſus faciunt pacẽ non inter hos & illos, ſed ſimpliciter inter omnes, etiã pacis inimicos; iuxta illud, Cum his qui oderunt pacem, erã pacificus. Et propterea dicitur abſolute, Beati pacifici. Hãc perfectionis beatitudinẽ inſinuauit Saluator in Apoſtolis, mandans illis ut pacem ſecum ferant in quãcunq; domum intrantes, & dicant nõ ſolo uerbo, ſed ſtudio efficiendi Deo cooperãte, Pax huic domui, Vnde & Mat. x. dr̃: Et ſiquidem domus illa fuerit digna, ueniet pax ueſtra ſuper ea. Quãtæ aũt eminentiæ ſit pacificatio, ex eo ꝑpendi poteſt, ꝙ pax trãquillitas ordinis eſt: ac per hoc pacẽ facere, eſt trãquillitatẽ ordinis efficere. Et ſi his adiungas, ꝙ ordo ſummũ bonum intrinſecum uniuerſi eſt: cõſequẽs erit ut pacẽ facere ſit efficere perfectionẽ ſummi boni. ac ꝑ hoc ſupremũ locũ teneat inter opera gubernationis. Aſſimilat igitur maxime Deo hoĩem pacificatio: & in excelſo ualde loco cõſtituit. Vnde & in Pſal. altitudini montiũ ſpiritaliũ hęc perfectio tribuit̃. Suſcipiãt. inquit mõtes pacẽ populo. Et merito in ſupremo actionũ beatarũ in hac uita hic dr̃, Beati pacifici.

ET HIS iure reſeruatur in præmium, quoniã filii Dei uocabuntur. Similimi quippe Deo eius filii ſunt: utpote ex Deo nati, & diuinæ facti cõſortes naturæ. Signanter aũt dicit, uocabuntur: & nõ dicit, erũt. Tũ quia in præſenti iã ſunt filii Dei: & nõ expectant ꝙ fiant, ſed ꝙ manifeſtentur: iuxta illud j. Io. ij. Et nunc ſumus filii Dei, & nondũ apparuit quid erimus. Dicendo ergo quoniã filij Dei uocabuntur, promittitur ꝙ manifeſtabuntur filii Dei. Tum quia hoĩes multi ſunt filii, qui non tractantur ut filii, ſed quaſi extranei aut ſerui aut mercenarii habentur. Et propterea pacificis qui iam filii Dei ſunt promittitur ꝙ habendi ſunt in cœleſti patria ut filii, dũ promittitur

ꝙ filij Dei uocabuntur: quandoquidem uocatio cōſona eſt ad id quod uocatur. Hæc de ſeptima beatitudine.

Circa octauam autē beatitudinē, Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, qm̄ ipſorum eſt regnum cœlorum, duplex ſtatim occurrit quæſtio. Prima, an ſit ſermo de iis qui quomodolibet patiuntur, id eſt opprimuntur, uexantur affliguntur &c. propter iuſtitiā. an de iis qui uoluntate patiuntur propter iuſtitiā. Nā ſi primo modo intelligeretur: ſequeretur hoc abſurdū, ꝙ quicunq; quantūcunq; inuiti & impatienter affligerentur propter iuſtitiā, eſſent beati. Si uero ſecūdo modo intelligitur: ſequeretur ꝙ aliquis pateret̄ iniuſtū uolēs quod a philoſophis reputatur impoſſibile. Et patet ſequela: quia ex eo ꝙ patitur propter iuſtitiā, patitur iniuſtū: & ex eo quod uolūtarie, patitur uolēs. Altera quæſtio eſt, qūo ſumitur hic iuſtitia: in ſua ſcilicet communitate, an reſtringatur. Nam ſi iuſtitia ſecundum ſuam communitatē ſumitur, non relinquitur locus nouæ beatitudini: quoniam ſub iuſtitia cōprehendit̄ etiam illa. Si uero reſtringitur, oportet aut uoluntarie reſtringere, aut rationem reſtrictionis aſſignare: quoniam in litera nulla reſtrictionis nota ponitur.

Ad primam quæſtionē dicitur, ꝙ proculdubio hic eſt ſermo de pati nō ſimpliciter abſolute (qm̄ pati nullum bonū eſt) ſed de pati uirtuoſe. hoc eſt patienter & ex charitate: ꝙ eſt pati uoluntarie, ſaltem faciendo de neceſſitate uirtutem. Nec ex hoc ſequitur ꝙ aliquis patiatur iniuſtum uolēs ipſum iniuſtū, quāuis patiatur uolens ipſum pati. Vir enim bonus nō uult iniuſtum quod ſibi infertur, ſed uult illatum ſibi ſuſtinere.

Ad ſecundā quæſtionē dicit̄, ꝙ hic eſt ſermo de iuſtitia generaliter quidē ſumpta ut tn̄ diſtinguitur a myſterio uerbi incarnati. Et quod ratio reſtringendi iuſtitiam, imo reſtrictiuū ipſum habetur ex litera ex hoc ipſo ꝙ apponitur nona beatitudo circa myſteriū uerbi incarnati: ipſa nanque diſtinctio harum duarum beatitudinum cogit fateri earum diuerſitatē, ac per hoc iuſtitiam in octaua ſumi pro iuſtitia abſolute ſecluſo incarnationis myſterio. Et uidetur directe iuſtitia cōſiderari abſolute in ordine ad Deum etiam ſi myſterium incarnationis non eſſet. Quocirca illi in octaua locantur beatitudine, q tantę perfectionis ſunt: ut pro quocunq; uirtutis actu eligāt tolerare

lerare quaſcunq; eis illatas paſſiones: ſiue ille actus uirtutis ſit ſecundum legem diuinam, ſiue naturalem, ſiue canonicā &c. Iuxta hanc enim beatitudinē Machabæi ut non comederent carnes porcinas contra diuinā legē, Ioannes Baptiſta ne omitteret correctionē Herodis. Thomas Cāthuarienſis pro libertate eccleſiaſtica, beati fuerunt: nullus n. horum paſſus eſt propter Chriſtū proprie loquēdo ſed propter iuſtitiam, in fide tamen Chriſti: ſine qua nunquam fuit ſalus. Et quia cōtingit dupliciter pati perſecutionem propter iuſtitiam (uel ita q̧ & paſſio ſit propter iuſtitiā, & perſecutio tendat cōtra iuſtitiā: ut in exemplis allatis inuenitur uel q̧ paſſio quidem ſit propter iuſtitiam. perſecutio autē non tendat cōtra iuſtitiā: quamuis materialiter ſit iniuſta: ut cōtingit ijs qui a ſuperioribus credentibus iuſte ſe facere affligūtur: ut de multis ſanctis legitur inter religioſos uerſatis) ſcito textum principaliter de primo modo patientibus propter iuſtitiam ita intelligi, ut qui ſecundo modo patiuntur propter iuſtitiam, nō excludantur a numero beatorum qui patiuntur perſecutionem propter iuſtitiam.

Istis regnū cœlorum iure datur: quoniā qui in hac uita amplexus eſt pati propter Deum, iuſtum eſt ut in futura uita ſublimetur in agere: & qui hic nō renuit alijs, ſubijci, ſublimetur ut alijs præſit: quæ in regno cœlorū includuntur, regnātes enim & præcellunt & imperant, Sed nō caret quæſtione, cur in octaua hac beatitudine repetitur premium primæ beatitudinis, & nō eſt appoſitū octauum premium? Ad qđ reſpondetur, duplici ratione hoc factū eſſe. Primo, ut quia duo ordines beatitudinum ponuntur (ſcilicet primus penes agere, & ſecundus penes pati) factū eſt ut prima utriuſq; ordinis uelut baſis & fundamentum, reſpiceret præmium, quod inter premia eſt uelut baſis & fundamentum, ſcilicet regnum cœlorū. Secūdo, ut neq; agens patienti, neque patiens agenti præferatur, ſed confeſſores martyribus, & martyres confeſſoribus æquales in eſſentiali gaudia monſtrarentur.

Circa nonā beatitudinē (Beati eſtis quū maledixerint uobis hoīes, & perſecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduerſus uos, mētientes propter me: gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis) multa, occurrūt quærenda. Primo, cur cæteris beatitudinibus deſcriptis in tertia

perſona, hæc deſcribiť in ſecũda perſona, dicendo, beati eſtis. Secundo, cur multiplicentur in hac beatitudine tot uexationum genera: ſcilicet maledictionis, perſecutionis &c. Tertio, cur huic beatitudini ſoli adiũgitur, gaudete & exultate. Quarto, cur præmiũ huius beatitudinis ſolius deſcribitur ſub ratione mercedis. Quinto, cur in hac ſola beatitudine indeterminate ponitur prẽmium. non enim determinatur aliquid certũ pro præmio, ſicut in aliis beatitudinibus (puta regnum cœlorum, poſſidere terram &c.) ſed indeterminate dicitur: merces ueſtra copioſa eſt in cœlis.

Ad euidentiã horum aduertendũ eſt hãc nonã beatitudinem conſiſtere in patiendo ob cõfeſſionẽ uerbi incarnati. Singulariſſima ſiquidem tanti myſterij nouitas ſpecialem habet difficultatem in noſtra cõfeſſione: & propterea ſpecialis perfectio poſita eſt in perſiſtẽdo patiẽter & tolerãdo uarias tribulationes ob hmõi confeſſionem. Quocirca beatitudo hæc licet conueniat cum præcedente in hoc ꝙ utraque conſiſtit in pati propter bonum: differunt tamen in hoc, ꝙ illa habet cauſam quaſi naturalem patienter tolerandi iniurias (quoniam uirtuoſorum eſt imperturbatũ perſiſtere, & immobilem in iniuriis) iſta uero cauſam habet omnino ſupernaturalem: quãdoquidẽ fateri unum & eundẽ hoĩem Deumq; uerũ eſſe &c. oẽm excedit facultatẽ intellectus: & propterea beatitudo hæc tã diſſimiliter ab aliis deſcripta eſt: nouiter ſiquidẽ inſerta generi humano tam ſupernaturalis perfectio, decuit ut multis quaſi priuilegiis decoraretur. Vnde ad primũ quæſitum dicitur, ꝙ ideo in ſecunda perſona deſcripta eſt hæc beatitudo, quia noua perfectio hæc eſt inchoãs in ipſis Chriſti diſcipulis, reliquæ autem tanquã cões & antiquę quę prius erãt, in tertia perſona deſcriptæ ſunt. Ad ſcđm uero quæſitum dr̃, ꝙ multiplicatio uexationum ad hoc ſpectat, ꝙ Chriſtus in Chriſtianis & corde & ore & opere refutandus eſſet, habẽt enim Chriſti perſecutores in corde Chriſtum odio, & ore blaſphemant, & tormentis perſequuntur. Non ſic aũt cõtingit in octaua beatitudine: quoniam etſi propter iuſtitiam aliqui uexantur, iuſtitia tñ cõiter & corde amatur, & ore laudatur. & illi met qui iniuſte uexati ſunt, laudabiliter recẽſentur inter uirtuoſos: & nos autem prędicantes Chriſtum crucifixum, quia Iudæis eſt ſcandalum, & gentibus

tibus ſtultitia:& apud ſapientes huius mũdi ſuperſtitio, omne genus mali inſequitur, dum & odio habentur (quod ſcd̃m antiquã translationem hæc litera primo loco ponit, dicẽs: Beati eſtis quũ oderint uos. ubi nũc legit̃, quũ maledixerint uobis) & facto perſequuntur uos, & uerbo dicunt omne malum aduerſus uos propter Chriſtũ. Omne igitur genus mali explicatur in hac beatitudine: quoniã totũ imminet patiẽdũ ob Chriſti cõfeſſionẽ, quod cõiter in aliis patiẽdi cauſis nõ eſt. Et ſcito ꝙ contextui & materię cõſonat antiqua tranſlatio, ſcilicet, quum uos oderint homines. Tum quia ſic explicatur omnis gradus perſecutionis, ſcilicet corde, ore, & opere. Tũ quia ſic non bis ponitur perſecutio oris: ut in noua fit tranſlatione: dũ primo dicitur, maledixerint, & ſecũdo, dixerint omne malũ. unde corrupta uidetur hæc tranſlatio. Ad tertium quæſitum dicitur, ꝙ huic beatitudini annectitur gaudium & exultatio duplici ratione. Primo, ut quemadmodum explicite commemorantur in ea tot mala, ita accumulentur bona. iuxta illud: Secundum multitudinem dolorum meorũ in corde meo conſolationes tuæ lætificauerunt animam meã. Secundo, ad monſtrandum abundantiam gratiæ ſpiritusſancti, quæ conferenda erat ſanctis martyribus noui teſtamenti: iuxta illud Ioan. vij. Nondũ erat ſpiritus datus, quia Ieſus nõdum erat glorificatus. Quia ergo confeſſor Chriſti non ſolum uirtutem patiendi, ſed gaudẽdi & exultãdi in tribulationibus accepturi erãt, ideo perfectis patiẽtibus propter Chriſtũ dr̃, gaudete & exultate. Quod impleſſe Apoſtolos ex eo patet, ꝙ ibant gaudẽtes a conſpectu concilii, qm̃ digni habiti ſunt pro nomine Ieſu cõtumeliã pati. Impleſſe quoque ſanctos martyres ex geſtis eorum patet, unde Laurẽtius inquit, Gaudeo plane quia hoſtia Chriſti effici merui &c. Ad quartũ quæſitũ dicitur, ꝙ ratio mercedis ad excellentiã pertinet patientium propter Chriſtũ: quia etſi non ſunt cõdignæ ſcd̃m ſe paſſiones huius tẽporis ad futuram gloriã, ex eo tñ ꝙ Chriſti cõfeſſores Chriſti membra ſunt, & ut caput ſuũ tueantur, libẽter patiuntur: ius ſibi uendicãt futuræ gloriæ tanquã mercedis debitæ pro ſuis laboribus. unde & Paulus dicebat, Bonũ certamẽ certaui, curſum cõſummaui, fidem ſeruaui: in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quã reddet mihi dñs in illa die iuſtus iudex. In reliquis itaq; bea-

titudin:bus nulla facta eſt mẽtio de mercede, ſed hoc ultimæ beatitudini reſeruatũ eſt: quia in aliis nulla facta eſt mẽtio de Chriſto, cui in ſuis mẽbris iure debẽt ęterni gloria: ſed in hac ſola. Ad quintũ quæſitũ dr̃, ꝙ indeterminatio mercedis ad immẽſitatẽ ſpectat præmij, ex hoc n. ꝙ indeterminate relinquitur copioſa merces, infinitũ inſinuatur præmiũ, & hoc ad commẽdationẽ huius beatitudinis præ cæteris ſpectat. Et merito: qm̃ ſi iuxta teſtimoniũ. Saluatoris, maiorẽ charitatẽ nemo habet, q̃ ut animã ſuã ponat quis pro amicis ſuis: nemo maiorẽ habet perfectionẽ, q̃ qui pro Chriſto amico ſuo aĩam ſua ponit: quod ad hãc ſpectare beatitudinẽ conſtat. Poſtq̃ igit̃ octo beatorũ genera in hac uita Saluator deſcripſerat, ad ſuos dirigẽs ſermonẽ diſcipulos, nonum beatitudinis genus in ipſis inchoandũ hac nona beatitudine deſcripſit: ſimulq; monſtrauit ad felicitatẽ eſſe ipſos euectos, eo ipſo ꝙ ad cognitionẽ & confeſſionẽ ipſius Chriſti aſciti ſunt, ut penetrarẽt beatos eſſe in utraq; forte. ſ. & quũ bona a Chriſto acciperẽt. & quum mala ꝓpter Chriſtũ paterẽtur. Quantæ aũt excellẽtiæ ſit beatitudo hæc nõ ſolũ ex allato dñi teſtimonio patet, ſed ex eo ꝙ principes Chriſtianæ religionis (ſancti martyres. ſ.) in ea locati sũt.

Svperest nũc ut ad tres reſeruatas in fine huius tractatus qõnes ſoluẽdas reſpõdeatur. Ad primã igitur in principio huius tractatus propoſitũ quinto loco (an. ſ. beatitudines iſtæ gradatim enumerẽtur) reſpondet̃ affirmatiue: ita ꝙ gradatim enumerẽtur & ſecundũ merita, & ſecundũ præmia: ſemper nãque aſcẽditur utrobiq;. Et quidẽ ꝙ merita ſemper aſcẽdatur, declaratur ſummarie dupliciter, Primo, ex parte materialiũ. Nã ſupra exteriora bona quæ ſunt materia primę beatitudinis ſunt uindicabilia quæ ſunt materia ſecundæ: & ſupra uindicabilia, delectabilia quę ſunt materia tertię: & ſupra hęc ſunt debita cuilibet, quæ ſpectãt ad quartã: & ſupra hæc gratuita, quæ ſunt quintæ: ſupra quæ eſt immunditia oĩs, quã tollit ſexta: ſupra quã eſt perturbatio, quã tollit ſeptima: & ſuper hæc perſecutiones, quas ſuperat octaua: & ſupra oẽs eſt omne perſecutionum genus cõtra Chriſtũ, quæ ſuperant̃ in nona. Secundo, ex parte interioris diſpoſitionis aĩ. Nam etſi bene diſpoſitus eſt qui nouit ſeipſum, & externa bona deſpicit, iuxta primã beatitudinẽ: melius tñ diſpoſitus eſt qui ẽt quũ deſpicitur & paruι fit,

cũ fit,uincit in bono malũ,& hoc melior eſt,qui undique ſe in miſerijs circũſpiciens,luget hãc peregrinationẽ. & hunc præ ſtat cui propriũ non ſufficit bonũ, ſed cuiq; debitũ ſitit:hũcq; excellit, qui nõ ſolũ debita cuique ſed gratuita ut ſubleuentur appetit & efficit,qui aũt ad uniuerſam uitæ munditiã aſcendit altior eſt:& hunc ſuperat,cui nõ ſufficiunt mũda,ſed ſtudet ad tranquillitatẽ ordinis efficiendã, ſuper hos quoq; oẽs merito locatur qui propter hęc patitur,& uincit perſecutiones: ſed in ſupremo iure ponitur,qui incarnati uerbi luce perfuſus ꝓ illo oĩa patiẽdo ſuperat. Si uero ad præmia ſpectetur, primũ præmiũ inuenitur, ꝙ beatorũ eſt regnũ cœlorum,ſed q̃a noſtrum poteſt eſſe aliquid quod nõ poſſidemus, ſecundo ponitͬ poſſeſſio eiuſdẽ. & quia multa poſſidemus cum triſtitia, tertio poni tur cõſolatio, & quia cõſolati q̃nq; nõ uſque ad ſatietatẽ cõſo lamur,ideo quarto ſaturitas ponitͬ: ita ꝙ ponitur regnum cœlorum noſtrum,poſſeſſum cõſolati uſq; ad ſatietatẽ:& q̃m ſatiati regno defectui remanemus, quinto ſecuritas a periculis oĩum defectiuarum noſtrarum cõditionum per miſericordiæ cõſecutionẽ, ponitͬ,& q̃m parũ eſt corregnare,niſi cõuerſatio cum rege habeatur:ideo ſexto ponitur uiſio Dei, & q̃r uidere Regem ẽt ſeruitoribus cõceditur: dignitas filialis ſuperadditur ſeptimo,loco,ut beati regnẽt cõſolati, ſatiati, ſecuri,uidẽtes Deum ut filii Dei. his aũt præſtat regnũ cœlorũ duplici iure debitum.ſ.merito actionis, & merito paſſionis q̃d octauo loco ponitur.& oĩa demum excellit merces immenſa, quæ ob ſui infinitatem non ſpecificatur,quæ nono loco ponitur.

AD duas reliquas q̃ões in præmio primæ beatitudinis ꝓpoſitas(ſcilicet cur in beatitudine prima & octaua ac nona ꝓponitur præmium per uerbũ præſentis t̄pis, in aliis uero per uerbum futurum:& rurſus cur in illis tribus per uerbũ ſubſtantiuũ,in aliis uero per uerba adiectiua)reſpondetur ꝙ differentia præſentis & futuri tẽporis mõſtrat aliquid præmij eſſe præſens in hac uita,& aliquid in futura reſeruari uita. Differentia autem uerbi ſubſtantiui & adiectiui mõſtrat differentiã inter ſubſtantiuũ ius ęternæ felicitatis,& ipſam ęternã felicitatẽ in exequutione:ita ꝙ ex hoc ꝙ uerbo ſubſtantiuo præſentis temporis(ſ.eſt)definitur præmiũ æternum,ſignificatur ꝙ in pręſenti uita beati habent ſubſtantiuũ ius æterni præmij. Et uero

ſic eſt. quoniam (ut Ioannes teſtatur) iã ſumus filij Dei: quod ſi filij & hæredes: ut Paulus inquit. Et quamuis quanto tempore hæres paruulus eſt, nihil differt a ſeruo: eſt tamen dominus omnium. Quia igitur in præſenti uita adhuc poſitorum beatorum uere eſt regnum cœlorum: ideo præſentis temporis uerbo ſubſtantiuo dicitur, Quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum, Quia autẽ exequutio poſſeſſorij & fructus in alia ſeruantur uita, ideo per uerba futuri temporis adiectiua idem præmium deſcribitur. Et quia ſubſtantiuũ ius æterni præmii unũ eſt & cõmune omnibus beatis, ideo in prima beatitudine utriuſq; ordinis agentium & in prima ordinis patientium) ponitur huiuſmodi ſubſtantiuum præſens in reliquis autem ordinibus agentium multiplicitas fructuum qui in exequutione percipiũtur, explicatur. Nona autem beatitudo multipliciter priuilegiata etiam hoc habet. Tũ quia licet ſecunda ſit in numero patientium, caput tamẽ conſtituit nouum patiendi: quoniam ſicut uerbũ incarnatum paſſum inſtaurat omnia, ita paſſio pro Chriſto inſtauratiuum eſt paſſionum. & propterea tanquam prima habet uerbum ſubſtantiuum præſentis. Tum & melius, ad denotandum ꝙ ſola hæc beatitudo ex propria ratione habet præſentiam præmij cœleſtis ſtatim: nam cæteræ beatitudines nihil habent in ſe unde ſtatim ponant beatos in cœleſti patria: quia nõ claudunt in ſe Chriſtum mortuum, qui aperuit cœlos (unde Ioannes Baptiſta & alij priores quamuis beati hic, non tamen cœlos ſtatim ingreſſi ſunt) nona autem beatitudo Chriſtum mortuum in ſeipſa continet. Propter qđ in futuro Saluator ponit in illa uexationes, dicens, quum oderint, perſecuti fuerint, & dixerint omne malum: tanquã deſignans tempus poſt ſuam mortẽ ac reſurrectionẽ, & propterea ſola nona beatitudo ſtatim hinc transfert in cœlos ex propria ratione. Et ad hoc deſignandum, priuilegiũ, propoſuit Saluator illius præmium per uerbum ſubſtantiuum præſentis temporis, tanquam diceret, ꝙ uos propter me patientes non expectaturi eſtis, ſed iã habetis mercedẽ copioſam ſtatim ut hinc migratis, præſentem. Et hæc de euangelicis beatitudinibus. In monaſterio ſancti Martini de ſacro monte Pannoniæ, dominica quinquageſimæ. Anno domini. MDXXIIII.

Quin-

QVINTVM IENTACVLVM: IN QVO QVINQVE TRACTANTVR QVAESTIONES.

OCcvrrvnt quinto tractandæ quinq; apud Euangeliũ ſententiæ. Prima habetur Matth. xv. Munus quodcunq; ex me eſt, tibi ꝓderit. Secunda habetur ibidem: Omne quod in os intrat, in ſeceſſum emittitur. Tertia habetur. Luc. xvj. Qui fidelis eſt in minimo, & in maiori fidelis eſt: & qui iniquus eſt in modico, iniquus eſt & in maiori. Quarta habetur ibidem. Si Moyſen & prophetas non audiunt, neque ſiquis ex mortuis reſurrexerit, credent. Quinta habetur Ioan. j. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.

Circa Scribarũ & Pharisæorum ſententiam, qua ſub ſpecie religionis tollebant pietatem, ambiguitas occurrit, q̃d ſignificat traditio hæc. Qui dixerit patri uel matri, munus quodcunque ex me eſt, tibi proderit. Nam aliquod horum tuum uidetur ſignificare. Aut quod abſolute religio qua aliquid offertur Deo, præferenda eſt pietati, qua honoramus parentes. Et in hoc ſenſu traditio iſta irreprehenſibilis eſſet: quoniam ſanctam contineret doctrinam, cuius oppoſitum dominus teſtatur. Aut quod in articulo neceſſitatis iam conſtitutis parentibus, filij religionis prætextu uacarent muneribus offerendis Deo, omittendo pietatis officia debita parentibus. Et iuxta hunc ſenſum traditio hæc iniquam contineret doctrinam: ut patet. Sed ex Euangelico textu non uidetur haberi hic ſenſus: quoniam nulla fit ibi mentio de neceſſitatis articulo, in quo cõſtituti præſupponantur parentes. non enim dicitur: ſi dixerit homo patri uel matri in neceſſitate cõſtitutis: ſed abſolute ſi dixerit patri uel matri. Aut quod Deo iam licite dicata uoto a filiis, propter ſuperuenientem articulum neceſſitatis parentum, non eſſent in ſubſidium ſeu uſum parentum cõuertenda. Et iuxta hunc ſenſum uſque in hodiernũ diẽ approbatur traditio iſta a multis doctoribus ſacris. Et emergit hinc literalis q̃o: an de munere dicando Deo, an de munere per uotum dicato Deo ſit ſermo, quũ dicitur, Munus quodcunque ex me &c. Magni ſiquidem refert utro modo in-

telligatur: Nam ſi de munere iam dicato Deo per uotum eſt ſermo, traditio Phariſæorum diuinā uidetur habere traditionem pro fundamēto. Si autem de offerēdo munere eſt ſermo ſimplex religio in quæſtione uenit.

A D euidentiā ſententiæ huius ſciendū eſt dupliciter exponi poſſe traditionē Scribarum & Phariſæorum. Primo, ut uerba illa, munus quodcūq; &c. intelligant ut excuſantia, ſecundo ut intelligātur tanq̄ obligantia. Et ſiquidē ſumant ut excuſantia, traditio iſta cōſiſtit in duobus documētis. Primū eſt, ꝙ filii uacarēt diuinis oblationibus, nō curādo de ſubuentione parentū. Secundū eſt, ꝙ filij excuſarēt ſe cum parētibus de huiuſmodi cōmiſſione & omiſſione his uerbis. Munus quodcunque ex me eſt, tibi proderit. hoc eſt, nō credatis me poſtponere curā ueſtri: qm̄ offerēdo Deo, curā ueſtri habeo: qm̄ quod offero Deo, uobis proderit. Si uero verba hæc ut obligātia intelligātur ſenſus phariſaicæ traditionis eſt, ꝙ ſi filius dixiſſet parentibus, totum quod eſt ex me, uolo offerre Deo, ex tunc obligatus erat filius ad diuina Deo, ita ut non liceret ei quicq̄ facere pro parētibus. Et hunc ſenſum magis ſonat textus Euāgelicus: qm̄ Mar. vij. poſtq̄ dictum eſt. Si dixerit homo patri aut matri corban, qđ eſt donum quodcunq; ex me tibi profuerit: ſubiūgitur: & ultra nō dimittis eum quidquā facere patri aut matri, ubi apparet ꝙ poſtq̄ filius dixerat illa uerba patri aut matri, uetabatur filius facere quicquā patri aut matri: ac per hoc obligationē incurrerat ex uerbis dictis patri aut matri. Et iuxta hunc ſenſum collige quinq;. Primo, obligationē filii ad diuina: quæ ex allatis Marci, uerbis hr̄. Secundo, autoritatē qua habebatur iſta obligatio. & hæc erat traditio ſcribarum & phariſæorum, ut in litera patet. Tertio, modū, quo cōtrahebatur hæc obligatio. Ex ex textu hr̄ ꝙ ex hoc ipſo ꝙ filius dicebat hæc uerba patri cōſurgebat in filio hæc obligatio ſic docentibus ſcribis & phariſæis, ſi dixerit homo patri aut matri &c. Quarto, efficaciam huius obligationis, ꝙ erat adeo efficax ut redūdaret in impietatē erga parentes. Et hoc expreſſe dn̄s dixit. Quinto, materiam obligationis. Et hæc erat totū quod erat ex filio. Et hoc inſinuat textus dicens. Et ultra non ſinitis eum facere quicq̄ pr̄i aut matri. vnde uı̄r ꝙ iſta obligatio erat quædā mancipiatio filii ad diuinum obſequium, & tā

arcte

arcte exibebatur a ſcribis & phariſæis, ut non permitteretur filius facere quicquam patri aut matri. Vbi patet multipliciter erraſſe ſcribas & phariſæos. Primo ꝙ ubi nulla erat obligatio obligationem iudicebant: non. n. ex uerbis ad patrẽ aut matrẽ oritur mãcipatio ad diuina, ſed ex uoto quod fit nõ homini ſed Deo, Secundo, in extendendo huiuſmodi obligationẽ negandũ omne obſequium patri, quum tamẽ nulla ſit tanta mãcipatio etiã profitentium tria uota religionis, quæ non permtitat multa facere patri aut matri.

Ad quæſita aũt retrogrado ordine reſpondẽdo dr̃, ꝙ nõ eſt hic ſermo de munere dicato per uotum: tũ quia nulla fit in textu mẽtio de uoto: tum quia materia nõ exigit ut admiſceatur obligatio uotiua huic textui, qui de traditione humana, & nõ de uoto qđ ſpectat ad traditionẽ diuinã, loquitur, tũ quia expreſſe Marcus Euãgeliſtã interpretatur corbã, hoc eſt donũ, conſtat. n. ꝙ donum eſt datio liberalis, ac per hoc non ex neceſſitate uotiua offerendũ. Eſt ergo ſermo de munere dicãdo Deo, ſiue illud munus intelligatur cõſiſtere in rebus exterioribus, iuxta primã expoſitionem, ſiue intelligatur cõſiſtere in toto qđ poterat filius, iuxta ſecundã expoſitionẽ. Ad prima uero quęſita reſpondetur, ꝙ ſenſus traditionis huius nullus illorum trium eſt determinate, ſed doctrina phariſæorũ & ſcribarum conſiſtebat in hoc ꝙ religio tãti facienda eſt, ut propter eã nõ ſit curandum quid filius debeat patri, aut matri, neq; ſit curandum de diſtinctione, an pr̃ egeat, aut nõ egeat. Et hoc teſtãtur uerba dñi, primo dicẽdo ꝙ traditio iſto cõtrariat̃ præcepto de honore parentum, ꝙ nihil aliud eſt dicere q̃, ꝙ nõ curat de debitis pietatis officiis erga parentes, ſiue dẽat ex articulo neceſſitatis, ſiue quomodolibet aliter. Secũdo, dicendo!, & ultra nõ dimittis eũ quicquam facere patri ſuo aut matri, Hinc. n. manifeſte apparet ꝙ religionẽ adeo exigebãt ut pietas erga parentes ob religionẽ tolleretur, quod conſtat eſſe iniquiſſimum. Hæc de prima quęſtione.

Circa ſecundam dubitationẽ de uerbo dñi. Omne ꝙ in os intrat, in ſeceſſum emittitur, Phyſicorũ obiectio occurrit, ſalſam eſſe hanc ſñiam ſic dicentium, qm̃ aliquid alimẽti quod per os ſumimus, cõuertitur in ſubſtantiã ſumẽtiũ, ac per hoc nõ totum qđ per os intrat, in ſeceſſum emittitur. Ad hoc

dicitur

dr, ꝙ licet multipliciter gloſſari poſſit uerbum dñi ſcriptum apud Matthæũ, quia tñ Marcus Euangeliſta ſuppleuit ꝙ Matthæus tacuit de uerbis dñi, ideo expoſitiones oẽs ſuperfluæ apparent ĩ. ſenſum literalem manendo. Marcus. n. cap. vij. afferẽdo hanc dñi ſnĩam dicit. Omne extrinſecus introiẽs in hominẽ, nõ põt eum coinquinare: quia nõ intrat in cor eius, ſed in uentrẽ uadit, & in ſeceſſum exit purgans oẽs eſcas. Vbi manifeſte patet dñm non dixiſſe oẽ intrans in os exire in ſeceſſum: ſed dixiſſe, oẽ intrans in os exire in ſeceſſum, purgãs oẽs eſcas: hoc eſt exire in ſeceſſum ſm partes purgatiuas eſcarum, ac propterea nullã eſſe ambiguitatem in dñi ſententia patet, ſi integra referatur: ſed quæſtioni locus eſt, ubi non integra ſententia affertur, ut a Matthęo recitatur. Hæc de ſecunda.

Circa tertiã quæſtionẽ (de uerbis dñi, Qui fidelis eſt in minimo, & in maiori fidelis eſt: & qui iniquus eſt in modico, & in maiori iniquus eſt) ambiguitas occurrit quo ad primã ſnĩam. Tum ex experientia: quia multi fideles inueniuntur in rebus paruis: qui tñ in rebus magnis ſeu maximis fidem uiolant. Regnãdi nanq; gratia iuſiurandũ ẽt uiolãt, qui militarẽ ſemper fidẽ ſeruauerũt: & ſic de ſimilibus. Tum ex ratione: quia maius attractiuũ, maiorẽ ingerit tẽtationẽ: ac per hoc q nõ ſuperatus eſt a paruo attractiuo, ſuperatur deinde a magno attractiuo ut fidem uiolet. Vnde non eſt ſm rationem conſequens, ut qui fidẽ ſeruat in minimo, fidẽ ſeruet in magno. Similiter quo ad ſcđam ſnĩam experiẽtia teſtaẽ ꝙ multi peccãt in paruis, qui tñ non peccarent in magnis. Multi. n. ſunt peccãtes uenialiter, & mẽtientes officioſe, qui non peccarẽt mortaliter: qui nõ mẽtirẽtur pernicioſe. Habet quoq; ratio, ut ſicut nõ oĩs infirmitas corporalis ducit ad mortẽ: ita nõ omnis lapſus ſpiritalis ducit ad mortẽ animæ: ac ꝑ hoc nõ eſt cõſequẽs, ut qui iniquus eſt in modico, iniquus etiam ſit in magno.

Ad horum euidentiã recolẽdum eſt dupliciter ad aliquid operandũ nos poſſe cõparari: uel ſm rationẽ habitualis uirtutis ſeu uitij reſpiciẽtis illud opus, uel quomodolibet cõtingat, uerbi gratia, ad operandũ quod iuſtum eſt põt homo ſe habere uel ſm habitum iuſtitiæ (hoc eſt ſm quod inclinat uirtus iuſtitiæ habituatã) uel quomodolibet aliter puta ex aliqua paſſione, aut ex aliqua amicitia, uel odio &c. ſicut etiam in artificialibus

cialibus ædificato poteſt ſe habere ad conſtruendam domum uel ſecundum artem ædificandi, uel quomodolibet, aliter ędi ficãdo prout uult. Quum aũt fides de qua Saluator loquitur, uirtus q̃dam ſit qua fiunt dicta, dupliciter de homine fidei loqui poſſumus. Primo, per ſe & formaliter, hoc eſt quatenus fidelis, & quatenus ex fide operatur. Et ſic proculdubio qui fidelis eſt in paruo, fidelis eſt in magno aut maximo: quoniam uirtutis obiectũ quũ non ſit minimũ quid, ſed magnũ aliquid ac difficile: uirtus illa q̃ ad minima ſe extẽdit, multomagis ad magnũ tendit tanq̃ ad ꝓpriũ obiectũ. Si uero loquamur de hoĩe fideli per accidens (hoc eſt ſcd'm cõiuncta aut aduentitia accidẽtia) ſic nulla eſt certa regula niſi ꝙ faciat prout uolet. Et ex hoc capite contingit, ut multi fideles ſint ĩ paruis, qui fideles nõ ſint in magnis: non. n. hoc prouenit ex defectu fidei, ſed ex defectu nõ utentis fide. Nã quantũ eſt ex parte fidei, q ex fide bene ſe habet in paruis, multo magis ex eadẽ bene ſe haberet in magnis. ſed tales in magnis ideo infideles inueniũtur, quia aliunde mouentur q̃ ex fide. Nulla. n. uirtus adeo firmat aĩum hoĩs ad ſeipſam quin relinquat libertatẽ non utendi ipſa. Et ꝑ hoc patet rñſio ad primã obiectionem. Ad ſcd'am uero dr̃, ꝙ uirtus quum ſit habitus de difficili mobilis, & circa difficile: aut non eſt ſi a magno ſui generis attractiuo uincitur, aut ſi ẽ, ſuperat ſui generis q̃cunq; impedimenta. Nõ. n. tẽperantia ſuperatur a ſuperfluis delectationibus tactus: ſed oẽs eos moderãdo domuit. De attractiuo ergo tentante hoĩem ad perfidiã, dupliciter loqui poſſumus. ſ. per ſe, uel ꝑ accidens. Nã ſi loquimur de attractiuo ſpectante per ſe ad genus fidei, nõ eſt ratio maior corrumpendi fidem in maiori attractiuo, q̃ in minori: quin potius facilius eſt delinquere fidelẽ circa minima q̃ circa magna: qm̃ circa magna tanq̃ circa proprium obiectũ magis uigilat uirtus. Si uero de attractiuo extraneo ſermo eſt nihil officit propoſito: qm̃ ſermo dñi per ſe & formalis eſt. Et ꝑ hoc facile patere põt quid dicendum ſit ad obiecta cõtra ſecũdam ſñiam. Nã proportionaliter dicendum eſt de uitio iniquitatis, ſicut dictum eſt de fidei uirtute. Eſt. n. ſermo dñi de iniquitate per ſe & formaliter: & intendit ꝙ ſi quis ex iniquitate male ſe habet in modico, ex eadẽ iniquitate male quoq; ſe haberet in magno, ſi magna materia præſentatur: qm̃ iniquitatis obie-

tis obiectũ nõ eſt paruũ quid(quum modicũ pro nihilo reputetur)ſed magnũ aliquid,ac per hoc ſi iniquitas eſt tanta ut etiã ad minima deiiciat aĩum: multo magis ad magna flectet tanq̃ ad propriã materiã. Vnde & prouerbialiter dr̃: Cani lingẽti cinerem ne credas farinã. Obiecta aũt in oppoſitum ſimiliter ſoluuntur,ꝙ.ſ. militant ſ̃m ea quæ ſunt per accidens. Ex fragilitate ſiquidẽ humana,& nõ ex iniquitate peccant uenialiter qui non peccarent mortaliter.& ſimiliter non ex mentiẽdi conſũmmato uitio mentiuntur iocoſe,aut officioſe,qui nõ mentirentur pernicioſe:ſed ex alijs accidentibus. Non obſtat quoq; adducta ſimilitudinis ratio de infirmitate, qm̃ non dicit dominus omnẽ infirmitatem ducere ad mortem: ſed ꝙ tã uirtus quã uitium ſi ducit ad modicum ſui generis, ducit etiã ad magnum illius generis. Obiectio autẽ de genere in genus migrat:de infirmitate ſcilicet nõ mortali, ad infirmitatẽ mortalem. Stat itaque domini ſententia per ſe & formaliter intellecta,firmiſſima ueritate ſolida. Hæc de tertia.

Circa quarto loco propoſitam ſententiam Abrahæ, Si Moyſen & prophetas non audiunt. neq; ſi quis ex mortuis reſurrexerit,credent:ambiguitas occurrit. Tum quia experientia teſtatur ꝙ multi gentiles ex miraculis uiſis cõuerſi ſunt ad fidem,qui nec Moyſen nec prophetas audiſſent. Tum quia rõ ad hoc ducit,ut plus moueantur a Moyſe & prophetis, ſi adiũcta fuerit reſurrectio alicuius mortui,q̃ ex Moyſe & prophetis ſolis. Vnde uſq; hodie nõ deſunt Chriſtiani dicẽtes, ſi uideremus unũ mortuũ reſurgere,faceremus & diceremus &c.

Ad hoc dicitur ꝙ ſñia hæc Abrahæ duplicẽ inſtructionẽ cõtinet. Docet nãq; primo gratiam fidei:ꝙ.ſ. fides donũ Dei eſt,& non eſt opus ſolius hominis; quantumcunq; moti a miraculis multis uiſis. Et hoc aperte ſignificant uerba hæc Abrahæ dicentia ꝙ quantumcunq; mortuus aliquis reſurgẽs teſtetur hominibus de pœnis inferni,non propterea credẽt. Hinc.n.habemus ꝙ miracula uiſa non ſunt ſufficientia ad inducendũ nos in fidei uirtutẽ. Dico autem notabiliter in fidei uirtutẽ:ad excludendum fidem coactam(qua ex euidentia miraculorũ & operum etiam dæmones uelint nolint credunt,& contremiſcunt) & qm̃ ad literam Abraham loquitur de fide formata,qua carebant fratres diuitis: qui ex eo ꝙ Abraham uocat pa-

cat patrem,teſtatur ſe & fratres ſuos fideles fuiſſe. Et ĩ. hanc doctrinam manendo, nullam habet quæſtionem Abrahæ ſententia. Sed ultra hoc docet ſcđo ſtatutã pœna fidelibus paruipendentibus ſacras ſcripturas: ita ꝙ ſententia hæc intelligenda uidetur ut relatiua diuini iudicij: ut hinc intelligamus diuina diſpoſitione deſertum iri eos qui Moyſen & prophetas nõ audiunt. & ita induratos relinqui, ut ẽt ſi uiderent miracula, non mouerentur propterea ad ueram charitatem. Et merito, quia ex eo ꝙ diuinã largitatem qua ꝓuidit nobis de Moyſe, & prophetis (hoc eſt de ſacra ſcriptura) deſpiciunt: merent̃ ut nec per miracula uiſa cõuerſionis gratiã conſequantur. Nã tales ſe habent ad uerã conuerſionem in Deum tanq̃ nõ diuinæ gratiæ, ſed humanam tantũmodo opus ſit uera ad Deũ cõuerſio. Inde quidem aſſeuerant ꝙ ſi uiderent mortuũ reſurgere facerent & dicerent &c. Quo fit ut adeo ſibijpſis relinquantur ẽt quũ miracula uidẽt, qui in ſeipſis cõfidunt., ꝙ ſi miracula uiderent, nõ cõuerterent̃. Et ꝙ ita ſit ut Abrahã dixit, teſtatur Io. Euãg. c. xj. diſtinguens inter Iudæos præſentes reſurrectioni Lazari, ꝙ quidam crediderunt: quidã aũt abierũt ad phariſæos, & dixerũt eis q̃ fecit Ieſus. Et inde põtifices & phariſæi cõcilium collegerunt ut interficerent Ieſum, ex hoc. n. ꝙ præſentiũ in reſurrectione Lazari quidã crediderũt ĩ Chriſtũ, & quidã nõ, manifeſta fit ueritas ſententiæ Abrahæ, ꝙ nõ ex hoc ꝙ aliquis ex mortuis reſurgit, credunt hoĩes, ſed ex dono Dei. Eſt ſiquidem credere donũ Dei, ut Apoſtolus dixit.

AD obiecta autem in oppoſitum dicitur, ꝙ licet cõe ſit tã fidelibus q̃ infidelibus hoc (. ſ. ꝙ credere eſt donum Dei, & non ex ſolis nobis quantũcunq; uideamus miracula) diuina tñ prouidentia, differentia ordinata uidetur inter fideles & gentiles. & fideles qui habent Moyſen & prophetas., ſi nõ audiũt illos, relinquantur ſibiipſis, ut nec ex miraculis conuertantur gentiles autem qui hoc ſacrilegio diuina nõ contempſerũt, miraculis adiuuandi ad conuerſionẽ ſint. unde Marchus Euang. de conuerſione infidelium dicit, domino cooperãte & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Et ad hanc denotandum differentiam Abraham damnato diuiti dixit, Habẽt Moyſen & prophetas: audiant illos. ſignificatur. n. per hoc ꝙ fratres illius diuitis erant de numero fidelium, qui habebant Moyſen

& prophe-

& prophetas. Vnde obiectio de gentilium conuerſione ob miracula, non militat contra hanc ſententiam. Ad alteram uero obiectionem dicitur ꝙ licet multiplicato motiuo ad cõuerſionem facilior ſit cæteris paribus hominis conuerſio: in pœnam tamen datur fidelibus contemnentibus traditiones ſacrarum ſcripturarum, ut nec ex multiplicatis motiuis extrinſecis conuertantur. Arrogantibus enim ſibiipſis conuerſionem ſi uiderent miracula, reſiſtit Deus ſubtrahendo conuerſionis gratiã ſcriptum eſt enim: Superbis Deus reſiſtit. Et eſt ſentẽtia hæc Abrahæ intelligenda regulariter. nam non eſt propterea alligata manus Dei, ut non poſſit ex ſpeciali gratia conuertere aliquem huiuſmodi contemptorem excitando ſimul illum ex aliquo uiſo miraculo. Hæc de quarta.

Circa uerba Ioan. Euang. quinto loco propoſita. Quotquot aũt receperunt eũ, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri: triplex ambiguitas occurrit. Prima eſt, q̃d ſit hm̃oi poteſtas. Secunda eſt, qũo ſtant iſta duo ſimul, ꝙ receperint Deum, & ꝙ non ſint filii Dei, ſed hñt poteſtatem ut fiant filij Dei. Nã ſi receperunt eũ, iã ſunt filii Dei, & ſi ſunt filij, nõ opus hñt ut fiant filii: quod.n. iam eſt, nõ põt amplius fieri. Et ecõtra ſi poſſunt fieri filii: ergo non ſunt filij: & ſi non ſunt filij, nõ receperunt eum. Tertia eſt, qũo conſonat ſibiinuicem hæc duo. ſ. poteſtas & fieri. Nam poteſtas actiuum ſignificat principium ac per hoc actionis eſt: fieri uero paſſionem ſignificat. Diſſonant ergo ab inuicem ꝙ ſit poteſtas fieri: tanq̃ ſi diceretur poteſtas patiendi: quod uidetur implicare contraria ſimul. poteſtas enim eſt poteſtas faciendi, & non patiendi.

Ad horum euidentiã duo ſunt ꝑnotãda: Primũ eſt, diſcretio eius quod eſt Dei, ab eo ꝙ ex nobis eſt in receptione qua Deum recipimus per fidẽ. Interueniunt ſiquidẽ in hm̃oi receptione duo: hoc eſt donũ Dei, & uoluntariũ opus noſtrũ. Nec ſeparantur hæc duo ſcd̃m tp̃s, ut uel prius tp̃e ſit opus noſtrũ quam Donum Dei, uel prius tempore ſit donum Dei, quam opus noſtrũ, ſed ſimul tp̃e efficiẽti nos dono Dei, recipimus ipſum credendo. Scd̃m eſt, diſcernere inter id ꝙ de facto diuina prouidẽtia diſpoſuit, & id quod potuiſſet, ſi uoluiſſet aliter diſponere. Nã de facto diſpoſuit diuina largitas, ut donũ fidei annexũ haberet donũ diuinæ filiationis ꝑ adoptionẽ. Ordinauit

uit ſiquidé immobiliter ut credétes in eũ, diuinæ eſſent natu ræ cõſortes. Potuiſſet aũt ſi uoluiſſet ordinare, ut donũ fidei nõ haberet filias adoptionis donũ annexũ, ſed aliquod aliud ꝓmium apponere fidelibus ſuis dãdum, quũ nulla appareat rõ neceſſariæ connexionis inter fidem & cœleſtem filiationem. Quibus prælibatis dr̃ uerba Ioan. Euang. dupliciter poſſe exponi. Primo, de receptione per fidé ut ſic: hoc eſt abſtrahédo a fide formata charitate. Et iuxta hunc ſenſum poteſtas eſt ipſa fides: quæ ut eſt qua credimus, uocatur fides: ut aũt eſt qua poſſumus operari ad diuinum cõſortium nobis promiſſum, eſt poteſtas qua poſſumus filij Dei fieri. Et ſic recipiendo Deum per fidé nõ ſumus adhuc ſeu ex hoc filij Dei, ſed poſſumus filij Dei fieri ꝑ charitaté: q̃ ſola diſtinguit inter filios Dei, & filios ꝑditionis. Et licet hmõi ptãs ſit poteſtas agẽdi, quia eſt poteſtas operãdi, referendo illã ad opera noſtra: eſt tñ cũ hoc & per hoc ptãs patiendi, referédo illã ad fieri & eſſe filiũ Dei. Nã per opera fidei præparamur ad hoc ut fiamus filii Dei ab ipſo Deo, & non ad hoc ut faciamus noſipſos filios Dei. Et propterea Euãgeliſta nõ dixit, dedit eis poteſtatem filios Dei ſe facere: ſed dixit, filios Dei fieri: ut poteſtas relata ad ultimum terminum. ſ. eſſe filium Dei, demõſtraretur poteſtas nõ agendi, ſed patiédi. relata uero ad opus propinquum quo pręparamur ad hoc ut fiamus filii Dei, intelligatur actiua, in libertate noſtra poſita. Et ſic ſapétiſſime & cõuenietiſſime utrunq; ſimul dixit. ſ. poteſtatem, denotãda per hoc libertatem noſtrã ad cooperandum & fieri filios Dei, denotando per hoc q̃ nõ facimus noſipſos Dei filios, ſed a Deo ſimus filii Dei. Et per hoc patet ſolutio oĩum obiectorum iuxta primum ſenſum. Si uero exponãtur uerba Euangeliſtæ, de receptione Dei per fidem formatam charitate, idé eſt ſenſus, & eadem eſſent repetenda: excepto q̃ hic non eſſet niſi ordo naturę inter fidé & charitaté, & inter fieri & eſſe filiũ Dei. Vnde qui ſunt perſpicacis ingenii, & intelligunt quid interſit inter ordinem tépo ris & ordiné naturæ, applicare facile poſſunt prædicta ordini naturæ. Nam ut ſummarie dicatur, poteſtas eſt ipſa fides: & quotquot per fidé charitate formatã receperunt eũ, ſimul tẽpore receperunt tria. ſ. poſſe fieri filios Dei, fieri filios Dei, & eſſe filios Dei. Primum per fidé: ſcd̃m per charitatis ſuſceptio

nem

ne: tertium per ipſam charitaté. Sed primũ prius natura q̃ ſecundum, & ſecundum prius natura q̃ tertium. Et ſecundum utrunq; ſenſum ſignificauit Euangeliſta liberalitatem diuinã quum recipimus eum: quoniam hinc didicimus ꝙ receptionem ſuam opus quodammodo noſtrum donat diuina bonitas gratia fidei & poteſtatis diuinæ filiationis, & ipſa etiã diuina filiatione quandoq;: hoc eſt ſi perfecta eſt receptio: hoc eſt ſi ex toto corde eum recepimus. Hæc de quinta & omnibus prępoſitis. Budæ in die ſancti Greg. MDXXIIII.

SEXTVM IENTACVLVM: IN QVO SEX TRACTANTVR.

OCCVRRVNT ſexto in his diebus dominicæ paſſionis tractanda ſex. Primum, uerba dñi in cœnam: Nõ bibam de hoc genimine uitis uſq; in diem illũ, quũ illud bibã uobiſcũ nouũ in regno patris mei. Scd̃m, uerbũ dñi ad Iudã ĩ eadé cœna: Quod facis, fac citius. Tertium, uerbum dñi ad Petrum quũ percuſſit Malchũ: Cõuerte gladiũ tuum in locũ ſuum: oẽs. n. qui acceperint gladium, gladio peribunt. Quartum, apud Marcum Euangeliſtã: Adoleſcẽs aũt quidã ſequebatur eũ amictus ſindone ſuper nudo, & tenuerũt eum &c. Quintũ, Erat aũt paraſceue Paſchę. Sextum apud Ioanné. Accipite eum uos, & crucifigite.

CIRCA primũ difficultas nonnulla eſt: quia non apparet quod nouum uinum biberit ſeu bibiturus ſit Chriſtus cũ Apoſtolis in regno patris ſui.

AD hoc dicitur ꝙ quum dñs dixit, quum bibam illud uobiſcum nouum: ly nouum põt eſſe nomen, & poteſt eſſe aduerbium. Et ſi eſt nomen, eſt ſermo de ſpiritali uino, hoc eſt, gaudio nouo ꝙ Chriſtus in reſurrectione ſua ob nouã corporis immortalitaté aſſecutus eſt: ita ꝙ intendit ſe nõ amplius bibiturum corporale uinum donec trãſeat ad ſpiritale uinũ, id eſt gaudiũ immortalitatis ꝙ bibiturꝰ erat cũ Apoſtolis, qm̃ participes eos erat facturus illius gaudij, iuxta illud: Iterum autẽ uidebo uos, & gaudebit cor ueſtrum: & gaudium ueſtrum nemo tollet a uobis. Et hic ſenſus conſonat uerbis relatis a Luca

Euangeli-

Euangeliſta.dum refert dñm nõ ſolum de potu,ſed de cibo dixiſſe, ex hoc nõ mãducabo illud donec impleaт̃ in regno Dei manifeſtãs ꝙ donec impleretur Paſcha(hoc eſt donec figura tranſiret in ueritatẽ, hoc eſt chriſtus immolatus in cruce, expoliato inferno,demerſoque diabolo, liberato mundo a tenebrarũ ſeruitute,tranſiret ad immortalẽ uitã etiã corporis) nõ eẽt amplius comeſturus & bibiturus. Si aũt ly nouũ aduerbii uim habeat,uerificat̃ de potu corporali,prædixit.n. iuxta hũc ſenſum dñs, ꝙ nõ eſſet amplius bibiturus uinũ uſquequo reſurgeret a mortuis: & ꝙ tũc eſſet bibiturus cũ ipſis Apoſtolis uinũ nouũ,i. nouiter: hoc eſt impaſſibiliter, & nõ ex indigẽtia aut ſiti,ut ante paſſionẽ indigebat potu & cibo, ſed ex poteſtate. Et iuxta utrunq; ſenſum duo prædixit dñs diſcipulis. Alterũ iuſtitiæ.ſ. ꝙ nõ eſſet amplius in paſſibili uita comeſturus & bibiturus, Alterum lætitię celeriter future.ſ.ꝙ trãſibat tunc ad regnũ patris ſui: hoc eſt ad immortalitatẽ corporis ꝑ reſurrectionẽ, quã intra triduum a morte ſua futuram prædixerat, in qua immortali uita participes eos eſſet facturus ſui gaudij,non ſolum uidendo iuxta primam expoſitionẽ, ſed ẽt ſimul comedendo & bibendo iuxta ſecundam expoſitionem.

CIRCA ſecundum(ſcilicet,Quod facis,fac citius)admirationẽ infert impulſio hæc,qm̃ impellere Iudam ad accelerãdũ negotiũ proditionis alienum cenſetur nõ ſolum a domino ſed a quocunque uiro iuſto:uerba autem hæc impulſum ſonãt ad negotium proditionis exequendum.

AD hoc dr̃ ꝙ in negotio ꝓditionis Chriſti a Iuda inuenitur aliquid boni,& aliquid mali.Et bonũ quidẽ inuenitur triplex.Primũ,ſcd̃m effectũ qui eſt paſſio Chriſti. Et quãtũ ad hoc uerba Xp̃i,optãtis ſunt,quũ dicit, Quod facis, fac citius. optat.n.cito pati, ita ꝙ iuxta hũc ſenſum nõ impellit Iuda ad accelerandũ actionẽ,ſed optat celeritatẽ paſſionis.Et hoc ſuũ deſiderium aperiebat ꝑ hæc uerba Iudæ,tanq̃ diceret:Quod tu facis,deſiderio celerius pati. Secundũ bonũ eſt bonũ naturæ ipſarum actionũ iudę.Omnis.n.actio quantuncunq; mala moraliter quum ſit res aliqua,bona eſt bonitate naturæ: & ut ſic,eſt a Deo.Et quãtũ ad hoc, uerba hęc dñi ſunt pręceptiua & ſignificãt ordinẽ diuinæ prouidẽtię ad accelerãdum actiones Iudæ ut tẽpore ſtatuto a diuina prædeſtinatiọne adimple-

ret paſſio Chriſti. Sicut.n.malũ nõ eſt Deũ cooperari actioni bus peccatorũ quantũ ad bonitatẽ naturæ, ita malũ nõ eſt illas præcipere. Tertiũ bonũ eſt, ordo mali culpæ, hoc eſt peccati ipſius Iudæ. Deus.n.oĩpotens qui mala ordinat in bonũ, pecca tũ Iudę ordinauit in bonũ paſſionis Chriſti, & redẽptionis hu manæ. Et quãtũ ad hoc bonũ ordinis, uerba dñi ſunt uerba or dinantis, & uolẽtis adimpleri ordinẽ illũ, utendo iniquitate ipſius Iudæ ad bonũ. Malũ aũt in opere Iudæ manifeſtũ eſt.ſ. ipſum peccatũ. Et quo ad hoc uerba dñi dupliciter exponi poſ ſunt. Primo permiſſiue. Et hoc eſt uerum qm̃ ad hoc ꝙ Iudas peccauit. Secundo ſignificatiue: hoc eſt qđ dñs aperiebat ipſi Iudæ clare & aperte qđ ſciebat iniquum propoſitum eius, ut uel ſic occaſionẽ habere poſſet reſipiſcendi, dũ conſpiceret ma giſtrũ ſuũ tãtæ ſanctitatis eſſe, ut cognoſceret ſecretiſſimũ cor eius, & ad quid tunc ipſe ire uolebat, & non ſolum qđ ſciebat in genere. Vnus ueſtrũ me traditurus eſt. Debebat.n. hinc pœ nitentia duci, qua poſtea ductus eſt inutiliter, dicens: Peccaui tradens ſanguinẽ iuſtum. Vnde quum in actione Iudæ relata ad dñm Ieſum, multiplex bonum deſiderabile adeſſet, rõnabi liter a dño impulſus eſt Iudas ad faciẽdum celeriter unde tot bona conſurgerent. relinquendo ſibiipſi curam ſuæ culpæ.

Circa tertiũ, Omnes enim qui gladiũ acceperint &c. ex duplici capite obſcura uidẽtur hæc dñi uerba. Primo, quan tum ad ueritatem ſententiæ, quia nõ uidemus uerificari quod gladio pereant omnes qui gladium accipiunt, ſiue iuſte, ſiue iniuſte accipiant. Secundo ex applicatione iſtorum uerborum ad factum Petri. nam Petrus non uĩ peccaſſe utendo gladio ꝓcuſſiuo cõtra aggreſſóres Chriſti, quum haberet iuſtum bel lum, & manĩfeſta eſſet iniquitas uolentium capere Chriſtum. ſi Petrus iuſte uſus eſt gladio, quare pro rõne retrahendi gla- dium dicitur ei, omnis enim qui gladium acceperit &c. aut.n. hæc ratio non eſt ratio ad propoſitum factum Petri: aut ſi eſt ratio ad propoſitum, Petrus peccauit: quod eſt abſurdum.

Ad hoc dicitur ꝙ nõ eſt ſenſus dominicæ huius ſentẽtię, gladio materiali perituros eos ꝗ gladium acceperint: ſed ſen- ſus eſt ꝙ merebunt̃ gladio perire, uel ꝙ patient̃ cõtrapaſſum: hoc eſt, tantum patientur, quantum offenderunt: ut per corre ſpondentiã pœnæ gladij ad actionẽ gladij, intelligamus cõtra

paſſum,

paſſum, Et hoc proculdubio uerificatur, licet nō ſm ſpeciem, ſecundum quantitatē tñ pœnæ: iuxta illud: Quantum ſe exaltauit in delicijs, tantum illi date tormentum. Et hic ſenſus uidetur magis cōſonus literæ, pro quanto nō loquitur litera de merito, ſed futura pœna. nō. n. dicit, merentur gladio perire, ſed peribunt gladio. Et per accipere gladium intelligit̄ propria autoritate & uoluntate uti gladio. Principes enim & iudices nō accipiunt quaſi a ſeipſis, ſed conceſſo ſibi gladio a Deo utuntur: qm̄ ſunt miniſtri Dei ad uindictā malorum: ut Petrus primæ ſuæ Epiſtolæ cap. ij. dicit, & Paulus ad Rom. xiij. Priuatæ aūt pſonæ defendentes ſe gladio abſq; culpa, nō accipiunt gladium propria uoluntate: ſed cogunt̄ ab inuaſorum aggreſſione ut gladio ad ſui defenſionē. Stat ergo ſolida dñica ſnia, q̄ oēs qui tanq̄ a ſeipſis acceperint gladium, gladio perhibunt: hoc eſt, non erunt impuniti, ſed tm̄ patientur qm̄ offenderint. Ad alterā uero obiectionē dicitur, q̄ licet factum Petri ex parte intentionis ſuæ & iuſtiſſimæ ac pijſſimæ cauſæ fuerit laudabile, dupliciter tamē mali ſpeciem habuit. Primo, quia præceps apparet: dum ſciens ſpontaneam magiſtri uoluntatem ad patiendum: non debuit pſente magiſtro & requiſito, Dñe ſi percutimus in gladio? ante reſpōſionē percutere. Secundo (quod magis urget) quia ad uindictā magis q̄ ad defenſionē percuſſio illa ſpectabat. Nam præſente cohorte præſidis & miniſtris Iudęorum, adeo q̄ erat turba multa cum armis &c. prudens ratio non debebat mouere Petrum ad defenſionem: quum uana proſpiceretur hmōdi defenſio, & potius nocitura eſſet q̄ profutura. Prodeſſe ſiquidē non poterat contra tot & tales. Nocere autē multum poterat: utpote qui miniſtros curiæ percuſſiſſent: & Domino imputaretur q̄ armis conatus fuerit ſe defendere. Propter hæc. n. euitanda ſcandala dñs ſtatim Malchum ſanauit. Quo fit ut percuſſio illa quaſi ad uindictā tenderet: ut faciunt hi qui etſi nō poſſunt euadere, uolunt tñ uindictā qualemcūq; poſſunt facere antequā capiantur. Et ſic percuſſio Petri habuit ſpeciem uindictæ: quæ priuatis perſonis illicita eſt. Verba ergo domini nō extra propoſitum allata ſunt pro rōne retrahendi gladium a Petro extractum: qm̄ factum Petri reprehenſibile erat, tanquam habens ſpeciem mali: hoc eſt uindictæ. Et Petrus erat tanquam accipiēs gladium: hoc eſt quaſi

propria poteſtate utēs gladio ad quaſi uindictā. Vtor a ūt iſtis quaſi & tanq̄ qm̄ de ipſo opere loquor, & nō de intētione Petri: quia neſciens quid faceret, ad defenſionē magiſtri tendebat. Vnde dn̄s ex duobus capitibus Petrum arguit. Primo, ex parte facti habētis ſpeciē mali. Secundo, ex parte impedimenti qđ p̄ſtabat Petrus diuinæ ordinationi, neſciens q̄d faceret.

Cirga quartum de adoleſcente ſequēte Chriſtū, incertū eſt quis fuerit, certum tñ uidet̄ ꝙ nullus apoſtolus fuit. Et quidem ꝙ non fuerit Ioannes Euangeliſta, conſtat ex ætate: nam tunc temporis Ioannes non erat adoleſcens: quoniā tranſierat trigeſimū ætatis ſuæ annū: ut patet cōputādo annos qui bus poſtea uixit uſq; ad nonageſimumnonum ætatis ſuæ annum. Obijt ſiquidē anno a paſſione dñi lxvij. uel viij. imperāte Traiano: quibus annis ſi addatur quod ſupereſt uſque ad nonageſimumnonū ſuæ ætatis annum, manifeſte apparet ꝙ iam erat xxx. annorum ad minus tempore paſſionis Chriſti: ac per hoc non erat adoleſcens. Et quum dicatur iunior Ioannes reliquis apoſtolis, conſequens eſt ꝙ nullus alius apoſtolorum fuerit ille adoleſcens. Si quis etiā uerba Marci euangeliſtæ diligēter perſpiciat, idē inueniet. nam quum dixiſſet ꝙ diſcipuli omnes fugerunt, tanq̄ e regione cōmemorās adoleſcentē, ſubdit, Adoleſcens autē quidam ſequebantur eum. Hinc enim inſinuat omnibus Apoſtolis fugiētibus adoleſcentē ſequutū eſſe Chriſtum: ac per hoc nō eſſe illum de numero Apoſtolorum.

Suadetur quoq; tertio hoc idē ex modo quo opertus erat, ſ. ſindone ſuper nudo corpore, Nō uidetur ſiquidē ueriſimile ꝙ apoſtolus aliquis ſic coopertus cœnaſſet cum Chriſto. quū huiuſmodi operimentum (.ſ. quaſi circumuolui uno linteamine) nō ſit ordinarius modus ueſtiendi, ſed accidentalis ijs qui ſurgunt ex lecto. Et hinc æſtimari poteſt ꝙ adoleſcens ille in lecto erat ibi in horto, & ſurrexerat, uel forte ad rumorē, uel ad aperiendum ianuam horti, uel &c. & amans Chriſtum, utpote frequenter conuerſatum in illo horto ſequebatur illum.

Circa quintū de paraſceue Paſchæ ſcrupulus nōnullus occurrit ex eo ꝙ dies ille quo paſſus eſt Chriſtus, erat primus dies Paſchæ: utpote in cuius principio ueſpertino immolatus erat Paſchalis agnus. primus autē dies Paſchæ erat ſanctus, & nullū opus ſeruile in eo erat licitū. ut patet Leuit. xxiij. Quomodo

modo ergo erat dies præparationis:ac per hoc operis ſeruilis, ut Euangeliſtæ dicunt? Et cōfirmatur ex eo ꝙ Lucas Euangeliſta dicit ꝙ mulieres quæ cum Ieſu uenerant de Galilæa uiderunt monumētũ, & quēadmodum poſitum erat corpus eius:& reuertentes parauerunt aromata & unguenta: & ſabbato quidem ſiluerunt ſecundũ mandatum.ubi apparet ꝙ ipſa die Paraſceues mulieres parauerunt aromata & unguenta.

Ad hoc dicitur ꝙ feſtiuitas diei ſeptimi qui ſanctificabatur in memoriã ꝙ Deus requieuit die ſeptimo ab oĩ opere qđ patrarat, excedebat cæteras feſtiuitates:ita ꝙ non ſolũ arctius ſanctificãda erat dies ſeptima, ſed ẽt uiolari (ſiñe crimine tñ) poterat alia feſtiuitas ueniẽs in feria ſexta ob reuerentiã diei ſeptimæ. Nec hoc ego ſomnio:ſed ex Exo.cap.xvj.accepi. Ibi enim expreſſe mandat abſq; exceptione cuiuſcunq; feſtiuitatis, ut feria ſexta colligant cibaria duplicia, & parent paranda, & coquant coquenda ꝑpter diẽ ſeptimã. Quũ.n.ſciret lex multas feſtiuitates poſſe cõtingere in feria ſexta, & nullam exemptam fecerit ab hmõi præparatione propter diẽ ſeptimã, conceſſiſſe ur, ut talis feſtiuitas in ſexta feria eueniens minus ſanctificaret: alioquin oportuiſſet legẽ diſponere & ordinare ꝙ qñdoq;(.ſ.adueniente feſto in feria ſexta) colligenda fuiſſent cibaria triplicia in feria quinta, & præparanda & coquenda: qđ nunq̃ ſancitũ inuenitur. Et hinc licita erat paraſceue (hoc eſt præparatio pro ſolennitate ſabbati) & licitũ erat & coquere, & emere &c. Et ſic ceſſant obiectiones.

Circa ſextum de uerbis Pilati ad Pontifices Iudæorũ quæſtiuncula occurrit, cur pontifices Iudæorum recuſarunt iudicare & crucifigere per ſeipſos Chriſtum, Pilato bis remittẽte Chriſtum ad eorum iudicium: ut Ioannes euangeliſta teſtatur. Mirum enim hoc uidetur: quum tam uehementer deſiderarent & procurarent occiſionem Chriſti.

Ad hoc dicitur ꝙ reuera ſemel tantum põtifices Iudæorũ recuſarunt iudicare Chriſtum, ſcilicet prima uice: quia non permittebatur eis damnare ipſum ad mortem ut uolebãt, ſed tantummodo iudicare ad leuiorem pœnam. Quod ut clare percipiatur, notanda eſt ſeries & uerborum & geſtorum: quoniam ex ea clare apparet ſic eſſe. Pontifices enim quũ intuliſſent Chriſtum uinctum in prætorium Pilati, ut mandante Pi

lato interficeretur, tentarunt primo ſi ſine expreſſione ſpecia lis criminis, & diſcuſſione cauſæ, toto eorum teſtimonio qua ſi ex autoritate poſſunt inducere Pilatum ad conſentiendum morti Chri tanq̃ ꝑſonæ abiectæ: & ꝓpea Pilato interroganti eos, Quam accuſationem affertis aduerſus hoïem hũc (reſpõ derunt per locum ab autoritate propria, Si non eſſet hic male factor, non tibi tradidiſſemus eũ. Et tunc Pilatus ſciens ꝙ per inuidiam tradidiſſent eũ, & uidens eos ſtare in ſua dignitate & autoritate, quæſiuit repellere a ſe hanc cãm, & dixit eis: Accipite eũ uos, & ſm legẽ ueſtram iudicate eũ. Vbi duo faciebat: quia rñdebat conſequenter pontificibus, & ſaluabat uitam Chriſti. Reſpondebat quidem conſequenter, tanq̃ dicens. Ex quo uos non uultis ut ego cognoſcam de cã, ſed uultis ꝙ cognitio ueſtra ſufficiat, accipite eum uos & iudicate. Saluabat uero uitam Chriſti, quia dixit, iudicate ſm legẽ ueſtram. Signãter .n. Dixit ueſtram, & non dixit legem Moyſi: ut per ly ueſtram intelligerunt legem ſibi permiſſam ſeu cõceſſam a Romanis, ſiue illa lex eſſet ipſa, lex Moyſi limitata ſeu moderata a Romanis quantum ad iuriſdictionem mortis, ſiue eſſent ſtatuta aliqua a Romanis illis data. Et ꝙ iſte fuerit uerus ſenſus uerborum Pilati, teſtatur reſponſio pontificum quum dixerunt. Nobis non licet interficere quenquam. Tanquã dicerent: Iſte malefactor meretur pœnã mortis, quæ excedit facultatem nr̃am: nobis .n. non licet interficere quenquã. Hæc .n. reſponſio quũ conſtet ꝙ non eſt uera ſm legẽ Moyſi abſolute (quia ſecundũ Moyſi legem licitum eſt eis interficere malefactores multos) opus eſt ut intelligatur ſm legẽ a Romanis permiſſam ſeu datam. Vnde patet ratio quare a principio pontifices recuſarunt iudicare Chriſtum: quia .ſ. uolebãt ipſum damnari ad mortẽ, ꝙ eis non permittebatur ex illa Pilati remiſſione. Vnde non ualentes inducere quaſi ex autoritate Pilatum ad damnationẽ Chriſti, deſcenderunt ad ſpiritalia crimina, accuſantes ipſum in quatuor, quæ Lucas narrat &c. De ſecunda autem uice quũ Pilatus dixit, Accipite eum uos, & crucifigite alia eſt ratio, & alius ſenſus. Dixit ſiquidẽ hæc uerba Pilati poſtquam examinata fuerat cauſa Ieſu Chriſti & ab Herode & ab ipſo: & adduxerat iam ipſum foras portantem ſpineã coronã &c. Et non dixit eo ſenſu nec ea rõne ut pontificibus permitteret poteſtatẽ

cru-

crucifigendi Chrm (hanc.n.libenter acceptaſſent) ſed eo ſenſu & rõne, ut crimen tanti facinoris (ſ. interficiendi Chrm innocentem) in pontifices retruderet: iuxta conſuetum loquẽdi morẽ, quo nos impulſi ab aliquibus ut faciamus aliquid ꝙ nobis uĩ iniquũ, rñdere ſolemus. ego non poſſum hoc facere, faciatis uos. non ꝑ hoc probantes aut cõcedentes ꝙ ipſi faciãt; ſed retorquentes crimẽ in eos. Et ꝙ iſte ſit uerus ſenſus, & intentus a Pilato, & intellectus a pontificibus, patet ex parte quidem Pilati, quia addidit. Ego.n.nõ inuenio in eo cãm. ſ. mortis. Ex parte uero pontificũ: quia directe reſponderunt ad retorſionẽ criminis, dicentes ſe in hac petitione nullum peccatũ incurrere. ſed diuinam legem ſeruare. reſponderunt.n. Nos legem habemus, & ſm legẽ debet mori, quia filiũ Dei ſe fecit. Vbi petitionẽ ſuam ex lege diuina iuſtificarunt, & dñm Ieſum reum uſurpatæ deitatis dixerunt: tanq̃ ſi dicerent: Si de peccato agitur, non putes nos cãm procurare iniquam: qm̃ ſm legẽ procedimus. Vnde & Pilatus audito hoc ſermone magis timuit diſplicere Iudæis, abſoluendo illum; quẽ lex eorũ dignũ morte facit. Nunquã ergo põtifices recuſarunt iudicare Chriſtum ad mortẽ: ſed prima uice recuſarunt iudiciũ ſine facultate dãnandi ad mortem. Secunda aũt uice non recuſarunt facultatem crucifigendi Chrm, quia non eis oblata fuit a Pilato ꝑ illa uerba: ſed refellerunt crimen a ſe, ꝙ Pilatus in eos retorquebat, proſequentes cauſam contra Chriſtum. Et ſic ceſſat quæſtio & obiectio. Budæ in paraſceue. M D XXIIII.

SEPTIMVM IENTACVLVM: IN QVO TRACTATVR TRIA.

OCCVRRVNT ſeptimo in hac ſolennitate Paſchali tria. Primum eſt apud Lucam euangeliſtã de duobus diſcipulis euntibus in Emaus: Oculi aũt illorum tenebantur ne eum agnoſcerent. Secundũ eſt, unde ſcitur ꝙ Thomas tetigit manus & latus Chriſti, ut doctores affirmant. Tertium, ꝙ in his diebus legitur ex Apoc.cap.v. Dignus eſt agnus qui occiſus eſt, accipere diuinitatem.

CIRCA primum, Oculi aũt eorum tenebantur &c. dubiũ

occurrit, an ſit ſermo de oculis corporis, an de oculis animæ. Qđ.n.ſit ſermo de oculis corporis, ex eo apparet, ꝙ ſi corporalibus oculis intuiti fuiſſent ipſum Chriſtũ: quum haberét ex priſtina cõuerſatione ſenſitiuã notitiã eius: uidẽdo cognouiſſent eũ nõ minus tunc q̃ ante reſurrectionẽ. Vnde ex hoc ipſo ꝙ uidẽtes ipſum nõ cognouerunt eũ, hr ꝙ aliquod impedimẽtũ in eorũ corporali uiſione erat: quo fiebat ut uidendo nõ cognoſcerent ipſum ſicut prius uidẽdo cognouerãt. Qđ uero ſit ſermo de oculis mentis, ex duobus apparet. Primo, qa illimet oculi detenti ſunt ne eũ agnoſcerent, qui poſtea aperti ſunt in fractione panis. ſed in fractione panis ſunt aperti oculi interiores. ergo de illiſmet dixerat euangeliſta ꝙ oculi eorũ tenebantur. Secundo, ex eo ꝙ nõ ſufficiens impedimentũ cognitionis Chriſti allatũ fuiſſet ex impedimento uiſionis corporalis, Nã per ſenſum auditus reſtabat ſufficiẽs uia ad cognõſcendũ Chriſtũ. Audiẽdo ſiquidẽ propriã ipſius uocẽ dũ loqueret in uia, & aperiret illis ſcripturas: cognoſcere poterãt imo debebant ipſum eſſe Chriſtũ ſicut ante paſſionẽ cognouiſſent ipſum uoce ſi audiſſent ipſum loquentẽ in nocte abſq; hoc ꝙ uiderent ipſum. Vnde ex hoc ꝙ neq; audiẽdo ipſius uocẽ cognouerũt ipſum eſſe magiſtrũ ſuum, inſinuat ꝙ interiores erãt illi oculi q̃ tenebant ne agnoſcerẽt eum. Nihil.n. ſpectat ad oculos corporeos cognoſcere perſonã aliquam per auditum propriæ uocis.

Ad hoc dr ꝙ ſine dubio de utriuſque oculis uerificantur uerba euangeliſtæ: principalis tamẽ euangeliſtæ intentio ad interiores oculos referri uidet. Declaro ſingula. Quod.n. oculi corporei diſcipulorum tenerent ne agnoſcerẽt eum, ex uerbis Marci euangeliſtæ clarius percipitur. Nam Marcus explicat ꝙ Chriſtus duobus diſcipulis euntibus in uillam oſtenſus eſt in alia effigie. ubi manifeſtatur ꝙ in oculis corporeis ambulantium diſcipulorum oſtendebatur non propria Chriſti effigies, ſed alia, quã Lucas inſinuat ex uerbis diſcipulorũ fuiſſe effigiẽ peregrini, dum dixerũt, Tu ſolus peregrinus es in Hieruſalẽ. Aliam autem effigiẽ intellige, non ꝙ aliquam figuram aeream unius peregrini formauerit dñs coram oculis illorum (qm̃ dominus ſeipſum eis monſtrauit) neq; ꝙ in oculis diſcipulorum aliqua ægritudinis ſeu illuſionis ſpecies facta fuerit, qua impedita fuerit uiſio colorum & figura ipſius Chriſti (qm̃

nulla

nulla ad hoc ratio ducit) ſed quod facies Chriſti immutabat tam diaphanũ medium q̃ oculos diſcipulorum, non ſ̃m omnem diſpoſitionem quam habebat, ſed ſ̃m aliquid ſic, & ſ̃m aliquid non. Verbi gratia: immutabat ſ̃m aliquid ſuorum lineamentorum. oculorum, naſi, frontis &c. & ſecundum aliqd non: aut ſecundũ aliquid coloris ſui, & ſcd̃m aliquid non. Et ſic apparebat in alia effigie: & ſic apparebat peregrinus nõ per formã ſeu figurã alteram, ſed per ſubtractioné immutationis ſcd̃m omne qđ ſuæ figuræ ſeu coloris erat: hinc. n. apparétia fit alterius. Et parua hm̃oi uarietas in immutãdo ſufficit ad alienam effigiem apparendam, & ad non apparẽdam propriã: q̃m ſpecies uiſibilis ſic deficiens ab integritate obiecti, repræſentat non talẽ faciẽ, non tales oculos &c. ac per hoc repręſentat alienã effigiẽ. Cõſtat aũt hoc fuiſſe in ptãte ipſius Chriſti; in cuius poteſtate erat efficere ut ẽt p̃ſens non uideretur. Et ſicut non miramur corpus Chriſti glorioſum non immutaſſe oculos corporeos diſcipulorum quatenus erat lucidum: ita nõ eſt mirandum q̃ nõ immutauit oculos iſtorum duorum ſcd̃m oẽm diſpoſitionẽ ſui uultus. Ex hac ergo ſubtractione immutationis immutabantur oculi diſcipulorũ ad uidendũ Chriſtũ nõ ſub propria effigie, & ad iudicandum ipſum peregrinũ. Et in hoc cõſiſtit impedimẽtũ, quo oculi eorum corporei tenebãtur ne eũ agnoſcerẽt. Et hęc quo ad impedimẽtũ iudici ſ̃m corporalẽ uiſionẽ ſufficere uñr. Sed qũo auditus iudicium impeditũ fuerit ut nõ diſcrenerint uocẽ Chriſti, non uř ſimilis rõ. Nã fictioni ſimile uř, q̃ uox Chriſti aliter immutauerit auditũ eorũ q̃ formata ab ipſo Chriſto fuerit: aut q̃ ſ̃m aliquid immutauerit, & ſ̃m aliquid non. Vnde rõnabiliter intelligimus q̃ ſicut hoĩes qui ſciũt uariis loqui linguis, diuerſimode loquuntur dũ diuerſis utuntur linguis: & ſicut qui perſonã alienã fingunt loquẽdo, ita qñq; loquuntur ut a nõ uidẽtibus eos putent illi eſſe quorũ p̃ſonã fingunt in loquẽdo: ita multo magis dñs Ieſus diuerſis modis loquebat̃: & nõ ſemper loquebat̃ mõ quo cõſuetus erat loqui ante paſſionẽ, ſeruato tñ eodẽ idiomate. Et ſic iſtis duobus diſcipulis aliter locutus eſt q̃ conſueuerat ante paſſionẽ, ita q̃ uox non ſonabat ipſum Chriſtũ, ex hoc ipſo q̃ non erat illo modo formata quo cõſueuerat formari ante paſſionẽ. Et q̃ hoc ita ſit, ex Euangelio Ioãnis accipere poſ-

re poſſumus: dũ eodem reſurrectionis die Chriſtus dn̄s a maria Magdalena nõ eſt primo cognitus in uoce, dũ ei dixit, Mulier, quid ploras? quẽ quæris & quaſi ſtatim eſt ab eadẽ cognitus in uoce, dũ dixit ei, Maria, Ex hoc.n.ꝙ ĩ ſcd̄a uoce, tã breui cognouit eũ, & ĩ prima prolixiore nõ cognouerat eũ accipimus: ꝙ primã uocẽ Chr̄s formauit quaſi alienã: ſecũdã aũt more ſolito ante paſſionem: & ꝑpterea ſtatim Maria cognouit eum. Ex hac enim ſolita & cognita Chriſti uoce, a Maria cognitus eſt: & non ſufficienter ex hoc ꝙ nominauit eam proprio nomine. Nam ſi ſecundum priorem uocem qua æſtimatur hortulanus, dixiſſet nomen proprium: Maria nõ habuiſſet rationem cognoſcendi, eũ ſed interrogandi, unde me noſti? ex quo ęſtimabat illum hortulanum eſſe. Sed dum audiuit ſua uiſſima illa uoce magiſtri ſui, quã ſolita erat audire, uocati ſe nominatim: habuit ſufficiẽtiſſimã rationem cognoſcendi eũ. Si ergo duobus iſtis diſcipulis dominus nec propriam effigiẽ ſubtrahendo, aliquid immutationis corporalibus oculis monſtrauit: nec ſolitam uocem auribus eorum propoſuit, & propterea interiores oculi eorum tenebãtur ne agnoſcerent eum: ita ꝙ pars interior cognoſcitiua nõ habebat ex parte ſenſuum unde iudicaret illum hominem eſſe Chriſtum: quoniam nec per ſenſum auditus, nec per ſenſum uiſus offerebantur ſenſibilia offerentia indiuiduum Chriſti. Pręter hãc autem cauſam alia extabat cauſa impediens oculos internos: ſcilicet minus bona diſpoſitio mentis eorum: quãm ipſimet confeſſi ſunt dicẽdo, Nos autem ſperabamus: quamq; Chriſtus reprehẽdit dicens, O ſtulti & tardi corde &c. Hinc enim merebantur ut dominus nec per uiſum nec per auditum ſe eis aperiret. Hinc etiã merebantur, ut dum aperiret eis ſcripturas, adhuc non cognoſcerent eum. Et per hoc patet ſecundum: ſcilicet quod principalis intentio Euangeliſtæ eſt loqui de oculis interioribus: qui ex tot partibus tenebantur ne agnoſcerent eum. nam ut dictum eſt, tenebantur ex parte uiſus corporei, & ex parte auditus corporei, & ex parte deſperationis, ſtultitiæ, & tarditatis. Et ij ſunt quos fateri oportet apertos in fractione panis: ſi pro quia fractio panis non concomitanter, ſed cauſaliter cõcurrit ad hoc ꝙ illi cognoſcerẽt Chriſtũ. Cõcurreret ſiquidẽ fractio panis cõcomitãter, ſi nõ ex ipſa fractione panis: ſed dũ

frangeret

frangeret Chriſtus panem, diſcipuli cognouiſcēt ipſum : hoc eſt, ſi dum frangeret panē, figura Chriſti immutaſſet oculos illorū ſecundum ſe totā:& ſic aperti dicerentur oculi corū corporei. Sed hæc expoſitio diſſonat a plano Euāgelij ſenſu, non enim replicatum eſſet ꝙ narrauerunt Apoſtolis quod cognouerunt eum in fractione panis, ſi fractio panis concomitāter ſolum cōcurriſſet. ita enim potuiſſent dicere ꝙ cognouerunt eū in benedictione panis, aut in acceptione aut in porrectione eiuſdem, ſicut dixerunt in fractione: qm̄ Chr̄s nō ſolū fregit, ſed accepit, ſed benedixit, ſed porrexit panem. Quocirca explicando ſolum fractionem, cauſam denotauerunt cognitionis. Et licet Euangeliſta nō explicet modum quo fractio panis cauſauit in eis cognitionē Chriſti, attamen ex hoc ipſo ꝙ ponit fractionē ipſam fuiſſe cauſam cognitionis, inſinuat miraculum aliquod in illa fractione interueniſſe, puta quod manibus frangebat, ſicut alij cultelo incidunt. & hoc tanquā conſuetum fieri à dn̄o ante paſſionem, mouit eos ad cognoſcēdū ipſum eſſe Chriſtum. Ex eo.n. ꝙ iſti duo diſcipuli narrauerūt Apoſtolis quomodo cognouerunt eum in fractione panis, manifeſte intelligitur modum aliquē interueniſſe in illa fractione, quo cognouerunt illi ipſum eſſe Chriſtum Ieſum: nā non dicit eos narraſſe quod cognouerunt eum: ſed quō cognouerūt eum: nec dicit quomodo cognouerunt eum: abſolute ſed determinat, in fractione panis. Illud igitur aduerbium quō, determinans cognitionē in tali motiue ac cognoſcendum. ſ. in fractione panis, incitat nos ad intelligendū interueniſſe in illa fractione panis, modum aliquem dn̄o Ieſu Chriſto ꝓpriū ex quo diſcipuli cognouerunt ipſum eſſe dn̄m Ieſum. Et licet de hoc mirabili actu fractionis ꝙ fuerit Chriſto conſuetus ante paſſionē, Euangelia non expreſſe teſtenť, ex hoc tn̄ textu & ex Euangelio Ioannis non irrationabiliter ſumiť. Ex hoc quidem textu non ſolum quia tanq̄ ſolitus Ieſu Chriſti actus duxit iſtos diſcipulos in Chriſti cognitionē, ſed etiam ex eo quod iſti diſcipuli narrauerunt Apoſtolis quomodo cognouerunt eum in fractione panis, tanq̄ atteſtātes actionē Chriſti propriam, & ex conſuetudine notā omnibus diſcipulis, quaſi dicerent: Nos cognouimus ipſum certa cognitione quū uidimus ipſum frangere panem more ſolito, ut ſcitis quod conſue

uerat

uerat frangere. Ex Euangelio aũt Ioannis, nã Ioan.ult.qñ ad marc Tyberiadis Chriſtus poſt reſurrectionẽ manifeſtauit ſe diſcipulis,ad inſinuandũ per hunc conſuetũ actũ Chriſtũ conuerſatũ cum diſcipulis,dicit:Et uenit Ieſus,& accepit panẽ,& dabat eis,& piſcẽ ſimiliter. Hęc.n.uerba ad id tendere uidentur,ꝙ Chriſtus tã panẽ q̃ piſcẽ diuidebat diſcipulis propriis manibus,non.n.integrum panẽ neq; integrum piſcẽ illis dabat. Vnde & ſignãter Euãgeliſta appoſuit ly ſimiliter:ut declararet ꝙ ſimili mõ dabat piſcẽ quo dabat panẽ:hoc eſt ꝙ ita manibus frangebat piſcẽ ſicut frangebat panem. Hæc de primo.

CIRCA ſecundũ de actu Thomæ ratio dubitandi eſt:qa in Euangelio non legimus Thomam tetigiſſe. ſacri autem doctores,ſpecialiter Leo & Greg.tactum affirmãt interueniſſe.

AD hoc dicitur,ꝙ ex uerbis domini recitatis in Euangelio Ioan.intelligit̃ Thomã tetigiſſe:nã per actũ uidendi ſignificauit Euangeliſta hmõi tactũ,Quod nõ uoluntarie dicimus, ſed ex plurib. Euãgeliſtis manifeſte habemus. Apud Lucã nãque dñs ipſo die reſurrectionis dixit diſcipulis, Palpate & uidete:quia ſpiritus carnem & oſſa non habet. Vbi ly uidete,nõ uiſionẽ corporalẽ ſignificat:ſed certificationẽ cognitionis ex tactu:ita ꝙ dicendo Palpate & uidete,dicebat,Palpate & certificate uos. Apud Ioã.quoq; dñs dixit Thomæ, Infer digitũ tuũ huc,& uide manus meas. Nõ.n.digito uidere poterat manum,ſed digito certificare ſe poterat de fiſſura claui in manu, & ꝓpterea dicẽs:Infer digitũ tuũ huc, & uide,dicebat: Infer digitũ tuũ & certificare. Nec Euangeliſtæ uſurparunt uidendi uocabulum ad deſignandã certã cognitionẽ,ſed uſitatum loquendi morẽ ſequuti ſunt. Cõſueuimus.n.uidendi uerbo uti nõ ſolum ad ſignificãdũ corporalem uiſionẽ aut intellectualẽ, ſed ẽt ad ſignificandum certam cognitionem ſm quencũque ſenſum. Et uidetur hic uſus deriuatus ex certitudine ſenſus uiſus. Vnde & ĩ pſal. dicitur de ſenſu guſtus ſpiritali:Guſtate & uidete qm̃ ſuauis eſt dominus. Ex hoc ergo ꝙ in hoc propoſito ipſe Dominus uſus eſt uidendi uerbo ad ſignificandam certam cognitionem ſecundũ tactũ tam ad Apoſtolos alios apud Lucam in die reſurrectionis, q̃ ad Thomam apud Ioannem poſt octo dies:conſequẽs eſt ut affirmante domino, quia uidiſti me Thoma,credidiſti:affirmata ſit certificatio ſm tactũ:

quæ per uerbum uidendi ſignificata & oblata ab ipſo Chriſto erat. ita ꝙ dicendo, quia uidiſti me, credidiſti: dixit, quia tangendo certificatus es. credidiſti &c. Vnde patet ex Euãgelio haberi ꝙ Thomas tetigit: & propterea confeſſus eſt credẽdo dominus meus, & Deus meus. Hæc de ſecundo.

Circa tertiũ dubitãdi rõ eſt: quia Chriſtus dñs ab æterno fuit Deus: nec per mortẽ deſiit eſſe Deus: nã totus Deus erat ĩ ſepulchro, & totus Deus erat in inferno cũ aĩa Chriſti. Qũo ergo poſt reſurrectionẽ ſuam de eo dicitur, ꝙ dignus eſt accipere diuinitatem, quaſi non haberet illam?

Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ accipere dicimur aliquid non ſolum ſi de nouo accipimus illud, ſed ẽt ſi prius illud habentes de nouo utimur. Vnde & habens gladium dicitur accipere gladiũ qñ de nouo utitur illo. Et iuxta hũc ſenſum dñs Ieſus licet ab æterno fuerit Deus, & nunꝙ deſierit eſſe Deus, quia tñ poſt reſurrectionem ſuã uſurus erat diuinitate ſua manifeſte, ꝙ ſub paſſibili carne tanto tpe occultam tenuit: & ex merito paſſionis ſuæ dicebatur ſibi manifeſtatio glorię ſuę (ut Apoſt. ad Philip. ij. dixit) ideo dignus poſt reſurrectionem ſuã dicit̃ accipere diuinitatem, nõ ad de nouo habendum illam, ſed ad manifeſtum uſum illius, qui uſus uſq; ad diem iudicij, quo manifeſtiſſime apparebit omnibus Deus, extenditur. Hæc de tertia & tota hac parte. Budæ ſabbato in albis. MDXXIIII.

OCTAVVM IENTACVLVM: IN QVO DECLARANTVR DE PECCATIS QVINQVE.

Occvrrvnt octauo declaranda de peccatis quinq;. Primũ eſt, Matth. xij. Oẽ peccatũ & blaſphemia remittetur hominibus: ſpiritus autem blaſphemiæ nõ remittetur. Secundũ eſt, primæ ad Cor. vj. Omne peccatũ quodcunq; fecerit homo, extra corpus eſt: quia autem fornicat̃, in corpus ſuum peccat. Tertium eſt, j. Ioã. ult. Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum nõ ad mortem: petat, & dabit̃ ei uita peccanti non ad mortem, eſt peccatum ad mortẽ, nõ ꝓ illo dico ut roget qs. Quartum eſt Apoſt.

iij. Vtinam eſſes calidus aut frigidus:ſed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo:quia dicis, diues ſum & locupletatus, & nullius egeo. & neſcis quia miſer es & miſerabilis, & pauper, & cęcus, & nudus. Quintum eſt, Apoc. ult. Qui nocet, noceat adhuc, & qui ſordidus eſt, ſordeſcas adhuc.

Circa primùm Matth xij. Omne peccatum & blaſphemia remittetur hoībus:ſpiritus aũt blaſphemiæ non remittetur:dubium occurrit de differentia poſita inter ſpiritum blaſphemiæ, & reliqua peccata hoīum quãtum ad hoc ꝙ ſpiritus blaſphemię non remittetur, reliqua uero remittentur. Nã aut eſt ſermo de remiſſione quantũ eſt ex natura peccati: & ſic nõ ſaluatur differẽtia poſita:quia cōe eſt oī peccato mortali, quã tum eſt ex parte ſui eſſe irremiſſibile:quũ faciat hoīem dignũ æterna morte, & conſtituat inimicũ Deo. Aut eſt ſermo de remiſſione ſm potentiam: & nec ſic ſaluatur differentia poſita: quia cōe eſt oī peccato mortali poſſe remitti non ſolũ per oīpotentiam Dei, ſed per miſericordiam eius ſolitam: tam per ſacramentum baptiſmi, q̃ per ſacramentum pœnitentiæ. Aut de remiſſione in actu, hoc eſt ꝙ reliqua remittẽtur. & hoc nõ. Et nec ſic ſaluatur differẽtia poſita:ſed utrinque falſa uidetur. nã nec de oībus reliquis peccatis hoīum uerificatur ꝙ qñq; remittentur hoībus:quũ multi damnẽtur propter hmōi peccata. Nec pro uero aſſerendum eſt aliqđ quodcunq; ſit illud peccatum hoīs in hac uita, quod nunq̃ remittetur:qm̃ affirmare hoc, eſt ponere hoīem illum in deſperationẽ. Nã ſi certificatus eſſet quis per dñi ſententiam ꝙ peccatũ ſpiritus blaſphemiæ nunq̃ remittetur, haberet cauſam deſperandi habens tale peccatum:utpote certus de non conſequendo remiſſionẽ.

Ad hoc dicitur, ꝙ quum manifeſte ſpiritus blaſphemiæ diſtinguatur in litera contra blaſphemiam, uidetur per ſpiritum blaſphemiæ intelligendum quodam ſpeciale blaſphemãdi genus: ꝙ iudicio meo conſtat ex maligna machinatione aduerſus Deum, dum aliquis ad hoc dat operam ut quæ Dei eſſe cognoſcit, aut putat, deſtruat, puertat, alij attribuat &c. huiuſmodi.n. blaſphemiæ genus merito blaſphemiæ ſpiritus appellatum eſt, propter plenitudinem rationis blaſphemandi, & propter conſuetum loquẽdi morem quo appellamus hoīem oībus opponentem habere ſpiritum contradictionis. ita hmōdi

malignantes

malignantes dicuntur habere ſpiritum blaſphemię. Inter hoc igitur crimen ſpiritus blaſphemiæ, & alia peccata & ipſas blaſphemias differentia quo ad remiſſionem eſt, ꝙ reliqua regulariter loquendo remittuntur hoĩbus hoc aũt regulariter loquendo nunq̃ remittitur: ita qnod dñs hanc differentiam reuelaſſe uidetur in hoc textu. Et quamuis ẽt iſtis ſi pœnitentiã agerent, uenia daretur: diſpoſuit tamen diuina iuſtitia permittere iſtos impœnitentes perſeuerare: ita quod ſub hac dominica reuelatione cadit nõ ſolũ negatio remiſſionis, ſed negatio doni pœnitentiæ: tanq̃ ſi dictũ fuerit, ꝙ peccãtibus ſpiritu blaſphemiæ, nunq̃ concedetur remiſſio: quia nunq̃ concedetur ex gratia pœnitendi, exigente hoc maxima illorum nequitia.

Ad dubitationem igitur reſpondetur ꝙ ſermo eſt de actuali remiſſione non ſimpliciter & abſolute, ſed regulariter: hoc eſt ſm cõem curſum. Et quũ obijcitur ꝙ nõ omniã reliqua remittunt ẽt ſm cõem curſum: rñr dñm nõ dixiſſe ꝙ omnia reliqua remittentur ſingulis hoĩbus, ſed dixit, ꝙ remitterẽtur hoĩbus. ad ꝙ uerificãdũ ſufficit ꝙ remittant aliq̃bus hoĩbus.

Quod uero obijcitur de deſperatione, ſoluitur dicendo, ꝙ talis nõ debet deſperare: qm̃ Deus nõ alligauit miſericordiã ſuã cõi curſui, ſed præter illũ, ſeu ſupra illum pluries miſertus inuenitur peccatorũ: ut patet de latrone, de Paulo, de Magdalena, quos ſupra cõem curſum ſtatim ita euexit. Oĩ ergo conatu ieiunijs & eleemoſynis, & orõnibus, alienisq; ſuffragijs tanto magis conari talis deberet ad diuinã implorandã miſericordiam, quanto remotiorem ſe ab illa cõſtituit. Hæc de primo.

CIRCA ſecundum, j. ad Cor. vj. Oẽ peccatum quodcunque fecerit hõ, extra corpus eſt: qui aũt fornicatur, in corpus ſuũ peccat, qõ occurrit tum contra primã partẽ, tum cõtra ſecundam. Contra primã quidem: qm̃ falſum uidetur oẽ aliud a fornicatione peccatũ extra corpus eſſe. Apparet. n. triplex manifeſta inſtantia. Prima, de comeſſationibus & ebrietatibus, quas conſtat peccata eſſe in corpore, & non extra corpus. Secunda de percuſſione, & uulneratione ſuiipſius: quum. n. quis percutit aut uulnerat ſeipſum, manifeſte peccat contra corpus ſuum plus q̃ inebrians ſe. Tertia, de abuſu manuum loco pedum: ut ſiquis ambularet more quadrupedũ. hinc. n. maxime peccaret in corpus ſuum, dehoneſtans illud, & abducens ac

deiiciens

deiiciens ab humana dignitate, & efficiés illud ſimile beſtiis. Contra ſecundã uero partẽ: qm̃ non apparet uera neq; per ſe neq; per accidens. Non per ſe: quia licet in peccatis contra naturam contumelia fiat corpori (iuxta illud ad Rom.j. Vt contumeliis afficiant corpora propria) in peccatis tamẽ nturalibus, quale eſt fornicatio, nulla apparet iniuria corporis, ſed animæ: dum anima ſubditur corpori, & inquinatur peccato. Nec per accidens, quoniam non oportet fornicantem nocere corpori proprio, quum ſemen ſit de ſuperfluo indiuidui &c. Et ſi ad ea quæ ſunt per accidens egrediẽdum eſt, in promptu obiiceretur ꝙ plures occidit crapula q̃ gladius.

AD hoc dicitur, ſermonem Apoſtoli eſſe peccatis humanis in genere: ita ꝙ nõ intendit fornicationẽ cõparare ſingulis peccatorum ſpeciebus, ſed cõibus generalibus peccatis: nec loquitur de effectibus peccatorum, ſed de peccatis ipſis & intendit ꝙ ſolum peccatum fornicationis, & tanto magis adulterij & ſimilium, eſt peccatum in corpus proprium: hoc eſt, infert iniuriam proprio corpori. quum diſtinguitur enim peccatum in Deum, in proximum &c. ſenſus eſt ꝙ qui infert iniuriã Deo, infert iniuriam proximo &c. Ac per hoc quũ dicitur hic ꝙ peccat in corpus proprium, ſenſus eſt ꝙ iniuriam facit proprio corpori. Vnde ad obiecta contra primam partem reſpondendo, dicitur ꝙ neq; comeſſario neq; ebrietas iniurioſa eſt corpori proprio in ipſo actu peccati, quanuis effectus eorũ iniurioſus ſit corpori, pro quanto illi nocet: & pro tanto dicuntur extra corpus eſſe quo ad iniuriam: quia extra corpus ſumitur hic ut diſtinguitur contra peccare in corpus proprium: in quo fornicatio a reliquis differre dicitur. De percuſſione autẽ & uulneratione propria, dicitur huiuſmodi crimina computari extra generalem rationem peccatorum communium, ut patet ex hoc homicidium ſecundum cõem ſuam rationem non ponitur peccatum in corpus proprium, & tamen occidere ſeipſum, maxime eſt cõtra corpus proprium. Vnde huiuſmodi ſpecialia peccata ut exiſtentia extra compraratione quã facit Apoſtolus, reiicienda ſunt. De ambulatione uero more quadrupedum & ſimilibus, dicitur ꝙ quum hęc ſint peccata plus q̃ humana (quoniam apud philoſophos ſunt peccata beſtialitatis) ualdę remota ſunt a comparatione quæ ab Apoſtolo fit:

Ad

Ad ea uero quæ obiiciuntur contra ſecundam partem, reſpõdetur ꝙ ſermo eſt de iniuria quam per ſe facit fornicatio corpori proprio. Et quum quærit, quæ eſt illa iniuria, reſpondet ꝙ eſt duplex, ſ. dehonorationis & ſubiectionis. Dehonorationis quidem, quia membra ſua membra facit meretricis. qui enim adhæret meretrici, unum corpus efficitur cum ea. Subiectionis uero: quia membra ſua ſubiicit poteſtati meretricis. unde patet ꝙ non oportet recurrere ad nocumenta per accidens, aut ad quæcunq; alia pei accidens. Hæc de ſecundo.

Circa tertium. j. Io. ult. Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatũ non ad mortẽ: petat, & dabitur ei uita peccanti nõ ad mortem, eſt peccatũ ad mortẽ, non pro illo dico ut roget quis. difficultas occurrit de differentia peccati ad mortẽ, & peccati non ad mortem. an ſit ſermo de morte corporis, an de morte animæ, ita ꝙ ſi ad mortem corporis ſpectat. peccatũ ad mortem intelligit finalis impœnitentia: hoc eſt, qñ homo morit in peccato mortali abſq; pœnitentia interiori: hoc. n. eſt peccatum durãs uſq; ad mortem corporis incluſiue, & propterea ducens ad mortem æternã. Si autem ad mortẽ aĩæ ſpectat, uocatur peccatum ad mortẽ oẽ peccatum mortale, quia mors aĩæ eſt. Quæſtio igit eſt quis ſit ſenſus Ioannis Apoſtoli per hæc uerba. Nam contra primum ſenſum militant uerba ipſius textus, dum dr, Qui ſcit fratrem ſuum peccare. De finali ſiquidẽ impœnitentia non põt aliquis dum uiuit ſcire ꝙ peccat hmõi peccato: ſed ſolum poſt mortem põt ſciri ꝙ peccauit finali impœnitentiã: qm̃ quandiu uiuit poteſt pœnitere: ac per hoc nõ eſt adhuc finaliter impœnitens. Et propterea de hoc peccato non eſſet dicendum, Qui ſcit fratrem ſuum peccare: ſed qui ſcit fratrẽ ſuum peccaſſe. Contra ſ'm uero ſenſum (iuxta quẽ ſolummodo peccatum ueniale eſt peccatum non ad mortem) militant duo uerba textus. Primum quum dicitur: & dabitur ei uita, nam peccans ſolum uenialiter, non eget ut detur ei uita: quum habeat ipſam ſpiritalem uitam per charitatem, quæ ſtat cum peccato ueniali. Vnde ex hoc ꝙ dicit, & dabitur ei uita peccanti non ad mortem, ſignificat ꝙ talis peccans non ad mortem, eget uita: utpote non habens illam, ſed expectans ut detur ſibi: quod non conuenit peccato ueniali, ſed mortali. Secundum, quum dicitur, Non pro illo dico ut roget quis.

Nam hinc ſequeretur Ioannem nõ dicere ut rogẽt pro peccantibus mortaliter: cuius contrarium dñs docuit. Orate pro perſequentibus uos. & fecit, orãs pro crucifixoribus: & Stephanus orauit pro lapidantibus. conſtat aũt hos oẽs peccaſſe mortaliter, & non eſſe rõnabile ut Ioan. Euangeliſta diſcordet a doctrina & exemplis Chriſti & ſanctorum: diſcordaret autem, ſi timeret orandum eſſe pro irretitis peccatis mortalibus.

Ad hoc dr̃ ꝙ quum ſermo oĩs niſi per ſe intelligat̃, incertus ſit (utpote uagus per accidẽtia) per peccatũ ad mortẽ intelligendũ eſt peccatũ qđ per ſe machinat̃ ad mortẽ aĩæ: hoc eſt ex intentione abijcit uitã aĩæ, ut quum quis ex intentione nõ curat de ſalute aĩæ ſuæ, de paradiſo & hmõi. Dico aũt ex intẽtione ꝓpter eos qui nõ ex hmõi intentione, ſed ex cõſuetudine deliciarum & luxuriarum, ex cõſuetudine uſurarum, & ſic de ſimilibus, uiuunt tanq̃ nõ curantes de ſalute aĩæ ſuæ: tales. n. non ex intentione peccant contra uitã aĩæ ſuæ, ſed ex paſſionibus, infirmitatibus &c. Intendit ergo Ioan. Euangeliſta differentiã inter peccatores ex contẽptu propriæ ſalutis peccantes, & inter alios qui ex ignorantia, aut paſſionẽ & hmõi incurrunt peccata mortalia. Et inſtruit Chriſtianos. ut quũ uiderint aliquos peccare ex ignorãtia, aut infirmitate &c. orent ꝓ illis cum fiducia quum uiderint aũt peccãtes ex cõtemptu propriæ uitæ, non præſumant petere pro eis ueniam, ſed uel relinquãt eos in curſu ſuo, uel (ut Bernar. inſinuat) gemant ſi forte diuina miſericordia adijciat qđ oratio non præſumit. Et bene nota quod Ioannes non affirmat repellendã eſſe orationem pro talibus, ſed nõ audet dicere ut orent pro talibus tãquã petitio uideatur præſumptuoſa. ait. n. non dico ut oret quis. Et hic ſenſus conſonare uĩ non ſolũ toti textui & cõtextui, ſed ẽt geſtis Sanctorum: nam dñs orans pro crucifixoribus, adiecit cauſam ignorantiæ: Quia neſciunt quid faciunt. Et Paulus pro quo exauditus fuit Stephanus, teſtatur ſe miſericordiam conſecutum, quia ignorans fecit. Vnde patet quod neuter quęſitorum ſenſuum eſt intentus ab Apoſtolo, ſed iſte quem diximus, cui omnia conſonare uidentur. Hæc de tertio.

Circa quartum Apoc. iij. Vtinã eſſes frigidus aut calidus: ſed q̃a tepidus es, nec calidus, nec frigidus, incipiã te euomere ex ore meo, q̃a dicis ꝙ diues ſum & locupletãtus, & nullius

lius egeo: & neſcis quia tu miſer es & miſerabilis, & pauper & cęcus, & nudus: ambiguitas occurrit ex quadruplici capite. Primo, quia inconueniens manifeſtum eſt attribuere alicui ſancto Angelo deſiderium mali culpæ: ac per hoc nõ cõſonat illi dicere, utinã eſſes calidus aut frigidus: nã per eſſe frigidũ intelligit alienũ manifeſte eſſe a toto charitatis igne. Secũdo quia nõ cõſonãt hæc duo ſibiinuicẽ. ſ. tepor & feruor arrogantię, & tñ in litera utrunque dr̃ hunc epiſcopũ habere. nã primo dr̃, quia tepidus es. & deinde ſubiungitur: dicis quod diues ſum & locupletatus, & nullius egeo, ubi ſuperbiæ feruor magnus notatur, quũ falſo ſibi arroget diuitias &c. Tertio, quia aliud eſt ex tepore, aliud ex ignorãtia peccare: nã tepor ad infirmitatẽ animi ſpectare uidetur: & propter ea mirum eſt quod in litera iſte dici ut tepidus, & deinde ſubditur eius ignorãtia, dum dicitur, & neſcis quia miſer es, & miſerabilis &c. Quarto, quia nulli debet imputari defectus non ſolũ inculpabilis, ſed impoſſibilis euitari. nullus (inquit Philoſophus) imperabit cæco nato. Sed hominẽ in hac uita neſcire ſe eſſe abſq; charitatis gratia, eſt defectus & inculpabilis & ineuitabilis. nullus enim ſcit an odio uel amore dignus ſit: ut dicitur Eccleſiaſt. ix. Inconuenienter ergo arguitur iſte quod neſciat ſe miſerum &c.

AD hoc dicitur, ꝙ homo iſte ultimo deſcriptus de quo eſt ſermo, habet ſecundum planum literę ſenſum cõditiones quatuor. Prima eſt, eſſe extra charitatem: quæ ex eo habetur ꝙ deſcribitur miſer, miſerabilis, pauper & cæcus ſecundum ueritatem. Secunda eſt, eſſe tepidum quę clare patet in litera. Tertia eſt, æſtimare ſe diuitem, locupletatum, & nullius egere. Et hæc ẽt clare patet in litera. Et ponitur cauſa tepiditatis: qm̃ cũ cõiunctione cauſali in litera ponitur, dicendo, quia dicis ꝙ diues ſum &c. Quarta eſt, neſcire ſe eſſe miſerũ & miſerabilẽ, pauperem, cæcũ & nudum. Et hæc quarta cõditio ſimiliter ponitur cum cauſa tepiditatis: dum continuatur in textu cum antedicta cauſa ſub eadem coniunctione cauſali: ut patet intuenti. Ex quibus oĩbus colligitur huiuſmodi hominem abundare multis ac donis ſiue naturalibus, ſiue gratuitis, & multis bonis operibus: ita ꝙ primum iſtius peccatum apparet ſuperbia de multis bonis quæ in ſe recognoſcit. Et ſi ſingula diſcernimus, iſtius hominis oculus adeo perſpiciebat bona quæ in ſe erant,

ut erraret & ſuperbiret. Erraret quidē.q̄m ex bonis ſecūdum quid: æſtimauit ſe bonum ſimpliciter:hoc eſt, ex donis & bonis operibus quibus abundabat ſine uera charitate, æſtimauit ſe etiā charitate & illius dona habere. Hoc enim ſonant uerba ſua, dū interiori uerbo dicebat, Diues ſum, & hoc quo ad dona tam naturæ q̄ gratiæ, locupletatus ſum, & hoc quo ad bona opera & ſtudia. & nullius egeo, & hoc uniuerſaliter quo ad dona quæcūq; neceſſaria: ita ꝙ æſtimabat ſe nullo amplius dono egere, & tñ falſum erat: quoniā carebat charitate & gratia gratum faciente. Superbiret aūt, quoniam bonis illius quæ habebat, ſeipſum magnificabat, nā dicebat: ego ſum diues, ego locupletatus, ego nullius egeo: quū uir rectus debuiſſet dicere, quia fecit mihi dn̄s magna qui potens eſt &c. & Deum non ſe magnificare, nec unquā prorumpere in tam temerariā ęſtimationē ꝙ nullius egeret. Nec intelligo hunc eſſe tanta elatū ſuperbia, ut ex intentione ſuperbiret (quoniā iam eſſet in numero non tepidorū, ſed frigidiſſimorū) ſed quia per modū ſuperbientis & tali æſtimationi innitentis ſe habebat: quod ut clarius patebit, facit hominē tepidum. Erat quoq; huic ſuperbæ ac falſę æſtimationi annexum alterum peccatum negligentię: nam cum hęc æſtimatione negligebat iſte diſcutere interiorē diſpoſitionem animæ ſuæ quo ad mala pœnæ atteſtantia malū culpæ. Neſciebat. n. ſe eſſe miſerum, miſerabilem, pauperē, cęcum & nudum: quæ ſunt mala pœnæ atteſtantia malum culpę. Et fomentum huius negligentiæ quanuis ex litera nō habeat niſi antedicta ſuperba æſtimatio, uidetur tamen eſſe incertitudo charitatis: ita ꝙ ex hoc ꝙ non poteſt homo ſcire certa cognitione ſe habere gratiam gratum faciētem ſeu charitatē, neglexerit perſcrutari antedicta mala ſua: tāquā eiuſdē rationis ſit cognoſcere habere ſe bona gratiæ, & charitatis, & diſcutere huiuſmodi mala, qđ tñ nō eſt uerum: nam etſi homo nō poteſt cognoſcere in ſe eſſe donum charitatis infuſæ, pōt tamen diſcernere an ſit pauper, & cæcus: paupertas enim conſiſtit in penuria operum interiorum ſimiliū operibus interioribus charitatis: puta ſi habebat interiorē actum pœnitentiæ, ſi interiorē actū gratitudinis, ſi reuerentiæ & tremoris in Deū, ſi miſericordiæ in ꝓximos, ſi humilitatis in ſeipſum. Similiter de uiſu, ſi uidebat eo modo uidendi de quo ſcriptū eſt: Ad uidendū

in bo-

in bonitate electorũ tuorum : uident enim electi in bonitate, propria quidem bona, ut Dei: propria uero mala culpæ, accuſando ſe, corrigendo, puniẽdo: propria uero mala pœnæ æquanimiter tolerãdo bono aliorũ gaudẽdo, malo aliorũ condolendo &c. quo cõtra cęci uidentes in ſuperbia cordis ſui, ꝓximos uidẽt iudicãdo ſeu cõtẽnendo, bona eorum paruifaciẽdo, mala eorũ accuſando, indignando &c. bona quæ habẽt ut ſua magnificando, mala q̃ habent excuſando &c. hmõi enim paupertatẽ, cæcitatẽ & nuditatẽ uirtutum his annexam poteſt homo ſi uult diligenter in ſe diſcutere & cognoſcere. Et in hoc iſte homo defecit: neglexit. n. huiuſmodi mala pœnæ in ſe diſcutẽre, & ſic neſciuit ſeipſum miſerũ &c. Ex his aũt duobus (ſuperbia. ſ. & negligentia) cõſurgit in homine quædam cõfidentia, quaſi manendi in ſtatu in quo ſtat. Ex eo enim ꝙ æſtimat ſe abundãtẽ in bonis, & neſcit miſeriam ſtatus ſui, quaſi ſecurus incedit: etiam inde naturaliter procedit affectus tepidus ad dona gratiæ gratum facientis habenda. Et propterea homo iſte ponitur tepidus ex his cauſis: ſ. quia dicebat, diues ſum &c. & neſciebat ſe eſſe miſerũ &c. Huiuſmodi autem diſpoſitio tepidi animi utinã non frequens inueniatur in ijs, qui putantes ſe in gratia Dei eſſe, negligunt diſcutere interiorẽ aĩ ſui diſpoſitionem quo ad penuriã interiorẽ actuum uirtutum, & interioris uiſus animi. Signum autem tepidi uidetur eſſe non progredi ſeu non augeri in interioribus actibus uirtutum infuſarum. Et licet ex recitatis in hac litera appareat iam hunc eſſe uerũ literæ ſenſum, ſolidior tamen ſenſus iſte apparet ex ſubiuncto conſilio exhibito in textu iſti homini, dum ſuadetur ei in remedium ſtudium emendi aurum ignitum &c. In emẽdo ſiquidẽ duo inueniuntur cõtraria tepori. Alterũ eſt appretiare ſeu magni æſtimare id quod eſt emẽdũ. alterum eſt. exhibere pretiũ æquale rei emẽdę. Et primũ quidẽ ſpectat ad animũ ſecundum aũt ad exequutionẽ operis. Quæ ideo tollũt teporẽ, quia tepidus non æſtimat donũ gratiæ tanq̃ emendum, nec ſtudet in exequutione exhibere opera quaſi æquiualentia ad gratiã: ad quæ tñ duo maxime debet aſſurgere tepidus, & ut ſumme magnifaciat (quo caret) gratiæ donum, & ut omni conatur exerceat ſe quaſi ad cogendũ Deum: ut det ſibi gratiam. Secundum quoq; remediũ quod adiũgitur, idem teſtatur ad cauſam

tepiditatis relatum, nã quia ad male uidẽdo bona quę habet, & non uidendo mala quæ habet, tepidus effectus eſt: medicina pro oculis ei offertur, qua impedimenta uidendi tollant: inter quæ præcipuum eſt ſuperbia, quæ collyrij unctione tollit, ſi a Chriſto diſcimus quia mitis eſt & humilis corde.

Ad obiecta igitur ordinarie reſpõdendo, dicitur dupliciter poſſe accipi metaphorã hanc de calido & frigido, & tepido. Primo, intelligẽdo per calidũ manifeſtã charitatẽ, & per frigidũ manifeſtam iniquitatẽ, per tepidũ uero mediũ: qualis deſcriptus eſt, qui ſibi ur̃ bonus, & tamen eſt malus. Et iuxta hunc ſenſum optat Angelus magis frigidũ quã tepidum, non ut meliorẽ, ſed ut faciliorem ad reſcipiſcẽdum: qui. n. cognoſcit ſe eſſe malũ, facilius correctionẽ ſuſcipit, q̃ is qui putat ſe eſſe bonũ, & quaſi tutus tepet. Secundo, referendo metaphorã totã ad guſtũ ſeu ſumentẽ. Et iuxta hũc ſenſum tã frigidus q̃ calidus bonus eſt: nam & calida libenter ſumimus: & ſimiliter frigida libẽter ſumimus: ſolũ aũt tepidũ abominabile eſt, utpote uomitũ cauſans. Et ſic optans Angelus, utinã eſſes calidus aut frigidus, optat bonũ. Vtinã eſſes ſicut cibus aut potus habilis ad ſumendum: ut eſt alimentũ calidum, & alimẽtũ frigidũ. Et hic ſenſus magis cõſonat literæ: pro quanto parabola hæc ad hoc tẽdit, ut ſolũ tepidũ abominabile dicat, tanq̃ uomitiuũ. unde patet nihil mali ꝑ hęc uerba optari ab Angelo. Ad ſcd̃am obiectionẽ dicitur ꝙ in iſto hoĩe tepido eſſet feruor ſuperbię & arrogãtię, ſi ex intẽtione ſuperbiret ad hoc ut ſe diuitẽ, locupletatũ, & nullius egentẽ magnificaret. ſed iſte tepidus non ex intentione ſic ſuperbit, ſed ex modo ſe habẽdi quandoquidẽ ſic cõcidit in iis quæ habet, tanq̃ iudicãs ſe locupletẽ, diuitẽ, & nullius egentẽ. Videtur enim quædã ſuperbia ſicca magis q̃ ſuperbiæ feruor: & ꝓpterea nõ inde aperte malus, ſed tepidus effectus eſt. Ad tertiã dr̃ ꝙ tepor & ignorãtia poſſunt ſubordinari: ita ꝙ ambo poſſunt diuerſimode cauſare peccatũ: tepor immediate, ignorantia mediate. Sic aũt eſt in propoſito: ignorantia. n. propriæ miſeriæ concauſat teporẽ, quo deinde peccatur. Nec iſta ſimultas contrariatur diuerſitati cauſarum peccandi. ſ. ex ignorantia uel infirmitate: q̃m illa diuerſitas intelligitur ſ̃m cauſas proximas: quando ſcilicet cauſa proxima eſt infirmitas, non ignorantia, aut econtrario.

Secus

Secus autem eſt quũ infirmitas circa unũ actum ſubordinatur ignorantię alterius rei præcedentis:ut patet eſſe in propoſito. Ad quartã dicit ꝙ huic tepido nõ imputatur neſciẽtia doni charitatis in ſcipſo ſed ignorãtia ꝓprię miſeriæ:q̃ nõ eſt ſolũ euitabilis,ſed ualde culpabilis:ut patet ex dictis. Hęc de quar.

Circa quintum Apocalypſis ultimo. Qui nocet,noceat adhuc:& qui in ſordibus eſt,ſordeſcat adhuc:& qui iuſtus, iuſtificetur adhuc:& ſanctus,ſanctificetur adhuc, difficultas ex triplici capite occurrit. Primo,de ueritate:quia utraque pars progreſſus, ſ. tam malorum q̃ bonorum falſa uidetur:nã multi hodie mali,cras boni,ut patet de Paulo & latrone &c. & ſimiliter multi hodie boni,cras mali.ut patet de Nicolao.Salomone &c. Secundo,de decentia:quia hæc uerba ſunt Angeli alloquentis Ioannem:indecens autem uidetur ut Angelus ſanctus dicat:Qui in ſordibus eſt,ſordeſcat adhuc,multo magis q̃ indecens fuerit iudicium inferre blaſphemiæ in diabolum: qđ tamen nõ eſt auſus Michael archangelus, ut Iudas in epiſtola ſua dicit. Tertio,de conceſſione temporis:nam Deus nemini dedit ſpatium male operandi(ut dicitur Eccleſiaſt. xv.) imo ut Eſaias dixit,propterea expectat dominus,ut miſereatur ueſtri. Quomodo ergo nunc Angelus tempus propinquum denuntians dicit:Qui nocet,noceat:& qui ſordet,ſordeſcat: tanquam concedens malis tempus peiora faciendi.

Ad hoc dicitur,ꝙ literalis ſenſus horũ uerborũ ad præſcitorum & prædeſtinatorum conditionẽ, ac tempus uſq; ad iudiciũ tendere uidetur. Ad cuius euidentiã prænotandũ eſt Angelum more humano allocutum eſſe Ioannem in fine Apocal.monendo eũ ne claudat librum Apoc. aſſignando pro ratione,quia tempus prope eſt.Conſueuimus ſiquidem quando in aliud tẽpus differenda eſt lectio libri,claudere librũ reſeruãdo ipſum ad tẽpus opportunum:qñ uero tunc imminet tempus utendi libro qui inuenitur apertus, dicimus, ne claudas librum,quia iam inſtat tempus utendi illo. Sic Angelus Ioanni ſcribenti Apocalypſis librum dicit: Ne ſignaueris librum hunc,quia tempus inſtat exequẽdi ea quæ ſunt ſcripta in illo. Et notãter ex parte inſtantis tẽporis ad uniuerſale iudicium, reddit rõnem non ſigillandi librum:duo nanq; exequendorũ genera in Apocalypſi reuelata ſunt. Quædã adimplenda in tẽ

pore: & ſunt quæ fient uſq; in diē iudicii. Quædā adimplenda in æternitate: & hæc ſunt quæ fient poſt diē iudicij. Et quoniam illa quæ fient in æternitate, diſtantia multū uidentᵣ ideo Angelus ex parte tēporis & eorum quę in tēpore fiūt reddit rationē nō ſigillandi librum, utpote quia tēpus iudicij inſtat & exequenda in tempore iā ſunt. Et hoc denotauit dicendo, Tempus enim prope eſt, & dicit abſolute tēpus: qm̄ tēpus ad iudicium, & tempus abſolute ęquiualent: qm̄ poſt iudiciū nō erit ultra tēpus: iuxta illud: Iurauit per uiuentē in ſecula ſeculorū, ꝙ tēpus nō erit ultra. Et ad declarādum ꝙ ꝓpinquū ſit tempus iudicii, ſubiungit quaſi epilogādo totū ꝙ interim agēdum eſt: ſcilicet ꝙ adimplēda ſunt pręſcitorum demerita, & prædiſtinatorum merita: ut ex his paucis adimplendis perpēdatur breuitas temporis ad iudiciū. Omnia enim quæcunq; uſque ad diē iudicij agēda ſunt, in his duobus conſiſtere uidentur. Significauit autem Angelus hæc duo per ꝓpoſita uerba: ſcilicet qui nocet, noceat adhuc &c. Qđ ut facilius clariuſque percipiatur, nota in his uerbis miſteria ſeptē. Primū eſt, ꝙ tā in hominibus bonis q̄ in malis præſuppoñt initiū: & apponiẗ terminus ꝑ modum progreſſus perſeuerātis. Præſupponitur quidem initium dicendo, qui nocet, qui in ſordibus eſt, qui iuſtus eſt, qui ſanctus eſt: manifeſte. n. per modum præſuppoſiti hęc dicuntur: illa de malis, iſta de bonis. Apponitur uero terminus, dicēdo, noceat adhuc, ſordeſcat adhuc, iuſtificetᵣ adhuc, ſantificetur adhuc. Et apponitur per modum perſeuerantię. quia ſola perſeuerantia & in malis dānatur, & in bonis coronatur. Per modū quoq; progreſſus, quia in uitę termino & mali ſi poſſent adderent ad malū, & boni adderētad bonū. Ex hac igiẗ ordinatione literę intelligimus myſteriū hoc ꝙ de præſcitis & prædiſtinatis eſt ſermo: qui ex præſuppoſita prædeſtinatione & præſciētia procedit, dū in malis ex præſuppoſito primo quaſi effectu reprobationis ſcilicet prima præſciti iniquitate, & in bonis primo prędiſtinationis effectu, ſcilicet prima prædeſtinati iuſtitiā, ad progreſſum termini ultimi malo quo ad præſcitos, & in bono quo ad prædeſtinatos extenditur ſermo: ita ꝙ ſenſus eſt, Qui præſcitus eſt nocens aut in ſordibus, impleat menſurā iniquitatis ſuæ, & qui prædeſtinatus eſt iuſtus aut ſanctus, adimpleat mēſurā iuſtitiæ ſuæ.

Secundũ eſt ꝙ in ordine malorũ, ſolius iniquitatis: & in ordine bonorũ, ſolius bonitatis mẽſio ſit: ut clare patet. Hic enim ꝑ malos, pręſcitos, & per bonos, prædeſtinatos intelligimus quia Ezechiele teſte didicimus ꝙ Deus obliuiſcit̃ omniũ iniquitatum quas fecerat, qui cõuerſus in bono perſeuerat uſq; in finẽ, & ſimiliter oĩum bonorũ quæ fecerat, auerſus & perſeuerans in malo vſq; in finẽ. Tertiũ quoq; ad hoc idẽ myſteriũ eſt, ꝙ licet in iſto decurſu t̃pis uſq; ad iudiciũ interueniat diuerſitas bonorũ & malorum ſecundũ præſentẽ gratiã uel nequitiã, ut patet: nulla tamen de hac diuerſitate hic mentio: fit quia hm̃oi diuerſitas nõ remanebit iudicãda, ſed ſola diuerſitas quæ eſt ſecundũ bonitatẽ prædeſtinatã, & malitiã pręſcitã ſimpliciter. Quartũ eſt ex modo loquẽdi, dum nõ enũtiã do ꝑ uerbum indicatiuũ (nõ. n. dr̃, nocebit. ſordeſcet, iuſtificabit̃, ſanctificabit̃, ſed ꝑ uerbũ imperatiuũ, noceat, ſordeſcat, iuſtificet̃ ſanctificet̃ (exprimit̃ hm̃oi ꝓgreſſus ꝑſeuerãs ſiue in bono ſiue in malo. Hinc. n. ordo diuinę ꝑſciẽtiæ ac reprobationis, & ſimiliter ꝑdeſtinationis inſinuat̃. nã inter primũ peccatũ ꝑſciti, & poſteriora hæc eſt differentia, ꝙ primũ eſt tantummodo permiſſum: poſteriora uero ſunt & permiſſa & ordinata in pœnã prioris: iuxta illud ad Rom. j. propter quod tradidit illos Deus in reprobum ſenſum &c. Et propterea de poſterioribus peccatis tanq̃ de ſpeciali modo ſubiectis ordinationi diuinæ, imperãdo ordinẽ ac tolerantiã eorum dicitur, ſordeſcat & noceat. De bonis aũt prædeſtinatorũ clarum eſt ꝙ nõ ſolũ ſub ordine, ſed ẽt ſub efficientia diuinæ prædeſtinationis denotãtur. Apparet quoq; in utriſque denotari per hoc mẽſura eorundem. nã & diuina prędeſtinatio definiuit uſquequo merita prædeſtinatorum progredientur: & ſimiliter diuina diſpoſitio ordinauit uſquequo ſuſtinebit in multa patientia ſeu tolerabit demerita præſcitorum. Et hoc forte denotãt hæc uerba determinata illo aduerbio, adhuc. Cũ his quoque oĩbus retine ꝙ per huiuſmodi loquendi modũ, ſordeſcat, noceat &c. humana libertas deſignatur: ut ſolemus dicere relinquentes aliquẽ in ſua libertate, faciat, dicat &c. Quintum eſt diuerſitas ordinum tam in bonis q̃ in malis. nam ponuntur duo ordines bonorum ad denotandam diſparitatem præſcitorum inter ſe, alijs minus malis, & alijs peioribus exiſtentibus. & ſimiliter

ad

ad denotandam diuerſitatem prædeſtinatorum bonorũ & meliorum. Mali ſiquidē denotant per eos q in ſordibus ſunt, peiores uero per nocentes. boni quoq; notant per iuſtos, melio res uero per ſanctos. Quemadmodum.n.paratæ ſunt prædeſtinatis diuerſæ manſiones in domo patris cœleſtis: ita & præ ſcitis in inferno diuerſa torméta parata ſunt ꝓ diuerſitate de meritorum. Sextum ex ordine quo reuelata dicuntur ſumi poteſt. Ex hoc.n.quod prius præſciti, & demum prędeſtinati poſiti ſunt: intelligi poteſt ipſe qui in rei ueritate eſt ordo inter tolerantiam præſcitorum & prædeſtinatos.nã tolerantur præ ſciti ꝓpter prædeſtinatos: iuxta illud, Nolite nocere terræ neque arboribus, quoadusque ſignemus ſeruos Dei noſtri in frõtibus eorum. Et rurſus quũ ſancti martyres ſuſpirarent ad diẽ iudicij pro corporum reſurrectione, dictum eſt ut expectarẽt adhuc modicum tp̃s, donec impleatur numerus fratrum ſuorum, ita ꝙ manifeſte patet Deum tolerare malos donec impleat numerus electorum: imo & ipſos præſcitos & ẽt dæmones ordinat Deus ad exercitium electorum, quibus oĩa cooperant in bonũ. Septimum eſt cõtinuatio horum verborum cũ ꝓ miſſiõe aduentus celeris ad iudicium, dum cũ nota copulationis & demõſtrationis quaſi p̃ſentibus ſubiũgit in pſona Chriſti. Et ecce uenio cito: & merces mea mecum eſt reddere unicuique iuxta opera ſua. Ex his.n.manifeſtum ur̃ quod præſcitorum demeritis & prædeſtinatorum meritis adimplẽdis & per Chriſtum iudicandis eſt ſermo in præſenti litera.

Ad obiecta ergo in oppoſitum ordinate reſpõdẽdo, dr̃ uerba hæc pro utraq; parte eſſe veriſſima, de præſcitis & prædeſtinatis intellecta. nã & præſcitus quiſq; impleturus eſt tandẽ ſuas iniquitates: & prædeſtinatus quiſq; tandẽ ſua merita: qđ per hæc uerba ſignificat̃. Vnde non obſtat uarietas interpolationum ſm præſentem iuſtitiam uel iniquitatem, qm̃ determino præſens eſt ſermo. Ad ſecundum uero dicitur quod aliud eſt dicere imprecatiue, aliud eſt dicere ordinatiue. Et ꝙ licet dedecens appareat quod Angelus imprecetur malũ non tñ dedecet illum dicere ordinationem mali, ut accidit in propoſito: ut patet ex dictis. Ad tertiũ uero dr̃ quod licet uerum ſit Deũ nulli dare ſpatium peccãdi, formaliter ĩtelligẽdo: hoc eſt quia nulli dat tempus ad hoc ut peccet: cum hoc tamen ſtat

quod ſuauiter regẽdo creaturas rationales relinquẽdo illas in manu conſilij ſui, permittat eas peccare: & in multa patientia ſuſtineat poſt peccata nos perſeuerare in illis. Sic autem eſt in propoſito: in quo & plus adhibetur diuinæ bonitatis, pro quan to etiam in peccatis bonũ ordinis ſui adhibet. Propter quod ſolum permiſſiue, ſed ordinatiue cõceſſum eſt tẽpus peccandi materialiter: tamẽ intelligendo reſpectu peccati. Cõceſſit.n. Deus tempus non ut peccaretur, ſed quoque fiunt peccata ordinarentur, & in bonum cederent electorum. Hæc de quinto. Budæ in die ſancti Vincentij confeſſoris. MDXXIIII.

NONVM IENTACVLVM IN QVO QVATVOR DECLARANTVR.

OCCVRRVNT nono quatuor declaranda. Primum Matthæi xix. Erunt duo in carne una. ita que iam nõ ſunt duo, ſed una caro: Secundum Matth. xxj. & Luc. xx. Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur: ſuper quem uero ceciderit, conteret eum. Tertium Luc. xiij. Ite, & dicite uulpi illi, ecce eijcio dæmonia, & ſanitates perficio &c. Quartum. ad Corint. vj. Omnia mihi licens, ſed non omnia expediunt &c.

CIRCA primũ (.ſ. Erunt Duo in carne una: itaq; iam nõ ſunt duo, ſed una caro) difficultas occurrit ex duplici capite. Primo, de qua carne eſt ſermo, an.ſ. de carne coniugum inter ſe: an de carne cõiugũ in ſua prole. Nã cõtra primũ ſenſum militat ueritas: quia nõ eſt una numero caro coniugum: ſed quantuncunq; inuocantur, ſemper remanẽt duę: qm̃ nõ cõtinuãtur ſed ſolo tactu iungũtur. Cõtra ſecundũ uero militat requiſita ſufficientia: quia licet uerũ ſit quod coniuges ſunt duo in una carne prolis, hoc tñ non ſufficit ad uerificandã domini ſnĩam: nam ad uerificãdam rationem domini inferentis. Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet: exigitur illius carnis unitas, ex qua ſufficienter inferatur inſeparabilitas coniugum. Cõſtat autem quod ex unitate carnis prolis non ſufficienter infertur inſeparabilitas coniugum: qm̃ coniuges nõ habẽt hanc unitatẽ antequã uxor ſit grauida, ut patet, ac per hoc ſeparabiles eſſent coniuges ſteriles, & ẽt antequam uxor ſit grauida:

quia nõ ſunt adhuc duo in carne una prolis. Secũdo, de quali unitate eſt ſermo:an de unitate cõiugali,an de unitate carnali. Nã ſi de carnali intelligitur, ſequeretur ꝙ etiam fornicãtes eſſent inſeparabiles,quia effecti ſunt caro una carnaliter. Si aũt de cõiugali eſt ſermo,obſtat Apoſt. ij. ad Corint. vj. ubi ex allegato teſtimonio Geneſis, Erunt, inquit. duo in carne una,dicit:Qui adhæret meretrici,unum corpus efficitur.

AD hoc dicitur ꝙ ſermo eſt de carne ipſorum coniugũ,& de unitate numerali carnalis generationis prĩcipij perfecti ac iuſti:ita ꝙ ſenſus eſt,ꝙ erunt duo in carne una:hoc eſt in uno carnalis generationis perfecto iuſtoq; principio. Et quidẽ qđ interueniat hic unum carnale generationis principiũ perfectũ clare patet:nã licet mulieris & uiri ſint duæ carnes, & ſingulæ ſint duo partialia principia generationis:ambæ tamen concurrunt ad integrandũ unum numero completum generationis principiũ. Quod uero hoc unum carnale perfectũ principiũ ſit ẽt iuſtum in coniunctione coniugum,ex eo patet, ꝙ inter coniuges & fornicarios hæc eſt differentia,ꝙ in fornicarie ſe cõmiſcentibus inuenitur hoc tm̃.ſ.ꝙ integrant unũ cõpletũ generationis principium,ſed non inuenitur alia conditio.ſ.iuſtitia,hoc eſt ꝙ illud principiũ ſit nõ ſolũ cõpletũ, ſed iuſtũ:in coniugibus aũt cõiunctio fit ad integrandũ nõ ſolũ unũ ꝑfectũ,ſed ẽt iuſtũ generationis principiũ. Vñ & in Geneſi ubi primo ponunť hęc uerba ꝑmittiť. Adhærebit uxori ſuę. & ſubiungiť. Erunt duo in carne una. ꝑ nominatã uxorem ſignificans ꝙ de iuſta unitate loquebať dicendo: erunt duo in carne una. Et dñs tam Matth. xix. q̃ Marci x. intulit in neutro genere. Qđ ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet.& nõ in maſculino genere. Quos ergo Deus coniunxit. ꝑ illud.n. denotauit unum iuſtũ generationis principiũ ꝙ Deus coniunxit in coniugio. Propter ꝙ ſignanter poniť Deus autor coniunctionis iſtius. Cõiunctio ſiquidem uiri,& mulieris quatenus iuſta,a Deo eſt ſingulariter,tanq̃ ab inſtitutore ipſius. Et qdẽ in plantis perfectũ generationis principium unum natura cõiunxit,faciens in una planta uirtutẽ utriuſq; ſexus:in aĩalibus uero unũ generationis completũ principium appetitus aĩalis cõiunxit,trahens ad cõmixtionem maris & fœminæ. In hoĩbus quoq; unum generationis principium perfectum appeti-

tus carnalis facit: ut patet in fornicarijs, adulterinis, & ince-ſtuoſis cõmixtionibus: Sed ꝙ cõpletum generationis princi-piũ unũ ſit ẽt iuſtum, fecit Deus inſtituendo in humano gene re cõiugium, Et propterea infertur, Quod ergo Deus coniun xit, homo nõ ſeparet. Et per hoc patet reſponſio ad utrunq; ambiguitatis caput, & ſolutio omnium obiectorum, niſi obie ctionis allatæ ex Apoſtolo. Ad q̃ dicitur, ꝙ Apoſtolus ibi u-ſus eſt illa autoritate quantũ ad id ꝙ eſt materiale in unitate cõiugij: hoc eſt quãtum ad ipſam corporũ cõmixtionẽ, qua fit unũ ꝑfectũ generationis carnalis principiũ. hoc. n. ſufficiebat ſuo ꝓpoſito. & non quãtum ad totũ ꝙ in illis uerbis Geneſis cõprehẽdit. Vñ nõ obſtat ĩtegritati totius ſenſus. Hęc de pri.

Circa ſm, Omnis qui ceciderit ſuper lapidẽ iſtũ, con fringet: ſuꝑ quẽ uero ceciderit, cõteret eum. difficultas occur rit, an hmõi diuerſitas ſignificet diuerſam grauitatẽ peccato-rum, an diuerſam grauitatẽ pœnarum: hoc iuxta primũ ſenſũ denotet diuerſas grauitas peccati infidelitatis ex una parte, & aliorum peccatorũ ex alia parte: ut per cadẽtes ſuꝑ lapidẽ de-notent alii peccatores: per eos uero ſuꝑ quos cadit lapis, deno tent infideles. Et cõtra hunc ſenſũ militãt duo. Primũ eſt, qa agricolæ cõtra quos directe hæc uerba dicunt, non peccabant in fide, imo dixerũt: Hic ẽ hæres. Scdo, quia j. Pet. ij. inter ca dẽtes ſuper lapidẽ cõputant infideles, dum ibi dicit de Chro. Et lapis offenſionis & petra ſcandali iis qui offendunt, nec uer bo credunt. Iuxta ſm uero ſenſum denotetur differẽtia inter pœnas præſentis uitæ, & futuræ: ita ꝙ confractio cadentium ſuper petrã, denotet pœnã præſentis uitæ: cõtritio uero ſeu cõ minutio eorũ ſuper quos cadit lapis, denotet pœnas æternas. Et hic ſenſus extra propoſitum apparet: pro quãto de pœna a-gricolarum præſentis tp̃is dominus loqui uidetur, dicẽs: Au-feretur a uobis regnum, & dabitur genti &c.

Ad hoc dicitur, ꝙ uerba iſta utpote metaphorica aſſum-pta a domino, pro magna parte ex viij. c. Eſa. multipliciter ex poni poſſunt. uidetur tamen nihil ad literam tendere hãc me taphoram ad diuerſam grauitatem pœnarum: ita ꝙ metapho ra conſiſtit in ſimilitudine patientium diuerſimode a lapide: dupliciter. n. contingit pati nos a lapide, uel ꝙ impingẽdo ſeu ruendo cadamus ſuper lapidem, ut contingit tam, ambulanti-

bus

bus cadentibus ſuper lapidem, q̃ ruentibus ex aliquo loco cadendo ſuper aliquẽ lapidẽ: uel ꝙ lapſis cadat ſuper nos: ut contingit quum proiicitur uel demittit ſuper nos lapis, Vtroque enim modo quum patiamur a lapide, minus patitur cadens ſuper lapidẽ, & hoc deſignatur per contractionẽ, dũ dicit: Qui ceciderit ſuper lapidẽ iſtum confringetur. magis autem patit̃ ſuper quẽ cadit lapis, & hoc deſignatur per cõminutionẽ, dũ dicitur, Super quẽ uero ceciderit, cõminuet eũ, magis enim patitur qui cõminuitur, quã qui frangitur. Vult ergo dñs docere, ꝙ licet peccãdo in ipſum Chriſtũ qui ſignificatur per lapidẽ, incurratur pœna: maior tamẽ pœna incurritur ab iis ſuꝑ quos Chriſtus ipſe iratus eſt, Et reuera nulla eſt maior pœna quã ſit Chriſti ira tã in hac uita quã in futura. Quum enim Deus iratus eſt, ita ꝙ in furore ſuo punit, indurat cor ſubtrahãdo gratiã: punit etiã & temporaliter & æternę etiam pœna ſenſus: ut patet in Herode & Iuda &c. Et hoc directe uidetur ad propoſitum Saluatoris, qui cõtra ſcribas & phariſæos intẽdebat declarare eis acerbitate pœnæ quam ipſe erat eis illaturus, & in hac uita puniendo eos per Romanos tã acerbe, & in inferno. Nec obſtat ꝙ de ereptione regni fiat ſermo: qm̃ dupliciter puniendi erãt agricolæ. ſ. tollẽdo ab eis uineam, & aliis locando (quod ſpectat ad tranſlationẽ regni a Iudæis in gentes) & malos male perdendo: quod ſpectat ad punitionem Iudæorum per excidium a Romanis in præſenti uita, & ad damnationum æternam in futuro. Et hæc uidenter uera ad literam quantum ad illo. Extendendo autem ſententiam hanc ad omnes, quia dominus extendit eã ad omnes, referẽte Euãgeliſta quod uniuerſaliter dixit, Omnis qui ceciderit ſuper lapidem &c. ſignificari poteſt eadem ſententia. ſ. quod offendẽtes Chriſtum non erunt impunes: ueruntamẽ niſi ſint tales ſu per quos cadat furor Chriſti ut lapis comminuens, erit plaga eorum curabilis: nam illi ſuper quos Chriſtus cadit indurans eos, incurabiles ſunt, utpote comminuti. Hæc de ſecũdo.

CIRCA tertium (. ſ. uerba dñi de Herode tetrarcha. ſ. Ite & dicite uulpi illi: ecce eiicio dæmonia, & ſanitates ꝑficio hodie & cras, & tertia die conſumor, ueruntamẽ oportet me hodie & cras & ſequenti die: quia ambulate quia: nõ capit prophetã perire extra Hieruſalẽ) quæſtiunculæ occurrunt tres.

Prima

Prima, quorſum tendat hæc de Herode uerba: quũ in Euãgelio non legatur ꝙ ipſe inſidiatus fuerit Chriſto domino: ſed potius ꝙ deſyderabat eum uidere, ꝙ gauiſus eſt ipſo uiſo, ꝙ interrogauit eũ ĩ multis ſermonibus, quod ſpectabat aliquod ſignum uidere fieri ab eo, quod nihil morte dignum in cauſa ipſius iudicauerit. Secũda, quid ſibi uult replicata hæc diſtinctio per tria tempora, hodie, cras, & tertia die. Tertia, quid ſignificatur per illa uerba, quia nõ capit prophetã perire extra Hieruſalẽ, quum Latina conſtructio nullã uideatur habere ſignificationem. nunquid deerant uocabula Lucæ Euang. ad ſignificandum quod oportebat Chriſtum mori in Hieruſalẽ.

Ad hęc breuiter dicitur quod Herodes ideo uulpes appellatus eſt a domino, quia doloſe incedere uidebatur, Et uere intentionẽ occidẽdi Chriſtum uidetur habuiſſe: quãuis poſtea uidens illum deſpexerit, & non curauerit occidere illũ, utpote non æſtimans ipſum ſicut æſtimauerat Ioan. Baptiſta. Nã ſi tanti feciſſet illum ſicut Ioannem, eandem habuiſſet de eo ſententiam quam habuit de Ioanne propter eandem cauſam .ſ. concurſum populorum ad pręedicationem eius. Apparet autẽ doloſitas Herodis ex Euãgelio tripliciter in ſimulatis ſignis Primo, quia ex una parte uolebat occidere Ioannem: & ex altera parte contriſtatum ſe mõſtrauit, quum puella petit in diſco caput Ioannis Baptiſtæ: ſimiliter ex una parte libenter Ioannem audiebat: ex alia parte nolebat quod prædicaret populo, ſed incarcerauerit ipſum. ſimili quoq; modo ex una parte deuinxit ipſum in carcere & occidit propter Herodiadẽ: ex altera parte explebat intentum ſuum de occidendo Ioãnẽ ꝓpter cõcurſum populorum: ut Ioſephus teſtatur, Vnde dñs audiẽs quod Herodes uolebat ipſum interficere, & uidẽs intima cordis Herodis, merito appellauit ipſum uulpem: utpote occulte in mente ſua inſidiantem uitæ ipſius domini. quod ex ſubiũctis uerbis quæ referenda dixit Herodi, colligi facile poteſt.

Vnde ad ſecundam quæſtiunculam dicitur, quod dominus & perfectionẽ operum ſuorum primo, & modũ perficiẽdi opera ſua ſecundo, non obſtante quacunq; Herodis doloſitate, in hac litera tẽmporum diſtinctione declarauit. Nã primo tria uniuerſalia opera ſe perfecturum declarauit. ſ. eiectionem dæmoniorum: & in hoc clauditur expulſo malorum, perfectionẽ ſanitatum

ſanitatum:& ſub hoc clauditur collatio bonorum, & ſacrifi-cium mortis ſuæ, in quo eſt myſterium æternæ uitæ &c. Deinde modum quo prædicta perfecturus erat(.ſ.ambulãdo) aperuit:quia ad literam diſcurrebat Chriſtus eiiciendo dæmonia, conferendo ſanitates &c. Vtrunq; aũt diſtinxit per tres dies, ad ſignificandum totum tp̃s ordinatum ad hæc perficienda, & ad modum perficiendi adimplendũ. ternarius enim perfectionem ſignificat. & rurſus principium, medium, & finis, ꝑfectionem ſignificãt. hodie autem principium, cras medium, & tertia dies finis eſt. Et ipſa quidem opera abſolute ſibi dominus attribuit dicens, Ecce eiicio dæmonia &c. modum uero perficiendi cum nota neceſſitatis ſignificauit, dicens, oportet me ambulare. ut & ſuam uoluntatem & neceſſitatem implẽdi diuinam præordinationem ſignificaret. definierat ſiquidem Deus ut dominus Ieſus diſcurreret prędicando tãto tempore, & in Hieruſalem occideret, non ab Herode, ſed a Pilato. Ad tertiam quæſtiunculã dicitur ꝙ conſtructio literalis inuenitur ſi ly Hieruſalem ſit nominatiui caſus, & ordinanda ſic eſt litera, quia Hieruſalem non capit prophetã perire extra: hoc eſt, quia Hieruſalẽ non recipit, non eſt capax huius gr̃æ, ſcilicet prophetã perire extra. Tanquam diceret, ꝙ Hieruſalẽ tantam operã dat occiſioni prophetarum, quod nõ recipit uitationẽ huius mali, quod eſt occidere prophetas. unde & ſtatim dñs ſubiungit, Hieruſalem Hieruſalem quæ occidis prophetas, &c. aſſignans pro cauſa quare in tantũ malum deuenerit ob ſuã obſtinationẽ &c. ut patet ĩ textu. Hæc de tertio.

CIRCA quartum. ſ. Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt: omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate &c. ambiguitas duplex occurrit. Primo, circa primam partem, qm̃ contraria implicare uidetur, ſcilicet licita coram Deo, & non expedientia propter offenſionem hominum qui inde impediuntur a bono. Nam ſi non expediunt ad bonum iam non ſunt licita: & ſi ſunt licita, non impediunt a bono. Deinde circa ſecundã partem, quia aut eſt ſermo de redactione totali ſub alterius poteſtate, aut de ſubiectione quo ad aliquẽ actum pro tunc. Si pro modo, ſermo non uidetur ad propoſitum. perinde eſt enim ac ſi dixiſſet, ſed ego ſub nullius ero ꝑpetua poteſtate, quod ad nullum uidetur propoſitum Apoſto

li in illo loco. Si ſecundo modo,ſuperba uidetur & ſtulta & i-poſſibilis ſententia:quum impoſſibile uideatur hoĩbus conuerſantibus hæc euitare. Nã ſicut qui litigat, ſubiicitur pro tunc quo ad litem ſub iudicis poteſtate:ſic qui nauigat,ſubiicit̃ pro tunc quo ad nauigationem ſub nautæ poteſtate: & qui ueſtem conficiendam tradit artifici,ſubiicit̃ pro tunc quo ad actũ illũ artificis poteſtati. Quomodo ergo uerificabit̃ hæc Apoſtoli ſententia? Ad hoc dicit̃,ꝙ in his ſententiis Apoſtolus prudẽtiam docere intendit circa opera licita ex ſuo genere: hoc eſt nulla lege ſibi prohibita. Et ex duplici capite docet abſtinendũ qñq; fore a licitis. primo ex parte finis, ſecũdo ex parte operantis. Et ſi adiunxerimus quod ipſe poſtmodũ c. x. docet, tertio abſtinendũ eſt ex parte circunſtantium. Et ex parte quidem finis dicit,Oĩa mihi licent,ſed non oĩa expediũt. ex parte uero operantis dicit,Oĩa mihi licent,ſed ego ſub nullius redigar poteſtate. ex parte uero circunſtantiũ dicit, Oĩa mihi licent,ſed non oĩa ædificant. Ex fine ſiquidem ratio pendet eorum quæ ordinantur ad finem: ac per hoc ex fine diſcernũtur quæ impediunt,& quæ expediunt ad finem: atq; inde uolẽtes finem conſequi,eligenda decernimus quæ expediũt (hoc eſt quæ impedimenta tollunt,quæ utilia ſunt ad talem finem) & refutamus tam impedientia quã inutilia, utpote uana. Verbi gratia:licebat Apoſtolo uiuere de Euangelio: ſed quia alicubi non erat hoc utile ad finem intentum, ſ. fructum ſpiritalẽ prædicationis,abſtinuit ab hoc licito. Ex parte uero operãtis penſanda ſunt ualde quæ fiunt: quoniam multa decent unum quæ dedecent alterum. Specialiter autem libertas ſeruanda eſt, ut ſcilicet homo non ſe obliget alicui. unde poſtea detineatur ut non poſſit aut quaſi non poſſit libere exercere officium ſuum, aut quod decet ipſum facere uel omittere. Verbi gratia, licet uxorem accipere, ſed quia per coniugium ſub alterius poteſtate uterque coniunx redigitur, eſt quandoque abſtinendum a nuptiis:quando ſcilicet hinc homo detinetur,ut non poſſit ſtudio aut arduo alicui negotio uacare. Ex parte uero circunſpectantium conſtat operationem moderandam uel omittendam quandoque eſſe:nam quamuis opus ſit licitum, ſi tamen inde offenduntur nõ maligni,ſed infirmi,ſed puſilli, abſtinendum eſt ab illo opere, ut non ſcandalizentur,ut non ruant inde in

peccatũ aliquod. Verbi gratia:licet ueſci quocunq; cibo: quia oĩs creatura Dei bona eſt: ſi tñ quãdoq; contingat aliquos ex qualitate aut hora cibi ſcandalizari, abſtinendũ eſt. Diligẽter aũt in oĩbus licitis quæ quandoq; omittenda ſunt, diſtinguendum eſt: quia dupliciter contigit omittenda eſſe quæ licita ſunt. Primo, quia in tali caſu effecta ſunt illicita rõne ſcandali annexi, tunc uel rõne nocuméti qđ tunc emergeret, uel rõne otioſitatis tunc occurrentis (hoc eſt, ꝙ uane fieret ſi fieret) & ſic de ſimilibus. Et in hmõi caſibus ſermo Apoſtoli intelligendus eſt de licito ſm ſe: ita ꝙ ſenſus eſt, oĩa non prohibita, mihi licent ſm ſe ſola cõſiderata cum hoc.n. ſtat ꝙ ex adiuncto aliquo ſingulari accidente fiant illicita, uel ex parte finis, uel ex parte perſonę, uel ex parte ſpectantium. Secundo, quia melius eſt in tali caſu omittere illa: ita qui ſermo Apoſtoli ſit de licitis nõ ſolum ſm ſe, uerumetiã in caſu illo occurrente. Et licet utroq; modo poſſint uerba Apoſtoli gloſſari, ſi ſpectetur ad primã cuiuſlibet ſniæ partem (.ſ. omnia mihi licent) ter repetitam, ſi tamen ad ſubſequentem cuiuſq; partem ſpectetur, ſm ſenſum ſolum quælibet ſententia ſonat: dum ſolius melioris negatio contraponitur in ſingulis ad licitum. In prima ſiquidem ait: omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt: ubi negatur melius expeditionis bonum. Et non dixit, ſed aliqua impediunt. ubi affirmaretur malum impedimenti. In ſecunda quoque ait: omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate: ubi negatur melius libertatis bonum. Et non dixit: ſed ego ſub nullo redigat peccato: ubi mala peccati ſeruitus opponeretur. In tertia demum ait: Omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant, ubi melius ædificationis ſpiritalis bonum negatur. Et non dixit, ſed quædam deſtruunt ſeu ſcandalizant: ubi malum ſcandali opponeretur. Et propterea ſententiæ iſtæ de licitis quæ ex conſilio omittenda quandoque ſunt, intelliguntur iuxta planum literæ ſenſum.

Ad obiecta aũt in oppoſitum reſpondẽdo, dicitur falſum eſſe ꝙ omnia non expedientia ſunt illicita: imo falſum etiam eſt omnia impedientia eſſe illicita: multa enim ſunt quæ impediunt a meliori bono fine, quę tamen ſunt licita: ut patet de cõiugio impediente contemplari libere quæ domini ſunt, & tamen eſt licitum: & ſic de aliis. Ad aliam obiectionem dicitur

quod

quod nõ refert intelligere hanc ſnĩam de perpetua uel tẽporali ſubiectione: qm̃ ſermo Apoſtoli nõ tendit ad euitandã oẽm ſubiectionem, ut obiectio interpretatur, ſed ad euitandam ſubiectionem ſiue ſimpliciter, ſiue pro tunc, quæ detineret ipſum a meliori opere. Nã ſi prudentia huius mundi tenuit qñque petere uel ſuſcipere aliquod beneficium ab aliquo, ne inde quaſi alligatus ſit ad aliquid cõmittendum uel omittendum quod ipſe intendit cõmittere uel omittere: multo magis prudentia Ieſu Chriſti docet hominẽ abſtinere quandoq; ab aliquo licito: ut liber totaliter ſit ad ea quæ religionis aut ſancti officij ſunt. Experientia ſiquidẽ teſtari uidetur, multa meliora bona omitti a religioſis, propterea quia non uſi ſunt hoc Pauli conſilio. Oĩa mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate: ſed alligauerunt ſeipſos particularibus beneficijs ſeu perſonis & inde detinẽtur & abſtrahuntur a melioribus bonis. Hæc de quarto. Budæ die nona Aprilis. MDXXIIII.

DECIMVM IENTACVLVM: IN QVO QVATVOR TRACTANTVR.

OCCVRRVNT decimo tractãda quatuor apud Ioannem Euangeliſtam, Primum. Ioan. v. Si ego teſtimoniũ perhibeo de meipſo, teſtimonium meũ nõ eſt uerũ. Secundum quoq; Ioannis v. Quomodo uos poteſtis credere, qui gloriam abinuicem accipitis, & gloriam quæ a ſolo Deo eſt non quæritis? Tertium Ioan. xiiij. In domo patris mei manſiones multæ ſunt: ſi quo minus, dixiſſem uobis: quia uado parare uobis locum, Quartum eſt, Ioan. xvij. Et nunc clarifica tu me pater apud temetipſum claritate quam habui prius quam mundus fieret apud te.

CIRCA primum (.ſ. Si ergo teſtimoniũ perhibeo de me ipſo, teſtimoniũ meũ non eſt uerum) dubiũ occurrit ex duplici capite. Primo, quia cõditionalis iſta falſa uidetur, ſiue antecedens demonſtret Chriſtum inquantũ homo, ſiue inquantũ Deus. Nam Chriſtns non ſolũ ſecundum diuinam nalurã erat impeccabilis, ſed ẽt ſecundum humanitatem aſſumptã: ac per hoc ſecundum quamcunq; naturã perhibeat teſtimonium de

ſeipſo,non poteſt mentiri:& conſequenter teſtimonium eius erit uerum,cuius oppoſitum conditionalis iſta ſignificat. Et au gẽt dubitatio ex eo ꝙ ipſemet dominus Ioannis octauo,quum dixiſſet, Ego ſum lux mundi: & Iudæi opponerent ei. Tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum nõ eſt uerũ: reſpõdit Ieſus & dixit eis: Et ſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, uerum eſt teſtimonium meum. ubi clare apparet dominum aſſerere contrariam conditionalem.

Ad hoc dr̃ ꝙ ſimpliciter & abſolute loquendo cõditionalis ſecunda quã protulit dñs Ioan.viij.eſt uera & aſſeréda: illa aũt quæ ex Ioan.v.allata eſt,non eſt extendenda,ſed exponenda iuxta contextum ad præcedentia. Duo ſiquidẽ ante illa uerba: Dñs dixerat, ex quibus ſenſus intentus per hanc conditionalem accipi poteſt. Primum eſt. Non poſſum ego a meipſo facere quicquam. Ex quo ſumitur ꝙ in antecedente huius conditionalis ſubintelligitur ly a meipſo: ita ꝙ conditionalis eſt iſta: Si ego a meipſo perhibeo teſtimoniũ de meipſo, teſtimoniũ meũ nõ eſt uerũ. Et ſic conditionalis uerificat: quia ſi a ſeipſo nõ põt facere quicquã, non põt quoq; a ſeipſo perhibere teſtimoniũ uerũ de ſeipſo:& ſi a ſeipſo teſtimoniũ perhiberet de ſeipſo,teſtimoniũ eius nõ eſſet uerum: utpote cõt rariũ origini ueritatis: qm̃ ipſe non eſt ex ſeipſo. Et eſt iſta conditionalis de genere illarũ quarum tam antecedens q̃ conſequens eſt impoſſibile: ut ſi leo uolat, leo habet alas. & ſimiles. Simili quoque modo uerificatur dicta cõditionalis, ſi exponatur iuxta ſecundũ quod præmiſerat dñs ibidem. ſ.quia non quæro uoluntatem meã, ſed uoluntatẽ eius qui miſit me. Hinc.n.ſubintelligitur antecedente dictæ cõditionalis ly quærẽs uoluntatẽ aliã quam eius qui miſit me: ita ꝙ conditionalis eſt iſta: Si ego quærendo uoluntatẽ aliã q̃ eius qui miſit me, teſtimoniũ perhibeo de meipſo,teſtimoniũ meum nõ eſt uerũ, quia quærendo aliã uoluntatẽ q̃ patris, cõtrariaret̃ ueritati: & ſic teſtimonium ſuum non eſſet uerum. Sed ſic ẽt cõditionalis eſt uera:& tam antecedens q̃ conſequens eſt impoſſibile. Illa autẽ conditionalis quæ dr̃ Ioan.viij.gloſſa nõ eget: qm̃ ut ſonat uera eſt: & dupliciter ibi a dño probatur. Primo, quo ad ueritatem in ſe: ſcilicet ꝙ teſtimonium eius uerum eſt ſecundũ rẽ, dicẽdo, Quia ſcio unde uenio, & quo uado: hoc eſt, quia ex certa ſcientia to-

tia totius progreſſus mei loquor:ſcio.n.unde ueni,a principio a patre, ab æternitate &c.& quo uado,ad patrē,ad cœlum &c. Quia enim quod ſcimus loquimur, & qđ uidimus teſtamur: ex certitudinæ ſuæ ſcientiæ probat dñs teſtimonium ſuū eſſe uerum. Secundo, quãtum ad ſufficientiam legitimam:quia in lege ueſtra ſcriptum eſt ꝙ duorum hominum teſtimoniū uerum eſt: acper hoc multo magis uerū eſt teſtimonium æterni filij & patris. Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo: & teſtimoniū perhibet de me qui miſit me pater. Poteſt quoque accipi & tertia probatio quo ad ueritatem pręſumptionis ex ſubiunctis uerbis domini in eodem cap. Ego gloriam meā nō quæro,ſed honorifico patrē meū &c. Præſumi ſiquidē pōt teſtimoniū de ſeipſo falſum,propterea quia homo quærit proprium bonum ſeu propriam gloriam,ſed ubi homo bona dicit de ſe(ut Chriſtus prædicabat ſe Deum) & propriam non quærit gloriam,non eſt locus præſumptioni aut ſuſpicioni ꝙ teſtimonium eius non ſit uerum. Et propterea omnia colligendo, amplectimur ſimpliciter & abſolute uerā eſſe hanc cōditionalem,ſcilicet ſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo,uerū eſt teſtimoniū meū.eſt ſiquidē uerū & re & lege, & præſumptione. Re quidē, quia ſic eſſe ſcio:lege autē, quia duo teſtes:præſumptione uero, quia non propriam,ſed patris gloriā quæro. Et per hoc patet ſolutio obiectionum.

Circa ſecundū, Quomodo poteſtis credere,qui gloriā abinuicem accipitis: & gloriam quæ a ſolo Deo eſt,non quæritis? dubitatio occurrit ex duplici capite. Primo, circa primā partem, Quomodo poteſtis credere, qui abinuicē gloriā accipitis? Nam aut eſt ſermo de fide informi: & ſic experientia teſtatur in multis Chriſtianis ꝙ credunt, & tamen abinuicē gloriā accipiunt, ponendo ultimum finem in gloria. Si uero eſt ſermo de fide formata charitate,apparet ſermo domini per accidens:nam omne peccatū mortale tollit charitatem: & gloriā nō directe opponitur charitati, ſed odium. Vnde qua ratione obiectū eſt de peccatū uanæ gloriæ ad impediendū fidem formatā: pari ratione quodlibet aliud peccatum obijci potuit: & maiori ratione obijci potuit peccatum aliquod directius oppoſitum charitati:ut inuidia, odium, diſcordia. Circa ſecūdā deinde partē, ſcilicet, & gloriam quæ a ſolo Deo eſt, non quære

tis,duplex difficultas occurrit. Prima: quia nulla uī gloria quæ a ſolo Deo ſit, quum etiā gloria filiorum Dei ſit non a Deo ſo lo, ſed a Deo & alijs: iuxta beatę uirginis uerborum, beatā me dicent omnes generationes, & in Pſal. ſancti dicunt de ſeipſis: Tunc dicent inter gentes, Magnificauit dominus facere cum eis. Secūda difficultas eſt: quia quęrere gloriā quæ a ſolo Deo eſt, non ſpectat ad amorem Dei, ſed ad amorem propriū. non enim hoc ſpectat ad amorem amicitiæ, ſed ad amorem concu piſcentię, qua homo concupiſcit ſibi bonum gloriæ. Et propte rea etiam ſi homo quæreret gloriam quæ a ſolo Deo eſt, quū per hoc proprium bonum quærat, non euaderet difficultatem ſeu admirationē de fide formata charitate, quę eſt amor amicitię ad Deum. Vndiq; ergo obſcura apparent hęc dn̄i uerba.

AD hoc dr̄ poſſe duplicem ſenſum habere illa uerba, Qui abinuicē gloriā accipitis. Primus eſt: qui accipitis humanā gloriā, ut finem ex intentione pręſtitutum, Et iuxta hunc ſenſum duo maxima impedimenta fidei opponuntur. Alterū poſitiuū: ſcilicet inanis gloria. Alterū priuatiuū: ſcilicet nō quærere gloriā cœleſtē. Et inanis quidē gloria fidei impedimētū præſtat, & ex parte principij: quoniā oportet credentē intellectum captiuare in obſequium Chriſti. qui autem humanā gloriā quæritat, non ſe ſubiicit: ſed exaltare ſtudet ut habeat unde glorificetur. Et ex parte termini. fides enim eſt ſperandarū ſubſtantia rerum. Qui autē mercedē ſuā cōſtituit in gloria humana, ad illius faſtigium tendit: nō ad ſperanda quæ per fidē promittuntur, Non quærere autem gloriam cœleſtis patriæ, maximum fidei impedimentum eſt: quia tollit motiuum ad credendum. Veniſſe ſiquidē ad fidē homines ꝑpter amorē cœleſtis gloriæ quā audierunt promiſſam credentibus, nō opus eſt probare. & ſimiliter perſeuerare homines in fide ob ſimilē amorē, conſtat. Et pōt iuxta huuc ſenſum intelligi dn̄ica hæc ſn̄ia de fide tā formata q̄ informi. Et ſi de formata fide intelligiť, ſenſus eſt: Quomodo uos poteſtis credere? quaſi diceret: Nullo modo poteſtis uos credere fide uiua, qui finē ueſtrū habetis in gloria humana, & cœleſtem nō quæritis. Si uero de fide informi intelligiť, ſenſus eſt: Quomodo poteſtis credere? quaſi diceret: Difficile aut male poteſtis credere, qui humanam gloriā habetis pro fine &c. Secundus aūt ſenſus eſt, Qui abinuicē glo-

cẽ gloriã accipitis. hoc eſt qui delectamini ĩ gloria humana. Et iuxta hunc ſenſum principale impedimentũ fidei ponitur priuatiuum: hoc eſt non quærere gloriam cœleſtem: ita ꝙ prĩcipalis uis impedimẽti conſiſtit in hoc ꝙ non quæritur cœleſtis gloria. Et delectari in humana gloria, ut ſecundarium impedimentũ appoſitum hic eſt, & ad maiorem confutationẽ eorum: nã ex hoc ꝙ delectamur de gloria humana, reprehẽſibiles magis ſumus ꝙ nõ quærimus gloriã cœleſtẽ. Si. n. ab appetitu gloriæ alieni eſſemus, quaſi excuſabiles eſſemus a fidei impedimento, ſcilicet ꝙ non quærimus gloriam, quæ a ſolo Deo eſt: utpote qui de nulla gloria curã haberemus, ſed ubi nos appetitores ſumus gloriæ, & ea gloria quæ ſecũdum quid eſt gloria (qualis eſt humana) delectat nos, confutamur ſi eam quæ uera & ſimpliciter gloria eſt non quęrimus, quia fides habetur & ſeruatur. Erit ergo ſenſus: Quomodo uos poteſtis credere, qui delectamini gloria humana, & gloriã q̃ a ſolo Deo eſt non quæritis? Et poteſt exponi tam de fide uiua quã mortua, ut ſuperius expoſitum eſt hoc eſt, nullo modo quantũ ad fidẽ uiuam, & difficile uel male quantum ad fidẽ mortuã. Nã aut cũ difficultate aut debiliter fides ab iis haberi uř propter ſupradictas rõnes. minus tñ difficile & ſimiliter minus male ab ijs fides informis haberi poteſt q̃ a prius dictis, qui ex intentione gloriam humanam præſtituerunt ſibi finem. Nã qui ex huiuſmodi intentione ad gloriam humanam anhelant, aut non credunt, aut uix credunt, qui uero ex paſſione ad gloriam humanam trahuntur, debilitantur in fide, eo ipſo ꝙ ſeipſos extollunt, quoniam fides in ſubiugatione ſuiipſius conſiſtit. Ad intuendum autem qualiter ſermo domini eſt per ſe & nõ per accidẽs, diſtinguendum eſt de fide ſm ſe, uel ſecundum ſuum motiuum: & ſimiliter de oppoſitis fidei uel ſecundum ſe uel ratione ſui motiui. Nam licet fides ſecundum ſe ſit in intellectu quia tñ eſt in intellectu moto a uoluntate: motiuum ad fidem ex parte uoluntatis ſe tenet. Et quia ut dicitur viij. Ethi. amabile quidem bonum: unicuiq; autem proprium: uoluntas affecta ad proprium bonum non quodcunq;, ſed cœleſtis gloriæ eſt motiuum hominis ad fidem. Et huic motiuo clare patet opponi priuatiue ſeu negatiue non quærere cœleſtẽ gloriã: cõtrarie aũt quærere inanẽ gloriam. Et ꝓpa dñs fidem ex

parte motiui cōſiderans, ambo oppoſita iniecit, contrariū quidem dicēs, qui ab inuicem gloriā accipitis: priuatiuum uero dicens, & gloriam quæ a ſolo Deo eſt, non quæritis.

VNDE ad obiecta reſpōdēdo dicitur ꝙ (ut patet ex ſupra dictis) præſens ſnīa de fide, utroq; modo, ſ. tam informi quā formata, pōt intelligi, & quum obiicitur contra fidem informem, qm̄ multi cum inani gloria habent fidem informē. iam ex dictis patet ſolutio, ꝙ ſi tales ex intentione habent inanem gloriam pro fine: uix habent fidem informem. ſi uero ex paſſione, trahuntur ad inanem gloriam, ſicut ex paſſione peccant hoīes in aliis uitiis: male habent fidem, pro quanto debilitantur in habendo fidem, ut declaratum eſt. Ad id uero quod deinde obiicitur contra fidem formatam, quod objceretur impedimentum per accidens, iam patet ſolutio, ꝙ. ſ. eſt impedimentum per ſe ex parte mortui ad fidē, & cōſequenter ad charitatē per quā fides operatur. Ad primū uero cōtra ſcdām partem obiectum dicitur trifariam inueniri gloriam. Aliqua nanque eſt gloria quæ eſt ab hoībus ſolis, hoc eſt non a Deo: ut quum laudatur peccator in deſiderijs aīæ ſuæ, & iniquus benedicitur ab hominibus. Quædam uero eſt gloria quæ eſt & ab hominibus & a Deo: ut quū cōmendamur de actibus uirtutum, actus. n. uirtutum approbantur a Deo, & laudantur ab hoībus. Quædam uero gloria eſt a ſolo Deo: & hæc eſt gloria filiorū Dei per adoptionē. Quæ gloria dicitur eſſe a ſolo Deo tripliciter. Primo quo ad radicem gloriæ: quia a ſolo Deo eſt filialis adoptio, quæ digna eſt gloria. Secundo, quo ad notitiā in hac uita: quia ſolus Deus nouit qui ſunt eius. Tertio, ſubſtantialiter: quia gloria filiorum Dei conſiſtit ſubſtantialiter in hoc quod a Deo homo cōmendetur. Cōmendationem aūt aliorum accidentaliter reſpicit: ita ꝙ ſi a ſolo Deo & a nulla creatura cōmendaret̄ ſufficit adoptionis filio. Et ex hoc capite uidetur ad literā exponenda iſta dn̄i ſnīa, dum cōtra gloriā quæ eſt ab hoībus. gloriā quæ a ſolo Deo eſt oppoſuit. Et ad hunc ēt ſenſus Paulus Apoſtolus dixit, Non. n. qui ſeipſum cōmēdat, ille probatus eſt: ſed quem Deus cōmendat. & non dixit, ſed quē hoīes cōmendant: neq; dixit, ſed quē Deus & homines cōmendant. ut doceret ꝙ in ſola cōmēdatione Dei cōſiſtit ſubſtantialiter gloria filiorū Dei. Vnde cōceditur ꝙ glo

ria filiorum Dei eſt ẽt ab alijs,ſed accidentialiter:a ſolo autẽ Deo ſubſtãtialiter:ſicut beatitudo ſanctorũ ſubſtantialiter cõſiſtit in fruitione Dei:accidentaliter aũt in ſocietate aliorum ſanctorũ. Ad ultimum aũt de amore cõcupiſcentiæ dicit, concedendo ꝙ appetitus gloriæ quæ a ſolo Deo eſt, ad amorem cõcupiſcentiȩ ſpectat:quo homo cõcupiſcit ſibiipſi bonũ huiuſmodi gloriȩ conſiſtentis in ſola cõmendatione diuina:ꝙ affectus iſte licet non ſufficiat ad charitatẽ,quæ eſt amor amicitiȩ ad Deum:ſufficit tñ ad hoc ꝙ ſit motiuum ad fidẽ & charitatẽ:Nam quum gratia perficiat naturam:& naturæ ordo habeat ut amicabilia quæ ſunt ad alios, ueniant ex amicabilibus quæ ſunt ad ſeipſos(ut Philoſophus dicit ix. Ethic.) cõſequẽs eſt ut hmõi gloriæ amor moueat & inducat ad fidẽ & charitatem:quæ ita facit hominem amicum Dei, ut faciat ẽt eundẽ cõcupiſcere ſibiipſi hãc gloriã. Et quia dominus de motiuo & cõſeruatiuo fidei ex parte nr̃i loquebatur:ideo de hmõi amore tã ſanctæ concupiſcentiæ locutus eſt hic:qui paulo ſuperius de amore amicitiæ erga Deum eiſdem dixerat, Scio ꝙ non habetis dilectionem Dei. Hæc de ſecundo.

Circa tertiũ,In domo patris mei mãſiones multæ ſũt. ſi quo minus,dixiſſem uobis:quia uado parare uobis locum, quæſtiunculæ tres occurrunt. Prima eſt,quid negatur per illa uerba:ſi quo minus. Secunda eſt, quid eſt illud quod affirmas dominus conditionaliter tamen ſe fuiſſe dicturum diſcipulis in illis uerbis,dixiſſem uobis. Tertia eſt, quõ dominus uadit parare diſcipulis locum:quũ ipſe dixerit filiis Zebedæi parata eſſe electis loca a ſuo patre,dicẽdo,ſedere ad dexteram uel ſiniſtram meam non eſt meum dare uobis:ſed quibus paratum eſt a patre meo. Et rurſus dixit ſe in iudicio dicturum: Venite poſſidere regnum paratum uobis a cõſtitutione mũdi. Quomodo ergo uadit parare,ſi iam parata ſunt?

Ad hoc dr̃ ſequẽdo ſenſum qui mihi uidetur literalis,ꝙ per illa uerba,ſi quo minus,negatur unitas manſionis in domo cœleſtis patris:ita ꝙ ſenſus eſt. Si non eſſent in domo patris mei multæ manſiones. Quas multas eſſe affirmauerat,ad declarãdũ diſcipulis ꝙ licet oẽs habitaturi eſſent in domo patris ſui:diuerſas tamen ſortituri eſſent habitationes in eadem cõi domo ꝓ diuerſitate meritorum:ut hinc nõ deſperarẽt de

æterna beatitudine minus perfecti. Si enim in domo cœleſtis patris unica tantum eſſet manſio (hoc eſt unicus eſſet gradus beatitudinis) oporteret in hac uita æqualia eſſe oïum ſperantium beatitudinẽ merita, alioquin non poſſent pertingere ad illã unicã manſionem, ac per hoc imperfecti qui ad æqualitatẽ perfectorũ nõ aſcẽdũt, nõ haberẽt locũ in illa beatitudine, upote quibus non deberetur illa unica manſio, ille beatitudinis gradus. Et propterea dñs ſubiunxit, Dixiſſem uobis, hoc ſ. ꝙ in domo patri mei: non eſt niſi unica mãſio: ut per hoc ſtuderetis fieri oẽs æquales in meritis. Magna ſiquidẽ cõſolatio eſt Chriſtianis data ex hac domini ſententia, in domo patris mei manſiones multæ ſunt, qñquidẽ & imperfectis & ꝑfectis, & magis perfectis, & breuiter oïbus diligẽtibus Deũ quãtũcũque parum, certa data eſt ſpes ſuæ manſionis, ita ut quilibet ſecundum ſuã merita inuenturus ſit manſionẽ propriã in una cõi domo cœleſtis patris. Et ad corroborandum hanc ſpem conſolandaq; diuerſa diſcipulorum ſtudia ac merita, nõ ſuffi cit dño affirmare, in domo patris mei manſiones multæ ſunt. ſed adiunxit, ſi quo minus, hoc eſt, ſi non eſſet ſic, hoc eſt, ſi nõ eſſent multæ manſiones, ſed eſſet una tãtum manſio, dixiſſem uobis hoc ipſum. Et dignatus eſt reddere rõnem quare dixiſſet eis hoc, quia. ſ. ex officio mihi incumbit, quia officium meũ inſtat exercendum, ſ. quia uado parare uobis locum. Ac ſi aperte diceret: Ad me ſpectat ſignificare uobis multitudinẽ uel unitatem mãſionum in cœleſti domo, quia uado parare uobis locũ. Et propterea ſignificaui uobis, ꝙ multæ ſunt, & ſi nõ eſſent multæ, ſed una, ſignificaſſem uobis. Et loquitur dñs more humano. Ad præparatorẽ ſiquidẽ locorum ſpectat denuntiare uenturis diſpoſitionẽ manſionum ſuarum, ut præcipue ſ̃m unitatẽ uel multitudinem. Magna ſiquidem dat conſolatio uenturis, quum prædicitur eis ꝙ quilibet habiturus ẽ mãſionem propriã in eadem cõmuni domo. Et per hoc patet reſpõſo ad duas primas quæſtiunculas. Ad tertiã uero dicitur ꝙ licet præparatio cœleſtium manſionũ ab æterno fuerit ſ̃m diuinã ꝓdeſtinationẽ (iuxta uerbum dñi: Quibus paratũ a patre meo) & regnũ cœlorum a principio mundi paratum ſit ẽt ſ̃m executionem inchoatiue, pro quãto in ſanctis Angelis inchoauit regnum cœlorum cõe eis & futuris hominibus electis do-
minus

minus tamẽ Ieſus quodã ſpeciali modo per mortem, reſurrectionem, & aſcenſionẽ ſuam, iuit ad parandum nobis locũ. Ex parte quidem noſtri: quia iuit ad tollendum impedimenta tã naturæ q̃ perſonalia: & ad donandum nobis dona, quibus præ paramur ad cœleſtes manſiones. Nõdum. n. erat ſpiritus datus (inquit Ioan.) quia Ieſus nondũ erat glorificatus. Ex parte aũt paternæ domus. quia aperuit ianuã felicitatis: & in poſſeſſionẽ poſuit genus humanũ ipſius cœli ſupremi. Et ſic diuerſi mode intelligendo, & mãſiones paratę prius erãt, & per dñm Ieſũ pparãdæ adhuc alio ſpeciali modo reſtabãt, Hæc de ter.

Circa quartum, ſ. Et nunc clarifica tu me pater apud te metipſum claritate quam habui antequam mũdns fieret apud te. difficultas occurrit de re petita, Nam apparet implicationẽ fieri in hac petitione: quia petitur ꝙ habetur, imo quod habitum eſt ab æterno. Petitur. n. glorificatio filij apud patrẽ, quã filius habuit apud patrem ab æterno. Hinc enim difficultas cõſurgit, quia petitio eſt rei non habitæ. Rurſus aut petitur clarificatio filij ſecundum humanam naturam, aut ſecundum diuinã. Non ſm diuinã: quia ſtulta uidetur huiuſmodi petitio. Nullus enim niſi ſtultus petit ꝙ Deus ſit Deus, aut ꝙ Deus ſit omnipotẽs: & ſimilia. Nec ſm humanam: quia falſum eſt ꝙ ipſa claritatem habuerit apud patrẽ anteq̃ mundus fieret: hoc. n. competit filio ſecundum Deitatem: ut patet.

Ad hoc dicitur ꝙ ſine dubio petit hic Chriſtus dominus clarificationem ſui ſecundum humanã naturã. Et ad literã petit clarificationem reſurrectionis, aſcenſionis & ſeſſionis ad dexteram patris cum annexis uſque ad diem iudicij excluſiue: ut ex appoſitis duobus conditionibus colligitur, Prima eſt apud temetipſum: hoc eſt, da mihi gloriã apud te, hoc eſt gloriam conſiſtentem in cõmendatione tua. talis enim eſt gloria Chriſti uſq; ad iudicium. Apud Deum ſiquidẽ cõmendatnr & glorificatur: apud homines uero partim blaſphematur, partim parum æſtimatur, & ſi glorificatur fide, glorificatio iſta in cõmendatione diuina conſiſtit. Altera cõditio eſt illud aduerbiũ nunc denotans tẽpus pręſens: quod tunc, ſ. a tempore mortis ipſius inchoauit, quũ cœpit triumphare de inferno. ex his enim intelligimus ꝙ dominus petit ſe ſcdm humanam naturã quantum ad tẽpus pręſens glorificari apud patrem, hoc eſt,

gloria

gloria conſiſtente in cõmendatione ipſius Dei:hoc eſt(ut uno uerbo dicat̃) gloria ſpiritali: q̃ in cõmendatione Dei cõſiſtit. Ad hmõi enim gloriã ſpectat quicquid habuit humana natura in Chr̃o poſt mortẽ: & gloria fidei quã apud fideles habet in hac uita. A tp̃e uero iudici erit tunc gloria extẽſa ad totum uniuerſum, uelint nolint inimici eius.

AD obiecta autẽ in oppoſitum dicitur ꝙ per claritatẽ habitã ab ęterno, duo poſſumus intelligere. Vel claritatẽ humanę naturæ aſſumptę a uerbo:& tunc eſt ſenſus, Clarifica tu me pater apud temetipſum, ponẽdo in executione claritatẽ quã habui per prędeſtinationẽ anteq̃ mũdus fieret apud te: quia antequã mũdus fieret, apud Deũ erat prędiſtinata gloria humanitatis Chriſti. Et iuxta hunc ſenſum cõfutat dñs erroneã ſtultitiã illorũ qui negligũt petere ea quæ ꝓdeſt inata ſunt a Deo dicẽtes, Si Deus prædeſtinauit ſic forte nõ oportet me orare nõ oportet me ſolicitari. Ecce dñs Chriſtus fatetur ſe ſcire prædeſtinatã ſibi gloriã: & cũ hoc orat ut prædiſtinata gloria mandet̃ executioni, docẽs nos hac ſua oratione ut etiã ſi ſciremus nos prædeſtinatos, oraremus & operaremur, ad hoc ut ꝓdeſti nata executioni mandarẽtur. Poſſumus quoq; per habitã claritatẽ intelligere claritatẽ æternã ipſius filij Dei. & tunc eſt ſenſus. Clarifica tu me pater apud temetipſum, quaſi extẽdẽdo ad humanitatẽ claritatẽ meã diuinã quã ab æterno habui. Et iuxta hũc ſenſum denotat̃ differẽtia inter glorificationem humanitatis Chriſti, & glorificationem aliorum ſanctorũ, penes hoc ꝙ glorificatio cæterorum eſt ab extrinſeco ueniens:glorificatio autem humanitatis Chriſti eſt uelut ab intrinſeco deriuata: quoniam deriuatur a propria gloria ſuæ perſonæ. Vnde Ioan.j. de uerbo incarnato dicitur, Vidimus gloriam eius quaſi uingeniti a patre. quia gloria ipſius quæ apparuit, ex intrinſeca gloria unigeniti a patre emanauit. Petit ergo dominus ut executioni mandetur hoc. ſ. ꝙ gloria ſua æterna deriuetur gloria in ſeipſum ſecundũ humanam naturã nũc apud patrem, modo prius expoſitio. Et uterque ſenſus literalis eſt uerus, nec habet diſſonantiã aliquam: quoniã licet ſecũdum uerba uideatur peti quod habetur; ſecundum tamen ſenſum petitur alio modo habendum quod uno modo habetur; quia iuxta primum ſenſum petitur habenda gloria in execu-

tione quæ habebatur in prædeſtinatione. Iuxta ſecundum uero ſenſum petitur habenda gloria per deriuationē; quæ habebatur ſecundum eſſentiam in eadē perſona. Vnde non dixit, Claritatē quā habuit humanitas mea, ſed quam habuit ego, petit enim in ſe ſecundum humanā naturam deriuari gloriā, quam ipſemet habet ſecundum diuinam naturam ab æterno, Hæc de quarto. Budæ die xiiij. Aprilis. M D XXIIII.

VNDECIMVM IENTACVLVM: IN QVO TRIA TRACTANTVR.

OCcvrrvnt undecimo tria occultiora tractanda. Primū eſt Ioan. x. quū dominus Iudęis reſpōdit; Ego dixi dij eſtis &c. Secundum eſt ad Philippenſes ij. Qui quū in forma Dei eſſet, nō rapinā arbritratus eſt &c. Tertiū eſt Apocalypſis iiij. Tu creaſti omnia, & propter uoluntatem tuam erant & creata ſunt.

Circa primū ambiguitas magna occurrit, cur dn̄s quū dixiſſet ſe eſſe uerum Deum, dicendo, Ego & pater vnum ſumus, & Iudęi vellent ipſum propterea lapidare tanq̄ blaſphemū, dicentes, Tu homo quū ſis, facis teipſum Deū? cur inquā diuertit ſermonē dn̄s a deitate per eſſentiā, ad deitatē p participationē, afferendo Pſalmū loquētē de uiris excelſis, Ego dixi dij eſtis. Videtur enim ex hoc dn̄m uoluiſſe occultare ueritatē, quia dixerat ſe eſſe uerū Deū, & red dere rōnē quare nō blaſphemauerit, q̄a ſacra ſcriptura attribuit Dei nomē ēt uiris excelſis. Apparet ſiquidē q̄ ſeipſum uoluit intelligi Deū ſimili modo ſicut illi quibus dicitur; Ego dixi, dij eſtis. Et hinc ſequeretur Arriana hæreſis q̄ Chriſtus nō ſe dixit uerū Deū per eſſentiā dicendo, Ego & pater unū ſumus, ſed expoſuit ſe eſſe Deum per participationem inducendo hanc Pſalmi autoritatem. Et augetur difficultas ex ſubiunctis uerbis de ſeipſo, ſcilicet, quem pater ſanctificauit & miſit ad mūdum. Nam ſanctificari alienum eſt a Deo per eſſentiam. filius enim Dei non eſt ſanctus factus, ſed eſt ſanctus genitus. Et propterea affirmādo ſe ſanctificatum a patre, affirmat ſe factum ſanctum a patre ac per hoc non eſſe Deū per eſſentiam, ſed eſſe ſanctū factum,

ſicut etiam Hieremiæ dictum eſt; Antequã exires de uentre, ſanctificaui te. Vndiq; ergo hęc domini uerba indicentia ui dētur, tunc maxime quando de eius deitate agebatur.

Ad hoc dr̃ ꝙ licet prima facie hæc dñi uerba diuerſiua uideatur, & ad cõdeſcendũ debilibus Iudæorum intellectibus aſpicere impotẽtibus ad claritatẽ ſuæ dietatis, dicta a dño: per ſpicacius iñ intuentibus apparet oppoſitum. nã per hæc uerba dñs & directe reſpondet obiectioni Iudeæorũ, & ſeipſum am plius manifeſtat eſſe uerum Deũ. Ad cuius ueritatis euidẽtiã, aduertendum eſt dñm dixiſſe inueniri tripliciter cõicatũ Dei nomen. Primo, per originẽ dicendo, Ego & pater unũ ſumus. Secundo per participationẽ diuini ſermonis: dicẽdo, ſi illos, dixit Deos ad quos Dei ſermo factus eſt. Tertio, per gratiam unionis perſonalis, dicendo, quẽ pater ſanctificauit & miſit in mũdum. Dñs nãq; noſter Ieſus Chriſtus quatenus filius Dei eſt, uerus Deus eſt per originẽ æternã a patre: quatenus uero filius hominis eſt, uerus quoq; Deus eſt per gratiã unionis ꝑſonalis naturæ humanæ aſſumpte ad perſonam filij Dei: ita ꝙ per gratiã unionis effectum eſt ut homo ut filius hominis, ut Ieſus Chriſtus eſſet uerus Deus, iuxta uerbum Apoſtoli ad Hæb. j. Tanto melior angelis effectus, quanto differẽtius prę illis nomen hæreditauit. cui.n. dixit aliqñ angelorum, Filius meus es tu? Quia igitur Iudæi obiecerant Chriſto ꝙ blaſphemaſſet, propterea quia quũ eſſet homo faciebat ſeipſum Deũ: dñs directe reſpondet non eſſet blaſphemiã ꝙ homo ſit Deus intelligendo de Deo uero: quia per gratiã unionis perſonalis ipſe uerus homo erat uerus Deus. Et ut hoc poſſent intelligere, manuduxit eos per illos qui facti ſunt dij per gratiã diuini ſermonis: ita ꝙ cognoſcendo homines inueniri Deos per gratiã uno modo, aſcenderent ad credulitatẽ ꝙ per gratiã excellẽtiori modo (.ſ. per gratiã unionis perſonalis) inueniť homo Deus uerus. Ex hoc.n. ꝙ uterq; modus quo homo eſt Deus, ad gratiam ſpectat: rationabiliter, conuenienter ac ſapientiſſime dñs manuducebat Iudæos ex uno modo ad alium, ex inferiori modo ad ſuperiorem, ex gratia multis cõi ad gratiam ſingulariſſimam ſoli naturę aſſumptæ a filio Dei cõceſſam. Vnde & dñs ẽt in modo loquendi argumentatus eſt ab inferiori gratia ad ſuperiorem, a cõi ad ſingulariſſimã dicẽs, ſi illos

dixit

dixit Deos ad quos ſermo Dei factus eſt, quem pater ſanctifi cauit &c. inſinuãdo ex differentia inter numerum pluralem, & ſingularem.ſ. illos & quem: & ex differentia gratiæ (.ſ.ad quos ſermo Dei factus eſt, & ſanctificauit & miſit in mundũ) rationem ſuã aſcendere & procedere ab inferiori gratia ad ſu periorem,imo ad ſupremam. Vbi etiã aduerte, ꝙ quia Iudæi dixerant. Facis teipſum Deum: Chriſtus reſpondet, quẽ pater ſanctificauit,& miſit in mundum, attribuens ꝙ pater fecit, & ꝙ non ipſe uſurpat ſibi eſſe Deum. Verba autem illa: quẽ pater ſanctificauit & miſit in mundũ,ex duplici capite ſignificãt gratiam unionis perſonalis. Primo,ex ui illius relatiuum quẽ, quod eſt relatiuũ ſubſtãtiæ, & refert hypoſtaſim. inter ſancti ficationẽ ſiquidẽ aliorũ hominum & Chriſti hominis hęc eſt differentia: ꝙ ſanctificatio aliorum primo refertur ad animã & mediante aĩa ad perſonã quæ ſanctificatur: ſanctificatio ue ro Chriſti hominis primo terminatur ad perſonã: nã ex hoc ipſo humanitas Chriſti fuit primo ſancta, qui facta eſt in hypoſtaſi uerbi. Et propterea de Chriſto homine ſingulariſſime dicitur,quẽ pater ſanctificauit, hoc eſt pſonaliter ſanctũ fecit. Et licet ſanctitas illius perſonę nõ ſit facta in ſe,eſt tñ facta ſã ctitas illius naturæ aſſumptę: ſicut pſona filii Dei eſt facta per ſona illius naturæ. Sanctificatus ergo ſingulariſſime dicitur Chriſtus homo: pro quanto ſanctus factus eſt ſecundum natu ram humanam ex perſonalitate diuina. Et hinc patet q̃ excellentior ſit huiuſmodi ſanctificationis gratia q̃ ſit gratia ſer monis Dei: ob quam ſcriptum eſt, Ego dixi dij eſtis. Et illa quidem gratia eſt allocutionis ad homines pręexiſtentes: iſta autẽ eſt ad cõſtituendum ſubſtantialiter hominẽ ſanctũ, hoc eſt hominem Deum,quoniam per antonomaſiam ſanctitas ſo li Deo attribuitur: iuxta cœleſtem hymnum, Sanctus, Sãctus, Sanctus Dominus Deus. Et ad propoſitum de Chriſto dixit Angelus Luc.j.ad beatã Virginem, Quod ex te naſcetur ſanctũ. Nec ſolum uerificãtur hæc ſcd̃m rem,ſed etiã ſeruata pro prietate locutioni. Etenim ſicut Chriſtus uere dr̃ ſanctificatus ratione gratiæ habitualis in aĩa ipſius, ita uere dr̃ ſanctificatus ratione gratiæ unionis perſonalis cõceſſæ humanitati ipſius. Et quia hæc ſanctificatio eſt & prior & potior illa, imo eſt cauſa illius(utpote faciẽs hoĩem Deum uerum in perſona

ſignificata

ſignificata per relatiuũ quē) ideo proculdubio de ſanctificatio ne per grãm unionis hæc dñi uerba intelligenda ſunt. Et qm̃ profundus nimis eſt hmõi intellectus:ad quē Iudęi aſcendere non poterant, adiunxit bonus dñs alterum manifeſtum caput. unde poterant huiuſmodi unionis gratiam percipere, addēdo illud uerbum, & miſit in mundum. Nam ēt ſi ſanctificatio cõi modo acciperetur: ex iſto adiuncto intelligeret̃ una perſona filii Dei & filii hominis. fuerunt ſiquidem multi alij ſancti facti, ſed nullus fuit cui conuenerint hæc duo. ſ. ꝙ fuerit ſanctificatus, & fuerit miſſus in mundum. Et nota bene ly in mũdum (hoc eſt in uniuerſum, & non in mundum uiſibilem tantũ, ſed ſimpliciter & abſolute in mundum) quoniam qui mittitur in mundum, extra mundum erat: extra quem ſolus Deus eſt. omnes enim res, partes ſunt mundi, ac per hoc ſunt in mundo ſicut partes in toto excepta ſola illa re quæ Deus eſt, quæ etiam ſm̃ philoſophos eſt bonum extrinſecum totius uniuerſi: ut patet xij. Meta. Ex hoc igitur ꝙ unuſmet homo eſt ille quem pr̃ ſanctificauit & miſit in mundum, ēt ſi ſanctificatio cõi modo intelligeretur, ſignificatur ꝙ unuſmet homo eſt & uerus homo & uerus Deus: quatenus ſanctificatus, uerus homo: quatenus miſſus in mundum a patre, uerus Deus, ac per hoc in uerbis illis ſignificatur gratia unionis perſonalis, qua factũ eſt ut filius hominis eſſet filius Dei: qua manifeſte excluditur quod blaſphemauit dñs Ieſus: qui quum homo eſſet, & filius hominis, dixit: quia filius Dei ſum. dixit, ego & pater unũ ſumus. Et ſic manifeſtum eſt ꝙ dominus nõ timuit perſeuerare in cõfeſſione ſuæ ueræ deitatis, nec diuertit ſermonem ad deitatē per participationem, ſed quum dixiſſet ſe uerũ Deum per eſſentiam (quod uerificatur de ipſo quatenus eſt filius Dei) aperuit Iudæis & nobis ꝙ etiam quatenus eſt filius hominis, eſt per gratiam unionis uerus Deus, & ad hoc intelligendum manuduxit eos per illos qui dicti ſunt dij per gratiã ſermonis diuini, unde non dedit Arrianis occaſionem errãdi, ſed perſeruandi ad intelligentiam ſuæ doctrinæ. Et ꝙ hæc fuerit ad literam intentio dñi, manifeſtat̃ per ſubſequentia uerba. nam hęc quæ dixit de identitate ſuæ perſonæ quod erat unus Deus & homo, ſtatim probat ſubiũgendo: ſi non facio opa patris mei, nolite mihi credere, ſi autem facio, & ſi mihi non uultis cre-

dere,

dere, operibus credite: ut cognoſcatis & credatis quia pater in me eſt, & ego in patre. Vbi ex unitate operationis ſuæ & patris, probat unitatem ſubſtantialem ſui & patris, quam prædixerat. Vnde etiam Iudæi auditis his, quia intelligebant hanc dñi reſponſionem ad idem tendere quod dixerat (ſcilicet ego & pater unum ſumus) propter quod uolebant eum lapidare, nõ quieuerunt: ſed his auditis, ut Euangeliſta dicit, quærebãt eũ apprehẽdere, ſed ipſe exiuit de manibus eorum. Ex quo facto manifeſtius reddit quod diximus, ſcilicet ꝙ ſermo domini non erat ad diuertendum, ſed ad manducandum eos ad ueritatem quam dixerat. Si enim fuiſſet diuerſiuus ſermo, non perſtitiſſent ut apprehenderent eum, & lapidarent extra templum: utpote perſiſtentem in blaſphemia. Et per hæc patet ſolutio ad quæſita omnia. Hæc de primo.

Circa ſm ad Philip. ij. ſ. Qui quum in forma Dei eſſet nõ rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ Deo, ſed exinaniuit ſemetipſum formã ſerui accipiẽs: difficultas ex multis capitibus occurrit. Et primo, quia impertinẽtia multa uident̃ hic appoſita. Quũ.n. Apoſtolus intenderet dicere Chriſtum quũ eſſet Deus, ſemetipſum humiliaſſe ad incarnationẽ &c. impertinẽs primũ ur̃ ꝙ æqualitatẽ ad Deũ immiſceat: ſufficiebat.n. dicere. Qui quum in forma Dei eſſet, exinaniuit ſemetipſum &c. Rurſus. Si æqualitas ad Deũ inſerenda quorſum inſerit iudiciũ ſeu arbitriũ de æqualitate? Satis.n. fuiſſet dicere: Qui quũ in forma Dei eſſet, & æqualis eſſet Deo exinaniuit ſemetipſum. Iterum, Si æqualitatis arbitriũ interponendũ erat: quorſum de nõ rapina ſermo hic eſt: ubi ad humilitatis uirtutẽ hortabatur Apoſtolus Chriſti exẽplo, nõ ad fugã uitiorũ? Nec caret deniq; ſcrupulo quorſum Apoſtolus incarnationẽ appellauit euacuationẽ ipſius filij, dicendo exinaniuit ſemetipſum, quũ nulla interuenerit euacuatio in hoc myſterio. Scđo, magna eſt difficultas circa contextũ huius ſermonis, non.n. apparet ad quid reſpicit illa aduerſatiua coniũctio, ſed quũ dr̃, ſed exinaniuit ſemetipſum. Vr̃.n. ꝙ debuiſſet dicere, & tñ ſemetipſum exinaniuit: qm̃ ex hoc dicto, qui quũ in forma Dei eſſet, non rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ Deo (quo dicto ſignificatur ꝙ Chriſtus cognouit non rapina ſed natura eſſe ſe æqualẽ Deo) conſequenter ſubiungendum erat, & tñ exinani-

uit ſemetipſum: & non ſubiungendum erat, ſed exinaniuit ſemetipſum: quoniã nihil præmiſſum eſt, cui aduerſetur lý ſed.

A D euidentiã huius ſñiæ perſpicere oportet prius intẽtionem & ſenſum: deinde uerba deſcendere Apoſtoli. Intentio eius (ut ex contextu apparet) eſt exẽplum humilitatis, qua ſuperiores nobis inuicẽ nos arbitremur, ex Christi actione afferre, præmiſerat.n. In humilitate ſuperiores ſibiinuicẽ arbitrantes, & ſubiunxit exẽplum de Chriſto cũ cauſali coniunctione dicens: Hoc.n. ſentite in uobis, qđ & in Chriſto Ieſu. Exẽplũ autẽ Chriſti conſiſtit in duobus, primo, in myſterio incarnationis, de quo nunc eſt ſermo: deinde in myſterio paſſionis, de quo poſt ſubiũgitur, humiliauit ſemetipſum. Ex myſterio aũt incarnationis intendit Apoſtolus humilitatis exẽplum afferre, aſſignando rõnem quare Chriſtus recognouit Deum ut ſuperiorẽ: & hoc directe ſeruit propoſito ſuo, quo inſtruebat Philippenſes ut in humilitate ſuperiores ſibiinuicem arbitrarent.nã ſi Chriſtus quum ſit Deus, arbitratus eſt Deũ ſuperiorem ſibi tanto magis homo debet hominẽ ſuperiorem ſibi arbitrari. Et qm̃ Chriſto Dño hmõi ſubiectio non conuenit ex natura (qm̃ ex natura æqualis eſt Deo) ſed ex libero arbitrio quo uoluit incarnari: ideo Apoſtolus mira ſubtilitate radices ex parte rei & intellectus, humilitatis oĩs & humilitatis iſtius ſingulariſſimæ incarnationis, in hac ſñia tangit. Qđ ut clarius intelligatur, recolendum eſt ꝙ humilitas ex parte rei conſurgit ex aliqua minoritate: ex parte autem intellectus conſurgit, ex cognitione & iudicio illius minoritatis. ex hoc.n. arbitror alium mihi ſuperiorem, quia in aliquo minor ſum illo: & recognoſco me in aliquo minorem illo: ſi.n. eſſem minor, & nõ recognoſcerem me minorem, non propterea eſſem humilis. Et per oppoſitum ſi aliquã minoritatẽ habeo reſpectu alterius, & æqualem me illi facio ſeu iudico, rapinã committo, rapio.n. æqualitatẽ quam non habeo, quũ ſim minor. Et hinc amplius ſequitur, ꝙ ſi nos ſuperiores nobis iudicem nõ arbitraremur, rapinam cõmitteremus, quia quilibet minor quum ſit altero æqualem ſaltem ſe faceret illi, ac per hoc raperet æqualitatẽ. Quibus prælibatis ſenſus Apoſtolicus eſt, ꝙ Chriſtus quum Deus eſſet, non ex iudicio rapinæ æqualitatis diuinæ, ſed ex propria uolũtate recognouit Deum ſuperiorem, formam ſerui acci-

ui accipiens. Et per id quod dixit non ex iudicio rapinæ, excluditur primo omnis minoritas a filio Dei. Si.n. minor in aliquo eſſet Deo, iudicium ꝙ eſſet æqualis Deo, eſſet iudicium per rapinam, ac per hoc ꝙ non ex iudicio rapinæ æqualitatis diuinę incarnatus eſt, declaratur quod non ex iudicio alicuius minoritatis in ſeipſo, ac per hoc quod nō ratione alicuius minoritatis ſubiectus eſt Deo. Fuiſſet ſiquidē ex iudicio rapinæ diuinæ ęqualitatis ſubiectus, ſi ex iudicio alicuius minoritatis in ſeipſo ſubditus eſſet, arbitrans (& merito) rapinam, eſſe ſe æqualem Deo, quo minorem ſe cognoſceret. Sed non ex rapinæ iudicio, ſed ex mera ſua uoluntate ſubiecit ſe Deo, formā ſerui accipiēs. Excluditur ſecundo omnis cautela rapinę æqualitatis diuinæ, ſiue quantum ad rem, ſiue quantum ad effectū, ſiue quantum ad æſtimationem aliorum. Fuiſſet ſiquidem ex iudicio rapinæ huiuſmodi incarnatus, ſi cauens ne Deo debitum honorem uſurparet ſibi, aut cauens ne in affectum celſitudinis diuinę ueniret, aut cauens ne æſtimaretͬ ab aliis Deus, formam ſerui accepiſſet. Sed omnis huiuſmodi cautela excluditur ex hoc ꝙ non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe Deo æqualem in omnibus: & per omnia·hoc eſt hoc quod non ex iudicio rapinæ diuinæ æqualitatis quōlibet, ſed ſpontanea uoluntate formā ſerui accepit. Et poteſt hæc ſnīa cauſam denotans ſubiectionis Chriſti ad Deū, ſuā uoluntatē, & nō indicium de minoritare aliqua in ſe cognita, adhuc duplicē ſenſum habere. Primus eſt, intelligēdo ꝑ æqualitatē ad Deū, æqualitatē intrinſecā. Et tunc eſt ſenſus: ꝙ Chriſtus quum in forma Dei eſſet, nō ex iudicio rapinæ diuinæ æqualitatis (hoc eſt nō ex iudicio quo cognoſceret ſe rapere diuinā æqualitatē: quia nō ex iudicio quo ſe recognoſceret in aliquo minorē patre, ut quia minor patre honorare uoluerit patrē accipiendo formā ſerui) ſed propria uolūtate ſemetipſum exinaniuit, formā ſerui accipiens. Alter ſenſus eſt, intelligendo per æqualitatē ad Deum, æqualitatē puram: hoc eſt æqualitatē nō adiunctā ſeruituti. Et tunc eſt ſenſus, ꝙ Chriſtus quū in forma dei eſſet, non ex iudicio rapinæ æqualitatis puræ (hoc eſt nō ꝙ iudicauerit rapinā, permanere ſe in pura æqualitate ad Deū) ſed propria uolūtate adiūxit ſeruitutē æqualitati, dū exinaniuit ſemetipſum formā ſerui accipiēs. Et iuxta hunc ſenſum intēdit dicere apoſtolus,

ꝙ ſi Chriſtus quũ in forma Dei eſſet, uoluiſſet permanere patri æqualis pure (hoc eſt æqualis ſiue adiũcta minoritate, quã per incarnationẽ ſibi adiũxit) nõ comiſiſſet rapinã, qm̃ in forma Dei erat, hoc eſt, quia Deus uerus erat. Et propterea non ratione alicuius debiti, aut defectus, aut minoritatis &c. ſed ſola uolũtate ſemetipſum exinaniuit, formã ſerui accipiens, hoc eſt, facit ſe minorẽ, quũ eſſet ęqualis, nõ minuẽdo æqualitatẽ, ſed adiũgẽdo æqualitati minoritatẽ. Et hic ſenſus ultimus qui includit primũ & addit, magis uř amplectẽdus ad literã, quia ſaluat ad literã tũ proprietatẽ uocabulorũ, tũ claritatẽ & facilitatẽ ſnīę & exẽpli ad humilitatẽ. Iuxta hũc ſiquidẽ ſenſum filius Dei uere & proprie exinaniuit ſemetipſum: hoc eſt euacuauit perſonã ſuã, non aliquo intra ſuã perſonã contẽto, ſed puritate æqualitatis ad patrẽ. nã ubi prius erat přī ęqualis, & nullo modo minor, modo eſt æqualis & minor. Et ſignãter dixit ſemetipſum: quia ita ſuã ꝑſonã filius exinaniuit hoc eſt euacuauit, puritate æqualitatis, ꝙ nõ ꝑſonã patris aut ſpiritusſancti euacuauit tali puritate. Spiritus. n. ſanctus æqualis patri ita eſt ꝙ nullo modo minor: & ſimiliter pater ita eſt æqualis filio & ſpirituſancto, ꝙ nullo modo minor. Solus aũt filius eſt qui eſt & æqualis & minor: quia ſemetipſum exinaniuit, hoc eſt, euacauit puritate æqualitatis diuinæ, formam ſerui accipiens, hoc eſt adiungens æqualitati ſeruitutẽ. Similiter iuxta hunc ſenſum ſnīa & facilis & clara eſt: ut decet epiſtolarẽ textum, & pręcipue in exemplis. Inuenitur ſiquidẽ accõmodatũ ualde bene ſic intellectũ exemplũ Ieſu Chriſti ad humilitatem: ex hoc quũ eſſet Deus, & noſſet, ꝙ nõ eſſet ſuperbiæ rapina permanere ĩ diuina æqualitate pura, uoluit propria uoluntate ſuã perſonã euacuare puritate æqualitatis adiũgendo ſibi ſeruitutẽ qua patrẽ ſuperiorem haberet. Si ipſe ſic fecit, quãto magis nos (quos oportet arbitrari rapinã eſſe nos æquales alijs: quia minores in aliquo ſumus) debemus ſuperiores nobis inuicẽ arbitrari? Rurſus, ſatisfacere quoq; inuenit̃ hoc exẽplum præcedentibus immediate uerbis. ſ. non quæ ſua sũt ſinguli cõſiderãtes, ſed ea q̃ aliorũ: qm̃ hinc habemus ꝙ Chriſtus Ieſus quum eſſet filius Dei, nõ q̃ ſua ſunt. ſ. diuinam æqualitatem purã conſiderauit ſeruandam, ſed ad ſalutẽ aliorũ exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens. Et ſi altius ſcru-

tus fueris, inuenies maximũ humilitatis exẽplũ, q̃m quum in forma Dei eſſet, & ſm̃ Dei formam nec haberet nec habere poſſet ullo modo ſuperiorẽ, ſm̃ uero perſonã nõ haberet quo que ſuperiorẽ, nec habere poſſet, ſuperiorem ſeruata puritate æqualitatis, maluit euacuare ſuã perſonã puritate æqualitatis formã ſerui accipiẽdo, ut haberet ſuperiorẽ, q̃ in ſuæ æquali tatis puritate perſiſtere. Propter ꝙ formaliſſime Apoſtolus nõ dixit formã creatã, ſed formam ſerui, ut æqualitati minoritatẽ ſeruilem adiũxiſſe intelligeres, non ſolũ ad confundẽ dã noſtrã ſuperbiã, qua ſuperiorem ullũ, ſi fieri poſſet, nollemus, ſed ad impellẽdũ ad humilitatẽ, qua ſuperiores nobis in uicẽ arbitremur, imo ad tam diu uacãdũ humilitatis affectui, donec sẽtiamus in nobis ꝙ & in Chr̃o Ieſu sẽtimus, donec af fectemus ob aliorũ bonũ ſuperiores alios nobis facere, euacuã do nos circũdãtibus nos cõdignitatibus nr̃is, & inferiorũ aut & ſubditorũ perſonas agendo, & ſi nõ sẽper extra ſaltẽ intus.

A d uerba autẽ deſcendẽdo, dicitur ꝙ oportuit Apoſtolũ meminiſſe æqualitatis dũ tractaret de extremis, ſcilicet ſupe riore & inferiore (dixerat enim, ſuperiores ſibiinuicem arbi trãtes,) æquale enim mediũ eſt inter maiorẽ & minorẽ. Oportuit quoque de arbitrio æqualitatis loqui: dum de cauſa rationali, hoc eſt agente a propoſito tractabat. Rapinam quo que inſeruit: quoniam rapina æqualitatis ita contrarium humilitatis ſignificat, ut radicem humilitatis ſcilicet minoritatem oſtendat. Et ſcito ꝙ ut contextus planus literæ habeatur, negatio ſuper uerbum conſtruenda eſt: ita ꝙ litera ſic ordinetur: Qui quum in forma Dei eſſet, non eſt arbitratus rapinam eſſe ſe æqualem Deo, ſiue æqualitate intrinſeca, ſiue ęqualita te puta: hoc eſt, non ex iudicio rapinæ æqualitatis: ſed ſemeti pſum exinaniuit (in quo clauditur ꝙ uoluntarie ſe exinaniuit) formam ſerui accipiens. Et ſic aduerſatiua coniunctio habet cui aduerſetur, dum cauſa aduerſatur cauſæ: hoc eſt uolun tas aduerſatiue ponitur ad non iudicium rapinæ. uerba enim hæc licet non per modum cauſæ inducãtur quantum ad ſonũ uerborum, ut cauſas tamen continentia intelligenda ſunt. Et ſic intellecta, per aduerſatiuam coniunctionem cauſa affirmata, ſcilicet uoluntas, contraponitur cauſæ negatæ: ſcilicet non arbitrio rapinæ æqualitatis: & ſignificatur ꝙ nõ ex iu

ducio rapinę, ſed ſponte exinaniuit ſemetipſum. Hæc de ſcd̃o.

Circa tertium Apocal. iiij. Omnia creaſti, & per tuam uoluntatem erant & creata ſunt: difficultas occurrit, quo pacto uerificatur hoc ꝙ omnia quæ Deus creauit, per ſuam uoluntatē erant, & poſtea creata ſunt. Dupliciter. n. res dicuntur eſſe: uel in ſeipſis, uel in ſuis cauſis: ſicut domus dicitur eſſe uel in ſeipſa qñ eſt facta, uel in mente artificis antequā fiat, Neutro autem modo uerificari poſſunt hæc uerba. Non de eſſe rerum in ſeipſis, quia tale eſſe non habent anteq̃ creatæ ſint, in textu autem dicitur, erant & creata ſunt. Nec de eſſe in arte diuina: qm̃ creatura, ſecundum eſſe quod habet in Deo, eſt creatrix eſſentia, & eſt ipſe Deus: iuxta illud Ioan. i. Quod factũ eſt in ipſo, uita erat, ac per hoc non dependent ſecundum tale eſſe, a uoluntate Dei, & conſequenter falſum eſt dicere ꝙ per uoluntatem tuam erant: ſicut falſum eſt dicere ꝙ ipſe Deus eſt per uoluntatem ſuam, debuit enim dicere, & per naturam tuā erāt aut ſaltem per intellectum tuum erant.

Ad hoc dicitur ꝙ proculdubio ſermo iſte intelligitur de creaturis ſecundum ꝙ ſunt in mente Dei ſummi omnium artificis. Et quum obijcitur ꝙ creaturæ non ſunt in mente Dei per uoluntatem Dei, ſed per naturam ſeu intellectum eius: reſpondetur ꝙ creaturę dupliciter intelliguntur eſſe in ipſo ſummo opifice, Primo, ſimpliciter & abſolute, ut effectus ſunt in cauſa a qua produci poſſunt. Secundo ut effectus producendi ſunt in cauſa. Et ut percipias hanc diſtinctionem, conſidera ꝙ præter creaturas productas & producendas, multa ſunt alia in diuina poteſtate quæ poſſet producere, quæ tamen nunq̃ produxit nec producet. Et ex his eleua mētis oculos, & conſidera Deum glorioſum in duplici ſigno naturæ, hoc eſt, conſidera primo ipſum ſm ſe, hoc eſt non conſiderata determinatione uoluntatis eius ad producendum aliquas creaturas: & ſic uidebis omnes creaturas tam quandoque productas ſeu producendas, q̃ nũquam productas ſeu producendas habere eſſe in Deo ut in cauſa potente illas producere. Et loquendo de tali eſſe creaturarũ in Deo, dicendum eſt ꝙ ſunt in Deo per naturam, & non per uoluntatem Dei: quoniam hoc conuenit Deo ex ſua natura, & non ex libero arbitrio. Si uero conſideres ipſum Deum glorioſum deinde in ſecundo ſigno (hoc eſt quũ

uolunta

uoluntas ſua libere determinauit ſe ad producendum: ita illas creaturas, puta quæ ſunt, fuerunt, ſunt, aut erunt in hoc mundo, q non alias, quæ nunquam fuerunt, ſunt aut erũt) uidebis differentiam inter creaturas & creaturas in Deo, in hoc q quędã ſunt in eo ſolum in potẽtia, quia ſcilicet poſſunt ab ipſo fieri: quædam uero ſunt in eo non ſolum ſic, ſed ẽt ut producendæ: & q creaturæ quæ ſunt in eo hoc ſecundo modo, ſcilicet ut producẽdæ, per uoluntatẽ ipſius Dei habent hunc eſſendi modum, quoniam ex libera Dei uoluntate quaſi translatæ sũt de ordine poſſibilium abſolute ad ordinem producendorum quandoq;. Et de creaturis ſecundum tale eſſe Apocal. loquitur. Et uerum dicit, quoniam, per uoluntatem Dei quę creata ſunt, erant producibilia, quãuis per naturã Dei erant ſimpliciter poſſibilia. Et ſic creaturæ ut producendæ erant in arte Dei per ſuã uoluntatẽ, & creatæ ſunt per eandẽ uolũtatẽm.

Ad obiectionẽ aũt in oppoſitũ, q creatura ĩ Deo eſt creatrix, eſſentia & uita &c. rñr diſtinguendo, formaliter, uel identice, hoc eſt q creaturę in Deo ẽm illã rẽ in qua ſunt p uoluntatẽ, qa ſic ſunt ipſa deitas, ſed formaliter ut ſunt producẽdæ, ſunt p uoluntatẽ, quemadmodũ actus liberi arbitrij diuini formaliter eſt per diuinam uoluntatem in Deo. nam quia uult, eligit, & idẽ ipſe actus identice (hoc eſt ſecundum rem quę eſt) quia eſt ipſa deitas, per naturam eſt, non per uolũtatem. Hæc de tertio. Budæ, die uigeſima Aprilis. MDXXIIII.

DVODECIMVM IENTACVLVM IN QVO QVINQVE TRACTANTVR.

OCCVRRVNT duodecimo cõſidereranda circa res geſtas quinq;. Primũ, Luc. vij. quo pacto mulier peccatrix ſtãs lauerit pedes dñi lachrymis. Scdm, unde conſtet ex Euangelio hãc mulierẽ peccatricẽ eſſe Mariã Magdalenã & ſororem Lazari. Tertium, Cur Mar. viij. Dominus cęcum, illuminauit paulatim, ita q primo imperfecte, dum dixit, Video homines ambulantes ſicut arbores, & ſecundo impoſitione manũ perfecte, ut clare uideret omnia. Quartum, Cur Paulus Apoſtolus tam primæ ad Timo. iij. quam ad Titum.

j. tradens conditiones requiſitas ad epiſcopum, tradit tantummodo poſitiuas, puta ſobrium, prudentem &c. & nunquã meminit cõditionis cõparatiue: ſ. ꝙ ſit dignior aliis. Quintũ, Cur tentator Chriſti in prima & ſecunda tẽtatione dixit, ſi filius Dei es: in tertia autem hoc non dixit, ſed ad maximũ ſcelus auſus eſt Chriſtum prouocare.

AD primum horũ dicitur ꝙ Lucas Euangeliſta exuberantiã fletus & lachrymarũ in illa peccatrice deſcripſit ex hoc ꝙ nõ potuit cõtinere lachrymas, imo lachrymarũ ꝓfluuiũ, uſq; ad ſui proſtrationẽ ad pedes Chriſti: ſed tãta erat cõmotio ad fletũ, & affectus ad irrigandũ pedes lachrymis, ut adhuc ſtãs: id eſt erecta profluuiũ lachrymarũ incœperit ad pedes emittere. Propter qđ ſignanter Euangeliſta nõ dicit ꝙ ſtans rigauit pedes eius, ſed ꝙ ſtans cœpit rigare: ſignificans per hoc incontinentiam & exuberantiam lachrymarum.

AD ſecundum dicitur ꝙ ex Euangelio Marci ult. habetur Mariam Magdalenam eſſe illã de qua dominus eiecerat ſeptẽ dæmonia. Et quoniam Marchus ideo deſcripſit eam a ſeptem dæmonis, ut denotaret dignitatẽ hominum peccatorũ, qui ad Chriſtũ cõuerſi ſunt, per hoc ꝙ Chriſtus mulieri olim tã peccatrici reſurgẽs primo apparuit: cõſequens eſt ut per ſeptẽ dæmonia intelligant̃ uniuerſa uitia: ut Greg. optime expoſuit. alioquin non fuiſſent ex hoc peccatores dignificati. Nã uexari corporaliter hoĩem a ſeptẽ dæmoniis, non eſt peccatũ, ſed pœna: ac ꝑ hoc non fuiſſet denotata mulier peccatrix: ſed mulier flicta a dæmonis. Quum itaq; Maria Magdalena cui Chriſtus reſurgens primo apparuit, ſit illa quæ uniuerſis uitiis erat ſubiecta: & nulla alia legat̃ niſi illa quę erat in ciuitate adeo peccatrix: ut etiã proprio nomine nõ meruit nominari: rationabilis ualde apparet cõmunis opinio eandẽ dicens Mariam Magdalenam, & peccatricem apud Lucam. Et confirmatur ex eo ꝙ Lucas ipſe poſt lachrymas mulieris peccatricis, ſequenti capitulo ponẽs mulieres Chriſti ſequaces, ante omnes ponit Mariã Magdalenam: nominans eam iam Chriſti pediſſequam, cuius peccatricis nomen tacuerat. Simile. n. quid fecit de Matthæo Euangeliſta: dum ſedentẽ ad telonium nominat Leui, quẽ poſtea in catalogo Apoſtolorum nominat Matthæum. Firmatur quoq; non ſolum eadem ſententia, ſed etiam ꝙ ipſa fuit ſoror

Lazari, ex uerbis Ioannis Euãgeliſtæ, dicentis de Maria ſorore Lazari, Maria aũt erat quæ unxit pedes dñi unguẽto. Ex tẽpore.n. quo Ioãnes hæc uerba dixit, hř ipſam fuiſſe, quæ olim unxerat pedes dñi unguento. nam per hæc uerba deſcripta eſt ante reſurrectionẽ Lazari, ac per hoc ante tẽpus cœnæ in qua Lazarus reſuſcitatus unus erat ex diſcũbentibus ante ſex dies Paſchæ, qñ Maria iterum unxit pedes domini. Ex quo enim Ioãnes ſcripturus erat cœnam illam & unctionẽ quæ ibi facta poſtea fuit, nõ erat ſoror Lazari deſcribẽda per futurã unctionem uerbo præteriti temporis. ſ. unxit: ſed ad ſignificandum prẹteritam unctionem, quam deſcriptam ſciebat a Luca Euangeliſta, deſcripſit eam a prẹterito actu: ut ad quantã gratiã ſint peccatores a Chriſto admiſſi, ſignificaret. Vnde & utitur ſimili modo loquendi quo utitur in deſcriptione aliarum perſonarum ex præteritis actibus. Quum enim deſcribit Nicodemũ ſepelientem Chriſtum, dicit ꝙ ipſe eſt qui uenerat primũ ad eũ nocte. Et ſimiliter quum deſcribit Caiphã iudicantẽ Chriſtũ, ait: Erat aũt Caiphas qui conſiliũ dederat Iudæis &c. Ita quoq; de ſorore Lazari dicit. Maria aũt erat quæ unxit pedes dñi unguento, & exterſit capillis ſuis. Conſtat enim ꝙ nulla alia pro tũc erat, quæ unxit pedes dñi, & exterſit capillis ſuis, niſi peccatrix apud Lucam. Nec ſolum ex tempore, ſed etiam ex loco idem confirmatur. Nam in eadẽ domo utraq; unctio facta inſinuat eandem eſſe perſonam ungẽtem, cui commoda erat illa domus. Prima ſiquidem unctio facta eſt in domo Simonis Phariſæi. Secũdã quoq; in domo Simonis leproſi: quẽ dñs curauerat eũ a lepra, ut gloſſa dicit. Ex quo apparet, ꝙ tã cõmoda, imo & familiaris domus Simonis erat Mariæ ſorori Lazari: ut forte (quod etiam aliqui putant) in eadem domo ſub diuerſa tamen contignatione habitaret Maria Magdalena. Quod ex tribus elici quodammodo poteſt. Primo, ex eo ꝙ domeſtice uidetur ingreſſa ſuper conuiuantes, quando primũ rigauit pedes eius, ut cognouit ꝙ accubuiſſet in domo Simonis Phariſæi, quaſi nacta loci commoditatem. Secũdo, ex eo ꝙ quaſi ad manum habens dum cœnaretur ante ſex dies Paſchæ, accepit alabaſtrum unguenti &c. Tertio, ex eo ꝙ in domo Simonis Martha miniſtrabat. Et cõfirmatur adhuc eadem ſententia ex fiduciali augmẽto familiarium tactuũ. Nam

quum dominus Ieſus mulierum conuerſatione eſſet tam alienus, ut diſcipuli uidentes eum loqui cum Samaritana, mirarẽtur ꝙ cum muliere loquebatur, credibile non eſt ꝙ mulier aliqua auſa fuerit prima uice ungere caput ipſius, ſed ꝙ mulier illa quæ prima uice pedes lachrymis lauit, & gratum ſuum officium fuiſſe experta eſt, dum audiuit propterea ſibi dimiſſa eſſe peccata multa, poſt multũ temporis animæquior facta ex multis ſibi monſtratis beneuolẽtiæ ſignis, & multis perceptis effectibus gratiæ ſpiritalis, tantum fiduciæ acceperit, ut iterũ pedes & caput ſimul unxerit, rationalis proceſſus fiduciæ admittit, qui uſqueadeo excreuit, ut ad reſurgentis domini amplexum amoris ardor magnitudoque lætitiæ incitauerit, quũ prohibita eſt a domino dicẽte, Noli me tangere. Quod.n.tũc in amplexum ruere uolebat, inſinuat primo ipſa domini prohibitio, qui tamen non prohibuit eam oſculari ſibi pedes: qm̃ ſcriptum eſt, Acceſſerũt & tenuerunt pedes eius. Atteſtari ẽt dicitur incorrupta adhuc caro in ſolo fronte capitis eius perſe uerãs, utpote quam dñs manu immortali tetigit, prohibẽs eã, Noli me tangere, hoc eſt.n. ſignum ꝙ ultimum ſuũ Magdalena non ad terram uerſus pedes dirigebat. ſed neſciens quid faceret ad amplexum. Et hæc dicta ſint, ut percipiatur ꝙ una met perſona fuit quæ primó pro remiſſione peccatorũ lachrymis rigauit pedes eius: poſtea animæquior facta ad caput ungẽdum aſcendit, & poſt reſurrectionẽ ardens magiſtri amore in amplexus ruere uoluit. huiuſmodi enim fiduciȩ ꝓgreſſus idẽtitatẽ perſonæ monſtrat. Et quum conſtet ꝙ Maria Magdalena fuit quæ fecit hunc ultimum actum. & ꝙ Lazari fuit ſoror quæ fecit penultimũ, & quod peccatrix mulier q̃ fecit primũ, conſequẽs ex hoc & tot alijs antedictis eſt, ut ex Euangelicis dictis credamus unam & eandem eſſe Mariam Magdalenam, ſororem Lazari, quæ erat in ciuitate peccatrix, ut eccleſiaſticum etiam officium teſtatur. Hæc de ſecundo.

Ad tertium dicitur ꝙ ratio talis quaſi imperfecti modi curandi fuit duplex, una ex parte cæci: quia.ſ. indiſpoſitus erat ad recipiendum ſubitam ſanitatem perfectam: ut patet ex eo ꝙ ipſe non rogabat pro ſeipſo, ſed alii rogabant pro eo. Hæc tamen cauſa nõ eſt ſufficiens: quoniam legitur dominum ſubito curaſſe paralyticum ſubmiſſum per regulas, ad fidem aliorũ

ipſo

ipſo paralytico tacéte. Vnde altera cauſa ex parte dñi ſimul cũ pdicta cócurrit.ſ.ut doceret nos miraculoſa Dei opera non ſo lũ eſſe quę ſubito perfecte fiunt:ſed etiã procedédo de imper fecto ad perfectũ. Et quidé cęcus ille ita erat diſpoſitus, ut nõ eſſet capax perfectę ſanitatis uno ictu, ſed paulatim ſicut diſpo ſitio erat fidei & deuotionis. ita etiã paulatim ſanitatis donũ cóceſſum eſt. Quod in paralytico nõ eſt obſeruatũ: quia ratio alia urgebat. ſ.ut ſciatis quia filius hominis habet poteſtaté in terra hominibus dimittendi peccata. Inſtruimur ergo ex hac per partes illuminatione cęci recognoſcere etiã diuinam gra tiam, quum poſt uotum emiſſum ob ſanitatem conſequendam paulatim ſani fimus, & ſimiliter quum ſanitate animę pau latim a Deo conſequimur: procedentes de imperfecto ad mi nus imperfectum: & inde ad aliquã perfectionem: & inde ad aliam &c. Huiuſmodi.n.ſanãdi modũ ex ſpecialis gratia Dei pcedere ex hoc dñi facto inſtruimur: & nõ ſolũ ea quę ſtatĩ p fecta ſunt opera diuino eſſe tribuéda miraculo. Hæc de tertio.

Ad quartum dicitur ꝙ Paulus Apoſto. ad illius tempore. Epiſcopos reſpexit, quando Epiſcopatus nõ erat honoris, ſed oneris: non habebat annexum beneficium bonorum temporalium, ſed erat tm̃ ſuperintendens ſpiritalibus, & temporalium per diaconos adminiſtrator. In impoſitione auté onerũ ſuffi cit eligere idoneũ ad tale onus ſuſtinendum, & nõ oportet digniorem aliis pręferre: quoniam ratio exigens códitioné cóparatiuam (.ſ.ꝙ ſit talijs dignior) fundatur ſuper exhibitioné boni debiti: onus aũt nõ clauditur ſub genere bonorũ, ſub quo claudũtur honores, dignitates, bñficia &c. Sed hęc reſponſio licet uera dicat, non tamen ſatisfacit: qm̃ Apoſtolus ſcripſit epiſtolas ad inſtruenda non ſolum ita tépora, ſed omnia ſuccedentia. Similiter nõ ſatisfacit reſponſio, dicens ꝙ locus ab au toritate negatiue parum aut nihil ualet, & ſic per hoc quod Paulus tacuit conditionem comparatiuam, non poteſt deduci ergo conditio cóparatiua non requiritur. Deficit ſiquidé hæc reſponſio in propoſito propter duo. Primo, quia Titus plus q̃ legitimam excuſationem habuiſſet erroris ſui, præficiédo Epi ſcopos dignos, & non adhibendo diligentiam utrum ſit aliquis dignior. Nam Paulus Apoſtolus ſcribit ei quod inſtituat Epiſcopos in Creta: & dat ei regulam. circa conditiones

eligendo

eligendorum ad Epiſcopatum. nullus certe culpare poſſet Titum præficienté Epiſcopos iuxta regulam Pauli præciſe, ac ꝑ hoc nõ curanté de cõparatiuis, potuiſſet enim ſemper dicere: feci iuxta regulam a te mihi traditã: tu in culpa es inſufficienter me inſtruxiſti. Secundo, quia ipſe Paulus Apoſtolus Act. xx. ait. Ad Epheſios in pſona omniũ quibus ꝓdicauerat. Mũdus ſum a ſanguine omniũ. nõ enim ſubterfugi quo minus annuntiarem omne conſiliũ Dei uobis. Quomodo nãque omne conſiliũ Dei annũtiaſſet, ſi tradẽdo regulam de eligentis Epiſcopis, tam neceſſariam conditionem tacuiſſet?

Dicendum ergo uidetur quod propterea Paulus Apoſtolus hãc cõditioné comparatiuam tacui quia per ſe loquẽdo nõ eſt neceſſaria. Dico autem per ſe quia Epiſcopatus dupliciter conſiderari poteſt uel ſecũdũ id quod cõuenit ei per ſe: uel ſecundũ ſibi annexa. Et ſi quidem conſideretur ſcdm ſibi annexa (ſcilicet, ſuperioritaté, honorem, dignitaté, beneficiũ eccleſiaſticum) ſic eſt genere bonorũ. Et quoniam huiuſmodi annexa ſunt communia bona eccleſiaſtica, & debita membris eccleſiæ ut diſtribuãtur illis: idcirco ſecundum hæc exigitur cõditio cõparatiua: ut ſcilicet digniori maiora dentur. & oppoſitum facere, eſt uitiũ acceptionis perſonarum. Et iuxta hoc intelligenda eſt doctrina dicétiũ quod oportet in foro conſcientiæ eligere digniorem ad hoc, & nõ ſufficiat eligere bonũ ſeu dignum: quia uitium acceptionis perſonarum eſt exhibere bona debita ſic, ut minus dignus ꝓponatur magis digno. Si uero cõſideretur epiſcopatus ſecundum id quod conuenit ſib ꝑ ſe, ſic eſt in genere onerũ: ut patet ex actu ſibi ꝓprio, qui eſt paſcere oues & agnus Chriſti: iuxta uerbũ domini Io. ulti. hoc .n. oneroſum manifeſte eſt, & pure oneroſum. Propter ꝙ dominus uoluit quod Petrus ex amore quem haberet ad ipſum dominũ, ſubiret tale onus. Et Paulus Apoſtolus docet dicens, Qui epiſcopatũ deſyderat, bonũ opus deſyderat nõ bonam dignitaté, non gradũ, non beneficium, non honoré &c. ſed opus tãtum, ac per hoc onus. unde & merces operario debetur iuxta illud Matth. xx. Voca operarios, & redde illis mercedé. Nec obſtat puritati oneris quod paſtorale officiũ gradũ poteſtatemq; ſuperioré per ſe ſupponit aut cõſtituit, quoniã huiuſmodi gradus ac poteſtas non concurrit ut bonum perſonæ

quæ aſſumitur ad paſtorale onus: quia non datur ei ut bene ſibi fit, ſed propter neceſſitatem aut utilitatē ouium. Et ut unico dicatur uerbo, totū paſtorale officium ordinatur per ſe ad bonū nō paſtoris, ſed eccleſię Chriſti: ac per hoc in genere nō bonorum. ſed onerū deſtribuendorū perſonis eccleſiaſticis, per ſe locatur. Conſiderando itaq; epiſcopatum per ſe, nulla apparet ratio ꝙ requiratur conditio cōparatiua: nam ex parte perſonę quæ eligit, ceſſat ratio acceptionis perſonarū: quia non diſtribuitur cōmune bonum, ſed cōmune onus. Vnde nō cadit acceptio perſonarum, niſi forte plus grauādo illū cui datur. Ex parte uero eccleſiæ cui ſuperintendere debet, non eſt maius debitum q̄ ut ſufficienter ei prouideatur: quia eccleſia ipſa nō habet ius niſi ad ſufficientē habendū paſtorē. Cuius ſignum eſt ꝙ nō eſt locus querelæ, ſi ſufficienter ei prouidetur. Et ad ſupererogationis bonum ſpectat ſi plus q̄ ſufficiēs ei detur paſtor. Et confirmatur ex cæteris prouiſionibus officialib. quæ in mundo fiunt. nam ubiq; rectē rationi ſatisfit, ſi ſufficiēter ciuitatibus, oppidis, regnis, adminiſtrationibus &c. prouidetur. Et hanc ſententiam ducunt duæ prius inductæ rationes pro ſufficiētia doctrinæ ab Apoſtolo traditæ: ambæ. n. multū. cogunt. Et ſi contra hanc ſententiam applicetur illa ratio: ſcilicet quare eligis ex duobus ſufficientibus minus dignū? in promptu eſt reſponſio, quia non teneór eligere meliorem: ſed multis exiſtentibus ſufficientibus, locus eſt gratificationi: nec eſt acceptio perſonarum ē eligere minus dignū, ſufficientē tamen, ſed libertas. Et ſi his adiunxeris ꝙ tēporalia bona annexa paſtoralibus officijs, per accidens concurrunt: uidebis cōſequenter ꝙ omnibus conſideratis ſufficit ēt in foro cōſcientiæ ad euitandū peccatum mortale, eligere ſufficientem: quoniam actus humanus iudicandus ex ſuo genere eſt ſecundum id qđ eſt per ſe: quamuis peccet poſtponens digniorē ſine rationabili cauſa: eo ꝙ præter rectam rationem temporalia annexa diſpenſat. Et ſpectat hoc peccatum reductiue ad uitium acceptionis perſonarum. Dico autē reductiue: quia non per ſe in hoc actu fit diſpenſatio bonorū, ſed per uiam concomitantiæ. Qui autem in diſpenſatione paſtoraliū officiorum ad bona dignitatis, honoris, præbēdæ &c. diſpēſanda directe reſpiciunt uitiū per ſe incurrunt acceptionis perſonarum, ſi digniorem abſq;

rationabili

rationabili cauſa poſtponunt: & mortale conſequenter ex ſuo genere peccatum incurrunt. Hæc de quarto.

AD quintũ de tertia Chriſti tẽtatione dicitur ꝙ diabolus eadẽ intentione qua duas præcedentes tertiã exercuit tentationem: ſ. animo explorandi ſi ille homo erat filius Dei. Sed non eodẽ modo ingeſſit tertiam quo ingeſſerat, primam & ſecundã, nam illas aperte hoc cõtinentes propoſuit, iſtã uero occulte & inſidioſe ad hoc tẽdẽtẽ. Cogitauit.n. apud ſe callidus tentator per uiã indirectam explorare ſi Ieſus erat filius Dei. Et duo propoſuit (alterum ſe daturum ei omnia regna mundi: alterum ut cadens ipſum adoraret) non ea intentione ut putaret Ieſum daturum conſenſum ad hæc. ſed ꝙ reſpondendo ad primum induceret Ieſus aliquam autoritatẽ ſcripturæ: ex qua omnia regna mundi eſſe ipſius Ieſu haberetur, ac per hoc non indigeret ut a tentatore ſibi darentur: & ſic tentator haberet intentam explorationem. Vel ſaltem reſpondendo ad ſecundũ, increparet eum dicens. Tu debes me adorare, non ego te: uel aliquid ſimile, ex quo haberet intentam explorationem. Sed dominus uerſutias eius præuidens, nihil de Meſſia dixit: ſed tantum de adoratione Dei ſolius. Hæc de quinto. Villiaci: in die ſancti Viri. M. D. X X I I I I.

Expliciunt præclariſſimæ XII. Ientaculorum noui Teſtamenti Reuerendiſs. domini THOMAE de Vio Caietani Cardinalis S. XISTI lucubrationes: quibus circiter LXIIII. difficiles noui teſtamenti ſententiæ ſubtiliſſime enarrantur.

REGISTRVM.

† †† ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm
Nn Oo Pp.

Omnes ſunt quaterniones.

VENETIIS, M D LXXI.

=. C. A. V. D. C. =
6—1